

האסלאם הוא בשורתנו והג'יהאד דרכנו

חסן אל־בנא

קובץ איגרות

תרגם, הוסיף מבוא והערות: אפרים ברק

האסלאם הוא בשורתנו

והג'האד דרכנו

חסן אל־בנא: קובץ איגרות

מהדורה שנייה

מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

מרכז משה דיין הוא מרכז מחקר שמטרתו לקדם לימוד והבנה של ההיסטוריה המודרנית ושל ענייני השעה של המזרח־התיכון ואפריקה. המרכז מקיף קשת רחבה של תחומי עניין, ומתרכז במחקרי עומק של סוגיות גיאופוליטיות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות ברחבי העולם הערבי (וצפון אפריקה), תורכיה ואיראן. חוקרי המרכז הם היסטוריונים בעלי שם בתחומם, ובעזרת צוות המרכז המורכב מתלמידים לתארים מתקדמים מן הארץ והעולם הם מקדמים מגוון רחב של פעילויות אקדמיות, וביניהן כנסים, ימי עיון וסדנאות מחקר בין־לאומיות. כחלק מפעילותו השוטפת מפרסם המרכז מספר כתבי עת אלקטרוניים בשפות העברית והאנגלית, ואלו זמינים לקהל הרחב באתר המרכז בכתובת: <http://dayan.org>.

האסלאם הוא בשורתנו והג'האד דרכנו

חסן אל-בנא: קובץ איגרות

מהדורה שנייה

תרגום מערבית, מבוא והערות:

אפרים ברק

צה"ל - הוצאת "מערכות"

הוצאת "מערכות"
בית ההוצאה לאור של צה"ל
רמת השרון
טל: 03-7607585
פקס: 03-6282913
כתובת למכתבים: ד.צ. 02624
דוא"ל: maarachot@idf.il
<http://maarachot.idf.il>

מרכז משה דיין
ללימודי המזרח התיכון ואפריקה
אוניברסיטת תל-אביב
רמת אביב 69978
טל: 03-6409100
פקס: 03-6415802
דוא"ל: dayancenter@tauex.tau.ac.il
<http://www.dayan.org>

ISBN: 978-965-224-094-1

© כל הזכויות שמורות להוצאת "מערכות", בית ההוצאה לאור של צה"ל,
2021

עריכה: אבי שושני
עריכת ליטוש: עדי לרנר

תמונת השער: <https://www.elzmannews.com/259882>

עיצוב עטיפה, עימוד והבאה לדפוס: אלנה קוזנצוב

תוכן העניינים:

7.....	הקדמה
13.....	הערות למהדורה השנייה
15.....	פתח דבר
21.....	מושגי יסוד באסלאם
29	חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים"
29	מצרים לאחר מלחמת העולם הראשונה
35	"האחים המוסלמים" – הקמה והתמסדות
45	התשתית האידיאולוגית

האיגרות

79	למה אנחנו מטיפים
115	בשורתנו
143	אל האור
177	איגרת הוועידה החמישית
235	"האחים המוסלמים" תחת דגל הקוראן
253	בין האתמול והיום
285	אל הנוער
299	איגרת הכללים
325	בשורתנו בשלב חדש
351	איגרת מלחמת הקודש
383	בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם
449	איגרת האמאם אל-בנא אל הוועידה האסלאמית הראשונה

457	מלאכת המוות
463	המאבק למען הקוראן – היכן משפט האלוהים?
467	בין מנוחה למנוסה
473	סיכום
479	ביבליוגרפיה נבחרת
483	מפתח שמות ומושגים

בימים ההם בזמן הזה – משנת אל-בנא במבחן המציאות של 2020

ההגות האסלאמית בתקופה המודרנית צמחה והתפתחה בהתאם למציאות החיים במרחב הערבי והמוסלמי, שבמרכזה עמד החיכוך – הצבאי, הפוליטי, הכלכלי ובעיקר התרבותי – עם המערב (ולמים עם ישראל). לכאורה, בנא היה עוד הוגה בשרשרת הרעיונית של אנשי ספר ורוח, לפניו ואחריו, שניסו להתמודד עם תוצאות העגמות של החיכוך הזה והשיבו לשאלה "איפה טעינו" בתשובה (תרתי משמע): "האסלאם הוא הפתרון". מה הפך דווקא אותו לאייקון בידורי בעולם האסלאם הפוליטי, שתורתו חיה ונושמת גם כ־70 שנים אחרי מותו, בעוד רוב קודמיו, מוריו ורבותיו מפרנסים בעיקר סמינרים היסטוריים ועבודות מחקר באקדמיות מערביות?

שאלה זו מתחדדת עוד יותר נוכח ההקצנה שעברו רבים מתלמידיו, והתנערותם ממה שהם תופסים במשנתו כמתינות ורכות שאבד עליהן הכלח. אחרים פנו דווקא לקו פשרני ומפויס יותר ממנו, לפחות ברטוריקה. מחלוקת זו קנתה אחיזה אפילו במעגל המשפחתי הקרוב של בנא עצמו: אחיו הצעיר, גמאל (שמת ב־2013), היה מלומד דתי מתון וליברל, סוציאליסט למחצה; חתנו, סעיד רמצ'אן, היה ממקורביו של סייד קוטב, מוביל ההקצנה שחלה ב"אחים המוסלמים" בעידן הנאצריזם, ואף הוגלה לאירופה בשל מעורבותו בחתרנות נגד המשטר המצרי; ואילו נכדו, טארק רמצ'אן, שחי וגדל בגולה האירופית הדוויה, נחשב עד לשנים האחרונות סמל ל"דיאלוג בין תרבויות" ולסינתזה בין אסלאם ובין מערב (עד שהואשם בשורת תקיפות מיניות וכוכבו דעך).

סוד כוחו של בנא וחיותה של משנתו גם בימינו מצויים, אפוא, בנסיבות הייחודיות שמקשרות בין הזמן והמרחב שבהם פעל ובין המציאות הנוכחית במזרח התיכון:

בנא כתב ופעל בשנים שבהן הסדר העולמי והאזורי הישן התמוטט, ועל עיצוב הסדר החדש התנהל מאבק שטרם הוכרע. המסרים שלו פנו לציבור מסורתי שטרם התאושש מקריסת האימפריה המוסלמית (והח'ליפות להלכה) האחרונה; ש"נשטף מלמעלה" ברוח חילונית ומערבית; שחיפש שביל זהב בין וטניה (פטריוטיזם) לבין קומיה (כלל־ערביות); שסיפרו לו אגדות ומיתוסים על מורשת פרעונית מפוארת, אבל חי בפועל תחת כיבוש בריטי ומלוכה מושחתת "מטעם"; שחווה את עלייתו ונפילתו של הפשיזם ואת תחילת המלחמה הקרה בין הגושים; ושראה לנגד עיניו את הציונות, אויבת שנואה, מקימה מדינה. קווי הדמיון בין מציאות זו ובין מה שאנו מכנים כיום "הטלטלה" (במזרח התיכון ובמערכת הבינ־לאומית) ניכרים לעין. "עולם הבעיה" חזר (למעשה הוא נותר כאן תמיד) – ועמו אותו סט פתרונות, שבמרכזו "חזרה לאסלאם של פעם" כמזור האולטימטיבי.

תפיסת העולם של בנא ייצגה "שלם אסלאמי" שמחבר בטבעיות בין המאה ה־7 ובין המאה ה־20 (וכיום ה־21). לעומת התפיסות המתחרות שרווחו בזמנו, שנשענו על רעיונות מודרניים ומערביים אך קרסו מול המציאות הכלכלית, החברתית והתרבותית במצרים ובאזור – המענה של בנא נתפס במרחב הציבורי שבו פעל מוכר ולגיטימי. כזה שמשמר אותנטיות אסלאמית עשירה, ומאפשר התמודדות עם אתגרי המודרנה. הוא דיבר "בשפה ברורה ובנעימה קדושה", אך נמנע מירידה לפרטים שהיו יכולים לעורר ספק לגבי היתכנות היישום של תורתו, והותיר מקום רב לפרשנות ול"זרימה" עם המציאות. מנהיגים אח"סיים בני זמננו, דוגמת ע'נושי בתוניסיה, אימצו גישה זאת שעברו מהאופוזיציה לשלטון.

התפיסה הייחודית של בנא (וממשיכיו) את מושגי הזמן והתמורה משתלבת באותה "זרימה". הנכונות לגלות אורך רוח, "לא לפחד מדרך ארוכה", להשקיע בפיתוח תשתית קהילתית רחבה, ולרכוש בהדרגה את אמון הציבור הרחב – משקפת את בחירת בנא בהתפתחות אבולוציונית על־פני מהפכה, ואת הנטייה להעדיף, ככל הניתן, את השימוש באמצעים לגיטימיים על־פני הפעלת כוח ואלימות (שאינן פסולות לכשעצמן). תפיסה פרגמטית זו מאפשרת התאוששות רעיונית וארגונית לאחר נפילה לקרשים, דוגמת הדחת "האחים המוסלמים" מן השלטון במצרים ב־2013, והצגתה בדיעבד כמהמורה נוספת בדרך לניצחון.

ההישענות של בנא על כלל החברה (במקרה שלו, המצרית) ושיתוף הפעולה עם מרכיביה מושתתת על ההנחה, כי תמורה יסודית עשויה לשגשג ככל שהיא תתבצע על קרקע חברתית, תרבותית וארגונית פורייה. לעומתו, המתחרים הקיצוניים, "שעקפו מימין" אותו ואת "האחים המוסלמים" – מאז ימי קוטב ורעיון ה"תכפיר", דרך ארגוני הג'האד במצרים, עבור דרך אל־קאעדה וכלה בדאעש – היו ונשארו תנועות אוונגרד, הנעדרות אחיזה ציבורית של ממש בדעת הקהל הערבית והמוסלמית. הפתרונות המהפכניים שהציעו לאורך השנים: החל ברצח סאדאת, עבור דרך פיגועי 11 בספטמבר וכלה בכינון "המדינה האסלאמית" כח'ליפות, נתפסו כפתנה (מלחמת אחים) או כבומרנג שרק העמיק את חדירת המערב למזרח התיכון. כפועל יוצא, בחשבון הכולל של "הטלטלה" באזור, נתפסה הסלפיה־הג'האדיה על גווניה ופלגיה כאחת ממחוללות התבערה, וצבעה את היריב – האסלאם הפוליטי – באור מתון ולגיטימי יותר.

בתמונת ראוי, גם הסינתזות המתונות למיניהן משמאל ל"אחים המוסלמים" בין האסלאם ובין תפיסות חילוניות, כשלו במבחן הציבור והזמן. בחברה שמרנית שהתבססה מאות

שנים על הפרדה דיכוטומית בין טוב ורע, הנטייה הרווחת הייתה ונותרה לצדד באחד הקצוות: "סוציאליזם ערבי", לאומיות חילונית, חקיקה אזרחית והפרדה (אגרסיבית יותר או פחות) בין דת ומדינה – או כל החבילה הדתית. אין "באמצע". מי שלמדו זאת על בשרם היו בין היתר: הרפורמיסטים באיראן (שדיברו על דמוקרטיה אסלאמית); מפלגות הימין-מרכז בתורכיה (עם נוסחאות כמו: "אני דתי – המדינה חילונית"); המפלגות המסורתיות במצרים ובסוריה; ושליטים צבאיים כמו סאדאת (הנשיא המאמין והאנטי-נאצריסט) במצרים ונמירי (הסוציאליסט שהחיל את השריעה גם על הנוצרים) בסודאן.

בנסיבות שבהן בנא כתב ופעל, האיום החיצוני – בדמות הכיבוש הפיזי והתרבותי של המערב את המזרח התיכון – היה עדיין העניין המרכזי, ודחק את המאבק הפנימי במשטרים החילוניים למקום השני. בנא תיאר את ההתמודדות עם המערב (ועם הנצרות) כמאבק קיומי, ודחה כל השפעה של תפיסות עולם, ערכים ותוצרי תרבות מערביים על "אומת המאמינים". בה בעת, הוא ראה באימוץ כלים מערביים, כמו טכנולוגיה ומדע, אמצעי שיאפשר לחברה המוסלמית להתקדם. מרחב הקיום הזה, שבין הכלים והמהות, מאפשר עד היום ל"אחים המוסלמים" ולמשטרים המזוהים עמם לתמרן ולהתגמש בהתאם למציאות, בלי להיתפס צבועים. זאת, בעוד משטרים אחרים – למשל בית המלוכה הסעודי, המחויב לכאורה לאסלאם הוהאבי הדוגמטי והנוקשה – מתויגים זה שנים כפוסחים על שני הסעיפים, ומתקשים לקדם רפורמות ברוח הזמן בלי להיות מוכתמים ככופרים.

הביטוי הארגוני המגובש שיצר בנא לתפיסותיו, תוך חתירה מוצהרת להרחבת ההשפעה הציבורית עד כדי תפיסת השלטון, שרד במבחן הזמן והמרחב. זהו הארגון העממי היחיד ששרד

אחרי מאה שנות תהפוכות במזרח התיכון, בעוד ארגונים חילוניים וצעירים ממנו התמוססו או נותרו כמסגרת שלטונית ריקה מתוכן (הבעת' בסוריה, FLN באלג'יריה, פתח בזירה הפלסטינית). במבחן המרחב – הבשורה של בנא יצאה ממצרים לכל רחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה ואף לקהילות מוסלמיות במערב, לבשה צורות ייחודיות בהתאם לנסיבות הפוליטיות והחברתיות המקומיות בכל זירה, ונותרה עד היום מעין רשת עולמית (גם אם רופפת) של "אחים לדרך". חלק מן השלוחות השתלבו במערכות הפוליטיות עד כדי הגעה לשלטון (כולל במצרים עצמה), ומעט מהן עדיין מחזיקות בו באופן מלא (תורכיה, רצועת עזה), חלקי (תוניסיה, לוב) או ייצוגי (מרוקו).

מבין שלוחות "האחים המוסלמים" הפעילות, הקורא הישראלי מכיר בעיקר את חמאס ואת התנועה האסלאמית בישראל, על שני פלגיה: הצפוני והדרומי. אלו הן דוגמאות מובהקות לארגונים המצליחים לשמר מחויבות בסיסית לתפיסות של בנא ושל ממשיקיו, יחד עם גילויי גמישות, פרגמטיזם ופרקטיות המתחייבים מהחיים עצמם. גישתו התקיפה של בנא כלפי "הציונים" וישראל (שהייתה בת פחות משנה במותו), גולמה בתפיסתו חסרת הפשרות כלפי אויבים חיצוניים בכלל (כמו בריטניה). ב"רסאלת (איגרת) אל־ג'האד" שלו, שהפכה למסמך יסוד בתרבות הג'האדית, קרא בנא להקדיש את החיים החד־פעמיים למוות כשהיד. ההטפה האנטי־ציונית שלו ושל יורשיו, שכללה נימות אנטישמיות חריפות, תורגמה גם למעשים, שעה שבין חסידיו היו מי שהתגייסו למלחמה ב־1948 לצד הצבא המצרי.

באמנת חמאס מיוחסת לבנא אמירה, לפיה: "ישראל תקום ותוסיף להתקיים עד שהאסלאם ימחה אותה, כפי שמחה את מה שקדם לה". מתי זה יקרה? בנא נהג לעודד את חסידיו לגלות אורך

רוח מול קשיי המציאות בפסוק הקוראני: "בעוד זמן מה תדעו על מה מודיע הוא". לשון אחר, המרחב שבין החזון ובין המעשה גדול לפחות כמו המרחב שבין הים לבין הנהר.

סא"ל (מיל') דב דל,
לשעבר ראש ענף מזרח תיכון
בחיבת המחקר באמ"ן

הערות למהדורה השנייה

המהדורה השנייה המוגשת בזאת כוללת ארבע אגרות נוספות של חסן אל־בנא: שתי אגרות (איגרת האמאם אל־בנא אל הוועידה האסלאמית הראשונה; מלאכת המוות) קשורות ליחסו של מייסד "האחים המוסלמים" למאבק הערבים בארץ ישראל.

איגרת נוספת (המאבק למען הקוראן – היכן משפט האלוהים?) מציגה את עמדתו הלוחמנית של בנא כלפי השלטון המצרי בעיצומו של גל הטרור שהובילו "האחים המוסלמים" בסוף שנות ה־40 של המאה ה־20.

האיגרת הרביעית, שנכתבה לקראת סיום 1948 (בין מנוחה למנוסה), מוצגת כאיגרתו האחרונה של בנא לפני מותו. כמו כן, למהדורה זאת נוסף אינדקס שמות ומושגים ותוקנו כמה טעויות תרגום.

אני מודה לראש מרכז דיין, פרופ' עוזי רבי, שאישר ועודד את פרסומה של מהדורה זאת, וכן להוצאת "מערכות" שהסכימה להוציא אותה לאור בגרסה דיגיטלית.

אפרים ברק, 2020

פתח דבר

כתביו של חסן אל־בנא, מייסדו של ארגון "האחים המוסלמים", הם העמודים שעליהם בנויה האידיאולוגיה של הארגון ושל התנועות האסלאמיות המזוהות עמו. מי שלא עיין בהם מעולם מתקשה להבין מה מבדיל את הארגונים האלה מן הממסד הדתי האסלאמי, ומה מניע את מלחמתם הן בשליטי ערב והן בשליטי המערב. מי שעיין בהם הופתע בוודאי לגלות כי הכרתו את האסלאם ואת מושגי היסוד שלו אינה מקנה לו הבנה מספקת בהגותו של בנא בעלת האופי הפונדמנטליסטי. לכן עליו להשלים את ידיעותיו במיסטיקה אסלאמית, בתולדות הרפורמה וההגות האסלאמית בעידן החדש וכן בהיסטוריה של מצרים ושל המזרח־התיכון במחצית הראשונה של המאה ה־20.

כשהתחלתי לעסוק בפונדמנטליזם האסלאמי הופתעתי לגלות עד כמה דלה ספרות המחקר בעברית בתחום הזה. לא רק שחסר תרגום של האיגרות של בנא לעברית אלא שחסרים גם מחקרים העוסקים בצמיחת "האחים המוסלמים" ובהתפתחות תפיסת העולם שלהם.¹ גם בשפות אחרות קיים חסר בתחום הזה. אמנם נכתבו מאמרים וספרים באנגלית ובצרפתית על תולדות הארגון, אך ככל הידוע לי, זכו חמש איגרות בלבד של בנא לתרגום אקדמי לאנגלית – זה של צ'רלס ונדל.² לפיכך התוכן של רוב איגרותיו של בנא מוכר במערב

1. ב־2012 הופיע, לראשונה בעברית, קובץ מאמרים בשם "האחים המוסלמים", חזון דתי במציאות משתנה". ר' ביבליוגרפית נבחרת.

2. Charles Wendell, *Five Tracts of Ḥasan al-Bannā (1906-1949): A Selection from the Majmu'at Rasa'il al-Imām al-Shahīd Ḥasan al-Bannā* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1978).

כפי שהוא מופיע באתרי האינטרנט האסלאמיים; כצפוי, התרגום לאנגלית באתרים האלה מגמתי ולא מדויק.

כמה מן המחקרים על "האחים המוסלמים" ועל ארגונים אסלאמיים אחרים נכתבו תוך עקיפת כתביו של בנא והתשתית הרעיונית שהוא הניח לפונדמנטליזם האסלאמי. רוב המחקרים האלה, שתיארו תמונת מצב בלי להתעמק באידיאולוגיה, ייחסו לארגונים האסלאמיים מניעים לאומיים ייחודיים וכן מגמות של התמתנות ושל פרגמטיזם. זאת בעוד הארגונים המגדירים עצמם בגאווה ארגונים סלפיים, היינו, דבקים בתורת האבות,³ לא סטו כמלוא הנימה מן הדרך שהתווה להם בנא. בכלל, כל הבקיא ברקע האידיאולוגי של ארגוני האסלאם משתאה בכל פעם מחדש מן הנוקשות הרעיונית הרבה של הארגונים האלה ומעוצמת דבקותם ביעדים שהציבו להם אנשי ההגות המקובלים עליהם.

את האיגרות כתב בנא במהלך שנות ה-30 וה-40 של המאה ה-20. האיגרת (רסאלה, וברבים רסאאל) הייתה סוגה ידועה של כתיבת פרוזה בימי הביניים. גם בתחום הדתי איגרת הייתה מילה נרדפת למאמר קצר בנושא קונקרטי. נראה שבנא אימץ את הסוגה הזאת בשל הנופך המסורתי שלה ובשל חוסר רצונו להשתמש במונחים השאולים מתרבות המערב. רוב איגרותיו התפרסמו כמאמרים בעיתוני התנועה, וחלק מהן הופצו לאחר מכן בעלוונים ובקונטרסים שונים. המאמרים האלה, מכלל המאמרים שנכתבו על-ידי בנא, נאספו לספר מג'מועת אל-רסאאל (קובץ האיגרות) רק לאחר מותו, כמו ספר הזיכרונות שעליו מתנוסס שמו, מד'כראת

3. משמעות המילה סלף, שממנה נגזרת המילה סלפיה, היא אבות קדומים, ובאנגלית – ancestors. האסלאמיסטים מעדיפים את המילה הזאת על-פני המילה אצוליה, שמשמעותה בערבית המודרנית היא פונדמנטליזם.

אל־דעוה ואל־דאעיה (זיכרונות הבשורה ומפיציה).⁴ הקובץ, שנמצא על מדפי ספרים רבים, הפך עם הזמן למדריך הקנוני של "האחים המוסלמים". איגרות נוספות שלו, שאינן נכללות בקובץ, פורסמו באתרי אינטרנט שונים.

תרגום האיגרות, המוגש בזאת לקורא העברי, נועד להשלים את החסר בתחום המחקר, ולאפשר לכל מי שאינו שולט בשפה הערבית להכיר מקרוב את האידיאולוגיה של הפונדמנטליזם האסלאמי. יש להדגיש שהאידיאולוגיה הזאת אינה מייצגת את הזרם המרכזי באסלאם הסוני. במילים אחרות: הרעיונות של בנא ועקרונות האסלאם הממסדי אינם היינו הך. בנא שיווה לארגון שאותו הקים מאפיינים לוחמניים שנועדו לקרוא תיגר על הממסד האסלאמי של תקופתו ולדרוש רפורמות פנים־אסלאמיות. הוא חזר והדגיש את אופיו המקיף, החובק כול של האסלאם, שלדבריו, אינו רק דת, אלא מערכת כלכלית, חברתית, פוליטית, תרבותית וצבאית. בעיניו של בנא, האסלאם הוא חזות הכול, ולכן לא ניתן להפקיד אותו בידיהם של אנשי הדת בלבד. אין זה מקרה שבראש "האחים המוסלמים" במצרים לא עמד מעולם איש דת, וכך היה הדבר בדרך כלל גם בתנועות האחרות המזוהות עם הארגון הזה. בנא היה מורה, ובין אלה שעמדו בראש הארגון אחריו היו כמה עורכי דין ומורים. לפיכך תמוה החופש שלקח לעצמו להגדיר מחדש ערכים אסלאמיים ולהתפלמס עם אנשי דת בסוגיות הלכתיות.

העיקרון שהנחה אותי בעבודתי היה להקפיד על דיוק, אך לא להיצמד לתרגום מילולי של הטקסט, אלא ליצור נוסח עברי מודרני שיאפשר קריאה זורמת. זו הסיבה, למשל, לכך שנמנעתי מתרגום

4. קהיר, ללא תאריך. הזיכרונות נכתבו בסדרת מאמרים שפורסמה בשלהי שנות ה־40.

מילות הפנייה "יא" ו"איהא", השכיחות מאוד בערבית, אך נשמעות אנכרוניסטיות כשהן הופכות ל"הוי" בעברית.

כמה הערות:

א. התרגומים מבוססים, כאמור, על קובץ האיגרות של בנא שראה אור בבירות בשנות ה-50 של המאה ה-20. הספר, אשר הודפס במהדורות רבות, ללא שינויים כמעט, רצוף שיבושים וטעויות דפוס. בשל כך נעזרתי באתרי אינטרנט אסלאמיים כמו: www.rasail.blogfa.com וכן: bookstree.com/books/37index.htm. יש לציין שגם האתרים האלה אינם נקיים משיבושים.

ב. בסך הכול תרגמתי חמש־עשרה איגרות. שתי איגרות – "אל־מנאג'את" ("בסוד שיח") ו"אל־מאת'וראת" ("מורשת") – לא תורגמו מכיוון שאופיין צופי־דתי, ולא דווקא אידיאולוגי. כאמור, באתרי האינטרנט קיימות איגרות נוספות. בחלק מן המקרים מדובר בפיצולה של איגרת אחת לכמה איגרות נפרדות. כך, למשל, באתרים שונים מפוצלת האיגרת "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם", לשלוש איגרות שונות: "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם", "סדרי השלטון" ו"הסדרים הכלכליים".

ג. למען הקוראים שאינם שולטים ברזי דת האסלאם, הקדמתי פרק שכותרתו "מושגי יסוד באסלאם". למושגים שאינם מופיעים בפרק הזה ניתן הסבר בגוף הספר. בהנחה שיהיו קוראים שלא יגלו עניין בכל האיגרות, אלא בחלקן בלבד, הוסברו כמה מושגים בכל איגרת מחדש.

ד. כללי התעתיק מערבית לעברית שננקטו בספר הזה הם בדרך כלל הכללים המקובלים:

ث - ת'; לדוגמה: עֵת'מאן (נהגית כמו th).

ج - ג'; לדוגמה: ג'מאל, ג'האד.

خ - ח'; לדוגמה: אבן ח'טאב.

ז - ד'; לדוגמה: מִדְּהַב (נהגית כמו ז).

ג - ע'; לדוגמה: ע'אלי (נהגית כמו ג).

כדי להקל על הקוראים תועתקה האות **ض** כ־ד רגילה, וכך גם האות **ظ** שתועתקה כ־ז.

ה. באיגרות עושה בנא שימוש רחב מאוד במונח דְעֵנָה, שמשמעותו בדרך כלל היא הפצת הבשורה שלו, היינו, הרעיון האסלאמי במתכונת שעוצבה על־ידו.⁵ עיון במילון מעלה כי למילה הזאת יש משמעויות רבות בעברית, כמו: טענה, הטפה, קריאה, הזמנה, תביעה ותעמולה. אף אחת מן המילים הללו אינה משקפת במדויק את המשמעות שביקש בנא להעניק למושג דעוה. לאחר לבטים רבים החלטתי לתרגם את המילה בכל מקום שבו היא מופיעה על־פי ההקשר שלה בטקסט. בדרך כלל היא תורגמה למילה בשורה.

ו. פסוקי הקוראן מופיעים במירכאות כפולות בציון מראה המקום. אלה מובאים מתוך תרגומו הנפלא של פרופ' אורי רובין.⁶
ז. התאריכים על־פי לוח השנה המוסלמי המצוינים באיגרות הומרו לתאריכים על־פי לוח השנה הנוצרי באמצעות תוכנת ההמרה באתר האינטרנט: prayer.al-islam.com/convert.asp. התוכנה הזאת מניחה אפשרות סטייה של יום אחד לכאן או לכאן.
ח. סדר ההופעה של האיגרות בספר כרונולוגי. בקביעת מועד פרסומן של האיגרות נעזרתי רבות בספרו של יוסף אל־סיד, "האחים המוסלמים": האם מדובר בהתעוררות אסלאמית?⁷ בסוף

5. יש לציין שהמושג דְעֵנָה הוא קדום ומשמעותו המקובלת היא הטפה להתאסלמות.

6. הקוראן, תרגם מערבית והוסיף הערות, נספחים ומפתח: אורי רובין (תל־אביב: אוניברסיטת תל־אביב, הוצאה לאור, 2005).

7. יוסף אל־סיד, אל־אח'ואן אל־מסלמון: הל הי צחווה אסלאמיה? שלושה כרכים (קהיר: מרכז אל־מחרוטה, 1994).

הכרך השני של הספר מופיעה טבלת המאמרים של בנא שבה מפורטים מועדי פרסומם.

שלמי תודה

תודתי נתונה בראש ובראשונה למורי ורבי פרופ' ישראל גרשוני, אשר יזם, יעץ ודחף את הפרויקט הזה. ללא עזרתו לא הייתי יוצא למסע התרגום.

תודה לפרופ' אייל זיסר, שבעת כהונתו כראש מרכז דיין באוניברסיטת תל-אביב קיבל לפרסום את הספר במסגרת המכובדת של המרכז.

תודה מיוחדת לידידי ישראל שרנצל, שעבר על התרגומים, תיקן והעיר הערות חכמות. לבקיאותו יוצאת הדופן בערבית ובאסלאם הייתה תרומה רבת ערך.

מושגי יסוד באסלאם

התורה שבכתב ומצוות היסוד

חמש מן המצוות המופיעות בקוראן מוגדרות על-ידי שְׂרִיעָה (ההלכה האסלאמית) כמצוות יסוד, או אַרְכָּאן אל־אסלאם (עמודי האסלאם). ואלה הן:

א. שְׁהֵאָדָה (העדות) או שְׁהֵאָדַתִּין (העדות הכפולה) שלפיה "אין אלוהים מבלעדי אללה, ומחמד הוא שליח אללה". העדות הזאת נאמרת במעמד ההתאסלמות ובכל התפילות היומיות. החוזר בו מן העדות הזאת נקרא מֶרְתָּד, ודינו מוות.

ב. צֵלָאָה (תפילה). המוסלמי מתפלל חמש פעמים ביום. אין חובה להתפלל בציבור, למעט בימי שישי שבהם נחשבת התפילה בציבור למעלה. תפילות הציבור נערכות בִּמְסַג'ד (מסגד מכל סוג שהוא), או בג'אֵמַע (מסגד גדול). לקראת התפילה מושמעת אַזְ'אן (הקריאה למתפללים) על-ידי המֵאֲדִין. במסגרת תפילת יום שישי מושמעת חֻטְבָּה (דרשה) על-ידי חֻטִּיב (דרשן). הדרשה הזאת, הכוללת לעתים קרובות מוטיבים פוליטיים, נישאת מעל במת הדרשן (מִנְבֵּר).

ג. זִכָּאָה (צדקה).

ד. אל-צום (הצום) בחודש רמדאן. הצום נמשך 30 ימים – מבוקר עד ערב. חודש הצום מסתיים בשלושת ימי חג עיד אל-פֶּטֶר, בימים הראשונים של חודש שְׁנָאֵל. יש לציין כי לוח השנה של המוסלמים החל בשנת 622 לספירת הנוצרים, שבה עבר הנביא מחמד מן העיר מכה אל העיר אל-מדינה. בשל המעבר הזה, המכונה הגירה (הֶגְרָה), נקרא לוח השנה המוסלמי לוח הג'רי. הספירה ההג'רית מבוססת על מחזור הירח, ולכן יש בכל שנה שנים –

עשר חודשים בני שלושים יום ועשרים ותשעה ימים לסירוגין, ובסך־הכול 354 ימים. המוסלמים אינם מעבירים את השנה ואינם מתאימים אותה לשנת השמש, ולכן השנה ההג'רית קצרה ממנה באופן קבוע באחד־עשר ימים.

ה. אל־חג' (עלייה לרגל) לעיר מכה, בחודש ד'ו אל־חג'ה. כל המוסלמים – גברים ונשים – חייבים לקיים את המצווה הזאת לפחות פעם בחיים. בעיר מכה ובסביבתה מקיימים המוסלמים פעולות טקסיות, כמו טַוּאף (הקפת מבנה הפַּעֵבָה שבע פעמים, וסעי (ריצה) בין הגבעות צפא ומַרְוָה. העלייה לרגל מסתיימת ב־10 בחודש ד'ו אל־חג'ה בעיד אל־אֶדְחָא (חג הקורבן), הנמשך ארבעה ימים.

התורה שבעל־פה

נקראת סֵנָה, היינו, אורח חיים או מנהג. המוסלמים הדבקים בכללי הסנה הם המוסלמים הסונים. הרובד הראשון של הסנה מורכב מ־חֵדִית' (מלשון סיפור או חדשה), היינו, מסורת המתארת את מעשי הנביא וחבריו הקרובים (צַחְאָבָה), או את אמירותיהם. המסורות האלה, שמהן נלמדים פרטי ההלכה, בנויות משני חלקים: אֶסְנָאד (שושלת המוסרים) וּמְתָן (גוף הטקסט). מתוך הבנה שבעלי אינטרסים שונים עלולים לזייף מסורות, התפתח באסלאם עֶלֶם אל־חֵדִית' (מדע החדית') שבדק את מהימנותן על־פי שושלות המוסרים. מסורות שונות נדחו לחלוטין, והאחרות סווגו לשלוש קטגוריות: צַחִיח (בריא, נכון); חֶסֶן (טוב, יפה); דְעִיף (חולה, חלש). על הבסיס הזה קובצו המסורות לספרי חֵדִית' ששניים מהם נחשבים למהימנים במיוחד, ומכונים יחד אל־צַחִיחָאן, היינו, שני המהימנים. המדובר בקבצים של מחמד בן אסמאעיל אל־בַּח'ארי ושל מֶסְלַם בן אל־חג'אג' אל־ניסאבורי, שניהם בני המאה התשיעית לספירה.

איש דת מוסלמי נקרא עַלֵם (וברבים עַלֵמֵאא), היינו, בעל ידע. פסק הלכה הוא פְתוּא, והמוסמך לפסוק הוא מְפָתִי. מתוך הצורך לקבוע כללים שעל־פיהם תיקבע ההלכה באסלאם, התפתח כבר בדורות הראשונים ענף שעסק במתודולוגיה של ההלכה, פְקָה, והעוסקים בו נקראים פְקֵהֵאא (פְקֵהֵ בִיחִיד). אנשי הענף הזה הם שקבעו את שורשי ההלכה (אֶצוּל אל־פְקָה), היינו, את המקורות שעליהם מותר להסתמך בקביעת הלכה, והם ארבעה: הקוראן; הסנה; ההיקש (קְיֵאס), היינו, האפשרות לדמות מקרה שדינו אינו ידוע למקרה אחר שבו קיימת הלכה פסוקה; הסכמת כלל חכמי הדת (אֶגְמֵאע).

על הבסיס הזה התפתחו באסלאם כמה אסכולות הלכתיות (מְדֵאֵהב וביחיד מְדֵהב) שמהן שרדו ארבע אסכולות מרכזיות:

- האסכולה המאלפית, הנקראת על־שם מייסדה מאלפ בן אנס, בן המאה השמינית לספירה.
- האסכולה החנפית, הנקראת על־שם מייסדה אל־נעמאן בן ת'אבת אבו חניפה, בן המאה השמינית לספירה.
- האסכולה השאפעית, הנקראת על־שם מייסדה מחמד בן אדריס אל־שאפעי (מת בשנת 820 לספירה).
- האסכולה החנבלית הנקראת על־שם מייסדה אחמד בן חנבל (מת בשנת 855 לספירה).

בין האסכולות השונות קיימים הבדלים הלכתיים – אם כי לא גדולים – הנובעים מכך שכל אסכולה העניקה משקל שונה לכל אחד משורשי ההלכה שנמנו לעיל. כל מוסלמי־סוני משתייך לאחת מן האסכולות האלה. באזורים שונים בעולם המוסלמי קיימות אסכולות שונות. כך, למשל, האסכולה החנפית מקובלת במדינות שהיו תחת שלטון האימפריה העות'מאנית, והאסכולה החנבלית מקובלת בערב־הסעודית.

יש להדגיש שהאסלאם הסלפי, שבנא אחד ממייצגיו הבולטים, מסתייג מאסכולות ההלכה, ויש בו קבוצות הדוחות אותן לחלוטין בטענה שהן אינן זקוקות למתווכים בינן ובין שורשי ההלכה האמיתיים, הקוראן והחדית'. בנא התבסס כמעט תמיד על פסוקי הקוראן ועל המסורות בלבד, ולא על ספרי ההלכה. הספרים האלה שימשו אותו רק במקרים שבהם ביטאו את השקפת העולם שלו ואת עמדותיו.

בהקשר הזה יש להזכיר שיטת פסיקה הנקראת אג'ת'האד (השתדלות, הפעלת מאמץ) שלא נהוגה באסלאם הסוני מאז המאה העשירית.¹ השיטה הזאת מתירה לפוסק מרחב של שיקול דעת במסגרת כללים מוגדרים. מאז ימי הביניים משתמשים הפוסקים לרוב בשיטת התקליד (חיקוי), היינו, התבססות על פסיקות קודמות. בעידן המודרני היו שטענו כי איסור האג'ת'האד גורם לקיפאון באסלאם. בשל תפיסתו הסלפית התייחס בנא בחיוב לשיטת האג'ת'האד.

מונח נוסף שיש לציין הוא בַּדְעָה (חידוש). למילה הזאת משמעות שלילית באסלאם. היא מציינת חידוש שאין לו סימוכין בהלכה, ולכן הוא פסול.

ההנהגה הפוליטית באסלאם

מחמד מת בשנת 632 לספירה. הוא לא מינה יורש, ולאחר מותו התנהל מאבק על השלטון בין המהאג'רון (מהגרים) – המוסלמים שהגיעו ממכה לאל־מדינה, ובין האַנְצָאר (תומכים) – המוסלמים תושבי אל־מדינה. אלה ואלה כונו צחאבה, היינו, חברי הנביא.

1. בנוגע לאג'ת'האד ולמגבלותיו קיימת מחלוקת בין החוקרים בעידן המודרני.

בסיומו של המאבק התמנה אחד המהגרים, אבו בכר, שנטל לעצמו את התואר ח'ליפת רסול אללה (מחליפו של שליח אלוהים) או בקיצור ח'ליפה (ברבים, ח'לפאא). המסורת מספרת כי במעמד מינויו של אבו בכר, נשבעו לו חבריו שבועת אמונים, פְּיֵעָה שהפכה לאחד מעקרונות היסוד באסלאם, אם כי אין ראיות ברורות לקיומה בעת העברת שלטון. היא התקבלה גם על-ידי "האחים המוסלמים", ולוחמים במעגלים הפנימיים של הארגון נאלצו להישבע אמונים.² תואר נוסף שהוצמד בתקופה מאוחרת יותר לשליט באסלאם היה אמיר אל-מואָמַנִין (מנהיג המאמינים) – תפקיד ששילב, לפחות באופן תיאורטי, סמכויות דתיות, פוליטיות וצבאיות.

בשנים 632-661 שלטו בעולם המוסלמי ארבעה ח'ליפים שכונו אל-ח'לפאא אל-ראשֶדון (הח'ליפים ישרי הדרך): אבו בכר (632-634); עֶמֶר בן אל-ח'טאב (634-644); עֶתְמָן בן עפאן (644-656); ועלי בן אבו טאלב (656-661). יש לציין כי שלושת הח'ליפים האחרונים מתוך הארבעה נרצחו. הרצח של האחרון בהם, עלי, ושאיפותיו לשלטון פוליטי, שלא התגשמו, היו הבסיס להתפתחות השיעה (קיצור של שיעת עלי, היינו, הסיעה של עלי).

בשנת 661 תפס את השלטון מעאוייה בן אבו ספיאן, אבי השושלת של בית אַמִייה, שהעביר את בירת האימפריה האסלאמית הצעירה מאל-מדינה לדמשק. השושלת הזאת התקיימה עד שנת 750, ולאחר מכן שלטה שושלת בית עַבָּאס, שבירתה הייתה בגדאד. ראשית תקופת שלטונה של שושלת עבאס נחשבת לתקופת השיא של האסלאם מבחינות פוליטית וכלכלית. במהלך המאה התשיעית לספירה החלה האימפריה להתפורר והשלטון המרכזי התערער. בעלי זרוע מקומיים השתלטו על אזורים שונים באימפריה. בבירה

2. בניגוד למסורת המקובלת, שחייבה שבועת אמונים לח'ליפה, נשבעו "האחים המוסלמים" אמונים לדרכם.

צברו גורמים שונים כוח, ניהלו בפועל את השלטון והחלישו מאוד את מעמד הח'ליפה. הח'ליפים העבאסים הפכו לבובות חסרות עוצמה פוליטית עד לחיסולה של השושלת בידי המונגולים, שכבשו את בגדאד ב־1258.

בשנים שלאחר מכן המשיך מוסד הח'ליפות להתקיים באופן פורמלי. הסולטאנים הממלוכים בקהיר שימרו אותו רק במטרה להעניק לגיטימציה לשלטונם. עם כיבוש קהיר בידי הסולטאן העות'מאני סלים הראשון, ב־1517, אימצו הסולטאנים העות'מאנים את התואר, אך החלו להשתמש בו באופן אינטנסיבי רק בתקופת השקיעה של האימפריה, בסוף המאה ה־19. במרס 1924 ביטל הפרלמנט התורכי סופית את תואר הח'ליפה, צעד שגרם לזעזוע עמוק בכל עולם האסלאם.

מלחמות וכיבושים

המוסלמים פרצו במאה השביעית לספירה מתוך חצי־האי ערב והשתלטו בתוך זמן קצר על חלקי עולם נרחבים. המלחמות נשאו אופי דתי והשאיפה הייתה להפיץ את בשורת האסלאם. העולם חולק לשני חלקים: האזורים שבשליטת האסלאם נקראו דאר אל־אסלאם (בית האסלאם או אזור האסלאם), והאזורים האחרים נקראו דאר אל־חרב (בית המלחמה או אזור המלחמה). המסר בכינויים האלה היה ברור: יש לנהל מלחמה נגד האזורים שעדיין לא נכבשו כדי לספח אותם לאסלאם.

באזורים שנכבשו אולצו עובדי האילים להתאסלם. אלה שסירבו הוצאו להורג. נוצרים ויהודים, הנקראים אהל אל־פְּתָאב (אנשי הספר), הורשו להמשיך ולהחזיק באמונתם במעמד נחות של אהל אל־דִ'מָה (בני חסות). מעמד המשפטי כבני חסות הוסדר במסמך "תנאי עֵמֶר", שזמן חיבורו המדויק אינו ידוע. על

בני החסות הוטלו מגבלות שונות, כמו האיסור לבנות בתי תפילה חדשים והחובה ללבוש פריטי ביגוד מזהים. כן הוטל עליהם לשלם מס גולגולת – ג'זיה. בתמורה ניתן להם בדרך כלל חופש דת, והתאפשר להם להשתלב – אם כי באופן מוגבל – בחיי המדינה והכלכלה.

האסלאם מבחין בדרגות שונות של כּפּר (כפירה) בייחוד האל, היינו, בהיותו האחד והיחיד. בדרגה החמורה פחות נכללים שני סוגים. האחד הוא שֶׁרֶפ – שיתוף, היינו, אמונה באללה ובאלוהים אחרים. כופר מן הסוג הזה נקרא מְשֶׁרֶפ – מְשֶׁרֶפ, וברבים – מְשֶׁרֶפּוּן. הסוג השני הוא מְנַאפֶּקָה – פסיחה על שתי הסעפים. כופר מן הסוג הזה מכונה מְנַאפֶּק (סֶעֶף), וברבים – מְנַאפֶּקוּן. דרגת הכפירה החמורה ביותר היא אֶרְתָּדַאד, היינו, חזרה מן האסלאם. מי שעושה כן נקרא מְרַתֵּד ודינו מוות. המלחמה בכופרים לסוגיהם היא ג'האד (מלחמת קודש), והלוחם המוסלמי הנופל בקרב מוכרז שְׁהִיד (ברבים – שְׁהִידָא), היינו, יַעַד המעיד על ייחוד האל.

צופים – מיסטיקה באסלאם

במאה התשיעית החל להתפתח באסלאם הזרם הצופי שדגל במיסטיקה, ברוחניות ובהסתפקות במועט. הסברה המקובלת היא שמקור השם הוא המילה צוף, שפירושה צמר, וזאת משום שהצופים הראשונים נהגו ללבוש בגדי צמר גס.

בצופיות קיימים כמה מסדרים (טֶרְק וביחיד – טֶרִיקָה), הנקראים על-שם מייסדיהם, בהם אֶדְרִיסִיָּה, בְּפֶתְשִׁיָּה, אַחְמַדִּיָּה ורבים אחרים. חברי המסדרים נקראים דְרִוִּישִׁים, והם נוהגים לקיים דְכֶפְר (טקסים), בבתי תפילה הנקראים זַאנִיָּה (זווית) או רֶבְאָט (תחנת משמר). הטקסים כוללים ריקודים ושינון פסוקי קוראן שמטרתם להגיע להתעלות רוחנית. באמצעות מסדרי הצופים חדרו במהלך

ההיסטוריה לאסלאם אמונות תפלות, פולחן קברים ומעשי כשפים שונים. בעידן המודרני עורר הדבר את חמתם הן של אנשי הדת והן של המודרניסטים.

חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים"

מצרים לאחר מלחמת העולם הראשונה

עם תום מלחמת העולם הראשונה ניצבה מצרים בפני מציאות חדשה. הבריטים, ששלטו בה מאז 1882, הכריזו עליה עם פרוץ המלחמה כעל פרוטקטורט (מדינת חסות), וניתקו אותה סופית מן האימפריה העות'מאנית שאליה הייתה קשורה פורמלית בלבד. עם קריסתה של האימפריה המוסלמית האחרונה, על סמליה הדתיים ועל ערכיה המסורתיים, עמדו המצרים על מלוא המשמעות של הכיבוש הזר.

רגשות לאומיים, שניצניהם נבטו עוד בסוף המאה ה-19, נוסף על התחושה שהעולם המשתנה יאפשר לעמים שהיו נתונים לשלטון קולוניאלי לקבוע בעצמם את עתידם, יצרו ציפייה לשינוי. מיד עם תום המלחמה החלה התארגנות לאומית חדשה שנקראה אל-נַפְד אל-מצרי (המשלחת המצרית), ובקיצור, אל-נַפְד. סעד זע'לול, מנהיג כריזמטי שהנהיג את הגוף החדש, דרש מן הבריטים לנהל משא-ומתן לעצמאות, אך נדחה בתואנה שאינו מייצג את האומה המצרית. בראשית מרס 1919 נעצר זע'לול על-ידי הבריטים, יחד עם כמה מחבריו, והם הוגלו לאי מלטה. בתגובה לכך נערכו ברחבי מצרים הפגנות המונים ספונטניות, שהידרדרו עד מהרה לאלימות. האירועים האלימים, שנמשכו כמה חודשים ושבהם נהרגו אנשים רבים, כונו "מהפכת 1919".

ב-28 בפברואר 1922 הכריזו הבריטים, באופן חד-צדדי, על סיום הפרוטקטורט ועל הענקת עצמאות למצרים. ההכרזה הייתה נטולת משמעות מעשית משום שהנציב העליון, מרשל אדמונד אלנבי, והצבא הבריטי, המשיכו לשלוט במדינה. שבועיים לאחר

מכן הכריזו המצרים על עצמאות, והסולטאן המצרי אחמד פואד נטל לעצמו את התואר מלך מצרים. ועדת משפטנים שהוקמה כדי לנסח חוקה סיימה את עבודתה באפריל 1923, והחוקה הליברלית, שהייתה מבוססת על החוקה הבלגית מ־1831, שימשה בסיס לבחירות ולמשטר פרלמנטרי.

בינואר 1924 נערכו הבחירות הראשונות, והנֶפֶד השיג בהן ניצחון גורף. סעד זע'לול הרכיב את הממשלה הראשונה של "מצרים העצמאית". במצרים התפתחה מערכת פרלמנטרית מורכבת מאוד, שבמסגרתה התעמת הופד, הגוף הפוליטי החשוב ביותר במצרים עד מהפכת 1952, עם המלך מצד אחד, ועם הבריטים מצד אחר. לצד הופד פעלה בפרלמנט מפלגה חשובה נוספת, אם כי קטנה הרבה יותר – חזב אל־אחראר אל־דֶסְטורִיין (מפלגת הליברלים החוקתיים). זו הייתה מפלגה אליטיסטית בעלת מגמות מודרניסטיות־מתמערבות, שרוב חבריה כיהנו בוועדה לניסוח החוקה. את שתי המפלגות, ואת הפרלמנטריוזם בכלל, הובילה אליטה של בעלי קרקעות שפעלה למנוע מהמוני העם דריסת רגל בפוליטיקה.

שנות ה־20 של המאה ה־20 היו השנים היפות של המודרניסטים ושל האינטלקטואלים שהובילו את הלאומיות המצרית הטריטוריאלית, אשר גרסה כי מצרים היא ישות לאומית ייחודית שהתפתחה בעמק הנילוס. המערב לא רק שלט פיזית במצרים; תרבותו חדרה אליה בכל התחומים – החל בלבוש וכלה בהגות ובשיטות הממשל. האסלאם כמערכת פוליטית וחברתית נחלש מאוד, והמסד הדתי התקשה לעמוד בפני פריץ ההתמערבות.

המשבר הכלכלי העולמי, שהחל עם נפילת הבורסה בארצות־הברית בסוף אוקטובר 1929, לא פסח על מצרים. המשק המצרי, שהיה מבוסס על כותנה, סבל מירידה חדה בביקושים ובמחירים. בשל המשבר הכלכלי, שלו נוסף גידול דמוגרפי באופן משמעותי, התחולל משבר חברתי. איכרים רבים נטשו את משקיהם החקלאיים

והיגרו אל הערים הגדולות; בעקבות זאת גדלו מאוד בהן רובעי העוני. הפועלים סבלו מירידה דרמטית בהכנסותיהם, ואפילו המשכילים, שמספרם הלך וגדל, סבלו מאבטלה, מכיוון שמערכת השלטון הביורוקרטית לא יכלה לקלוט את כולם. בנקים וחברות פיננסיות היו נתונים לשליטה בלעדית כמעט של בני קהילת הזרים הגדולה ושל בני המיעוטים, אשר כללה בין היתר יהודים, יוונים, איטלקים וצרפתים. הללו, שנהנו מזכויות היתר של הקפיטולציות,¹ סגרו את הדלתות בפני המשכילים המקומיים, בוגרי האוניברסיטה המצרית שעברה ארגון-מחדש ב-1925 והתרחבה. בכך גרמו לרגשות זעם ושנאת זרים גם בקרב בני מעמד הביניים העירוני, האפנדיה. האפנדים, רובם בעלי מקצועות חופשיים שסמלם היה התרבוש, השתתפו בערנות בשיח הציבורי ובפוליטיקה, והיו קרקע נוחה להתפתחות רעיונות רדיקליים. הם קראו בשקיקה עיתונים וכתבי עת מתוך נכונות אמיתית לתרום לעיצוב עתידה של מדינתם.²

כתוצאה מן המאבקים בין חצר המלוכה, הבריטים והופד, התחלפו בשנות ה-20 ממשלות רבות. ביוני 1930 מינה המלך,

1. באימפריה העות'מאנית היו מקובלים מאז המאה ה-16 הסכמים דו-צדדיים עם מעצמות אירופיות, שהקנו זכויות יתר למחזיקים באזרחותן של אותן מעצמות. אזרחי מעצמות אלה נהנו מפטור ממיסים ולא היו כפופים לחוקי האסלאם. הקפיטולציות התבטלו עם קריסת האימפריה העות'מאנית, ובמצרים הן בוטלו סופית ב-1937.

2. עוד על התפתחותו של המעמד החשוב הזה, ששימש קרקע נוחה לצמיחת "האחים המוסלמים", ראו: Lucie Ryzova, "Egyptianizing Modernity: through the 'New Effendiya': Social and Cultural Constructions of the Middle Class in Egypt under the Monarchy", in: Arthur Goldschmidt, Amy J. Johnson and Barak A. Salmoni (eds.), *Re-Envisioning Egypt, 1919–1952* (Cairo: The American University in Cairo Press, 2005), pp. 124–163

ללא בחירות, את אסמאעיל צדקי, כלכלן מוכשר ועצמאי מבחינה פוליטית, לעמוד בראש ממשלת מצרים. צדקי הנהיג את מצרים באמצעות צווי חירום מגבילים עד ספטמבר 1933, ואז הודח מתפקידו. בתקופת כהונתו פרסם חוק בחירות חדש שנועד לבלום את הופד, וכן חוקה חדשה שהחליפה את חוקת 1923. החוקה הליברלית הושבה רק בדצמבר 1935 – לאחר שבקהיר ובערים נוספות פרצו מהומות, שאותן הובילו סטודנטים ובני המעמדות הנמוכים, נגד המלך והבריטים.

בשנות ה-30 צמח במצרים דור חדש שהביע חוסר אמון בהנהגה הישנה, שנתפסה כמושחתת, הדואגת רק לאינטרסים של עצמה. סטודנטים ותלמידי תיכון האשימו את מנהיגיהם הפוליטיים ברפיסות ובחוסר יכולת להשיג עצמאות. מחאתם באה לידי ביטוי בהקמת גופים חוץ-פרלמנטריים ובתסיסה ברחוב. חוזה בריטי-מצרי נחתם רק באוגוסט 1936, כמה חודשים לאחר מותו של המלך אחמד פואד. ההסכם ביטל את תפקיד הנציב העליון, שהפך להיות שגריר הוד מלכותו מלך בריטניה במצרים, והעביר את הפיקוד על צבא מצרים לידי הממשלה המקומית. עם זאת, הצבא הבריטי נשאר על אדמת מצרים, והיה ברור שהעצמאות עדיין רחוקה.

לסיכום הרקע ההיסטורי של עליית "האחים המוסלמים", ניתן לומר שהסיבה העיקרית לצמיחת הארגון הייתה תחושות של חולשה ותסכול לנוכח השלטון הזר ושיטפון ההתמערבות, שאיים לרמוס את ערכי האסלאם. המציאות של משבר בתחומי הכלכלה, החברה והפרלמנטריזם, הוסיפה חומר דלק למדורת התסכול. השיח הציבורי הער בסוגיית הזהות הלאומית המריץ גם את מובילי הקו האסלאמי בקרב בני הדור הצעיר להציג את עמדתם, שלפיה יש לשוב אל עקרונות האסלאם "הנכון", זה של האבות הקדומים – הסלף. את דפוסי הארגון ואת הטרימינולוגיה הלאומית-מודרנית הם למדו מן המפלגות הלאומיות החדשות.

חסן אל-בנא³

מייסד "האחים המוסלמים" נולד ב-1906 בעיירה מחמודיה שבמערב הדלתא של הנילוס. בהיותו בן 12 החל ללמוד בסמינר למורים בעיר דמנהור, וב-1923 עבר לקהיר, כדי ללמוד במכללה להכשרת מורים – דאר אל-עלום. בזיכרונותיו סיפר כי כבר בגיל צעיר נטל חלק פעיל בטקסי הד'כר של מסדר החצאפיה הצופי, והושפע מאוד מהשקפת העולם הצופית. כמו רבים מבני גילו, השתתף בנא, בהיותו בן 13, בהפגנות של מהפכת 1919 שבהן ספג להט לאומי אנטי-בריטי. את המציאות בקהיר של שנות ה-20 תיאר בנא בזיכרונותיו:

גל הכפירה וההפקרות במצרים

לאחר המלחמה הקודמת, בתקופה שבה שהיתי בקהיר, התגבר גל של מתירנות בלבבות, בתחומי האמונה ובהגות, גל שנקרא "חופש המחשבה". לאחר מכן הוא פשה בהתנהגות, בערכי המוסר ובעשייה, ואז הוא נקרא "חופש הפרט". זה היה גל עצום של כפירה ומתירנות, גל סוחף, גועש, ששום דבר לא עמד בפניו, גל שנעזר בתנאים ובנסיבות השעה. בתורכיה התחוללה המהפכה הכמאליסטית, ומצטפא כמאל פאשא [אתא תורכ] הכריז על ביטול הח'ליפות. הוא הפריד בין המדינה והדת באותה אומה אסלאמית, שעד לפני כמה שנים נתפסה בעולם כמקום מושבו של מנהיג המאמינים. ממשלת תורכיה הסתערה לכיוון הזה בכל תחומי החיים.

3. הפרטים על חסן אל-בנא וארגונו לקוחים מספרו של אל-סיד יוסף, וכן מן הספרים הבאים: Richard P. Mitchell, *The Society of the Muslim Brothers* (New York: Oxford University Press, 1969); Brynjar Lia, *The Society of the Muslim Brothers in Egypt: The Rise of an Islamic Mass Movement, 1928-1942* (Reading: Ithaca Press, 1998); Gudrun Krämer, *Hasan al-Banna* (Oxford: Oneworld, 2009).

האוניברסיטה המצרית הפכה ממוסד פרטי לאוניברסיטה ממשלתית שאותה ניהלה המדינה, והיא כללה כמה פקולטות אורגניות. בעיני רבים, הייתה למחקר האקדמי ולחיים האקדמיים באותה עת תפיסה מוזרה, שלפיה האוניברסיטה אינה אוניברסיטה חילונית אלא אם היא מרימה את ידה על הדת, נלחמת במסורת החברתית הנובעת ממנה ונוהה אחר המחשבה המטריאליסטית שאומצה מן המערב, על כרעיה ועל קרבה, כשמוריה ותלמידיה פורקים כל עול.

הונחו היסודות להקמת "המפלגה הדמוקרטית [המצרית]", שמתה עוד בטרם נולדה, והמצע שלה הסתכם בקריאה לחופש ולדמוקרטיה, שהמשמעות שלו אז הייתה: מתירנות ושחרור כל רסן. ברחוב אל-מנאח' נוסדה "האקדמיה הפילוסופית", בפיקוחם של כמה תיאוסופים.⁴ נישאו שם נאומים והרצאות שהתקיפו את הדתות הקדומות, והטיפו לשכינה מסוג חדש. הדוברים היו תערובת של מוסלמים, יהודים ונוצרים, וכולם דנו ברעיון החדש הזה מהיבטים שונים.

יצאו לאור ספרים ועיתונים וכתבי עת שכל תוכנם היה רווי ברעיון הזה, שאין לו מטרה אחרת חוץ מערעור על השפעתה של דת כלשהי, או ביטולה בלבו של העם, כדי שיוכל ליהנות מחירות אמיתית במחשבה ובמעשה, על-פי טענת הסופרים וכתבי המאמרים האלה. הוקמו "סלונים" בבתים גדולים ומכובדים רבים בקהיר, והמבקרים בהם דנו בנושאים מעין אלה, ופעלו לאחר מכן להפצתם בקרב הנוער במקומות שונים.⁵

4. תיאוסופיה היא אסכולה מיסטית שפותחה במאה ה-19 והטיפה להתעלות תוך הפרדת הרוח מן החומר. מייסדת החברה התיאוסופית הייתה הלנה בלבצקי (1831-1891).

5. חסן אל-בנא, מד'כראת אל-דעוה ואל-דאעיה (זיכרונות הבשורה ומפיציה) (קהיר, ללא תאריך), עמ' 47.

בקהיר הכיר בנא את מחמד רשיד רֶדָא, עורך העיתון אל-מִנְאָר (המגדלור) ואת מִחְב אל-דין אל-ח'טיב, שניהל את ההוצאה לאור "ספריית הסלפיה". כמו כן שמר על קשרים עם חוגים צופיים ממסדר החצאפיה. נוסף על ההיכרויות האלה, שהשפיעו עליו בהמשך דרכו, יצר בנא קשרים עם מקימי ג'מְעִית אל-שִבָּאן אל-מִסְלִימִין (אגודת הצעירים המוסלמים) שנוסדה ב-1927. האגודה הוציאה לאור את העיתון מִגְ'לַת אל-פֶתַח (מגזין הניצחון) שבו פרסם בנא בסוף שנות ה-20 כמה מאמרי שחרות.

ב-1927 השלים בנא את לימודיו בדאר אל-עֵלום ונשלח לשמש מורה באסמאעיליה. נוסף על עבודתו כמורה הטיף בנא בבתי קפה לצעירים חסרי מעש, שלדבריו "שכחו את ערכי האסלאם", במטרה להחזירם בתשובה. כמו כן נשא דרשות במסגדים. פעילותו בשלב הזה הייתה המשך ישיר לפעילות שבה עסק קודם לכן במסגרת המסדר הצופי החצאפי שבו היה חבר, והיא הובילה אותו להקמת ארגון "האחים המוסלמים".

האחים המוסלמים – הקמה והתמסדות

על-פי עדותו של בנא, תאריך הקמת אחים המוסלמים הוא "חודש ד'ו אל-קעדה 1347 להג'רה, מרס 1928 עד כמה שזכור לי".⁶ על התאריך ההג'רי חזר בנא ב"איגרת הוועידה החמישית". כמעט כל החוקרים התייחסו לעובדה שאין התאמה בין התאריך ההג'רי ללוח השנה הנוצרי, שכן חודש ד'ו אל-קעדה 1347 חל באפריל-מאי 1929.⁷ ואולם מסיבה לא ברורה בכל הספרים מצוין מרס 1928 כתאריך הקמת הארגון. נוסף על העובדה שאין זה סביר כי בנא טעה דווקא בתאריך המוסלמי, יש לשים לב לכך שהוועידה

6. שם, עמ' 72.

7. ראו: Lia, 1998, p. 48, note 60; Mitchell, 1969, p. 8, note 19.

החמישית של הארגון, שהתכנסה לציון עשר שנות פעילות, התקיימה ב־13 בחודש ד'ו אל־חג'ה (החודש שאחרי ד'ו אל־קעדה) 1357, שחל ב־3 בפברואר 1939. חשבון המבוסס על היותה של השנה ההג'רית קצרה באחד־עשר ימים מזו הנוצרית, מגלה שיש להוסיף לתאריך הזה למעלה משלושה חודשים כדי להגיע לתאריך של עשר שנות הפעילות של הארגון בלוח הנוצרי, היינו, אפריל־מאי 1939. חשבון דומה יראה מדוע צוינו עשרים שנות פעילות בספטמבר 1948 דווקא, ולא ביולי 1947, כפי שהיה מתחייב לו הוקם הארגון ב־1928.

על הנסיבות של הקמת "האחים המוסלמים" סיפר בנא בזיכרונותיו:

בחודש ד'ו אל־קעדה בשנת 1347 להג'רה, מרס שנת 1928, עד כמה שזכור לי, ביקרו אותי בדירתי ששת האחים הבאים: האפז עבד אל־חמיד, אחמד אל־חצרי, פואד אבראהים, עבד אל־רחמאן חסבאללה, אסמאעיל עז, זכי אל־מַעְרַבִי. הם היו בין אלה שהושפעו מן השיעורים וההרצאות שנשאתי. הם ישבו ושוחחו עמי, ובקולם הייתה עוצמה, בעיניהם היה ברק ובפניהם אור האמונה ונחישות. הם אמרו: שמענו, הבנו והתרשמנו, אך איננו יודעים מה היא הדרך המעשית להשיג גדולה לאסלאם וטובה למוסלמים. נמאס לנו מחיים אלה, חיי השפלה וכבלים. אתה רואה שהערבים והמוסלמים בארץ הזאת הם חסרי מעמד וכבוד, ואין הם יותר מאשר פועלים שכירים השייכים לנוכרים. אין לנו מאומה לבד מן הדם השואף לתהילה הזורם בעורקינו, ורוחנו המלאה עד כלות באמונה, והכבוד שברוח אפנו, ופרוטות מעטות המיועדות למזון לילדינו. איננו יודעים באיזו דרך לפעול, כפי שאתה יודע, ואיננו מכירים את הנתיב לשירות המולדת והדת

והאומה, כפי שאתה יודע. כל רצוננו כעת הוא להעניק לך את מה שיש לנו, כדי להיות נקיים מעוון בפני אלוהים, ואתה תהיה אחראי עלינו בפניו, ועל מה שעלינו לעשות. קבוצת אנשים, כורתת ברית עם אלוהים מתוך מסירות [ונכונות] לחיות למען דתו ולמות למענו, כשכל רצונה הוא לראות את זיו פניו, ראויה לניצחון, גם אם קטנה היא וחלשה.

לאמירה הכנה הזאת הייתה השפעה חזקה עליי, ולא יכולתי להתנער מן האחריות שהוטלה עליי, שהרי זה מה שאני מטיף לו ופועל למענו, וזו המטרה שלמענה אני מנסה לאחד את האנשים. [ולכן] אמרתי להם בהתרגשות עמוקה: תודת אלוהים נתונה לכם, וברוכה תהיה כוונה נאמנה זו. הבה נסכים לעשות את הטוב אשר יִרְצֶה את אלוהים ויועיל לבני האדם; אנחנו נעשה ואלוהים יצליח דרכנו. הבה נישבע אמונים לאלוהים, שנהיה צבא הנלחם למען האסלאם, ובכך טמונים גם חיי המולדת ותפארת האומה.

והייתה שבועת אמונים [פיעה] [...] ונשבוענו שנהיה אחים, שנפעל למען האסלאם, ונלחם למענו.

בוועידה העשירית של "האחים המוסלמים" ציין בנא כי העובדה שהארגון הוקם באסמאעיליה השפיעה על אופיו ועל המשך דרכו:

בנוגע למהירות התפשטות הבשורה בכפרים ובערים, כבר הקדמתי ואמרתי לכם שהבשורה נולדה באסמאעיליה, וגדלה באווירה הצח, והחלה לצמוח על־פני חולותיה רחבי הידיים, היפהפיים. המזון והמשקה של הבשורה, בוקר וערב, היו מראות הכיבוש הנוכרי וגזילת כל טובה של העיר בידי האירופים, וכן תעלת סואץ, הסיבה למחלה ומקור הצרה. ובמערב [העיר] המחנה הבריטי עם המתקנים והציוד שלו, ובמזרח המשרד הכללי של מנהלת חברת התעלה עם

אביזריו, מפקדתו, עוצמתו והלוגיסטיקה שלו. המצרי חש זר באווירה הזאת בתוך עירו, עשוק, כשאחרים נהנים מטוב מולדתו, מושפל, בעוד הנוכרי מתפאר במקורות פרנסתו שאותם גזל. התחושה הזאת הייתה קרקע פורייה לבשורה של האחים, ו[לכן] הצגנו אותה באזור התעלה. אחר כך עברנו אל האגם [המר] הקטן, אחר כך למחוז דְקֶהְלִיָה,⁸ כשהיא זורעת בליבות המאמינים בה זרע קטן וצנוע.

בשנות פעילותו של הארגון באסמאעיליה הוא נותר מצומצם בהיקפו. בנא הקים בעיר בית-ספר להכשרה של דְעֵאת (תועמלנים-מטיפים) לבשורה החדשה שלו. כמו כן ייסד, באמצעות תרומות, מסגד ובו בית-ספר יסודי, וכן פעל לפתיחת סניפים בערים סמוכות. בקיץ 1932 הועבר בנא, על-פי בקשתו, למשרת הוראה בקהיר. לאחר המעבר לקהיר התפתח הארגון במהירות – הן מבחינה ארגונית והן מבחינה רעיונית. בסוף השנה פורסמה אל־קאנון אל־עֵאם (חוקת היסוד) של "האחים המוסלמים", ולאחר מכן ראתה אור בשני חלקים – רֶסֶאלַת אל־מֶרְשָׁד אל־עֵאם ("איגרת המדריך הכללי"). התואר המדריך הכללי, שאומץ על-ידי בנא,⁹ נותר עד היום תוארו של מנהיג הארגון. חוקת "האחים המוסלמים" קבעה כי המדריך הכללי עומד בראש הגוף העליון של הארגון – מֶפְתָּב אל־אֶרְשָׁאד אל־עֵאם (המשרד להדרכה כללית) הכולל כמה ועדות, בהן הוועדה לדעוה (הפצת הבשורה) והוועדה לפעילות בקרב הסטודנטים.

במאי 1933 יצא לאור הגיליון הראשון של השבועון ג'רִידַת אל־אֶח'וּאן אל־מֶסְלִיִן (עיתון "האחים המוסלמים"), שהופיע במשך

8. אזור מזרח הדלתא של הנילוס.

9. יש לציין כי התואר "מדריך" וגם המושג "משפחה", המופיע להלן, נלקחו על-ידי בנא מעולם המושגים הצופי. במאה ה-11 הוקמו משפחות של תלמידים צופים (מְרִידוֹן) אשר חסו בצלו של מדריך, ולמדו את תורתו המיסטית.

כחמש שנים. במאי 1938 בא במקומו השבועון אל-נד'יר (המתריע), בעל האוריינטציה הפוליטית, בעריכתו של צאלח עשמאוי. אל-נד'יר היה ביטאונם של "האחים המוסלמים" עד ראשית 1940, כאשר מנכ"ל העיתון, מחמוד אבו זיד, פרש מן הארגון והעמיד את הביטאון לרשותו של ארגון חדש שהקים – שבאב מחמד (נערי מחמד).¹⁰ ביולי 1939 חידש בנא את הופעת עיתונו של רשיד רדא, אל-מנאר, אך הופעתו של העיתון הופסקה בספטמבר 1940 בצו שהוציאה הממשלה בראשות חסן צברי. בראשית שנות ה-40 החלו "האחים המוסלמים" לפרסם את מג'לת אל-אח'ואן אל-מסלמין (כתב העת של "האחים המוסלמים"), שמתכונתו הייתה דו-שבועית, וב-1946 חזרו לשם ג'רידת אל-אח'ואן אל-מסלמין, אבל הפעם כיומון. בעיתונים האלה פרסם בנא את מאמריו הרבים, שעיצבו את האידיאולוגיה של "האחים המוסלמים". חלק מן המאמרים האלה הפכו לימים ל"איגרות".

במאי 1933 קיימו "האחים המוסלמים" את הוועידה הכללית הראשונה שלהם, בקהיר. הנושא המרכזי שנידון בוועידה היה הפעילות המיסיונרית הנוצרית במצרים. לאחר מכן התכנסו ועידות נוספות במועדים לא סדירים. הארגון שקד על פתיחת סניפים חדשים, וב-1936 נמסר כי במצרים קיימים כ-150 סניפים שלו. בקיץ 1936 החלו לצאת משלחות מן המרכז בקהיר אל סניפי הפריפריה. המשלחות היו מורכבות מסטודנטים שעברו הכשרה מיוחדת לשמש דעאת (מפיצי הבשורה). אלה יצאו למסע שנמשך חודש וכונה הג'רה פי אללה (מסע למען אלוהים). תפקיד מפיץ הבשורה התמסד עם הזמן, ואלה שביקשו למלא אותו נדרשו לעמוד במבחן.

10. ראו גם הערה 30 להלן.

"האחים המוסלמים" עברו תהליך של התמסדות. סניפי התנועה, שנקראו שְׁעֵב (ענפים), הוכפפו למחוזות שהיו כפופים למנהלות של אזורים. עוד בהיותו באסמאעיליה הקים חסן אל-בנא קבוצות שעסקו בפעילות ספורטיבית שלהן קרא פְּרַק רְחֵלֵאת (קבוצות ספורט). באמצע שנות ה־30 שונה שמן של קבוצות הספורט לג'ואלה (סיירים) ופעילותן התמסדה: הוקמה מועצה עליונה של הסיירים ובראשה הוצב מחמוד לביב, קצין צבא לשעבר. במחנות קיץ מיוחדים טופחה ג'נדיה (הרוח הצבאית) של הנערים וכן רוח הפְּתָנוּה (שילוב של עלומים ואבירות), זאת תוך שימוש בסמלים, בדגלים ובסמאות. הסיירים נהגו לערוך מצעדים טקסיים ברחובות קהיר כשהם נושאים לפידים וקוראים סמאות ברמקולים. קבוצות ספורט הוקמו במקצועות כמו הרמת משקולות, טניס שולחן, כדורגל וכדורסל, והן הפכו לכלי חשוב לגיוסם של צעירים לארגון. בסתיו 1937 נוצרה מסגרת חדשה בתוך "האחים המוסלמים": אל-פְּתָאָאב (הגדודים). הקמתם נועדה לסמן מעבר לשלב חדש, השלישי בפעילותם, שהיה שלב הביצוע. זאת לאחר שהושלמו שני השלבים הראשונים – שלב ההכרה ושלב ההתמסדות.¹¹ אנשי הגדודים נדרשו להישבע שבועת אמונים ולהשתתף במפגשים שבועיים שנשאו אופי צופי. המשתתפים עברו אינדוקטרינציה במפגשים ליליים ללא שינה, כשהם נדרשים לדקלם ללא הרף פסוקי קוראן. כל אלה נעשו בנימוק שכך תעלה רמתם הרוחנית. במהלך מלחמת העולם השנייה פורקו הגדודים ובמקומם גובשה מערכת ארגונית חדשה, שהייתה מבוססת על משפחות (אָסֵר, וביחיד אָסְרָה).

11. בנאמו בוועידה החמישית של "האחים המוסלמים" התווה בנא את שלושת השלבים הנחוצים לצמיחתה של כל בשורה: התעמולה, המיסוד והביצוע; הלן בעמ' 132.

באמצע שנות ה-30 החל הארגון לעסוק גם בפעילות סעד ועזרה לנזקקים. הוקמו בתי-ספר, שבהם למדו ילדים ומבוגרים קרוא וכתוב, מרפאות ובתי מרקחת לבני המעמד הנמוך, שבהם הטיפול היה בחינם, וכן בתי מלאכה קטנים שסיפקו עבודה למובטלים. מפעלי הצדקה מומנו באמצעות מגביות ומסים ששילמו חברי "האחים המוסלמים", והם נתנו לעניים תחושה שסוף-סוף מישוהו מתעניין בגורלם. קצב הצמיחה של הארגון היה מהיר מאוד, והתמזגו בו ארגונים אסלאמיים אחרים, ותיקים ממנו.

הידרדרות לאלימות

ב-1936, עם פרוץ המרד הגדול של ערביי ארץ-ישראל, הקימו "האחים המוסלמים" מועצה שמטרתה להגיש לערבים בישראל סיוע. מסע התרמות למען פלסטין שאורגן על-ידי "האחים המוסלמים" לווה בהגברת התעמולה ובהטלת חרם על בתי העסק של היהודים במצרים, והיה בבחינת עליית מדרגה בפעילות הפוליטית של הארגון. "האחים המוסלמים" תקפו את שלטונות מצרים על רפיסותם בנושא הזה ואת הבריטים על מדיניותם. לשם כך עשו שימוש בעיתונים, באי-ספור עלונים ומודעות, וכן בהפגנות המונים.

בגיליון הראשון של אל-נד'יר, במאי 1938, הכריז המדריך הכללי במאמר שכותרתו "מהו צעדכם השני?":

אנחנו נעבור מבשורה כללית לבשורה ממוקדת, ומבשורה של דיבורים לבשורה של דיבורים המלווים במאבק ובפעולה. אנחנו נפנה את בשורתנו לאחראים מבין מנהיגי הארץ, ראשיה, שריה, מושליה, אנשי סנאט ובית הנבחרים, ונקרא להם לאמץ את מצענו [...] ונכריז מלחמה

על כל מנהיגי המפלגות והגופים שלא יפעלו למען ניצחון האסלאם.¹²

בתוך הארגון גברו הלחצים לנקוט פעולה ממשית, ובנא, שחשש מכך שהעניינים יצאו מכלל שליטה, נאלץ להרגיע את חסידיו.¹³ בתקופה הזאת עלה הארגון על הכוונת של מנגנוני הביטחון המצריים והבריטיים שהבינו את פוטנציאל האלימות הטמון בו. במהלך 1940, כנראה באפריל, הקימו "האחים המוסלמים" מנגנון צבאי חשאי שנקרא אל־נזאם אל־ח'אץ (המערך המיוחד). המנגנון, שנודע לימים בציבור ובתקשורת בשם אל־ג'האז אל־סַרִי (המנגנון הסודי), צמח מתוך הסיירים. אנשיו תרגלו בין היתר הימלטות ממעצר, ושיננו את איגרת רסאלת אל־ג'האד ("מלחמת הקודש"). אנשי המנגנון נבחרו בקפידה מבין החברים הוותיקים, הושבעו והצטוו לשמור סוד. ואולם פעילות הטרור שלהם החלה רק לאחר שהסתיימה מלחמת העולם השנייה.

כמה ימים לפני פרוץ המלחמה מונה עלי מאהר, ראש לשכתו של המלך פארוק, ללא בחירות, לראש הממשלה. הבריטים סברו שמנהיגי מצרים הם אוהדי גרמניה, והביאו להתפטרותו של מאהר ביוני 1940 ולהדחתו של הרמטכ"ל עזיז עלי אל־מצרי. בסוף פברואר 1941, זמן קצר לאחר הוועידה השישית של "האחים המוסלמים", שהתכנסה בקהיר, הורה משרד החינוך המצרי לבנא, בלחצם של הבריטים, לעבור לעיר קנא שבמרכז מצרים. בנא הורשה לשוב לקהיר בסוף יוני אותה שנה לאחר שאנשי ציבור התערבו למענו, אך זמן קצר לפני שובו נעצר סגנו אחמד אל־סַפְרִי על בסיס ראיות שקשרו אותו לעזיז עלי אל־מצרי. סכרי שוחרר כעבור זמן קצר, אך באוקטובר 1941 נעצר שוב, יחד עם בנא. כעבור חודש שחררה

12. בנא, מד'כראת אל־דעוה ואל־דאעיה, עמ' 151-152.

13. ראו בהקשר הזה את "איגרת הוועידה החמישית".

ממשלתו של חסין סרי, שמונה לראש הממשלה בנובמבר 1940, את השניים בעקבות לחץ ציבורי כבד שהופעל עליה, וכלל עצומות והפגנות.

בשל הרצון להצטרף לארגון האומות המאוחדות, שהיה אז בשלבי הקמה, אישר הפרלמנט המצרי, ב־24 בפברואר 1945, את בקשת הממשלה להכריז מלחמה על מדינות הציר. באותו היום נרצח ראש הממשלה אחמד מאהר, ראש המפלגה הסעדית, שמונה על־ידי המלך בנובמבר 1944, בידי אזרח מצרי שהגדיר את עצמו כאוהד של היטלר.

לאחר שהסתיימה מלחמת העולם נקלעה מצרים למערבולת חברתית־פוליטית סוערת שממנה לא הצליחה להיחלץ עד למהפכת הקצינים החופשיים ב־1952. באמצע 1946 החלו הבריטים לפנות בסיסי צבא ולרכז את כוחותיהם באזור התעלה, אבל מבחינתו של הציבור המצרי זה היה מעט מדי ומאוחר מדי. כל המפלגות בתקופה הזאת קראו לביטול הסכם 1936 ולפינוי הכוחות הבריטיים ממצרים. הנֶפֶד, שהיה באופוזיציה במחצית השנייה של שנות ה־40, פעל להתססת הרחוב נגד הממשלות השונות. הוא מצא בעלי־ברית נאמנים בסטודנטים, באפנדיה הצעירה ובפועלי התעשייה, שיצאו פעם אחר פעם להפגנות ברחובות. "האחים המוסלמים" היו לתנועה עממית רחבה, שהייתה לה אחיזה חזקה במגזרים האלה, בעיקר בקרב האפנדים. הללו הפכו לתשתית החברתית העיקרית של הארגון, והובילו את ההפגנות תוך שיתוף פעולה עם ארגוני שמאל שונים.

לקראת 2 בנובמבר 1945, יום השנה להצהרת בלפור, הקימו מנהיגי הסטודנטים של "האחים המוסלמים", יחד עם פעילי השמאל, ועד אנטי־ציוני. ב־2 בנובמבר נעשה פוגרום בבתי כנסת ובחנויות של יהודים ברובע העתיק של קהיר. באותה תקופה החלו במצרים פעולות טרור שמידת מעורבותם של "האחים המוסלמים" בהן לא

תמיד הייתה ברורה. בדצמבר 1945 נעשה ניסיון להתנקש בחייו של מנהיג הופד מצטפא אל־נחאס, וחודש לאחר מכן נרצח אמין עַת'מאן, שר משפטים בממשלתו האחרונה של נחאס בתקופת המלחמה שהיה ידוע כאוהד הבריטים. במאי 1946 פוצץ בית הקולנוע סינמה מטרו בקהיר ושנה לאחר מכן פוצץ בית הקולנוע מיאמי הסמוך. בתי קולנוע, כמו בארים ובתי קזינו, נתפסו כסמלים לשחיתות של תרבות המערב. במרס 1948 נרצח מזכיר בתי הדין לערעורים בקהיר אחמד אל־ח'אזנדאר בֵּי, ששימש שנתיים קודם לכן שופט במשפטם של משליכי פצצות מקרב "האחים המוסלמים".

המלחמה שהתרחשה בארץ ישראל מאז קיבלה עצרת האו"ם את החלטת החלוקה ב־29 בנובמבר 1947, החרیפה את ההידרדרות. יחידות של הסיירים, שעברו אימונים מיוחדים, יצאו להילחם עוד לפני פלישת צבאות ערב במאי 1948. "האחים המוסלמים", שהובילו את המגמה הפאן־אסלאמית, לחצו על השלטון במצרים לצאת למלחמת קודש בפלסטין, ואילו הממשלה, שייצגה מגמות שהדגישו את הטריטוריאליזם המצרי, הייתה פחות נלהבת לכך. בסופו של דבר, החליטה ממשלת מצרים, בלחץ המאורעות, להיכנס למערכה שהפכה עד מהרה לכישלון מוחלט. במקביל, הוכרז על משטר חירום במצרים ועל ריכוז הסמכויות בידי הממשלה.

מיד לאחר הפלישה החלו פעולות טרור נגד עסקים של יהודים בקהיר: ביוני נפגעו בתי הכליבו ציקורל ואורֶקו, ביולי ובאוגוסט היו מעשי חבלה בבתי המסחר של גטניו ובן־ציון. בספטמבר התפוצצה פצצה ברובע היהודי, ובאמצע נובמבר נהרס בניין חברת Société Orientale de Publicité, שהואשמה בשיתוף פעולה עם הציונים. ממשלתו של מחמוד פהמי אל־נְקראשי החליטה להחרף את צעדיה נגד "האחים המוסלמים". באותו החודש נעצרו עשרות מחברי הארגון, נתפסו מסמכים שחשפו את פעילות המנגנון הסודי.

ב־4 בדצמבר 1948, במהלך הפגנת סטודנטים נגד השיחות לשביתת נשק עם ישראל, הושלכה פצצה שממנה נהרג מפקד משטרת קהיר זכי סלים. ארבעה ימים לאחר מכן הודיעה ממשלת מצרים על הוצאת "האחים המוסלמים" אל מחוץ לחוק ועל פירוק ארגונם, זאת במסגרת המשטר הצבאי שהוכרז עוד לפני הפלישה לישראל. מנהיגי הארגון נעצרו, חוץ מבנא, ורכושם של "האחים המוסלמים" הוחרם. בתגובה לפעולות האלה נרצח ראש ממשלת מצרים נְקראשי ב־28 בדצמבר על־ידי איש המנגנון הסודי, סטודנט שהתחפש לשוטר.

סופו של בנא הגיע ב־12 בפברואר 1949, כשחוסל ביריות באחד מרחובות קהיר על־ידי סוכני השלטון.

התשתית האידיאולוגית

תורתו של בנא צמחה לא בחלל ריק. היא שאבה מן ההגות האסלאמית הרפורמיסטית והושפעה מן הנסיבות המדיניות והחברתיות שהיו קיימות באסלאם במאה השנים שקדמו לה. הרקע להתפתחותה היה התרופפות יסודותיה של האימפריה העות'מאנית במהלך המאה ה־19 וחדירת צבאות המערב ותרבותו לאזור. בתקופה הזאת הלך ונוצר הרושם שעולם האסלאם קופא על שמריו בעוד המערב שועט קדימה וצובר עוצמה מבחינות מדינית, צבאית וטכנולוגית. הרושם הוביל להופעתם של הוגים שניסו לתרום את חלקם לרענון מערכת הערכים האסלאמית ולהעלאת קרנו של האסלאם.

מתוך הבנה שכדי למצוא תרופה למחלה יש לאתר את הסיבות לה, הציעו ג'מאל אל־דין אל־אפע'אני ומחמד עבדה, חלוצי ההגות המודרנית באסלאם, תיאוריות שונות שביקשו להסביר את חולשת האסלאם ולהביא לחיזוקו. אפע'אני – הרפתקן, נווד והוגה דעות אשר ראה את כל עולם האסלאם כמולדתו – נולד

ב־1838 באסדבאד שבאיראן.¹⁴ אחד מחיבוריו החשובים, התשובה למטריאליסטים, שנכתב במקור בפרסית, תקף בחריפות את הנטורליסטים האירופים (ניטשריון) שאותם האשים ברציונליזם קיצוני. אפע'אני סבר שמתקפתם של הנטורליסטים על הדת הותירה את התרבות האירופית נטולת ערכים וחסרת ממד של רוחניות. לעומת זאת, לטענתו, "האסלאם מבסס את האושר האנושי, מכיוון שהוא הוקם על בסיס איתן של חוכמה, ונבנה על יסוד מוצק, המבטיח אושר לאנושות".¹⁵ ואולם, האסלאם הידרדר בהשפעתן של אמונות תפלות, ומוחם של מאמיניו התכסה ברבדים עבים של בערות והבלים.

[אחד התנאים לטיפול של האומות במעלה האמת הנעלה הוא] טיהור התודעה מזוהמת האמונות התפלות ומחלודת דמיונות השווא. כאשר אמונה דמיונית מכתימה את המוח, היא הופכת למסך עבה החוצץ בינו ובין המציאות האמיתית ומונע אותו מלגלות את המהות. [...] ראה את בעל הדמיונות המסכן, המבלה את חייו בין רעידה לדאגה, מפחד ממעוף הציפורים ומתזוזת הבהמות. הוא מודאג ממשב הרוח, נחרד מקול הרעם ומהבזק הברק, ודמיונות השווא גורמים לו לפחד מדברים טריוויאליים, וזה שולל ממנו את היכולת ליהנות מאושר בחייו. כתוצאה מכך הוא הופך לכלי משחק בידי רמאים ולטרף קל ברשתם של נוכלים ושרלטנים.¹⁶

14. פרטים נוספים על אפע'אני ראו: Nikki Keddie, *Sayyid Jamāl al-Dīn, al-Afghānī: A Political Biography*, University of California Press, 1972.

15. ג'מאל אל־דין אל־אפע'אני, אל־אאת'אר אל־כאמלה, כרך שני: רסאא'ל פי אל־פלספה ואל־ערפאן – אל־רסאא'ל ואל־מקאלאת, עורך: סיד האדי ח'סרושאהי (קהיר: מכתבת אל־שרוק אל־דוליה, 2002), עמ' 190.

16. שם, שם.

חברה מושלמת, סבר אפע'אני, צריכה להיפטר מדמיונות השווא, שחדרו אליה במהלך הדורות ולהיות רציונלית. באסלאם, כאמור, קיימים יסודות המסוגלים להביא לכך, אך זאת בתנאי שיהיו בה מורי דרך משני סוגים: אלה "שיאירו את מוח ההמון בידיעת האמת, וישכללו אותו במדעים טהורים", ואלה "שידאגו לנשמת האדם, יכשירו אותה ויישרו את העקמומיות שבה".¹⁷ במילים אחרות, הדרך אל הקדמה משלבת השכלה ורציונליזם עם ערכי מוסר ותרבות.

תלמידו וידידו של אפע'אני, מחמד עבדה, נולד במצרים ב־1849, ובאחרית ימיו, בשנים 1899–1905, שימש בתפקיד המופתי הראשי של מצרים. את סוגיית חולשת האסלאם ניתח בסדרת מאמרים שפורסמה בכתב העת אל־מנאר בעריכת תלמידו מחמד רשיד רדא. המאמרים קובצו על־ידי רדא בראשית המאה ה־20 לספר שכותרתו אל־אסלאם ואל־נצראניה פי אל־עלם ואל־מדניה (האסלאם והנצרות בתחום הדת והתרבות). במאמרים בא לידי ביטוי רעיון שאותו שאב עבדה מתורתו של אבן תימיה, איש הדת והפוסק שחי ופעל בדמשק בסוף המאה ה־13 ובראשית המאה ה־14. אבן תימיה, שקבוצות פונדמנטליסטיות לוחמניות רואות בו את המורה הרוחני שלהן, ניהל מלחמת חורמה במונגולים שחדרו בסערה אל האימפריה המוסלמית, ולאחר מכן קיבלו עליהם את דת האסלאם. הוא טען כי המתאסלמים החדשים אינם מבינים את עקרונות האסלאם וכי קבלת הדת על־ידם היא שטחית וחיצונית בלבד. בדומה לכך גרס גם עבדה, שהתבסס על התפיסה המובנית באסלאם המאדירה את הנביא מחמד ואת תקופתו, כי האסלאם הראשוני והטהור עבר תהליך של השחתה במהלך ההיסטוריה. מצבו העגום של האסלאם בראשית המאה ה־20 הוא תוצאה של ההשחתה הזאת, שעיוותה את

17. שם, עמ' 195–196.

המשמעות המקורית של דת האמת, ויצרה קיפאון שיש לו השלכות על כל תחומי החיים. את האשמה למציאות הזאת הטיל עבדה על הח'ליפים של בית עבאס. הללו גייסו לצבאם, במסגרת מאבקים פנים-אסלאמיים, חיילים זרים, בין היתר תורכים ואזרים. החיילים הזרים, סיפר עבדה, השתלטו עד מהרה על עמדות הכוח באימפריה, כשהם מציגים חזות מזויפת של מוסלמים:

[לשליטים החדשים] לא היה השכל שהאסלאם מכשיר אליו, ולא הלב אותו מעדן האסלאם. הם הגיעו אל האסלאם כשהם מביאים גסות נבערת ונושאים ברמה את דגלי העושק. הם לבשו על גופם את האסלאם, אך הוא לא חדר אל מצפונם. רבים מהם נשאו עמם פסל של אליל, שאותו עבדו בסתר, בעוד בציבור היו מתפללים עם המוסלמים כדי לחזק את מעמדם. לאחר מכן הגיעו לאסלאם גם אחרים, למשל, המונגולים, ובהם כאלה שגם שלטו בו.¹⁸

מתוך החוגים האלה, טען עבדה, שלא הבינו נכונה את האסלאם, ורבים מהם אף אימצו אותו למראית עין, צמחו במהלך הדורות אנשי דת חסרי הבנה בסיסית ושבלבם לא הייתה יראת שמים. הללו החדירו לאסלאם עקרונות זרים וסילפו אותו. כך, למשל, הם אפשרו הקמת בתי תפילה מפוארים תוך חיקוי הנצרות, ושכנעו את פשוטי העם שהם אינם צריכים להתערב בענייני ניהול המדינה. בכך הכשירו את העושק ואת הדיכוי תוך שיתוף פעולה עם שליטים עריצים, שגמלו להם במשרות ובכיבודים. אנשי הדת הבורים והמושחתים ביטלו את שיטת האג'ת'האד, שאפשרה לאסלאם להיות גמיש ולהתאים את עצמו לתנאים משתנים, ובכך חיסלו כל סיכוי

18. מחמד עבדה, אל-אסלאם ואל-נצראניה פי אלי-עלם ואל-מדניה (קהיר: מכתבת מחמד עלי צביח ואולאדה, 1954), עמ' 102-103.

למודרניזציה. ומעל לכול, הם עודדו יסודות פטליסטיים, שהובילו לבטלנות ולחוסר מעש. התוצאה – דת מסולפת, שבינה ובין האסלאם האמיתי אין ולא כלום:

מה שההמון קורא לו היום "אסלאם", ברובו אינו אסלאם. מצוות האסלאם שהשתמרו הן צורת התפילה, הצום והעלייה לרגל, ומעט אמירות, שחלקן פורשו בצורה מעוותת, וכך הגיעו האנשים, בגלל הסטיות וההבלים שהוכנסו לדתם, אל הקיפאון שאותו הזכרתי ושאותו הם החשיבו לדת. ישמרני אלוהים מהם וממה שהם טופלים על אללה ועל דתו. כל מה שמגנים היום בגללו את המוסלמים, אינו האסלאם, אלא הוא דבר אחר שקוראים לו אסלאם.¹⁹

"המוסלמים זנחו את מורשת האבות [סלף]",²⁰ הכריז עבדה בספרו. המסקנה המתבקשת היא שלשם השבת האסלאם אל תפארת עברו יש לנקותו מן הקלקולים שדבקו בו וליישם את עקרונותיו המקוריים והאמתיים. זה הבסיס שעליו פיתח רדא, שהציג את עצמו כתלמידו של עבדה, את תורתו, העושה שימוש במושג סלפיה.²¹ מחמד רשיד רדא נולד ב-1865 בכפר ליד טריפולי שבלבנון. הוא הכיר את עבדה כשזה שהה בלבנון בשנים 1885-1889. בראשית 1898 הגיע למצרים כדי לשהות במחיצת רבו, וזמן קצר לאחר מכן ייסד את עיתונו אל-מנאר שבו ביטא את עמדותיו עד למותו ב-1935. חיבוריו הגדולים הם פירוש לקוראן (תפסיר אל-מנאר), ביוגרפיה מקיפה על חייו של עבדה ומשנתו, וכן ספר על הח'ליפות

19. שם, עמ' 105.

20. שם, עמ' 138.

21. על תורתם של עבדה ורדא ראו: Malcolm H. Kerr, *Islamic Reform, The Political and Legal Theories of Muhammad 'Abduh and Rashid Rida*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1966.

שבו ביקש להוכיח את נחיצותו של תפקיד הח'ליפה בעידן המודרני. הספר, אל-ח'לאפה (הח'ליפות), שאותו הפנה רדא אל העם התורכי, נכתב לאחר ביטול הסולטאנות העות'מאנית, באוקטובר 1922. במועד הזה השתלט מוצטפא כמאל סופית על תורכיה והשאיר על הכס העות'מאני את עבד אל-מג'יד השני בתפקיד דתי בלבד, של ח'ליפה. במרס 1924 ביטל הפרלמנט התורכי גם את המשרה הזאת, ובכך הקיץ הקץ על השריד האחרון של תפארת העבר האסלאמי. בניסיון לשכנע כי הח'ליפות נחוצה כתב רדא בהקדמה לספר:

הייתה תקופה שהאנשים חשבו כי הציוויליזציה האסלאמית כבר מתה וכלתה, ואין תקווה לתחייתה, בעוד הציוויליזציה האירופית תחיה חיי נצח. אך הזמנים השתנו, והמחשבה הזאת התגלתה כשגויה. רבים מן המדענים והפילוסופים באירופה צופים את סופה הקרוב של הציוויליזציה שלה בשל המחלות, הפושות בה, כמו ההגות המטריאליסטית, הרוח המלחמתית, הנטיות הפלגניות והתאוות הבהמיות.²²

לטענת רדא, תחיית האסלאם, אחדות המוסלמים והח'ליפות כשלטון ריכוזי מפריעות מאוד לקולוניאליסטים, ובראשם הבריטים. לכן עושים הללו כל מאמץ אפשרי לסכל את תחיית האסלאם. בספרו ביקש רדא לקדם את חזונו בדבר הקמת מדינה אסלאמית המבוססת על יסודות ההלכה המתוקנת והכוללת את האג'ת'האד כדרך פסיקה. כמו כן הוא ניסה לשכנע שהאסלאם כולל את כל הידע הדרוש למאמינים, ולכן אין הם צריכים לשאול מרכיבים מודרניים מתרבות המערב.²³

22. מחמד רשיד רדא, אל-ח'לאפה (קהיר: אל-זהראא' לל-אעלאם אל-ערבי, 1988), עמ' 10.

23. Malcolm H. Kerr, 1966, pp.153-158.

כתלמיד נאמן של עבדה, פיתח רדא את הרעיון בדבר האסון שהתרגש על האסלאם כתוצאה מזניחת תורת הסלף ואורח החיים הנגזר ממנה, לכדי תאוריה שלמה. על־פי התאוריה הזאת, שאת שורשיה ניתן למצוא כאמור בתורתו של אבן תימיה, הרפורמה היחידה היכולה לחזק את האסלאם ולהחיותו קשורה בשיבה אל עקרונות האסלאם הראשוני, הפונדמנטלי. הערבים, טען רדא, היו בורים חסרי פילוסופיה דתית ועקרונות משפט לפני שקיבלו את הקוראן.²⁴ העקרונות של הספר הקדוש הספיקו למוסלמים לכבוש חלקי עולם נרחבים, אבל בתוך זמן לא רב החלו הסטיות (בִּדְעָה) כתוצאה מחדירת רעיונות זרים. הדבר חייב את המנהיגות הדתית להרחיב את תחומי החקיקה, לפתח עקרונות חדשים של פסיקה וליצור תאולוגיה שתפקידה היה להגן על האסלאם מהשפעות זרות. כתוצאה מכך השתנתה ללא הכר דמותו של האסלאם, פשטותו הטבעית נפגמה, הוא התפלג לאסכולות הלכתיות שונות וידיעת עקרונותיו הייתה לנחלתם של יחידי סגולה.

הגיעו הדברים לידי כך, טען רדא, "שכמה חובשי מצנפות ולובשי גלימות" (היינו, אנשי דת) החליטו כי מי שבוחר ללכת בדרך הקוראן והסונה, בלי להזדקק לארבע אסכולות הפסיקה הקנוניות, מוגדר מין זנדיק (מין, אחת מדרגות הכפירה – הכוונה למוסלמי שדעותיו לא תואמות את רוח ההלכה). אנשי הדת "הבורים והקופאים על שמריהם" האלה נהנו ממעמד שאִפשר להם לכפות את עמדותיהם על הציבור, והתוצאה, לדעת רדא, בולטת וגלויה לעין: היצמדות עיוורת, חסרת היגיון, לכתוב בספרים, בלי ניסיון לחדש ולשנות; חקיינות (תקליד) וקיפאון (ג'מוד) הפכו לסימני ההיכר של האסלאם. דעותיו של רדא, שחדרו אל שדה השיח האסלאמי בראשית המאה

24. מחמד רשיד רדא, "מקדמת כתאב יסר אל־אסלאם ואצול אל־תשריע אל־עאם", אל־מנאר, 22 במרס 1928, כרך 29, עמ' 63.

ה־20, כונו סלפיה. הוגים נוספים בני התקופה שאימצו את דעותיו של רדא ראו את עצמם סלפים.

התשתית הרעיונית של הפונדמנטליזם הייתה כבר אפוא קיימת בראשית המאה ה־20. בשל שתי התפתחויות נוספות הופיעו "האחים המוסלמים" על במת ההיסטוריה: האסלאם, כמערכת פוליטית-חברתית הגיע לשפל שלא היה כמותו; והמאבק הלאומי צבר תנופה. שתי ההתפתחויות האלה הבשילו בשנות ה־20 של המאה. הבריטים, הצרפתים והאיטלקים שלטו בכל רחבי המזרח-התיכון וצפון אפריקה. הם שיסעו את אחדות העולם האסלאמי והעולם הערבי באמצעות קביעת גבולות מלאכותיים, וכפו עליהם שיטות ממשל מערביות. שטף של אופנות ורעיונות אירופיים הציף את עולם האסלאם, בעוד הממסד הדתי החלש מתבונן בתהליך כשהוא אובד עצות. האימפריה העות'מאנית קרסה, ומאבק לאומי פרץ במלוא עוזו במצרים, בסוריה, בלוב ובמרוקו.

מטרות ואמצעים

בוועידה החמישית, שהתכנסה בראשית 1939 אמר בנא:

את מטרת "האחים" אפשר לסכם [במילים]: יצירת דור חדש של מאמינים בעקרונות של האסלאם הנכון אשר יפעל להעניק לאומה צביון אסלאמי מושלם בכל תחומי החיים שלה [היינו] צביון אלוהי, שהרי צביונו של מי טוב יותר מזה של אלוהים.²⁵

אין כמו מילותיו אלה של בנא כדי להעיד על האופי האופוזיציוני של "האחים המוסלמים". הדור הישן נכשל, סבר בנא. ההנהגה הוותיקה והרופסת, זו שכל מעייניה נתונים לכיבודים ולמשרות,

25. ראו עמ' 206.

הכזיבה, וזאת משום שלא הבינה את עקרונות האסלאם הנכון. לכן המטרה היא יצירת דור חדש, בעל להט מהפכני, שיעניק לאומה צביון אסלאמי. את התיעוב שלו כלפי הממסד הדתי ביטא בנא בנאום תוכנית (פרוגרמטי) ארוך בוועידה הזאת, שהיה לאחר מכן ל"איגרת הוועידה החמישית". אחד המאפיינים החשובים של "האחים המוסלמים", טען בנא בנאומו, הוא "ריחוק מהשפעתם של הנכבדים ובעלי השררה":

התרחקנו מהשפעת הנכבדים ובעלי השררה בשל רתיעתם של אלה מפני בשורות חדשות, הנקיות מפניות ומתאוות, ובשל נטייתם אל התורות הקיימות, שמטרתן רווחים ותועלת. [...] הדגשנו זאת בגלוי, מן ההתחלה, כדי שהלובן הטהור של הבשורה שלנו לא יוכתם על-ידי התורות שמחפשים בעלי שררה האלה, וכדי שאף אחד מהם לא ינסה לנצל אותה או להתייחס אליה שלא למטרה שאליה אנחנו מכוונים. נכבדים רבים חסרים את השלמות האסלאמית שבה חייב המוסלמי להצטיין, ועל אחת כמה וכמה המוסלמי הנכבד, זה הנושא את שם הבשורה האסלאמית לצורך הדרכת בני האדם. ולכן נשאר סוג [האנשים הזה] רחוק מן האחים, לבד ממעטים, נכבדים הגונים המבינים את הרעיון שלהם, מסכימים עם מטרתם, משתתפים בפעולותיהם ומאחלים להם ברכה והצלחה.²⁶

טענותיו העיקריות של בנא כלפי ראשי הממסד הדתי היו על התחברותם של הללו לעטיני השלטון, בשל רצונם לזכות בממון ובכבוד. כתוצאה מכך שקעו הנכבדים במחלוקות הבל, ברדיפת בצע ובמשחקי כבוד שמנעו מהם למלא את תפקידם האמתי: השבת

26. ראו עמ' 192.

האחדות האסלאמית, השלטון הפוליטי האסלאמי ואורח החיים האסלאמי בכל התחומים. האסלאם הוא מערכת חובקת כול, טען בנא באיגרותיו, ואסור לצמצם אותו למרחב הצר של המסגד. אין המדובר במסגרת פולחנית־טקסית המספקת תעסוקה לאנשי הדת, אלא בתורת חיים המכתיבה כללי התנהגות בכל תחום אפשרי, כפי שנכתב ב"איגרת הכללים":

האסלאם הוא מערכת מקיפה העוסקת בכל תחומי החיים. הוא מדינה ומולדת, או [במילים אחרות] ממשלה ואומה. הוא מוסר וכוח או רחמים וצדק. הוא תרבות וחוק, או ידע ומשפט. הוא חומר ורכוש, או רווח ועושר. הוא מלחמת קודש והטפה, או צבא ורעיון. זאת נוסף על היותו אמונה נאמנה ופולחן.²⁷

בנא סבר כי כאשר המנהיגים הדתיים שכחו את ייעודם, כלומר, כאשר הפסיקו להשליט את האסלאם על כל תחומי החיים למען אינטרסים אישיים, החל האסלאם לשקוע. רפיסותו אפשרה לאויביו להשתלט עליו – הן פיזית והן תרבותית – וכך מצא את עצמו כל עולם האסלאם תחת שלטון קולוניאלי כשנחשולי הענק של הציוויליזציה המערבית מוחים את ערכיו. הדרך היחידה להשיב את תפארת העבר היא אימוץ אורח החיים של האבות, אלה שאחזו בידיהם את הספר ואת הסיף, כשהם נוהגים על־פי עקרונות האסלאם בכל תחום. זוהי תמציתה של תורת הסלפיה הדורשת מנאמניה לסגל לעצמם את כללי האסלאם הראשוני, כפי שהם באים לידי ביטוי בקוראן וב"סונה הטהורה", היינו, הרובד הראשוני של התורה שבעל־פה – החדית'. כל מה שבא לאחר מכן – אסכולות ההלכה והפלפולים ההלכתיים, הפילוסופיה לסוגיה, טקסי הפולחן

27. ראו עמ' 300.

והפאר – רק סיבך והעכיר את טוהר האסלאם ואת פשטותו. כל אלה היו דברים זרים לרוח האסלאם שחדרו אליו בהשפעתן של דתות זרות, ולכן יש לדחות אותם. בנא עצמו התייחס בהסתייגות אל אסכולות ההלכה, אך לא ביטל אותן מכול וכול. מאמץ מיוחד השקיע בשלילתן של המחלוקות ההלכתיות, בטענה שאין לבזוז זמן על ויכוחים הנוגעים לפרטי הלכה משניים (פרוע).

לעומת שלילת הפלפול ההלכתי והפילוסופיה, בולטים בכתבי בנא מוטיבים צופיים, הלקוחים מן המסדר החצאפי שאליו השתייך בצעירותו. הצורך להתעלות ולזכך את הנפש מופיע אצלו תדיר, וטקס הד'כר הצופי, הכולל דקלום פסוקים, מוצג על-ידו כמצווה חשובה. כך, למשל, באיגרתו "בין האתמול והיום" ציין בנא כי הד'כר היא "אחת החובות החשובות שנועדו לשמר את הסדר הקוראני ולחזק את עקרונותיו". זאת יחד עם חובות נוספות כמו תפילה, חזרה בתשובה, צום, כיבוש היצר והימנעות מתענוגות העולם הזה. ב"איגרת הוועידה החמישית" תיאר בנא את "האחים המוסלמים" כנושאים אמת צופית, שכן "הם יודעים שיסוד הטוב הוא טיהור הנפש וניקוי הלב, פעולה מתמדת, התבודדות, אהבת אלוהים ועשיית הטוב". עם זאת, התנגד בנא בנחרצות לאמונות התפלות, לכשפים ולקמעות שנספחו למנהגים הצופיים במהלך הדורות, וקרא למלחמה בהם.

הדרך אל המטרה, על-פי בנא, מתחילה במאמץ לתיקון, הבנוי בצורת מעגלים שבמרכזם האדם: השלמת התיקון העצמי מובילה את "האח המוסלמי" לתיקון משפחתו וביתו, ולאחר מכן – לתיקון החברה שבה הוא חי. השלבים הבאים הם שחרור המולדת משלטון זר, תיקון הממשלה "כדי שתהיה אסלאמית באמת", כינונה מחדש של האחדות האסלאמית והשלטת בשורת האסלאם בארבע כנפות תבל. מכאן שהבשורה של בנא היא בשורה עולמית; היא מיועדת להביא מזור לאנושות כולה, כפי שנאמר באיגרתו "אל הנוער":

בשלב האחרון אנחנו רוצים להביא את בשורתנו לידיעת העולם, להודיע אותה לבני האדם כולם, להגיע אתה אל ארבע כנפי תבל, להכניע תחתיה כל רודן עריץ, כדי שלא תהיה מחלוקת והדת כולה תהיה לאלוהים. או אז יגילו המאמינים בניצחון אלוהים, המעניק ניצחון למי אשר ירצה, והוא רב כוח ורחמן.²⁸

הדברים האלה נאמרים גם באיגרת "בשורתנו בשלב חדש":

בשורתנו מתאפיינת בכך שהיא אלוהית ואוניברסלית. היא אלוהית מכיוון שהבסיס של מטרותינו כולן הוא שבני האדם יכירו בריבונם [...] והיא אוניברסלית משום שהיא פונה אל בני האדם כולם. זאת משום שבראייתה בני האדם אחים הם.²⁹

מבחינה מעשית, גרס בנא, מתחלקת העשייה של "האחים המוסלמים" לשלושה שלבים: שלב ההכרה (תעריף), שלב המיסוד (תְּפִיז), ושלב הביצוע (תנפיד). השלב הראשון הוא מנהלי במהותו, וכולל את הקמתו של מנגנון האחראי להפצת הבשורה (דעה), וכן בניית סניפים ומוסדות שתפקידם לפעול למען הכלל. בשלב הזה יכול להצטרף לאחים המוסלמים כל הרוצה בכך. סניפים שעברו בהצלחה את השלב הראשון יכולים לעבור לשלב המיסוד, הכולל את איתורם של היחידים המסוגלים ליטול חלק פעיל בג'האד ואת הכשרתם. ההכשרה בשלב הזה מבוססת על יסודות צופיים וצבאיים, ו"האחים המוסלמים" נדרשים לציות ולשמירת סוד. לשלב הביצוע, הכולל את מלחמת הקודש עצמה, מגיעים רק המעטים שעברו את המסגרות שנועדו להוכיח את נאמנותם, את יכולתם ואת מסירותם.

28. ראו עמ' 291.

29. ראו עמ' 325.

שלב הביצוע הוא השלב שבו נדרשת הפעלת כוח, שכן "הכוח הוא סממת האסלאם בכל סדריו וחוקיו". ואולם הפעלת הכוח מחייבת שיקול דעת ותבונה; יש לבחון האם הנסיבות הבשילו והאם הארגון חזק דיו – הן בהיבט הרעיוני והן בהיבט הארגוני:

[“האחים המוסלמים”] יודעים שהראשון בשלבי הכוח הוא עוצמת האמונה, ולאחר מכן באים עוצמת האחדות והליכוד הפנימי, ואחרי שני השלבים האלה באים כוח הזרוע והנשק. אי אפשר לתאר קבוצת אנשים כחזקה אם לא מתקיימים בה התנאים האלה, שכן אם היא תשתמש בכוח הזרוע והנשק בעוד הקשרים הפנימיים רפויים, או הארגון שלה לקוי, או האמונה שלה חלשה או כבויה, גורלה יהיה אבדון וכליה. זו הערה אחת, והערה אחרת: האם האסלאם (אותו אסלאם שססמתו היא כוח) מצווה להשתמש בכוח בכל התנאים והנסיבות, או שהוא הציב לכך גבולות והתנה תנאים, ונתן לו כיוון מוגדר? והערה שלישית: האם הכוח הוא הטיפול הראשון, או תרופה מונעת אחרונה?³⁰

יחסו של בנא לאלימות הקצין בהדרגה במהלך שני העשורים שבהם כתב. אמנם גם בראשית שנות ה־30 דיבר על הקרבה עצמית ועל ג'האד, אך בתקופה הזאת נשמעו דבריו חסרי משמעות מעשית, כדיון בסוגיה הלכתית רחוקה. לעומת זאת, בסוף העשור, בנא ומו בוועידה החמישית, הרשה לעצמו להיות מפורש ואף מתריס במידה רבה. נראה שהיו לכך כמה סיבות:

א. הגידול המרשים במספרם של חברי הארגון ובמספר הסניפים הקנה לבנא ביטחון עצמי ותחושה של כוח. על רקע הצמיחה הזאת נעשו במחצית השנייה של שנות ה־30 ניסיונות חיזור

30. ראו עמ' 207.

אחר "האחים המוסלמים" באמצעות גופים פוליטיים ואף על-ידי לשכתו של המלך.

ב. בד בבד עם התהליך הזה התפתחה בארגון אופוזיציה שדרשה פעולה, ובנא התקשה להתמודד עם לחציה.³¹ ללחצים מן השטח היו הדים בנאומו של בנא בוועידה החמישית, שבו פנה אל "האחים הנלהבים והממהרים" וביקש מהם לרסן את עצמם.

ג. המרד הערבי הגדול שפרץ בארץ-ישראל באפריל 1936 גרם להסלמה ברטוריקה של בנא. המאבק של הפלסטינים בציונות היה אחד מן הגורמים לאלימות לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר הרצון לסייע לערביי פלסטין, יחד עם אווירת המלחמה בבריטים, גרמו לפרץ של פעולות טרור.

ברוח הימים שבהם נכתבו דבריו, הציג בנא את רעיונותיו כרפורמה אסלאמית כוללת. לדעתו, את האופי הרפורמיסטי מעניקה לאחים המוסלמים העובדה שהם אינם מתמקדים בתחום צר, כמו יתר הארגונים, אלא פועלים לשינוי דמותו של האסלאם בכל תחומי החיים. לכן הם מגלים עניין בפוליטיקה, בכלכלה, בחברה, בספורט ובתחומים נוספים. המתבונן בחבר "האחים המוסלמים", אמר בנא, רואה לפניו פעם מתפלל כנוע ופעם דרשן נלהב; פעם בעל מלאכה העוסק במלאכתו ופעם אחרת מאמן ספורט הבועט בכדור. אין סתירה בין הפעילויות האלה, הסביר, שכן כולן נובעות ממצוות האסלאם. הארגון פועל להתרחק מכל גילוי של חולשה, והוא מדגיש את הצורך בפעולה ובעשייה.

31. במחצית הראשונה של 1938 התרחשה "פרשיית רפעת" שבסופה הורחקו מן הארגון כמה מחברי הגדודים שביקשו להסלים את המאבק. בסוף 1939 ובראשית 1940 פרשו מן הארגון כמה אישים בכירים, בהם עורך-הדין מחמוד אבו זיד עת'מאן, מנהל עיתונם של "האחים המוסלמים", אל-ג'נדיר.

בתחום הפוליטי קרא בנא לאחדות, ותקף בחריפות את המערכת הפרלמנטרית המצרית שאותה הכיר בשנות ה-30 וה-40 של המאה ה-20. המערכת הזאת, שאומצה על כרעיה ועל קרבה מן המערב, מעודדת לדעתו פלגנות, ואינה מאפשרת לפוליטיקאים להתאחד למען המטרה העיקרית – השבת תפארת האסלאם. בתחום הפוליטי לא נרתע בנא מלהשיא עצות לשליטים. אחד משיאי פעילותו בתחום הזה הוא האיגרת "אל האור" שאותה שלח ב-1936 אל מלך מצרים,³² אל ראש ממשלתה ואל מנהיגי ערב נוספים. בנא, שכאמור, ביטחונו העצמי גבר מאוד בשנים האלה, סבר כי המזרח-התיכון, בפרט מצרים, נמצא בצומת דרכים היסטורי. לפיכך ביקש לנצל את ההזדמנות ללמד את המנהיגים המוסלמים כי עליהם לאמץ את דרך האסלאם. הדרך הזאת כוללת, לדבריו, את כל המרכיבים "שבכוחם להעניק לאומה המתעוררת את צרכיה". האסלאם של בנא מודרני, דוגל במדע ומספק פתרונות לכל הבעיות החברתיות, הכלכליות, הלאומיות והצבאיות. בהקשר הזה יש לציין כי אצל בנא לא ניתן למצוא שאיפה לשלטון. הוא ראה את עצמו בהחלט כמנהיג של ארגון, בעל בשורה ומורה לדור נבון, אך לא כח'ליף בעתיד או כשליט בממלכה האסלאמית המאוחדת שאותה ראה בעיני רוחו:

"האחים המוסלמים" אינם מבקשים את השלטון לעצמם, ואם יימצאו באומה מי שיהיו מוכנים לשאת בנטל הזה, לקבל על עצמם את התפקיד הזה ולשלוט על-פי השיטה האסלאמית-הקוראנית, הם יהיו חייליהם, תומכיהם ועוזריהם. ואם לא יימצאו, בהיות השלטון חלק מן המצע שלהם, הם יפעלו להוציא אותו מידי כל ממשלה שלא תיישם את דבר אלוהים.³³

32. לפארוק, אשר בשנה הזאת רק עלה לשלטון, טרם מלאו 18, ולכן היה נתון לפיקוחה של מועצת עוצרים.

33. ראו עמ' 210.

יישום סדרי האסלאם

באחת מאיגרותיו המאוחרות, "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם", ביקש בנא להציג תוכנית כוללת, המשתיתה את החברה המודרנית ואת סדרי הממשל והכלכלה על יסודות האסלאם. זאת, תוך הצבתה כחלופה לתורות שאותן מציע המערב: "הקומוניזם, הדמוקרטיה הקולוניאליסטית החלושה והסוציאליזם הנמצא בתווך".³⁴ התורות האלה, סבר, מנהלות מאבק עז שמטרתו לחדור אל נשמתם של המצרים ואל תודעתם, אך "האסלאם מסרב בעקשנות לנטוש את מעמדו משכבר הימים ולהסתלק מן הלבבות".³⁵ בהקשר הזה התמודד בנא עם טענות רבות שאותן הכניס לפיהם של מודרניסטים ומחקי תרבות המערב: כיצד אפשר לנהל חיים מודרניים תוך התבססות על דת? האין בכך משום הסגת העולם לאחור באלף וארבע מאות שנים? האם הקריאה לדבוק בסדרי האסלאם לא תפחיד את המערב? לכל השואלים השיב בנא שאין הם מכירים את האסלאם הנכון – האסלאם "שהוא דת וחברה, מסגד ומדינה, העולם הזה והעולם הבא";³⁶ שהוא מערכת ערכים היודעת להתגמש ולהתאים את עצמה למודרנה.

לשאלת פחדיו של המערב התייחס בנא בביטול: "הרי אנחנו הראשונים אשר בראותנו את המדינות האלה, הלכנו בעקבות הסדרים שלהן, אימצנו מאפיינים שונים של חייהן ונהגנו את מנהגיהן. האם זה עזר לנו במשהו?!"³⁷ אימוץ ערכי המערב וההתכחשות למורשת האסלאם מאיימים על עצם קיומם של המוסלמים, סבר בנא, ועל כן חובה להכריז: "אנחנו קהל עמי האסלאם איננו קומוניסטים ואיננו דמוקרטים, ואין לנו שום שייכות

34. ראו עמ' 389.

35. שם.

36. ראו עמ' 393.

37. ראו עמ' 395.

לבדיות האלה".³⁸ לכן, על המוסלמים מוטלות כמה משימות שאותן יש למלא על-פי הסדר הבא: סילוק הכיבוש הבריטי, השגת אחדות ויישום סדרי האסלאם.

עקרונות היסוד של השלטון על-פי האסלאם, גרס בנא, הם: אחריות השליט, אחדות האומה וכיבוד רצון האומה. השליט הוא שליח האומה ופועל למענה. בינו ובין האומה קיימת אמנה שתמציתה היא: "אם השליט ממלא את תפקידו בנאמנות, הוא ראוי לשכר. ואם עשה רע, דמו בראשו".³⁹ על כל מוסלמי חלה חובה דתית להדריך את השליט ולמתוח ביקורת על העריץ גם כשהדבר כרוך בסכנת נפשות, והשליט חייב להיוועץ בצאן מרעיתו. כל הקורא את הדברים האלה מבין שכוונתו של בנא הייתה להציג את האסלאם כמי שהניח את יסודות הדמוקרטיה והמשטר הפרלמנטרי זמן רב לפני שהמערב גילה אותם. המסקנה ברורה: אין לנו צורך בייבוא עקרונות ממשל מן המערב; יש לנו עקרונות שלנו, ואלה אינם מוצלחים פחות.

לטענת בנא, אין בסדרי המשטר הייצוגי מאומה העומד בסתירה לאסלאם, ולכן קיבל את המערכת הפרלמנטרית שהוקמה במצרים בשנות ה-20 ואת החוקה. בנא ומו בוועידה החמישית אף נזף בעורך ביטאונם של "האחים המוסלמים", צאלח עשמאוי, שתקף את החוקה באחד ממאמריו. בנא הצהיר בנאום כי "הממשל החוקתי הוא הממשל הקרוב ביותר לאסלאם מבין אלה הקיימים בעולם".⁴⁰ הלגיטימציה לקיומה של הממשלה נמצאת בהלכה האסלאמית, המתירה לשליט להאציל סמכויות לעוזרים⁴¹ שסייעו לו בניהול

38. ראו עמ' 396.

39. ראו עמ' 409.

40. ראו עמ' 212.

41. כפי שאפשר לראות באיגרת "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם", עוזרו של השליט בימי הח'ליפים והסולטאנים נקרא וזיר. בערבית המודרנית משמעות המילה היא מיניסטר, שר בממשלה.

המדינה. במקרה שקיימת ממשלה, קובעים כללי המשטר הייצוגי וכללי האסלאם, נופלת האחריות על כתפיה ולא על ראש המדינה. בנא, שהסתמך על ספרים של מומחים למשפט חוקתי ולמדע המדינה, קבע כי בתחום הזה נמצאה מצרים באמצע הדרך – בין הטלת האחריות על השליט ובין הטלתה על הממשלה. התוצאה, לדבריו, היא "חוקה מעורפלת, מקוטעת, לא ברורה ולא מפורטת".⁴² המערכת הפוליטית במצרים, סבר בנא, היא גרוטסקה של עקרונות המשטר הייצוגי. נקודת התורפה של המערכת הזאת היא הפיצול המפלגתי, הנובע מאינטרסים אישיים וממחלוקות מיותרות:

קיימת תמימות דעים שלפיה המפלגות במצרים הן הדבר הגרוע ביותר במולדת הגדולה הזאת. הן הבסיס לשחיתות החברתית האוכלת בנו בכל פה כעת. אין הן מפלגות אמיתיות במשמעות שבה מוכרות המפלגות בכל מדינה בעולם. אין הן יותר מאשר שרשרת של פילוגים שנגרמו על-ידי מחלוקות אישיות בין חבורה מבני האומה, שבתוקף הנסיבות שנוצרו ביום מן הימים, החלו לדבר בשמה ולדרוש את זכויותיה הלאומיות.⁴³

"המפלגתיות העיוורת", טען בנא, גרמה לשבירת המורל, והביאה לשיא את ההשחתה והבלבול. היחידים המפיקים תועלת מן המצב הזה הם "הכובשים הגזולנים", ולכן קיים צורך דחוף לבטל את המפלגות ולהגיע לאחדות.

בנא התייחס גם לבחירות הדמוקרטיות. הוא קיבל אותן באופן עקרוני, ככלי המבטא את רצונה של האומה. עם זאת, הוא דרש להכניס תיקונים בסדרי הבחירות במצרים משום שסבר שהחלטות

42. ראו עמ' 212–213.

43. ראו עמ' 421.

הפרלמנט אינן מבטאות את רצון האומה ושקיימות תופעות כמו זיופים, שוחד בחירות והפעלת לחץ על הבוחרים.

גם בתחום החברתי-כלכלי הציב בנא יסודות מודרניים המשלבים בין עקרונות אסלאמיים ובין עקרונות קפיטליסטיים וסוציאליסטיים. כך, למשל, עסק בכתביו בנושאים שונים, זה לצד זה, כמו איסור על ריבית, קדושת הממון, כיבוד הבעלות הפרטית וצמצום הפער בין המעמדות. גם בתחום הזה קיים צורך דחוף ברפורמה, טען, מכיוון שהמצב במצרים בלתי נסבל: הנוכרים הניחו את ידם הגזלנית על מקורות העושר של הארץ, הפער בין המעמדות עצום, ומצרים מיטלטלת בין שיטות כלכליות שונות, בלי לקבל החלטה לאיזה כיוון לפנות. בפרק הדין בסדרי הכלכלה, הנכלל באיגרת "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם", קרא בנא למגר את השחיתות, לנצל בצורה מיטבית את מקורות עושרה של המדינה, לארגן בצורה נכונה את שוק ההון ולכפות על כל מי שמסוגל לכך לעבוד.

הגיע הזמן, כתב בנא בראשית 1948, שכלכלת מצרים תהיה עצמאית ותנתק את הקשר בינה ובין כלכלת האימפריה הבריטית: "[רוח האסלאם] מחייבת עצמאות של המטבע וביסוסו על רזרבות קבועות של הכנסותינו והזהב שברשותנו, ולא על איגרות החוב של האוצר הבריטי, המטבעה הבריטית והבנק הלאומי הבריטי".⁴⁴ יש "למצר" (היינו, להפוך למצריות) את החברות הכלכליות ולחלץ את התשתיות ואת השירותים הלאומיים מידי הזרים. במקביל, יש לעודד פיתוח ולהכריז על פרויקטים לאומיים גדולים שיציעו את כלכלת מצרים אל העתיד. אפילו חובת התיעוש נרמזת במסורת האסלאמית, סבר בנא, ולהוכיח דבריו ציטט את הנביא מחמד שאמר: "אלוהים אוהב את המאמין בעל המלאכה",⁴⁵ וכן פסוקי קוראן המזכירים לדעתו את החובה לייצר. כיצד יכול להיות, שאל

44. ראו עמ' 439.

45. ראו עמ' 442.

בנא, שלאומה שזהו ספרה הקדוש, אין בית יציקה גדול אחדאו מפעל אחד לייצור כלי מתכת?

הרוח הסלפית נושבת גם בדבריו של בנא על סדרי ממשל וכלכלה. הוא אמנם הגדיר את עצמו ואת ארגונו כרפורמיסטיים, אבל בניגוד לציפיות מרפורמיסטים דתיים מסוגו, שיחוללו שינויים בדת כדי להתאימה לעידן המודרני, ביקש בנא לעצב את המציאות כדי להתאים אותה לאסלאם. בעוד מורו הגדול מחמד עבדה גרס כי האסלאם הושחת במהלך ההיסטוריה וכי השבת עטרה ליושנה מחייבת את טיהורו, הטיף בנא להתעוררות האומה, להחלפת הבטלנות בעשייה, והכול בהתאם לכללי האסלאם הראשונים.

בנא והמערב

מ"איגרת הוועידה החמישית" ניתן ללמוד גם על עמדתו של בנא כלפי המערב. הוא מנה את "פעולות האיבה של מדינות הרשע" נגד ארצות האסלאם, והבטיח לסגור את החשבון בבוא היום:

אנגליה אינה מפסיקה להתעמר במצרים. [...] אנגליה אינה מפסיקה להרע [גם] לפלסטין ולפגוע בזכויות תושביה. פלסטין היא מולדת של כל מוסלמי בהיותה חלק מאדמת האסלאם. [...] יש לנו חשבון נוסף עם אנגליה בשטחים האסלאמיים שהיא כבשה שלא בדין, והאסלאם מטיל על תושביהם ועלינו יחד אתם, את החובה להציל אותם ולשחררם. בנוגע לצרפת, שהייתה תקופה שבה טענה כי היא ידית האסלאם, יש למוסלמים חשבון ארוך אתה. ולא נשכח לה את עמדתה המבישה ביחס לסוריה אחותנו. [...] החשבון שלנו עם איטליה אינו פחות מזה שיש לנו עם צרפת. את טריפולי, אותה טריפולי הערבית, המוסלמית, השכנה הקרובה, היקרה, שהדוצ'ה ואנשיו פועלים להכחיד

אותה. [...] הלב שותת דם והכבד נקרע למשמע הדברים האלה! [...] אתם יודעים זאת, אולם עליכם להבהיר זאת לבני האדם ולהביא לידיעתם שהאסלאם אינו מסתפק בפחות מחירות ומעצמאות לבניו, וזאת לבד מן האדנות והכרזת מלחמת קודש, גם אם זה מחייב שפיכות דמים והוצאת כסף. והמוות טוב מן החיים האלה, חיי עבדות ושעבוד והשפלה.⁴⁶

באיגרת נוספת, "בין האתמול והיום", שנכתבה בערך באותה התקופה, כאשר שמי אירופה התקדרו מענני מלחמת העולם השנייה, נסקרת ההיסטוריה של היחסים בין האסלאם למערב תוך שימת דגש על ההיבטים התרבותיים. הרושם הנוצר מקריאת דבריו של בנא הוא שהמדריך הכללי היה מוטרד הרבה יותר מן הכיבוש התרבותי על-ידי אירופה מאשר מן הכיבוש המדיני.

הערבים אשר הסתערו במאה השביעית מחצי-האי ערב, סיפר בנא, הצליחו לעצור את "היהדות הנכלולית" מלחדור לאירופה ומלהפעיל לחץ על המדינות הנוצריות. ואולם במאה ה-13 ובסוף המאה ה-19 התחוללו באסלאם משברים שפוררו את עוצמתו וגרמו לתבוסתו מול אויביו – המונגולים והאירופים – כשהם מותרים אחריהם מדינות מוסלמיות קטנות וכנועות. בנא הצביע על גורמי ההתפוררות: מחלוקות פוליטיות ודתיות; חיי תפנוקים שהשכיחו מן המוסלמים את היכולת להילחם ולהקריב; העברת השלטון לידי מוסלמים לא ערבים שלא הבינו נכונה את האסלאם; הזנחת המדע השימושי ומדעי הטבע תוך העדפת שאלות פילוסופיות חסרות תכלית; השחתת המערכת השלטונית כתוצאה מעודף כוח; ולבסוף, חיקוי היריב, תרבותו וערכיו.

לאחר הכניעה למונגולים הייתה אמנם תקופת התעוררות אסלאמית שאותה הובילו הממלוכים והעות'מאנים. ואולם, בסוף

46. ראו עמ' 230.

ימי הביניים החלו האירופים, "שהוארו באורו של האסלאם", להפיק לקחים מן השיעורים שקיבלו, ואילו המוסלמים התעלמו מן המתרחש סביבם. אירופה החלה להשקיע מאמצים בהגברת כוחה הצבאי, בחקר נתיבי הים ומרחבי העולם ובלימוד מדעי הטבע. רפורמות שנעשו באירופה הביאו להיווצרותן של מדינות מודרניות, חזקות, בעלות תודעה לאומית, שהציבו לעצמן את המטרה לפגוע באסלאם.

התוצאה של התהליכים האלה הייתה כרסום הולך וגובר בעוצמת האימפריה העות'מאנית, שהגיע לשיא במלחמת העולם הראשונה. בסיומה של המלחמה הניחו האירופים את ידיהם על שטחיה העצומים של האימפריה, "תחת שמות שונים, כמו כיבוש, קולוניאליזם, פרוטקטורט, מנדט", וחילקו אותם ביניהם תוך יצירת מסגרות מדיניות חדשות שפיצלו את האסלאם והחלישו אותו עוד יותר. ואולם לכיבוש האירופי הייתה גם תוצאה חיובית: עמי האסלאם התעוררו וקמו לדרוש את זכויותיהם בתורכיה, במצרים, בעיראק, בסוריה, בפלסטין ובמרוקו. ההישגים אמנם לא היו גדולים, והעמים הלכו בכיוון של לאומיות ייחודית מפצלת, אולם זה היה בהחלט צעד בכיוון הנכון. בנא, שהעריך כי בפתח עומדת מלחמת השמד הרסנית חדשה, כתוצאה מן הפגמים בהסכמי השלום שנחתמו ב־1919, סבר שהמלחמה הזאת תאפשר למוסלמים ללכד את שורותיהם ולהשיג עצמאות.

באירופה התנהל מאבק בין הכנסייה למדע, שממנו יצא המדע כשידו על העליונה. החברה האירופית השתחררה משלטון הכנסייה, ואנשי הדת גורשו אל הכנסיות והמנזרים. האירופים אימצו בהתלהבות את המדע, והקדמה הטכנולוגית שהשיגו, יחד עם העוצמה המדינית וההתפשטות ברחבי תבל, הביאו להם עושר רב, ורוח של מטריאליזם שטפה את היבשת. התוצאה הייתה התפרקות מוחלטת בתחום המוסר, ותופעות כמו אתאיזם, מתירנות, אגואיזם

וריבית נפוצו יותר ויותר. כעת שקדו האירופים על ייצוא הערכים המעוותים שלהם אל ארצות האסלאם, שהיו נתונות לשליטתם:

האירופים השקיעו מאמץ רב בכך שגל החיים החומריים ישטוף את כל ארצות האסלאם שעליהן הניחו את ידיהם, עם כל סממני השחיתות וחיידקי המוות הקשורים בו. גורלן של הארצות האלה תחת שלטון האירופים היה רע ומר: הללו הקפידו לשמר בידיהם את מקורות השגשוג והכוח, היינו, המדעים, ההשכלה, הטכנולוגיה והארגון היעיל, ולא לשתף בהם את ארצות האסלאם. [...] (האירופים) הביאו לאזורים האלה את נשותיהם הלבושות באופן חושפני, את המשקאות המשכרים שלהם, את התיאטראות שלהם, את אולמות הריקודים שלהם, את בתי השעשועים שלהם, את הרומנים שלהם, את העיתונים שלהם, את הספרות שלהם, את המשוגות שלהם, את משחקי ההבל שלהם ואת ההוללות שלהם. הם התירו [בארצות האסלאם] מה שלא העזו להתיר בארצותיהם, וייפו את העולם הצעקני וההבלותי שלהם, המלא חטא והגדוש פריצות, כדי שייראה יפה בעיני מוסלמים עשירים אך תמימים וחסרי השכלה, בעיני אינטלקטואלים ובעיני אנשי מעמד ושררה. הם לא הסתפקו בכך אלא הקימו, בלב לבו של עולם האסלאם, בתי-ספר ומוסדות השכלה ותרבות אשר הטילו בנפשות בניו [של האסלאם] ספקנות ואתאיזם. הם לימדו את המוסלמים להפחית מערך עצמם, לבוז לדתם ולמולדתם, להתנתק מערכי המוסר ומן העקרונות שלהם, לקדש כל מה שהוא מערבי, ולהאמין בכך שהאידיאל בחיים הוא רק מה שמקורו אירופי.⁴⁷

מצרים הייתה חלוצת החקיינים של תרבות המערב, ואחת משתי הארצות (השנייה היא תורכיה) שבה חדרה הציוויליזציה המערבית "אל הלבבות ואל הרגשות", כשהיא מוחקת כל זכר לאסלאם מחיי החברה. המערב הצליח להוליך שולל אינטלקטואלים ומודרניסטים במזרח, ולשכנע אותם כי האסלאם הוא מסגרת פולחנית מוגבלת, ולא תורת חיים מעשית הנוגעת לכל תחומי החיים. במאבק בין התרבויות ניצח המערב המטריאליסטי את האסלאם עם עקרונותיו הנכוחים, אך בנא נותר אופטימי:

אותה השפעה שיש לתוקפנות המדינית על התעוררות הרגשות הלאומיים, יש לרודנות חברתית על שיבתו לחיים של הרעיון האסלאמי. קולות מכל עבר עולים וקוראים לשוב אל האסלאם, להבין את משפטיו וליישם את סדריו. לכן אין ספק כי קרב היום שמעוזיה של התרבות המטריאליסטית יקרוס על ראשי אנשיה.⁴⁸

שנת 1939 עמדה בסימן החזית שבנא פתח מול המערב, ונראה שלנסיבות המדיניות של אותה עת היה קשר הדוק לכך. איגרתו "האחים המוסלמים" תחת דגל הקוראן" מוקדשת אף היא "לנחשול החזק והסוחף, לשיטפון העצום והגורף" של תרבות המערב "שהשתלט על המוחות ועל החשיבה". באיגרת הזאת פנה בנא אל המוסלמים וביקש מהם להיות גלויי לב:

אלוהים שלח לכם מנהיג, וקבע לכם סדרים, והטיל חוקים והוריד ספר. [...] האם הלכתם בעקבותיו של המנהיג? האם כיבדתם את סדרי אלוהים? האם קיימתם את חוקיו? האם קידשתם את ספרו? האם התרתם את המותר ואסרתם את האסור? היו גלויי לב בתשובתכם, והאמת תתייצב ברורה מול עיניכם. הסדרים שאתם פועלים על-פיהם בחיי היום-

יום שלכם כל כולם חיקוי: אין להם נגיעה לאסלאם, אין הם שואבים ממנו ואין הם מסתמכים עליו.⁴⁹

חיקוי המערב, טען בנא באיגרת הזאת, הותיר אחריו אסלאם עלוב, מדולדל, "הבא לידי ביטוי במחרוזות תפילה, בלבוש, בזקנים, בחגים ובטקסים". הרעיונות המודרניים של המערב השתלטו על אומת האסלאם בתוך ביתה, תוך שימוש באמצעי פיתוי מתוחכמים, שלא עמדו לרשות קודמיהם, והצליחו באופן הזה להרוס אומות שלמות. בעולם האסלאם צמח דור שבנא קרא לו "בני תערובת" – בני אומת האסלאם הקרובים יותר לתרבות הזרה מאשר לאסלאם. הדור הזה החל להוביל את המוסלמים בכל תחומי החיים – מן ההגות עד עולם המעשה והשלטון – והוא האחראי לסטייה ממורשת האבות. בנא שב והדגיש שהאסלאם אינו שולל שאילת מרכיבים מועילים מן המערב, אך הוא "אוסר עלינו בתכלית האיסור להידמות בכול למי שאינו שייך כלל לדת האלוהים". בנא הציג את הדרך הנכונה:

המשימה המוטלת עלינו היא לעמוד בפני הנחשול הגורף הזה של ציוויליזציה מטריאליסטית ותרבות של עינוגים ותאוות. [...] [אנחנו ניאבק בתרבות הזרה] עד שהשפעתה תעבור מארצנו ועד שייסוריה יוסרו מעל עמנו.⁵⁰
בכך לא תמה המשימה. בנא הזכיר לחסידיו את חובתם האוניברסלית:

[אולם] אנחנו לא נסתפק בכך, אלא נרדוף את [התרבות הזרה] על אדמתה, ונילחם בה בתוך ביתה עד שתבל ומלואה תריע לנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום; עד שעולם

49. ראו עמ' 236.

50. ראו עמ' 240.

ומלאו יקבל על עצמו את לימוד הקוראן, והאסלאם יפרוש את צלו עלי־פני האדמה.⁵¹

במישור המעשי התווה בנא שורה ארוכה של צעדים שאותם יש לנקוט בכל התחומים, כדי להחזיר את סדרי האסלאם על כנם וכדי למחוק את השפעות המערב. הסדרים האלה כוללים הוראות בתחומי הצבא, הכלכלה, השלטון והיחסים הבין־לאומיים. זאת לצד הצווים המחייבים את הפרט, את המשפחה ואת החברה. את כל אלה ניתן להגשים, סבר בנא, רק באמצעות רוח חזקה ואמונה בגמול העולם הבא. אין לבטוח בשליטי ערב שיתגייסו למשימה שכן "הם גדלו בחיקם של הנוכרים. הם מאמינים ברעיונות שלהם, אצים־רצים בעקבותיהם, ומתחרים ביניהם מתוך מגמה לרצותם".

בנא וסוגיית הזהות הלאומית

"אנחנו הרינו רעיון ואמונה, סדר ותורה, ללא מגבלות מקום, ללא כבלי גזע, ללא גבולות גיאוגרפיים".⁵²

בשנים שבין מלחמות העולם התנהל במצרים שיח ציבורי ער בנוגע לזהותם הלאומית של המצרים. בוויכוח הזה לקחו חלק אינטלקטואלים, עיתונאים, פוליטיקאים, אנשי אקדמיה ובני האפנדיה. בעוד בשנות ה־20 משלו בכיפה רעיונותיהם של הטריטוריאליסטים שדגלו באומה מצרית בעלת אופי ייחודי, הנבדלת ממעגלי הזהות האסלאמיים והערביים, עלו בשנות ה־30 מגמות חדשות, אשר הדגישו את קשריה של מצרים עם העולם הערבי ועם עולם האסלאם. גם בנא השתלב בשיח הזה. כמעט בכל איגרותיו דן בסוגיה הלאומית תוך הצגת העמדה של "האחים המוסלמים". בנא אימץ את הטרמינולוגיה והרעיונות המודרניים,

51. ראו עמ' 240.

52. ראו עמ' 250.

והדגיש שהאסלאם אינו פוסל את הלאומיות כרעיון. יתר על כן, טען, האסלאם הוא זה שהניח את היסודות לתורה הלאומית במשמעות הנעלה ביותר שלה. מובן שכמו תמיד, לאחר קביעה כזאת, העלה בנא שורה ארוכה של הסתייגויות שמטרתן להדגיש את ההבדלים שבין הלאומיות האסלאמית המפוארת לזו הייחודית שמקורה באירופה. כאשר בנא דיבר על לאומיות ייחודית הוא ראה לנגד עיניו את הפאשיזם ואת הנאציזם, ותיאר אותה כתורה הבנויה על יסודות בזויים של גזענות ואפליה.

על־פי העקרונות האלה עסק בנא בהרחבה בלאומיות באיגרת "בשורתנו" שבה ביקש לשכנע כי דבקות בעקרונות של "האחים המוסלמים" לא תפגע באחדות האומה. במזרת, כתב בנא באיגרת הזאת, הולכים בני האדם שולל אחר רעיונות הלאומיות והפטריטיזם של המערב, כל זאת בשל עריצות הכיבוש המערבי. התוצאה היא מלל חסר מעצורים וכתיבה מתלהמת על כבוד לאומי ועל תפארת, אך לא מאבק אמיתי לשחרור. פטריטיזם אסלאמי מטיף לכיסופים למולדת, "לאהבת מולדת במשמעות של חירות ותפארת", היינו, לחובה להשתחרר מעול הכובש; לחיזוק הקשרים בין בניו של חבל ארץ אחד; לצורך לכבוש את הארץ ולשלוט בה. לעומת זאת, פטריטיזם אירופי מטיף לכיתתיות ולתלות בכובש. באיגרת "בשורתנו" כתב בנא:

סלע המחלוקת בינינו ובינם הוא שגבולות אהבת המולדת שלנו הם גבולות אמוניים, ואילו אצלם מדובר בתחום ארצי ובגבולות גיאוגרפיים. כל כבדת ארץ שנמצא בה מוסלמי, האומר "אין אלוהים מבלעדי אללה, ומחמד שליח אללה", היא מולדת עבורנו. אנו מכבדים אותה, מקדשים אותה, אוהבים אותה, מסורים לה ונלחמים למענה. כל המוסלמים

בחבלי הארץ הגיאוגראפיים האלה הם עמנו ואחינו; אנחנו דואגים להם, מזדהים אתם וחשים את תחושותיהם.⁵³

בנא אמר שהוא מוכן לאמץ את עקרון הלאומיות אם משמעותו תהילה, כלומר, שהצאצאים הולכים בדרכי אבות, וכן אם משמעותו הידוק הקשרים הפנימיים באומה תוך מאבק באויביה. ואולם אם פירושו של העיקרון הזה הוא החייאת מוטיבים פרעוניים, או התנשאות גזענית, הוא דוחה אותו מכול וכול:

"האחים המוסלמים" אינם מאמינים בלאומיות במשמעות זו או במשמעויות דומות. הם אינם משתמשים במושגים כמו "פרעוניות", "ערביות", "פיניקיות", "סוריות", ויתר הכינויים והשמות שאנשים מנבלים בהם את פיהם.⁵⁴

אומות מתערורות זקוקות לגאווה לאומית, קבע בנא באיגרת "אל האור". חובה להטביע את הגאווה בנפשם של בני האומה "כדי שיקריבו את דמם ורוחם למען תפארת האומה".⁵⁵ זו הסיבה לכך שעמי אירופה נושאים ברמה קריאות כמו "גרמניה מעל הכול" או "משלי בריטניה". גם בתחום הזה של טיפוח הגאווה הלאומית מציע האסלאם חלופה עדיפה, טען בנא: האידיאל הלאומי הצומח בצלו של האסלאם מחבר את המוסלמי לאלוהים, מעניק לו רגשי חסד וחמלה, ומביא עמו בשורה לאנושות כולה. הפאשיזם, לעומת זאת, בא לידי ביטוי במילים ובסמלים חיצוניים, מפגין קנאות גזענית וגאווה כוזבת, ומקדם אידיאולוגיה של שליטה באחר. מולדתו הלאומית של בנא בנויה בשיטת המעגלים. השיטה הזאת מחזירה אותנו לדוקטרינה האסלאמית המקורית, המחלקת את העולם לדאר

53. ראו עמ' 127.

54. ראו עמ' 131.

55. ראו עמ' 150.

אל־אסלאם ולדאר אל־חרב מתוך שאיפה להגדיל את הראשון על חשבון השני:

המולדת, בהבנה האסלאמית, כוללת:

- (1) ראשית, חבל ארץ קונקרטי.
- (2) לאחר מכן מתרחב [המושג] מולדת ליתר ארצות האסלאם – כולן מולדת ובית עבור המוסלמי.
- (3) בהמשך עולה [מולדת האסלאם] דרגה ומתייחסת לאימפריה האסלאמית הראשונה שאותה הקימו האבות בדמם היקר והחביב, ושעליה הניפו את דגל אלוהים. שרידים של האבות ברחבי האימפריה ממשיכים גם היום להוות מזכרת נצח, המתארת את גודל המעלה והתפארת שלהם, והמוסלמי יישאל בעומדו בפני אלוהים, יתברך ויתרומם, מדוע לא פעל כדי להשיב אליו את חבלי הארץ האלה.
- (4) לאחר כל אלה שואפת מולדתו של המוסלמי להגיע לכך שתקיף את העולם כולו.⁵⁶

בנאומו בוועידה החמישית השתלב בנא בשיח הלאומי כשהצהיר שאהבת המולדת היא חובה אסלאמית:

האסלאם הטיל חובה שהכרחי לקיימה, והיא שכל אדם יפעל לטובת ארצו וישרת אותה במסירות, ויעשה ככל יכולתו למען האומה שבה הוא חי. לפיכך המוסלמי הוא הפטריוט המסור ביותר והאדם המועיל ביותר לבני מולדתו, שכן הדבר מוטל עליו כחובה מריבון העולמים. "האחים המוסלמים" הם המגנים הנאמנים ביותר של טובת מולדתם והמתמסרים ביותר לשירות עמם, והם מאחלים לארץ היקרה והמפוארת

הזאת [מצרים] עוז ותפארת, קדמה ושגשוג, ברכה והצלחה.
[...]

"האחים המוסלמים" אוהבים את מולדתם, והם שומרים על אחדותה הלאומית במשמעות הזאת, ואינם רואים שום פגם בכך שאדם יהיה מסור לארצו, וימות למען עמו וישאף כי למולדתו יהיו עוז, תפארת וכבוד.⁵⁷

בנא הבהיר כי הוא אינו מתנגד לאסכולות הלאומיות שהיו קיימות בתקופתו במצרים: הטריטוריאלית, הפאן-ערבית והפאן-אסלאמית. כל זאת בתנאי שהאסכולות האלה ישרתו את המטרה הסופית – אחדות אסלאמית בארץ האסלאם: "אחדות הערבים היא דבר הכרחי להשבת תפארת האסלאם, והקמת המדינה שלו וביסוס שלטונו. מכאן נובעת החובה על כל מוסלמי לפעול להחייאת האחדות הערבית, לתמוך בה ולסייע לה [...]"⁵⁸.

האסלאם, במציאות הקיימת, אינו מכיר בגבולות גיאוגרפיים, אינו מייחס חשיבות להבדלי האזרחות והגזע. הוא תופס את המוסלמים כולם כאומה אחת ורואה במולדת האסלאמית מולדת אחת.⁵⁹

לשאלה כיצד הוא מציג תפיסה אחדותית המבוססת על דת, בעוד העולם כולו מקדש את הגזע ומגלה קנאות לצבע העור, השיב בנא בפסקנות: בני האדם טועים. טעותן של האסכולות הלאומניות מוכחת שוב ושוב בייסורים העוברים על העולם, ותפקידו של האסלאם לרפא אותן. יש הטוענים, סיפר בנא, שרעיון האחדות האסלאמית אינו ניתן ליישום, והפעולה למענו חסרת תועלת; על

57. ראו עמ' 216.

58. ראו עמ' 218.

59. שם.

כן עדיף, הם גורסים, לפעול למען המולדת הייחודית. "זו לשון החולשה והכניעה", התריס בנא; אחדות אסלאמית היא משימה אפשרית לו רק ימצא מי שייטול על עצמו את המשימה.

הוברר אם כן ש"האחים המוסלמים" מכבדים את הלאומיות הייחודית, שכן הם רואים בה את היסוד הראשון לתחייה המקווה. הם אינם רואים פגם בכך שהאדם יפעל למען מולדתו ויעניק לה עדיפות על-פני היתר. בנוסף הם ["האחים המוסלמים"] תומכים באחדות ערבית, שבה הם רואים חומה מושלמת להגנת המולדת האסלאמית כולה. האחים רוצים רק טוב לעולם כולו, והם קוראים לאחדות עולמית, מכיוון שזו שאיפת האסלאם ומטרתו. [...] ולאחר גילוי הדעת הזה מיותר לומר שאין התנגשות בין האחדויות האלה, מכיוון שכל אחת מהן מחזקת את האחרת ומגשימה את מטרתה.⁶⁰

במילים אחרות, לדעת בנא, אין רע בלאומיות כל עוד היא משלימה ומשרתת את המטרה הסופית – אחדות אסלאמית כלל-עולמית.

האיגרות

למה אנחנו מטיפים¹

הקדמה

אתה מדבר עם אנשים רבים בנושאים שונים, ואתה משוכנע שהבהרת היטב והסברת היטב, ואינך מכיר אפשרות טובה יותר לבן תמותה לבטא את הכוונות שבלבך. אולם כשאתה מפסיק לדבר אליהם על המטרה הנעלה, ואתה מתחיל להסביר להם מה שאתה רוצה תוך הצגת האמיתות כשחר מפציע או כפי שנהוג לומר, כשמש בצהריים, אתה נדהם לגלות שאנשים אינם מבינים אותך ואינם תופסים מה אמרת.

אתה רואה את זה שוב ושוב, ועובר את זה בהזדמנויות שונות, ואני משוכנע שהסוד הוא אחד מן השניים: או שכל אחד מאתנו מפרש את הדברים על-פי אבן בוחן שונה, ולכן ההבנה והתפיסה משתנות בהתאם; או שהדיבור במהותו הוא סתום ומעורפל גם אם הדובר משוכנע שדבריו ברורים וגלויים.

אבן הבוחן

במילים הבאות אני מתכוון לחשוף בפני האנשים את תורתם של "האחים המוסלמים" – מטרתה, יעדיה, עקרונותיה, וכליה – זאת בגילוי לב ובבהירות, בפירוט ובבירור. אך קודם כול ברצוני להגדיר את אבן הבוחן שתשמש אותנו בהסבר הזה, ואני אשתדל שדברי יהיו פשוטים וקליטים, שהבנתם לא תקשה על הקורא שירצה להשכיל. אני חושב שאיש מבני אומת האסלאם לא יחלוק עליי שאבן הבוחן צריכה להיות "ספר האלוהים". מן השפע שלו

1. פורסם בשבועון ג'רידת אל-אח'ואן אל-מסלמין בשנה השנייה להופעתו, בגיליונות 2 (10 במאי 1934); 4 (24 במאי); 9 (5 ביולי); 10 (12 ביולי); 11 (19 ביולי); 12 (26 ביולי); 13 (2 באוגוסט).

נרווה את צימאוננו, מן הים שלו נשאב [את דברינו], ועל גזר דינו
נשליך את יהבנו.

עֲמָנו

אכן הקוראן הנכבד הוא ספר מקיף, שאלוהים כלל בו את עיקרי
האמונה, את היסודות של טובת הכלל ואת מושגי היסוד של החוק
בעולם, בהם מצוות עשה ומצוות לא תעשה. האם המוסלמים קיימו
את מה שנמסר בקוראן, האמינו ובטחו בעיקרי האמונה שנתן
אלוהים והבינו את המטרות שהובחרו להם? האם אימצו את חוקי
החיים והחברה שנתן בנוגע לחיי היום-יום שלהם? אם נסיק מן
המחקר שלנו שאמנם כך הדבר, הרי שהגענו יחד אל המטרה. ואם
המחקר יצביע על התרחקותם [של המוסלמים] מדרך הקוראן ועל
נטישת הוראותיו ומצוותיו, דע לך שהמשימה שלנו תהיה לשוב
בעצמנו, עם מי שקשור בנו, אל הדרך הזאת.

תכלית החיים על-פי הקוראן

הקוראן מגדיר את מטרות החיים ואת היעדים שאליהם צריכים
לשאוף בני האדם. הוא מבהיר כי יש בני אדם שמה שחשוב להם
בחיים זה אוכל ותענוגות. [על כך] אמר [אלוהים] יתברך ויתרומם:
"הכופרים, שטופי התענוגות ולועטים כבהמות והאש מעונם"². והוא
מבהיר שקיימים אחרים שהעיקר אצלם הוא קישוטי פאר ומותרות
שאחריתם כליה. על זה אמר [אלוהים] יתברך ויתרומם: "האנשים
משתבחים באהבת הדברים הנחשקים: נשים ובָּנִים ומצבורי זהב
וכסף, וסוסים אצילים ומקנה ויבול. כל זה תענוג חולף הוא, של חיי
העולם הזה, וטוב מכל לשוב אל אלוהים"³.

2. סורה 12:47.

3. סורה 14:3.

והוא הבהיר שקיימים אחרים, שמטרתם בחיים היא להצית את אש המחלוקת וללבות ריב ושחיתות. על אלה אמר אלוהים: "יש אשר יקסימך אדם בדיבורו בעולם הזה, בהעידו את אלוהים כי פיו ולבו שווים, ואולם הוא המר שביריבים. בפנותו עורף יחוש לחמוס את הארץ ולהשחית כל יבול ופרי בטן. אלוהים אינו אוהב חמס".⁴ אלה מטרות שונות של אנשים בחיים שאלוהים אסר אותן על המאמינים, וטיהר אותם מהן. הוא מצווה אותם [את המאמינים] למלא משימה נעלה, והטיל עליהם חובה נשגבה, החובה להוביל את האנושות אל האמת, להדריך את בני האדם כולם אל הטוב ולהאיר את העולם כולו בשמש האסלאם. וכך הוא אומר, יתברך ויתרומם: "הוי המאמינים, כרעו והשתחוו ועבדו את ריבונכם ועשו את הטוב למען תעשו חיל, וקומו להיאבק לשם אלוהים כראוי לו. הוא בחר בכם ולא הטיל עליכם כל מעמסה בדת; לכו בדרך דתו של אברהם אביכם. כבר לפני כנה אתכם מתמסרים, וגם עתה, למען יעיד עליכם השליח, ואתם תעידו על האנשים. לכן קיימו את התפילה ותנו זכאת⁵ ובקשו מעוז באלוהים. הוא מגינכם, מה טוב המגן ומה טוב המושיע".⁶

המשמעות היא שהקוראן הנכבד ממנה את המוסלמים לאפוטרופסים של האנושות החסרה בגרות, ומעניק להם סמכות לפקח על עולם ולשלוט בו לשם מילוי התפקיד הנעלה הזה. על כן הציווי הזה נוגע לנו ולא למערב, לציוויליזציה של האסלאם ולא לציוויליזציה של המטריאליזם.

4. סורה 2:204-205.

5. מצוות הצדקה – אחת מחמש מצוות היסוד (ארכאן) באסלאם.

6. סורה 77:22-78.

תפקידו של המוסלמי הוא הקרבה עצמית ולא רווח אישי
 אלוהים, יתברך ויתרומם, הבהיר כי למען הגשמת המטרה הזאת הוא קנה מן המאמין את נשמתו ואת כספו, ואין למאמין שום חלק ונחלה בהם. אלה הם הַקְדֵשׁ (נֶקֶף) להצלחת השליחות והשרשתה בלבבות בני האדם. ואלה דבריו, ישתבח: "אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם, ובתמורה יזכו בגן עדן".⁷ מזה אנחנו רואים שהמוסלמי מקדיש את חייו בעולם הזה לשליחות שלו, כדי להרוויח את העולם הבא שלו כגמול על הקרבתו. משום כך היה הכובש האסלאמי מורה שהתאפיין בכל התכונות הנחוצות למורה: נאורות, שיקול דעת, חמלה ורחמים. הכיבוש האסלאמי היה כיבוש של תרבות, הזרקה והשכלה. האם זה מה שהקולוניאליזם המערבי עושה היום?

האם המוסלמים פועלים להשגת המטרה הזאת?

בחיי ריבון עולם, יקירי! האם המוסלמים הבינו את המשמעות הזאת בספר אלוהים? האם התעלתה נפשם וּשְׁגְבָה רוחם? האם השתחררו מן השעבוד לחומרנות? האם ניטתהו ממתיקות התאוות והתענוגות, והתרוממו מהבלי העולם ומשאיפות בזויות? האם הפנו את פניהם לאלוהים, אשר ברא את השמים ואת הארץ? האם הם תמימי דרך, מרוממים את דבר אלוהים, נלחמים למענו, מפיצים את בשורת דתו ומגוננים על מקווה תורתו? או שהם אסירי התאוות ועבדי התענוגות והחשק, שכל רצונם לגימה טובה, מכונית מהירה, מלבוש נאה, נמנום ממריץ, אישה יפה, מראה נאה ותואר מכובד שהם כוזבים וחלולים?

7. סורה 9:111.

”כשהסתפקו בהבלים, גורלם הורע
אך ניצלו כשטבלו במימי הבשורה”⁸.
צדק שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: ”עלוב
הוא עבד הדינר; עלוב הוא עבד הדרהם [מטבע]; עלוב הוא עבד
הקטיפה”⁹.

המטרה היא הגזע והפעולות הן הענפים שלו
מכיוון שהמטרה היא הגורם המניע ליציאה לדרך, והמטרה באומתנו
הייתה מעורפלת ומבולבלת, לא היה מנוס מהבהרות ומהגדרות. אני
סבור שכבר הבהרנו רבות והסכמנו שהמשימה שלנו היא אדנות
בעולם¹⁰ והדרכת האנושות כולה אל סדרי האסלאם הנכונים ואל
הכללים שלו אשר בלעדיהם אין אושר לבני האדם.

מקורות מטרתנו

זוהי השליחות של ”האחים המוסלמים” למען בני האדם [כולם],
ועל האומה המוסלמית להבינה היטב ולחוש להצלתה בנחישות
ובמרץ. ”האחים המוסלמים” לא המציאו אותה, ולא בדו אותה
מלבם; זו שליחות המתגלה בכל אחד מפסוקי הקוראן הנכבד,
ומופיעה בשיא זיווה והדרה בכל מסורת של הנביא הכביר, תפילת
אללה עליו וברכתו לשלום; ומביקה בכל אחת מפעולות בני
הדורות הראשונים שהם המופת הנעלה להבנת האסלאם ולהצלחתם
של כללי האסלאם. אם ירצו המוסלמים לקבל את השליחות הזאת,
תהיה זו ראייה לאמונה ולאסלאם נכון, ואם ימצאו בה מום או חטא,
ישפוט בינינו ספרו של אלוהים, יתברך ויתרומם. משפט צדק

8. משפט מתוך שיר של עמר אבן אל־פארד (1181-1235) – משורר והוגה
דעות צופי.

9. קטע מחדית’ המופיע בכמה גרסאות.

10. הביטוי שבנא משתמש בו הוא: סיאדת אל־דניא.

וקביעה נחרצת יכריעו בינינו ובין אחינו ויראו הלנו היא האמת או נגדנו: "ריבוננו, הכרע בינינו ובין בני עמנו בצדק, כי אתה הטוב שבמכריעים"¹¹.

מעניין לעניין

שואלים רבים מאחינו שאותם אנחנו אוהבים בכל לבנו, שוקדים למענם ועמלים לטובתם בעולם הזה ובעולם הבא, במאמץ, בכסף ובנפש, בהקריבנו את עצמנו למען המטרה הזאת: להביא אושר לאומתנו ולאחינו באמצעות כספנו ונפשנו; למענם הזנחנו את ילדינו ואת הנשים. כמה הייתי רוצה שהאחים השואלים האלה יראו את צעירי "האחים המוסלמים" ערים בלילה כאשר בני האדם ישנים, ועסוקים כאשר הבטלנים מנמנמים, וכל אחד מהם מתמיד על מכתבתו מאחר-הצהריים עד חצות הלילה, כשהוא פועל, מתאמץ, משקיע מחשבה, יגע. וכך הוא מתמיד לכל אורך החודש, ובסוף החודש הוא הופך את הכנסותיו להכנסות האגודה שלו, ואת הוצאותיו להוצאות הבשורה שאותה הוא מטיף, וכספו משרת את מטרתו. כל כולו אומר לבני עמו שאינם משגיחים בהקרבתו: איני מבקש מכם שכר, כי שכרי מעם אלוהים לבדו. חלילה לנו מלהעניק גמילות חסדים לאומתנו שאנחנו חלק ממנה; כל משאלתנו בהקרבה הזאת היא שהאומה תבין את הבשורה שלנו ותיענה לקריאתנו.

מנין הכסף

אותם אחים חביבים המביטים על "האחים המוסלמים" מרחוק וצופים בהם מקרוב שואלים: מנין להם הכסף הדרוש לפרסום מוצלח וזוהר כמו שלהם לבשורה, והרי הזמנים קשים והאנשים קמצנים? אני עונה להם שהבשורות הדתיות מבוססות קודם כול על האמונה ולאחר מכן על הכסף, והאמונה קודמת למטרות בנות חלוף.

11. סורה 7:89.

אם אתה מוצא מאמין פן, אתה מוצא יחד אתו את אמצעי הצלחה. הכסף המועט של "האחים המוסלמים" נלקח מהוצאותיהם ונחסך מצורכי בתיהם וילדיהם. הם משפרים באמצעותו את טוב לבם ונדיבות רוחם, והם היו רוצים שירבה כפל כפליים, כדי שיוכלו להוציא אותו למען אלוהים. וכאשר מי מהם אינו מוצא מאומה [לתת], הם הולכים ועיניהם זולגות דמעות מעצב מכיוון שאין להם כסף לתרום. בכסף המועט הזה ובאמונה כבירה באלוהים, השבח והתהילה, יש משום "הודעה לאנשים העובדים את אלוהים",¹² הצלחה לעמלים הנאמנים, ואלוהים, שבידו הכול, יברך את הגרוש האחד של האחים. "אלוהים ימחה את תשואת הריבית וירבה את תשואת הצדקה".¹³ "וכל זָפָאת אשר תתנו, בבקשכם לחלות את פני אלוהים – העושים כך ירוויחו כפליים".¹⁴

אנחנו והפוליטיקה

אנשים אחרים אומרים כי "האחים המוסלמים" הם פוליטיקאים והבשורה שלהם פוליטית, וכי מאחוריה יש להם מטרות אחרות. איננו יודעים עד מתי יטיחו בני אומתנו האשמות, יעלו חשדות וישתמשו בכינויי גנאי. הם מתעלמים מדבר ודאי שיש לו אימות במציאות ופונים לדמיון שאותו סותר הספק.

עמנו! אנחנו קוראים לכם כשהקוראן בימיננו ונוהג הנביא¹⁵ בשמאלנו, ומעשיהם של האבות הנאמנים של האומה הזאת¹⁶ הם המופת שלנו. אנחנו קוראים לכם [לבוא] אל האסלאם, אל כללי האסלאם, משפטי האסלאם והדרכת האסלאם. אם זו פוליטיקה

12. סורה 106:21.

13. סורה 276:2.

14. סורה 39:30.

15. התורה שבעל-פה.

16. אליסלף אליצאלחון.

אצלכם, אז זו הפוליטיקה [המדיניות] שלנו. אם תמצאו פוליטיקאים המטיפים לאותם עקרונות, אז גם אנחנו פוליטיקאים, ואפילו פוליטיקאים מצטיינים. אם אתם רוצים לקרוא לזה פוליטיקה, אמרו מה שתאמרו. השמות לא מפריעים לנו כאשר הדברים ברורים והמטרות גלויות.

עמנו! אל תיתנו למונחים להסתיר מכם את האמת; אל תיתנו לשמות להסתיר את המטרות; ואל תיתנו לפרטים הטפלים להסתיר את המהות. במדיניות של האסלאם טמון אושר העולם הזה וטוב העולם הבא. זוהי הפוליטיקה שלנו, איננו רוצים בַּלְתָּה, לכן, נהגו על פיה והביאו אותה לידיעת אחרים. כך תזכו בתפארת לעתיד לבוא, במהרה בקרוב.

הלאומיות שלנו ועל איזה בסיס היא מיוסדת

שמע אחי! בוא ונטה אוזן יחדיו לקול תפארת אלוהים, המרעים בארבע רוחות השמים, ממלא את הארץ ואת שבע הספרות העליונות ומשרה בנפשו של כל מאמין את המשמעות הנעלה ביותר של התפארת והתהילה, כשהוא משמיע את הקריאה הזאת שאליה מקשיבים השמים והארץ וכל אשר בהם, מאז הודיע עליו [הנביא] הנאמן, עליו השלום, לאנושות, ועד אין-סוף, אותו קול נצחי: "אלוהים הוא מגן המאמינים"¹⁷.

אכן, אכן, אחי: זוהי קריאת ריבונך אליך. לפקודתך אני, אלוהי! השבח לך ותודה, אתה שאין לְמָנוֹת תהילתך. אתה הוא אדון המאמינים, התומך בעמלים ומגן העשוקים שנחרבו בתיהם והושלכו מדירותיהם. חֲזַק את מי שנמלט אליך ותמוך במי שביקש מחסה מידך. "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו. הן אלוהים

¹⁸ חזק ואדיר".

17. סורה 2:257.

18. סורה 22:40.

אכן, אכן, אחי. בוא נקשיב יחדיו לקול הקוראן הנכבד, נתענג בדקלום הפסוקים הברורים ונקלוט את יפי התפארת הזאת בדפי הספר המטהר. חושה אלי, אחי, ושמע את קול אלוהים, יתברך ויתרומם:

1. "אלוהים הוא מגן המאמינים, הוא יוציאם מחושך לאור".¹⁹
 2. "רק אלוהים הוא מגינכם, והוא הטוב שבעוזרים".²⁰
 3. "מגיניכם הם רק אלוהים ושליחו, המאמינים המקיימים את התפילה והנותנים זָפָאת והכורעים".²¹
 4. "מגיני הוא אלוהים אשר הוריד את הספר ממרומים, והוא מגן הישרים".²²
 5. "אָמור, דבר לא יפגע בנו זולת הדבר אשר כתב לנו אלוהים. הוא מגיננו, ועל אלוהים ייסמכו המאמינים".²³
 6. "הם המאמינים והיראים, ולהם הבשורה בחיי העולם הזה ובעולם הבא".²⁴
 7. "זאת כי אלוהים הוא מגן המאמינים, ולכופרים אין מגן".²⁵
- האינך רואה בפסוקים הברורים האלה, שאלוהים, יתברך וישתבח, מייחס אותך אליו, מעניק לך את נועם הגנתו ומשפיע עליך את שפע תפארתו? "אולם לאלוהים הכוח האדיר, ולשליחו ולמאמינים, ואולם המתחסדים לא יִדְעו".²⁶
- ובמסורת האצילית, שנמסרה מפי בחיר אלוהים [הנביא], תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, בשם אלוהיו, נאמר: יאמר אלוהים,

19. סורה 2:257.

20. סורה 3:150.

21. סורה 5:55.

22. סורה 7:196.

23. סורה 9:51.

24. סורה 10:63-64.

25. סורה 47:11.

26. סורה 63:8.

יתברך וישתבח, ביום תחיית המתים: הוי בני אדם, אני קבעתי ייחוס ואתם קבעתם ייחוס, ואמרתם "פלוני בן פלוני", ואני אומר: הנכבד בכם אצל אלוהים הוא זה היותר מאמין. והיום אני ארומם את הייחוס שלי, ואשפיל את הייחוס שלכם. בשל כך, אחי, העדיפו האבות הנאמנים לייחס את עצמם אל אלוהים, יתברך וישתבח, ולהפוך את הייחוס האצילי הזה לבסיס תפילותיהם ולציר מעשיהם. וכך קרא אחד מהם לחברו:

"אל תקרא לי אלא עבד אלוהים

כי זה משמותי היותר נכבדים".²⁷

אדם אחר ענה פעם למי ששאל אותו האם אביו משבט תמים או משבט קיס: "אבי הוא האסלאם, אין לי אב דוגמתו, בעוד השאר מתפארים בקיס ובתמים".²⁸

אין תפארת זולת זו

אח חביבי! כאשר האנשים מתפארים בייחוסם, הם נהנים מן האצילות והכבוד שבמעשי אבות־אבותיהם ופועלים לליבוי רוח התפארת והעוזזו בנפש בניהם. אין מאחורי שתי המטרות האלה ולא כלום. האינך רואה שבייחוסך לאלוהים, יתברך ויתרומם, [נמצאים] התפארת והכבוד הנעלים ביותר שאדם יכול לשאת אליהם את עיניו: "הן הכוח האדיר כולו לאלוהים".²⁹ [ובייחוסך לאלוהים נמצא] הדבר הנעלה ביותר שירומם את נפשך אל הרקיע השביעי ויפיח בה את רוח התחייה עם אלה העוסקים בעשייה. איזה כבוד

27. מתוך שיר המיוחס לאיש הדת והמטיף מג'ד אל-דין אל-ע'זאלי (מת ב-1126), אחיו של הפילוסוף הידוע אל-ע'זאלי, מן העיר טוס שבח'ורסאן.

28. אמירה המיוחסת לסלמן הפרסי, מראשוני המתאסלמים, שעל-פי המסורת יעץ לנביא מחמד לחפור תעלה סביב העיר אל-מדינה שתגן עליה מפני התקפת אנשי מכה.

29. סורה 4:139.

גדול יותר ואיזו התעלות נעלה יותר מן המדרגה האלוהית שבה אתה קשור לאלוהים ומיחוס אליו? בהזדמנות אחת אמר אלוהים, יתברך ויתרומם: "הֲיִי יראים את הריבון בכך שתקיימו את כל אשר תלמדו מן הספר, ואת כל אשר תלמדו".³⁰

מקורות הכוח הכבירים ביותר

בהתייחסות לאלוהים, יתברך ויתרומם, יש משמעות נוספת שאותה מבין מי שדבק בייחוס הזה. זהו שפע עצום של אמונה וביטחון בהצלחה המציף את לבך וממלא את נפשך; אינך פוחד מבני האדם כולם, ואינך חושש מן העולם כולו, גם אם יעמוד מולך, כשהוא מנסה להפחית מאמונתך או לפגוע בעקרונותיך. "אשר אָמרו להם האנשים, הנה נקבצו האנשים להילחם בכם, על כן גורו מפניהם. ואולם הדבר רק הוסיף להם אמונה, ואמרו, דַּיִינוּ באלוהים, ומה טוב להיסמך עליו".³¹

וכאשר אחד מאלה המעטים המאמינים באלוהים, בשמירתו ובתמיכתו עמד לנוכח צבא עצום וסואן, חיל אדיר, הוא לא פחד מעוצמתו ולא חשש מפגיעתו, משום שלא פחד מאיש זולת אלוהים. היש משהו כביר יותר מאותה עוצמה הנוצקת בלב האדם המאמין כאשר הוא מחזק את לבו בדברי אלוהים יתברך: "אם יושיט אלוהים עזרתו לכם, לא יגַבֵּר איש עליכם".³²

הלאומיות שלנו היא ייחוס עולמי

קיימת משמעות חברתית נעלה בייחוסם של בני האדם אל אלוהים, יתברך ויתרומם. זו אחוות העמים, העזרה ההדדית בין קבוצות חברתיות וחיסול השאיפות המצמיחות סולידריות ייחודית שהאש

30. סורה 79:3.

31. סורה 173:3.

32. סורה 160:3.

שלהן מלבה את הפירוד והניכור בין העמים. מי הם אלה הרוצים לעשות למען העולם ומוכנים להתלכד סביב דגלו של אלוהים...?

חלומות האתמול הם אמיתות היום

זהו דבר שהמוסלמים שומעים זה זמן רב, אולם הוא לא ברור להם, והם לא מבינים אותו. יש מי שיאמר: מדוע אנשי החבורה הזאת כותבים על נושאים שאי אפשר להגשימם, ומדוע הם מרחפים בספֵרה של דמיון וחלומות?

לאט לכם אחים לאסלאם ולעדה הדתית. מה שנדמה לכם היום מעורפל ורחוק, היה אצל אבותיכם מובן מאליו וקרוב. מלחמת הקודש שלכם לא תניב פרי עד שתגיעו לרמתם או לדרגתם. האמינו לי שראשוני האסלאם הבינו בקוראן הנכבד בקריאה ראשונה, מיד כאשר הורד אליהם, את מה שאנחנו מוסרים לכם ומספרים לכם היום.

אני אומר לכם בגילוי לב ש"האחים המוסלמים" חיים על-פי תורתם, תולים בה את תקוותיהם ונהרגים על קיומה. הם רואים בה את כל ההנאה, והיופי, והאושר, והאמת שנפשם כמהה אליהם. "האם לא הגיעה השעה שענווה תמלא את לב המאמינים לנוכח זְכַר אלוהים, ולנוכח האמת אשר הוריד ממרומים? אֵל להם לנהוג כדוגמת אלה אשר ניתן להם הספר הזה כבר, וברבות הימים גָס בו לבם. רבים בהם המופקרים"³³.

אחים! אם אתם מסכימים אתנו על הבסיס הזה, אזי דעו לכם שהתייחסותכם לאלוהים, יתברך ויתרום, מחייבת אתכם להגשים את המשימה אשר הוא הטיל עליכם. עליכם לצאת לפעולה להשגתה, ולהקריב עצמכם למענה. האם אתם מוכנים לפעולה?

משימתו של המוסלמי

את משימתו של המוסלמי סיכם אלוהים, יתברך ויתרומם, בפסוק אחד בספרו. הקוראן הנכבד חוזר על המשימה בכמה פסוקים. הפסוקים המציגים את משימת המוסלמים בחיים הם אמירת אלוהים, יתברך ויתרומם: "הוי המאמינים, פָּרְעוּ וְהִשְׁתַּחֲוּ וְעַבְדוּ אֶת רֵיבּוֹנְכֶם וַעֲשׂוּ אֶת הַטּוֹב לְמַעַן תַּעֲשׂוּ חֵיל, וְקוֹמוּ לְהִיאֲבֹק לְשֵׁם אֱלֹהִים כְּרֵאוּי לּוֹ. הוּא בַחַר בְּכֶם וְלֹא הִטִּיל עֲלֵיכֶם כָּל מַעֲמָסָה בְּדָת; לְכוּ בְּדֶרֶךְ דָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּיכֶם. כָּבַר לְפָנָיִם כִּינָה אֶתְכֶם מִתַּמְסָרִים, וְגַם עֵתָהּ, לְמַעַן יַעֲיֵד עֲלֵיכֶם הַשְּׁלִיחַ, וְאַתֶּם תַּעֲיִדוּ עַל הָאֲנָשִׁים. לָכֵן קִיַּיְמוּ אֶת הַתְּפִילָה וְתִנּוּ זִפְאָת, וּבְקִשׁוּ מַעֲוֹז בְּאֱלֹהִים. הוּא מְגִינְכֶם – מֵה טוֹב הַמְגֵן וּמֵה טוֹב הַמוֹשִׁיעַ".³⁴

אלה דברים ברורים; אין בהם ערפול או חוסר הבנה. בחיי אלוהים, יש בהם מתיקות ויופי, והם ברורים כשחר המפציע וכברק האור, נכנסים לאוזניים וחדורים חיש קל אל הלב. האם לא שמעו אותם המוסלמים עד היום? או שמא שמעו אותם, אולם לבם היה אטום ונעול, ולכן לא הקשיבו ולא עיינו בהם?

אלוהים מצווה את המוסלמים לכרוע ולהשתחוות ולהקפיד על התפילות, שהן לב עבודת אלוהים, והעמוד המרכזי של האסלאם, והביטוי החיצוני הבולט ביותר שלו. הוא מצווה עליהם לעבוד את אלוהים ואוסר עליהם לשתף עמו אלוהים אחרים. כמו כן הוא מצווה עליהם לעשות את הטוב ככל יכולתם. במקביל לציווי על עשיית הטוב, הוא אוסר עליהם את הרע, ואומר שהשלב הראשון בעשיית הטוב הוא עזיבת הרע. כמה תמציתי, ועם זאת, כמה מובן! בזכות זה הוא קבע להם הצלחה, הישג ומעלה. זו המשימה האישית המוטלת על כל מוסלמי, וחובה עליו לבצעה בעצמו, ביחידות או בקבוצה.

זכויות האנושות

אחרי זה הוא ציווה עליהם לערוך מלחמת קודש למען אלוהים, להפצת הבשורה ולהפיכתה לנחלת הכלל, בראיות ובמופתים. ואם יקשיחו [הכופרים] את לבם בשרירות, ובעושק, ובמרי [אזי יש לערוך מלחמת קודש] באמצעות החרב והרומח.

"אם יכחישו הבריות את המופת ויקשיחו לבם טובה המלחמה על השלום, וכך יהיה לעולם".³⁵

שמירת הזכויות בכוח

מה חכם היה מי שאמר: "הכוח הוא הדרך הבטוחה ביותר להבטיח את הזכויות, ומה יפה כששני אלה צועדים זה לצד זה". מלחמת הקודש למען הפצת בשורת האסלאם, בצד השמירה על קודשי האסלאם, אף היא חובה שהטיל אלוהים על המוסלמים, כפי שהטיל עליהם את חובת הצום, התפילה, העלייה לרגל, הצדקה, עשיית הטוב והימנעות מרע. הוא חייב אותם לצאת למלחמת קודש והטיל אותה כחובה עליהם, ואיש לא יכול להימלט מן החובה, אם יש בו כוח ויכולת, כי קיים פסוק מוכיח, מרתיע, מטיף וחד־משמעי: "צאו למלחמה כל קל רגליים וכבד גוף, וקומו להיאבק בהקריבכם את רכושכם ואת נפשותיכם למען אלוהים".³⁶

אלוהים גילה את סודה של החובה הזאת ואת חוכמת המצווה שהטיל על המוסלמים, והבהיר להם שהוא בחר בהם, ורצה בהם, וברר אותם מבין בני האדם להיות מובילי ברואיו וחבר נאמניו המופקדים על מימוש ההלכה, שליחיו בעולם, יורשי שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, בבשורה שלו. לכן הוא הכשיר להם את הדת, ותיקן את מערכת המשפט, ופישט את ההוראות,

35. ציטוט מתוך שירו המפורסם של המשורר המצרי אחמד שֶׁנְקִי (1868-1932), "נהג' אל-בְּרֵדָה", ששיבח את הנביא מחמד.

36. סורה 41:9.

והתאים אותם לכל מקום ולכל זמן כדי שהאנושות תוכל לראות בהם את הגשמת משאלתה ותקוותה. "הוא בחר בכם ולא הטיל עליכם כל מעמסה בדת; לכו בדרך דתו של אברהם אביכם. כבר לפני כונה אתכם מתמסרים, וגם עתה למען יעיד עליכם השליח, ואתם תעידו על האנשים".³⁷ זו המשימה החברתית שאללה הטיל על המוסלמים כקבוצה; עליהם להיות כיתה אחת וסיעה וכוך; עליהם הוטל להיות צבא הישע אשר יציל את האנושות וינחה אותה בדרך הישר.

נזירים בלילה ופרשים ביום

נוסף על כך הבהיר אלוהים, יתברך ויתרומם, לבני האדם את הקשר בין חובות כמו תפילה וצום, וחובות הברתיות, כשהראשונות הן כלי לביצוע האחרונות. כמו כן [הבהיר] שבסיסה של האמונה האמתית הוא בחיבור ביניהן, כדי שלא יהיו אנשים שישתמטו מן המצוות הפרטיות בתירוץ שהם פועלים למען הכלל, וכדי שלא יהיו אנשים שישתמטו מן המצוות הכלליות בתירוץ שהם עסוקים בעבודת אלוהים [הפרטית] שלהם, שקועים כל כולם בחיבור לריבונם. מה מדויק ומה חכם הוא דבר אלוהים, יתרומם, ומי מיטיב מאלוהים לדבר?

מוסלמים! עבודת ריבונכם, ומלחמת הקודש לחיזוק דתכם, והענקת עוצמה להלכה שלכם, אלה המשימות שלכם בחיים. אם תקיימו אותן כראוי, הרווח כולו שלכם. ואם תקיימו את חלקן או תזניחו את כולן, לכם אני מצטט את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "האומנם סברתם כי בראנו אתכם לשם שעשוע, וכי לא תשובו אלינו? יתרומם אלוהים, המלך, אשר הוא האמת".³⁸

37. סורה 78:22.

38. סורה 116:23-115.

זו הייתה הכוונה כשחברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, בחירי ברואיו של אלוהים והאבות הנאמנים ביותר בין עבדיו, תוארו כ"נזירים בלילה ופרשים ביום". דמיין לעצמך אחד מהם ניצב בגומחת התפילה שלו, אוחז את זקנו, גונח בכאב ובוכה בעצב, ואומר: הוי עולמי, אנא, אל תפתה אותי. וכאשר מפציע השחר, והשופר מריע וקורא ללוחמים, דמיין לעצמך את אותו אדם [מזנק כ]אריה על גב סוסו האביר, שואג שאגת קרב, וההד עונה לו מן ההרים שבצדי העמק.

באלוהים! מה היא ההרמוניה המופלאה הזאת, השילוב הנהדר, המיזוג המיוחד במינו בין העשייה בעולם הזה ומשימותיו ובין ענייני העולם הבא ורוחניותו? אין זה כי אם האסלאם המקבץ מכל דבר את הטוב שבו.

כיבושים של הדרכה ורפורמה

ברוח הזאת נפוצו המוסלמים – אחרי שהנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, עלה לגנזי מרומים – בארבע כנפות הארץ כשהקוראן שלו בלבם, ביתם על האוכף, חרבם בידם, והמופת ברור בקצה לשונם, והם מציגים בפני בני האדם שלוש אפשרויות: האסלאם, הג'זיה³⁹ והקרב. מי שהתאסלם, הפך לאחיהם ולבעל זכויות שוות; ומי ששילם ג'זיה הפך לבן חסות שלהם, והם היו אחראים לשלומם כשהעניקו לו את זכויותיו תוך שמירה על החוזה שנחתם עמו ונאמנות לסעיפיו; ומי שהקשה את עורפו, הם נלחמו בו עד שגברו עליו בעזרת אלוהים: "אולם אלוהים לא יאבה בלתי אם להפיץ את מלוא אורו".⁴⁰

39. מס גולגולת שאותו הטיל האסלאם על "בני הספר", יהודים ונוצרים, אשר קיבלו מעמד של בני חסות.

40. סורה 9:32.

הם לא עשו זאת בשביל שלטון, והתנזרותם ממנעמי החיים ומפרסום ידועה לכול, שהרי דתם אסרה את התופעות המזויפות האלה שבמסגרתן יש כאלה הנהנים על חשבון אחרים. הח'ליפה שלהם היה אחד מהם בקבלו חלק בכסף ובשכר כמו אזרח מן השורה; הוא לא היה הטוב או החכם בהם, אלא אחד מהם. לא יכולת להבדיל בינו לבינם אלא במעלת האמונה שהשפיע עליו אללה וביראת שמים. הם לא עשו זאת למען הכסף שכן כל אחד מהם הסתפק בפרוסה כדי לשבור את רעבונו ובלגימה כדי לרוות את צימאונו. הצום אצלם היה מעשה טוב, ואת הרעב הם אהבו יותר מאשר את השובע. המלבושים שהיו להם הספיקו רק כדי לכסות את ערוותם, והספר שלהם פנה אליהם בדבר אלוהים יתרום: "הכופרים שטופי תענוגות ולועטים כבהמות והאש מעונם".⁴¹ והנביא אומר להם: "ארור הוא עבד הדינר, ארור הוא עבד הַדְרָהם, ארור הוא עבד הקטיפה".

אם כן, יציאתם מן הבית לא הייתה לשם השגת מנעמי חיים, או ממון, או שלטון, או כיבוש קולוניאלי או עריצות, אלא לשם מילוי שליחות מיוחדת, היא שליחות נביאם, עליו השלום, שאותה הפקיד בידיהם וציווה אותם להילחם למענה "עד אשר לא יתאנו לכם עוד, ודת הכל תהיה לאלוהים".⁴²

הגיע זמננו להבין

היו זמנים שבהם המוסלמים הבינו זאת, ופעלו בהתאם, ואמונתם גרמה להם להקריב עצמם למענה. אולם בימינו אלה מפולגים המוסלמים בהבנת משימתם, והם החלו לפרש אותה בדרך האלגוריה והדרש, כדי להצדיק את בטלנותם ועצלותם. יש מי שיאמר לך: עבר זמנן של מלחמת הקודש והפעולה. אחר מרפה את ידיך באומרו

41. סורה 12:47.

42. סורה 193:2.

ש"חסרים אמצעים ואומות האסלאם כבולות", והשלישי מסתפק בכך שהוא הופך את דתו למילים, שפיו לועס אותן מבוקר ועד ערב, ואת עבודת אלוהים [הוא מצמצם] לכמה השתחוויות שאותן הוא מבצע, ובלבו אין ולא כלום.

לא ולא, אחים! הקוראן נמצא ביניכם וקורא לכם בבירור ובגלוי: "המאמינים הם רק אלה המאמינים באלוהים ובשליחו, אשר לא עוד יפקפקו, והקמים להיאבק בהקריבם את רכושם ואת נפשותיהם למען אלוהים. אלה אנשי האמת".⁴³ ובנוגע לתורה שבעל-פה, הנה אומר לכם הנביא, עליו השלום: "אם האנשים מקמצים בדינר ובדֶרְהֶם, וקונים באשראי, ואוחזים בזנבות הבקר, ועוזבים את מלחמת הקודש למען אלוהים, יטיל עליהם אלוהים ביזיון שיוסר מהם רק בשובם לדתם". נמסר על-ידי האמאם אחמד⁴⁴ בספר המסורות שלו, על-ידי אל-טבראני⁴⁵ בספר "[המסורות] הגדול", ועל-ידי אל-בִּיְהָקִי⁴⁶ בספרו "ענפי האמונה".

קראו בספרי ההלכה שיצאו לאור בעבר הרחוק או לאחרונה, מתי מלחמת הקודש היא חובה על הכלל, ומתי הוא חובה על הפרט,⁴⁷ ואז תבינו את האמת ומשמעותה היטב. אם כן, מה פשר הרפיון הזה שהשתלט? ומה פשר הייאוש שאחז בלבבות, שאינם שבים להכרה ואינם מתעוררים? זהו, מוסלמים, עידן היצירה. אם כן יצרו את עצמכם ובכך תצרו את אומתכם.

43. סורה 15:49.

44. אחמד אבן חנבל (780-855), מייסד האסכולה החנבלית, שהיא אחת מארבע אסכולות ההלכה באסלאם.

45. סלימאן אל-טבראני (873-971), סורי, מחברם של כמה ספרי חדית.

46. אחמד אל-ביהקי (994-1066), פרסי, מחברם של ספרי חדית.

47. המונחים ההלכתיים הם: פרד כפאיה (חובה על הכלל) ופרד עין (חובה על הפרט). חובה המוטלת על הפרט נחשבת חמורה יותר, ומחייבת גם נשים וילדים.

החובה הזאת דורשת מכם נפש מאמינה ולב שלם, לכן פעלו למען חיזוק אמונתכם ושלמות לבכם. היא דורשת מכם הקרבה בכסף ובמאמצים, לכן היו מוכנים לכך. מה שבידיכם יכולה, ומה שבידי אלוהים הוא נצחי. שהרי אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת כספם, וזאת כדי שיזכו בתמורה בגן עדן שגודלו כגודל השמים והארץ.

מהיכן נתחיל?

לאום או קבוצת אנשים המבקשים לבנות אומה, או לחנך עם, או להגשים תקווה, או להגן על עקרון יסודי, חייבים להיות בעלי עוצמה נפשית אדירה שיש לה כמה מרכיבים: כוח רצון חזק נטול שמץ של חולשה, נאמנות יציבה ללא רבב וללא דופי, הקרבה עצמית שאין בה אינטרס אישי או צרות עין, וידיעת עקרון היסודי, אמונה בו והערכה כלפיו. זאת כדי להתחסן מפני טעות בהבנתו, או סטייה ממנו, או ויכוח עליו, וכדי לא ללכת שולל אחר עקרונות אחרים. על היסודות הראשוניים האלה, המיוחדים לנפש לבדה, ועל העוצמה הרוחנית הכבירה הזאת אפשר לבנות עקרונות, ולחנך אומות הקמות לתחייה, וליצור עמים צעירים, ולחדש חיים בקרב אלה שהחיים נטלו מהם במשך תקופה ארוכה.

כל עם החסר ארבע תכונות אלה, או שהן לא קיימות, לכל הפחות, בקרב מנהיגיו והרפורמיסטים שלו, הרי שהוא עם עלוב, מסכן, שאינו מסוגל למאום ואינו יכול להגשים תקווה. כל מה שהוא יכול זה לחיות באווירה של חלומות, וחוסר אמון, ודמיונות שווא. אולם "דמיון השווא לעולם לא ימלא את מקום האמת".⁴⁸ זהו משפט אלוהים יתברך ויתרומם, והחוק שטבע בברואיו, ואין לחוק אלוהים

תחליף. "אלוהים לא ימיר את השוֹרָה על האנשים, אלא אם ישנו הם את אשר בלבם".⁴⁹

וגם זה חוק שהנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ביטא אותו במסורת הנכונה האומרת: "האומות עומדות לעוט עליכם כמו הסועדים על הצלחות. אלוהים יוציא מלבות אויביכם את הפחד מפניכם, ויטיל בלבותיכם חולשה. אמר מי שאמר: האם זאת משום שנהיה מעטים באותה עת, הוי שליח אלוהים? אמר: לא. תהיו רבים באותה עת, אולם תהיו קלי ערך, נשטפים בזרם. ואמר מי שאמר: ומה היא החולשה, הוי שליח אלוהים? אמר: אהבת העולם הזה והפחד מפני המוות".

אינך רואה שהוא, עליו השלום, מסביר [בדבריו אלה] את הסיבה לרפיון הפוקד אומות ולשפלות שבה נמצאים עמים; את [הסיבה] לחולשת נפשן, למורך לבן ולריקנותן ממידות מוסר ומתכונות של גבריות אמיתית; ו[כן את העובדה שככל] שירבו המידות האלה, ירבה הטוב, וירבו הפירות הטובים? שהרי כל אומה, אם היא חיה לה בנעימים, ומתרגלת לפינוקים, והיא שקועה עד צוואר בחומריות, ומתפתה ליפי חיי העולם הזה, הרי שהיא מאבדת את כוח הסבל ואת היכולת להתמודד עם פורענויות, ולהיאבק למען האמת, וכך בא הקץ לתפארתה ולתקוותיה.

בין שני הכוחות

רבים חושבים שהמזרח נעדר עוצמה חומרית, היינו, כסף וציוד וכלי מלחמה, כדי לקום לתחייה ולהתחרות באומות שגזלו את זכויותיו והחריבו את ביתו. זה נכון וחשוב, אולם חשובה מכך ונחוצה יותר היא העוצמה הרוחנית, המורכבת ממוסר נעלה, מנפש אצילית, מאמונה בזכויות ומהכרתן, ומרצון נחוש. וכן מהקרבה

49. סורה 11:13.

למען החובה, ומנאמנות שעליה מבוססים הביטחון והאחדות. מכל זה מורכבת העוצמה.

לו האמין המזרח בזכותו, ושינה את עצמו [מן היסוד], וטיפול בחיזוק עוצמתו הרוחנית, ודאג לכונן מחדש את המערכת המוסרית שלו, אזי אמצעי העוצמה החומרית היו מגיעים אליו מכל עבר, ודפי ההיסטוריה מוכיחים זאת אל-נכון.

"האחים המוסלמים" משוכנעים בכך, ולכן הם שוקדים על טיהור רוחם, וחיזוק נפשם, וייצוב מידות המוסר שלהם. זו הסיבה לכך שהם מתאמצים לנהל את ההטפה שלהם, ולשכנע את האנשים בעקרונות שלהם, ודורשים מ[בני] האומה שכל אחד יתקן את עצמו ויחזק את מידותיו. הם לא המציאו שום דבר ממה שהם אומרים, אלא שאבו את דבריהם מן האוקיינוס העצום, מן הים רחב הידיים, מן החוקה החקוקה, ומן המקור הנעלה ביותר, שהוא ספר אלוהים, יתברך ויתרומם. וכבר שמעת את הסעיף הנצחי הלקוח מן החוקה הזאת: "אלוהים לא ימיר את השוֹרָה על האנשים אלא אם ישנו הם את אשר בלבם".⁵⁰

הדברים כבר נאמרו בקוראן ברבים מפסוקיו; יתר על כן, הוא הציב לנו מופת שימושי, נצחי, וברור מאוד ואמיתי מאוד, בסיפור בני ישראל [במצרים], שהנו סיפור מופלא המציג בפני כל אומה מיואשת את דרך התקומה.

התוכנית ברורה

"האחים המוסלמים" משוכנעים שכאשר אלוהים, יתברך ויתרומם, הוריד את הקוראן, וציווה את עבדיו ללכת בעקבות מחמד, עליו השלום, וסיפק לו את האסלאם כדת, הוא כלל בדת הישרה הזאת את כל היסודות הנחוצים לחיי האומות, לשיבתן לחיים, ולאושרן.

50. סורה 11:13.

ואמירת אלוהים, יתברך ויתרומם, היא המאשרת זאת: "אשר ילכו עם השליח, הנביא איש אומות העולם, אשר אותו ימצאו רשום אצלם בתורה ובאֶוֹנוֹנְגְלִיוֹן. הוא יצווה עליהם לנהוג בדרך ארץ, ויאסור עליהם את המגונה, ויתיר להם את המאכלות הטובים ויאסור עליהם את התועבות, ויסיר מעליהם את הנטל ואת הכבלים המכבידים עליהם".⁵¹ וכן מאשרת זאת אמירת השליח, תפילת אלהה עליו וברכתו לשלום, במסורת הנכבדה לאמור: "בחיי אלוהים, אסרתי עליכם כל דבר מגונה".

אם תעמיק לעיין בכללי האסלאם תמצא שהוא הציב את היסודות הנכונים ביותר, ואת הסדרים המתאימים ביותר, ואת החוקים המדויקים ביותר לחיי היחיד, גבר ואישה, ולחיי המשפחה בעת הקמתה ובעת פירוקה, ולחיי האומה בצמיחתה, בשיא כוחה, ובחולשתה. הוא גם ניתח את ההגות שבפניה ניצבים אנשי הרפורמה ומנהיגי האומות.

אינטרנציונליזם, לאומיות, סוציאליזם, קפיטליזם, בולשביזם, מלחמה, חלוקת העושר, קשר בין יצרן לצרכן, וכל מה שנוגע בצורה קרובה או רחוקה למחקרים המעסיקים את מוחותיהם של מדינאי האומות, ושל אנשי מדעי החברה; בכל התחומים האלה אנחנו משוכנעים שהאסלאם חודר ללב העניין, וקובע לעולם את הסדרים המבטיחים לו תועלת מרבית ממעלותיו, ומרחיק את הסכנה ואת הייסורים הצפויים לו. אין זה המקום לפרט בנושא הזה, רק נביע את אמונתנו ונבהיר לבני האדם למה אנחנו מטיפים. יהיו לנו עוד הזדמנויות בעתיד לפרט את דברינו.

חובה עלינו לאמץ [את חוקי האסלאם]

מכיוון ש"האחים המוסלמים" משוכנעים בכך [בדברים שנאמרו לעיל], הם תובעים מבני האדם לפעול כדי שיסודות האסלאם יהיו

הבסיס של תחיית המזרח המודרני בכל תחום מתחומי החיים. הם משוכנעים שכל סממן של המודרניזציה העומד בסתירה ליסודות האסלאם ומתנגש בכללי הקוראן, הוא בגדר ניסיון קלוקל וכושל, שהאומה תצא ממנו בקורבנות גדולים ללא תועלת. לכן, מוטב לאומות המבקשות תחייה להגיע אליה בדרך הקצרה ביותר תוך אימוץ חוקי האסלאם.

"האחים המוסלמים" אינם מכוונים את הבשורה הזאת לארץ אסלאמית מסוימת. הם מקימים קול צעקה, מתוך שאיפה להגיע לאוזני המנהיגים והעומדים בראש, בכל ארץ שבניה הם בני דת האסלאם. הם מנצלים למטרה הזאת את שעת הכושר שבה ארצות האסלאם מתאחדות בניסיון לבנות את העתיד שלהן על עמודים יציבים [שנוצקו] מיסודות של קדמה, רמה גבוהה וציוויליזציה.

היזהרו מסטיות

החשש הגדול ביותר של "האחים המוסלמים" הוא מכך שהעמים המזרחיים-האסלאמיים יישטפו בזרם החקיינות תוך ביסוס תחייתם על אותם סדרים רעועים הסותרים זה את זה, שהניסיון הוכיח כי הם גרועים ולא מתאימים. הנה, לכל אחת מאומות האסלאם יש חוקה כללית, וחובה עליהן לגזור את סעיפי החוקה מכללי הקוראן הנכבד. אומה האומרת בסעיף הראשון בחוקה שלה שהדת הרשמית שלה היא האסלאם,⁵² חייבת להשתית את שאר הסעיפים על הבסיס הזה. יש להשמיט כל סעיף שהאסלאם אינו מרשה, ושעקרונותיו אינם מתירים, כך שלא תהיה סתירה בחוקי היסוד של המדינה.

52. החוקה שבנא מתייחס אליה היא החוקה המצרית מ-1923 שנוסחה בידי ועדה של משפטנים בעלי תפיסות ליברליות. המשפטנים האלה הקימו באוקטובר 1922 את מפלגת הליברלים החוקתיים. החוקה, המבוססת על החוקה הבלגית מ-1831, קבעה אמנם שהאסלאם הוא דת המדינה, אך בהיבט הבטיחה חופש דת ושוויון לכול.

תקנו את החוק

לכל אומה יש חוק שעל-פיו נשפטים בניה. את החוק הזה יש לגזור מכללי ההלכה האסלאמית ולקחת מן הקוראן הנכבד, זאת בהתאם ליסודות המשפט האסלאמי, שהרי ההלכה האסלאמית ומה שקבעו חכמי ההלכה המוסלמים יכולים לסתום את הפרצה, למלא את הצרכים, לרְוֹת את הצימאון, להביא לתוצאות מוצלחות ביותר ולפירות טובים ביותר. הנה, לו היו מבצעים את עונשי אלוהים, הדבר היה מרסן בבת אחת את הפושע גם אם התרגל לפשוע; והיה בולם את התוקפן, גם אם התוקפנות השתרשה בנפשו. הדבר היה חוסך מן הממשלות את ייסורי הניסויים הכושלים. הניסיון מוכיח ומבסס זאת, והחקיקה המודרנית דוגלת בכך, ואלוהים יתברך ויתרומם הטיל את החובה הזאת: "אשר לא ישפטו על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים, אלה הם הכופרים".⁵³

תקנו את חזות החברה

הנה בכל אומה קיימות תופעות חברתיות שעליהן מפקחות הממשלות, והחוק מסדיר אותן, והרשויות משגיחות עליהן. על כל אומה מזרחית-אסלאמית חלה החובה לפעול לכך שכל התופעות האלה יעלו בקנה אחד עם חוקי הדת ויתאימו לחקיקה של האסלאם ולמצוותיו. הזנות הרשמית היא אות קלון על כל אומה המכבדת את עצמה, על אחת כמה וכמה על אומות האסלאם, שדתן מטילה עליהן את החובה להלחם בזנות ולהעניש בחומרה את הנואפים: "ואל תהיה בלבכם חמלה עליהם בדבר חוק אלוהים, אם מאמינים אתם באלוהים וביום האחרון. יבואו על עונשם לעיני עדת המאמינים".⁵⁴

53. סורה 5:44.

54. סורה 2:24.

מסבאות השיכר בראש חוצות, וברבעים היוקרתיים ביותר, ואותם לוחות פרסום ארוכים ורחבים שעליהם מתפרסמים משקאות חריפים, והמודעות הגלויות, הברורות, על אבי אבות הטומאה [היין], כל אלה תופעות שהדת שוללת, והקוראן הנכבד אוסר בתכלית האיסור.

הילחמו במתירנות

המתירנות המגרה, המראות המפתים; השעשוע הזול ברחובות, במקומות ההתכנסות, באתרי הנופש, ובמועדונים; כל אלה סותרים את הצניעות, את הגאווה, את הרצינות ואת ההתרחקות ממעשים שפלים, שאותם ציווה האסלאם למאמיניו. אכן אלוהים אוהב דברים נעלים ומתעב את המעשים השפלים.

על אומות האסלאם להשקיע במלחמה ובהתנגדות לתופעות האלה ולדומות להן ככל אשר לאל ידן את כל הכוחות והמאמצים שהחוק שלהן מאפשר, בלי לאות ובלי רפיון.

הכניסו סדר לתחום החינוך

לכל אומה ולכל עם אסלאמי יש מדיניות בתחום החינוך בנוגע להקניית מיומנויות למתבגרים ולעיצוב אנשי העתיד שעליהם יתבססו חיי האומה החדשה. המדיניות הזאת צריכה להיות מבוססת על יסודות חכמים, ולהבטיח למתבגרים חוסן דתי, רמה מוסרית גבוהה, ידע בחוקי דתם וגאווה בעברם המפואר ובהווה שלהם רחב האופקים.

זה מעט מזער מן היסודות ש"האחים המוסלמים" רוצים שאומות האסלאם יטפלו בהם במסגרת בניית התחייה המודרנית. הם מכוונים את הבשורה הזאת שלהם אל כל המוסלמים, עמים וממשלות, ויש בידיהם אמצעי אחד להגיע להגשמת המטרות האסלאמיות הנעלות

האלה: להבהיר את המעלה ואת השלמות שבהן. כאשר האנשים יזכרו זאת ויהיו משוכנעים בתועלת שבהן, התוצאה תהיה שיפעלו למענן וינהגו על-פיהן. "אמור, זו דרכי, ואני קורא לבוא אל אלוהים. אני וההולכים בעקבותי רואים נכוחה, וישתַבַּח שם אלוהים, ולא אהיה במשתפים".⁵⁵

הפיקו תועלת מאחוות אחיכם

האסלאם קורא לבניו ולהולכים בדרכו, ואומר להם: "בִּקְשׁוּ כֹלְכֶם מְעוֹז בְּחֶבְל אֲשֶׁר הוֹשִׁיט אֱלֹהִים וְאֵל תִּתְפַּלְּגוּ, וְזָכְרוּ אֶת הַחֶסֶד שֶׁנָּטָה לָכֶם אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר קִירַב אֶת לְבוֹתֵיכֶם בְּהִיּוֹתְכֶם אוֹיְבִים, וְהִפַּכְתֶּם בְּחֶסֶד לְאֲחִים".⁵⁶ הקוראן הנכבד אומר בפסוק אחר: "המאמינים אחים",⁵⁷ ובפסוק אחר: "המאמינים והמאמינות הם מגינים זה לזה".⁵⁸

הנביא הנכבד, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "היו עבדי אלוהים באחוה". וגם המוסלמים הראשונים, עליהם השלום, הבינו את משמעות האחוה הזאת באסלאם. אמונתם בדת אלוהים הכתיבה להם רגשות נצחיים של אהבה והתחברות, ותחושות אציליות של אחווה והיכרות הדדית שבאמצעותם הפכו לאיש אחד, עם לב אחד ויד אחת, עד שהודה להם אלוהים על כך בספרו, ואמר, יתברך ויתרומם: "וקירב בין לבותיהם. לו גם הוצאת את כל הממון עלי אדמות לא היית מקרב בין לבותיהם, ואולם אלוהים קירב ביניהם".⁵⁹

55. סורה 108:12.

56. סורה 103:3.

57. סורה 10:49.

58. סורה 71:9.

59. סורה 63:8.

יישום

המהגר שנטש את משפחתו ונפרד מאדמתו במכה, ונמלט עם בשורתו,⁶⁰ מצא לפניו את בני האסלאם מצעירי העיר ית'רב,⁶¹ כשהם מחכים וכל כולם כיסופיהם אליו, ואהבה כלפיו, ושמחה לבואו. הם לא הכירו זה את זה קודם לכן, ולא היה ביניהם מגע, ולא קשר של קרבת דם, והם לא נמשכו אליו בגלל תועלת או אינטרס. אמונת האסלאם היא שגרמה להם להשתוקק, ולהתחבר אליו, ולהפוך אותו לחלק מעצמותם ולאח למהותם. לפני שהספיק להגיע למסגד כבר התקבצו סביבו הצדיקים הברוכים משבטי אַןֶס וַח'ֶרְג', וכל אחד הזמין אותו להשתכן בביתו, כיבד אותו יותר מגופו והיה מוכן להקריב למענו את נשמתו ואת משפחתו. הם כולם התעקשו בדרישתם זו, עד שהחלטה ניתנה בידי הגורל,⁶² והאמאם אל־בַח'אֶרִי⁶³ מסר לאמור: "איש מן 'המהגרים'⁶⁴ שלי לא השתכן בבית איש מן 'התומכים' שלי, אלא על־פי גורל".

הקוראן הנציח לעולמי עד את המעשה הטוב של התומכים, שלובן זוהרו נגלה כדברי אלוהים יתברך ויתרומם גם אחרי השנים הארוכות שעברו מאז: "ואשר לאלה אשר ישבו בנחלה לפנייהם ואימצו את האמונה, אלה רוחשים אהבה לאשר היגרו אליהם ואינם חשים צורך בלבם לקבל את אשר קיבלו (המהגרים), והם מבפרים

60. הכוונה להג'רה של מחמד ממכה לאל־מדינה.

61. שמה הקודם של העיר אל־מדינה.

62. על־פי המסורת, מסר הנביא מחמד את עניין בחירת הבית שבו ישתכן לגמלו. הגמל עצר וברך ליד ביתו של אבו איוב אל־אנצארי.

63. מחמד אבן אסמאעיל אל־בַח'אֶרִי (מת ב־870) ומסלם אבן אל־חַג'אג' אל־נסאבורי (מת ב־875) הם בעלי קובצי החדית' הנחשבים למהימנים ביותר. כינויים המשותף הוא אל־צַחִיחַאן (שני המהימנים). ראו לעיל הפרק: מושגי יסוד באסלאם.

64. מְהַאג'רוֹן – הכינוי של המוסלמים שהגיעו לאל־מדינה יחד עם הנביא מחמד. אנצאר (תומכים) – חברי הנביא מבני אל־מדינה.

אותם על עצמם, חרף דלותם. הכובשים תאוותם לממון הם אנשי חיל".⁶⁵

כך נהגו בני האסלאם, ובכך התייחדו בני השורה הראשונה של אלה שאחווה אמונית חיברה ביניהם. לא היה פילוג בין המהגרים והתומכים, או בין אנשי מכה ובין אנשי תימן, עד כדי כך שהשליח הנכבד שיבח את האֶשְׁעֲרִים, בני תימן, באומרו, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כדברים הבאים: "מה טובים הם האשערים. כאשר הם יוצאים לג'האד נגד נוודים או יושבי קבע, הם אוספים את כל אשר להם, ושמים אותו בתרמילם, ולאחר מכן מחלקים אותו ביניהם בשווה".

כאשר אתה קורא את הקוראן הנכבד ואת המסורות של הנביא הכביר, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ומעיין בתולדות הצדיקים הברוכים בני הדת הזאת, אתה רואה דברים מאירי עיניים ומשובבי נפש.

אחווה המבטאת אנושיות

האמונה הזאת הצמיחה שני פירות, שאנחנו חייבים לקטוף אותם ולספר לך על המתיקות, העונג, הטוב והתועלת שיש בהם. הפרי הראשון הוא העובדה ששום מסע כיבושים בהיסטוריה לא דמה מעולם למסע הכיבושים האסלאמי; לא במטרותיו, לא בהתנהלותו ובכוונותיו, ואף לא בתוצאותיו ובתועלת שלו. הכובש המוסלמי, בכובשו חבל ארץ, הניף בו ברמה את דבר אלוהים, והאיר את שמיו בתורת הקוראן הנכבד. וכאשר זרחה על נפשות תושבי הארץ שמש ההדרכה המִתְמִדִית, נעלמו הפילוגים, ונמחו מעשי העושק, והתפשטו הצדק והישר, האהבה והאחווה, ולא היו עוד כובש מנוצח ויריב מנוצח, אלא אחים אוהבים, המחברים זה לזה. כאן החל להתמוסס רעיון הלאומיות ולהיעלם – כמו השלג שנופלות עליו

65. סורה 9:9.

קרני השמש החזקות, הזורחות – בפני רעיון האחוה האסלאמית שאותו משכין האסלאם בנפשות כל הדוגלים בו.

הכובש המוסלמי, לפני שלחם במי שלחם וניצח את מי שניצח, נטש את הנאמנות לעצמו ולמשפחתו, והתפשט מן הסולידריות [הקודמת] שלו ומן הלאומיות שלו למען אלוהים. הוא לא נלחם למען סולידריות, ולא ניצח למען לאומיות, ולא התגבר [על אויביו] למען אזרחות כלשהי. כאשר הוא פעל, הוא עשה זאת למען אלוהים, ואלוהים לבדו, ללא שותף. מעשה מעורר התפעלות של התמסרות למען המטרה, והתפשטות עצמית מן היצר, הובא במסורת הנכבדה האומרת כדברים האלה: איש אחד הגיע לנביא, עליו השלום, ואמר: שליח אלוהים, ברצוני ללחום מלחמת קודש למען אלוהים, אך הייתי רוצה לראות את מקומי [בגן עדן]. שתק הנביא, עליו השלום, ולא ענה לו. ואז ירד הפסוק הנכבד: "על כל המצפה להפגש עם ריבונו, לעשות את הטוב ולעבוד את ריבונו בלא לצרף לו כל שותף".⁶⁶

אתה רואה כיצד מתייחס האסלאם לתאוות האיש הזה לשבח ולתהילה, טבע אנושי כשלעצמו, כאל שיתוף?⁶⁷ חבוי, שהוא חייב להתנקות ממנו ולהתעלות מעליו באמצעות כבודה של המטרה האצילית? היש דבר המשרה אמון יותר מאדם השוכח את עצמו בניסיונו להשיג את המטרה שלו? האם אתה סבור שאדם שהדת שלו מחייבת אותו להגיע להתפשטות מן הגשמיות ולכיבוש הרגשות, הנטיות והיצרים, כדי שמלחמת הקודש שלו תהיה כולה לאלוהים לבדו – יחשוב אחרי זה להילחם למען סולידריות כלשהי, או לצאת לקרב למען גזע או לאומיות? באלוהים, לא.

המנוצח, שהגורל רצה כי יקבל את נועם האסלאם ואת הדרכתו, לא מסר את ארצו ואת אדמתו לידי של אדם זר, שישלוט בהם, שיתייחס אליו כאל עבד בזוי, וייהנה לבדו מטוב הארץ. הוא מסר

66. סורה 18:110.

67. שָׁפָךְ – אחד מסוגי הכפירה באסלאם.

מה שמסר מכיוון שהם התערבבו בנפש והתמזגו ברוח, [והכובש המוסלמי] קרא אליו בכנות: מגיע לך מה שמגיע לנו, ומה שיקרה לך יקרה לנו, וספר אלוהים, יתברך ויתרומם, יפסוק בינינו. גם זה וגם זה נהרגו בדרך להשגת מטרתו [של אלוהים], והקריבו עצמם למען עקרונותיו. [המנוצח] נטש את מה שנשטש כדי שהאנושות תזכה לנועם אור אלוהים, ותאיר עליו שמש הקוראן הנכבד. בכך תזכה [האנושות] לאושר מושלם וקדמה מלאה, לוי רק תשכיל ותבין.

אופק המולדת האסלאמית

ובנוגע לפרי השני: האחוה האסלאמית גרמה לכל מוסלמי לחוש בביטחון, שעל-פי דת הקוראן הנכבד כל שְׁעַל אדמה שבו נמצא אח [מוסלמי] דינו כדין אדמת האסלאם הכללית, שכל בני האסלאם מחויבים לפעול להגנתה ולשגשוגה. אחת התוצאות של התפיסה הזאת הייתה שאופק המולדת האסלאמית התרחב, ומשמעותה [של המולדת] התעלתה מעל לגבולות הפטריויטיזם הגיאוגרפי או הפטריויטיזם של קשר הדם. [היא התעלתה] אל פטריויטיזם העקרונות הנעלים והאמונה הטהורה והנכונה, [פטריויטיזם] האמת שנקבעה בידי אלוהים, כדי להדריך ולהאיר את העולם. האסלאם מטיל על בניו את החובה להגן על אדמת האסלאם מפני תוקפנותם של התוקפנים, ולשחרר אותה מידי הגזלנים, ולבצר אותה מפני האויבים. [כל זאת] כאשר הם מבינים את תפיסתו זו, ומבססים אותה בלבם.

דרך ארוכה

ברצוני שהמילים הבאות, הדנות בבשורתם של "האחים המוסלמים", יחשפו בפני הקוראים הנכבדים את מטרתם, ויגלו להם, ולו מעט מתוכניתם להגיע למטרה הזאת. כבר דיברתי בעבר באריכות אל רבים מאחינו הקנאים לדבר האסלאם ותפארתו במילים דומות

לאלה שהקורא רואה אותן תחת הכותרת [של המאמר הזה:] "למה אנחנו מטיפים".

אלה שדיברתי אליהם הטו לי אוזן קשבת, ואני מודה להם על כך. הם ביקשו להבין את הנאמר בצורה מסודרת, ראשון – ראשון, ואחרון – אחרון, עד שיצאנו מן השיחה משוכנעים לחלוטין בכך שהמטרה נכבדה והאמצעים להשגתה מוצלחים. אך מה גדולה הייתה תדהמתי כאשר הבחנתי אצלם במעין הסכמה על כך שהדרך, עם כל היותה מוצלחת, הנה ארוכה, והזרמים הסוחפים וההרסניים במדינה הנם חזקים. הדבר הזה גורם לייאוש לחלחל בלבבות ולהשתלט על הנפש, וכדי שהקוראים הנכבדים לא יחושו גם הם בלבם אותן תחושות, ברצוני שמילותי יביעו תקווה וינסכו ביטחון בנוגע להצלחה, בעזרת אלוהים, כי הכול בידי אלוהים. ברצוני, אם כן, לסכם את הנושא בשתי הערות חיוביות.

הערה פילוסופית-חברתית

אנשי מדעי החברה אומרים שאמיתות היום הן חלומות האתמול, וחלומות היום הם אמיתות המחר. זוהי נקודת ראות שיש לה אישור במציאות, והיא מבוססת בראיות ובמופתים. יותר מכך: זהו הציר להתקדמות האנושות ולעלייתה במדרגות השלמות. מי יכול היה להאמין, כמה שנים לפני שזה קרה, שהמדענים יגיעו לגילויים ולהמצאות שלהם. אפילו גדולי המדע עצמם שללו אותם בראשית הדרך, עד שהמציאות אימתה והוכחות ביססו אותם. דוגמאות לכך יש למכביר, והדברים מובנים עד כדי כך, שאין שום צורך להאריך בהם.

הערה היסטורית

תהליכי התחייה של האומות כולן התחילו במצב של חולשה, שגרם למתבונן לחשוב כי השגת המטרה אינה אפשרית. ולמרות זאת

מספרת לנו ההיסטוריה שהסבלנות, וההתמדה, והחוכמה, ואורך הרוח, הביאו את תהליכי התחייה האלה, שראשיתם דלה ואמצעיהם מעטים, לפסגת ההגשמה וההצלחה שאותן ביקשו אנשי המעשה. מי היה מאמין שחצי האי ערב, אותם מרחבי חול יבשים וצחיחים, יצמיח אור וידע, וישלוט במעצמות הגדולות בעולם באמצעות המצוינות הרוחנית והמדינית של בניו? ומי תיאר לעצמו שאבו בכר, בעל האופי העדין, הרפה, שהאנשים התקוממו נגדו וקיפחו את זכויות תומכיו, יוכל להוציא ביום אחד עשרה צבאות שידכאו את המורדים, ויתקנו את המעוות, וילמדו את הרשעים לקח, ויענישו את הכופרים החוזרים מן הדת, ויגבו את הצדקה המגיעה על-פי דין מאלה שסירבו לשלמה?⁶⁸ ומי היה מאמין שסיעה קטנה ומחתרתית מבני עלי ואל-עבאס תוכל להדיח בן לילה מלך חזק, ששלטונו התפרס על-פני מרחבים, בעוד קודם לכן הייתה מטרה להרג, ולרדיפות, ולגירוש, ולאיומים?⁶⁹ ומי היה מתאר לעצמו שצלאח אל-דין האיובי יצליח לעמוד במשך שנים ארוכות, כשהוא משיב אחור את מלכי אירופה, מובסים, למרות עליונותם המספרית ועוצמת צבאותיהם, ולמרות שנקבצו [נגדו] עשרים וחמישה ממלכיהם הגדולים?⁷⁰

זה בנוגע להיסטוריה הרחוקה. ובהיסטוריה המודרנית הדוגמאות מפליאות אף יותר. מי היה מאמין שהמלך עבד אל-עזיז משושלת סעוד, שמשפחתו הודחה, ואנשיו נרדפו, ומלכותו נגזלה, ישיב לעצמו את המלוכה בעזרת עשרים וכמה אנשים, ויהפוך להיות

68. לאחר מותו של הנביא מחמד בשנת 632, מרדו חלק מן השבטים שהתאסלמו בימי חייו וסירבו לשלם את הזכאת. הח'ליפה הראשון, אבו בכר, דיכא את

המרירות האלה שכונן ח'רויב אל-רדה (מלחמות החזרה מן האסלאם).

69. כוונתו של בנא למרד העבאסי שבו הודחה השושלת האומיית בשנים 750-

749. המרד הזה הסתייע בתמיכה שיעית.

70. צלאח אל-דין (1138-1193) גבר על הצלבנים בקרב קרני חטין (1187).

תקוות עולם האסלאם להשבת תפארתו ולהחייאת אחדותו?⁷¹ ומי היה מאמין שהפועל הגרמני הזה, היטלר, יגיע למידה כזאת של השפעה והצלחה בהשגת מטרתו?

האם קיימת דרך אחרת?

ואחרי זה שתי הערות שליליות המובילות לאותה מסקנה, ומכוונות את לבם של הקנאים לדבר אלוהים לפעולה בצורה חזקה ונכונה. הראשונה: הדרך הזאת, תהיה ארוכה ככל שתהיה, אין בלתה בבניית התחייה באופן נכון, וכבר הוכיח הניסיון את נכונותה של ההשקפה הזאת.

קודם כול החובה

ההערה השנייה היא שהפעיל משקיע מאמץ קודם כול כדי למלא את חובתו, לאחר מכן כדי לקבל את שכרו בעולם הבא, ורק לאחר מכן עומדת תועלתו האישית. וכשהוא פועל, הוא ממלא את החובה וזוכה בוודאות בגמול אלוהים כאשר מתקיימים התנאים. עניין התועלת האישית [לעומת זאת] נותר בידי של אלוהים ולהכרעתו. [כמו כן] עשויה להיווצר הזדמנות שאותה הוא לא הביא בחשבון, ופעולתו עשויה להצמיח פירות ברוכים [שעליהם הוא לא חשב]. ואולם, אם ישב בטל ממעש, הוא יהיה אשם באוזלת יד, יפסיד את הגמול על מלחמת הקודש ויאבד את התועלת לחלוטין. איזו משתי האפשרויות עדיפה? הקוראן הנכבד הצביע על כך בקול רם ובבירור בפסוקים הנכבדים: "מה לכם כי תטיפו מוסר לאנשים אשר אלוהים עומד להכחידם או להענישם בעונש גדול? אָמרו, רק למען נצא נקיים מלפני ריבונכם, ולמען תהיה בהם יְרָאָה. כאשר שכחו את אשר

71. עבד אל-עזיז אבן סעוד (1880-1953). בילדותו נאלץ אביו להימלט לכווית בשל סכסוך דמים עם שליטי שמר. לאחר מלחמת העולם הראשונה כבש את אזורי שמר, עסיר וחג'אז, והקים את הממלכה הערבית הסעודית.

הזכירו להם, מילטנו את האנשים אשר אסרו את הרעה והפינו את בני העוולה בעונש איום, כי היו מופקרים".⁷²

סיפורה של אומה בהיווצרותה⁷³ חולשה

אנחנו ניצבים כעת בין רודן מתנשא המשעבד את עבדי אלוהים, מזלזל בהם, והופך אותם למשרתים, לעבדים, לחוטבי עצים ולשואבי מים, ובין עם נכבד ומפואר המשועבד בידי הרודן העריץ הזה. אז רצה אלוהים, יתברך ויתרומם, להחזיר לעם המפואר הזה את חירותו הגזולה, ואת כבודו המחולל, ואת תפארתו האבודה, ואת רוממותו שחלפה. הקרן הראשונה בשחר חירותו של העם הזה הייתה זריחת שמשו של מנהיגו הדגול, משה, על היקום, בהיותו תינוק: "הנה קוראים אנו לפניך את קורות משה ופרעה, כדי להציג את האמת לאנשים אשר יאמינו. פרעה התנשא בארץ ועשה את יושביה סיעות סיעות, ורדף עדה אחת בהם: את בניה שחט ואת הבנות הֶחִיה. הוא היה בחומסים. חִפְצִים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ ולשימם אנשי מופת ולעשותם יורשים, ולהושיבם על מכונם בארץ".⁷⁴

מנהיגות

בהמשך אנחנו ניצבים בפני המנהיג הזה כשהוא בוגר ובשל ושורה עליו ההשגחה האלוהית לאחר שנפשו מאסה בעושק, ובחלה בדיכוי, והוא מילט עצמו וברח אל חירותו, שם בחר בו אלוהים והטיל עליו את עול שליחותו, ואת המשימה להציל את עמו. והוא חזר מלא

72. סורה 164:7-165.

73. בקטעים שלהלן משתמש בנא בסיפורי הקוראן על מאבקם של בני ישראל לחירות כרמז עבה למאבק נגד הקולוניאליזם הבריטי.

74. סורה 6:28-3.

אמונה ומחוזק בביטחון, ניצב בפני העריץ ודרש ממנו להשיב לעמו את חירותו ולהחזיר לו את כבודו, כדי שיאמין בו וילך אחריו. מה נפלא הוא הלעג המר, הסרקסטי, שבו מוסר הקוראן הנכבד את דברי השליח הכביר: "האם שעבוד בני ישראל הוא החסד אשר בו חוננת אותי?"⁷⁵ הוי עריץ מתנשא על עבדי אלוהים, לא עבדיך הם. האם החסד אשר אתה מזכיר לי והטובה שעשית עמדי הם ששעבדת את עמי, ודיכאת את אומתי, ופגעת באנשי? זעקת אלוהים רעמה מפיו של הנביא הנכבד, זעזעה את כיסאו של העריץ, והרעידה את מלכותו: "בואו אל פרעה והגידו לו, אנו שליחי ריבון העולמים. שְׁלַח עֲמָנוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אִמַר (פרעה אל משה) הֲאֵם לֹא גִידְלֹנוּךָ מִקְטָנוֹת, וְלֹא בִילִיתָ בִּינֵנוּ שְׁנַיִם רַבּוֹת מִחֵיֶיךָ? אֶף־עַל־פִּי־כֵן עוֹלֵלֹת אֶת אֲשֶׁר עוֹלֵלָתָ. כְּפֹי טוֹבָה הִנְךָ! אִמַר (משה), עֲשִׂיתִי זֹאת בְּהִיּוֹתִי עֲדִיין בְּתוֹעִים, וְנִסְתִּי מִפְּנֵיכֶם כִּי פָחַדְתִּי מֵעוֹנְשְׁכֶם, וְנָתַן לִי רִיבּוֹנִי חוֹכְמַת מִשְׁפָּט, וְשֵׁם חֲלָקִי עִם הַשְּׁלִיחִים"⁷⁶.

מאבק

אנו רואים כעת את רוגזו של בעל הכוח כלפי אלוהים. כיצד הוא מורד בו, בועט כלפיו, מייסר את עמו ומדכא את תומכיו. ואז אנחנו רואים כיצד נושא עם אלוהים את כל זה באורך רוח, וכיצד מנהיגו משעשעים אותו בתקוות מתוקות ובאמונות עֲרֵבּוֹת, כדי שרוחם לא תיפול. "אמרו הנכבדים בני עם פרעה, האם תניח למשה ולעמו לחמוס את הארץ ולעזוב אותך ואת אֱלֹהֶיךָ. אמר: נמית את בניהם ונחיה את בנותיהם, ונכניעם תחתנו. אמר משה לבני עמו, בקשו לכם ישועה באלוהים ועמדו בעוז רוח, כי לאלוהים הארץ, ואותה ינחיל לאשר יחפוץ מבין עבדיו, והיראים סופם לראות טובה"⁷⁷.

75. סורה 22:26.

76. סורה 20:16-26.

77. סורה 127:7-128.

אמונה

כמה נפלא לראות את הטקסט הנצחי הזה של התמדה ואורך רוח, והישענות על משענת אלוהים, וראיית הכול כקל ערך, כולל החיים, למען הדת והאמונה של אלה שהלכו בעקבות המנהיג, אלה שהאמינו בבשורה שלו והתגרו בעריץ תוך ראיית החיים והמוות כקלי ערך: "תרוץ את הדין כאשר תחרוץ, ואולם דינך יחול רק בעולם הזה. האמנו בריבוננו למען יסלח לנו על חטאותינו ועל הכשפים אשר כפית עלינו לעשות. אלוהים טוב ונצחי ממך".⁷⁸

ניצחון

וכאשר ראינו כל זאת, ראינו גם את התוצאות, ומה הן היו לדעתך? גמול, והצלחה, וניצחון, והישג, ובשורה שהובאה למדוכאים, ותקווה שהתגשמה לחולמים, וקריאת הצדק הברור, המהדהד בקצווי תבל: "הוי בני ישראל, מילטנו אתכם מאויביכם".⁷⁹

78. סורה 72:20-73.

79. סורה 80:20.

בשורתנו¹

גילוי לב

ברצוננו לגלות לאנשים את מטרתנו, לחשוף בפניהם את תורתנו ולהפנות אליהם את בשורתנו ללא כחל וסרק, בלי ערפול, בצורה בהירה יותר מן השמש, צחה יותר מן השחר וברורה יותר מזהרי היום.

ניקיון כפיים

ברצוננו שידע עמנו כי הבשורה של "האחים המוסלמים" היא בשורה טהורה ונקייה מכל פגם. נקייה עד כדי כך שהיא מתעלה מעל שאיפות אישיות, בזה לתועלת חומרית, נוטשת את היצרים ואת האינטרסים וצועדת בדרך אותה התווה אלוהים, יתברך ויתרומם, לאלה הקוראים אליו: "אמור, זו דרכי, ואני קורא לבוא אל אלוהים. אני וההולכים בעקבותי רואים נכוחה, וישתבח שם אלוהים, ולא אהיה במשתפים"². איננו מבקשים מן האנשים דבר. איננו דורשים מהם כסף ולא מעוניינים בשכר. איננו שואפים לכבוד ואיננו מבקשים גמול או תודה. שכרנו יינתן על-ידי בוראנו.

הבעת אהבה

ברצוננו להודיע כי אנו אוהבים את עמנו יותר מאשר את עצמנו. כמה היינו רוצים להיות כפרה לתפארתם לו היה בכך כדי לכפר; ולמות למען תהילתם, למען כבודם, למען דתם, למען תקוותיהם לו

1. פורסם בשבועון ג'רידת אל-אה'ואן אל-מסלמין בשנה השלישית להופעתו,

גיליונות 6 (21 במאי 1935); 7 (28 במאי); 8 (4 ביוני); 10 (18 ביוני).

2. סורה 108:12.

הייתה בכך תועלת. עמדתנו זו מקורה ברגש השורר בלבנו, השולט בהכרתנו, המדריך את מנוחתנו ומזיל את דמעותינו. קשה לנו מאוד לראות את התנאים שבהם שרוי עמנו ולהתרגל לשפלות, להסכין לקלון ולהיכנע לייאוש. כשאנחנו עושים למען הציבור כולו כדי שִׁלְךְ בדרכו של אלוהים, אנחנו עושים יותר מאשר למען עצמנו. אנחנו פועלים למענכם אהובים, לא למען איש זולתכם, ולעולם לא נפעל לרעתכם.

אלוהים טוב ומיטיב

איננו עושים טובה לאיש ואיננו רואים בכך מעלה לעצמנו. אנחנו מאמינים בדברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "אלוהים הוא המחונן אתכם בחסדו, בהנחותו אתכם אל האמונה, אם פְּנִים אתם."³ לכם אנחנו מאחלים, מי יתן ואיחולינו יעזרו, שייפתח לבנו לעיני אומתנו ולמשמע אוזניה, ויראו אחינו שאנו דורשים להם רק טוב, ואין בנו כי אם חמלה והתמסרות למען טובתם.

האם ימצאו משהו אחר [בלבנו] זולת כאב בשל המצב שאליו הגענו? אולם דיינו בכך שאלוהים יודע כל זאת, והוא לבדו יכול לעזור במציאת הכיוון. הוא אוחז את רסן לבו של האדם ומחזיק במפתחותיו. אם אלוהים מדריך אדם – שווא ינסו להתעותו; ואם אלוהים מתעה אדם – שווא ינסו להדריכו. דיינו בו כי הוא המגן הטוב ביותר. האין אלוהים מספיק לעבדיו?

ארבעה סוגים

אנחנו מעריכים שבני האדם העומדים בפנינו הם אחד מארבעת הסוגים הבאים:

המאמין. אדם המאמין בבשורה שלנו, חושב שדברינו נכוחים ועקרונותינו פלאי פלאים. הוא רואה בהם את הטוב שניתן לבטוח

3. סורה 17:49.

בו, הטוב המרגיע את הלב. [את האדם הזה] נבקש לחוש ולהצטרף אלינו, ולעבוד עמנו, כדי שיגדל מספר הלוחמים ויתוסף קול למפיצי הבשורה. אין משמעות לאמונה שאליה לא מתלווה מעשה, ואין בה תועלת אם אין היא דוחפת את המאמין להגשים אותה ולהקריב את עצמו למענה. כאלה היו קדמונינו ראשוני האסלאם, אלה שאלוהים חנן בהדרכתו. הם הלכו בעקבות נביאיו, האמינו בשליחות שמסר בידיהם ונלחמו למענו. לאלה מובטח שכר רב מאלוהים, והעובדה שיקבלו גמול דומה לאלה שהלכו בדרכם אינה מפחיתה כהוא זה משכרם.

המהסט. אדם שלא גילה את האמת, ואינו מזהה בדברינו כנות ותועלת, והוא ניצב מפקפק ומהסט. את האדם הזה נעזוב להיסוסיו, אך נייעץ לו ליצור עמנו קשר קרוב יותר, לקרוא עלינו פה ושם, לעיין בפרסומינו, לבקר במועדונים שלנו ולהתוודע לאחינו. לאחר מכן, בעזרת אלוהים, הוא יבטח בנו. גם בין מאמיני הנביאים היו כאלה שהיססו קודם לכן.

מחפש התועלת. אדם שאינו מוכן להעניק את תמיכתו בלי לדעת איזו תועלת יפיק מכך או לאיזה רווח יזכה בתמורה לה. אנחנו אומרים לו: סליחה, אבל אין אצלנו שכר לכד מהגמול של אלוהים על מסירותך ומגן העדן על מעשי חסד. אולם אנחנו, הרינו נטולי מעמד ונעדרי ממון. אנחנו מקריבים את אשר לנו ותורמים את רכושנו כשכל בקשתנו היא לרצות את אלוהים, הטוב באדונים והטוב בתומכים. אם יזכה ויסיר אלוהים את עורלת לבו ויסלק את רוע חמדנותו [של מחפש התועלת], אז יבין שאלוהים מציע את הטוב והנצחי. אז יצטרף לצבא אלוהים כדי להמיר את הבלי העולם הזה שברשותו בגמול של אלוהים בעולם הבא. כי מה שברשותכם הולך לאבדון, ומה שיש לאלוהים, נצחי הוא. ואם לא יזכה, אז אין לאלוהים צורך במי שלא מבין כי לאלוהים זכות ראשונים על גופו ועל רכושו, על העולם הזה והעולם הבא שלו, על מותו ועל חייו.

אנשים דומים לו סירבו להישבע אמונים לשליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אלא אם יבטיח להם לרשת את השלטון אחריו. ובתגובה הוא הביא לידיעתם, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, "כי לאלוהים הארץ, ואותה ינחיל לאשר יחפוץ מבין עבדיו, והיראים סופם לראות טובה".⁴

השונא. אדם שדעתו עלינו רעה, והוא מלא ספקות וחשדות כלפינו. אדם הרואה אותנו רק מבעד למשקפיים שחורים־כהים, ומדבר עלינו רק בלשון קשה וסקפטית, והוא מתעקש להסית ולהדיח, להתנשא בספקנותו ולהתמיד בשיגיונותיו. במקרה כזה נבקש את אלוהים, למעננו ולמענו, שִׁיראה לנו כי האמת היא אמת, ויעזור לנו לאמצה, והשקר הוא שקר, ויעזור לנו לסור ממנו, ו[נבקש מאלוהים] שִׁשרה עלינו ועליו בינה נכונה. אנחנו נזמין אותו, אם ייענה להזמנתנו, ונקרא לו, אם ישיב לקריאתנו, ונקרא לאלוהים למענו, כי הוא, ישתבח, מקור הבקשות. אלוהים הוריד את המילים הבאות בידי שליחו הנכבד כשהוא מתייחס לסוג מסוים של אנשים: "לא תוכל להנחות את כל מי שלבך רוחש לו אהבה, כי רק אלוהים ינחה את אשר יחפוץ".⁵ אנחנו לא נפסיק לאהוב אדם כזה, ולבקש כי יחסה בצלנו וישתכנע בבשורתנו. ססמתנו אליו היא הססמה שלמדנו זה כבר מנבחר האלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום [במסורת]: "אלוהי, סלח לעמי כי אין הם מבינים". היינו רוצים שאנשים אלה יהיו עמנו יחדיו. הגיע הזמן שהמוסלמי בין מה הוא הייעוד ומה צריך להיות הכיוון שלו, ועליו לפעול בכיוון הזה עד שישגיג את ייעודו. הבטלנות היהירה, המשוגות, פיזור הנפש, הנכונות העיוורת ללכת בדרכו של כל קשקשן – כל אלה אינם הולמים כלל אדם מאמין.

.4 סורה 7:127.

.5 סורה 28:56.

התבטלות⁶

נוסף על כך, היינו רוצים שידע עמנו כי לבשורה הזאת מתאים רק מי שלומד אותה מכל צדדיה, ומוכן להעניק לה מעצמו, מכספו, מזמנו ומבריאותו ככל שיידרש: "אָמור, אם אבותיכם ובניכם ואחיכם ונשיכם וקרובי משפחתכם, והנכסים אשר עשיתם לכם, ועסקאות המסחר אשר תחששו פן לא יצאו לפועל, והמשכנות הנעימים לכם – אם כל אלה אהובים עליכם יותר מאלוהים ומשליחו ומן המאבק למענו, כי אז המתינו עד אשר יקים אלוהים את דברו. אלוהים לא ינחה את קהל המופקרים".⁷

זוהי בשורה שאינה מקבלת שיתוף⁸ מכיוון שהטבע שלה הוא ייחוד, ומי שמוכן לכך, הרי שהוא חי בתוך הבשורה והיא חיה בו. הגמול המוענק ללוחמים יישלל ממי שמתקשה לשאת בנטל הזה, והוא יישאר מאחור עם הנחשלים ויתבטל עם הבטלנים, ואלוהים יחליף אותו באחרים [שיפעלו] למען בשורתו: "ינהגו במאמינים ביד רכה, ובכופרים ביד קשה, ויקומו להיאבק למען אלוהים ולא יחששו מפני כל מגנה. זו ברכת אלוהים, ואותה ירעיף על אשר יחפוץ".⁹

בהירות

אנחנו מטיפים לעיקרון – עיקרון בהיר, מוגדר, מקובל על הכול וידוע לכול. כולם מאמינים בו, דוגלים בזכות הראשונים שלו ויודעים שבו טמונים ישועתם, אושרם, ומרגוע לנפשם... עיקרון

6. פנאא' – מושג צופי שמשמעותו התבטלות האדם וכילוינו בתוך הישות האלוהית.

7. סורה 9:24.

8. ראו לעיל בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

9. סורה 5:54.

שהניסיון ומשפט ההיסטוריה הוכיחו את יכולתו לחיות חיי נצח ולתקן את היקום.

שתי אמונות

לאחר שהסכמנו על העיקרון הזה נותר בינינו ובין בני עמנו הבדל אחד: האמונה שלהם רדומה, נמה בתוכם; הם אינם רוצים להישמע לה ולפעול על-פי המתחייב ממנה. זאת בעוד בנפשם של "האחים המוסלמים" בוערת אש האמונה הלוהטת, הנלהבת, החזקה. קיימת תופעה נפשית מוזרה שאנחנו, וגם זולתנו, חשים אותה בתוך תוכנו, אנשי המזרח. אנחנו מאמינים ברעיון, ובדברנו עליו נוצר הרושם שאנחנו מסוגלים לעקור באמצעותו הרים, להשקיע בו את כל-כולנו, לפזר עליו את הוננו, לשאת למענו בקשיים ולהתמודד עם פגעים, עד שנוביל אותו, או הוא יוביל אותנו אל הניצחון. ואז נרגעת סערת הדיבורים, והאספה מתפזרת, וכל אחד שוכח את אמונתו וזונח את הרעיון. אין הוא מעלה על דעתו לפעול למען [האמונה והרעיון], ואין הוא אומר לעצמו שעליו להשקיע כפליים במאבק להשגתם. יתר על כן, השכחה וההזנחה מגיעות לידי כך שהוא אף פועל נגדם מתוך הכרה או בלעדיה. האינך מגחך בתמיהה בראותך את אנשי ההגות, המעשה והתרבות [המודרניים] כשהם מפיגנים פעם אתאיזם ופעם אחרת אמונה דתית, וכל זה בשתי שעות עוקבות באותו יום? הרפיון הזה, או שכחה, או הזנחה, או תרדמה – קרא לתופעה בשם שתקרא – הוא שגרם לנו לנסות ולעורר בנפש עמנו האהוב את העיקרון שלנו, אותו עיקרון שעמנו הסכים לו.

בשורות

אני שב, אם כן, לראשית דברי, ואומר שהבשורה של "האחים המוסלמים" היא בשורה של עיקרון. במזרח ובמערב קיימות היום בשורות וקיימים עקרונות, ורעיונות, ואסכולות, והשקפות, ומגמות.

כל אלה מפלגים את בני האדם ומסיתים אותם זה בזה. אנשי כל אחת מן הבשורות האלה, התועמלנים שלהן, המאמינים, התומכים, האוהבים, ושואפי טובתן – כל אלה מנסים ליפות אותן ולייחס להן יתרונות ומעלות. הם מפריזים בטיעוניהם, כך שלאנשים נדמה שהבשורות יפות, שובות לב ומקסימות.

מפיצי בשורות

מפיצי הבשורות כיום שונים מאלה שהיו בעבר: הם בעלי השכלה, מצוידים באמצעים, מיומנים ומקצועיים. זאת במיוחד בארצות המערב שבהן יש לכל רעיון גוף שקיבל הכשרה כדי שיוכל להבהיר את הצדדים המעורפלים שלו ולגלות את יתרונותיו. [הגוף הזה] מפתח אמצעי הפצה ושיטות תעמולה במהלך חיפוש אחר הדרך הקלה, הקצרה והנוחה ביותר לשכנע ולמשוך מאמינים.

אמצעים

גם אמצעי הבשורה שונים היום משהיו בעבר. בעבר הסתכמה הבשורה באמירה שעלתה בדרשתו של הדרשן [במסגד] או באספה, במסר באיגרת או במכתב. אולם בימינו יש פרסומים, כתבי עת, עיתונים, עלונים, הצגות, סרטים ושידורי רדיו. כל אלה מאפשרים [לבשורה] להגיע אל לב האנשים כולם, גברים ונשים, בבתיהם, בחנויותיהם, במפעליהם ובשדותיהם. אנשי הבשורה היו צריכים לשפר את האמצעים כולם כדי שעבודתם תניב את התוצאות המבוקשות.

מדוע סטיתי מן הנושא? אני חוזר ואומר שהעולם נמצא היום במצב שהוא מתקשה לעכל את כל הבשורות, בין אם הן בשורות פוליטיות, או לאומיות, או פטריוטיות, או כלכליות, או צבאיות, או פציפיסטיות. מהו אם כן ייחודה של הבשורה של "האחים המוסלמים" בכל הערבוביה הגדולה הזאת? הדבר מחייב אותי

לדבר על שני דברים: קודם כול על המסגרת השלדית, הפוזיטיבית, המופשטת של הבשורה שלנו, ולאחר מכן על יחסה לכל אחד מסוגי הבשורות [שהוזכרו לעיל].

אל תדונו אותי לכף חובה בשל הסטייה. זאת משום שקיבלתי על עצמי לכתוב כמו שאני מדבר, ולטפל בנושא שלי בסגנון הכתיבה הזה, בטבעיות ובלי להכביד. כל רצוני הוא שאנשים יבינו את דברי כמו שהם, והם יחדרו ללבם ללא קישוטים וסלסולים.

האסלאם שלנו

שמע אחי: שם התואר המקיף ביותר שאפשר להעניק לבשורה שלנו הוא: "[בשורה] אסלאמית". למילה הזאת יש משמעות רחבה יותר מן המשמעות הצרה שיש לה בפייהם של בני אדם. אנו סבורים שלאסלאם יש משמעות כוללת, המסדירה את כל תחומי החיים, המחווה את דעתה בכל אחד מהם, ומציבה להם מערכת כללים איתנה ומדויקת. [האסלאם] אינו אדיש כלפי בעיות החיים והסדרים הנחוצים לשם תיקון מצבו של האדם. יש אנשים המבינים בטעות שהאסלאם מצטמצם לכמה סוגי פולחן וכללים רוחניים, והם מצמצמים את עצמם למעגלים הצרים האלה של הבנה מוגבלת.

אולם אנחנו מבינים את האסלאם בצורה שונה, הבנה רחבה, חובקת כול, כמערכת המסדירה את ענייני העולם הזה והעולם הבא. זו אינה טענה לשם הטענה, ואיננו מתעמקים בכך מתוך יוזמה אישית שלנו; זו ההבנה שלנו בספרו של אלוהים ובתולדותיהם של המוסלמים הראשונים. ואם רוצה הקורא להבין את הבשורה של "האחים המוסלמים" באמצעות משהו רחב יותר מן המילה "אסלאמית" גרידא, יואיל נא לאחוז את הקוראן בידו ולהבין את המסר שלו לאחר שיסתלק מן היצר ומפניות אישיות. אז הוא רשאי לראות בכך את הבשורה של "האחים המוסלמים".

אמת הדבר. הבשורה שלנו אסלאמית במלוא מובן המילה. לאחר שהבנת זאת אתה יכול להבין אותה כרצונך בתנאי שאתה נשאר מחויב לספרו של אלוהים, ולנוהג של שליחו, ולתולדות האבות המוסלמים הנאמנים. ספרו של אלוהים הוא הבסיס של האסלאם והיסוד שלו; הנוהג של שליחו הוא הביאור והפרשנות שלו; ובנוגע לתולדות האבות הנאמנים, מנוחתם עדן, מקיימי מצוותיו והמאמצים את כלליו, הרי שהם המופת המעשי והדוגמה לחיקוי בכל הנוגע למצוות ולכללים האלה.

עמדתנו כלפי הבשורות השונות

הבשורות השונות מסעירות את תקופתנו, וגורמות לפירוד ולמבוכה רעיונית. עמדתנו היא שיש לשקול אותן במאזני הבשורה שלנו. אנחנו מקבלים בברכה מה שעולה עמה בקנה אחד, ומתנערים ממה שסותר אותה. אנחנו מאמינים שהבשורה שלנו כוללת וחובקת כול; היא אינה מתעלמת מדברים טובים וישרים הקיימים בבשורות האחרות, אלא בקיאה בהם ומתייחסת אליהם.

אהבת המולדת

האנשים הולכים שולל – פעם אחר הבשורה של הקשר למולדת, ופעם אחרת אחר הקשר ללאום.¹⁰

10. בערבית קיימים שני מושגים מודרניים המבטאים צורות שונות של לאומיות, ומקור שניהם בערבית הקדומה. המושג *טַנְיָה* מציין קשר לחלקת אדמה. מקורו במילה *טַן*, שבערבית המודרנית פירושה מולדת, אך בערבית הקדומה הוא מופיע במשמעות צרה ביותר: מקום הולדתו של האדם. היום נוהגים המתרגמים להשתמש במושג פטריטיזם כתרגום לטַנְיָה, והדבר אינו מדויק תמיד. המילה *קַנְיָה*, לעומת זאת, מתורגמת תמיד כלאומיות. מקורה במילה *קַן*, שפירושה קבוצת אנשים. לכן, משמעותה, בשונה מוטַנְיָה, הוא: קשר לקבוצת אנשים או לקהילה לאומית.

זה קורה בעיקר במזרח, שם חשים עמי המזרח בכובד היד של המערב אשר רמס את גאוותם, את כבודם ואת עצמאותם, גזל את כספם ושפך את דמם. מכיוון שהעמים האלה סובלים מעולו המעיק של המערב, הם מנסים להיחלץ ממנו בכל כוחם ויכולתם, תוך לחימה ומאבק עיקש. [במציאות הזאת] המנהיגים מתלהמים בדיבור חסר מעצורים, ונהרות של דיו נשפכים. הכתבנים כותבים, הדרשנים דורשים, והדברנים מדברים בשם האהבה למולדת ותפארת הלאומיות.

כל זה טוב ויפה. אולם נסה להבהיר לעמי המזרח (והרי הם מוסלמיים) שכל זה קיים באסלאם בצורה נאמנה יותר, וטהורה יותר, ונעלה יותר, ואצילית יותר מאשר בפיהם של אנשי המערב ובכתבי האירופים. אז תגלה שזה לא טוב ולא יפה, כי הם לא מקבלים זאת, אלא מעדיפים לדבוק בעקשנות בחקיינות שלהם, מתוך מבוכה, בטענה שאין קשר בין הרעיון הזה ובין האסלאם. חלק מהם אף חושבים שזה מפלג את האומה ומחליש את לכידות הנוער.

האשליה הזאת מסכנת את עמי המזרח מכל בחינה אפשרית. בשל האשליה הזאת ברצוני להציג את עמדת "האחים המוסלמים" ואת הבשורה שלהם בנוגע לרעיון אהבת המולדת. זו העמדה שבה הם דוגלים ושואפים להנחיל לשאר האנשים.

כיסופים למולדת. אם אלה המפיצים את הבשורה של אהבת המולדת מתכוונים לכך שצריך לאהוב את האדמה הזאת, להיות קשור אליה, לכסוף אליה ולחוש כלפיה ערגה, הרי שזה חלק מן הטבע האנושי. זה מצד אחד; ומצד אחר, מדובר בציווי הקיים באסלאם. הנה בְּאֵל, ¹¹ שהיה מוכן להקריב הכול למען אמונתו

11. עבדו של הנביא מחמד שהשתחרר עם קבלתו את דת האסלאם. המֵאֲדִין (קורא לתפילה) הראשון באסלאם.

ודתו, דיבר בהיותו בגלות¹² מתוך כיסופים על מכה, בבתי שיר הספוגים עדנה ומתיקות:

”ולואי ידעתי אם אוכל לנום בגיא [של מכה]

וסביבי אֲדַחֵר וג'ליל¹³

ואשוב ביום מן הימים למי מג'נה¹⁴

והאם עוד אזכה לראות את שאמה וטפיל¹⁵.”

שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, שמע את תיאורה של מכה מפיו של אציל¹⁶, וכשעיניו זולגות דמעות של כיסופים הוא אמר: הוי אציל, הנח ללב להירגע.

אהבת המולדת במשמעות של חירות ותפארת. אם כוונתם [באהבת המולדת] היא לחובה לפעול ללא לאות לשחרור הארץ מידי הגזלנים, להעניק לה עצמאות, ולהטמיע בלב בניה יסודות של תפארת וחירות, הרי שאנחנו עִמָּם גם בכך. האסלאם כבר הדגיש זאת בצורה שאין חזקה ממנה בדברי [אלוהים] יתברך ויתרומם: “לאלוהים הכוח האדיר [התפארת], ולשליחו ולמאמינים, ואולם המתחסדים לא ידעו.”¹⁷ וכן הוא אומר: “ואלוהים לעולם לא יפתח בפני הכופרים דרך לגבור על המאמינים.”¹⁸

אהבת המולדת במשמעות חברתית. אם כוונתם באהבת המולדת היא חיזוק הקשרים בין תושביו של חבל ארץ אחד, והדרכתם אל הדרך לנצל את החיזוק הזה לתועלתם, גם בכך אנחנו מסכימים אתם. האסלאם מחשיב זאת לחובה הכרחית, ונביאו, תפילת אללה

12. הכוונה לגלות בעיר אל-מדינה לאחר הגירת הנביא מחמד ומאמיניו ממכה.

13. סוגי צמחים ריחניים.

14. שם מקום ליד מכה.

15. שאמה וטפיל – שמן של שתי גבעות במכה.

16. אציל אל-ע'פרי, אחד מהצחאבה – חברי הנביא.

17. סורה 8:63.

18. סורה 141:4.

עליו וברכתו לשלום, אומר: "היו עבדי אלוהים כשאתם מלוכדים". והקוראן הנכבד אומר: "הוי המאמינים, אל תיקחו לכם ידידי נפש שלא מביניכם, כי לא יחסכו כל מאמץ לחַבֵּל בכם. הם שמחים במצוקתכם והשנאה רושפת בפיהם, אך אשר יסתירו בלבם חמור עוד יותר. בזאת ביארנו לכם את האותות, אם תשכילו להבין".¹⁹

אהבת המולדת במשמעות של כיבוש. אם כוונתם באהבת המולדת היא לכבוש את הארץ ולשלוט בה, האסלאם כבר הטיל זאת כחובה, והוא הורה לכובשים [המוסלמים] לקיים שלטון²⁰ נכבד מאין כמותו וכיבוש מבורך ביותר, כדברי [אלוהים], יתברך: "הילחמו בהם עד אשר לא יתאנו לכם עוד, ודת הכל תהיה לאלוהים".²¹

אהבת המולדת שפירושה כיתתיות.²² ושמא כוונתם באהבת המולדת היא לפיצול האומה לקבוצות המתעמתות ביניהן, שומרות טינה, מגדפות אלה את אלה, מטיחות האשמות שונות, חורשות מזימות, מצדדות בתורות שהן מעשה ידי אדם, [תורות] שאותן הכתיב היצר ועיצבו התועלת הפרטית והאינטרסים, [תורות] ששכל אנושי ביאר אותן על סמך אינטרסים אישיים. האויב מנצל כל זאת לתועלתו ומוסיף שמן למדורה מתוך כוונה להרחיק אותם מן האמת וללכד אותם סביב השקר. הוא מונע מהם להיות קשורים זה בזה ולשתף פעולה, אך מאפשר להם להיות קשורים רק בו ולהתלכד סביבו; מטרתם היחידה היא להגיע לביתו,²³ שם, בעת ביקורם

19. סורה 3:118.

20. בנא משתמש כאן בביטוי אסתעמאר, שפירושו קולוניאליזם. זאת מתוך רצון לעשות השוואה בין כיבושי האסלאם הנעלים ובין הכיבושים של המערב, שכל תכליתם שלילית.

21. סורה 2:193.

22. המילה תַזְבִּיהַ תורגמה כאן: כיתתיות. משמעות נכונה נוספת היא: מפלגתיות. אין ספק שבנא מנצל כאן משחק מילים שנועד להציג את התנגדותו למערכת הפרלמנטרית שהייתה קיימת אז במצרים.

23. בנא מתייחס כאן בסרקאזם לביקורי הפוליטיקאים המצרים בלונדון.

אצלו, הם זוכים סוף־סוף להתאחד. [אם לכך כוונתם באהבת המולדת], הרי שזו אהבת מולדת מזויפת, ואין בה תועלת – לא למפיציה ולא לציבור.

הנה אתה רואה שאנחנו תומכים, אפילו תומכים נלהבים, במי שקורא לאהבת מולדת במשמעות הנאמנה שלה, אותה משמעות המצמיחה טובה לארץ ולעבדי אלוהים. עם זאת, אתה יכול לראות שרעיון אהבת המולדת, על כל רוחב היריעה שלו, אינו אלא חלק מכללי האסלאם.

גבולות אהבת המולדת שלנו. סלע המחלוקת בינינו ובינם הוא בכך שגבולות אהבת המולדת שלנו הם גבולות אמוניים, ואילו אצלם מדובר בתחום ארצי ובגבולות גיאוגרפיים. כל כברת ארץ שנמצא בה מוסלמי האומר: "אין אלוהים מבלעדי אלה", ומחמד שליח אלה", היא מולדת עבורנו. אנחנו מכבדים אותה, מקדשים אותה, אוהבים אותה, מסורים לה ונלחמים למענה. כל המוסלמים בחבלי הארץ הגיאוגרפיים האלה²⁴ הם עמנו ואחינו; אנחנו דואגים להם, מזדהים אתם וחשים את תחושותיהם. זאת בעוד גישתם של הקוראים לאהבת המולדת במשמעות הצרה שלה שונה בכך שהם מתעניינים רק בחבל ארץ מוגדר וצר. ההבדל בינינו בא לידי ביטוי מעשי במקרה שאומה כלשהי מבקשת לחזק את עצמה על חשבון אומות אחרות. אנחנו לא מוכנים שדבר כזה יבוא על חשבון חבל ארץ אסלאמי כלשהו, וכל רצוננו הוא: כוח לכולנו יחד. אלה הקוראים לאהבת המולדת גרידא אינם רואים בכך פסול, וזאת הסיבה לפרימת הקשרים ולרפיון הכוח כשהאויב משלה [את המוסלמים] זה בזה.

24. בנא מתייחס לכל מרחבי עולם האסלאם. יש לשים לב לכך שהוא משתמש במונח חבלי ארץ (אקטאר) ולא במילה מדינות (דול), מכיוון שהוא אינו מקבל את חלוקת הגבולות שנכפתה על האזור.

מטרתה של אהבת המולדת שלנו. זה דבר אחד. הדבר השני הוא שאוהבי המולדת גרידא, המרב שהם שואפים אליו הוא להציל את ארצם, ולאחר מכן לפעול לחיזוקה בהיבטים החומריים, כפי שאירופה עושה כעת. אולם אנחנו מאמינים שעל כל מוסלמי מוטלת חובה, וכדי לקיים אותה עליו להשקיע מכוחו, מדמו ומכספו. [החובה הזאת] היא להאיר את האנושות כולה באור האסלאם ולהרים את דגל האסלאם שיתנוסס על-פני האדמה כולה. אסור שיעשה זאת מתוך תאוות ממון, שאיפה למעמד או לשליטה על אחרים, או רצון לשעבד עמים. כל שאיפתו צריכה להיות לרומם את אלוהים, להביא אושר לאנושות באמצעות דתו ולפרסם את תורתו. זה מה שהוביל את האבות הנאמנים, מנוחתם עדן, לכיבושים הקדושים שהדהימו את העולם, [כיבושים] שהיו מהירים, מלאי חסד, אצילות וכבוד יותר מכל מה שידעה ההיסטוריה.

אחדות. ברצוני להפריך בפניך את הטענה שלפיה דבקות בעיקרון שלנו תפגע באחדות האומה, המורכבת מאלמנטים דתיים שונים. האסלאם, שהנו דת האחדות והשוויון, הבטיח את שמירת הלכידות החברתית בתנאי שכולם משתפים פעולה למען הטוב: "אין אלוהים אוסר עליכם לכבד ולעשות צדק עם אלה אשר לא יילחמו בכם בשל הדת ולא יגרשכם ממושבותיכם. אלוהים אוהב את העושים צדק".²⁵ מה עלול אם כן לגרום לפילוג?

ועוד, האם אינך רואה כיצד אנחנו מסכימים עם הקנאים הגדולים ביותר לאהבת המולדת בשאיפתנו להביא לארץ רק טוב ובנכונותנו להילחם כדי לפדות אותה, להיטיב עמה ולרומם אותה? אנחנו עובדים בצוותא ועוזרים לכל מי שפועל בכנות למען המטרה הזאת. יותר מכך; ברצוני להביא לידיעתך שאם המשימה שלהם מסתיימת בשחרור המולדת ובהשבת תפארתה, הרי אצל "האחים המוסלמים"

זה רק חלק, או שלב אחד בלבד של הדרך. לאחר השלב הזה הם צריכים להניף את דגל המולדת האסלאמית על־פני האדמה כולה, כדי שנס הקוראן יתנוסס בכל מקום.

הלאומיות

כעת אני עומד לשטוח בפניך את עמדתנו בנוגע לעקרון הלאומיות. **לאומיות התהילה.** אם אלה המתפארים בעקרון הלאומיות מתכוונים לכך שהצאצאים חייבים לעלות, כמו אבותיהם, בסולם התהילה והגדולה ובמדרגות המצוינות והאצילות, שהרי האבות, מופת נאמן הם בתחום הזה; אם כוונתם לומר: תפארת בנים אבותם, היינו, קשר הדם והתורשה צריכים להעניק לבנים התלהבות ומידות תרומיות; [אם זו כוונתם] הרי זו כוונה נאה שאנחנו תומכים בה ומאמצים אותה. הלוא כל מה שאנחנו משקיעים כדי לעורר את אלה החיים היום ללכת בדרכם של שוכני עפר, כל זה נועד רק למטרה הזאת. אולי לכך התכוון שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, באמרו: "בני האדם לא קורצו מחומר אחד. הטובים בתקופת הבערות²⁶ הם הטובים בתקופת האסלאם. לו רק השכילו להבין זאת".

הנה אתה רואה שהאסלאם אינו שולל את הלאומיות במשמעות הנכבדה והאצילית הזאת.

לאומיות האומה. אם הכוונה במושג לאומיות היא שקרובי המשפחה ובני האומה הם הראויים יותר מכולם לזכות בטוב לבו של האדם וביחסו הנאה, והמתאימים ביותר לחסד ולמלחמת קודש מצדו, הרי שגם זו אמת. מי אינו מבין שהאדם חייב לעשות קודם כול למען האנשים שבתוכם גדל ובקרבתם צמח?

26. ג'אהליה – התקופה שקדמה לאסלאם.

”בחי, טוב לאדם להעדיף את קרובו

גם אם הוא עולה ורוכב על גבו.”²⁷

לאומיות של סדר וארגון. אם הכוונה בלאומיות היא שאנחנו, כולנו, נבחנים ונדרשים לפעולה ולמאבק, הרי שכל קבוצה חייבת להגשים את המטרה מן הכיוון שלה, כדי שנוכל להיפגש כולנו, בעזרת האל, בזירת הניצחון. במובן הזה, חלוקת העבודה היא חיובית. מי לנו אשר יוביל את אומות המזרח גדודים-גדודים, כל אחד במגרש שלו, כדי שנוכל כולנו להיפגש בתחושת נועם של חירות ופדות?

כל הדברים האלה, ודומים להם, הכלולים ברעיון הלאומיות, הם יפים ואף מפליאים. האסלאם, שהוא אבן הבוחן שלנו, אינו שולל אותם, אלא אף מכשיר את לבנו ומעודד אותנו לקבל אותם.

לאומיות הבערות. אולם אם במושג לאומיות מתכוונים להחיות מנהגים מתקופת הבערות שנעלמו זה כבר, או לציין מחדש ימי זיכרון שחלפו ואינם,²⁸ תוך מְחִייתָה של ציוויליזציה עשירה ומבוססת; [אם מתכוונים הם] לנתק את השרשרת ולפרוש מן האסלאם בשם הלאומיות וההתנשאות הגזענית, כמו שעשו כמה ארצות אשר עברו כל גבול, כנפצן כל מה שדמות אסלאם וערביות נשקפת ממנו, ואפילו שמות, אותיות כתב וביטויים לשוניים;²⁹ [אם כוונתם] להחיות מנהגים שנעלמו, מתקופת הבערות, הרי שהענקת

27. קטע מתוך שיר המופיע באנתולוגיה **דיואן אל-חמאסה** מאת אבו תמאם, משורר נודע שחי במחצית הראשונה של המאה התשיעית.

28. בנא רומז כאן לנטייתם של האינטלקטואלים שקידמו את רעיון הלאומיות המצרית הטריטוריאלית, תוך הצגת התקופה הפרעונית כחלק מן ההיסטוריה שעיצבה את אופיה התרבותי של האומה המצרית; ראו בפרק: חסן אל-בנא ו”האחים המוסלמים”.

29. הכוונה לפעילותו של מוצטפא כמאל (אתא תורכ), בתורכיה, בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20. כמאל ביטל בין היתר את הכתב הערבי ואימץ את רעיון החילוניות.

משמעות כזאת ללאומיות היא מגונה, תוצאותיה הרסניות, ואחריתה מרה. הדבר יוביל את המזרח לחורבן עצום שיגרום לו לאבד את מורשתו, לרדת ממעמדו, להפסיד את מאפייניו הייחודיים ואת הביטויים הקדושים ביותר של כבודו ושל אצילותו. על אף זאת, לא יפגע הדבר כמלוא הנימה בדת האלוהים: "אם תפנו עורף, יחליפכם באחרים תחתיכם, והם לא יהיו כמותכם".³⁰

לאומיות השנאה. אם הכוונה בלאומיות היא להתנשאות גזענית עד כדי קיפוח זכויותיהם של גזעים אחרים, שנאה כלפיהם והקרבתם על מזבח תפארתה של האומה ונצחיותה, כפי שעושות זאת, לדוגמה, גרמניה ואיטליה, וכל אומה אחרת הטוענת שהיא "מעל הכול"; [אם הכוונה לכך] הרי שגם זו כוונה מגונה, שאינה כלל אנושית, ומשמעותה שבני המין האנושי יאחזו איש בגרון רעהו למען אשליה שאין בה אמת ואין בה תועלת.

שני יסודות. "האחים המוסלמים" אינם מאמינים בלאומיות במשמעות זו או במשמעויות דומות. הם אינם משתמשים במושגים כמו "פרעוניות", "ערביות", "פיניקיות", "סוריות" ויתר הכינויים והשמות שאנשים מנבלים בהם את פיהם. הם מאמינים במה שאמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, האדם השלם והמורה המושלם, יותר מאשר בדברי כל יתר [הנביאים] שהורו לאנושות את הדרך אל הטוב [כדברי המסורת]: "אלוהים סילק מכם את שחץ הבערות אשר דבק באבותיכם; האנשים מוצאם מאדם, ואדם מוצאו מעפר, ומותר הערבי מן הנוכרי – יראת השמים שלו".
מה נפלא ויפה וצודק! האנשים מוצאם מאדם ובכך הם שווים. יתרונם זה על זה הוא במעשים, וחובתם להתחרות בחסדים. לו הייתה האנושות בנויה על שני היסודות הנכונים האלה, היא הייתה

30. סורה 38:47. המשמעות היא: אם כך תנהגו – רווח והצלה יהיו לאסלאם מפועלם של אחרים.

מרוממת את בני האדם לשמי מרום. האנשים מוצאם מאדם, והם אחים. חלה עליהם חובה לעזור זה לזה, להשלים זה עם זה ולהורות זה לזה את הטוב, שכן יתרונם הוא במעשים. כל אחד חייב להשקיע מאמץ מצדו כדי לרומם את האנושות. האם ראית אי פעם אמירה טובה מזו המחנכת את האנושות ומרוממת אותה?

תכונות הערביות. עם זאת, איננו מכחישים שלאומות יש תכונות ומאפיינים הטבועים בהן. אנחנו יודעים שכל עם ומאפייניו, כל עם ומידותיו התרומיות והמוסריות. אנחנו יודעים שהעמים נבדלים זה מזה, ועולים זה על זה, ומאמינים שחלקה של הערביות בכך עצום ורב. אולם אין משמעות הדבר שהעמים יכולים להשתמש במעלות האלה כאמתלה לתוקפנות. להיפך; עליהם להשתמש בהן כאמצעי להגשמת המשימה הראשונה במעלה המוטלת על כל עם: החייאת האנושות. קרוב לוודאי שלא תמצא בהיסטוריה, בקרב כל גויי הארץ, מי שהבין את המשמעות הזאת טוב יותר מאותו קומץ של ערבים, חבריו של שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום.

זו סטייה שהתחייבה ממהלך המחקר הזה, ולא הייתי רוצה להמשיך בה כדי לא להגזים. הבה נחזור לענייננו.

קשרי האמונה

אחרי שלמדת כל זאת, דע גם, ואלוהים יהיה בעזרך, ש"האחים המוסלמים" מחלקים את בני האדם לשתי קבוצות על-פי יחסם [לארגון]: קבוצה אחת מאמינה במה שהם מאמינים, היינו, בדת האלוהים ובספרו, בבשורתו של השליח ובמה שכתוב בה. בינינו ובין הקבוצה הזאת קיימים קשרים שאין קדושים מהם. אלה הם קשרי אמונה, שעבורנו קדושים הם יותר מקשרי דם ומקשרי אדמה. אלה אנשים משלנו הקרובים אלינו ביותר. אנחנו נכספים אליהם,

פועלים למענם, מגנים עליהם ומקריבים למענם את גופנו וממוננו. יהיה אשר יהיה מקום מושבם; יהיה אשר יהיה גזעם.

[לעומת זאת] עם אנשים שזו אינה עמדתם, אין לנו כל קשר מן הסוג הזה. שלום להם מצדנו כל עוד זה יחסם כלפינו. אנחנו מאחלים להם כל טוב כל עוד הם נמנעים מלתקוף אותנו. אנחנו מאמינים שבינינו לביניהם קיים [בכל זאת] קשר, והוא קשר הבשורה; אנחנו חייבים לקרוא להם אל הבשורה שאנחנו דוגלים בה, שכן זה לטובת האנושות כולה. ואנחנו חייבים לנקוט שיטות ואמצעים שהדת עצמה קבעה, כדי להצליח בהפצת הבשורה. מי מהם שיתקוף אותנו, נשיב לו מנה אחת אפיים. אם אתה רוצה לשמוע את הדברים האלה מתוך ספר האלוהים, הסכת ושמע:

1. "המאמינים אחים הם, על כן פייסו בין אחיכם".³¹
 2. "אין אלוהים אוסר עליכם לכבד ולעשות צדק עם אלה אשר לא יילחמו בכם בשל הדת ולא יגרשכם ממושבותיכם. אלוהים אוהב את העושים צדק. אלוהים אוסר עליכם לקחת לכם למגינים את אלה אשר לחמו בכם בשל הדת וגירשו אתכם ממושבותיכם וסייעו לגרש אתכם".³²
- ייתכן שחשיפת הצד הזה של בשורתנו תסייע לך להבין אותה, כך שלא תישאר מבולבלת ומעורפלת בלבך. ייתכן שזה יעזור לך להבין באיזה צד ניצבים "האחים המוסלמים".

היחס לחילוקי דעות דתיים

כעת אספר לך על בשורתנו ויחסה לחילוקי דעות דתיים והשקפות כיתתיות.

31. סורה 10:49.

32. סורה 9:8:60.

אנחנו מאחדים ולא מפלגים. ראשית דע לך – מי ייתן ואלוהים ילמדך בינה – שהבשורה של "האחים המוסלמים" היא בשורה חובקת כול ואין לייחס אותה לקהילה מסוימת. היא אינה נוטה להשקפת עולם מסוימת בעלת מאפיינים ספציפיים, הנחות יסוד או מסקנות ספציפיות. היא פונה אל לב לבה של הדת מתוך שאיפה למזג השקפת עולם והתלהבות, כדי להגביר את העשייה ולהגדיל את התפוקה. הבשורה של "האחים המוסלמים" היא בשורה בהירה, נקייה, ללא רבב; היא דורשת את האמת באשר היא, אוהבת הסכמה ושונאת סטייה מן הדרך. הפיצול וחילוקי הדעות הם הניסיון הגדול ביותר שהתנסו בו המוסלמים אי פעם, בעוד הניצחון התבסס תמיד על אהבה ואחדות. אין מרשם בדוק יותר לעתיד טוב של האומה, אלא הדבר שהוביל אותה בראשיתה. זהו כלל יסוד ויעד מובן מאליו לכל אחד מן "האחים המוסלמים". זו אמונה המושרשת בלבנו; זה [המעין] שממנו אנחנו שואבים, ולמענו אנחנו מפיצים את הבשורה.

חילוקי דעות הם כורח המציאות. עם זאת, אנחנו מאמינים שחילוקי דעות בנוגע לפרטי הלכה הם דבר שאין מנוס ממנו. אין כלל אפשרות שנהיה מאוחדים בנוגע לפרטים, להשקפות ולאסכולות, וזאת מכמה סיבות: אחת מהן היא דעות מנוגדות בנוגע למידת תקפותן של מסקנות, מידת ההבנה של ראיות, מידת ההעמקה במשמעות [הטקסט] וקשירת האמיתות זו בזו. הדת מורכבת מפסוקים, ממסורות ומטקסטים שאותם מפרש השכל האנושי בגבולות השפה וכלליה, ובכך נבדלים האנשים מאוד זה מזה.

סיבה נוספת היא רוחב הידיעה. לאחד [מאנשי ההלכה] יש מידע שלא הגיע לאחר, וכן להפך. כבר אמר על כך מאלפ³³ לאבו ג'עפר³⁴:

33. חכם ההלכה מאלכ בן אנס (מת ב־795), אבי האסכולה המאלכית.

34. הח'ליפה העבאסי אל־מנצור (שלט בשנים 754-775).

"חבריו של הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, נפוצו כבר בכל רחבי הארץ, ולכל קבוצת אנשים יש גרסאות משלה. אם תכפה עליהם השקפה אחת, תהיה מחלוקת".

עוד סיבה היא שינויים בתנאי הסביבה, דבר המשפיע אפילו על היישום. אפשר לראות כיצד האמאם אל־שאפעי,³⁵ עליו השלום, פסק הלכה בעראק על־פי הכללים הישנים, בעוד במצרים הוא פסק על־פי כללים חדשים.³⁶ עם זאת, הוא נקט בשני המקומות אותן שיטות שהיו מקובלות עליו ונראו לו ברורות, בלי לחרוג מדרישת האמת לשמה.

סיבה אחרת היא מידת המהימנות שמייחסים למסורת המועברת [בשרשרת של מוסרים]. אצל אמאם אחד תמצא שאיש מסורת מסוים הוא מהימן, שאפשר לבטוח בו ולקבל מפיו מסורות. אותו איש מסורת מוגדר על־ידי אחרים כמפוקפק בגלל דבר־מה שהם יודעים עליו.

כמו כן יש לציין כסיבה את הבדלי הגישה [לפסיקה ההלכתית]. יש המעדיפים, לדוגמה, להישען על המנהג שהשתרש בציבור ולא על מסורות של יחידים, ואילו [לאיש הלכה] אחר יש דעה שונה. אחדות דעים בנוגע לפרט הלכתי היא בלתי אפשרית. כל אלה סיבות שגרמו לנו לחשוב שאחדות דעים בנוגע לפרט הלכתי היא דרישה בלתי מתקבלת על הדעת. יותר מכך, היא מנוגדת לאופיה של הדת. כל מה שאלוהים רוצה הוא שהדת הזאת תשרוד, תחיה

35. חכם ההלכה מחמד בן אדריס אל־שאפעי (מת ב־820), אבי האסכולה השאפעית.

36. אל־שאפעי, שמקום מושבו היה בעיר מכה, הגיע לבגדאד בערך בשנת 810 ובה חיבר, יחד עם צוות עוזרים מקומי, את ספר ההלכות שלו – אל־רסאלה (האיגרת). לאחר כמה שנים הוא הגיע למצרים שבה כתב גרסה חדשה של הספר, שהייתה שונה בפרטים רבים מספרו הראשון. באסלאם מוכר הספר הראשון בשם אל־רסאלה אל־קדימה (האיגרת הישנה), וספר ההלכה המצרי מוכר בשם אל־רסאלה אל־ג'דידה (האיגרת החדשה).

לנצח, תתקדם עם הזמן ותסתגל לתקופות משתנות. לכן [הדת הזאת] קלה, גמישה ונוחה; היא נטולת קיפאון וחומרות.

אנחנו מתנצלים על חילוקי הדעות

אנחנו מאמינים בכך ומתנצלים מאוד בפני אלה החולקים עלינו בכמה פרטים הלכתיים. לדעתנו, חילוקי הדעות האלה אינם צריכים למנוע קשרים לבביים, או יחסי אהבה ושיתוף פעולה בעשיית חסד. זאת משום שגבולותיו הנכבדים של האסלאם ותכניו החובקים עולם ומלואו, מקיפים גם אותם וגם אותנו. האם אין אנו מוסלמים כמוהם? האם איננו מבקשים כמוהם להגיע אל שלווה הנפש? האם איננו מחויבים לכלל "ואהבת לרעך כמוך"? על מה המחלוקת, אם כן? למה לא תהיה עמדתנו נושא לדיון אצלם, כמו גם עמדתם אצלנו? למה שלא נגיע להבנה הדדית באווירה של נועם ואהבה כשקיימים גורמים המעודדים הבנה הדדית?

מבין חברי שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, היו כאלה שחלקו זה על זה בנושאי פסיקה. האם זה יצר יחסי טינה ביניהם? האם נפגמה אחדותם, או שמא נתפרדו קשריהם? אלוהים עד שלא כך הדבר, והמסורת של תפילת המנחה בקריזה³⁷ מראה זאת.

אם חילוקי הדעות היו קיימים בין אלה שחיו בזמן הקרוב ביותר לנבואה, והיו בקיאים מאין כמותם בנסיבות שיצרו את ההלכה, מה לנו כי נתקוטט בשל דברים של מה בכך? ואם אבות ארבע אסכולות ההלכה, שהיו הבקיאים ביותר בספר האלוהים ובנוהג של

37. עליפי חדית' ידוע, ציווה מחמד על חבריו שלא להתפלל את תפילת המנחה לפני שיגיעו למקום מושבם של בני שבט קריזה היהודי שאותם ביקש להעניש על שיתוף הפעולה שלהם עם האויב. בקרב חברי הנביא פרצה מחלוקת בנוגע להבנת דבריו של מחמד; חלק מהם התפללו בדרך, תוך כדי הליכה, וחלקם התפללו רק לאחר שהגיעו למקום.

שליחו, חלקו אלה על אלה, והתווכחו אלה עם אלה, מדוע איננו יכולים להתיר מה שהם התירו? ואם המחלוקת [ביניהם] פרצה על נושאים הלכתיים מפורסמים וברורים, כמו הקריאה לתפילה שאותה משמיעים חמש פעמים בכל יום, ולגביה קיימים טקסטים קוראניים ומסורות, מה פלא [שאנחנו חלוקים] בפרטים הלכתיים קטנים שאותם צריך לקבוע בדרך של שיקול דעת או הסקת מסקנות?

עוד נושא אחד ראוי לתשומת לב. [בעבר] כאשר פרצה מחלוקת פנו האנשים אל הח'ליפה ואל משטרת הממלכה,³⁸ כדי שאלה יפסקו ביניהם וישימו קץ למחלוקת. ואולם כעת, היכן הוא הח'ליפה? אם כך הם פני הדברים, צריכים המוסלמים לתת את דעתם על חיפוש שופט שבפניו יציגו את הבעיה שלהם. זאת משום שמחלוקת אשר אין לה בורר יכולה רק להוביל למחלוקת אחרת.

"האחים המוסלמים" מכירים את כל הנימוקים האלה, ולכן אין כמותם סובלניים כלפי בני הפלוגתא שלהם. הם מבינים שבכל קבוצה יש ידע, ובכל בשורה יש אמת ושקר. הם מחפשים אחר האמת ומאמצים אותה, והם מתאמצים בנעימות וברכות לשכנע את החולקים על השקפת העולם שלהם. אם ישתכנעו – מה טוב, וְלא – נשארנו אחים לדת, ואנחנו מבקשים מאלוהים להדריך אותנו ואותם.

כך פועלים "האחים המוסלמים" כלפי בני הפלוגתא שלהם בשאלות הנוגעות לפרטים ההלכתיים של דת האלוהים. אפשר לסכם זאת בכך ש"האחים המוסלמים" מתירים חילוקי דעות, אך מתעבים קנאות להשקפה מסוימת. הם מנסים להגיע אל האמת ולהביא אותה לידיעת כולם באמצעים שאין חביבים ואין עדינים ואוהבים מהם.

38. באסלאם התפתחו כמה משרות וגופים אדמיניסטרטיביים שתפקידם לאכוף את החוק: השופט (קאדי), המשטרה (שַׁרְטָה), המפקח על השווקים (מַחְתֵּסֵב), ושופט הקובלות (צאחב אל־מזאלם).

קדימה אל הטיפול

האבחון. דע אחי והשפל דעת: בכל הנוגע לכוח ולחולשה, לנעורים ולזקנה, לבריאות ולמחלה, דומה כל אומה לחלוטין לָאדם. אתה רואה אדם כשהוא חסון, איתן, בריא ושלם. והנה לפתע פתאום הוא נפגע בחוליים, נתקף בקדחת, וגופו החסון מותש ממחלות ומייסורים. הוא אינו מפסיק להתלונן ולגנוח עד שאלוהים, יתברך ויתרומם, מַזְמֵן לוּ ברחמיו רופא מיומן ודוקטור מומחה, היודע היטב את מקור המחלה, מאבחן אותה כראוי, מזהה את מקום החולי ומעניק לו טיפול מסור. ולפתע, לאחר זמן קצר, אתה רואה את החולה והנה שב אליו חוסנו וחזרה לו בריאותו, ולעתים קורה שמצבו לאחר הטיפול טוב מאשר קודם לכן. דברים דומים לחלוטין קורים גם באומות: פגעי הזמן מערערים את קיומן ויוצרים סדקים בבניינן. במראה החסון שלהן פושה מחלה שממשיכה לתקוף אותן ולהיאחז בהן עד שהיא גוברת עליהן, מדלדלת ומחלישה אותן. אז חומדים בהן החמדנים וגוברים עליהן הגזלנים, והן לא מסוגלות למנוע את הגזל, או להשיב את החמדן אחר.

הטיפול באומה כזאת מותנה בשלושה תנאים: ידיעת מקור המחלה; היכולת לסבול את כאבי הטיפול; מיומנותו של הרופא המבצע את הטיפול עד שבעזרת אלוהים תושג המטרה, יושלם הטיפול ויושג הניצחון.

הסימפטומים. הניסיון כבר לימד אותנו, והמאורעות הראו לנו, שלמחלה של אומות המזרח יש כמה היבטים וסימפטומים רבים הקשורים לכל שטחי החיים. בהיבט המדיני פוגע בהן הקולוניאליזם של אויביהן; וכן פוגעות בהן הכיתיות, המחלוקת, הפלגנות והפירוד של בניהן. בהיבט הכלכלי פוגעת בהן התפשטות הריבית בקרב כל המעמדות, והשתלטות החברות הזרות על האוצרות והמשאבים שלהן. בהיבט הרעיוני פוגעים בהן האנרכיה, הכפירה

והאתאיזם, ההורסים את עקרונות האמונה ומחריבים את האידיאלים בנפש בניהן. בהיבט החברתי פוגעים בהן המתירנות במנהגים ובערכי המוסר; ההתנתקות מן המעלות התרומיות שאותן ירשו מן האבות המפוארים והמבורכים; חיקוי המערב הפושה בהן כארס של אפעה, מרעיל את דמן וגורם נזק לבריאותן; החוקים שנכתבו בידי אדם ואין בהם יכולת לבלום פושע, לחנך תוקפן, או להחזיר רשע בתשובה, ולעולם לא יוכלו להגיע לרמתם של החוקים השמימיים שאותם חוקק בורא הנבראים ומלך המלכים, ריבון הנשמות ויוצרן. [בהיבט החברתי נפגע המזרח גם בשל] מדיניות מופקרת בתחום ההשכלה והחינוך, המונעת את הארצות מלהתפתח בכיוון הנכון ולהצמיח את אנשי העתיד שלהן, האמורים להוביל את התחייה.

בהיבט הנפשי [נפגע המזרח] בייאוש רצחני, בבטלנות הרסנית, בפחדנות מבישה, בעליבות בזויה, ברפיון שהולך ומתפשט, בקמצנות ובאגואיזם המרפיים את הידיים מכל מאמץ ובולמים כל נכונות להקרבה. כל זה מוציא את האומה משורות לוחמי הקודש אל שורותיהם של העוסקים במשחק ובליצנות. מה אפשר בכלל לבקש מאומה שכל הגורמים האלה השתלטו עליה בעוצמה שאין חזקה ממנה, והסימפטומים הבולטים ביותר לכך הם: הקולוניאליזם, הכיתתיות, הריבית, החברות הזרות, האתאיזם והמתירנות, ההפקרות בתחום החינוך, החקיקה [על-ידי אדם], הייאוש והבטלנות, הרפיון והפחדנות, והערצה, עד כדי חיקוי עיוור, של כל אשר מקורו ביריב, ובמיוחד דברים רעים. מחלה אחת מכל אלה די בה כדי לקטול אומות מלוכדות, על אחת כמה וכמה כאשר הן מתפשטות באומות מפורדות. לולא השגיבות, כוח העמידה והעוצמה הגלומים באומות המזרח, שיריביהן נאבקו בהן במשטמה מרחוק, ודאגו זה זמן להזריק לדמן את חיידקי המחלות האלה עד שהטילו ביצים והשריצו; לולא זאת היה נמחה זכרן והן היו עוברות מן העולם. אולם אלוהים לא ייתן לזה לקרות, וגם המאמינים.

אחי, זה האבחון של מחלות האומה על-פי תחושתם של "האחים המוסלמים", וזה מה שהם יעשו כדי לרפא אותה ולהשיב לה בריאות ונעורים.

תקווה ותחושה [אופטימית]. ברצוני שתדע, אחי, לפני שאתאר לך את האמצעי הזה, שאין אנו יודעים ייאוש. אנחנו מייחלים לטוב ומאמינים שאין שום מכשול בינינו ובין ההצלחה לבד מן הייאוש. כיוון שהתקווה בלבנו חזקה, נגיע בעזרת אלוהים אל תכלית הטוב, ומכיוון שכך, אין אנחנו מיואשים, והייאוש לא חדר ללבנו, השבח לאלוהים.

כל מה שסביבנו מבשר תקווה, וזאת למרות הפסימיזם של הפסימיסטים. כשאתה נכנס לבקר חולה, ומוצא שהוא הפסיק לדבר והפסיק לנוע, אתה חש שסופו קרוב, מחלתו החמירה, וסיכויי החלמתו נמוכים. אולם אם המצב הפוך, והחולה עובר משתיקה לדיבור, ומשיתוק לתנועה, אתה חש שהחלמתו קרובה והוא מבריא ושב לאיתנו. על אומות המזרח באה תקופה של קיפאון מתיש ושיתוק שגרם לחוסר אונים. אולם כעת הן מבעבעות וקמות לתחייה בכל תחומי החיים. תחושה כבירה של חיים ורגשות עצומים בוערים בהן, ולולא הכבידו הכבלים מצד אחד, ואובדן הדרך מן הצד האחר, היו השלכותיה של ההתעוררות הזאת מפליאות יותר. הכבלים האלה לא יישארו לנצח מכיוון שהזמנים השתנו, ואלוהים יכול לשנות את המציאות כהרף עין. וגם הנבוך לא יישאר מבולבל מכיוון שסופה של המבוכה להפוך להדרכה נכונה וסוף אובדן הדרך – יציבות. לכן אין אנו מיואשים כלל. פסוקי האלוהים, יתברך ויתרומם, והמסורות של שליחו, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, ומנהג האלוהים יתברך, בכל הנוגע להדרכת אומות והקמתם לתחייה של עמים שעמדו על סף הכיליון, ומה שכתוב על כך בספרו – כל אלה מעניקים לנו תקווה גדולה ומנחים אותנו אל דרך התחייה הנכונה. המוסלמים ידעו זאת לו רק ישכילו.

אתה קורא את הפסוקים הנכבדים בתחילת פרשיית הקוראן הנקראת "ספור המעשה": "ט.ס.מ. אלה אותות הספר הברור. הנה קוראים אנו לפניך את קורות משה ופרעה, כדי להציג את האמת לאנשים אשר יאמינו. פרעה התנשא בארץ ועשה את יושביה סיעות סיעות, ורדף עדה אחת בהם: את בניה שחט ואת הבנות הִחיה. הוא היה בחומסים. חִפְצִים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ ולשימם אנשי מופת ולעשותם יורשים, ולהושיבם על מכונם בארץ, ולהראות לפרעה ולהִקְמֵן ולגדודיהם את כל אשר חששו פן יאונה להם מידם".³⁹ אתה קורא את הפסוקים הנכבדים ורואה כיצד השקר משתרר בכוחו ומתנשא בעוצמתו. הוא בוטח בעריצותו ומתעלם מעינו של אלוהים אשר צופה בו. אך בעודו שמח בשלו, בא עליו עונשו של אלוהים, החזק ובעל היכולת. והנה הרצון העולה מלפני אלוהים תומך בעשוקים, ולא באיש מלבדם, ומוביל לניצחון את המקופחים ואת הנרדפים. לשקר אין רגליים, והאמת [של אלוהים] קיימת לעד, יסודותיה איתנים, ואלה האוחזים בה הם המנצחים. לאחר [שאתה קורא] את הפסוקים הנכבדים האלה ופסוקים דומים להם בספר הברור, אין שום תירוץ היכול להצדיק ייאוש וחוסר תוחלת באומה אסלאמית המאמינה באלוהים ובשליחו ובספרו. מתי [סוף סוף] יבקשו המוסלמים כי ספר האלוהים יפסוק להם? אחי, מסיבות דומות, שִׁמְסֶפֶרְן בדת האלוהים רב, "האחים המוסלמים" אינם מתייאשים מן האפשרות שעזרתו של אלוהים תושפע ממרומים על האומות האלה, למרות המכשולים שנדמה כי ניצבים הם בדרכן. לאורה של התקווה הזאת הם עִמְלִים, עמלם של חדורי התקווה והתפארת, ואלוהים יהיה בעזרם. ובנוגע לאמצעי שהבטחתי לדבר עליו, הוא מורכב משלושה יסודות שעליהם בנוי הרעיון של "האחים המוסלמים".

היסוד הראשון: תוכנית נכונה. "האחים המוסלמים" מצאו את התוכנית שלהם בספר האלוהים, בנוהג של שליחו ובדיני האסלאם שאותם צריכים המוסלמים להבין כפשוטם: רעננים, נקיים, ללא פניות וכזב, וכוללים את לימוד האסלאם על הבסיס הזה; לימוד פשוט, רחב יריעה, וקליט.

היסוד השני: פעילים בעלי אמונה. מהסיבה הזאת החלו "האחים המוסלמים" ליישם את התובנות שלהם בדת האלוהים בכוחות עצמם, יישום ללא פשרות וללא ויתורים. והשבח לאלוהים, הם מאמינים ברעיון שלהם, בוטחים במטרתם, סומכים על עזרתו של אלוהים כל עוד הם נאמנים לו, והם צועדים בדרכו של שליח האלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום.

היסוד השלישי: הנהגה נחושה ואמינה. "האחים המוסלמים" מאמינים שכזאת היא הנהגתם; הם מציינים לה ופועלים תחת דגלה.

זהו בסיסו של דבר, אחי, מה שרציתי להסביר לך על הבשורה שלנו, וזה הסבר המצריך פתרון,⁴⁰ ואתה הוא יוסף [מגשימים] של החלומות האלה. אם עמדותינו ישרות בעיניך, תן לנו יד ונפעל יחדיו בדרך הזאת, ואלוהים יבטיח הצלחה לנו ולך. הוא מבטחנו, הטוב במגנים, הטוב באדונים, הטוב בתומכים. אלוהים הוא כביר. ישתבח האל.

40. המילה פתרון מופיעה כאן במשמעות של פתרון לחלום, דבר המסביר את הזכרת שמו של יוסף, פותר החלומות.

אל האור¹

הקדמה

בחודש רג'ב שנת 1355 שלח המנהיג חסן אל-בנא, סמל ההקרבה העצמית, המדריך הכללי של "האחים המוסלמים", את הפנייה הזאת אל כבוד הוד מעלתו המלך פארוק הראשון, מלך מצרים וסודאן, ואל כבוד רוממותו מצטפא אל-נחאס באשא, ראש ממשלת [מצרים], ואל הוד מעלתם הנעלים, המלכים, הנסיכים, והשליטים של הארצות השונות בעולם האסלאם. כמו כן, הוא שלח את הפנייה הזאת אל אישים בולטים רבים בארצות האלה, אנשי דת ומדינה. והנה, אנחנו מדפיסים ומפיצים את הפנייה הזאת מחדש שכן רבות מן ההשקפות והמגמות הכלולות בה הן משאלתו היקרה של כל ערבי ושל כל מוסלמי. ייתן אלוהים ויתגשמו!

בשם אלוהים הרחמן והרחום
השבח לאל, ותפילת אלוהים על אדוננו מחמד, ועל משפחתו ועל חבריו, וברכתו לשלום.
"ריבוננו, פְּרוֹשׁ עלינו רחמים מאתך והצלח את דרכנו והאר את עינינו"². קהיר, בירת חבל הארץ המצרי. חודש רג'ב, שנת 1355 להג'רה.

1. איגרת "אל האור", כפי שמצוין בהקדמה לאיגרת של המביא לדפוס, היא מכתב ששלח חסן אל-בנא למנהיגי מצרים ולכמה מנהיגים נוספים במדינות ערב בחודש רג'ב 1355 (ספטמבר-אוקטובר 1936). התאריך המופיע בכל עותקי "קובץ האיגרות", באתרי האינטרנט השונים, וגם בתרגומו של צ'רלס ונדל לאנגלית, רג'ב 1366 (1947), הוא שגוי. מצטפא אל-נחאס אמנם היה ראש ממשלת מצרים ממאי 1936 עד דצמבר 1937, אך לא שימש כלל בתפקיד הזה במהלך 1947.

לכבוד מעלת כבודו.....

שלום עליכם, ורחמי אלוהים וברכותיו. מה שגרם לנו לשלוח את האיגרת הזאת להוד מעלתכם הוא שאיפה נאמנה לכוון אל דרך הישר את האומה שאותה הפקיד אלוהים בידיכם, והטיל את השליטה בה עליכם בעידן החדש שלה. זאת מתוך שאיפה לכוון את האומה על הנהגות נכבדות, להתוות לה נתיבים טובים, להגן עליה מפני זעזוע ומהומה ולהרחיק אותה מניסיונות כואבים וארוכים. אין לנו שום כוונה אחרת לבד מלמלא את חובתנו ולהגיש את עצתנו...וגמול אלוהים טוב וקיים לעד.

אחריותו של הרועה

כבוד מעלתו.....

אלוהים הטיל עליכם את הנהגת האומה הזאת, והפקיד בידיכם את האינטרסים ואת העניינים השונים שלה, את ההווה שלה ואת עתידה. [כל זה] פיקדון בידיכם, ואתם אחראים עליו בפני אלוהים יתברך ויתרומם. אכן אם הדור הנוכחי הוא כלי בידיכם, הרי שהדור הבא הוא בבחינת שתיל רך. מה יקר הפיקדון ומה רבה האחריות להיות מופקד על גורלה של אומה [כדברי המסורת]: "כל אחד מכם הוא רועה, וכל אחד אחראי לצאן מרעיתו". כבר אמר המנהיג הצדיק [הח'ליפה עמר בן אל-ח'טאב]: "אם פרדה מועדת בעראק, זו האחריות שלי בפני אלוהים, יתברך ויתרומם, בגלל שלא סללתי לה את הדרך". כללו של דבר, האמאם עמר בן אל-ח'טאב תואר כבעל חוש אחריות מפותח, והוא אמר: "ברצוני לעזוב את תפקידי וברשותי רק מה שמגיע לי, כשאני לא חייב לאיש, ולא חייבים לי".

דברי מבוא

א. תקופת מעבר. התקופה המסוכנת ביותר בחייה של אומה, והראויה ביותר לעיון מדוקדק, היא תקופת מעבר ממצב אחד למצב אחר. בעת אשר כזאת נקבעות התוכניות שעל־פיהן תתנהל התקופה החדשה, מעוצבים הקווים והעקרונות שבהם האומה צריכה לדבוק ושעליהם רוצים לכונן אותה. אם הקווים והעקרונות והתוכניות הם ברורים, הגונים ונכוחים, אזי האומה הזאת נהנית מחיים ארוכים, ממושכים וממעשים נשגבים ומפוארים. מנהיגיה נהנים, לבד מן ההצלחה ומן הזכייה בטוב, גם מגמול נעלה, מהנצחת שמם, מיחס נאה מצד ההיסטוריה ומשם טוב.

ב. בצומת דרכים. למשימה יש שני חלקים: הראשון הוא חילוף האומה מכבליה המדיניים, כדי שתשיג את חירותה ותחזיר לעצמה את עצמאותה ואת ריבונותה. החלק השני הוא בנייתה [של האומה] מחדש כך שתוכל ללכת בדרך משלה בין יתר האומות, ותתחרה בהן בהשגת שלמות חברתית.

כעת, כשהמאבק המדיני הסתיים לזמן־מה,³ אתם מובילים את האומה לקראת עידן חדש, ואתם רואים לפניכם שתי דרכים. כל אחת מהן מבקשת להפנות את האומה אליה ולהצעיד אותה בכיוון שלה. כל אחת מן הדרכים וסגולותיה, מאפייניה, סימניה, תוצאותיה, תועמלניה ומפיציה.

הדרך הראשונה היא דרך האסלאם, עקרונותיו, יסודותיו, הציוויליזציה שלו ותרבותו החומרית. הדרך השנייה היא דרך המערב, התופעות המייצגות אותו, הסדרים והשיטות שלו. אנחנו מאמינים שהדרך הראשונה, דרך האסלאם ויסודותיו ועקרונותיו, היא הדרך היחידה שאליה יש להפנות את האומה בהווה ובעתיד.

3. בנא מכוון במשפט זה לחוזה האנגל־מצרי מאוגוסט 1936, שהעניק למצרים עצמאות לכאורה.

ג. יתרונות הכיוון האסלאמי. אם נוביל את האומה בכיוון הזה, היא תזכה בתועלת רבה. [הסיבות לכך] בין היתר: השיטה האסלאמית נוסתה בעבר, וההיסטוריה הוכיחה את יכולתה. היא יצרה אומה שהייתה בין החזקות שבאומות, אומה נעלה, מלאת חמלה וחסד, וברכה לאנושות כולה. קדושתה של השיטה הזאת ויציבותה בנפשות בני האדם תקל על כולם לקבל אותה, להבין אותה ולהיענות לה. זאת נוסף על הגברת הגאווה הלאומית וחיזוק אהבת המולדת הנאמנה. כך נבנה את חיינו על היסודות ועל העקרונות שלנו, ולא נסמוך על אחרים. יש בכך עצמאות חברתית ועצמאות פעילה במשמעות הנעלה ביותר נוסף על עצמאות מדינית. באימוץ השיטה הזאת יש, ראשית כול, משום חיזוק לאחדות הערבית, ושנית, חיזוק לאחדות האסלאמית. העולם האסלאמי כולו יושיט עזרה ברוחו, ברגשותיו, בחיבתו ובתמיכתו. הוא יראה בנו אחים שיש להיחלץ לעזרתם כדי שהם ייחלצו לעזרתו; [אחים] שיש לתמוך בהם כדי שהם יתמכו בו. בכך יש משום רווח מוסרי שאסור להתעלם ממנו. השיטה הזאת, שהנה שלמה ומקיפה, היא ערובה לקביעת הסדרים המעשיים והרוחניים הנעלים ביותר של האומה. זה היתרון המייחד את האסלאם, המבסס את סדרי החיים של האומות על שני יסודות חשובים: עשיית הטוב והתרחקות מהרע. לזו רק הלכנו בדרך הזאת, היינו מתרחקים מן המכשולים הבלתי נמנעים שבהם נתקלו מדינות אחרות, מדינות שאינן מכירות את הדרך ואינן הולכות בה. יתר על כן, היינו פותרים רבות מן הבעיות המסובכות שהמערכות הקיימות כשלו בפתרון. נזכיר כאן את דבריו של ברנרד שואו: "מה רב הצורך שיש לעולם, בעידן החדש, באדם כמו מחמד, שיפתור את בעיותינו הנוכחיות והמסובכות במהלך שתיית ספל קפה". ובנוסף, לזו הלכנו בדרך הזאת, עזרת אלוהים הייתה תומכת בנו בעת רפיון, מצילה אותנו בעת צרה, מקילה עלינו את הקשיים, וממריצה אותנו תמיד ללכת קדימה: "אל

תרפינה ידיכם מרדוף את הכופרים, וגם אם נפצעתם, הנה פצעיכם כואבים כפצעיכם, ואולם אתם מקווים לקבל מאלוהים את אשר להם אין תקווה לקבל. אלוהים יודע וחכם".⁴

ד. הציוויליזציה המערבית בימינו. כדי למצות את הדיון הזה יש לומר: הייתה תקופה בהיסטוריה שבה פרחה הציוויליזציה המערבית הודות ליפי המדע שלה, ובכוחו של המדע הזה היא הכניעה את העולם כולו תחת רגלי המדינות והאומות שלה. אך כעת היא פושטת רגל ומובסת; עיקריה הרוסים, מערכותיה ויסודותיה חֲרָבִים. דיקטטורות הורסות את העקרונות המדיניים שלה, ומשברים משמידים את העקרונות הכלכליים שלה. מיליוני מובטלים ורעבים אומללים מעידים על כך. אידיאולוגיות הזויות ומהפכות הפורצות בכל מקום מנפצות את יסודותיה החברתיים כשהציבור אובד דרך, נבוך מלטפל בבעיותיה. הוועידות שלהם נכשלות, הבריתות שהם כורתים מופרות, האמנות נקרעות לגזרים, וחבר הלאומים שלהם הוא רוח רפאים חסרת חיים והשפעה. החזק שבהם חותם על הסכם שלום וביטחון בידו האחת בעוד ידו השנייה חובטת בבעל בריתו חבטות נאמנות.

בשל מדיניות העושיק והחמדנות הזאת דומה העולם לספינה המיטלטלת בלב ים; קברניטה אובד עצות, והסערות מתרגשות עליה מכל עבר. האנושות כולה מתייסרת, מפולגת, מודאגת, מבולבלת, נכווית באש התאוות והחומרנות, והיא זקוקה יותר מתמיד לכמה טיפות של מים מתוקים מ[באר] האסלאם, דת הייחוד, שיסירו ממנה את זוהמת המסכנות ויובילו אותה אל האושר.

פרק זמן מסוים הייתה הנהגת העולם מזרחית לחלוטין, ועם הופעת היוונים והרומאים היא הפכה להיות מערבית. נבואותיהם של משה, ישו ומחמד העבירו את ההנהגה שנית אל המזרח. אז נכנס המזרח לתרדמה עמוקה בעוד את המערב פקד הרנסנס המודרני,

וכל זה על-פי החוקים הקבועים והבלתי משתנים שאלוהים קבע בטבע. המערב ירש [מחדש] את הנהגת העולם, והנה המערב הזה עושק, מקפח, מתנשא, אובד דרך ומתלבט. לא נותר כי אם להושיט [למערב] יד מזרחית חסונה, שמעל ראשה יתנוסס דגל אלוהים ויתנופף נס הקוראן, שאותו יישא צבא האמונה החזקה, האיתנה. והנה פתאום העולם כולו מוסלמי, והעולם כולו שלו, והנה פתאום כולם מריעים: "התהילה לאלוהים אשר הִנְחָנוּ עד הלום. אלמלא הִנְחָנוּ אלוהים, לא היינו מישירים לכת".⁵

זה כלל אינו חזון תעתועים! זה משפט הצדק של ההיסטוריה, ואם לא נממש אותו אזי "יביא אלוהים אנשים אשר יאהבם והם יאהבוהו; ינהגו במאמינים ביד רפה ובכופרים ביד קשה, ויקומו להיאבק למען אלוהים, ולא יחששו מפני כל מגֵּה. זו ברכת אלוהים, ואותה ירעיף על אשר יחפוץ".⁶

אולם אנחנו משתוקקים להיות בין אלה הזוכים במעלה הזאת, ונרשמים בין דפיו של ספר מפואר זה, "ריבונך בורא את אשר יחפוץ, והבחירה בידו היא ולא בידם".⁷

האסלאם מסוגל להעניק לאומה המתעוררת את צרכיה

בעולם לא קיימת מערכת המעניקה לאומה המתעוררת סדרים, יסודות, רגשות ותחושות כמו שהאסלאם מעניק לאומות המתעוררות שלו. הקוראן הנכבד מלא תיאורים קונקרטיים בנושא הזה, והוא מביא דוגמאות לכך, פעם בצורה כללית ופעם אחרת באופן פרטני. הוא מטפל בעניין הזה בצורה מדויקת וברורה, וכל אומה המאמצת את כלליו, מגשימה את רצונותיה.

5. סורה 43:7.

6. סורה 54:5.

7. סורה 68:28.

א. האסלאם והתקווה. האומה המתעוררת זקוקה לתקווה גדולה ובהירה. הקוראן מעניק לאומות שלו את התחושה הזאת באופן המסוגל להפוך אומה מתה לאומה שכולה חיים, שאיפות, תקווה ונחישות. די אם נציין כי הוא קובע שהיאוש סופו כפירה, ואובדן התקווה פירושו אובדן דרך. החלשה באומות [תתחזק] בשומעה את דבריו, ישתבח: "חפצים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ ולשימים אנשי מופת ולעשותם יורשים, ולהושיבם על מכונם בארץ".⁸ ודבריו, ישתבח: "אל תרפינה ידיכם ואל תצטערו, כי תהיה ידכם על העליונה, אם מאמינים הנכם. ואם נפצעתם – גם הם נפצעו כמותכם. הן אנו נוהגים לחלק את ימי הניצחון הללו בין האנשים".⁹ ואמירתו, ישתבח: "הוא אשר גירש את בעלי הספר הכופרים ממושבותיהם, בהגליה הראשונה.¹⁰ לא פיללתם כי יגורשו, והם דימו כי מבצריהם יהיו להם למגן מפני אלוהים, ואולם אלוהים בא עליהם, בלא ששיערו מאין, והטיל מורא בלבבם. הם החריבו את בתיהם כמו ידיהם ובמו ידי המאמינים. למדו את הלקח, כל אשר עיניהם בראשם!"¹¹ ודבריו, ישתבח: "האומנם חשבתם כי תיכנסו לגן עדן ולא יפקוד אתכם כל אשר פקד את אשר היו לפניכם? אסון וצרה התרגשו עליהם והם טולטלו, עד אשר אמרו השליח והמאמינים אשר אתו, מתי יבוא הניצחון מעם אלוהים? אכן הניצחון מעם אלוהים קרב ובא".¹²

האומה החלשה ביותר, לו שמעה את הבשורה הזאת, ולו קראה על מקרים דומים שהתרחשו במציאות, הייתה הופכת ללא ספק לחזקה שבאומות באמונה וברוח. התקווה הזאת הייתה מניעה אותה

8. סורה 5:28-6.

9. סורה 139:3-140.

10. הכוונה להגליית השבט היהודי בנרנד'יר מן העיר אל-מדינה.

11. סורה 2:59.

12. סורה 2:214.

ללא ספק להתמודד עם כל הקשיים האפשריים ולהילחם בפגעים עצומים ככל שיהיו. זאת, עד אשר תזכה לשלמות שאליה היא נכספת.

ב. האסלאם והגדולה הלאומית. אומות מתעוררות זקוקות לגאווה לאומית, כמו אומות נכבדות ומפוארות שיש להן יתרונות נעלים והיסטוריה [עשירה]. זאת במטרה להטביע את הערכים האלה בנפש בניהן, כדי שיקריבו את דמם ורוחם למען תפארת האומה וכבודה, ויפעלו למען המולדת ולטובת חוסנה ואושרה. בשום משטר לא מופיע האידיאל הזה כה ברור, כה צודק, כה מעולה, כה רחום, כפי שהוא מופיע באסלאם המאמין באלוהים אחד. האומה היודעת שכבודה ואצילותה קודשו מראש על-ידי אלוהים ונרשמו בבירור בספרו, היא האומה הראויה ביותר לפדות את תפארתה האלוהית בעולם הזה ובמה שיש בו. וכך אמר [אלוהים], יתברך ויתרומם: "אתם הטובה שבאומות שניתנה לאנשים מעולם".¹³ ואמר הוא, יתרום: "כך עשינו אתכם אומה מן המיטב, למען תעידו על מעשי האנשים ולמען יעיד השליח על מעשיכם".¹⁴ [וכן:] "ואולם לאלוהים הכוח האדיר, ולשליחו ולמאמינים".¹⁵

האומות המודרניות פעלו להשריש את האידיאל הזה בנפשם של הנערים, הגברים והילדים שלהן גם יחד. וכך אנחנו שומעים [קריאות כמו]: "גרמניה מעל הכול"; "איטליה מעל הכול"; ו"משלי בריטניה והטילי שלטונך!"¹⁶ ואולם ההבדל בין רגשות [הפטריויטיזם] שמטפחת הדוקטרינה האסלאמית ובין הרגשות שמטפחות המילים האלה והדוקטרינות האלה הוא שהרגשות של המוסלמי מתעלים עד שהם מתחברים לאלוהים, בעוד אצל האחרים

13. סורה 110:3.

14. סורה 143:2.

15. סורה 8:63.

16. הכוונה לשיר הפטריוטי הידוע "Rule Britannia".

הרגשות באים לידי ביטוי במילים בלבד. זה מצד אחד. ומן הצד האחר, האסלאם הגדיר את המטרה של יצירת הרגשות האלה תוך הדגשת נחיצותם, [אולם] הבהיר שאין המדובר בקנאות גזענית ובגאווה כוזבת אלא בהכרה שנועדה להוביל את האנושות אל הטוב. ולכן אמר [אלוהים], יתברך ויתרומם: "אתם מצווים לנהוג בדרך ארץ ואוסרים את המגונה, ומאמינים באלוהים"¹⁷.

המשמעות היא שיש לשמור על המידות הטובות, להיאבק בשחיתות, לכבד את האידיאל הנעלה, ולפעול רק על-פיו. לכן הרגשות האלה ששררו בקרב אבות האסלאם הביאו את הצדק והרחמים לשיא שההיסטוריה לא הכירה כמוהו באומות האחרות. זאת בעוד האידיאולוגיה של השליטה באַחַר, הקיימת באומות המערב, אינה מגיעה לתכליתה ללא קנאות כוזבת. לכן היא יוצרת מחלוקת ואיבה כלפי אומות חלשות. הדוקטרינה האסלאמית אימצה [אם כן] את הטוב שבהשקפה הזאת מתוך שאיפה להטמיע אותו בבניה, ולהרחיק אותם מן הרוע ומן הרשע שבה. כך קרה שהאסלאם התפשט מחוץ לגבולות המולדת האסלאמית כשהוא נושא את בשורת העשייה למען הזולת, וההקרבה העצמית למען חירותו ותפארתו. המולדת, בהבנה האסלאמית, כוללת: (1) ראשית, חבל ארץ קונקרטי; (2) לאחר מכן מתרחב [המושג] מולדת ליתר ארצות האסלאם – כולן מולדת ובית עבור המוסלמי; (3) בהמשך עולה [מולדת האסלאם] דרגה ומתייחסת לאימפריה האסלאמית הראשונה שאותה הקימו האבות בדמם היקר והחביב, ושעליה הניפו את דגל אלוהים. שרידים של האבות ברחבי האימפריה ממשיכים גם היום להיות מזכרת נצח, המתארת את גודל המעלה והתפארת שלהם, והמוסלמי יישאל בעומדו בפני אלוהים, יתברך ויתרומם, מדוע לא פעל כדי להשיב אליו את חבלי הארץ האלה; (4) לאחר כל אלה שואפת מולדתו של המוסלמי להגיע לכך שתקיף את העולם כולו.

האינך שומע את אמירת אלוהים, יתברך ויתרומם: "הילחמו בהם עד אשר לא יתאנו לכם עוד, ודת הכל תהיה לאלוהים"¹⁸. כך מגשר האסלאם, בחסד הנשגב הטמון בו לאנושות כולה, בין רגש הפטריטיזם הייחודי ובין רגש הפטריטיזם הכללי. "הוי האנשים, בראנו אתכם מתוך זכר ונקבה, וחילקנו אתכם לעמים ושבטים למען תבחינו ביניכם"¹⁹.

ג. האסלאם והעוצמה הצבאית. אומות מתעוררות זקוקות גם לעוצמה צבאית ולהנחלת אופי צבאי לבניהן. זאת, על אחת כמה וכמה בעידן הזה, שבו הערובה לשלום היא המוכנות למלחמה, והססמה הנישאת בפי כול היא: "הכוח הוא הדרך הבטוחה ביותר להגשמת הצדק".

האסלאם אינו מתעלם מן ההיבט הזה, והוא אף קבע אותו כחובה איתנה בלי להבחין כלל בינו ובין [חובות אחרות כמו] התפילה והצום. שום משטר לא גילה עניין בהיבט הזה, בעבר או בהווה, כמו שעשה זאת האסלאם בקוראן, במסורת של שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ובביוגרפיה שלו. אתה יכול לראות את זה בבירור באמירת [אלוהים], ישתבח: "הֲכִינוּ כֹחַ לְקִרְאתֵם כֹּל שְׂתוּכְלוּ, וְסוֹסִים רְתוּמִים לְקֶרֶב, אֲשֶׁר בְּהֵם תִּזְרְעוּ מוֹרָא בְּלֵב אוֹיֵב אֱלֹהִים וְאוֹיְבֵכֶם"²⁰. ובאמירת [אלוהים], ישתבח: "נִכְתַּב בְּסֵפֶר כִּי מִצְוֵה עֲלֵיכֶם לְהִלָּחֵם, אֲפִי כִי מֵאוֹס עֲלֵיכֶם הַדָּבָר. וְאוֹלָם יֵשׁ אֲשֶׁר תִּמְאָסוּ בְּדַבְרֵי־מָה אֲפִי כִי טוֹב הוּא לָכֶם, וַיֵּשׁ אֲשֶׁר תֵּאָהְבוּ דַבְרֵי־מָה, אֲפִי כִי רַע הוּא לָכֶם"²¹.

באיזה ספר קדוש נראתה עוד הכרזה צבאית כמו ההכרזה הבאה שעליה חוזרים בתפילה, בטקסים הצופייתים²² – הן בציבור

18. סורה 2:193.

19. סורה 49:13.

20. סורה 8:60.

21. סורה 2:216.

22. טקסי ד'כר הכוללים דקלום פסוקי קוראן וריקודים.

והן ביחידות? [זו הכרזה] המתחילה בציווי מוחלט [של אלוהים], ישתבח: "על כן מוטב היה אילו היו המוכרים את חיי העולם הזה תמורת העולם הבא נלחמים למען אלוהים".²³ לאחר מכן [באותו פסוק] מובהר הגמול על כך: "וכל הנלחם למען אלוהים – ייהרג או ינצח – ניתן לו שכר כביר".

לאחר מכן באה [קריאה] המעוררת רגשות אציליים ביותר בנפש, היינו, הצורך בהצלת העם והמולדת: "מה לכם כי לא תילחמו למען אלוהים ולשם האנשים והנשים והילדים הנרדפים, האומרים, ריבוננו, הוציאנו מן העיר הזאת אשר בני עוולה הם יושביה, ותן לנו מאתך מגן, והקם לנו מאתך מושיע".²⁴

אז מבהיר להם [הקוראן] מה נכבדה מטרתם ומה שפלה מטרת אויביהם, כדי להראות להם שהם משלמים מחיר יקר, הוא החיים, בתמורה למצרך יקר, השווה בערכו לחיים ואף עולה עליהם, והוא שביעות הרצון של אלוהים. האחרים נלחמים ללא מטרה, לכן סובלים הם ממורך לב ומביאים על עצמם קלון. ואלה דברי [אלוהים], ישתבח: "המאמינים נלחמים למען אלוהים, ואילו הכופרים נלחמים למען השיקוצים, על כן הילחמו במגיני השטן, כי תחבולת השטן היא כושלת".²⁵ לאחר מכן הוא מוקיע את הפחדנים שאינם ממלאים את חובתם – מקיימים מצוות קלות ומזניחים מצוות המצריכות גבורה. הוא מראה להם את הטעות שבעמדתם זו, [ומראה להם] שעוז הרוח לא רק שאינו מזיק להם, אלא אף יביא להם שכר גדול, וההימנעות מפעולה לא תועיל להם, שכן המוות ישיג אותם, כך או אחרת. מיד לאחר הפסוקים הקודמים נאמר:

הלא ראיֶת את אלה אשר נֶאֱמַר להם, מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם וּתַחַת זֹאת קִייִמוּ אֶת הַתְּפִילָה וְתָנוּ זַפָּאת? וְאוֹלַם כֹּאשֶׁר נִכְתַּב בַּסֵּפֶר כִּי

23. סורה 4:74.

24. סורה 4:75.

25. סורה 4:76.

מְצוּוה עליהם להילחם, חבורה אחת בהם נמלאה פחד מפני האנשים כפחד אלוהים ואף יותר מכך, ואמרה, ריבוננו, מדוע כתבת בספר כי מצווה עלינו להילחם ולא דחית לנו זאת לזמן-מה? אָמור: תענוגות העולם הזה קצרי מועד הם, והעולם הבא טוב מזה ליראים, ולא תקופחו כמלוא נימה. המוות ישיגכם בכל מקום אשר בו תהיו, ולו גם במגדלים נישאים.²⁶

בחיי ריבון עולם! היכן עוד קיימת הכרזה צבאית צלולה ובעלת עוצמה כזאת, המחדירה בלב החייל התלהבות, גבורה ואמונה שהן משאת נפשו של כל מפקד? ומכיוון שמוסכם כי חיי הצבא מושתתים על שני יסודות – סדר ומשמעת – צירף אותם אלוהים זה לזה בשני פסוקים בספרו. וכך אמר [אלוהים], יתברך ויתרומם: "אלוהים אוהב את הנלחמים למענו, הערוכים שורות שורות, כמו היו מבנה יצוק".²⁷ וכן אמר [אלוהים], יתברך: "מן הראוי היה כי יישמעו וידברו בדרך ארץ".²⁸

אם רק תרצה לקרוא, תמצא שהאסלאם מביא אין-ספור פסוקי קוראן נכבדים, מסורות אציליות, אירועים מתוך הביוגרפיה הטהורה של הנביא ופסקי הלכה נאמנים. כל זה בעניין הכנת ציוד [לקרב], בניין הכוח, לימוד ירי, חבישת סוסים, מעלת ההקרבה העצמית, השכר על מלחמת קודש, הגמול על הוצאת הממון בעבורו, הנהגת הלוחמים ותיאור המלחמות לסוגיהן. "דעת ריבוננו חובקת כל היא".²⁹

האומות המודרניות עסקו בכך, והן בנו את עצמן על היסודות האלה. ראינו שבסיס הפאשיזם של מוסוליני, הנאציזם של היטלר,

26. סורה 77:4-78.

27. סורה 61:4.

28. סורה 47:21.

29. סורה 7:89.

והקומוניזם של סטלין, הוא בסיס צבאי בלבד. ואולם ההבדל בין כל אלה ובין הצבאיות של האסלאם הוא עצום, שהרי האסלאם הזה שקידש את הכוח קדושה עילאית כזאת, הוא זה שהעדיף את השלום על-פניו. ואלוהים, יתברך ויתרומם, אמר מיד לאחר פסוק הכוח: "אם יִטו לשלום, נְטֵה לו גם אתה, והיִסְמַךְ על אלוהים"³⁰. והוא זה שקבע את מחיר הניצחון ואת האופן שבו הוא מתבטא, ואמר, ישתבח: "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו, הן אלוהים חזק ואדיר. הם אלה אשר גם אם נושיבם על מכונם בארץ, יקיימו את התפילה, וייתנו זָפָאת ויצוּו לנהוג בדרך ארץ ויאסרו את המגונה. סוף כל דבר לשוב אל אלוהים"³¹.

הוא זה אשר הניח את יסודות המשפט הצבאי הבין-לאומי, ואמר [אלוהים], ישתבח: "אם חושש אתה כי עומדים אנשים לבגוד בך, הטח זאת בפניהם בכל תוקף. אלוהים אינו אוהב את הבוגדים"³². בשל הציווי המובא להלן היו הוראות הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, והח'ליפים אחריו, למפקדי הצבא שלהם, הביטוי המרהיב ביותר לרחמים ולעדינות: אל תרמו, ואל תתלהמו, ואל תתעללו. אל תהרגו נשים, ילדים, או זקנים מפלגים. אל תקצצו אילנות פרי, ואל תחסלו פצועים. ואם תעברו ליד נזירים במנזרים, הניחו להם לעסוק בשלהם.

כזאת הייתה הצבאיות של האסלאם: משטרת הצדק ומשמר החוק והסדר. ואולם יודעים הכול שהצבאיות האירופית בימינו אינה אלא צבא של עושק וחיל של בצע. מי מהן עדיפה במעמדה ובנדיבותה?

ד. האסלאם ובריאות הציבור. אומות מתעוררות זקוקות לצבאיות מעולה, ויסוד הצבאיות הוא בריאות הגוף והעוצמה

30. סורה 61:8.

31. סורה 40:22-41.

32. סורה 8:58.

הפיזית. הקוראן כיוון למשמעות הזאת בספרו את סיפורה של אומה לוחמת המתעוררת לחיים, ונושאת בנטל המאבק למען חירותה, עצמאותה, והתהוותה. אלה בחר לה מנהיג חכם ובעל מידות, וקבע את חוסנו הגופני כמרכיב מרכזי ביכולתו לשאת בנטל. זה מה שסיפר הקוראן הנכבד אודות בני ישראל ומינוי המנהיג טאלות:³³ "אמר, אלוהים בחר להפקידו עליכם והרבה לו דעת והגביה את קומתו".³⁴

הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, ביאר את המשמעות הזאת במסורות רבות, ועודד את המאמינים לשמור על חוסנם הגופני, כפי שגם עודד אותם לשמור על חוסנם הרוחני. כך אומרת המסורת המסווגת כנכונה: "המאמין החזק טוב מן המאמין החלש". וגם: "יש זכויות שעליך להעניק לגופך". שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, הבהיר לאומה כללים רבים בתחום בריאות הציבור, בייחוד בנוגע לרפואה המונעת, העדיפה על ריפוי המחלות. אלה דבריו, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום: "אנו אוכלים רק בהיותנו רעבים. וכשנאכל, לא נאכל לשובע". הוא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, קרא להשתדל לשתות מים די הצורך, כפי שהובא במסורת: "הנביא, עליו השלום, מצא את המים ערבים לחך". הוא אסר להשתין ולעשות את הצרכים בתוך מים עומדים, והטיל הסגר בריאותי על עיר מוכת דבר ועל תושביה כך שלא יעזבו אותה ולא ייכנסו אליה אחרים. הוא הזהיר מפני מגפה, והדריך כיצד להימנע מן הצרעת. ולבסוף, תשומת הלב שהוא גילה, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, כלפי האימון הגופני לענפיו השונים, כמו ירי, שחייה, רכיבה על סוסים וריצה. הוא עודד את האומה שלו לעסוק בענפים האלה ולהקדיש להם תשומת לב, כפי שהובא במסורת: "לא יהיה חלקי עם אלה שלמדו ירי ושכחו אותו".

33. שמו של המלך שאול בקוראן.

34. סורה 2:247.

כמו כן הוא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אסר באיסור חמור את הפרישות ואת ההתנזרות ואת עינוי הגוף והחלשתו במטרה להתקרב אל אלוהים, יתברך ויתרומם, והדריך את האומה ללכת בדרך האמצע בכל עניין. הדברים האלה מבטאים את תשומת הלב המרבית שהאסלאם מקדיש לבריאות האומה, את הדגש שהוא שם על הצורך בשמירתה ואת מידת הפתיחות שלו כלפי כל מה שמבטיח לאומה טוב ואושר בתחום החשוב הזה.

ה. האסלאם והמדע. כפי שהאומות זקוקות לכוח, הן זקוקות למדע שיתמוך בכוח, יעניק לו כיוון נעלה ויספק לו את ההמצאות והחידושים שלהם הוא זקוק. האסלאם לא רק שאינו דוחה את המדע, אלא אף קובע שהוא חובה, כמו הכוח, ותומך בו. די אם נזכיר את הפסוק הראשון שהורד בספרו של אלוהים: "קָרָא בשם ריבונך אשר ברא, ברא את האדם מטיפת דם מעובה. קָרָא, הן ריבונך הוא רב חסד, אשר לימד בקולמוס, לימד את האדם את אשר לא ידע".³⁵

כך קבע שליח אלוהים, עליו השלום, שאחד האסירים המשתפים שנתפסו ב[קרב] בְּדֶר, ³⁶ יִלְמַד עשרה מבני המוסלמים קרוא וכתוב ככפרה [על עוונותיו] וכדי למגר את הבורות מן האומה. אלוהים הבחין בין בעלי הידע ובין הבורים: "אָמַר, האם ישוּו זה לזה היודעים ואשר אינם יודעים? רק נבוני הלב יזכרו".³⁷ האסלאם העניק משקל שווה לדיו של בעלי הידע ולדם של הנופלים בקרב, והוא כרך יחדיו ידע וכוח בשני הפסוקים הנכבדים: "אין הכרח כי יצאו המאמינים כולם, ודי אם תצא קבוצה אחת מכל קהילה,

35. סורה 5:1-96. על-פי המסורת באסלאם, הפרשה הזאת, פרשת טיפת הדם, היא הראשונה שהורדה למחמד.

36. קרב בדר היה הקרב הראשון שניהלו המוסלמים כקבוצה, בשנת 624, נגד בני שבט קריש.

37. סורה 11:39.

וכך ילמדו את הדת וירביצו תורה בבני קהילתם בשובם אליהם, למען ידעו להישמר. הוי המאמינים, הילחמו בכופרים הקרובים אל גבולכם, והקשו ידכם עליהם, ודעו כי אלוהים הוא עם היראים".³⁸ הקוראן לא הבדיל בין המדע הפרקטי ובין הידע הדתי, אלא ציווה לאחוז בשניהם גם יחד. הוא קיבץ את מדעי הטבע בפסוק אחד, המריץ [את המאמינים ללמוד] אותם וקבע שידיעתם היא הדרך להכרת אלוהים ויראתו. ואלה דברי [אלוהים] ישתבח: "הלא תראה כי אלוהים הוריד מן השמים מים".³⁹ לאסטרונומיה, לגלגל הרקיע ולהתחברות השמים בארץ. לאחר מכן אמר [אלוהים] ישתבח: "והצמחנו בהם את פרי הארץ בשלל צבעים".⁴⁰ בכך יש רמז למדע הבוטניקה, לנסים ולנפלאות שלו [של מדע הבוטניקה] וכן לכימיה שלו.

"ובהרים יש אשר הם עטורי פסים, לבנים ואדומים – שלל גוונים – ושחורים כעורב".⁴¹ בזה יש רמז למדע הגיאולוגיה, לשכבות הקרקע, לשלבים ולתקופות השונות [בתולדות היקום]. "וגם באנשים וברמשים ובמקנה יש בעלי גוונים שונים אשר כאלה".⁴² בזה יש רמז למדעי הביולוגיה והזואולוגיה על ענפיהם השונים, החוקרים את בני האדם, החרקים והחיות. אתה רואה כיצד הפסוק הזה לא השמיט דבר ממדעי הטבע! ואחרי זה באה אמירתו, ישתבח: "המלומדים הם היראים את אלוהים מכל עבדיו".⁴³

האינך מבין מן המשפט המופלא הזה שאלוהים מצווה את בני האדם ללמוד את הבריאה, ואף מעודד אותם לעשות זאת? ושהוא

38. סורה 122:9-123.

39. סורה 27:35.

40. שם, שם.

41. שם, שם.

42. שם, 28.

43. שם, שם.

קובע שאלה המכירים את סודותיה ודקויותיה הם אלה היודעים אותו ויראים מפניו? אלוהים! לְמַד את המוסלמים להבין את דתם.

ו. **האסלאם והמוסר.** האומה המתעוררת זקוקה למוסר, יותר מכל דבר אחר... מוסר נעלה, איתן, מגובש. [וכן זקוקה היא] לנשמה גדולה, בעלת שאיפות נעלות. זאת משום שהיא ניצבת בפני דרישות העידן החדש שאותן לא תוכל למלא אלא באמצעות ערכי מוסר חזקים, אמיתיים, הכוללים אמונה עמוקה, יציבות שורשית, הקרבה רבה ויכולת עילאית לשאת בנטל. האסלאם לבדו מסוגל לברוא נשמה גדולה כזאת; הוא זה שהציב את התיקון העצמי ואת ההזדככות כיסוד עבודת אלוהים. אמר [אלוהים] ישתבח: "השומר אותה זֶפֶה יַעֲשֶׂה חֵיל, והמטמא אותה ינחל מפח נפש".⁴⁴ [האסלאם] הוא זה שהציב את שינוי ערכי המוסר ותיקון נשמת האומה כתנאי בל יעבור לשינוי מצבה. אמר [אלוהים] ישתבח: "אלוהים לא ימיר את השׁוֹרָה על האנשים אלא אם ישנו הם את אשר בלבם".⁴⁵

אתה שומע את הפסוקים החוזרים שוב ושוב על ביטויים נכבדים של מוסר, ואתה רואה את העוצמה הגלומה בהם, [עוצמה] שאין לה אח ורֵעַ, בתיקון הנשמה, בהכשרתה, בזיכוכה ובטיהורה. דוגמה לכך היא אמירתו [של אלוהים], ישתבח, אודות המהימנות: "יש בין המאמינים אנשים אשר התחייבו לאלוהים בשבועת אמת. כמה מהם קיימו את נדרם, וכמה מהם עודם ממתנינים, ולא שינו דבר מאשר התחייבו. יגמול אלוהים לאנשי האמת על האמת אשר בפיהם";⁴⁶ ואודות המאמץ, וההקרבה, והסבלנות, והנשיאה בנטל, והעמידה בפורענות: "זאת כי כל אימת שיסבלו צמא או לאות או רעב במלחמה למען אלוהים, וכל אימת שרגלם תדרוך במקום אשר ירגיזו את הכופרים, וכל אימת שיפגעו באויב, יירשם מיד לזכותם

44. סורה 9:10-9.

45. סורה 11:13.

46. סורה 23:24-23.

מעשה טוב. אלוהים לא יגרע משכר המיטיבים. כל אימת שיוציאו הוצאה קטנה או גדולה, או יעברו כברת דרך כלשהי, מיד יירשם הדבר לזכותם. אלוהים ייתן להם את שכרם על כל הטוב שעשו⁴⁷. אין עוד [דת] כמו האסלאם הפועלת לעורר את המצפון, להחיות את הרגש ולשמור על הנפש שמירה מאין כמותה. אין מלבדו שום מערכת משפטית החודרת אל הסודות העמוקים ביותר ואל הדברים הנסתרים ביותר.

ז. האסלאם והכלכלה. אומה מתעוררת זקוקה יותר מכול לארגון ענייני הכלכלה שלה. אלה העניינים החשובים ביותר בעידן הנוכחי, והאסלאם אינו מתעלם מן ההיבט הזה. הוא אף קבע את עקרונותיה [של הכלכלה] ולא התנגד לשכלולה. והנה, אתה יכול לשמוע את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם, בדבר הצורך לשמור על הכסף ולחשב את ערכו, והחובה לטפל בו: "אל תפקידו ביד השוטים את רכושכם אשר נתן לכם אלוהים לקיומכם"⁴⁸. ובנוגע ל[חובת] האזיון בין ההוצאות להכנסות הוא אומר: "אל תכבול ידך אל צווארך ואל תושיטנה ללא מצרים"⁴⁹. אומר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: מה נעלה הוא זה המכלכל את צעדיו. וכפי שזה נכון לגבי היחיד, זה נכון לגבי האומה, כדברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: טוב כסף הגון לאדם הגון. האסלאם מקבל בברכה כל מערכת כלכלית המתנהלת כראוי, והוא קורא לאומה לאמץ אותה, ואינו ניצב בדרכה. במשפט האסלאמי יש כללים רבים בנוגע לעסקאות ממוניות, והוא מפרט אותם באופן שאינו מותיר מקום לתוספות.

ובכן, אם האומה מתבססת על היסודות האלה של תקווה, אהבת מולדת, מדע, כוח, בריאות וכלכלה, הרי שהיא ללא ספק אומה

47. סורה 9:120-121.

48. סורה 4:5.

49. סורה 17:29.

חזקה ביותר, ויש לה עתיד. על אחת כמה וכמה אם נוסף על כך היא מיטהרת מן האגואיזם, האיבה, האנוכיות והרשע, ומשאלתה היא [השגת] הטוב לעולם כולו. והנה האסלאם עֵרַב לך, ולשום אומה הרוצה לקום לתחייה אין צורך לנטוש אותו ולגלות עוינות כלפיו.

ח. הסדרים הכלליים של האסלאם. זהו אחד הצדדים היפים בסדרי האסלאם, אותם סדרים הנוגעים לתחייתן של אומות, בהנחה שאנחנו ניצבים בפתחו של עידן התחייה. אם נרצה לסקור את כל הצדדים היפים של הסדרים האסלאמיים נזדקק לספרים עבי כרס ולמחקרים גדולים ורחבי ידיים. נסתפק [אם כן] בתיאור קצר מאוד: סדרי האסלאם בכל הנוגע לפרט, למשפחה, לאומה על ממשלתה ועמה, ולמערכת הקשרים בין האומות ובין עצמן; סדרי האסלאם ממזגים יכולת קליטה, דיוק, העדפת התועלת וליבונה. אלה הסדרים המושלמים והמועילים ביותר שהאנושות הכירה אי פעם – בעידן העתיק או בעידן המודרני. זוהי קביעה שההיסטוריה מאשרת והמחקר המדעי מאמת בנוגע לכל ההיבטים של חיי האומה.

הקביעה הזאת, שהתייחסה בעבר לפרט, מתייחסת כעת לכלל, וכל אדם ישר יכול להיווכח בנכונותה. ככל שהחוקרים מעמיקים לחקור, הם מגלים בסדרים הנצחיים האלה צדדים יפים שלא עלו בדעת אבותיהם. צדק אלוהים שאמר: "עוד נראה להם את אותותינו בכל קצות הארץ ובהם עצמם, ואז יתברר להם כי אמת הוא. האין די בכך שריבונך עד לכל דבר?!"⁵⁰

האסלאם מגן על המיעוטים

כבוד מעלתו...

האנשים חושבים שהאמונה באסלאם והפיכתו לבסיס לסדרי החיים שוללות את קיומם של מיעוטים לא מוסלמיים באומה המוסלמית,

ושוללות אחדות בין המרכיבים השונים של האומה, ואלה הרי יסודות תחייה חשובים בעידן הזה. ואולם האמת אינה כזאת כלל וכלל, שכן האסלאם שאותו יצר החכם-המומחה, זה המכיר את עברן של האומות, את ההווה שלהן ואת עתידן, טיפל במכשול הזה מראש. הוא לא פרסם את החוקה הקדושה, החכמה שלו, לפני שכללה את הנוסח הגלוי, הברור, [נוסח] שאינו סובל ערפול או חוסר בהירות, בכל הנוגע להגנה על המיעוטים. האם יש צורך בנוסח גלוי יותר מזה: "אין אלוהים אוסר עליכם לכבד ולעשות צדק עם אלה אשר לא יילחמו בכם בשל הדת ולא יגרשוכם ממושבותיכם. אלוהים אוהב את העושים צדק".⁵¹

הנוסח הזה כולל לא רק את [חובת] ההגנה [על המיעוטים], אלא מצווה לנהוג כלפיהם בצדק ובחסד. שהרי האסלאם הוא שקידש את האחדות האנושית הכללית כדברי אלוהים ישתבח: "הוא האנשים, בראנו אתכם מתוך זכר ונקבה, וחילקנו אתכם לעמים ושבטים, למען תבחינו ביניכם".⁵² בנוסף קידש [האסלאם] את האחדות הדתית הכללית, ושם קץ לקנאות, והטיל על בניו את חובת האמונה בדתות השמימיות כולן, כדברי אלוהים ישתבח: "אמרו, מאמינים אנו באלוהים ובאשר הורד אלינו ממרומים, ובכל אשר הורד ממרומים אל אברהם וישמעאל ויצחק ויעקב והשבטים, ובאשר ניתן למשה ולישוע ובאשר ניתן לנביאים מעם ריבונם. לא נפלה איש מהם, ומתמסרים אנו לו. אם יאמינו באשר תאמינו אתם, תישר דרכם, ואולם אם יפנו עורף, ייקלעו למחלוקת. אז יפטור אותך אלוהים מהם, כי הוא קשוב ויודע. (דתנו היא) הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נאה משל אלוהים?"⁵³

כמו כן קידש [האסלאם] את האחדות הדתית של כל דת בפני עצמה, ללא התנשאות וללא תוקפנות. אמר [אלוהים], יתברך

.51 סורה 8:60

.52 סורה 13:49

.53 סורה 2:136-138

ויתרומם: "המאמינים אחים הם, על כן פייסו בין אִתְּיֶכֶם וְהָיוּ יְרֵאִים את אלוהים, למען תרוחמו".⁵⁴

לא ייתכן שהנהגה בדרך האסלאם, זה הבנוי על מזג מאוזן וצדק עילאי, תהיה גורם לקרע באחדות מתמדת. ההפך הוא הנכון; [האסלאם] הקנה לאחדות הזאת אופי של קדושה דתית, ואילו קודם לכן נבע כוחה של האחדות מן החוק החילוני.

האסלאם קבע בצורה מדויקת למי ראוי לנו להתנגד, את מי להחרים, ולמי אסור להתחבר. אמר אלוהים, ישתבח, אחרי הפסוק הקודם: "אלוהים אוסר עליכם לקחת לכם למגינים את אלה אשר לחמו בכם בשל הדת וגירשו אתכם ממושבותיכם וסייעו לגרש אתכם. הלוקחים אותם למגינים הם בני העוולה".⁵⁵ כל אדם ישר יסכים כי אומה לא יכולה להשלים חסווג כזה של נוכרים ימצא בה, יגרום לפירוד בין בניה ויערער את מערכת סדריה.

זו עמדת האסלאם כלפי המיעוטים הלא מוסלמיים; עמדה לא מעורפלת ושאין בה עושק. עמדתו כלפי הזרים היא עמדת שלום וידידות כל עוד הם ישרים ונאמנים. אולם אם נשחת מצפונם ורבה חטאתם, הקוראן קובע את עמדתנו לגביהם בדבריו: "הוי המאמינים, אל תיקחו לכם ידידי נפש שלא מביניכם, כי לא יחסכו כל מאמץ לחבל בכם. הם שמחים במצוקתכם והשנאה רושפת בפיהם, אך אשר יסתירו בלבם חמור עוד יותר. בזאת ביארנו לכם את האותות, אם תשכילו להבין. הנה אוהבים אתם אותם, ואילו הם אינם רוחשים לכם אהבה".⁵⁶

כך טיפל האסלאם בכל הצדדים האלה בצורה המדויקת, היעילה, והברורה ביותר האפשרית.

.54 סורה 10:49.

.55 סורה 9:60.

.56 סורה 118:3-119.

האסלאם אינו מעכיר את יחסי הידידות בינינו ובין המערב
האנשים חושבים גם שסדרי האסלאם בחיינו החדשים עלולים להרחיק בינינו ובין מדינות המערב, ולהעכיר את היחסים המדיניים לאחר שהתייצבו קמעה. זו מחשבה מוטעית לחלוטין, שכן אם דעתן של המדינות האלה עלינו אינה טובה, הן לא יחבבו אותנו יותר אם נלך בדרך האסלאם או בכל דרך אחרת. אם יחסינו כלפינו הם של ידידות כנה, ובינן לבינינו קיים אמון, הרי הנואמים והמדינאים שלהם כבר הכריזו כי כל מדינה חופשית לאמץ את הסדרים הנראים לה על אדמתה כל עוד אין הדבר פוגע בזכויות האחרים. המדינאים במדינות האלה כולן חייבים להבין שהכבוד הבין-לאומי של האסלאם הוא הכבוד המקודש ביותר שאותו הכירה ההיסטוריה, ושהעקרונות שהציב האסלאם הבין-לאומי כדי לנצור את הכבוד הזה ולשמור עליו הם יסודות איתנים ויציבים מאין כמותם.

האסלאם הוא זה שאומר על שמירת הבריתות וקיום ההבטחות: "שִׁמְרוּ עַל חוּזֵיכֶם, כִּי עַל חוּזֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁכַּח אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (ישותק 57). והוא אומר: "אבל לא למשתפים אשר ערכתם עמם חוזים בשבועה, ואשר לא החסירו דבר מהתחייבותם כלפיכם ולא סייעו ביד איש כנגדכם. לאלה השלימו את חוזיהם עד שתימלא תקופתם, כי אלוהים אוהב את היראים".⁵⁸ והוא אומר: "כל אימת שינהגו עמכם ביושר, נהגו גם אתם ביושר עמם".⁵⁹ והוא אומר בנוגע ל[חובה] לכבד את הפליטים ולתת מחסה למבקשי המפלט: "ואם יבקש אחד המשתפים כי תערו בו לשלום, הִיָּה עִרְבָּ לּוֹ לִמְעַן יִשְׁמַע אֶת דְּבַר אֱלֹהִים, וְאַחֵר הִבָּא אוֹתוֹ אֶל מְקוֹם מִבְטָחִים".⁶⁰

אם זה היחס למשתפים, מה [לדעתך] יהיה היחס לאנשי הספר?

57. סורה 17:34.

58. סורה 9:4.

59. שם: 7.

60. שם: 6.

אנשי המערב חייבים להתייחס לאסלאם, זה אשר קובע את העקרונות האלה ומוביל את אנשיו בדרכים האלה, כאל מי שמבטיח להם ערבות מסוג שונה. אנו אומרים שלמען טובתה של אירופה עצמה, צריכות לשלוט בה ההשקפות הנכוחות האלה בכל הנוגע ליחסים בין המדינות ובין עצמן. זה טוב ונצחי יותר מכל דבר אחר!

מקורות התחייה במזרח אינם מקורות התחייה במערב

כבוד מעלתו...

מנהיגי המזרח למדו על תחיית המערב והשתכנעו שהיא מבוססת על חורבן הדת, הרס הכנסיות, היחלצות משלטון האפיפיור, ריסון כוחם של הכמרים וכוהני הדת, חיסול כל היבטי שלטון הדת באומה וניתוק הדת באופן מוחלט מן המדינה. זו אחת הסיבות לכך שכמה מן האומות במזרח סטו מן האסלאם וחקו את המערב. ואולם אם זה נכון באומות המערב, אין זה נכון כלל וכלל באומות האסלאם. זאת משום שאופי הכללים באסלאם אינו דומה לאופיים בכל דת אחרת. שלטונם של אנשי הדת המוסלמים מצומצם ומוגבל, והם אינם אווזים ברסן האירועים ובמוקדי הכוח. הדבר הזה אפשר לעקרונות היסוד של האסלאם להשתנות במהלך ההיסטוריה, להתאים את עצמם לתקופה, לשאוף לקדמה, לתמוך במדע ולהגן על המדענים. מה שקרה [במערב] לא נכון שיקרה פה; על כך נערכו מחקרים רחבי יריעה ונכתבו ספרים רבים. משימתנו באיגרת הזאת היא ללמוד את הנושא באופן תמציתי מתוך כוונה לזכור אותו ולהפריך דמיונות שווא. ואנו משוכנעים שכל אדם ישר תומך כמונו בעיקרון הזה. לפיכך אסור בתכלית שהרגש הזה יהיה נר לרגלינו בתחייתנו המודרנית, החייבת להיות מבוססת בראש ובראשונה על יסודות

מוצקים של מוסר נעלה, של מדע יקר ערך ושל עוצמה גדולה, שכן זה מה שהאסלאם מצווה.

אנשי הדת אינם הדת

כמה מאלה שבחרו ללכת בנתיב של אנשי המערב מתרצים זאת בהתנהגותם של אנשי הדת המוסלמים במובן הזה שעמדתם [של אנשי הדת] מנוגדת לתחייה הלאומית. [כמו כן טוענים נגדם] שהם נלחמים מלחמה פושעת באלה המחזיקים בתפיסה הלאומית, עושים יד אחת עם הגזלנים ומעדיפים את התועלת האישית ואת הנאות העולם הזה על טובת המדינה והאומה. אם זה נכון, אזי זה פגם באנשי הדת ולא בדת. האם הדת מצווה לעשות את [העוולות] האלה? הביוגרפיה של אנשי השם מלאה בחכמי דת של האומה האסלאמית אשר התפרצו דרך הדלתות והמחסומים של מלכים ושליטים, הצליפו בהם בשבט לשונם, פקדו עליהם, סירבו לקבל את מתנותיהם, הבהירו להם את האמת, הגישו להם את דרישות האומה, ו[בעת הצורך] אף אחזו בנשק כשהם עומדים זקופים בפני עושק ורשע. ההיסטוריה לא שכחה את גדוד פוסקי ההלכה בשורות לוחמיו של אַבְּן אַל-אַשְׁעַת'⁶¹ במזרחה של מדינת האסלאם, ולא את המהפכה של השופט אַבְּן יַחְיָא אַל-לִיְתִי' המאלפי במערבה.⁶²

אלה כללי הדת, וזה עברם של חכמי הפסיקה המוסלמים. האם יש בהם, ולו מעט מזער, ממה שטוענים? והאם זה צודק להטיל על הדת את האחריות למעשיהם של אנשים שסטו ממנה?

לפיכך, טענות הכזב האלה, גם אם הן נכונות ביחס לקבוצת אנשים מסוימת, אינן נכונות ביחס לכלל. וגם אם התעוררו בשל תנאים מסוימים, אין הן מתאימות לכל התנאים. ההיסטוריה של

61. מצביא מוסלמי שמרד בשנת 699 (תקופת הח'ליפה האומיי עבד אל-מאלכ) במושל עיראק העריץ, אל-חג'אג' בן יוסף.

62. מרד של אנשי דת בספרד נגד הח'ליפה אל-חכם בראשית המאה התשיעית.

התחייה המודרנית במזרח גדושה להתפאר בעמדות של אנשי דת מוסלמים בכל אומה: העמדה שנוקטת אל-אזהר⁶³ במצרים, והמועצה המוסלמית העליונה בסוריה הדרומית (פלסטין),⁶⁴ ובסוריה הצפונית (לבנון), ומן־לאנא אבול־פלאם⁶⁵ ואָחיו, מאנשי הדת הנכבדים ביותר בהודו, ומנהיגי המוסלמים באינדונזיה. [כל זה] לא נשכח ולא רחוק מאתנו בזמן. אלה, אם כן, טענות כזב שאסור להפוך אותן לכלי שנועד להעביר את האומה על דתה בשם הלאומיות גרידא. [כמו כן אפשר לשאול] האם אין זה מועיל יותר לאומה לתקן את [הטעון תיקון אצל] אנשי הדת ולהשלים עמם במקום לנקוט כלפיהם יחס מצמית? אפילו הביטויים שפשו בקרבנו מתוך חקיינות לשמה, כמו הביטוי "אנשי הדת", אינם נכונים ואינם תואמים את המקובל אצלנו. משמעות [המונח הזה] במערב היא [cleros, היינו, כלי קודש], ואילו באסלאם המשמעות המקובלת מקיפה את כל המוסלמים, שכן המוסלמים כולם, מקטן ועד גדול, הם "אנשי דת".

63. אוניברסיטת אל-אזהר הוותיקה בקהיר היא המוסד החשוב בעולם ללימודי האסלאם הסוני. בשנות ה־30 של המאה ה־20, כאשר בנא כתב את מכתבו, נאבקו המוסד והעומדים בראשו נגד מגמות החילון במצרים.

64. המועצה המוסלמית העליונה, שבראשה עמד המפתי חאג' אמין אל-חסיני, ניהלה כמעט מאז הקמתה ב־1922 את מאבקם של ערביי פלסטין נגד היישוב היהודי. יש לציין כי במועד כתיבת המכתב, ספטמבר-אוקטובר 1936, הסתיימה השביתה הכללית אשר פתחה את המרד הערבי הגדול חצי שנה קודם לכן. זמן קצר לאחר מכן, בראשית נובמבר, הגיעו לארץ חברי ועדת פיל.

65. מולאנא אבולכלאם אזאד (1888-1958), איש דת מוסלמי בהודו וממנהיגי המאבק בבריטים. אזאד התנגד לחלוקת הודו ושימש שר חינוך בממשלת הודו לאחר קבלת העצמאות.

צעד אמיץ אולם מוצלח

כבוד מעלתו...

אחרי כל הדברים האלה, כיצד נוכל להצטדק בהתרחקנו מנתיב האמת, נתיב האסלאם, ובהליכתנו בנתיב התאוות והבלי הסרק, הנתיב של אירופה? בנתיב של אירופה תמצאו קישוט זול ופרכוס חיצוני, תענוגות ותפנוקים, הפקרות ומתירנות. יש בו הנאות המענגות את הנפש, וכל זה נחמד ללב, כפי שאומר [אלוהים], ישתבח: "האנשים משתבחים באהבת הדברים הנחשקים: נשים וּבָנִים ומצבורי זהב וכסף, וסוסים אצילים ומקנה ויבול. כל זה תענוג חולף הוא של חיי העולם הזה".⁶⁶

לעומת זאת, נתיב האסלאם הוא תפארת, שגיבות, אמת, כוח, ברכה, יושר, יציבות, מעלה, אצילות. הובילו בו את האומה, והאל יצליח דרככם: "אָמור, הבה ואודיעכם מה טוב לכם יותר מכל זה: ליראים שמורים אצל ריבונם גנים אשר נהרות זורמים למרגלותיהם – לְנִצַח ישכנו בהם – ונשים טהורות, ויפיקו רצון מלפני אלוהים. אלוהים מבחין בברואים".⁶⁷

התפנוקים רק הביאו להרס של אומות; התענוגות והתאוות רק זעזעו את אירופה: "וברצותנו להשמיד עיר, נחייב את בניה שטופי התפנוקים, ואולם הם יפרקו עוֹלָם, ובצדק ייגזר דינה, ונשמדנה כליל".⁶⁸ אכן אלוהים, יתברך ויתרומם, שלח את שליחו מתוך רחמים ליושבי תבל עד יום תחיית המתים, ושלח עמו את ספרו הצודק שימשש אור ומורה דרך עד יום תחיית המתים. אכן, תורת שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, קיימת, ומופת הקוראן איתן, והאנושות הולכת לקראתם על כורחה, בין אם בכבוד

66. סורה 14:3.

67. שם: 15.

68. סורה 16:17.

מכובד, ובין אם בשפלות כנועה, מקרוב ומרחוק, עד שיתגשם מאמר אלוהים: "כדי שישליטה [את דת אלוהים] על הדתות כולן".⁶⁹ הַיּוֹ הראשונים שיגישו בשם שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, את צלוחית הצורי ממרפא הקוראן להצלת העולם המיוסר והחולה. זהו צעד אמיץ אולם מוצלח, בעזרת האל ישתבח, והניצחון לאלוהים בפול: "ביום ההוא ישמחו המאמינים בניצחון אלוהים. הוא חש לעזור באשר יחפוץ, והוא האדיר והרחום".⁷⁰

כמה צעדים של רפורמה מעשית

כבוד מעלתו...

לאחר שהבהרנו אילו רגשות רוחניים חייבים להתקיים באומה בתחייתה החדשה, היינו רוצים להציג בסיום כמה היבטים וסימנים מעשיים המתחייבים מן הרגשות האלה. נזכיר כאן ראשי פרקים בלבד ביודענו היטב שכל אחת מן הדרישות מצריכה מחקר מעמיק ומדויק, שהמומחים חייבים להשקיע בו את מלוא מאמציהם וכישרונותיהם. אנחנו מודעים גם לכך שאנו רחוקים מלמצות את צורכי האומה, דרישותיה וגורמי תחייתה כולם, ואיננו סבורים שמילוי הדרישות האלה הוא דבר של מה בכך, שניתן להשיגו בן לילה. כמו כן יודעים אנו שבפני רבות מן הדרישות האלה ניצבים מכשולים שונים המצריכים אורך רוח, תבונה רבה ונחישות איתנה. את כל זה אנחנו יודעים ומביאים בחשבון, [אך] יודעים בנוסף שאם קיימת נחישות, הדרך ברורה, ואם אומה בעלת כוח רצון חזק בוחרת בדרך הטוב, היא תגיע אל מטרתה בעזרת האל יתברך. שימו פניכם לדרך ואלוהים יהיה עמכם.

69. סורה 9:33.

70. סורה 4:30-5.

ובנוגע לאופני הרפורמה העיקריים הנסמכים על הרוח האסלאמית הנכונה, הרי שהם:

ראשית: בתחום המדיני, המשפטי והמנהלי

1. מיגור הכיתתיות⁷¹ וריכוז עוצמתה המדינית של האומה כך שתצעד בכיוון אחד, בשורה אחת.
2. תיקון מערכת המשפט כך שתעלה בקנה אחד עם החקיקה האסלאמית לסעיפיה.
3. חיזוק הצבא. יש להקים בו יחידות נוער רבות ולהצית בהן התלהבות [המבוססת] על יסודות מלחמת הקודש האסלאמית.
4. הידוק הקשרים בין ארצות האסלאם כולן, ביחוד ארצות ערב, כהכנה למחשבה רצינית ומעשית בנושא [השבת] שלטונו האובד של הח'ליפה.
5. הפצת רוח האסלאם במשרדי השלטון, כדי שהעובדים יבינו שהם נדרשים לקיים את כללי האסלאם.
6. פיקוח על התנהגותם האישית של העובדים הן בחייהם הפרטיים והן בעבודתם.
7. הקדמת שעות העבודה בקיץ ובחורף כך שהדבר יקל על קיום המצוות וישים קץ לתופעה שאנשים ערים עד מאוחר.
8. מיגור השוחד והפרוטקציוניזם והסתמכות על כישרון ועל תעודות חוקיות בלבד.
9. כל פעולות הממשלה חייבות להישקל במאזני הדינים והכללים האסלאמיים. סדרי הטקסים, ההזמנות, הכנסים הרשמיים, בתי הסוהר ובתי החולים יאורגנו כך שלא יסתרו את כללי האסלאם. המשמרות במקומות העבודה יחולקו כך שלא יתנגשו עם זמני התפילה.

71. במקור: חזביה גם במשמעות של מפלגתיות, סיעתיות.

10. העסקת בוגרי אל־אזהר במשרות צבאיות ומנהליות, והכשרתם [לשם כך].

שנית: בתחום החברתי והמדעי

1. יש להרגיל את העם לכבד ערכי מוסר, לקבוע בנושא הזה הנחיות המעוגנות בחוק, ולהחמיר בענישה על עבירות בתחום הערכים.
2. טיפול בנושא האישה באופן שישלב את קידומה עם הגנה עליה בהתאם לכללי האסלאם. זאת כדי שהנושא הזה, שהוא הנושא החברתי החשוב ביותר, לא יופקר לחסדי הקולמוסים המשוחזדים וההשקפות החריגות של כותבים המבטאים הגזמה וזלזול.
3. מיגור הזנות לסוגיה, הן הנסתרות והן הגלויה. יש להתייחס לזנות, יהיו אשר יהיו הנסיבות, כמגונה, ולהעניש את המעורבים בה במלקות.
4. מיגור ההימורים מכל הסוגים, החל במשחקים ובהגרלות וכלה בתחרויות ובמועדוני [קלפים].
5. מלחמה במשקאות האלכוהוליים ובסמים המשכרים. צריך לאסור עליהם ולהיחלץ מפגיעתם.
6. מאבק בלבוש החושפני ובפריצות. יש להדריך את הגברות כיצד צריך להתנהג, ולעשות זאת ביתר תקיפות בקרב המורות והתלמידות, ובקרב הרופאות והסטודנטיות וכן אלה הכפופות להן.
7. יש לחזור ולבדוק את תוכניות הלימוד של הבנות, ולהפריד ביניהן ובין תוכניות הלימוד של הנערים בשלבי החינוך השונים.

8. יש למנוע מסטודנטים ומסטודנטיות להתערב אלה באלה. חובה להתייחס לכל התייחדות של גבר עם אישה שאינה מותרת לו כאל עברה ששניהם צריכים לתת עליה את הדין.
9. חיזוק קשר הנישואין והקשר בין הורים לילדים בכל האמצעים האפשריים. יש לחוקק חוקים שיגנו על המשפחה, יעודדו את קיומה ויפתרו את הבעיות המתעוררות בזוגיות.
10. סגירת אולמות הנשפים, איסור על ריקודים פרוצים וכדומה.
11. פיקוח על תחום ההצגות וסרטי הקולנוע, והקפדה מחמירה בבחירת העלילות והתסריטים.
12. תיקון השירים, ניפוי ופיקוח עליהם באופן מחמיר.
13. יש להדק את הפיקוח על בחירת ההרצאות, השירים והנושאים המשודרים לאומה, תוך שימוש בתחנת השידור [ככלי] המחנך לפטריוטיזם מוסרי ונאצל.
14. החרמת הרומנים המגרים, הספרים המפוקפקים והמושחתים, והעיתונים הפועלים להפיץ פריצות תוך ניצול נתעב של היצרים.
15. ארגון מחנות הקיץ באופן שישים קץ לאנרכיה ולהפקרות הגורמות לאובדן המטרה הבסיסית של המחנות האלה.
16. הגבלת שעות הפתיחה והסגירה של בתי הקפה הציבוריים, פיקוח על מעשי המבקרים בהם, והדרכתם בנוגע למה שעשוי להועיל להם. אין להתיר להם להיות פתוחים זמן ארוך כל כך.
17. יש להשתמש בבתי הקפה האלה להקניית קריאה וכתיבה לבורים באמצעות מורי חינוך החובה בני הדור הצעיר ובאמצעות סטודנטים.
18. מאבק במנהגים מזיקים בתחומי הכלכלה והמוסר, או בתחומים אחרים. יש להפנות את ההמונים למנהגים אחרים, מועילים יותר. צריך לחנך את ההמון באופן שהחינוך יעלה

- בקנה אחד עם האינטרס הציבורי בנושאים כמו מנהגי שמחה ואָבל, ימי הולדת וטקסים, מועדים וחגים וכדומה. הממשלה צריכה לשמש מופת נאמן לכך.
19. יש לשקול הנהגת פיקוח והענשה של כל מי שיוכח כי עבר על אחד מכללי האסלאם או פעל נגדו, כמו אכילה בחודש הרמדאן, הזנחה בזדון של [חובת] התפילה, גידוף הדת וכדומה.
20. הצמדת בתי־הספר של חינוך החובה בכפרים אל המסגדים תוך עריכת רפורמה מלאה בהם. זאת בכל הנוגע למועסקים, לניקיון ולהשגחה מלאה [על הנעשה], כך שהילדים הקטנים ישננו את התפילה בעוד הגדולים ירכשו ידע.
21. יש לקבוע שההשכלה הדתית היא חומר לימוד בסיסי בבתי־הספר למיניהם, כל אחד בהתאם לאופיו, וגם באוניברסיטה.
22. חיזוק הלימוד בעל־פה של הקוראן בבתי־הספר הציבוריים הכלליים והעמדת ידיעת הקוראן כתנאי להשגת תעודות בתחומי הדת והשפה, זאת יחד עם קביעה כי בכל בית־ספר [על התלמידים] לזכור בעל־פה חלק ממנו.
23. קביעת מדיניות יציבה שתמריץ את החינוך ותעלה את רמתו. [המדיניות הזאת] תציב לחינוך, על סוגיו השונים, יעדים ומטרות אחידים, תקרב בין התרבויות השונות הקיימות באומה, ותקבע שהשלב הראשון יתמקד בטיפוח רוח הפטריוטיזם האצילי והמוסר הנאמן.
24. יש להקדיש תשומת לב [מיוחדת] לשפה הערבית בכל שלבי החינוך תוך הפרדתה בשלבים הראשונים מן השפות הזרות.
25. יש להקדיש תשומת לב [מיוחדת] להיסטוריה האסלאמית, להיסטוריה הלאומית, לחינוך לאהבת המולדת ולהיסטוריה של הציוויליזציה האסלאמית.

- יש להקדיש מחשבה לדרכים שבאמצעותן ניתן לאחד את הלבוש של האומה באופן הדרגתי.
26. הדברת הרוח הזרה בתוך הבתים, היינו: השפה, המנהגים, הלבוש, המטפלות והאחיות הרחמניות... וכדומה, ומיצור⁷² כל הדברים האלה, בעיקר בבתי המעמדות הגבוהים.
27. יש לכוון את העיתונות לכיוון נאמן, ולעודד את המפרסמים והכותבים לאמץ נושאים אסלאמיים-מזרחיים.
28. יש להקדיש תשומת לב לנושאים הקשורים לבריאות הציבור, כולל הפצת מידע בנושאי בריאות, בדרכים שונות. כמו כן צריך להגדיל את מספר בתי החולים, הרופאים והמרפאות הניידות, ולהקל [על הציבור] את קבלת הטיפול.
29. יש להקדיש תשומת לב לעניין הכפרים (בנושאים הבאים): ארגון, ניקיון, טיהור מי השתייה וכן אמצעי חינוך, איכות חיים והכשרה.

שלישית: בתחום הכלכלה

1. יש לארגן את מס הצדקה (הכנסות והוצאות) בהתאם לכללי ההלכה הנדיבים, ולהיעזר בהם במסגרת מיזמי צדקה הכרחיים, כמו מחסה לנכים, לעניים וליתומים, וכן לשם חיזוק הצבא.
2. איסור הריבית וארגון מערכת הבנקאות לשם השגת המטרה הזאת. הממשלה חייבת להיות מופת בנושא הזה בכך שתוותר על רווחיה מן הריבית במיזמים הקשורים אליה, כמו בנקי ההשקעות, אשראי לתעשייה וכדומה.

72. במשמעות של הפיכה למצרי.

3. יש לחזק את המיזמים הכלכליים, להרבות בהם ולהעסיק בהם אזרחים מובטלים. יש להוציא את [המיזמים] מידי הנוכרים לבעלותו הבלבדית של הלאום.
4. הגנה על ההמונים מפני שרירות הלב של החברות המונופוליסטיות. יש להציב להן מגבלות, ולהשיג מהן את מרב הרווחים למען הציבור.
5. שיפור מצבם של פקידי המדינה הזוטרים באמצעות העלאת שכרם, מתן תוספות שכר ותגמולים, זאת במקביל להפחתת משכורותיהם של הפקידים הבכירים.
6. יש לצמצם את מספר המשרות ולהסתפק בהכרחי. יש להקפיד ולחלק את העבודה בין הפקידים בצורה צודקת.
7. חיזוק ההדרכה בתחומי החקלאות והתעשייה תוך הקדשת תשומת לב להגברת התפוקה של האיכר ושל איש המלאכה.
8. הקדשת תשומת לב לעניינים הטכניים והחברתיים של הפועלים והעלאת רמתם בתחומי החיים השונים.
9. ניצול אוצרות טבע כמו אדמת בור, מכרות עזובים וכדומה.
10. העדפת פיתוח וביצוע של פרויקטים הכרחיים על־פני מותרות.

ובכן, זו איגרת "האחים המוסלמים" שאותה אנחנו מגישים [לכם]. אנחנו מתייצבים עם הכישרונות ש[אלוהים] חנן אותנו בהם, ועם כל מה שברשותנו, לפקודת כל גוף או ממשלה הרוצים להוביל אומה אסלאמית אל הקדמה והפיתוח. אנחנו נענים לקריאה ומוכנים להקרבה, ותקוותנו היא שבכך הבענו את נאמנותנו וביטאנו את עמדתנו כי הדת היא נאמנות לאלוהים ולשליחו, ולספר, ולגדול ואלהים ולציבור כולו.

אלוהים לבדו הוא משאלתנו, ושלוש על עבדיו־נבחריו ...

חסן אל־בנא

איגרת הוועידה החמישית¹

בשם אללה הרחמן והרחום.

בעשר שנים; משנת 1347 עד שנת 1357 להגירת הנביא.²
מבחר מתוך הנאום המקיף שנשא המורה הנכבד, המדריך הכללי,
בוועידה השנתית החמישית.

- מטרת האחים ומאפייני בשורתם.
- איגרות האחים ושלבי תורתם.
- עמדת האחים כלפי המוסדות השונים.

מטרת האחים ומאפייני בשורתם

אחים! הייתי רוצה שתמיד נפעל ולא נדבר, ונמסור למעשים את רשות הדיבור על אודות האחים וצעדיהם. והייתי רוצה שיהיה מעבר שקט ורגוע בין צעדיכם הבאים לצעדיכם הקודמים, וללא ההפרדה הזאת שבה אנחנו מציינים מלחמת קודש של עשר שנים שעברו, [רק] כדי לחזור ולהתחיל שלב חדש במלחמת הקודש התמידית למען הגשמת הרעיון הנעלה שלנו.

אולם אתם רציתם זאת, ונעם לכם לגרום לנו אושר בכינוס המקיף הזה, ותודה לכם. אין כל פסול בכך שנצל את ההזדמנות הנכבדה הזאת כדי להציג את תוכניתנו, לסקור את פעולותינו, להבטיח את קיום השלבים בדרכנו, וכן כדי להגדיר את המטרה ואת האמצעי. כך יתבהר הרעיון המעורפל, יתוקן המבט השגוי,

-
1. "איגרת הוועידה החמישית" כוללת את נאומו של בנא בוועידה החמישית של "האחים המוסלמים" שנערכה בקהיר ב־3 בפברואר 1939. הנאום פורסם בשבועון אל־נד'יר ב־7 בפברואר.
 2. הוועידה החמישית נערכה במלאת עשר שנים להקמת "האחים המוסלמים" (על פי המניין המוסלמי).

יילמד הצעד שיש לנקוט, תושלם החוליה החסרה, והאנשים יכירו את "האחים המוסלמים" ואת בשורתם האמיתית בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים.

אין פסול בכך, ואין פסול בכך שמי שקריאתנו זו תגיע לאוזניו, או ישמע את הדוח הזה, יגיש לנו את דעתו בנוגע למטרותנו, לאמצעינו ולצעדינו, ואנחנו נקבל מה שראוי ונציית למה שנכון. והדת והעצה הנאמנה לאלוהים, ולשליחו, ולספרו, ולראשי המוסלמים, ולכלל הציבור.

אחים:

הרשו לי להביע את שביעות רצוני מברכותיכם ומתודותיכם, ולתאר את האושר המציף אותי בהיותי ניצב ביניכם, ואת השמחה שבמפגש עמכם, ואת התקווה הכבירה שאלוהים יתמוך בכם ויצליח את דרככם. הרשו לי להביע כל זאת בשטף של רגשות אציליים המציפים את אוירי של הכינוס הזה, שכל אשר בו מביע אהבה עמוקה, וקשר אמיץ, אחווה כנה ועזרה הדדית יציבה. יצליח אלוהים את דרככם לטובה.

האחים, רעיון [שנולד] בלבם של ארבעה

אחים נכבדים! עיינתי רבות, וניסיתי רבות, והייתי מעורב בחוגים רבים, והייתי עד לכמה וכמה אירועים, ויצאתי מן המסע הזה, הקצר בזמן אך הארוך במספר התחנות שבו, באמונה יציבה ומבוססת, שהאושר שאותו מחפשים האנשים כולם מושפע עליהם מתוך נפשם ומתוך לבם, ולעולם אינו מגיע אליהם מבחוץ. והאומללות המקיפה אותם, שממנה הם נמלטים, פוגעת בהם גם היא בתוך הנפש והלב. [אני סבור] שהקוראן מאשר את המשמעות הזאת ומבהיר אותה, וזה מאמר אלוהים ישתבח: "אלוהים לא ימיר את השוֹרָה על האנשים,

אלא אם ישנו הם את אשר בלבם".³ ולא מצאתי מילים עמוקות יותר בהגות החברתית ממילותיו של המשורר:

"חייך! שום ארץ לא צרה על יושביה
מידות האנשים, הן הן צרות".⁴

אני משוכנע בכך, ובנוסף אני משוכנע שלא קיימים סדרים או כללים המבטיחים אושר לנפשו של בשר ודם, ומכוונים את האדם בדרכים ברורות אל האושר, כמו כללי האסלאם הנאמן הטבעי, הברור והמעשי. אין זה המקום לפרט את הכללים האלה, ואין זה המקום להוכיח כי הם מבטיחים את התוצאה הזאת וכי יש בהם ערובה לאושרה של האנושות כולה; זה נושא למקום אחר. כמו כן אני משוכנע בכך שכולנו חולקים את האמונה בנכונותה של ההשקפה הזאת, מה עוד שרבים מן הלא מוסלמים תומכים בה ומכירים ביופי שבאסלאם ובשלמותו.

לפיכך הקדשתי את חיי מאז התבגרותי למטרה אחת והיא: הדרכת האנשים אל האסלאם, באמירה ובמעשה. לכן היה רעיון "האחים המוסלמים" רעיון אסלאמי טהור במטרתו ובאמצעים למימוש, ללא שום נגיעה במשהו לא אסלאמי.

למחשבות האלה היה [בתחילה] אופי נפשי ולא יותר; מעין שיח רוחני שניהלתי בתוך עצמי, ביני לביני, ומדי פעם הבאתי אותן לידיעת אנשים בסביבתי. הן באו לידי ביטוי בהפצת הבשורה באופן אישי, או בהטפת מוסר, או בשיעורים במסגדים, כאשר ניתנה לי ההזדמנות ללמד. [מדי פעם] עודדתי כמה מידיכי אנשי הדת

3. סורה 11:13.

4. מתוך שיר של המשורר עמר בן אל-אהתם משבט תמים, בן דורו של הנביא. השיר מופיע באנתולוגיה **דיואן אל-חמאסה** שנערכה על-ידי המשורר אבו תמאם בן המאה התשיעית.

להשקיע תשומת לב ומאמץ רב יותר בהצלת האנשים ובהדרכתם אל הטוב שבאסלאם.

לאחר מכן התרחשו במצרים, ובארצות אחרות בעולם האסלאם, כמה אירועים שהציתו את דמיוני, והגבירו את רגשות הצער שבלבי. אז הבנתי שחובה היא להיות רציני ולפעול; ללכת בדרך של יצירה, שתקדם לה תוכחה, ובדרך של ביסוס, שתקדם לה הדרכה. לא אלאה אתכם בפירוט אירועים שכבר הסתיימו ועברו, ושהמעורבים בהם הגיעו לדרך הישר, באופן מלא או חלקי.

התחלתי לשוחח רבות עם אישים בצמרת האומה על הצורך בתחייה, בפעולה ובהליכה בדרך העשייה והיצירה. לפעמים נתקלתי בכאלה שריפו את ידי, לפעמים בכאלה שחיזקו אותי, ולפעמים בכאלה שניסו להאט את מהלכי, אולם לא מצאתי את תשומת הלב שביקשתי לצורך בארגון מאמצי העשייה. מן הראוי שאזכיר במקום הזה את אחמד פאשא תימור⁵ המנוח, שתמיד היה מופת להתלהבות פעלתנית ולקנאות לוהטת, וכל אימת ששוחחתי עמו בעניינים כלליים הקשורים באומה, מצאתי אצלו שכל ישר, ונכונות מלאה, ותפיסה כוללת, וציפייה לרגע הפעולה. יגמול לו אלוהים גמול שלם על פועלו.

הפניתי את מבטי לעבר החברים והאחים שהצטרפו אלי, וראיתי אצלם רצון אמיתי לדעת, ואהבה כנה, ותחושה של חובה, ומצאתי נכונות טובה. מי שבמיוחד נחפו להשתתף עמי בנטל החשיבה, והיה משוכנע בצורך לפעול כדי לזרו ולחזק את תודעתם של האחים הנכבדים, היה האדון אחמד אפנדי אל-ספרי⁶, והאח הנדיב, המנוח

5. אחמד פאשא תימור (1871-1930) ניהל ספרייה פרטית גדולה בקהיר. במשך תקופה מסוימת שימש גזבר של אגודת הצעירים המוסלמים שהוקמה ב-1928. הוא מת לפני שפעילות "האחים המוסלמים" צברה תאוצה.

6. אחמד אל-ספרי, ידיד אישי של חסן אל-בנא, ממקימי "האחים המוסלמים", וסגנו של בנא בראש הארגון עד לסילוקו ב-1947 על רקע של סכסוך פנימי.

השיח' חאמד עֶסְפֵּרִיה⁷ ישכן אותו אלוהים בגן עדן, והאח השיח' אחמד עבד אל־חמיד⁸, ורבים אחרים. הייתה ברית והוסכם שכל אחד מאתנו יעבוד למען המטרה הזאת עד שהתודעה הכללית באומה תפנה לכיוון אסלאמי נאמן.

רק אלוהים לבדו יודע כמה לילות בילינו בדיונים על מצב האומה, ועל [השפל] שאליו היא הגיעה בתחומים שונים בחייה. ניתחנו את הגורמים ואת המחלות, והקדשנו מחשבה לדרכי הטיפול והריפוי. מסקנותינו השפיעו עלינו עד כדי כך שהיינו קרובים לבכי. כמה התפלאנו שאנחנו נתונים במצוקה נפשית קשה כזאת, בעוד החילוניים ישנים היטב, מתבטלים בבתי הקפה, ומבלים במועדוני הפריצות והשחיתות. כששאלתי מי מהם מה גורם לו לשבת בטל ומשועמם, אמר: "אני הורג את הזמן", והוא לא למד, עלוב הנפש הזה, שמי שהורג את זמנו, הורג את עצמו. הרי הזמן הוא החיים.

התפלאנו על האנשים האלה, שרבים מהם היו משכילים, ומהם כאלה שקדמו לנו בנשיאת הנטל הזה. ואז אמרנו זה לזה: אין זו אלא מחלה של האומה שאלוהים גרם לה [קהות חושים], כדי שלא תרגיש בה ולא תפעל למצוא לעצמה מזור.

משום כך ובשל מקרים דומים אנחנו פועלים, ולתיקון הקלקול הזה הקדשנו את חיינו, ואנחנו משבחים את אלוהים ומודים לו ששם את חלקנו עם הקוראים לדבוק בו והפועלים למען דתו. הזמן עשה את שלו, ואנחנו, הארבעה, הלכנו איש לדרכו, ואחמד אפנדי אל־סֵפֵרִי היה במחמודיה, והמנות, השיח' חאמד עסכריה באל־זקאזיק, והשיח' אחמד עבד אל־חמיד בכפר אל־דואר, ואני הייתי באסמאעיליה. ואני זוכר את מילות השיר:

7. חאמד עסכריה, איש דת, מטיף ומחברם של כמה ספרים. מת בדצמבר 1937.

8. מחמד עבד אל־חמיד אחמד, יליד 1911, הצטרף לאחים המוסלמים ב־1933 ונחשב לאחד הדעות (מפיצי הבשורה) הראשונים. הוא לימד בבתי־ספר של הארגון, וב־1938 מונה למזכיר המערכת של השבועון אל־נד'יר.

"בסוריה משפחתי ובבגדאד אהבתי,
ואני באזור הדרום ובקהיר שכני".⁹

ובאסמאעיליה, אחים, הנחתי את הגרעין הראשון למימוש הרעיון, שם נגלתה צורתו הראשונית [של הגוף החדש] שאנחנו נושאים את דגלו ברמה, ואנחנו נודרים לאלוהים להיות חיילים נאמנים במסגרתו תחת השם "האחים המוסלמים", וזה היה בחודש ד' אל-קעדה, שנת 1347.¹⁰

האסלאם של "האחים המוסלמים"

הרשו לי אדונים לעשות שימוש בביטוי הזה – ואיני מתכוון בו שלאחים המוסלמים יש אסלאם חדש, שאינו האסלאם אשר הובא בידי אדוננו מחמד, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, מריבונו. כוונתי לכך שרבים מן המוסלמים בתקופות רבות הלבישו על האסלאם תארים, ותיאורים, והגדרות, וציורים פרי רוחם, כשהם מנצלים את גמישותו ואת היקפו באופן מזיק – עם כל היות הדבר למען החוכמה הנעלה – ונחלקו מאוד בפרשנות האסלאם. הדבר הטביע בנפשם של המוסלמים כמה צורות של אסלאם; חלקן קרובות לאסלאם הראשוני שאותו ייצגו היטב הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, וחבריו, או תואמות לו. [לעומת זאת] חלקן האחר רחוקות ממנו.

יש אנשים שאינם רואים באסלאם מעבר לגבולות הפולחן החיצוני, ואם הם מקיימים אותו, או רואים אחרים המקיימים אותו, הם מרוצים ובטוחים שבכך הבינו את מהות האסלאם. ההשקפה הזאת רווחת בקרב מוסלמים רבים. יש כאלה הרואים

9. שורה מתוך שיר של אבו תמאם שהרבה לנדוד ברחבי האימפריה המוסלמית.
10. אפריל-מאי 1929. על תאריך ייסוד הארגון ראו בפרק: חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים".

באסלאם רק את המידות התרומיות ואת הרוחניות השופעת. זהו המזון הפילוסופי, העֶרֶב לשכל ולרוח, הרחוק מזוהמת הגשמיות העריצה והעושות. יש מי שהאסלאם שלו מסתכם בהתפעלות מן המשמעויות המעשיות הקיימות בו, שהן חיוניות, והוא אינו מחפש משמעויות אחרות. יש הרואים באסלאם סוג של מורשת ואוסף של פעולות מסורתיות, שאין בהן משום נזק וגם לא תועלת, ומבחינתם של אלה, האסלאם וכל מה שקשור אליו, היו להם לזרא. אתה מוצא את ההשקפה הזאת באופן ברור בקרב רבים מאלה שקיבלו השכלה מערבית, ולא הייתה להם הזדמנות מתאימה להיות במגע עם אמיתות האסלאם. אלה אינם מכירים את האסלאם כל עיקר, או שהם מכירים אותו בצביונו [הנוכחי] אשר הושחת על-ידי מוסלמים שלא היטיבו לייצג אותו.

תחת הסוגים האלה כולם, אפשר לדרג סוגים נוספים [של מוסלמים], שהשקפתו של כל אחד על האסלאם שונה מהשקפת רעהו – אם מעט ואם הרבה. מעטים הם אלה המכירים את האסלאם בצורה מלאה וברורה, המשלבת את כל ההשקפות האלה גם יחד. אלה כמה צורות של אותו אסלאם בנפשם של בני אדם שונים, דבר הגורם להם להיות חלוקים בהבנת "האחים המוסלמים" ובתיאור הרעיון שלהם. יש אנשים הרואים באחים המוסלמים חבורה של מטיפים־מדריכים שכל דאגתם להטיף לבני האדם שיתנזרו בעולם הזה, ולהזכיר להם את העולם הבא. יש המתארים את "האחים המוסלמים" כמסדר צופי שעניינו ללמד את האנשים סוגים של פולחן,¹¹ את אמנות עבודת אלוהים ואת ההזדככות והסגפנות הקשורות בכך. יש הרואים [באחים המוסלמים] חבורה העוסקת בתיאוריה של המשפט, שכל עניינה מצטמצם לקבוצה של שליטים שעמה יש לה חילוקי דעות, ובה היא נלחמת, והיא מקוממת

11. ד"ר – טקס צופי. ראו הפרק "מושגי יסוד באסלאם".

את האנשים נגדה, והיא מתעמתת עם מי שאינו מסכים עמה או מגיעה עמו להסכמה. מעטים הם האנשים שבאו במגע עם "האחים המוסלמים" והתמזגו בהם, ולא הסתפקו במה ששמעו, ולא ייחסו לאחים המוסלמים אסלאם שהם דמיינו לעצמם, והם יודעים את האמת עליהם, ומבינים הכול על הבשורה שלהם, בידע ובמעשה. ולכן ברצוני לדבר בפני כבודכם בקצרה על משמעות האסלאם ואופיו כפי שהוא מצטייר בנפשות "האחים המוסלמים", כדי שיהיה ברור וגלוי היסוד שאנחנו מטיפים לו, ומתפארים בהשתייכותנו אליו ובשאיבה ממקורותיו.

1. אנחנו מאמינים שמשפטי האסלאם והכללים שלו הם מקיפים, והם מסדירים את ענייניהם של בני האדם בעולם הזה ובעולם הבא. אלה הסבורים שהכללים האלה מטפלים בצדדים הפולחניים או הרוחניים, ולא בצדדים האחרים, טועים הם. האסלאם הוא אמונה ופולחן, ומולדת ואזרחות, דת ומדינה, רוחניות ופעולה, ספרא וסייפא. הקוראן הנכבד מבטא כל זאת ומתייחס לכך כעיקר וכמהות באסלאם, ודורש להיטיב ולעשות זאת, ועל כך מצביע הפסוק הנכבד: "בְּקֶשׁ לְהִיּוֹת רְאוּי לְנַחֵלֶת הָעוֹלָם הַבֵּא בְּכֹל אֲשֶׁר הָעֵנִיק לְךָ אֱלֹהִים, וְאֵל תִּשְׁפַח מֵהַ חֶלְקְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְעָשָׂה טוֹב כְּשֵׁם שֶׁהִיטִיב עִמָּךְ אֱלֹהִים".¹² אפשר לקרוא בקוראן ובתפילה את אמירת אלוהים יתברך ויתרומם אודות האמונה והפולחן: "הם לא נצטוו בלתי אם לעבוד את אלוהים, בייחודם לו את דתם כחַנִּיפִים,¹³ ולקיים את התפילה ולתת זָכָאת. זאת היא הדת הנכונה".¹⁴ ואמירתו, יתברך, בנוגע לשלטון ולמשפט ולפוליטיקה: "לא, חַי רִיבּוֹנֶךָ, הם לא אימינו עד אשר ישִׁמוֹךְ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם בְּרִיבָם, וְלֹא תֵעִיק עוֹד עַל

12. סורה 77:28.

13. חניף הוא מי שמאמין בייחוד האלוהים, היינו, מונותאיסט.

14. סורה 5:98.

לבם כל הסתייגות ממשפטך, וישלימו עמו".¹⁵ וקרא את אמירתו, יתברך, אודות הדת והמסחר: "הוי המאמינים, בעשותכם זה עם זה עסקאות באשראי לזמן קצוב, כתבו זאת, ויכתוב זאת לכם הסופר ללא רמייה. אל ימאן הסופר לכתוב כדרך שלימדו אלוהים. עליו לכתוב, ויכתיב לו בעל החוב, וייקרא את אלוהים ריבוננו, ולא יפחית מחובו מאומה. אם בעל החוב הוא שוטה או נחשל או שאינו יכול להכתיב בעצמו, יכתיב פטרונו ללא רמייה. הקימו שני עדים מבין הגברים, ואם לא ימצאו שני גברים, כי אז גבר אחד ושתי נשים אשר יניחו את דעתכם כעדות – אם תשכח האחת תזכיר לה רעותה. אל לעדים לסרב אם יוזמנו, ואל תתרשלו בכתיבת (שטר החוב), בין אם קטן הוא או גדול, ואת זמן פירעונו. דרך זו ראויה לכם יותר בעיני אלוהים וטובה יותר לשמירת העדות, והיא תיטיב להבטיחכם מפני הספק. ואולם אם סחורה זמינה היא אשר תעבירוה ביניכם, לא יהיה עליכם עוון אם לא תכתבוה. הקימו עדים לכל עסקה שתעשו, אולם אין להתעמר בסופר ולא בעד".¹⁶

אפשר לקרוא את דבריו, יתברך, בנושא מלחמת הקודש, הלוחמה, והקרבות: "בהיותך בינותם ובקיימך להם את התפילה, תעמוד הקבוצה האחת עמך, ויאחזו בנשקם. כאשר ישתחוו, יהיו (האחרים) מאחוריהם. אחר תיגש הקבוצה השנייה אשר טרם התפללה, ותתפלל עמך, ויעמדו הֶכֶן ויאחזו בנשקם. הכופרים רוצים היו כי תסיחו דעתכם מנשקכם ומכליכם, ואז יתקפוכם באחת. אין עוון עליכם אם בפגוע בכם המטר, או לעת מחלה, תניחו את נשקכם, ואולם עמדו הֶכֶן".¹⁷ ועוד פסוקים דומים רבים המביעים את הכוונות האלה עצמן, או דברים אחרים בתחומים כמו ערכים כלליים או חברתיים.

15. סורה 65:4.

16. סורה 282:2.

17. סורה 102:4.

וכך התקשרו האחים אל ספרו של אלוהים, וביקשו את השראתו ואת הדרכתו, ונוכחו לדעת שהאסלאם הוא ההשקפה הכוללת, המקיפה, והוא חייב לשלוט על כל תחומי החיים. חיי האדם חייבים לקבל את גוני האסלאם ואת פסקיו, להתנהל על-פי עיקריו וכלליו, ולשאוב ממנו, וזאת אם חפצה האומה להיות מוסלמית אמיתית. אולם, אם האומה מוסלמית בפולחן שלה אך מחקה את הלא מוסלמים בשאר ענייניה, היא חסרה את האסלאם ודומה לאלה שאלוהים, יתברך, אמר עליהם: "וכי תאמינו רק בחלק מן הספר ותכפרו בחלקו? מי בכם העושה כזאת, אין שכרו בעולם הזה אלא קלון, ובעולם הבא ישוב וייענש בעונש הקשה מכל, כי לא יסיח אלוהים דעתו מאשר תעשו".¹⁸

2. בנוסף, מאמינים האחים שהבסיס לכללי האסלאם והמעין שלהם הוא ספר האלוהים, יתברך ויתרומם, והנהגתו¹⁹ של שליחו, עליו השלום. אם האומה תאחז בשני אלה, היא לא תתעה לעולם. מה רבים הידע וההשקפות שדבקו באסלאם, והכתימו את זוהרו, הנושאים את צבעיהן של התקופות והעמים שהמציאו אותם. לכן חובה עלינו לשאוב את הסדרים האסלאמיים, שעל-פיהם תתנהל האומה, מן המעיין הטהור, מעיין הפשטות הראשונית. עלינו להבין את האסלאם כפי שהבינו אותו האבות ישרי הדרך, חבריו של הנביא ונאמניו, עליהם השלום, ולא נחרוג מן הגבולות האלוהיים-הנבואיים האלה, ולא נכבול את עצמנו בכבלים שאלוהים לא כבל אותנו בהם, ולא נכפה על תקופתנו גוון שלא מתאים לה, שהרי האסלאם הוא דת האנושות כולה.

3. נוסף על כך, "האחים המוסלמים" מאמינים שהאסלאם, כדת כוללת, הסדיר את כל היבטי החיים בכל העמים והאומות, בכל

18. סורה 2:82.

19. סנה - ראו הפרק: "מושגי יסוד באסלאם".

התקופות והזמנים. הוא נמסר מושלם ונעלה מכדי שיושפע על-ידי פרטים קטנים, במיוחד בענייני היום-יום. הוא מציב את היסודות המוחלטים בכל תחום, ומדריך את בני האדם לדרך היישום המעשית שבגבולותיה יש ללכת.

כדי להבטיח שיפוט נכון בבחירת הדרך או, לכל הפחות, בשלילתה, מקדיש האסלאם תשומת לב רבה לטיפול בנפש האנושית, שהיא המקור לכל הסדרים, ולחומר המחשבה, ולדמיון, וליכולת ההסתגלות. הוא מעניק לה מרשמים לתרופות מועילות, היכולות לטהר אותה מן התאוה, ולנקות אותה מזוהמת הפניות והתכלית, ולהדריך אותה אל השלמות והמעלה, ולבלום את יצר העושק שבה, את הקטנוניות ואת התוקפנות. כאשר הנפש מתיישרת ומוצאת לה מזור, כל מה שנובע ממנה הוא טוב ויפה. אומרים שהצדק אינו נמצא בנוסח החוק, אלא בנפשו של השופט – אתה יכול להביא את החוק השלם, הצודק, אל השופט בעל התאוה ובעל הפניות, והוא יישם אותו בצורה עושקת, נטולת צדק. ואם תביא חוק לקוי, נצלני, אל השופט איש המעלה, הצודק, הרחוק מן התאוה והפניות, הוא יישם אותו בחסד ובצדק, במידות הטוב, הזוך, הרחמים והיושר. משום כך ספר האלוהים עסק רבות בנפש האדם, והנפשות הראשונות אשר נצרפו בידי האסלאם היו מופת לשלמות אנושית. בשל כל אלה סיגל את עצמו האסלאם לתקופות ולאומות השונות, והיה בו מרחב לכל הצרכים ולכל השאיפות. ומשום כך האסלאם גם לא נרתע מללמוד מכל מערכת כשרה, שאינה מתנגשת עם יסודותיו המקיפים ועם עקרונותיו הכלליים.

איני רוצה, רבותי, להפליג בדברים, וזה הרי תחום רחב. דיינו בהתייחסות על קצה המזלג, המטילה אור על המשמעות הכללית של רעיון האסלאמי בקרב "האחים המוסלמים".

רעיון "האחים המוסלמים" כולל את כל היבטי הרפורמה כתוצאה מהבנת האסלאם בצורה כוללת ומקיפה על-ידי "האחים המוסלמים", כולל הרעיון שלהם את כל היבטי הרפורמה באומה, והוא מגלם את כל האלמנטים הלקוחים מתורות רפורמיסטיות אחרות. לכן כל רפורמטור כן ונלהב יכול למצוא [ברעיון של "האחים המוסלמים"] את משאלותיו, והוא הפך למושא תקוותיהם של אוהבי הרפורמה, אלה המכירים אותו ומבינים את תכליתו. אפשר לומר, ואיש לא יבוא על כך בטענות, ש"האחים המוסלמים" הם:

1. **בשורה שמקורה בראשוני האסלאם,**²⁰ וזאת משום שהם קוראים להחזיר את האסלאם אל המעיין הטהור שלו, שהוא ספר האלוהים והנוהג של שליחו.
2. **ומסדר המושגת על הנוהג ההלכתי,**²¹ שכן הם קיבלו על עצמם לפעול לפי הנוהג הטהור של הנביא בכל תחום, במיוחד בנוגע לאמונות ולמצוות, כל זאת במידת האפשר.
3. **ואמת צופית** שכן הם יודעים שיסוד הטוב הוא טיהור הנפש, וניקוי הלב, ופעולה מתמדת, והתבודדות, ואהבת אלוהים, ועשיית הטוב.
4. **וגוף פוליטי** שכן הם דורשים לערוך רפורמה בממשל הפנימי, ושינוי ביחסי החוץ עם אומות זרות, וחינוך העם לכבוד עצמי ולאצילות, ולשמירה על גאוה לאומית מרבית.
5. **וקבוצה ספורטיבית** שכן הם מגלים עניין בגופם, ויודעים שהמאמין החזק טוב מן המאמין החלש, והנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "עליך להעניק לגוף שלך את שלו", [והם יודעים] שלא ניתן לקיים את כל חובות האסלאם בצורה שלמה ונכונה, אלא בגוף חזק. לצורך קיום

20. במקור: דעוה סלפיה.

21. במקור: טריקה סניה.

התפילה, והצום, והעלייה לרגל, והצדקה, נחוץ גוף המסוגל לשאת את קשיי הפרנסה, והעבודה, והמאבק לקיום. כתוצאה מכך, מגלים ["האחים המוסלמים"] עניין בהקמת יחידות וקבוצות ספורט, בדומה למועדונים שכל עניינם הוא אימון גופני, ולעתים אף יותר.

6. והתארגנות מדעית-חינוכית שכן האסלאם הטיל את השאיפה לקנות דעת כחובה על כל מוסלמי ומוסלמית, ומשום שמועדוני האחים הם, לאמיתו של דבר, בתי-ספר להשכלה ולחינוך, ומוסדות לטיפוח הגוף, והמוח, והרוח.

7. וחברה כלכלית שכן האסלאם מגלה עניין בהכנסות ובניהול כספים, ונביאו, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "טוב כסף ישר לאדם ישר", והוא אמר: "מי שהתייגע מעמל ידיו, נסלחו לו עוונותיו", "אלוהים אוהב את המאמין העוסק במלאכה".

8. ורעיון חברתי שכן ["האחים המוסלמים"] מגלים עניין בריפוי החברה האסלאמית, ומנסים להגיע לדרכים מתאימות לטיפול בה ולמציאת מזור לתחלואיה.

אנחנו רואים שהענקת משמעות מקיפה לאסלאם הקנתה לרעיון שלנו ממד הכולל את כל היבטי הרפורמה. הפעילות של "האחים המוסלמים" מופנית אל כל ההיבטים האלה, ובעוד הארגונים האחרים מתמקדים בהיבט אחד בלבד, הם פונים לכולם, ביודעם שהאסלאם מעוניין בכולם.

לפיכך נראות פעולות רבות של האחים סותרות זו את זו, אך אין הן סותרות כלל. האנשים רואים את חבר "האחים המוסלמים" בגומחת התפילה שלו כשהוא שפל רוח, מתנהג בפרישות, בוכה וכנוע. לאחר זמן קצר רואים את אותו אדם עצמו מטיף ודורש דרשות כשהוא קורע את האוזניים בהטפותיו. לאחר זמן קצר רואים את אותו אדם עצמו עוסק בפעילות גופנית, לבוש בבגדי ספורט,

כשהוא בועט בכדור, או מתאמן מול קבוצה יריבה או שוחה. לאחר זמן קצר אותו אדם עצמו ניצב בחנות שלו, או בבית המלאכה שלו, עוסק במלאכתו בנאמנות וביושר. אלה תופעות שאנשים סבורים שהן סותרות זו את זו ואינן תואמות זו לזו. אך לוי ידעו [האנשים] שהאסלאם כולל את כולן, ומצווה על כולן, ומעודד את כולן, יכלו הם להגיע באמצעותן לתואם ולהרמוניה. למרות הצביון החובק כול, התרחקו האחים מכל מה שעלול להתפרש כביקורת או האשמות ביחס להיבטים אלה.

הם גם התרחקו מן הנטייה להשתמש בתוארי כבוד שכן אותו אסלאם חובק כול קיבץ אותם סביב תואר אחד – "האחים המוסלמים".

כמה ממאפייני הבשורה של האחים

אולי כך רצה אלוהים שהבשורה של האחים תנבוט באסמאעיליה ושהדבר יתרחש מיד לאחר מחלוקת פסיקתית בציבור, ופירוד שנמשך שנים בנוגע לכמה פרטי הלכה²² שאי-אלו בעלי פניות ותאוות הציתו בהן את אש המחלוקת. ו[רצה אלוהים ש]צמיחתה תתרחש במקרה בתקופת המאבק העז והקשה בין הזרים הקנאים ובין הלוחמים הלאומיים. אחת התוצאות של התנאים האלה הייתה שהבשורה [של "האחים המוסלמים"] סיגלה לעצמה כמה מאפיינים שהבחינו בינה ובין בשורות אחרות בנות התקופה. עם המאפיינים האלה נמנים:

1. שמירה על מרחק ממוקדי המחלוקת.
2. שמירה על מרחק מהשפעתם של הנכבדים ובעלי השררה.
3. שמירה על מרחק ממפלגות וממוסדות.

22. פרוע (ענפים) – פרטי ההלכה הנקבעים תוך הסתמכות על כללי פסיקה מוסלמים.

4. הקפדה על התפתחות הדרגתית, הנעשית בכמה שלבים.
5. העדפת ידע ותוצאות ממשיות על-פני תעמולה ופרסום.
6. נהירה של הנוער [אל "האחים המוסלמים"].
7. התפשטות מהירה בכפרים ובערים.

1. שמירה על מרחק ממוקדי המחלוקת

בנוגע לשמירה על מרחק ממוקדי המחלוקת הפסיקתית, האחים מאמינים שהמחלוקת בנוגע לפרטי ההלכה היא דבר נחוץ, ואין מנוס ממנה מכיוון שעיקרי האסלאם מבוססים על פסוקים, על מסורות ועל פעולות הנתונים לפרשנויות שונות. בשל כך הייתה מחלוקת בין חברי הנביא עצמם, והיא קיימת, ותמשיך להתקיים עד אחרית הימים. ומה צדק האמאם מאלפ,²³ עליו השלום, כאשר אמר לאבו ג'עפר²⁴ שרצה לכפות על האנשים ללכת בדרך ספרו [של מאלכ] **אלי־מוטא**: הנה חברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, נפוצו בארץ, וידע קיים בכל קבוצת אנשים, ואם תכפה דעה אחידה תהיה מחלוקת. אין כל רע בחילוקי דעות; הרע הוא בקנאות לעמדה מסוימת והטלת קיפאון על מוחות האנשים ועל העמדות שלהם. ההסתכלות הזאת בהבדלי הגישות ליכדה את הלבבות החלוקים סביב רעיון אחד, והאנשים התאחדו על אותו בסיס "ההופך את המוסלמי למוסלמי", כפי שאמר ז'יד²⁵ עליו השלום. ההסתכלות הזאת הכרחית לקבוצה המעוניינת להפיץ רעיון בארץ, שעדיין לא נרגעה בה סערת המחלוקת בנושאים שבהם הוויכוח וחילוקי דעות חסרי משמעות.

23. מאלכ בן אנס (מת ב־795), איש אל־מדינה ומחבר ספר ההלכה **אלי־מוטא** (הנתיב המפולס), אבי האסכולה ההלכתית המאלכית.
 24. הח'ליפה העבאסי אל־מנצור (754-775).
 25. בנו המאומץ של מחמד ואחד המוסלמים הראשונים.

2. שמירה על מרחק מהשפעתם של הנכבדים ובעלי השררה
 התרחקנו מהשפעת הנכבדים ובעלי השררה בשל רתיעתם של אלה מפני בשורות חדשות, הנקיות מפניות ומתאוות, ובשל נטייתם אל התורות הקיימות, המבקשות להן רווחים ותועלת גם אם זה כך רק בדמיונם של האנשים ולא במציאות. אנחנו, מפיצי הבשורה של האחים, הדגשנו זאת בגלוי, מן ההתחלה, כדי שהלובן הטהור של הבשורה שלנו לא יוכתם על-ידי התורות שמבקשים לעצמם בעלי השררה האלה, וכדי שאף אחד מהם לא ינסה לנצל אותה או להתייחס אליה שלא למטרה שאליה אנחנו מכוונים. נכבדים רבים חסרים את השלמות האסלאמית שבה חייב להצטיין המוסלמי, ועל אחת כמה וכמה המוסלמי החשוב, זה הנושא את שם הבשורה האסלאמית לצורך הדרכת בני האדם. ולכן נשאר סוג [האנשים הזה] רחוק מן האחים, לבד ממעטים, נכבדים הגונים המבינים את הרעיון שלהם ומסכימים עם מטרתם, ומשתתפים בפעולותיהם, ומאחלים להם ברכה והצלחה.

3. שמירה על מרחק ממפלגות וממוסדות
 התרחקנו מקשר למפלגות ולמוסדות מכיוון שבין המוסדות האלה שררו, ועדיין שוררים, יחסי סלידה ומריבה, שאינם עולים בקנה אחד עם האחווה באסלאם. הבשורה של האסלאם היא כוללת, מלכדת ואינה מפצלת. רק מי שהתפשט מכל הפניות האישיות והתמסר לאלוהים יכול לקיים אותה ולפעול למענה. הדרישה הזאת הייתה קשה לביצוע לחמדנים, אלה שרצו להשיג חיים טובים וממון בכלים מפלגתיים או כיתתיים. לפיכך העדפנו להתרחק מכולם, ולשאת באורך רוח את היעדרם של יסודות חיוביים רבים. זאת עד שיתבררו הדברים, והאנשים יתפסו כמה מן האמיתות המוסתרות מהם, וישובו אל התוכנית המעולה יותר, לאחר [שיצברו] ניסיון, כשלבם מלא ביטחון ואמונה.

כעת – כשבשורתנו חזקה יותר מתמיד – והיא איתנה ומסוגלת להשפיע בלי שישפיעו עליה, ומסוגלת לכוון אחרים ולא שיכוונו אותה, אנחנו מעודדים את הנכבדים ובעלי השררה, את המוסדות והמפלגות, להצטרף אלינו, וללכת בדרכנו, ולפעול יחד אתנו, לוותר על גינוני הכבוד החיצוניים חסרי הטעם שאין בהם תועלת, להתאחד תחת דגל הקוראן הכביר, ולחסות בצל נס הנביא הנכבד והמצע של האסלאם הנכון. אם ייענו בחיוב, דבר המבטיח להם טוב ואושר בעולם הזה ובעולם הבא, יוכל הדבר להביא לחיסכון של זמן ומאמץ בהפצת הבשורה, ואם יסרבו, לא מפריע לנו להמתין מעט ולבקש עזרה מאלוהים, אין עוד מלבדו, כדי שיכשיל אותם ויביכם, ואז ייאלצו לפעול למען הבשורה במעמד נחות, בעוד קודם לכן יכלו להיות מנהיגים. "אלוהים אדון לדברו, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים".²⁶

4. צעדים הדרגתיים

בנוגע להדרגתיות ולהישענות על חינוך והבהרת הצעדים בדרכם של "האחים המוסלמים". [הדבר נחוץ] משום שהם מאמינים כי כל בשורה חייבת להתנהל בשלושה שלבים: [א] שלב התעמולה והקניית הידע, הפצת הרעיון והבאתו לידיעת המוני השכבות בעם. [ב] לאחר מכן שלב המיסוד, בחירתם של התומכים, הכשרת החיילים וגיוס הקאדרים מבין אלה שהקריאה הופנתה אליהם. [ג] ואחרי כל אלה, שלב הביצוע, הפעולה והתוצאה. פעמים רבות מתנהלים שלושה השלבים האלה זה בצד זה תוך שימת לב לאחדות הבשורה ולעוצמת הקשר בין שלושתם: התועמלן עוסק בהפצת הבשורה, ובעת ובעונה אחת עוסק בבחירת [תומכים] ובחינוך. ובעת ובעונה אחת הוא גם פועל ומבצע.

אולם אין ספק שהתכלית בסוף הדרך, או התוצאה השלמה, לא תתגלה אלא כשיגדל מספר מפיצי הבשורה, והתומכים יתרבו, וההתגבשות תושלם.

הבשורה שלנו התנהלה, ועדיין מתנהלת, בגבולות השלבים האלה. התחלנו בבשורה והפנינו אותה לאומה בשיעורים ובמסעות רצופים, בעלונים מודפסים רבים, בכינוסים פתוחים לכול ובכינוסים פרטיים ובעיתון אל־אח'ואן אל־מסלמון הראשון²⁷ ולאחר מכן בשבועון אל־נד'יר. המשכנו בהפצת הבשורה, ונמשיך בה עד שלא יישאר ולו אדם אחד שאליו לא תגיע הבשורה של "האחים המוסלמים" בצורה נכונה, שהאמת שלה מבהיקה, "ואולם אלוהים נחוש להפיץ את אורו".²⁸ אני סבור שאנחנו יכולים להיות שקטים בנוגע לדרגה שאליה הגענו בשלב הזה ובנוגע להמשך ההליכה באותה הדרך, ולכן חובתנו כעת היא לצעוד את הצעד השני, צעד הבחירה, המיסוד והגיוס.

צעדנו את הצעד השני בשלוש צורות: הגדודים²⁹ שמטרתם חיזוק הקאדר באמצעות הכרה הדדית, התלכדות בנפש וברוח, מחיית המנהגים וההרגלים המגונים, תרגול של התקשרות נכונה לאלוהים, יתברך ויתרומם, ובקשת עזרה ממנו בלבד. זה [בעצם] המוסד לחינוך רוחני של "האחים המוסלמים". לאחר מכן [הוקמו] קבוצות של צופים וסיירים³⁰, וקבוצות הספורט, במטרה לחזק את הקאדר באמצעות טיפוח גופם של האחים, ולהקנות להם משמעת

27. על עיתוני "האחים המוסלמים" והיחידות השונות ראו בפרק: חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים". נראה שהמילה "הראשון" במשפט הזה היא תוספת מאוחרת, שכן העיתון בגלגולו השני הופיע רק בשנות ה-40, לאחר הנאום הזה של בנא.

28. סורה 8:61.

29. פְּתָא'א'ב.

30. צופים – פְּשָאפָה, סיירים – ג'נָאלָה.

וסדר, וערכים ספורטיביים נעלים, ולהכין אותם לחיילות נכונה שאותה מטיל האסלאם כחובה על כל מוסלמי. זהו המוסד לחינוך פיזי של "האחים המוסלמים". בנוסף, קיים לימוד של כללי התנהגות בגדודים או במועדונים של "האחים המוסלמים" שמטרתו כוונה לחזק את הקאדר באמצעות טיפוח מחשבתם של האחים ומוחם. זאת באמצעות לימוד מקיף של הדברים החשובים ביותר שצריך לדעת כל אחד מן "האחים המוסלמים" בנוגע לדת שלו ולעולמו. זהו המוסד לחינוך של "האחים המוסלמים" בתחומי הידע וההגות. כל זאת נוסף על תחומי פעילות אחרים שבהם האחים מקבלים הדרכה. ההדרכה הזאת מכינה אותם למשימה המצפה להם בהיותם אגודה המתיימרת להנהיג אומה, ואף להוביל את האנושות. לאחר שנהיה סמוכים ובטוחים כי הגענו ליציבות, נצעד, ברצון אלוהים, את הצעד השלישי. זה הצעד המעשי שבעקבותיו יתגלו התוצאות השלמות של בשורת "האחים המוסלמים".

גילוי לב

אחים מוסלמים! בעיקר אלה בכם הנלהבים, הממהרים. שמעו ממני מילה בקול רם וצלול מעל הבמה הזאת בוועידה הכללית שלכם. דרככם מתוכננת בצעדיה וברורה בגבולותיה. איני חורג מגבולות [הדרך הזאת], שהשתכנעתי לחלוטין שהיא הדרך הנכונה ביותר אל היעד. נכון, הדרך ארוכה, אולם אין בלתי. גבריות מתבטאת בסבלנות, בהתמדה, ברצינות ובפעולה נחושה. מי מכם שאצה לו הדרך לקטוף את הפרי לפני שהוא מבשיל, או ללקט פרח בטרם זמן, אני לחלוטין איני מסכים עמו, ועדיף שיפרוש מן הבשורה הזאת ויעבור לתורות אחרות. מי שיש לו סבלנות לחכות אתי עד שהזרע יצמח, והעץ ינבוט, והפרי יהיה מוכן, ויגיע זמן הקטיפה, יקבל שכרו על כך מידי אלוהים. ובל נחמיץ את גמול המיטיבים: ניצחון ושלטון, או הקרבה עצמית ואושר.

אחים מוסלמים!

רָסְנוּ את הדחפים היצריים שלכם באמצעות ההיגיון, והאירו את ההיגיון בשלהבת היצרים; כפו על הדמיון את מהימנות האמת והמציאות, וגלו את האמת באור הדמיון הקורן, המבריק. אולם על תרחיקו לכת,³¹ ואל תצאו נגד חוקי הטבע שכן הם ינצחו אתכם, אלא השתלטו עליהם ונצלו אותם. שנו את הכיוון שלהם, הפעילו אותם זה נגד זה, וצפו לשעת הניצחון, שכן זו אינה רחוקה מכם.

אחים מוסלמים!

אתם החפצים לחזות בפני אלוהים ולהשיג את הגמול ממנו ואת שביעות רצונו – אלה מובטחים לכם כל עוד תהיו מסורים. אלוהים אינו מטיל עליכם את החובה להצליח, אלא את כנות הכוונה ואת הנכונות לפעול למען הטוב. ואז, או שאנחנו טועים ומקבלים שכר של אלה הפועלים ונלחמים, או שאנחנו צודקים, ובכך זוכים וצודקים אנו כפל-כפליים. אולם הניסיון בעבר ובהווה מוכיח שאין דרך אחרת זולת דרככם, ואין תוצאות אלא בתוכניתכם, ואין היגיון אלא במה שאתם עושים. אל תבזו את מאמציכם לריק, ואל תסכנו את סיכויי ניצחונכם. פעלו ואלוהים יהיה בעזרכם, ואללה לא יגרע משכר מעשיכם,³² והניצחון עם אלה הפועלים; "לעולם לא יגרע אלוהים משכר אמונתכם, כי אלוהים נוהג באנשים בחמלה וברחמים".³³

מתי תגיע השעה לצעד המעשי שלנו

אחים מוסלמים!

אנחנו נמצאים כעת בוועידה שאני רואה בה ועידה משפחתית הכוללת את משפחת "האחים המוסלמים", ואני רוצה להיות

31. בנא משתמש כאן בפרפרזה על דברי הקוראן (סורה 4:129): על תרחיקו לכת בפנייתכם אל האחת פן תשאירו את האחרת תלויה ועומדת.

32. סורה 47:35.

33. סורה 143:2.

גלוי לב עמכם מאוד שכן רק גילוי הלב יועיל לנו: אין דינו של הדיבור כדין הדמיון, והפעולה אין דינה כדין הדיבור, ומלחמת הקודש אין דינה כדין הפעולה, ודין מלחמת קודש נכונה אינו כדין מלחמת קודש שגויה. רבים יכולים לדמיין, אולם לא כל דמיון ניתן לתיאור בדיבור, וגם אם רבים מסוגלים לדבר, מעטים מסוגלים להתמיד בפעולה. רבים מן המעטים האלה יכולים לפעול, אולם מעטים מהם מסוגלים לשאת בקשיי מלחמת הקודש המפרכת והפעולה המתישה. ולוחמי הקודש, אלה המעטים והמובחרים, תועים בדרך ואינם מגיעים אל היעד אם ההשגחה העליונה אינה שורה על מעשיהם, וסיפור טאלות³⁴ הוא דוגמה טובה למה שאני אומר. הכינו את עצמכם, הכשירו את הנפש שלכם באמצעות חינוך נכון וניסיון מדויק, ובחנו אותה באמצעות פעולה קשה, השנואה עליה, המעבידה אותה בפרך. העבירו את נפשכם תהליך של גמילה מתאוותיה, ממנהגיה ומהרגליה.

קהל "האחים המוסלמים"! ביום שבו תמנו שלוש מאות גדודים – שהכינו את עצמם רוחנית באמונה, מחשבתית בידע ובהשכלה, ופיזית באימונים ובפעילות גופנית – באותו היום בקשו ממני לחצות עמכם את מרחבי הים ולהסתער יחד אתכם אל השמים, ולהילחם אתכם נגד כל רודן קשה עורף, ואעשה זאת, בעזרת האלוהים. שליח אלוהים הצדיק את זה באומרו: שנים עשר אנשים מעטים הם מכדי לנצח אלף.

אני מעריך שלא יידרש זמן רב לכך לאחר שאלוהים יצליח את דרכנו, ויבטיח תמיכתו, ויעניק את אישורו ויביע רצונו. אתם יכולים, קהל נציגי האחים ושליחיהם, לקצר את פרק הזמן הזה לו רק תגבירו את תשומת לבכם ותכפילו את מאמציםכם. ואם לא תעשו זאת, עלול החישוב הזה להתגלות כלא נכון, ותוצאותיו יהיו

34. כינויו של המלך שאול בקוראן. בסורה 2, פסוקים 246-249 מסופר כי לוחמיו הועמדו במבחן ורק מעטים עמדו בו בכבוד.

שונות. קחו על עצמכם את המטלה להקים גדודים וליצור קבוצות, והגיעו לשיעורים, וחושו אל האימונים, והפיצו את הבשורה שלכם באזורים שאליהם היא עדיין לא הגיעה. אל תניחו אף דקה ללא פעולה.

מי ששומע זאת חושב שמספרם של "האחים המוסלמים" מועט ויכולתם חלשה. לא לזה אני מתכוון ולא זאת משמעות מילותי. "האחים המוסלמים", השבח לאלוהים, הם רבים. הנה בכינוס הזה מייצגת אותם קבוצה המונה אלפי חברים כאשר כל אחד מייצג סניף שלם, שלא ניתן להתכחש לגודלו, או להתעלם מפעילותו, או לשלול את זכותו. כוונתי למה שהזכרתי בתחילה: שאיש הדיבור איננו איש המעשה, ואיש המעשה איננו איש מלחמת הקודש, ואיש מלחמת הקודש לבדו איננו איש מלחמת הקודש היעילה, החכמה, זה המביא למקסימום תוצאות במינימום קורבנות.

5. העדפת הידע

העדפת הידע על-פני [שיטות של] תעמולה ופרסום, העולה בקנה אחד עם האופי והפרוגרמה של "האחים המוסלמים", התחייבה מכמה דברים, מהם כאלה הנמצאים באסלאם ומתייחסים להיבט הזה באופן קונקרטי. היה גם חשש שפעולות של תעמולה יגבירו את הצביעות והדבר יביא לידי קלקול ומחלוקת. [כמו כן היה רצון לאזן] בין ההשקפה הזאת ובין מה שהובא [בקוראן] אודות הצורך להפיץ את הטוב ולצוות על עשייתו ולחוש לפרסמו, כדי שיהפוך לדבר מדויק שיביא בהכרח להצלחה. הייתה גם רתיעה טבעית של האחים מכך שאנשים יתבססו על דברי תעמולה כוזבים ועל ליצנות שאין מאחוריהם פעולה, ומן התוצאות השליליות, התעייה הגדולה, והמחלוקת הגלויה, העלולים להיגרם עקב כך באומה. האחים גם פחדו מניהול ההטפה כאשר קיימות מחלוקת עזה או ידידות מזיקה, ששתיהן עלולות להיות בבחינת מכשול בדרך, או טרפוד של

המטרה. כל אלה דברים שהאחים הניחו על כף המאזניים והעדיפו להמשיך בהטפה שלהם ברצינות ובזריזות, גם אם יחושו בהן רק אלה שבסביבתם הקרובה, וגם אם ההשפעה תהיה בקרבם בלבד. מעטים הם האנשים המכירים את המטיף של האחים, שביום חמישי אחר הצהריים יוצא מעבודתו הפרטית, ובערב הוא באל־מניא³⁵ ומרצה בפני אנשים, ובתפילת יום שישי הוא דורש במסגד במְנַפְלוּט, ואחר הצהריים הוא מרצה באסיוט, ולאחר תפילת הערב הוא מרצה בסוהאג'. לאחר מכן הוא חוזר, ולמחרת בבוקר הוא בעבודתו בקהיר יחד עם אחיו, פקידים במקצועם. המטיף של האחים משתתף בארבעה מפגשים המוניים, בכל קצווי הארץ, בשלושים שעות. לאחר מכן הוא חוזר, והוא שֶׁלוֹ ורגוע, ולבו בוטח, כשהוא משבח את אלוהים שהצליח דרכו, ואיש אינו חש בכך לבד מאלה ששמעוהו.

זה מאמץ, שלו היו מקיימים אותו אחרים, ולא האחים, העולם היה מתמלא המולה ותעמולה. אולם האחים, כפי שציינתי, מעדיפים שיראו אותם רק כשהם פועלים. מי שהפעולה משכנעת אותו, ימצא אותה [אצלם] ומי שאינו משתכנע מפעולה, לא ימצא הדרכה בדיבור.

האח מבלה חודש או חודשיים הרחק ממשפחתו, ומביתו, ומרעייתו, ומילדיו, כשהוא מטיף למען אלוהים: בלילה הוא מרצה וביום הוא נוסע, מטפס על ההר ויורד אל הגיא. הוא נושא יותר משישים הרצאות ממזרח הארץ אל מערבה, ובכנסים שבהם הוא מרצה משתתפים אלפים, בני שכבות שונות, ולאחר מכן הוא מצטנע [וטוען] שפעולתו אינה בגדר הטפה או פרסום.

35. כל הערים שמונה בנא במסגרת המסלול של המטיף נמצאות בעמק הנילוס – 200 ק"מ (אלימניא) עד 450 ק"מ (סוהאג') דרומית לקהיר.

"האחים המוסלמים" מארגנים באלכסנדריה מחנה לדוגמה שנמשך קרוב לחודש. זה מחנה לדוגמה במלוא מובן המילה, המשלב אימוני מחשבה ורוח עם אימוני גוף, ובאים בו לידי ביטוי באופן ברור וגלוי הערכים הספורטיביים והצבאיים במלואם. זה נמשך כל התקופה, ובאוהלי המחנה הברוכים שוכנים מאה נערים יראי שמים, מאמינים. [ולמרות זאת, לפעילות הזאת] אין הדים אלא בקרב "האחים המוסלמים" שהשתתפו בה.

ועידה כמו שלכם מתכנסת והיא, למען האמת, הפרלמנט האמיתי של מצרים, שכן מיוצגים בה בצורה אמיתית מחוזותיה, ומרכזיה, וכפריה, ויישוביה, מכל השכבות. הגעתם כולכם עד הלום, ומה שהביא אתכם הוא הרצון הנחוש לפעולה יעילה. ואנחנו מפנים אליכם את הקריאה: המקום המבורך הזה מקבל אתכם בזרועות פתוחות, קהל "האחים המוסלמים"!

"האחים המוסלמים" הם רפורמיסטים בהיבט הזה ובהיבטים אחרים, כך שפעולתם מניבה תוצאות טובות יותר, והם אינם מתרברבים ואינם מתפארים. הם אינם מזכירים אפילו את האמת, לא כל שכן הגזמות או הפרזות. אם גופים אחרים, זולת האחים, היו מצליחים לקיים רק חלק מן הפעילות הזאת, הם היו ממלאים את העולם המולה, והיו שומעים על כך בני מזרח ומערב. אין פלא בכך, שכן אנו חיים בעידן הפרסומת.

אחים!

זו התכלית שאליה אתם חותרים, תכלית יפה באמת, ותוכנית רצויה בעיני אלוהים ובעיני אדם. לכו בדרך הזאת ואל תחששו, אולם שימו לב: אתם כעת במצב כזה שהבשורה אילצה אתכם לצאת אל המרחבים הפתוחים; הבשורה נגלתה והאנשים החלו לגלות עניין בה ובכם, וכמה מתחזים החלו להציג את עצמם בדמותכם בפני אחרים, בלי להבין דבר. חובה עליכם להבהיר לאנשים את מטרתכם, את האמצעים שלכם, את גבולות הרעיון שלכם, ואת

תוכנית הפעולה שלכם. [חובה עליכם] להביא את הפעולות האלה לידיעת האנשים, לא כדי להתפאר בהן, אלא כדי להדריך אותם אל התועלת שלהם לאומה, ואל הטוב הקיים בהם לבניה. כתבו ל[עיתון] אל-נדי'ר, שהוא הביטאון שלכם, וכתבו אל העיתונים היומיים, ואני סבור שהם לא יציבו מכשול בדרככם. הקפידו להיות מהימנים ולומר רק אמת. ההטפה שלכם חייבת להישאר בגבולות הנימוס, והמוסר הנעלה, וההקפדה המלאה על אחדות הלב והרוח. כל אימת שבשורתכם נגלית אתם צריכים לחוש שזהו חסד מאת אלוהים. "אלוהים הוא המחונן אתכם בחסדו, בהנחותו אתכם אל האמונה, אם פנים אתם".³⁶

6. נהירת הנוער אל הבשורה

ובנוגע לנהירת הנוער אל הבשורה ולהתרחבותה אל אזורים רבים המהווים מקומות גידול פוריים ביותר לבשורות. זה קורה בקרב המעמד העמל והמעמד הבינוני, וההצלחה גדולה, תודה לאל על כך. הנוער נוהר לבשורה של "האחים המוסלמים" בכל מקום. הוא מאמין בה, תומך בה ועוזר לה. ובשותפות עם אלוהים הוא קם לדרוש את זכויותיו ולפעול למענו.

שישה מנערי האגודה עשו לפני שנים את הצעד הראשון – הם מסרו לאלוהים את נפשם ואת כוחם. אלוהים האמין בכנותם, והוא עזר להם וחזק את ידיהם. והנה, האגודה מלאה כעת בחברי "האחים המוסלמים" שלהם מגיעים אהבה, וכבוד, ואיחולי הצלחה. והנה, קיימת כעת קבוצה נכבדה של בני נוער באגודה המסורה בכל לבה לבשורה, ומפיצה אותה בכל מקום.

הדבר קורה בין היתר במכללת אל-אזהר הנכבדה. אל-אזהר מטבעה היא מבצר הבשורה האסלאמית ומחסה האסלאם. אך טבעי הוא [שאנשי אל-אזהר] יראו בבשורה של האחים בשורה שלהם

ובמטרה של האחים מטרה שלהם, [וירצו] שיתמלאו שורות האחים ומועדוני האחים בנערי [אל-אזהר] הערניים, ובאנשי הדת הנכבדים שלו, במוריו ובמטיפיו, ולכולם יהיה חלק משמעותי בהפצת הבשורה, בתמיכה בה ובהכרזתה בכל מקום. הנהירה של הנוער אינה מצטמצמת לקבוצות של סטודנטים בעלי מידות טובות ולאלה הקשורים בהם; רבים משכבות העם המאמין נהרו אל הבשורה ועזרו לתמוך בה. רבים מבני הנוער היו תועי דרך, וקיבלו את הדרכת אלוהים; היו נבוכים, ואלוהים הנחה אותם בדרך הישר; היו פורקי עול, ואלוהים הפך אותם לצייתנים; לא הייתה להם מטרה בחיים, והמטרה נגלתה להם. "אלוהים ינחה אל אורו את אשר יחפוץ".³⁷ אנחנו מחשיבים את זה לאחד מסימני ההצלחה, וחשים כל יום התקדמות חדשה בתחום הזה, המעוררת בנו תקווה גדולה, ושקידה, והכפלת המאמץ. "אין ניצחון ניתן בלתי אם מאלוהים האדיר והחכם".³⁸

7. התפשטות מהירה בכפרים ובערים

בנוגע למהירות התפשטות הבשורה בכפרים ובערים, כבר אמרתי לכם קודם לכן שהבשורה נולדה באסמאעיליה, וגדלה באווירה הצח, והחלה לצמוח בחולותיה רחבי הידיים, היפהפיים. את הבשורה הזינו בוקר וערב מראות הכיבוש הזר וגזילת כל טובה של העיר בידי האירופים, וכן תעלת סואץ, עילת המחלה ומקור הצרה. ובמערב [העיר] המחנה הבריטי על המתקנים והכלים שלו, ובמזרח המשרד הכללי של מנהלת חברת התעלה על אביזריו, ומפקדתו, ועוצמתו, והלוגיסטיקה שלו. והמצרי חש זר באווירה הזאת בתוך עירו, גזול כשאחרים נהנים מטוב מולדתו, מושפל בעוד הזר מתפאר במקורות פרנסתו שאותם גזל. התחושה הזאת הזינה את

37. סורה 24:35.

38. סורה 3:126.

הבשורה של האחים, ו[לכן] פָּרְשָׁנוּ אותה באזור התעלה, לאחר מכן עברנו אל האגם [המר] הקטן, ולאחר מכן למחוז דְּקֶהְלִיָּה,³⁹ כשהיא זורעת בלבות המאמינים בה זרע קטן וצנוע. לא עבר זמן רב עד ש[הבשורה] השתלטה על הלבבות האלה ובלעה את כל ישותם ומחשבתם, והפכה לתקנות התקוות של האדם ולמטרת המטרות שלו, והוא החל בעצמו להטיף, ולהקריב, ולהשקיע מאמץ. [לאחר מכן] עברה [הבשורה] לקהיר, ואגודת התרבות האסלאמית⁴⁰ צירפה את המטיפים שלה ואת מתקניה לאחים, מכיוון ש[אנשיה] האמינו ברעיון שלנו, והם העדיפו לפעול עם הקבוצה [שלנו] מתוך רצון שלא להרבות בכינויים ובשמות [מיותרים], ולהימנע ממאבקי אגו העלולים לסכל כל אפשרות לפעול. לאחר מכן הוקם "המשרד הכללי להדרכה" בקהיר כגוף המפקח על סניפי קבוצות האחים, שקמו באזורים שונים ובערים, והוא עושה עבודה מאומצת להפצת הרעיון ולהבאתו אל הערים שאליהן עדיין לא הגיע. המשרד שקד על כך תוך שחבריו מקדישים מכוחם, ומזמנם, ומיכולתם, למען קידום אמונתם, עזי רוח כאריות וטהורים כמי ענן, בלי להושיט יד ובלי דרישות מאנשים חשובים או ממוסדות, בלי ליטול כספי ממשלה או לבקש עזרה ממישהו, זולת אלוהים.

כך נפוצו סניפי האחים במהירות עצומה בכל רחבי הארץ המצרית – מאסואן עד אלכסנדריה, רשיד, פורט-סעיד, סואץ, טנטא, אל-פיום, בני-סַוִּיף, אל-מניא, אסיוט, ג'ֶרְג'ָא, קְנָא והנפות והכפרים שביניהם. והם לא נעצרו בגבולות מצרים, אלא פרצו אל החלק הדרומי של המולדת היקרה, אל סודאן האהובה, ולאחר מכן אל יתר חלקי המולדת האסלאמית היקרה: סוריה על אזוריה השונים במזרח, והמע'רב על אזוריו במערב, ולאחר מכן אל מקומות

39. אזור מזרח הדלתא של הנילוס.

40. אגודת התרבות האסלאמית, שפעלה באותה העת בקהיר, נוהלה על-ידי עבד אל-רחמאן אל-בנא, אחיו הצעיר של בנא.

דומים ביתר האזורים של ארצנו האסלאמית המבורכת. הפנינו את הבשורה ופעלנו להפצתה עוד קודם לכן, אולם כעת הבשורה כבר הגיעה לפנינו אל הערים והכפרים, ואנו [מפגרים אחריה] נאלצים להדביק אותה ולהמשיך בה בלי להתחשב בקושי ובמעמסה הנובעים מכך. מה שחשוב הוא שהקשר בין הגופים [המקומיים] האלה, שהוא [לכאורה] רק דמיון בשם ובאחדות המטרה הכללית, הנו [למעשה] קשר חזק ביותר. זהו קשר של אהבה עמוקה, עזרה הדדית אמיצה, התקשרות איתנה של קדושה, התלכדות מלאה סביב ציר הבשורה ומרכזה, ואחדות שלמה בכאב, בתקווה, במלחמת הקודש, בפעולה, באמצעים, במטרות, בתוכניות ובצעדים; קשר שאין נעלה ממנו. פעילותם של הגופים האלה בערים ובכפרים אינה מצטמצמת לביצוע הוראות המשרד הראשי שלהם בקהיר, אלא הם משקיעים ופועלים בתחומים השונים של השירות הציבורי ובונים את המועדונים שלהם. רבים מהם בנו את הבניין שבו שוכן המועדון שלהם והפכו לבעלי המלאים. כמו כן, רבים מהם החלו להפעיל תוכניות צדקה ותוכניות חברתיות וכלכליות שונות, וכולם פועלים בהתמדה ומשיגים תוצאות עצומות. כמו כן הקשר של המשרד עם הסניפים והוועדים השונים שלו אינו קשר של הנהגה ומונהגים, וגם אינו קשר של הנהלה בלבד, הבא לידי ביטוי בפיקוח תיאורטי ותו לא, אלא הוא קשר העולה על כל אלה: בראש ובראשונה קשר של רוח, וקשרים של בני המשפחה האחת זה בזה, קשרים של ביקורים הדדיים למען אלוהים, כשמפיצי הבשורה של האחים מבקרים את אחיהם, ומתחברים אליהם, ויודעים את הדברים החשובים ביותר הקשורים לחייהם ולעסקיהם הפרטיים והכלליים. וזה אינו קיים, למיטב ידיעתי, בגופים אחרים, וזהו חסד מאלוהים שאותו הוא מעניק [רק] למי שהוא רוצה.

אחים!

לא אסתיר מכם שאני גאה באחדות הנאמנה הזאת של האחים ומתפאר באחדות האלוהית החזקה והאיתנה הזאת. תקוותי לגבי העתיד גדולה כל עוד תמשיכו להיות אחים, למען אלוהים, אוהבים זה את זה, עוזרים זה לזה. שמרו על האחדות הזאת שהיא נשקכם וכלי עבודתכם.

הנה אנשים רבים שואלים: ומנין ייקחו "האחים המוסלמים" את המימון להפצת הבשורה, שהרי מדובר בהוצאות רבות שבהן העשירים אינם יכולים לעמוד, לא כל שכן העניים? שידעו האנשים האלה, וגם האחרים, ש"האחים המוסלמים" לא יחסכו בהפצת בשורתם, הם ישקיעו בה את חלבם ודמם, ויצמצמו לא רק במותרות ובהוצאות אלא בצרכים חיוניים ואף במזון לילדיהם. ביום שבו ["האחים המוסלמים"] לקחו על עצמם את הנטל הזה הם ידעו היטב שמדובר בבשורה שלא תסתפק בפחות מן הדם והכסף [שלהם] ואפילו יותר מכך, והבינו את משמעות דבריו, יתברך: "אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם ובתמורה יזפו בגן עדן".⁴¹ הם הסכימו לעסקה הזאת והגישו את הסחורה מתוך רצון ובלב שלם, כשהם מאמינים בחסדו של אלוהים, והראו שאין הם זקוקים ל[ממון] שברשותם או ברשות האנשים האחרים, ואלוהים העניק להם ברכה שהפכה את המעט להרבה. עד עכשיו, אחים, לא קיבל המשרד הכללי להדרכה שום סיוע משום ממשלה, והוא מתגאה ומתפאר בכך, וקורא לכולם: שיקום מי שטוען כי המשרד הזה הכניס לקופה שלו גרוש אחד שלא מכיסי חבריו. אין אנו רוצים אלא את הכסף הזה, ואיננו מקבלים אלא מידי חברים או אוהדים, ואיננו נשענים על הממשלות בשום דבר. אל תהפכו דבר מעין זה למנהג קבוע או לשיטה; אל תצפו לו ואל תפעלו להשגתו, "ובקשו כי ירעיף אלוהים מברכתו עליכם. אלוהים יודע כל דבר".⁴²

41. סורה 9:111.

42. סורה 4:32.

אחים! אלה כמה מאפיינים של הבשורה שלכם, ואני ניצלתי את ההזדמנות לדבר עליהם. אחרי זה יש בכוונתי לעבור להיבט חשוב של הבשורה, שעמדת [ארגון] האחים כלפיו אינה ברורה לאנשים רבים, ואולי אף כמוסה מעיני כמה מן האחים עצמם. רצוי, אם כן, כי נגדיר יחד ונחשוף יחד כל אי בהירות.

מתוך המצע של האחים המוסלמים

המטרה והאמצעי

אני חושב, אחים נכבדים, שכבר הבנתם היטב מתוך ההרצאה הארוכה הזאת מהי מטרת האחים, ומהו האמצעי, ומהי המשימה שלהם. את מטרת האחים אפשר לסכם [במילים]: יצירת דור חדש של מאמינים בכללי האסלאם הנכון, אשר יפעל להעניק לאומה טבילה אסלאמית מושלמת בכל תחומי חייה [היינו], הטבילה אשל לאלוהים, ומי טבילתו נאה משל אלוהים.⁴³ את האמצעים של ["האחים המוסלמים"] להשגת [המטרה] ניתן לסכם במילים הבאות: שינוי המוסכמות וחינוכם של מפיצי הבשורה על-פי כללי [האסלאם], כדי שישמשו מופת לאחרים באימוץ [הכללים], השמירה עליהם והפעולה על-פיהם. ["האחים המוסלמים"] חתרו אל מטרתם במסגרת האמצעים שברשותם, והגיעו למידה של הצלחה שבה הם בוטחים, ומודים לאלוהים עליה. אני סבור שאיני צריך להוסיף לנתח או להבהיר את ההיבט הזה.

האחים, הכוח, והמהפכה

רבים שואלים: האם "האחים המוסלמים" נחושים בדעתם להשתמש בכוח כדי להגשים את מטרותיהם ולהגיע אל יעדיהם? והאם "האחים המוסלמים" מתכוונים לחולל מהפכה כללית נגד הסדר

43. סורה 2:138.

המדיני או הסדר החברתי במצרים? איני רוצה להביא את השואלים האלה במבוכה, ואני מנצל את ההזדמנות הזאת כדי להסיר את הלוט מעל התשובה בגלוי ובצורה ברורה, ומי שירצה ישמע.

בנוגע לכוח, הרי שהוא סממת האסלאם בכל סדריו וחוקיו, והקוראן הנכבד קורא בצורה ברורה וגלויה: "הכינו כוח לקראתם ככל שתוכלו, וסוסים רתומים לקרב, אשר בהם תזרעו מורא בלב אויב אלוהים ואויבכם"⁴⁴ והנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אומר: המאמין החזק טוב מן המאמין החלש. יתרה מזו: הכוח הוא סממת האסלאם אפילו בתפילה, שהיא הענווה ושפלות הרוח בהתגלמותו. שמעו מה שהנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, היה אומר על סגולות עצמו, ומלמד אותן לחבריו, ומבקש מריבונו: "אלוהים, אני מבקש שתשמור עליי מפני יגון ועצב, ואני מבקש שתשמור עליי מפני חוסר אונים ועצלות, ואני מבקש שתשמור עליי מפני מורך לב וקמצנות, ואני מבקש שתשמור עליי שלא יכריעוני השעבוד והדיכוי". הלוא אפשר לראות בקריאות האלה, בבקשות מאלוהים לשמור עליו, תופעה של חולשה: חולשת הרצון הנובעת מיגון ומעצב, וחולשת העשייה הנובעת מחוסר אונים ומעצלות, וחולשת הכיס והכסף שסיבתה מורך לב וקמצנות, וחולשת התפארת והכבוד הנובעת משעבוד ומדיכוי. מה ניתן לצפות מבן אדם המאמץ את הדת הזאת אם לא להיות חזק בכל דבר, ולהפעיל כוח בכל עניין? [אם כן] אין מנוס מבחינתם של "האחים המוסלמים" אלא להיות חזקים, ואין מנוס אלא שיפעלו בכוח.

ואולם "האחים המוסלמים" מעמיקי מחשבה ומרחיקי ראות מכדי שיתפתו עליידי פעולות ורעיונות שטחיים, בלי לצלול לעומקם, ובלי לשקול את תוצאותיהם, כוונותיהם ומטרתם. ["האחים המוסלמים"] יודעים שהראשון בשלבי הכוח הוא עוצמת

האמונה, ולאחר מכן באים עוצמת האחדות והליכוד הפנימי, ולאחר שני השלבים האלה באים כוח הזרוע והנשק. אי אפשר לתאר קבוצת אנשים כחזקה אם לא מתקיימים בה התנאים האלה, שכן אם היא תשתמש בכוח הזרוע והנשק בעוד הקשרים הפנימיים רפויים, או הארגון שלה לקוי, או האמונה שלה חלשה או כבויה, גורלה יהיה אבדון וכליה. זו הערה אחת, והערה אחרת: האם האסלאם (אותו אסלאם שססתמו היא כוח) מצווה להשתמש בכוח בכל התנאים והנסיבות או שהוא הציב לכך גבולות והתנה תנאים, ונתן לו כיוון מוגדר? והערה שלישית: האם הכוח הוא הטיפול הראשון או שהוא תרופה צורבת אחרונה? ואולי על האדם לשקול בין תוצאות השימוש בכוח אפקטיבי ובין הנזקים העלולים להיגרם משימוש בכוח והתנאים הקשורים לכך? או שעליו להשתמש בכוח, ויקרה מה שיקרה? אלה הערות ש"האחים המוסלמים" נותנים את דעתם עליהן בנוגע לעקרון השימוש בכוח לפני שהם ניגשים להפעילו. המהפכה היא הצורה האלימה ביותר של כוח, והתייחסות "האחים המוסלמים" כלפיה היא מדויקת ומעמיקה, במיוחד במולדת כמו מצרים שכבר התנסתה במהפכות שאחריהן לא התרחש שום דבר [טוב], כידוע לכם.

ואחרי כל ההערות וההערכות אני אומר לשואלים ש"האחים המוסלמים" ישתמשו בכוח מעשי כאשר שום דבר אחר לא יועיל, וכאשר יהיו בטוחים בכך שהגיעו אל פסגת האמונה והאחדות. כשהם ישתמשו בכוח, הם יעשו זאת בצורה אצילית וגלויה, וקודם כול יזהירו. לאחר מכן הם יחכו, ויחלו לפעול בכבוד ובעוז רוח, ויישאו בתוצאות של עמדתם בסיפוק מלא ומתוך שביעות רצון. בנוגע למהפכה, "האחים המוסלמים" אינם מקדישים לה מחשבה, אינם מתבססים עליה, ואינם מאמינים בתועלת שלה ובתוצאותיה. זאת, הגם שהם מכריזים בגלוי בפני כל ממשלה במצרים, שאם המצב יימשך כך, והאחראים לא ישקלו רפורמה מיידית וטיפול

דחוף בבעיות הקיימות, הדבר יוביל בהכרח למהפכה שלא תהיה מעשה ידיהם של "האחים המוסלמים", ולא תהיה תוצאה של ההתפה שלהם, אלא של לחץ התנאים ונסיבות הזמן, והזנחת צורכי הרפורמה. הבעיות האלה, המסתבכות ככל שעובר הזמן, המחמירות ככל שחולפים הימים, הן בבחינת התרעה, שיחישו העוסקים בהצלה את פעולותיהם.

"האחים המוסלמים" והשלטון

קבוצה אחרת ושואלת: האם "האחים המוסלמים" שואפים להקים ממשלה או שהם מבקשים שלטון? ובאילו אמצעים ינקטו כדי להגיע לכך? גם את השואלים האלה לא אשאיר באי־ידיעה, ולא נחסוך מהם תשובה. "האחים המוסלמים" הולכים בכל צעדיהם, ותקוותיהם, ופעולותיהם בדרך האסלאם הנאמן כפי שהם מבינים אותו וכפי שהסבירו את הבנתם בראשית הדברים האלה. האסלאם שבו מאמינים "האחים המוסלמים" מציב את הממשלה כעמוד מרכזי בעקרונותיו, שכן אופיו הוא מעשי באותה מידה שהוא חינוכי. בעבר אמר הח'ליפה השלישי [עַת'מַאן בן עפאן]: השלטון הוא כלי בידי אלוהים שבאמצעותו הוא מונע את מה שהוא לא מונע [במפורש] בקוראן. הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, הציב את השלטון משענת לאסלאם, ו[נושא] השלטון נידון בספרי הפסיקה שלנו בפרקים המתייחסים לאמונות ולעקרונות, ולא בפרקי הלמדנות המשפטית או בסעיפים של פרטי ההלכות. שהרי האסלאם הוא שלטון וביצוע, כפי שהוא חקיקה ולימוד, כפי שהוא חוק ומשפט, ואי אפשר להפריד בין הגורמים האלה. איש הרפורמה האסלאמי, אם הוא רוצה להיות [רק] פוסק הקובע את סעיפי החוק, ומנסח את הכללים, וממין את סעיפי המשנה והעקרונות, ומניח לאנשי הביצוע לקבל עבור האומה החלטות שאלוהים לא מתיר, הרי שבפועל [השליטים] יובילו את האומה בדרך הפוכה מזו

שמצוותיו כיוונו אליה. התוצאה הטבעית של המצב הזה היא שקולו של הרפורמטור הוא בבחינת קול קורא במדבר, כפי שאומרים.

מובן שאנשי הרפורמה באסלאם אמורים לשכנע את המוסלמים בכוח ההטפה וההדרכה, כאשר הם מוצאים בקרב אנשי הביצוע אוזן קשבת לציוויי אלוהים ולביצוע משפטיו, וקשר לפסוקיו ולמסורות של נביאו, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום. ואולם המצב, כפי שאנחנו רואים הוא כזה: אין שום קשר בין החקיקה האסלאמית והחקיקה הקיימת. השתמטות אנשי הרפורמה האסלאמים מהצגת דרישות בפני השלטון היא פשע אסלאמי, שכפרתו היחידה היא התעוררות והוצאת סמכות הביצוע מידי אלה שאינם פועלים על-פי משפטי האסלאם הנאמן. אלה דברים ברורים, ולא אנחנו המצאנו אותם, אלא משפטי האסלאם הנאמן הם המאשרים אותם. עם זאת, "האחים המוסלמים" אינם מבקשים את השלטון לעצמם, ואם יימצאו באומה מי שיהיו מוכנים לשאת בנטל הזה, לקבל על עצמם את הנאמנות הזאת, ולשלוט על-פי השיטה האסלאמית-הקוראנית, הם ["האחים המוסלמים"] יהיו חייליהם ותומכיהם ועוזריהם, ואם לא יימצאו, בהיות השלטון חלק מן המצע שלהם, הם יפעלו להוציא אותו מידי כל ממשלה שלא תיישם את דבר אלוהים.

עם זאת, האחים חכמים ונחושים מכדי שייגשו למשימת השלטון בעוד האומה נמצאת במצב שבו היא נמצאת. אין מנוס מתקופה שבה יופצו עקרונות האחים ויתבססו, והעם ילמד באמצעותם כיצד להעדיף את תועלת הכלל על-פני תועלת הפרט.

ועוד מילה שאין מנוס מלומר אותה במעמד הזה – "האחים המוסלמים" אינם רואים באף אחת מן הממשלות של תקופתם, לא הממשלה הנוכחית ולא קודמתה,⁴⁵ ואף לא בממשלות מפלגתיות

45. מדצמבר 1937 עד אוגוסט 1939 עמד בראש ממשלת מצרים מחמד מחמוד ממפלגת הליברלים החוקתיים. קדמה לו ממשלה של מפלגת הוֹפְד בראשותו של מצטפא אל-נחאס.

אחרות, מי שמסוגלת ליטול על עצמה את הנטל הזה, או מביעה נכונות אמיתית לתמוך ברעיון האסלאמי. ראוי שהאומה תדע זאת ותדרוש משליטיה את זכויותיה האסלאמיות, ו"האחים המוסלמים" יפעלו לשם כך.

ומילה שנייה: אין טעות גדולה יותר מן הסברה של כמה אנשים, ש"האחים המוסלמים" היו בתקופה כלשהי, במהלך הפעילות להפצת תורתם, כלי בידיה של ממשלה זו או אחרת, או שפעלו למען מטרה שאינה מטרתם, או שעבדו על-פי מצע שאינו המצע שלהם. שידע זאת מי שאינו יודע, בין אם הוא איש "האחים המוסלמים", ובין אם אינו נמנה עמם.⁴⁶

"האחים המוסלמים" והחוקה המצרית

כמו כן שואלת קבוצת אנשים מהי עמדת "האחים המוסלמים" כלפי החוקה המצרית?⁴⁷ בייחוד לאחר שהאח צאלח אפנדי עֶשְׂמַאֲנִי,⁴⁸ עורך כתב-העת אל-נְדִ'יר, כתב בנושא הזה, והכתבה שלו נידונה בעיתון מֶצֶר אל-פֶּתָאֵת בדרך הביקורת וההשוואה, וזו הזדמנות טובה לדבר בפני כבודכם על דעתם של "האחים המוסלמים" ועל עמדתם כלפי החוקה המצרית. אך לפני כן ברצוני להפריד באופן מוחלט בין "החוקה", שהיא הארגון השלטוני הכולל המסדיר את גבולות הרשויות, את חובות השליטים ואת היקף הקשר שלהם

46. ערב מלחמת העולם השנייה ובמהלכה היו לבנא קשרים טובים עם עלי מאהר, ראש לשכתו של המלך פארוק וראש הממשלה מאוגוסט 1939 עד יוני 1940. השמועות על קשריו הפוליטיים של בנא היו אחד הגורמים להיווצרות אופוזיציה מיליטנטית בתוך הארגון.

47. מדובר כמובן בחוקה הליברלית משנת 1923. ראו בפרק: חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים".

48. צאלח עשמאוי (1910-1983) הצטרף לאחים המוסלמים ב-1937. הוא עמד בראש המערכת של אל-נְדִ'יר מראשית הופעת השבועון (מאי 1938) עד תחילת 1940. מ-1942 ערך את כתב העת מג'לַת אל-אח'וּאן אל-מֶסְלֵמִין.

עם הנשלטים, ובין "החוק", המסדיר את הקשר של היחידים אלה לאלה, השומר על זכויותיהם הערכיות והחומריות והתובע מהם דין-יחשבון על פעולותיהם. לאחר ההבהרות האלה אני יכול לגלות לכם את עמדתנו כלפי מערכת הממשל החוקתי בכלל, וכלפי החוקה המצרית בפרט.

האמת היא, אחים, שכאשר החוקר בוחן את עקרונות הממשל החוקתי, הוא יכול לסכם אותם כך: שמירה על חירות הפרט לסוגיה, פרלמנטריזם, שלטון השואב את סמכותו מן האומה, אחריות השליטים כלפי העם וחובתם למסור דין-יחשבון על פעולותיהם, וכן הבהרת גבולותיה של כל אחת מן הרשויות. העקרונות האלה כולם מגלים לחוקר כי הם עולים לחלוטין בקנה אחד עם כללי האסלאם, הסדרים שלו ועקרונותיו בנוגע למבנה השלטון.

ולכן מאמינים "האחים המוסלמים" שהממשל החוקתי הוא הממשל הקרוב ביותר לאסלאם מבין אלה הקיימים בעולם, והם אינם מכירים ממשל המשתווה אליו [במובן הזה]. לאחר [הקביעה] הזאת נותר ללבן שני דברים: הראשון שבהם, הניסוח שבתבניתו נוצקו העקרונות האלה, והדרך היישומית שבאמצעותה פורש הניסוח הזה בצורה מעשית. אם העיקרון הנכון, הנאמן, נוסח בצורה מעורפלת וסתומה, הדבר מעלה ספק בנוגע לאמינותו. ואם הנוסח הגלוי, הברור של העיקרון הנכון והנאמן, מיושם ומבוצע בדרך שאותה מכתיבה התאווה ושולטים בה היצרים, אזי היישום מאבד את כל התועלת שהתכוונו אליה.

ולאחר שקבענו זאת, הנה יש בניסוח החוקה המצרית דברים ש"האחים המוסלמים" סבורים שהם מעורפלים וסתומים, [דברים] המשאירים מקום נרחב להבנה שגויה ולפרשנות המוכתבת על-ידי אינטרסים ותאוות, ולכן הניסוח זקוק להבהרה, לחידוש ולליבון. זה דבר אחד. הדבר השני הוא שהדרך שבה מיושמת החוקה, [הדרך]

שבאמצעותה היא אמורה להפיק את מלוא התועלת מן הממשל החוקתי במצרים, היא דרך שהניסיון הוכיח את כישלונה; האומה נפגעה ממנה ולא הפיקה תועלת. הדרך הזאת זקוקה בדחיפות לשינוי ולתיקון שיגשים את השאיפה וישיג את המטרה...

די אם נצביע כאן על חוק הבחירות, שהוא האמצעי לבחירת הנציגים המייצגים את האומה ומופקדים על יישום החוקה והגנתה. המציאות כיום מלמדת עד כמה החוק הזה הביא על האומה מחלוקות ואיבה, וחייב להיות לנו מספיק אומץ לעמוד בפני הטעויות ולפעול לתיקונן.

לפיכך ישקיעו "האחים המוסלמים" מאמצים כדי שיובחרו הניסוחים המעורפלים בחוקה המצרית ותתוקן הדרך שבה מיושמת החוקה בארץ. אני סבור שעמדת האחים הובהרה בגילוי הדעת הזה, והדברים יושבו. אכן האח צאלח אפנדי רצה להביע במאמר קודם כול את המבט הביקורתי של "האחים המוסלמים", והוא קצף והחמיר יתר על המידה, וכאשר הסבנו את תשומת לבו לכך שזו אינה עמדתנו הלכה למעשה ושאנחנו שלמים עם העקרונות היסודיים של הממשל החוקתי שכן אנו סבורים כי הוא עולה בקנה אחד עם המערכת האסלאמית, ואף נובע ממנה, ואנחנו מותחים ביקורת רק על הערפול ודרכי הביצוע, הוא [צאלח אפנדי עשמאוי] רצה להביע זאת ולהציב את העניין במקומו הטבעי ביחס לאחים, והוא ויתר והתפייס. בכל מקרה, מגיע לו שכר, שכן כוונתו הייתה טובה, וכוונת האדם חשובה ממעשהו. אנחנו מודים לאלה שיצאו נגד האח צאלח אפנדי בשל עמדתו, ואין לו קושי, כך אני מאמין, להפיק תועלת מן הנזיפה הזאת, ובכל מקרה, יש להעדיף איזון, ואני מאמין שלאחר גילוי הדעת הזה אין מקום לדיבורים נוספים. בנוגע לדוגמאות מפורטות, והוכחות מספיקות, ותיאור דרכי הטיפול והתיקון, כל אלה [יובאו] באיגרת מיוחדת, אם ירצה אלוהים.

"האחים המוסלמים" והחוק

הקדמתי ואמרתי שהחוקה היא דבר אחד והחוק הוא דבר אחר, והבהרתי את עמדת האחים כלפי החוקה, וכעת אבהיר לכבודכם את עמדתם כלפי החוק.

האסלאם לא הגיע אלינו ריק מחוקים. הוא הבהיר רבים מעקרונות החקיקה ופרטי המשפט, בין אם המדובר בדיני נזיקין או בפלילים, בדיני מסחר או במשפט בין-לאומי. הקוראן והמסורות מלאים על גדותיהם בדברים האלה, וכתבי הפוסקים מספקים שפע של חומר מעין זה. הנוכרים עצמם הודו באמת הזאת ואישרו אותה בוועידה הבין-לאומית בהאג בפני נציגי האומות, אנשי משפט מן העולם כולו.

זה בלתי מובן ולא הגיוני שהחוק באומה אסלאמית יסתור את כללי הדת שלה, ואת משפטי הקוראן שלה, ואת תורת הנביא שלה, כשהם מתנגשים לחלוטין במה שנמסר מפי אלוהים ושליחו. ואלוהים כבר הזהיר את נביאו, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, עוד קודם, והוא אמר, יתברך ויתרומם: "שפוט ביניהם על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים, ואל תיטה אחר משוגות לבם, והישמר פן יפתוך לסטות ממקצת הדברים שהוריד אלוהים ממרומים. ואם יפנו עורף, דע כי אלוהים חפץ לפגוע בהם בשל חטאייהם, וכי מרבית האנשים מופקרים הם. האם יבקשו לעצמם את משפט הג'א'א'לִיָּה? אין שופט טוב מאלוהים לאנשים הנכונים להשתכנע".⁴⁹ וזה אחרי שאמר: "אשר לא ישפטו על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים, אלה הם הכופרים. [...] בני העוולה הם. [...] אלה הם המופקרים".⁵⁰ ומה צריכה להיות עמדת המוסלמי המאמין באלוהים ובדבריו כאשר הוא שומע את הפסוקים הברורים האלה, וכן מסורות

49. סורה 49:5-50.

50. סורה 5:44, 45, 47.

ומשפטים, ולאחר מכן הוא רואה שהוא נשלט על ידי חוק המתנגש בהם. וכאשר הוא מבקש לתקן את החוק אומרים לו שהנוכחים אינם רוצים בכך ואינם מוכנים לאשר זאת. ולאחר האיסור וההגבלה האלה עוד אומרים שהמצרים עצמאים, אך אין הם מסוגלים אפילו ליהנות מחופש הדת, שהוא החופש המקודש ביותר.

אולם החוקים האלה, שנחקקו בידי אדם, המתנגשים בדת ובטקסטים שלה, מתנגשים גם בחוקה עצמה, שאף היא מעשה ידי אדם, חוקה הקובעת שדת המדינה היא האסלאם. כיצד נוכל לגשר בין שני הדברים הסותרים האלה, הגידו לי אנשים נבונים?

ואם אלוהים ושליחו אסרו את הזנות, והחרימו את הריבית, ומנעו את היין, ולחמו במשחקי המזל, הנה בא החוק [החילוני] והוא מגן על הזונה והנואף, ומחייב ריבית, ומתיר מכירת יין, ומארגן משחקי מזל. ומה אמורה להיות עמדת המוסלמי בין שתי מערכות המשפט? האם עליו לציית לאלוהים ולשליחו ולפרוק את עול הממשלה וחוקיה, שהרי אלוהים טוב ונצחי? או שעליו לפרוק את עולו של אלוהים ושליחו, ולציית לממשלה, ולאמלל את עצמו בעולם הבא ובעולם הזה? אנחנו רוצים לקבל תשובה על כך ממעלת כבוד ראש הממשלה, משר המשפטים המרום, ומאנשי הדת הנכבדים והנעלים.

ובנוגע לאחים המוסלמים, הם לא יסכימו לעולם עם החוק הזה, ולא יקבלו אותו בשום פנים ואופן. הם יפעלו בכל דרך כדי שיפנה את מקומו לחקיקה אסלאמית צודקת ונעלה בכל תחומי המשפט. ולא זה המקום לענות על הדברים המפוקפקים שנאמרו בתחום הזה, או לגלות התנגדות לעונשים [הקבועים בחוק החילוני], שהם פרי דמיונם. במקום זאת נבהיר את עמדתנו, שפעלנו ואנחנו עדיין פועלים, כדי לעבור כל מכשול למענה, כשאנחנו מבהירים כל ספק, כדי שלא תהיה מחלוקת, והכול יתנהל על פי דת האלוהים.

"האחים המוסלמים" הגישו למעלת כבוד שר המשפטים תזכיר משלים בנושא הזה. בסיומו הם הזהירו את הממשלה מפני הבאת האנשים במצור הזה, שהרי האמונה היא הדבר היקר ביותר ביקום, והסוף יהיה שהם ישיבו מלחמה, וזה לא יהיה המאבק האחרון שלהם, "ואולם אלוהים לא יאבה בלתי אם להפיץ את מלוא אורו, אף אם יתעבו זאת הכופרים".⁵¹

עמדת "האחים המוסלמים" כלפי האחדות הלאומית, האחדות הערבית והאחדות האסלאמית

הדעות חלוקות מאוד בשלושת הנושאים האלה: האחדות הלאומית, האחדות הערבית והאחדות האסלאמית, ויש המוסיפים על אלה את האחדות המזרחית. ואז משתחררות חרצובות הלשון והמחשבה בעריכת השוואות ביניהן, אפשרות הגשמתן או הקשיים בהגשמתן, ומידת התועלת או הנזק שלהן, והתמיכה בשיטה כזאת ולא בשיטות אחרות. ומהי עמדת "האחים המוסלמים" בתוך הערבוביה הזאת של רעיונות ונושאים? מה עוד שאנשים רבים מטילים ספק בפטריוטיזם של "האחים המוסלמים", וסבורים כי אחיזתם ברעיון האסלאמי מונעת מהם להיות מסורים בתחום הפטריוטי. התשובה לכך היא שאיננו סוטים מן היסוד שאותו הצבנו כבסיס לרעיון שלנו: לנהוג על-פי הדרכת האסלאם, וללכת לאור הכללים הנעלים שלו. אם כן, מהי עמדת האסלאם בתחומים האלה?

האסלאם הטיל חובה שהכרחי לקיימה, והיא שכל אדם יפעל לטובת ארצו וישרת אותה במסירות, ויעשה ככל יכולתו למען האומה שבה הוא חי, ויגמול קודם חסד עם הקרובים קרבת דם או קרבת מקום, עד כדי כך שאין היתר להעביר את כספי הצדקה למקום רחוק, אלא לצורך העדפת הקרובים המוכרים. מוטל על

כל מוסלמי לסתום את הפרצה שהוא מופקד עליה, ולשרת את המולדת שבה גדל. לפיכך המוסלמי הוא הפטריוט המסור ביותר, והאדם המועיל ביותר לבני מולדתו, שכן הדבר מוטל עליו כחובה מריבון העולמים. "האחים המוסלמים" הם המגנים הנאמנים ביותר של טובת מולדתם, והמתמסרים ביותר לשירות עמם, והם מאחלים לארץ היקרה והמפוארת הזאת [מצרים] עוז ותפארת, קדמה ושגשוג, ברכה והצלחה. היא זכתה בראשות אומות האסלאם מתוקף נסיבות שונות שחברו יחדיו והביאו למעמד הנכבד הזה. הנה, אהבת העיר אל-מדינה לא מנעה משליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, מלהתגעגע למכה, ומלומר לאֲצִיל כשהתחיל לתאר אותה: הוי אציל,⁵² הנח ללב להירגע. והנביא גם אֲפֹשֶׁר לְבַלְאֵל⁵³ לבטא את רחשי לבו:

ולואי ידעתי

אם אוכל לנום בגיא [של מכה]

וסביבי אֲדִיח'ר וג'ליל⁵⁴

ואשוב ביום מן הימים לְמִי מַגְ'נָה⁵⁵

והאם עוד אזכה לראות את שאמה וטפיל⁵⁶."

"האחים המוסלמים" אוהבים את מולדתם, והם שומרים על אחדותה הלאומית במשמעות הזאת, ואינם רואים שום פגם בכך שאדם יהיה מסור לארצו, וימות למען עמו, וישאף כי למולדתו יהיו עוז ותפארת וכבוד. זה בהיבט של הלאומיות הייחודית.

52. אציל אל-ע'פארי, אחד מחברי הנביא.

53. עבדו של הנביא מחמד שהשתחרר עם קבלתו את דת האסלאם. בלאל היה

הכרוז (מאד'ז) הראשון באסלאם.

54. סוגי צמחים ריחניים.

55. אל-מג'נה – מקום ליד מכה.

56. שאמה וטפיל – שתי גבעות במכה.

האסלאם הנאמן נולד ערבי והוא הגיע אל עמי העולם באמצעות הערבים. ספרו הנכבד נמסר בלשון ערבית צחה, והוא היה יחיד במינו בקרב העמים, בשמו ובלשון הזאת, ביום שבו נהפכו המוסלמים למוסלמים. במסורת מובא כי ביום שבו יושפלו הערבים, יושפל האסלאם, והדבר הזה אכן התרחש כאשר השלטון המדיני של הערבים הסתיים והשררה עברה מידיהם אל [מוסלמים] מבני פרס וכורדיסטאן וכדומה. הערבים הם נושאי האסלאם ומגניו – ואני רוצה שנשים כאן לב לכך ש"האחים המוסלמים" מתייחסים לערביות באותו מובן שאותו הכיר הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כפי שנמסר במסורת מפי אָבֶן פֶּת'יר בשם מְעַאד' בן ג'ַ'בֶּל, עליו השלום: "אין לשון כמו הערבית; אין לשון כמו הערבית". מכאן מובן שאחדות הערבים היא דבר הכרחי להשבת תפארת האסלאם, והקמת המדינה שלו, וביסוס שלטונו. מכאן נובעת החובה על כל מוסלמי לפעול להחייאת האחדות הערבית, לתמוך בה ולסייע לה, וזאת עמדת "האחים המוסלמים" ביחס לאחדות הערבית.

נותר לנו להבהיר את עמדתנו כלפי האחדות האסלאמית. והאמת היא שהאסלאם, כמו שהוא אמונה ופולחן, הוא מולדת ואזרחות, שהרי הוא ביטל את ההבדלים בין בני האדם, הנובעים מייחוס גזעי, ואלוהים יתברך ויתרומם אומר: "המאמינים אחים הם",⁵⁷ והנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אומר: "המוסלמי הוא אחיו של המוסלמי". [ובמסורת:] "המוסלמים הם במעמד שווה בדם, מעניקים את חסותם לנחותים מהם, ומאוחדים נגד [האויבים] החזקים כמוהם".

האסלאם, במציאות הקיימת, אינו מכיר בגבולות גאוגרפיים, ואינו מייחס חשיבות להבדלי האזרחות והגזע. הוא תופס את

57. סורה 10:49.

המוסלמים כולם כאומה אחת, ורואה במולדת האסלאמית מולדת אחת, יהיו אשר יהיו המרחקים בין חבלי הארץ שלו ובין גבולותיו. "האחים המוסלמים" מקדשים את האחדות הזאת, ומאמינים בה, ופועלים ללכד את המוסלמים ולחזק את האחוה באסלאם. הם טוענים שהמולדת שלהם היא כל שעל אדמה שבו יש מוסלמי האומר: אין אלוהים מבלעדי אללה ומחמד הוא שליח אללה. ומה נפלא הוא מה שאמר משורר מאנשי "האחים המוסלמים", המבטא את הרעיון הזה:

"איני מכיר מולדת לי כמו האסלאם
המכיל את סוריה ואת הנלוס גם
וחבל ארץ שבו מוזכר אלוהים בשמו
מרכז מולדתי נמצא בטבורו"⁵⁸.

יש אנשים הטוענים שזה מתנגש בזרם הרעיוני השולט בעולם, זרם רעיוני המגלה קנאות לגזעים ולצבעים. על העולם עובר כעת גל של תורות לאומיות גזעניות, [ושואלים אותי] כיצד אתם עומדים מול הזרם הזה, וכיצד אתם יוצאים נגד מה שמוסכם על בני האדם? התשובה לכך היא שבני האדם טועים, והתוצאות של טעותם גלויות ומוחשיות. העובדה ששלוות האומות מופרת והעמים מתייסרים אינה זקוקה להוכחה. משימתו של הרופא אינה להתחרות בחולים, אלא לטפל בהם ולהנחות אותם בדרך הישר. זו משימת האסלאם ומי שנענה לקריאתו.

אחרים אומרים שזה [אחדות אסלאמית בימנו] אינו אפשרי, הפעולה למענו היא חסרת טעם ותועלת, והמאמץ לקראתו לא יניב דבר. עדיף [כך הם אומרים] לאלה הפועלים למען הקמת האיחוד [האסלאמי] הזה לפעול למען עמיהם ולשרת את המולדת הייחודית

58. עבד אל־חכים עאבדין (1914-1976), מצרי, חבר "האחים המוסלמים".

שלהם במאמצים שלהם. התשובה לכך היא שזו לשון החולשה והכניעה. האומות האלה היו מפורדות [לפני האסלאם], נבדלות בכל דבר: בדת ובשפה, במנטליות, בתקוות ובכאב, והאסלאם איחד אותן וליכד אותן סביב אידיאל משותף. האסלאם נותר כמו שהוא, בגבולותיו ובטקסיו, ואם יימצא אחד מבניו שייטול על עצמו לשאת את בשורת האסלאם ולרענן אותה בנפשות המוסלמים, הוא יקבץ מחדש את האומות האלה יחדיו, כפי שעשה בעבר. החזרה על פעולה היא קלה יותר מאשר ההתחלה, והניסיון הוא הוכחה נאמנה שהדבר אפשרי.

יש כאלה המדברים על אחדות מזרחית, ונראה לי שמה שעורר את הנטייה הזאת בלבם הוא הקנאות של המערביים למערב שלהם וחוסר האמון שלהם במזרח ובבניו, והם טועים בכך. אם המערביים ימשיכו בחוסר האמון הזה, מרה תהיה אחריהם. "האחים המוסלמים" מתייחסים אל האחדות המזרחית מתוך התחושה הזאת בלבד; המזרח והמערב אצלם שווים, מכיוון שעמדתם כלפי האסלאם שווה, והם ["האחים המוסלמים"] אינם מודדים בני אדם אלא על-פי אבן הבוחן הזאת.

הוברר אם כן ש"האחים המוסלמים" מכבדים את הלאומיות הייחודית שכן הם רואים בה את היסוד הראשון לתחייה המקווה. הם אינם רואים פגם בכך שהאדם יפעל למען מולדתו ויעניק לה עדיפות על-פני היתר. בנוסף הם ["האחים המוסלמים"] תומכים באחדות ערבית, שבה הם רואים חומה מושלמת להגנת המולדת האסלאמית כולה.⁵⁹ האחים רוצים רק טוב לעולם כולו, והם קוראים לאחדות עולמית, מכיוון שזו שאיפת האסלאם ומטרתו, ומשמעות

59. באתר האינטרנט אל-שבכה אל-דעויה (www.daawa-info.net) מופיע הנוסח הבא, "המתקן" את דבריו של בנא: בנוסף הם תומכים באחדות ערבית, בהיותה החוליה השנייה בתחייה. כמו כן הם פועלים למען ליכוד אסלאמי, בהיותו חומה מושלמת להגנת המולדת האסלאמית כולה.

דבר אלוהים, יתברך ויתרומם: "לא שלחנוך כי אם להביא רחמים על שוכני העולמים".⁶⁰

ולאחר גילוי הדעת הזה מיותר לומר שאין התנגשות בין האחדויות האלה, מכיוון שכל אחת מהן מחזקת את האחרת ומגשימה את מטרתה. ואם יש כאלה הרוצים להשתמש בהכרזות של הלאומיות הייחודית כנשק הממית כל הכרה אחרת, "האחים המוסלמים" אינם מסכימים עמם. ואולי זה ההבדל בינינו ובין אנשים רבים.

"האחים המוסלמים" ו[שלטון] הח'ליפות

מה שעשוי להשלים את הדיון הזה הוא שאציג את עמדת "האחים המוסלמים" כלפי הח'ליפות וכל הקשור בה. כדי להבהיר את העמדה הזאת [אומר] ש"האחים המוסלמים" מאמינים שהח'ליפות היא סמל האחדות האסלאמית, הביטוי לקשר בין אומות האסלאם. הח'ליפות היא מצוה אסלאמית שהמוסלמים חייבים להקדיש לה מחשבה ולדאוג לה, והח'ליפה הוא הגורם שבו תלויים רבים ממשפטי דת האלוהים. לכן נתנו חברי הנביא, עליהם השלום, את דעתם על הטיפול בה, לפני שנתנו את דעתם על הכנתו לקבורה של הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. זאת עד שהתפנו מן המשימה הזאת [כינון הח'ליפות] והיו סמוכים ובטוחים שהשלימו אותה.

המסורות שנמסרו בדבר חובת מינוי מנהיג, והבהרת כללי המנהיגות וכל הפרטים הקשורים בכך, אינם מותרים מקום לספק שעל המוסלמים להקדיש מחשבה לעניין הח'ליפות מאז השתנה

המסלול הקבוע⁶¹ שלה, ולאחר מכן בוטלה לחלוטין⁶² עד היום. ולכן "האחים המוסלמים" מציבים את רעיון הח'ליפות, והפעולה למען השבתה, בראש סדר העדיפויות שלהם. עם זאת הם מאמינים שלשם כך נחוצות הכנות רבות, שאין מנוס מהן, וחובה לנקוט כמה צעדים לפני נקיטת צעד ישיר להשבת הח'ליפות: אין מנוס משיתוף פעולה מלא, תרבותי, חברתי וכלכלי בין עמי האסלאם כולם. לאחר מכן יש ליצור בריתות והסכמים, ויש לכנס כנסים וועידות של המדינות האלה. הוועידה הפרלמנטרית האסלאמית לבעיית פלסטין,⁶³ וקריאת משלחותיהן של ממלכות האסלאם ל[ממשלת] לונדון להכריז על זכויות הערבים בארץ הברוכה, הן שני גילויים טובים וצעדים גדולים בכיוון הנכון. לאחר מכן צריכה לבוא הקמת ליגה של אומות האסלאם. וכאשר הגוף הזה יזכה לאמונם של המוסלמים, עליו לערוך כינוס שנושאו הוא "המנהיג". זהו האמצעי המחבר [בין אומות האסלאם], והביטוי לאחדות ולתשוקת הלבבות; צלו של אלוהים עלי אדמות.

עמדת האחים כלפי גופים שונים

"האחים המוסלמים" והגופים האסלאמיים

כעת, לאחר שהבהרתי את דעתם של האחים ואת עמדתם בנוגע לשאלות כלליות רבות המעסיקות את תודעת האומה בזמנים האלה, ברצוני להבהיר בפני כבודכם את עמדת "האחים המוסלמים" בנוגע

61. המסלול הקבוע של הח'ליפות השתנה בשנת 1258 עם הריגתו של הח'ליפה העבאסי האחרון בידי המונגולים. ראו לעיל הסעיף "ההנהגה הפוליטית באסלאם" בפרק "מושגי יסוד באסלאם".

62. באופן רשמי בוטלה משרת הח'ליפה על-ידי הפרלמנט התורכי. התואר ניטל מאחרון המחזיקים בו, עבד אל-מג'יד השני, במרס 1924.

63. הוועידה הבין-פרלמנטרית של מדינות ערביות ומוסלמיות להגנת פלסטין נערכה בקהיר ב-11-18 באוקטובר 1938.

לגופים האסלאמיים במצרים. זאת משום שרבים מדורשי הטוב היו רוצים שהגופים האלה יתלכדו לאגודה אסלאמית [מאוחדת] שתפעל במשותף. זו [אכן] תקווה גדולה ויקרה שלה מיחל כל אוהב רפורמה בארץ הזאת. "האחים המוסלמים" סבורים כי הגופים האלה פועלים, כל אחד בתחומו, כדי לסייע לאסלאם, ומאחלים לכולם הצלחה. ["האחים המוסלמים"] לא היססו להפוך את ההתקרבות לגופים האלה ואת הפעולה למען איחודם סביב הרעיון המרכזי לחלק מן המצע שלהם. הדבר התקבל כהחלטה בוועידה השנתית הרביעית של "האחים המוסלמים" באל־מנצורה ובאסיוט בשנה שעברה, והריני לבשר לכם שכאשר המשרד להדרכה החל לפעול לביצוע ההחלטה הזאת, הוא מצא רצון טוב מצד כל הגופים שעמם הוא יצר קשר ואתם שוחח, דבר המאפשר להעריך כי המאמצים יוכתרו בהצלחה, בעזרת אלוהים.

האחים ואגודת הצעירים המוסלמים⁶⁴

פעמים רבות שאלו אנשים שונים מה ההבדלים בין אגודת "האחים המוסלמים" ואגודת הצעירים המוסלמים, ומדוע אין הם יוצרים גוף אחד ופועלים על־פי תוכנית אחת. לפני שאענה לשאלה הזאת, ברצוני להדגיש בפני אלה שאחדות המאמץ ושיתוף הפעולה של הפעילים משמח אותם, ש"האחים" ו"הצעירים", בפרט פה בקהיר, אינם מרגישים שהם נמצאים במצב של חילוקי דעות, אלא במצב של שיתוף פעולה חזק ונאמן. "האחים" ו"הצעירים" רואים עין בעין רבים מן הנושאים האסלאמיים הכלליים, וזאת משום שהמטרה הכללית משותפת והיא: פעולה למען חיוק האסלאם ותמיכה במוסלמים. גם אם קיימים הבדלים קלים בין שתי האגודות

64. אגודת הצעירים המוסלמים (ג'מְעִית אל־שבאן אל־מסלמין) הוקמה בקהיר בנובמבר 1927, ומנהיגיה המרכזיים היו מחב אל־דין אל־ח'טיב, אחמד תימור, עבד אל־עזיז אל־שאויש וד"ר עבד אל־חמיד סעיד.

בעקרונות תורתם, בקו הפעולה של אלה המקיימים אותה ובהכוונת המאמצים שלהם, הנה הזמן שבו יופיעו כל האגודות האסלאמיות בחזית מאוחדת אינו רחוק, כך אני סבור. הזמן יביא, אם ירצה אלוהים, להגשמת [האחדות].

"האחים המוסלמים" והמפלגות

"האחים המוסלמים" סבורים שהמפלגות הפוליטיות המצריות נמצאות בתנאים מיוחדים ומושפעות ממניעים שרובם אישיים ולא ענייניים, והגורמים לכך ידועים לכולם. בנוסף סבורים ["האחים המוסלמים"] שהמפלגות האלה עדיין לא גיבשו את התוכניות והמצעים שלהן, וכל אחת מכריזה שהיא פועלת לתועלת האומה בכל תחומי הרפורמה. ואולם בפיהם של ראשי המפלגות והמנהלות שלהן אין תשובה לשאלות: מהן הפעולות האלה, מהם האמצעים למימושן, אילו אמצעים הוכנו, אילו מכשולים צפויים בדרך אל הביצוע, ואילו הכנות נעשו כדי להתגבר עליהם? החלל הריק הזה משותף לכולם, כמו שגם משותפת להם ההתמכרות לשלטון, ניצול כל תעמולה מפלגתית וכל אמצעי מכובד או לא מכובד כדי להגיע אליו, ופסילת כל היריבים הפוליטיים שאין להם יכולת להתגבר עליהם. "האחים המוסלמים" גם סבורים שהמפלגתיות הזאת פגעה בכל תחומי החיים של האנשים, חיבלה באינטרסים שלהם, השחיתה את המוסר שלהם וזרעה פירוד ביניהם. כמו כן הייתה למפלגתיות השפעה הרסנית על חיי הפרט והכלל. לדעת ["האחים המוסלמים"] המערכת הפרלמנטרית אינה זקוקה למפלגתיות בצורתה הנוכחית במצרים. הלוא כאשר קמו ממשלות הקואליציה במדינות הדמוקרטיות, הטענה המוצהרת הייתה שלא ניתן להעלות על הדעת מערכת פרלמנטרית ללא מפלגות, טענה קלושה כשלעצמה. והנה רבות מן המדינות החוקתיות, הפרלמנטריות, מתנהלות במערכת חד

מפלגתית, והדבר אפשרי. האחים סבורים גם שיש הבדל בין חופש הדעה והמחשבה והדיבור וההבעה וההתייעצות וההדדית וקבלת העצה, [כל אלה] דברים המתחייבים מן האסלאם, ובין קנאות כיתתית, יציאה נגד החברה, פעולה מתמדת להרחבת תהום הפלגנות בתוך האומה, וערעור מעמדם של השליטים, דברים המתחייבים מן המפלגתיות, אך נשללים על-ידי האסלאם, ונאסרים על-ידו בחומרה, שכן האסלאם בכל חוקותיו קורא לאחדות ולשיתוף פעולה.

זהו סיכום דעותיהם של האחים בנוגע לסוגיית המפלגתיות והמפלגות במצרים. לפיכך זה קרוב לשנה הם מבקשים מראשי המפלגות להתעלות מעל המחלוקת ולהתקבץ יחדיו, כפי שגם הציעו להטיל את התיווך בבעיה הזאת על שני הנסיכים הנעלים, הוד מעלתו הנסיך המלכותי מחמד עלי,⁶⁵ והוד מעלתו הנסיך הנעלה עמר טוסון,⁶⁶ כפי שגם ביקשו מהוד מעלתו המלך לפרק את המפלגות הקיימות, כדי שיתמזגו יחדיו בוועדה עממית אחת שתפעל למען טובת האומה על בסיס האסלאם.

אמנם התנאים בעבר לא התאימו ליישומו של הרעיון הזה, אולם אנו סבורים שהשנה הזאת הוכיחה את נכונות השקפתם של האחים, והוכיחה למי שהיו לו ספקות ששום תועלת לא תצמח מקיומן של המפלגות האלה. האחים ימשיכו להשקיע מאמצים בכיוון הזה ויגשימו את שאיפתם בתמיכת אלוהים הודות להתעוררות האומה, ובהמשך לכישלון אנשי המפלגות בתחומים השונים. כך יתגשם במלואו חוק האלוהים: "הקצף נמוג ואולם המועיל לאנשים יוותר עלי אדמות".⁶⁷

65. מחמד עלי תאופיק (1875-1954), יורש העצר של הכס המצרי עד לידתו של פארוק ב־1920.

66. עמר טוסון (1872-1944), נינו של מחמד עלי מצד שני הוריו.

67. סורה 17:13.

אנשי כמה מן המפלגות חושבים שכוונתנו בכללים האלה היא להביא להרס מפלגותיהם כסיוע למפלגות האחרות ולשם תועלת קונקרטי. ההוכחה הטובה ביותר לכך שהדעה הזאת שגויה היא העובדה שההבלים האלה חדרו ללב המפלגות כולן. רבים מאנשי הנפד⁶⁸ מאשימים את "האחים המוסלמים" בכך שהם פועלים במטרה להחריב את מפלגתם, שזו [כביכול] מטרתם היחידה של הדברים האלה, ושהם מסיתים את האנשים להילחם בה ולפרוש ממנה, ולשרת בכך את הממשלה ולחזק את המפלגות המיוצגות בה. כל אלה בעת שאנחנו שומעים בדיוק את אותה האשמה גם ממפלגות הממשלה. האם יש הוכחה טובה יותר מזה לכך שעמדת האחים כלפי כולם היא אותה עמדה, הנובעת מאמונתם, והם פועלים על-פיה בהשראת ההכרה והאמונה.

ברצוני לומר לאחינו, אנשי המפלגות והתועמלנים שלהן: היום הזה שבו ינוצלו "האחים המוסלמים" למען רעיון שאינו הרעיון האסלאמי שלהם, לא יגיע לעולם. אכן "האחים המוסלמים" אינם חשים עוינות כלפי שום מפלגה, תהיה אשר תהיה, עוינות המכוונת אליה באופן ספציפי. ואולם הם משוכנעים מעומק לבם שהדבר היחיד שיכול להועיל למצרים ולהציל אותה הוא פירוק המפלגות האלה כולן, והקמת ועדה לאומית פעילה שתנהיג את האומה אל הניצחון בהתאם לכללי הקוראן הנכבד.

בהזדמנות הזאת אומר ש"האחים המוסלמים" מאמינים שיש לעקור את רעיון הקואליציה בין המפלגות, וסבורים כי הוא סם הרגעה ולא טיפול וכי עד מהרה יסתערו אנשי הקואליציה אלה על אלה, וישובו להילחם אלה באלה בעוצמה רבה מזו שהייתה לפני הקואליציה. הטיפול המוחלט והיעיל הוא שהמפלגות האלה יחלפו

68. ופד – קיצור של אל-ופד אל-מצרי (המשלחת המצרית); גוף שהתארגן בנובמבר 1918 כדי לייצג את תביעותיה הלאומיות של מצרים מול הבריטים. ראו בפרק: חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים".

מן העולם. תודה להן, אבל הן סיימו את תפקידן, והתנאים שהביאו להקמתן אינם קיימים עוד, ולכל עת השלטון והאנשים שלו, כמו שאומרים.

האחים ואגודת מצרים הצעירה⁶⁹

בהזדמנות הזאת איני יכול שלא להציג את עמדת "האחים המוסלמים" בנוגע לאגודת מצרים הצעירה. אגודת האחים נוסדה לפני עשר שנים ואגודת מצרים הצעירה נוסדה לפני חמש שנים. לפיכך אגודת האחים ותיקה מאגודת מצרים הצעירה, וגילה כפול. עם זאת, במקומות רבים קורה שאגודת האחים היא סניף של אגודת מצרים הצעירה. הסיבה לכך היא שאגודת מצרים הצעירה התבססה על תעמולה ועל פרסום, בעת שהאחים העדיפו פעולה ותוצאות. איננו צריכים לחשוש מכך, ואחת היא אם האחים הם שסימנו לאגודת מצרים הצעירה את דרך מלחמת הקודש והפעולה למען האסלאם, או שאגודת מצרים הצעירה היא זו שגילתה את האחים ופרסמה אותם אף כי הם הוקמו לפניו וקדמו לה במלחמת הקודש ובשדה המערכה בחמש שנים, היינו, במלוא הגיל שלה; זה עניין תיאורטי, שהאחים אינם מייחסים לו משקל. ואולם מה שאני רוצה להסב את תשומת לבכם אליו בדבְּרִי הוא ש"האחים המוסלמים" לא היו מעולם חלק מאגודת מצרים הצעירה ולא עבדו למענה. איני מתכוון להטיל דופי בה או באלה המקדמים את הבשורה שלה, אלא מתאר עובדות שכן העיתון **מצרים הצעירה** תקף את האחים והטיח בהם האשמות לא נכונות, וטען שהם ביצעו נגדה מעשי איבה ובאו בהאשמות כלפיה, וגם זה לא נכון. אנחנו, קהל האחים, איננו

69. מצר אל־פתאת – ארגון שהוקם בשלהי 1933 על־ידי שני עורכי דין צעירים: אחמד חסין ופתחי רדואן. לארגון הייתה זרוע צבאית למחצה – החולצות הירוקות, שאימצה מאפיינים פאשיסטיים, כמו מדים, הצדעות במועל יד ומצעדים צבאיים.

מייחסים חשיבות למה שנכתב, ואיננו רוצים לנקוט שיטות דומות, ורצוני שזו תהיה התחושה של האחים כולם. אנשים רבים היו רוצים שאגודת מצרים הצעירה תתאחד עם "האחים המוסלמים", וזאת ללא ספק תחושה יפה ואצילית, שהרי אין דבר יפה מאחדות ומשיתוף פעולה למען הטוב. ואולם יש דברים שרק הזמן לבדו יפסוק בהם; יש באגודת מצרים הצעירה כאלה הרואים באחים חבורה של מטיפים ותו לא, ומגנים אותם על כך במצע שלהם. בקרב האחים יש הסבורים שבנפשם של רבים מחברי קבוצת מצרים הצעירה עדיין לא הבשילה ההבנה האסלאמית הנכונה, בשלות שתכשיר אותם לקרוא למען בשורה אסלאמית טהורה ושלמה. הבה ניתן לזמן לעשות את שלו ולשפוט, והוא יעשה את פעולות הליטוש וההבחנה.

אין משמעות הדבר שהאחים יילחמו באגודת מצרים הצעירה, אלא שעדיף לנו שיצליח כל מי שפועל בדרך הטוב ולמענו. האחים אינם רוצים להחליף את פעילות הבנייה בהרס, ובשדה מלחמת הקודש יש מקום לכולם. זו עמדתנו כלפי אגודת מצרים הצעירה כל עוד היא תצהיר כי אינה מפלגה פוליטית וכי היא פועלת, ותמשיך לפעול, למען הרעיון האסלאמי ועקרונות האסלאם, ובהצהרה הזאת יהיה משום ניצחון חדש לעקרונות של "האחים המוסלמים".

נותר עניין אחרון והוא עמדת האחים כלפי אגודת מצרים הצעירה בסוגיית ניתוץ המסבאות.⁷⁰ ידוע שאין אדם דתי במצרים הרוצה לראות על אדמתה ולו מסבאה אחת. האחים כתבו והטילו את האחריות לניתוץ על הממשלה לפני [שהטילו אותה על] המנתצים, מכיוון שהיא זו שהכניסה את עמה המוסלמי למצוקה, ולא הבינה את השינוי הנפשי ואת המגמה החדשה והחזקה שחלה בו של קידוש האסלאם וההיצמדות לכלליו. לפנים היו אומרים: לפני שאתה מצווה

70. במחצית השנייה של שנות ה-30 נהגו אנשי מצרים הצעירה לתקוף מסבאות, בתי קזינו ובתי בושת תוך מאבק מתמיד במשטרה.

על הבוכה להפסיק לבכות, צווה על המִּפְּה לִסְלֹק את המקל. אנחנו מאמינים שההתגרות הזאת עדיין לא הסתיימה, ואין מנוס מבחירת הנסיבות המתאימות או בשימוש בחוכמה במידה מְרִבִּית, כדי להביא לפתרון בצורה פחות מזיקה, שתציג טוב יותר את היעד, ותפנה את תשומת לבו של הממשלה לחובתה האסלאמית. אף כי אלה שנעצרו לא הודו, האחים פנו למעלתו, שר המשפטים, והפנו את תשומת הלב של מעלתו לכך כי חובה להתייחס לבעיה הזאת באופן מיוחד העולה בקנה אחד עם הסיבה הנאצלת העומדת מאחוריה, וכי עליו לזרז חקיקה שתגן על הארץ מפני הסכנות המוסריות האלה.

עמדת האחים כלפי מדינות אירופה

לאחר גילוי הדעת הזה בנוגע לעמדת "האחים המוסלמים" שאותה מכתוב להם האסלאם בבעיות הפנים החשובות ביותר, טוב יהיה אם אדבר בפני כבודכם על עמדתם כלפי מדינות אירופה.

האסלאם, כפי שהקדמתי ואמרת, רואה במוסלמים אומה אחת שאותה מלכדת האמונה ושאנשיה שותפים זה לזה בכאבים ובתקוות. כל פעולת איבה הנעשית נגד יחידה אחת בה או נגד מוסלמי יחיד נעשית נגד כולם. פסק הלכה שאותו ראיתי בספר "הביאור הקצר לדרך הישר אל אסכולת האַמַּאם מאלפ"⁷¹ הצחיק אותי וגם גרם לי לבכות. מחברו כותב בו: אם אישה מוסלמית נופלת בשבי במזרח, חובה על המוסלמים במערב לשחרר אותה ולפדות אותה, גם אם הדבר יחייב הוצאת כל כספם של המוסלמים. ראיתי פסק הלכה דומה, עוד קודם לכן, בקובץ "ביאור הנהרות הנשפכים אל הים"⁷²

71. אל־שרה אל־צַעִיר עלֹא אַקְרַב אל־מסאלַכ אלא מד'הב אל־אמאם מאלַכ, קובץ הלכות מאלכי שחובר על־ידי אחמד דרדיר (1715-1786).

72. מג'מע אל־אנהר פי שרה מַלְתְּקִי אל־אַבְחָר – ביאור מודרני לספר מלתקא אל־אַבְחָר של איש ההלכה החנפי אברהים אבן מחמד אל־חלבי (מת ב־1549). הספר מוזכר גם באיגרת "מלחמת הקודש".

שבו הוא מצוטט מן הספר "הים" החנפי.⁷³ ראיתי את זה וצחקתי ובכיתי, ואמרתי לעצמי: איפה עיני אותם כותבים, שיראו את המוסלמים כשהם נמצאים בשבי אנשי הכפירה והאיבה?? ברצוני להסיק מכך שהמולדת האסלאמית היא אחת ואינה ניתנת לחלוקה, ופעולת איבה נגד חלק אחד ממנה היא פעולת איבה נגד כולה. זהו דבר אחד; והדבר השני הוא שהאסלאם הטיל על המוסלמים להיות שליטים בארצם, אדונים במולדתם. אך לא רק זאת; עליהם להביא לכך שכל השאר ייכנסו תחת כנפי בשורתם, ויקבלו את הדרכת אורו של האסלאם, אותו אור שאת הדרכתו הם קיבלו קודם לכן.

לפיכך סבורים "האחים המוסלמים" שכל מדינה אשר ביצעה או מבצעת פעולת איבה נגד מולדת האסלאם היא מדינת רשע שחייבים לעצור את איבתה, ואין מנוס מכך שהמוסלמים בעצמם ישובו ויפעלו כשהם מלוכדים כדי להשתחרר מעולה.

אנגליה אינה מפסיקה להתעמר במצרים אף כי [מצרים] מרדה בה. אין שום תועלת בכך שנאמר כי ההסכם⁷⁴ מועיל או מזיק, או שצריך לתקן אותו, או שצריך לסיים אותו. אלה דברים שאין בהם תועלת. אין ספק בכך שההסכם הוא קולר בצווארה של מצרים ואזיקים על ידיה. האם היא יכולה להשתחרר מן האזיקים האלה בדרך אחרת מאשר בפעולות ובהכנה נכונה? שפת הכוח היא הטובה ביותר. [מצרים] צריכה לפעול בדרך הזאת ולנצח כעת אם היא רוצה חירות ועצמאות.

73. כוונתו של בנא לספר אל-יבחר אל-ראא'ק – שרח כנו אל-דקאא'ק (הים המזוקק – ביאור אוצר הדקויות) של איש הדת זין אל-דין אבן נג'ים, איש הלכה מצרי חנפי שמת ב-1562.

74. הכוונה לחוזה הבריטי-מצרי מאוגוסט 1936, שהעניק למצרים מידת מה של עצמאות. תפקיד הנציב העליון במצרים אמנם בוטל, והפיקוד על הצבא עבר לידי המצרים, אך הצבא הבריטי נשאר על אדמת מצרים.

אנגליה אינה מפסיקה להרע [גם] לפלסטין ולגרוע מזכויות תושביה. פלסטין היא המולדת של כל מוסלמי בהיותה חלק מאדמת האסלאם, בהיותה ערש הנביאים ובהיותה המקום שבו שוכן אל-אקצא, שאלוהים בירך את סביבתו. פלסטין היא חוב של אנגליה כלפי המוסלמים, שימשיך לעורר את חמתם של המוסלמים עד שהיא תעניק את המגיע להם. אנגליה יודעת זאת היטב וזה מה שגרם לה להזמין את נציגי ארצות האסלאם לוועידת לונדון,⁷⁵ ואנחנו מנצלים את ההזדמנות הזאת ומזכירים לה שאין לפגוע בזכויות הערבים. ומכיוון שהפעולות האכזריות שנציגי אנגליה מבצעים שוב ושוב בפלסטין אינן מסייעות לשפר את יחסם של הערבים כלפיה, מוטב לה להפסיק את התקפות האיבה האלה על החפים מפשע החופשיים. אנחנו שולחים מעל הבמה הזאת לכבוד המופתי הגדול את הברכות הלבביות ביותר של "האחים המוסלמים" ואת איחוליהם החמים ביותר, ו[מאחלים לו] שלא ייזק כבודו ולא יאונה רע למשפחת אל-חוסני מהטלת פיקוח עליהם וממעצר אנשיהם החופשיים.⁷⁶ זה יוסיף כבוד על כבודם וגאווה על גאווותם. ואנחנו מזכירים למשלחות האסלאמיות את מעשי הרמייה של אנגליה ואת ההונאה שלה, ואת החובה לשמור על מלוא הזכויות של הערבים.

בהזדמנות הזאת אני מזכיר לאחים שהורכבה ועדה כללית של כל האגודות האסלאמיות [הפועלות] בבית אגודת הצעירים המוסלמים, כדי לסייע בהוצאת "גרוש אחיד" שיופץ החל בראשית השנה ההג'רית לשם הצלת פלסטין הלוחמת. הבול הזה יבוא במקומם של בולי הגופים השונים. ההוראה לאחים היא שישקיעו

75. ועידת השולחן העגול בנושא פלסטין שכונסה בלונדון בחודשים פברואר-מרס 1939.

76. בתקופה שבה נשא בנא את נאומו בוועידה החמישית שהה המופתי חאג' אמין אל-חוסני בלבנון, לשם ברח ב־1937, והבריטים ביקשו מן הצרפתים להסגירו.

מאמצים לעזור לוועדה הזאת בהפצת בוליה עם פרסומם, יחסלו את מלאי הבולים הקודמים שעוד נמצא ברשותם, ויחזירו אותם לוועדה לביעור.

ויש לנו חשבון נוסף עם אנגליה בשטחים האסלאמיים שהיא כבשה שלא בדין, והאסלאם מטיל על תושביהם ועלינו, יחד אתם, את החובה להצייל אותם ולשחררם.

בנוגע לצרפת, שהייתה תקופה שבה טענה כי היא ידית האסלאם, יש למוסלמים חשבון ארוך אתה. ולא נשכח לה את עמדתה המבישה ביחס לסוריה אחותנו. ולא נשכח לה את עמדתה ביחס לנושא מרוקו ו"הצו הפרֶּפְּרִי"⁷⁷. ולא נשכח שרבים מאחינו היקרים, בני הנוער הלאומי, החופשי, הלוחם של מרוקו, נתונים במעמקי בתי הסוהר ובגלויות שונות. יבוא היום שהחשבון הזה ייסגר, וכל אחד יקבל את שלו.

והחשבון שלנו עם איטליה אינו קטן מזה שיש לנו עם צרפת. טריפולי, אותה טריפולי הערבית, המוסלמית, השכנה הקרובה, היקרה, שהדוצ'ה ואנשיו פועלים להכחיד אותה, להכרית את תושביה ולהגלותם, ולמחות בה כל זכר לערביות ולאסלאם. ואיך יהיה בה זכר לערביות ולאסלאם אם היא נחשבת לחלק מאיטליה? ואחרי כל זה הדוצ'ה אינו רואה שום מניעה לקרוא לעצמו "מגן האסלאם", ולבקש בזכות זאת את ידידותם של המוסלמים!!! אחים מוסלמים!

הלב שותת דם והכבד נקרע למשמע הדברים האלה! ודי באסונות שהזכרתי בגילוי הדעת הזה, שכן זו רשימה שאין לה סוף. אתם יודעים זאת, אולם עליכם להבהיר זאת לבני האדם ולהביא לידיעתם שהאסלאם אינו מסתפק בפחות מחירות ומעצמאות לבניו, וזאת לבד מן האדנות, והכרזת מלחמת קודש, גם אם הדבר

77. Dahir Berbère, צו צרפתי ממאי 1930 שהחיל את השלטון הקולוניאלי בצפון-מערב אפריקה.

מחייב שפיכות דמים והוצאת כסף. והמוות טוב מן החיים האלה, חיי עבדות ושעבוד והשפלה! אם תפעלו כך, תוכיחו את נאמנותכם האיתנה לאלוהים, והניצחון יבוא, בעזרת אלוהים. "אלוהים כתב, הן אני אגבר, אני ושליחי, אלוהים חזק ואדיר".⁷⁸

סיכום

אחים מוסלמים!

הגשתי לכם בגילוי הדעת הזה סיכום מקיף ותמציתי של הרעיון שלכם בצורתו הייחודית, והיום ברצוני לסקור יחד אתכם כמה מן הבעיות החברתיות והכלכליות הקיימות בחברה המצרית, ואם תרצו, החברה האסלאמית, שהרי המחלה היא אותה מחלה אצל כולם [והיינו מדברים עליה ארוכות] אלמלא קוצר הזמן, ואלמלא העובדה שאפשר לתאר אותה בכמה מילים: חולשה מוסרית, אובדן האידיאלים, העדפת האינטרס האישי על אינטרס הכלל, הפחד להתייצב בפני האמת, החשש מתוצאות הטיפול במחלה, והפירוד יימח שמו. זו המחלה. והתרופה, גם אותה אפשר לתמצת, והיא הניגוד של המידות האלה: טיפול בנפש, אחים, ושיקום המוסר של העם, "השומר אותה זָפָה יעשה חיל, והמטמא אותה ינחל מַפַח נַפֶּשׁ".⁷⁹

אחים מוסלמים!

הדת הזאת הוקמה במלחמת הקודש של אבותיכם על יסודות מוצקים של אמונה באלוהים, התנזרות מתענוגות החיים החולפים, העדפת עולם הנצח, הקרבת הדם והרוח והכסף למען ניצחון האמת, ואהבת המוות למען אלוהים, כל זאת בהדרכת הקוראן הנכבד. על היסודות המוצקים האלה עליכם לבסס את התחייה שלכם, לתקן את

78. סורה 21:58.

79. סורה 10-9:91.

נפשותיכם, למקד את ההטפה שלכם ולהוביל את האומה אל הטוב, "ואלוהים עמכם ולא יגרע משכר מעשיכם".⁸⁰

אחים מוסלמים!

אל תתיאשו, כי היאוש אינו מתכונות המוסלמים, ואמיתות היום הן חלומות האתמול, וחלומות היום הם אמיתות המחר, והזמן לפנינו, והביטחון בנפש עמכם עדיין חזק למרות עריצותה של הסביבה המושחתת. החלש יישאר חלש כל ימיו, וכוחו של החזק לא יכלה לעולם. "חפצים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ ולשימם אנשי מופת ולעשותם יורשים, ולהושיבם על מכונם בארץ".⁸¹

הזמן מוליד אירועים גדולים והשעה כשרה לפעולות גדולות. העולם מצפה כי הבשורה שלכם, בשורת ההדרכה וההצלחה והשלום, תציל אותו מייסוריו. הגיע תורכם להנהיג את האומות ולשלוט בעמים, "הן נוהגים אנו לחלק את ימי הניצחון הללו בין האנשים",⁸² וקוו לקבל מאלוהים את שהם לא יזכו לו [היינו, ניצחון], ואל תאמרו מחר כי יהיה מאוחר.

דיברתי אל אלה מכם החוזרים התלהבות, שינהגו במתינות וימתינו לשעה המתאימה, ואני מדבר [כעת] אל חסרי המעש שיתעוררו ויפעלו. במלחמת קודש אין מנוחה! "הקמים להיאבק למעננו, הדרך נדריך אותם אל נתיבותינו. אלוהים הוא עם המיטיבים".⁸³

תמיד קדימה.

אללה הוא הגדול ביותר והשבח הוא לאלוהים.

חסן אל-בנא

80. סורה 35:47.

81. סורה 5:28.

82. סורה 140:3.

83. סורה 69:29.

"האחים המוסלמים" תחת דגל

הקוראן¹

בשם אלוהים הרחמן והרחום. השבח לאלוהים. תפילת אללה על אדוננו מחמד ועל משפחתו וחבריו, וברכתו לשלום. אני מברך אתכם בברכת האסלאם, ברכה טובה ונאמנה מלפני אלוהים. שלומו של אלוהים עליכם, ורחמיו וברכותיו.

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים. הסכיתו ושמעו בני האדם כולם.

בתוך ההמולה של אירועים רבים ומרים הנולדים מתוך לילות הרי אסון; בתוך זרם גואה ושופע של תורות אידיאולוגיות המהדהדות בכל רחבי תבל, ומתפשטות מעל גלי האתר בכל קצווי עולם. [בתוך התורות האלה] המצוידות בתקוות, בהבטחות, במראות, ובכל מה שעשוי לפתות ולהוליך שולל...

[בתוך כל אלה] גם אנחנו, "האחים המוסלמים", מציגים את בשורתנו... שקטה ורוגעת, אך חזקה יותר מכל סופה וסער. שפלה, אך נישאת יותר מראשי הרים. קטנה, אך רחבה יותר מכל ארץ על-פני האדמה. חפה מכל חיצוניות מזויפת ומכל פרכוס כוזב, אך אפופה בהוד האמת וביפי השכינה, חוסה בצלו של אלוהים. נעדרת אינטרסים, תאוות, מטרות אישיות ותועלת פרטית, אולם מסוגלת להנחיל למאמינים בה ולא להפועלים למענה באמונה אדנות בעולם הזה וגן עדן בעולם הבא.

1. האיגרת פורסמה ב־10 באפריל 1939 בכתב־העת **אלי־נז'יר**, גיליון 8, עמ' 3-13, בכותרת: "האחים המוסלמים" תחת דגלו של מחמד, שליח אלוהים, ובדרכו הישרה". בהערת שוליים בספר האיגרות של בנא מצוין כי המדובר בנאום שנשא בנא ב־4 באפריל 1939 במפגש של "האחים המוסלמים" בקהיר.

לאורה של הבשורה הראשונה

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים. הסכיתו ושמעו בני האדם כולם. שמעו את הבשורה כשהיא ברורה ומהדהדת. קולו של קורא הבשורה הראשון ממשיך לרעום בה, כפי שרעם בעבר: "הוי המתכסה, קום והזהר, ואת ריבונך פֶּאָר".² ויחד אתה מהדהד סוד דבר אלוהים, ישתבח: "הכרז בראש חוצות את אשר יצוּךְ וסור מעל המְשֶׁתֶּפִים".³ ולשון השכינה מכריזה [על הבשורה] תוך פנייה לבני האדם כולם:

אָמור, הוי האנשים, הנני שליח אלוהים אל כולכם, אשר לו מלכות השמיים והארץ, אין אלוה מבלעדיו, והוא מְחִיָּה וממית. על כן הָאמינו באלוהים ובשליחו, בנביא איש אומות העולם, המאמין באלוהים ובדבריו. לכו עֲמוּ למען תישירו לכת.⁴

היכן אנחנו ניצבים ביחס לכללי האסלאם?

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים. הסכיתו ושמעו בני האדם כולם. אלוהים שלח לכם מנהיג, וקבע לכם סדרים, והטיל חוקים, והוריד ספר. הוא התיר את המותר, ואסר את האסור. הוא הנחה אתכם אל הטוב והאוויר, והדריך אתכם לדרך הישר. האם הלכתם בעקבותיו של המנהיג? האם כיבדתם את סדרי אלוהים? האם קיימתם את חוקיו?

2. סורה 1:74-3. המסורת האסלאמית קובעת כי לאחר ההתגלות הראשונה למחמד (סורה 96) הייתה הפסקה ארוכה. סורה 74 היא פנייתו השנייה של המלאך גבריאל למחמד, אשר נבהל מן ההתגלות, וביקש שיכסו אותו בשמיכה.

3. סורה 94:15.

4. סורה 158:7.

האם קידשתם את ספרו? האם התרתם את המותר ואסרתם את האסור?

היו גלויי לב בתשובתכם, והאמת תתייצב ברורה מול עיניכם. הסדרים שאתם פועלים על-פיהם בחיי היום-יום שלכם כל כולם חיקוי: אין להם נגיעה לאסלאם; אין הם שואבים ממנו ואין הם מסתמכים עליו:

סדרי שלטון הפנים.

היחסים הבין-לאומיים.

סדרי המשפט.

מערכות ההגנה והצבא.

מערכות הכספים והכלכלה של החברה ושל הפרט.

מערכות החינוך וההשכלה.

אפילו סדרי המשפחה והבית.

ואפילו התנהגות הפרט בתחום המוסר.

הרוח הכללית השורה על השליטים והנשלטים כאחת, המעצבת את כל תחומי החיים, רחוקה מן האסלאם ומכללי האסלאם.

ומה נותר אחרי כל זה? המסגדים הנישאים והרמים שאותם בונים העניים וחסרי היכולת, ובהם מקיימים את השתחויות התפילה הנעדרות תוכן רוחני וענווה אמיתית, להוציא בודדים שזכו להדרכתו של אלוהים. ימי הצום בכל שנה, שהפכו להיות הזדמנות לבטלנות ולחוסר מעש, לזלילה ולסביאה. לעתים רחוקות בלבד זוכים ימי הצום האלה לרענן נפש כלשהי או לזכך נשמה. "אך לא המאמינים והעושים את הטוב. ואולם מה מעטים המה".⁵

מקסם השווא השטחי, הבא לידי ביטוי במחרוזות תפילה, בלבוש, בזקנים, בחגים ובטקסים, בביטויים ובמילים [חסרי תוכן], האם זה האסלאם שאלוהים רצה כי יהיה ביטוי לרחמיו הגדולים ולחסדו לבני האדם? האם זו הדרך שאליה הדריך מחמד, תפילת אללה עליו

וברכתו לשלום, הדרך שבה רצה להוציא את בני האדם מחושך לאור? האם זו התחיקה האסלאמית שטיפלה במחלות שפקדו את אומות העולם ובבעיות העמים, והציבה יסודות מדויקים ועקרונית יציבים מאין כמותם לרפורמה?

נחשול החקיינות של המערב

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים. הסכיתו ושמעו אף בני האדם כולם.

אנחנו חייבים להכיר בכך שנחשול חזק וסוחף, שיטפון עצום וגורף, השתלט על המוחות ועל החשיבה ברגע של הסח הדעת ושל זחיחות הלב מצד אומות האסלאם, וזאת מכיוון ששקעו בתפנוקים ובעינוגים. אידיאולוגיות ואסכולות [חדשות] קמו, סדרים ודברי הגות [חדשים] הופיעו, תרבויות וציוויליזציות נוצרו. כל אלה התחרו בהגות האסלאם על לב בניו, השתלטו על אומת האסלאם בתוך ביתה, כיתרו אותה מכל עבר, פלשו לארצה, לביתה ולחדריה. יותר מכך: הם אף השתלטו על לבם של המוסלמים, על מוחם ועל הרגשות שלהם. לרשות [האידיאולוגיות החדשות] עמדו אמצעי פיתוי, גירוי וכוח, וכן אפשרויות שלא היו לקודמותיהן. אומות אסלאמיות שלמות נהרסו עקב כך. אומות שהשתייכו לעולם האסלאם הן במראה החיצוני והן במהות, הלכו שולל אחר [האידיאולוגיות החדשות] בעוד אחרות הושפעו מהן בצורה חמורה. בכל אומות האסלאם צמח דור של בני תערובת, הקרוב יותר לתרבות הזרה מאשר לאסלאם. בניו של הדור הזה החלו לנהל את ענייני האומה כשהם ממלאים תפקידים מובילים בתחומי ההגות, הרוח, הפוליטיקה והביצוע. הם הסיטו את העמים לפתע אל הדרך שבה הלכו ושאליה התרגלו, בעוד העמים אינם מבינים את הכוונה ואינם תופסים לקראת מה הם הולכים. אז נשמע ברמה קולם של המטיפים לאמץ את הגות [המערב] הרודנית, לאמור: "עזבו אותנו

מן האסלאם ומן השרידים שנותרו ממנו. קבלו עמנו, מתוך רצון טוב ולא מתוך כורח, את הדרישות של חיי [תרבות המערב], את גינוניהם, את רעיונותיהם ואת הסממנים שלהם. השליכו את שאריות הרעיון [האסלאמי] הבלוי מראשיכם ומנשמותיכם. אל תרשו להונות אתכם, אל תהיו צבועים וקשי עורף. נהגו מנהג מערביים ודברו פְּדָבֵר מוסלמים."

אנחנו חייבים להכיר בכך שהתרחקנו מן הדרך הישרה של האסלאם, מעקרונותיו ומיסודותיו. האסלאם אינו שולל מאתנו את היכולת לשאול [מן המערב] דברים מועילים, או לאמץ את החוכמה בכל מקום שבו היא קיימת. אולם הוא אוסר עלינו בתכלית להידמות בכול למי שאינו שייך כלל לדת האלוהים. הוא אוסר עלינו להשליך ככלי אין חפץ בו את עקרונותיו, את חובותיו, את הגדרותיו ואת משפטיו, כדי ללכת אחר אנשים קלי ערך, שהבלי העולם הדיחו אותם מן הדרך.

נכון. המדע התקדם, והאמנות התקדמה, וההגות התקדמה, וההון התרבה, והעולם התייפה, והפיתויים הקיימים על-פני האדמה רבו והוסיפו חן, והאנשים התרגלו לפינוק ולחיי נועם. אולם, האם כל אלה קירבו אותם במשהו אל האושר? האם זה תרם להם, ולו מעט, ביטחון בחיים, או נסך בלבם רוגע ושלווה?

האם ישן האדם על משכבו לבטח?

האם יבשו העיניים מְדָמַע?

האם נלחמים בפשע? האם שקטה החברה מפני נחת זרועם של

הפושעים?

האם העשירו הדלים ושבעו המיליונים נפוחי הכרס מרעב?

האם השעשועים והפיתויים הממלאים את חלל האוויר

ומתפשטים על גלי האתר החדירו נוחם ללבם של המדוכאים?

האם העמים טעמו טעם של מנוחה ורוגע, והם יושבים לבטח

מפני איבת האויבים ומפני עושק העושקים?

שום דבר מכל אלה לא קרה, אנשים טובים. אם כן מה יתרונה של הציוויליזציה הזאת על-פני האחרות? והאם זה הכול? האיננו רואים שהסדרים, הכללים והתורות האלה מתנגשים אלה באלה וסותרים אלה את אלה? אנשים השקיעו בציוויליזציה הזאת ניסיון רב שנים, והקריבו למענה קורבנות עצומים. האיננו רואים כיצד הם שבים: למודי כישלון מר, מאוכזבים וכואבי שכול.

משימתנו

מיהי אם כן משימתנו, משימת "האחים המוסלמים"? המשימה המוטלת עלינו היא לעמוד בפני הנחשול הגורף הזה של ציוויליזציה מטריאליסטית ותרבות של עינוגים ותאוות. זו אותה תרבות אשר סחפה את עמי האסלאם, הרחיקה אותם מהנהגת הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, ומדרכו הישרה של הקוראן. היא שללה מן העולם את אורות הדרכתם [של הנביא והקוראן], ובכך גרמה לו לפיגור בן מאות שנים. [אנחנו ניאבק בתרבות הזרה] עד שהשפעתה תעבור מארצנו, ועד שייסוריה יוסרו מעל עמנו.

[אולם] אנחנו לא נסתפק בכך, אלא נרדוף [את התרבות הזרה] על אדמתה, ונילחם בה בתוך ביתה עד שתבל ומלואה תריע לנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום; עד שעולם ומלואו יקבל על עצמו את לימוד הקוראן, והאסלאם יפרוש את צלו על-פני האדמה. או אז תתגשם משאלתו של המוסלמי, ולא תהיה מחלוקת, והדת כולה תהיה של אלוהים. "דברו של אלוהים הוא אשר קם בטרם כל ולאחר כל. ביום ההוא ישמחו המאמינים בניצחון אלוהים. הוא חש לעזור לאשר יחפוץ, והוא האדיר והרחוב".⁶

באופן כללי, זו משימתנו, משימת "האחים המוסלמים".

באופן מפורט מעט יותר, עלינו לבצע את משימתנו, בראש ובראשונה במצרים, וזאת מתוקף העובדה שהיא ניצבת בראש מדינות האסלאם והעמים שלו. משימתנו [אם כן] היא שבמצרים, ולאחר מכן ביתר ארצות האסלאם, יונהגו הסדרים הבאים:

- סדרי שלטון בענייני פנים שבהם יתגשמו דברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "שפוט ביניהם על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים ואל תיטה אחר משוגות לבם, והישמר פן יפתוך לסטות ממקצת הדברים שהוריד אלוהים ממרומים"⁷.
- סדרים בתחום היחסים הבין-לאומיים שבהם יתגשמו דברי הקוראן הנכבד: "כך עשינו אתכם אומה מן המיטב, למען תעידו על מעשי האנשים, ולמען יעיד השליח על מעשיכם"⁸.
- סדרי משפט מעשיים אשר ישאבו מן הפסוק הנכבד: "לא, חי ריבונך, הם לא יאמינו עד אשר ישימוך שופט עליהם בריבם, ולא תעיק עוד על לבם כל הסתייגות ממשפטך, וישלימו עמו"⁹.
- סדרי הגנה וצבא שבהם תוגשם התכלית של גיוס העם אל הדגל: "צאו למלחמה, כל קל רגליים וכבד גוף, וקומו להיאבק בהקריבכם את רכושכם ואת נפשותיכם למען אלוהים"¹⁰.
- מערכת כלכלית עצמאית שבה יתנהלו העושר, ההון, המדינה והפרט על בסיס דברי אלוהים: "אל תפקידו בידי השוטים את רכושכם אשר נתן לכם אלוהים לקיומכם"¹¹.
- מערכת חינוך והשכלה שתחסל את הבערות ואת חשכת הבורות, מערכת שתהיה תואמת את הוד ההתגלות העולה

7. סורה 49:5.

8. סורה 143:2.

9. סורה 65:4.

10. סורה 41:9.

11. סורה 5:4.

מן הפסוק הראשון בספר האלוהים: "קָרָא בשם ריבונך אשר ברא".¹²

• סדרי משפחה ובית שיצמיחו נער מוסלמי, נערה מוסלמית וגבר מוסלמי; סדרים שיגשימו את דברי [אלוהים], ישתבח: "הוי המאמינים, שמרו על עצמכם ועל בני ביתכם מפני אש אשר הדלק לה הם האנשים והאבנים".¹³

• מערכת ערכים לפרט שתוכל לממש את ההצלחה שאליה מכוונים דברי [אלוהים] ישתבח: "השומר אותה זָפַה יעשה תִּיל".¹⁴

• גישה כוללת שתפקח על כל פרט באומה, שליטים ונתינים, המבוססת על דברי אלוהים, ישתבח: "בִּקֶּשׁ להיות ראוי לנחלת העולם הבא בכל אשר העניק לך אלוהים, ואל תשכח מה חלקך בעולם הזה, וְעֵשֶׂה טוב כשם שהיטיב עִמָּךְ אלוהים, ואל תבקש לחמוס את הארץ".¹⁵

אנחנו רוצים שהיחיד יהיה מוסלמי... שהבית יהיה מוסלמי... שהעם יהיה מוסלמי... שהמשלה תהיה מוסלמית... אנחנו רוצים מדינה שתנהיג את מדינות האסלאם, שתקבץ את נידחי האסלאם, שתשיב את תפארתם, שתשיב להם את אדמתם האבודה, את מולדתם הגזולה ואת ארצם העשוקה. ואז תישא [המדינה] את נס מלחמת הקודש ואת דגל הבשורה הקוראת לדבוק באלוהים עד אשר יביאו כללי האסלאם אושר לעולם כולו.

12. סורה 1:96. על־פי המסורת, זו, כאמור, הייתה ההתגלות הראשונה למחמד.

13. סורה 6:66.

14. סורה 9:91.

15. סורה 77:28.

האמצעי שלנו

זו משימתנו אנשים טובים... וזאת תורתנו. ומהו האמצעי שנועד לממש את התורה הזאת?

האמצעי שלנו הוא אותו אמצעי אשר שימש את אבותינו לפנינו. זה אותו נשק שהמנהיג והמופת שלנו, מחמד, שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, וחבריו, כבשו באמצעותו את העולם. זאת, למרות מספרם המועט, למרות נשקם הדל והמאמץ העצום שנדרש לשם כך. זה הנשק שאותו אנחנו נושאים כדי לכבוש בו את העולם מחדש. הם האמינו אמונה עמוקה בתכלית; אמונה חזקה, קדושה ונצחית:

- באלוהים, בניצחוננו ובתמיכתו: "אם יושיט אלוהים עזרתו לכם, לא יגבר איש עליכם".¹⁶
- במפקד, בנאמנותו ובמנהיגותו: "שליח אלוהים הוא הדוגמה והמופת לכם".¹⁷
- בתורת האסלאם, ביתרונה וביכולתה: "הנה ניתן לכם אור מעם אלוהים וספר ברור, אשר בו ינחה אלוהים אל נתיבות שלום את כל המבקש להפיק רצון מלפניו".¹⁸
- באחוזה, בחובותיה ובקדושתה: "המאמינים אחים הם".¹⁹
- בגמול [העולם הבא], בהוד תפארתו, בשפע ובגדולה שלו: "זאת כי כל אימת שיסבלו צמא או לאות או רעב במלחמה למען אלוהים, וכל אימת שרגלם תדרוך במקום אשר ירגיז את הכופרים, וכל אימת שיפגעו באויב, יירשם מיד לזכותם מעשה טוב. אלוהים לא יגרע משכר המיטיבים".²⁰

16. סורה 3:160.

17. סורה 21:33.

18. סורה 5:15-16.

19. סורה 10:49.

20. סורה 9:120.

• הם האמינו בעצמם: הם האמינו בכך שהגורל בחר בהם להציל את בני האדם, ובזכות זאת העניק להם מעמד נעלה. בכך הפכו לאומה היותר נבחרת מכולן. הם שמעו את זה אשר קרא להאמין, והאמינו. אנחנו מבקשים שאלוהים יחשב עלינו אמונה זאת ויִיַפֶּה אותה בלבנו, כפי שחיבב אותה עליהם ויִיַפֶּה אותה בלבם... האמונה היא האמצעי הראשון שלנו. הם היו סמוכים ובטוחים שבשורתם לא תנצה כי אם במלחמת קודש, בהקרבה עצמית, בהשקעת מאמץ ובהקדשת הנפש והכסף. לכן הם הקדישו את עצמם, השקיעו את רוח אפם, נלחמו למען אלוהים כפי שמתחייב, ושמעו את קולו של בעל הרחמים כשהוא קורא אליהם:

אָמור, אם אבותיכם ובניכם ואחֵיכם, ונשיכם וקרובי משפחתכם, והנכסים אשר עשיתם לכם, ועסקאות המסחר אשר תחששו פן לא יִצְאוּ לפועל, והמשכנות הנעימים לכם – אם כל אלה אהובים עליכם יותר מאלוהים ומשליחו ומן המאבק למענו, כי אז הִמְתִּינוּ עד אשר יקים אלוהים את דברו.²¹

הם הקשיבו ל[נביא] המתריע, נטשו הכול בנפש חפצה ובלב שלם, שמחים בקניין שרכשו מידי אלוהים. היה מי שמסר את עצמו למיתה כשהוא אומר: אני חש בדרכי אל אלוהים, בלי לקחת עמי צידה לדרך.²² והאֲחֵר נתן את כל כספו [למען האסלאם] ואמר: השארתי לפרנסתי את אלוהים ואת שליחו [בלבד].²³

21. סורה 24:9.

22. מתוך מסורת (חדית') על עֶמִיר בן אל-חמאם, אשר באחד הקרבות החזיק בידו תמרים, וכאשר מחמד הבטיח ללוחמים גן עדן, הוא השליך את התמרים מידו ורץ אל שדה הקרב, שם נהרג.

23. המסורת מייחסת את האמירה הזאת לאבו בכר בתשובה לשאלה של מחמד.

ואחד מהם הודיע בעוד החרב מונחת על צווארו: כיצד יהרגו אותי, לכך לא אדאג – כל עוד כמוסלמי אני נהרג.²⁴ כאלה הם היו: לוחמי קודש נאמנים, מקריבי עצמם לעילא, מעניקים ביד רחבה. גם אנחנו ננסה להיות כאלה... ומלחמת הקודש, גם היא אחד האמצעים שלנו.

אחרי כל זאת אנחנו בוטחים באלוהים ומאמינים בעזרתו. "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו. הן אלוהים חזק ואדיר. הם אלה אשר גם אם נושיבם על מכונם בארץ, יקיימו את התפילה וייתנו זָפָאת²⁵ ויצוו לנהוג בדרך ארץ ויאסרו את המגונה. סוף כל דבר לשוב אל אלוהים".²⁶

בין דמיון למציאות

אלה השומעים כל זאת אומרים שמדובר בדמיון לשמו, בתרמית, בעורבא פרח. כיצד ייתכן, כך הם שואלים, שאלה אשר האמצעים שברשותם מסתכמים באמונה ובמלחמת קודש, יתקוממו נגד כוחות [עצומים] שחברו יחדיו, ונגד כלי נשק שונים ומגוונים, וישיגו את זכויותיהם!?! הרי הם מכניסים את ראשם אל לוע הארי!

רבים אומרים זאת, ושמא אפשר לומר לזכותם שהם התייאשו מעצמם והתייאשו מן הקשר שלהם עם [ריבון העולמים] הכול יכול. אולם אנחנו מכריזים על האמת שבה נאמין ובשמה אנחנו פועלים, וקוראים את דברי אלוהים, ישתבח: "אל תרפינה ידיכם מרדוף את הכופרים, וגם אם נפצעתם, הנה פצעייהם כואבים כפצעיכם, ואולם אתם מקווים לקבל מאלוהים את אשר להם אין תקווה לקבל".²⁷

24. אמירה המיוחסת לאחד מחברי הנביא, חביב בן עדי, שאותו הרגו בני שבט בני-לחיאן, הכופרים.

25. זכאת – מצוות צדקה. אחת מחמש מצוות היסוד באסלאם.

26. סורה 40:22-41.

27. סורה 4:104.

והנה, אבותינו אשר הגיעו בכיבושיהם עד קצווי העולם, ואלוהים ביסס את מעמדם בארץ, לא היו רבים יותר ולא היו מצוידים יותר; אולם הם היו אנשי אמונה ומלחמת קודש. אנחנו מצטיידים היום בנשק שבו הצטייד שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ביום שבו בישר לח'באב:²⁸ באלוהים, אתה תראה שהדבר הזה יקרה; פרש ירכב על סוסו מצנעא לחצר-מוות, כשהוא פוחד רק מאלוהים ומזאבים שיטרפו את צאנו. ו[צריך לזכור ש]באותה עת שבה נאמרו הדברים ישבו השניים במסתור.

וכן ביום שבו הנביא ניבא לסראקה בן מאלפ²⁹ כי יזכה בתכשיטיו של מלך פרס. זאת בעודו [נרדף, כשהוא] נודד בשל דתו ממקום למקום, ונלווים אליו רק אלוהים וחבריו [הקרובים].

וכן ביום שבו דיבר בחזיון על ארמונות ביונטיון הלבנים³⁰ בעודו נתון במצור והוא לכוד בעירו, והכופרים תוקפים מעל ההר ומתוך העמק: "אז טחו העיניים מראות והלבבות חנקו את הגרון".³¹ ומה קרה אז?

מה שקרה הוא שבני אותה העת החלו להטות אוזן לבשורתו של שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ופסוקי קוראן

28. ת'באב בן אל-אֶת, אחד המוסלמים הראשונים. בהיותו עבד במכה התלונן בפני הנביא על עינויים מצד אדוניו הכופרים. תשובתו של מחמד (המופיעה בגרסאות שונות בספרי המסורת) מבטיחה לח'באב ימים טובים יותר.

29. עליפי המסורת, בשנת 622 לספירה יצאו בהיחבא מחמד וחברו הקרוב אבו בכר ממכה בדרכם לאל-מדינה, שם המתינו להם יתר המוסלמים. סראקה בן מאלפ רדף אחריהם בכוונה ללכוד אותם, אך כל אימת שניסה לעשות זאת שקע סוסו בחול. בסופו של דבר הוא נכנע ושב על עקבותיו לאחר שמחמד ניבא לו כי יזכה בתכשיטי מלך פרס – נבואה שהתגשמה.

30. עליפי המסורת, במהלך חפירת השוחות לפני "קרב השוחה" (627 לספירה), נמצאה אבן שבאמצעותה חזה הנביא את כיבוש פרס, תימן, וקונסטנטינופול. בקרב הזה הותקפו המוסלמים באל-מדינה על-ידי אנשי מכה.

31. סורה 10:33.

נשמעו בכל מקום. שמש האסלאם זרחה בכל אתר כשהיא מאירה מלבם של חברי הנביא וממשיכי דרכו. הילה של אור אפפה את היקום, ושלום שרר בעולם.

ממשלת האסלאם השליטה צדק, והאנושות טעמה [סוף־סוף] את טעמו של האושר. בצלם של תלמידי מחמד הראשונים, תפילות אלוהים ושלומו עליו, חשו הנתינים ביטחון. ארמונות ביזנטיון נכבשו, וערי פרס נכנעו. העולם הושיט את צווארו [כמו גמל כנוע], רבץ תחתיו כשהוא אוסף את איבריו, והתמסר מרצונו לאסלאם המושיע. רוח הנבואה, מעורבת ברוח השכינה המקודשת, ריחפה בעולם, ורחמי אלוהים עטפו אותו מכל עבר.

אלוהים השיב את הכופרים אחור בפְּתֵי נפש. דבר לא צלח בידם, ואלוהים חסך למאמינים את נטל המלחמה. אלוהים חזק ואדיר. אַחַר הוריד (אלוהים) ממבצריהם את בעלי הַסֵּפֶר אשר סייעו בידם (של הכופרים) והטיל מורא בלבבם. חבורה מתוכם תהרגו, וחבורה אחרת תיקחו בשבי. הוא הוריש לכם את אדמתם ואת מושבותיהם ואת נכסיהם וגם ארץ אשר טרם דרכה בה רגלכם. אלוהים כל־יכול.³²

אנחנו מצטיידים היום, אנשים טובים, בנשק הזה, וננצח בו כפי שניצחו אבותינו בעבר הקרוב. כי הניצחון הוא רק מאלוהים, הכול־יכול והיודע־כל. מי ייתן ותתגשם בנו הבטחת אלוהים, יתברך ויתרומם: "חֲפִצִים אֲנִי לְחֻנֵּן בְּחֶסְדִּי אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר נִרְדְּפוּ בָאָרֶץ וְלֹשִׁימִם אֲנִישִׁי מוֹפֵת וְלַעֲשׂוֹתֵם יוֹרְשִׁים, וְלַהּוֹשִׁיבֵם עַל מְכוֹנֵם בָּאָרֶץ."³³ "עמוד בעוז רוח, כי הבטחת אלוהים אמת היא. בל־חלישוןך אלה אשר אינם נכונים להשתכנעו."³⁴

32. סורה 27-25:33.

33. סורה 6-5:28.

34. סורה 60:30.

לו הייתה לנו ממשלה

לו הייתה לנו ממשלה אסלאמית באמת, בעלת אמונה איתנה, עצמאית במחשבתה ובעשייתה; ממשלה היודעת היטב את ערכו של המטמון הנמצא בידיה, ואת גודל תפארתם של סדרי האסלאם שירשה; ממשלה המאמינה שבהם נמצא מזור לתחלואי עמנו והדרכה לבני האדם כולם... חובתנו הייתה לדרוש ממנה כי תחזק את העולם בשם האסלאם, ותתבע מיתר המדינות כי ילמדו אותו ויעיינו בו. [לו הייתה לנו ממשלה כזאת היינו צריכים לדרוש כי] תוביל את יתר המדינות אל האסלאם בהפצה רצופה של הבשורה, בשכנוע ובהוכחות, במשלחות שיצאו בזו אחר זו, ובאמצעים דומים של תעמולה ופרסום. ממשלה כזאת הייתה זוכה במעמד מרכזי בקרב הממשלות האחרות בתחומי הרוח, המדינה והעשייה. בעשותה זאת, היא הייתה מחדשת את חיוניותו של העם, מובילה אותו אל התפארת והאור, ומעוררת בלבו התלהבות, רצינות ועשייה.

מזור שהקומוניזם מצא מדינה הנושאת את תורתו ברמה, עושה לה תעמולה, מוציאה למענה ממון ומעודדת אנשים להאמין בה. הפאשיזם והנאציזם מצאו אומות המקדשות אותם, נלחמות למענם, מתפארות באימוץ תורתם ומכפיפות את כל סדרי החיים לכללים שלהם. [מזור] שהאסכולות החברתיות והמדיניות השונות מצאו תומכים רבי כוח, המקדישים להן את רוחם, את שכלם, את מחשבתם, את עטיהם, את כספם, את עיתוניהם ואת מאמציהם, כשהם חיים ומתים למענן.

ומאידך גיסא, איננו מוצאים ממשלה אסלאמית אחת שתקיים את החובה להפיץ את בשורת האסלאם, אותו אסלאם אשר קיבץ בתוכו את יתרונותיהן של התורות האלה כולן תוך כדי סינון הפגמים שלהן ממנו והלאה. [איננו מוצאים ממשלה המוכנה] להציג לעמים אחרים את האסלאם כמערכת עולמית הנושאת בחובה את הפתרון הנכון,

הברור והנוח לכל בעיות האנושות. זאת, אף כי האסלאם קבע את הפצת הבשורה כחובה הכרחית שאותה הטיל על המוסלמים כעם וכקבוצות נפרדות עוד לפני שיתר התורות נבראו, ולפני שהכירו את מערכות התעמולה: "הלוואי שהייתם אומה הקוראת לעשות את הטוב והמצווה לנהוג בדרך ארץ והאוסרת את המגונה. הנוהגים כך אנשי חיל הם".³⁵

ואולם כיצד יכולים שליטינו לעשות זאת, והרי הם גדלו בחיקם של הנוכרים. הם מאמינים ברעיונות שלהם, אצים-רצים בעקבותיהם, ומתחרים ביניהם מתוך כוונה לרצותם. אולי לא נגזים אם נאמר שהרעיון כי המדינה תתנהל מתוך עצמאות כלל לא עלה על דעתם, שלא לדבר על הפיכת הרעיון הזה לשיטת פעולה.

הבענו את משאלתנו זו בפני רבים מאנשי השלטון במצרים. אך טבעי היה שלבשורה מעין זו תהיה השפעה מעשית, אולם אנשים אשר איבדו את הזיק האסלאמי בלבם, בביתם ובענייני הפרט והכלל שלהם, אינם מסוגלים להשפיע ממנו על זולתם או לעסוק בהטפה למענו. שכן אדם המאבד דבר אינו יכול להעביר אותו לרעהו.

זו אינה המשימה שלהם, אחים יקרים. הניסיון הוכיח את אוזלת היד המוחלטת שלהם בתחום הפצת הבשורה. זו משימתו של הדור החדש, על כן עליכם להצמיח דור שההטפה שינהל תהיה יעילה. עליכם לאלפו לעצמאות הנפש והלב, לעצמאות החשיבה והשכל, לעצמאות הלחימה והעשייה. עליכם למלא את רוחו התוססת בהוד האסלאם וביפי הקוראן, ולגייס אותו לפעולה תחת נס מחמד ודגלו. ואז תראו בקרוב כיצד צומח ממנו שליט מוסלמי הנלחם בעצמו וגם עוזר לאחרים.

אופיו של הרעיון שלנו

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים. אף הסכיתו ושמעו כל בני האדם כולם.

אין אנחנו מפלגה פוליטית, הגם שמרכיב מרכזי ברעיון שלנו הוא שהפוליטיקה היא אחד מיסודות האסלאם...

אין אנחנו אגודת צדקה בעלת אופי רפורמיסטי, הגם שעשיית חסד ורפורמה הן מטרות מרכזיות במצע שלנו...

אנחנו לא קבוצת ספורט, הגם שפעילות גופנית ורוחנית היא אמצעי חשוב שבו אנחנו עושים שימוש...

אף אחת מן המסגרות האלה אינה תואמת אותנו. ההצדקה לקיומן היא מטרה מקומית ומוגבלת לפרק זמן מסוים. המחשבה מאחורי הקמתן אינה יותר מאשר רצון להקים גוף, כדי להתכבד בתארים המנהליים שהוא מספק.

אולם אנחנו, אנשים טובים, הרינו: רעיון ואמונה, סדר ותורה, ללא מגבלות מקום, ללא כבלי גזע, ללא גבולות גאוגרפיים. הרעיון שלנו יגיע לתכליתו רק כאשר יירש אלוהים את האדמה ואת אשר עליה. זאת משום שמדובר בסדר של ריבון העולמים ובתורה של שליחו הנאמן.

אנחנו, אנשים טובים, וזאת בלי להתפאר, הננו חברי שליח אלוהים, נושאי דגלו אחריו, מרימי דגל האסלאם כפי שהם הרימוהו, מניפי נס האסלאם כפי שהם הניפוהו, שומרי הקוראן שלו כפי שהם שמרוהו, מפיצי בשורתו כפי שהם הפיצוה, נשלחנו בחסד אלוהים לבני האדם. "בעוד זמן־מה תדעו על מה מודיע הוא".³⁶

הסכיתו ושמעו אחים מוסלמים

זהו מעמדכם הרם. אל תמעיטו בערך עצמכם, אל תשוו את עצמכם לאחרים, ואל תנהגו בבשורה שלכם אלא כנהוג מאמינים. אל תשוו

בין הבשורה שלכם, המקבלת את אורה מאור אלוהים ואת תורתה מנוהג³⁷ שליחו, לאידיאולוגיות הזרות, הנובעות מתוך חסכים שונים, ושסופן להיעלם ברבות הימים.

הפצתם את הבשורה ונאבקתם, וכבר זכיתם לראות את פירותיו של המאמץ הקטן הזה בקולות המכריזים על מנהיגות שליח אלוהים, ועל השפעת סדרי הקוראן, ועל החובה לקום ולפעול, ועל הצורך לראות את התכלית בפעולה לאלוהים לבדו. ראיתם דם הניגר מנערים טהורים ואציליים למען אלוהים, ורצון נאמן להקרבה עצמית³⁸ למען אלוהים. זו הצלחה גדולה מן הצפוי, לכן התמידו במאמצים, "ואלוהים עִמְכֶם ולא יגרע משכר מעשיכם"³⁹.

המצטרף אלינו כעת זוכה בפרס הגדול, והפורשים מאתנו מבין המסורים יצטרפו אלינו מחר, וכל הקודם זוכה. ומי אשר פונה עורף לבשורה שלנו מחוסר עניין, מתוך לגלוג או זלזול, או מתוך ייאוש וחוסר אמונה ביכולתה לנצח, הזמן יוכיח לו את גודל טעותו, ואלוהים ירים את קרן האמת שלנו על־פני השקר שלו; האמת תסתור את השקר והנה הוא בטל ומבוטל.

בואו אלינו, כל מאמין ועוסק בעשייה, כל לוחם מסור. דרכנו היא דרך הישר, אורח המישרים. אל תפצלו את הכוחות ואת המאמצים. "זהו אורח המישרים אשר לי, על כן לכו בו ואל תלכו בנתיבות עקלקלות, פן ינתקוכם מנתיבו. אלה הדברים שציווה אתכם למען תהיה בכם יִרְאָה"⁴⁰.

37. סונה במקור.

38. שהאדה במקור.

39. סורה 35:47. חלקו הראשון של הפסוק הוא: "אַל תְּרַפֵּינָה יְדֵיכֶם וְאַל תּוֹשִׁיטוּ יַד לְשִׁלּוֹם, כִּי יִדְכֶם עַל הָעֲלִיוֹנָה".

40. סורה 153:6.

בין האתמול והיום¹

השבח לאלוהים. תפילת אלוהים על אדוננו מחמד המנצח, אחרון הנביאים, ועל משפחתו וחבריו, שפע ברכת אלוהים לשלום תחול על ראשו.

1. איגרת הנביא הנאמן ותורת הקוראן הנכבד

לפני אלף שלוש מאות ושבעים שנים ניצב מחמד בן עבדאללה, הנביא איש אומות העולם,² בתוך העיר מכה ועל פסגת אל-צפא³ וקרא: "אָמור, הוי האנשים, הנני שליח אלוהים אל כולכם, אשר לו מלכות השמים והארץ. אין אלוהים מבלעדיו, והוא מַחִיָּה וממית. על כן האמינו באלוהים ובשליחו, בנביא איש אומות העולם, המאמין באלוהים ובדבריו. לכו עִמוּ למען תישירו לכת".⁴

אותה בשורה כוללת הייתה בבחינת גבול שעבר ביקום כולו, והפריד בין עבר אֶפְלֵ, עתיד מזהיר וזורח, והווה שופע ומאושר.

1. לאיגרת הזאת הקדים המביא לדפוס קביעה שלפיה המדובר באיגרת הראשונה של בנא, אשר נכתבה זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. האיגרת נפתחת אמנם במילים "לפני אלף שלוש מאות ושבעים שנים", המתייחסות לראשית נבואתו של מחמד, היינו, בערך בשנת 610 לספירה. אם נביא בחשבון שהספירה ההג'רית החלה 12 שנים מאוחר יותר, כאשר מחמד עבר לעיר אל-מדינה, נמצא שמועד כתיבת האיגרת הוא אמנם שנת 1358 להג'רה, שהיא שנת 1939 לספירה הנוצרית. אולם אם אלה הם פני הדברים, אין זו איגרתו הראשונה של בנא.

2. התרגום של המילה הערבית אָמִי הוא בדרך כלל: אנאלפבית, אדם שאינו יודע קרוא וכתוב. ואולם את המונח המופיע בקוראן תרגמו הן אורי רובין והן ריבלין: איש אומות העולם, נביא מן האומות.

3. בעיר מכה יש שתי גבעות: צפא ומְרֻנָה. הריצה בין שתי הגבעות האלה היא אחד הטקסים שאותו מקיימים המוסלמים במסגרת העלייה לרגל (חג).

4. סורה 158:7.

זו הייתה הכרזה ברורה וגלויה לסדר חדש שאותו חוקק אלוהים היודע-כול, ומחמד המבשר והמתריע הביא לידיעת העולם. ספרו היה הקוראן הברור ומאיר העיניים, וצבאו היה מורכב ממהגרים ומתומכים⁵ ראשוני האסלאם, ודורשי הטוב שבאו אחריהם. הסדר הזה אינו מעשה ידי אדם, אלא "הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נאה משל אלוהים?"⁶

"לא ידעת מהו הספר ומהי האמונה, ואולם עתה עשינו אותו לאור אשר בו ננחה את אשר נחפוץ מבין עבדינו, ואף אתה תנחה באורח מישרים, באורח אלוהים אשר לו כל אשר בשמים ואשר בארץ. אכן, אל אלוהים ישוּבו הדברים"⁷.

2. יסודות בסיסיים לרפורמה חברתית מקיפה הקיימים בקוראן

הנכבד

בקוראן נכללים עיקרי הרפורמה החברתית המקיפה. הוא הורד בשלבים לנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, שמסר אותו לשיעורין לידיעת המאמינים, בהתאם למאורעות, לתנאים ולהזדמנויות השונות. "הורדנו אותו כך, למען סגל אליו את לבך, על כן מסרנוהו קמעא קמעא. תחת כל משל אשר יביאו לך נמציא לך דבר אמת מפורש היטב"⁸. לאחר שהסתיימה ההתגלות נשמר הטקסט [של הקוראן בעל-פה] בלבות האנשים, ובכתב [במקומות שונים], למעלה מעשרים ושתיים שנים,⁹ ואלוהים גילה בו כל

5. חבריו של מחמד (אל-צחאבה) היו מורכבים משתי קבוצות: מהאג'רון (מהגרים), המוסלמים שהגיעו אתו מן העיר מכה לאל-מדינה, ואנצאר (תומכים), מוסלמים תושבי אל-מדינה.

6. סורה 2:138.

7. סורה 52:42-53.

8. סורה 25:32-33.

9. הקוראן נאסף ונערך רק בתקופת שלטונו של הח'ליפה השלישי, עת'מאן בן עפאן (644-656).

מה שנחוץ לאומה הזאת. את עיקרי הרפורמה החברתית המקיפה, המופיעה בקוראן, ניתן לתמצת בעקרונות הבאים:

- א. אלוהות.
- ב. רוממות נשמת האדם.
- ג. אמונה בשכר ובעונש.
- ד. הכרזה על אחווה בין בני האדם.
- ה. קידום הגבר והאישה גם יחד תוך הכרזה על ערבות הדדית ושוויון ביניהם, והגדרה מדויקת של המשימות המוטלות עליהם.
- ו. הבטחת קיומה של החברה באמצעות ביסוס הזכות לחיים, לרכוש, לעבודה, לבריאות, לחירות ולהשכלה. הענקת ביטחון אישי לכול, והגדרת מקורות המחיה.
- ז. ניהול שני היצרים: יצר שמירת הנפש ושמירת המין האנושי; ארגון צורכי התזונה והמין.
- ח. ניהול מלחמת חורמה בפשעים חמורים.
- ט. הדגשת אחדות האומה תוך חיסול תופעת הפלגנות וסיבותיה.
- י. הטלת חובה על האומה לנהל מלחמת קודש למען עקרונות הצדק של הסדר [הקוראני].
- יא. ראיית המדינה כמייצגת את הרעיון, ממונה על שמירתו, אחראית למימוש יעדיו בתוך החברה הקונקרטית ולהבאתו לידיעת כל בני האדם.

3. המצוות המעשיות של הסדר [הקוראני]

הסדר הקוראני חלק [מראשיתו] על הסדרים הפוזיטיביסטיים¹⁰ ועל הפילוסופיות התיאורטיות בכך שלא נוסח כמערכת של עקרונות וכללים תיאורטיים גרידא או כהשקפת עולם הנותרת כתובה בין

10. הפוזיטיביזם הוא תורה פילוסופית אתאיסטית מבית מדרשו של אוגיסט קונט (1798-1857). על-פי התפיסה הזאת, שהייתה מקובלת מאוד באירופה במאה

דפי הספרים או כמילים פורחות באוויר. הוא קבע היבטים מעשיים שנועדו לחזק [את העקרונות והכללים שלו] ולבסס אותם; היבטים שהשפעתם ותוצאותיהם יוכלו להביא תועלת. [הסדר הקוראני] חייב את האומה המאמינה בו ובדתו להקפיד על ביצוע הפעולות האלה והטיל אותן עליה כחובה שעל אי מילויה אין כפרה. יתר על כן, הוא גומל לממלאים את חובתם ומעניש את אלה שאינם עושים זאת עד כדי סילוקו של היחיד מתוך החברה האסלאמית והשלכתו אל שאול תחתיות. אלה החובות החשובות ביותר שנועדו לגדור את הסדר הקוראני ולחזק את עקרונותיו:

- א. תפילה, ד'פֶר, ¹¹ חזרה בתשובה, בקשת סליחה וכדומה.
- ב. צום, כיבוש היצר והימנעות מתענוגות העולם הזה.
- ג. זְפֵאת וצְדָקָה¹² ומתן כספים למעשי חסד.
- ד. עלייה לרגל, מסעות וטיולים, שבהם יש לעצור ולהתבונן במלכות אלוהים.
- ה. [החובה] להתפרנס מעבודה, ולא לקבץ נדבות.
- ו. מלחמת קודש, מאבק, הכשרת לוחמים וטיפול במשפחותיהם ובצרכים שלהן לאחר מותם.
- ז. הציווי על עשיית חסד ומתן עצה נאמנה.
- ח. איסור הרע; החרמת מקומות הרוע ואנשי הרוע.
- ט. כל מוסלמי וכל מוסלמית חייבים להוסיף השכלה וידע במקצועות שונים – כל אחד בתחום ההולם אותו.
- י. התנהגות נאותה ואימוץ מושלם של ערכי מוסר נעלים.
- יא. הקפדה על שלמות הגוף ושמירה על החושים.

ה-19, האנושות צועדת לקראת מציאות שבה יוכל המדע לפתור את כל בעיות היקום.

11. טקס צופי – ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

12. זכאת וצדקה הם סוגים של צדקה. הזכאת היא חובה, וכלולה בחמש מצוות היסוד באסלאם (ארכאן אל-אסלאם).

יב. סולידריות חברתית בין שליט לנשלט [הבאה לידי ביטוי] בדאגת השליט לצאן מרעיתו ובחובתם לציית לו. המוסלמי נדרש לקיים את החובות האלה ולפעול על־פיהן כפי שפורטו בסדר הקוראני. אסור לו להתרשל בקיומן, שהרי כולן הוזכרו בקוראן הנכבד, ובוארו באַר היטב, בפשטות ובבהירות, במעשיו של הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, וגם במעשי חבריו ודורשי הטוב שבאו אחריהם. כל פעולה [יחידה], או כמה פעולות, שיש בהן משום קיום של החובות האלה, מחזקות ומבססות עיקרון תיאורטי אחד או יותר מתוך העקרונות שהזכרנו לעיל. אלה אותם עקרונות שהסדר הקוראני נועד להגשים, כדי שהאדם יוכל ליהנות מן התוצאות ומן ההשפעות שלהם.

4. המדינה האסלאמית הראשונה

על בסיס הסדר החברתי־קוראני הנעלה הזה קמה המדינה האסלאמית הראשונה. אמונתה בסדר הזה הייתה עמוקה; היא יישמה אותו באופן מדויק והפיצה אותו בעולם. עד כדי כך שהח'ליפה הראשון [אבו בכר], מנוחתו עדן, אמר: גם לו אבד ממני אפס־רגמל, הייתי מוצא אותו בספר האלוהים. ועד כדי כך שהוא נלחם באלה שסירבו לשלם צדקה וראה בהם כופרים¹³ ההורסים את אחד מיסודותיו של הסדר [הקוראני]. הוא אמר: בחיי אלוהים, גם אם יסרבו לתת לי אפס־רגמל, התחייבו בפני שליח אלוהים, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, אלחם בהם ברגע שתהיה חרב בידי. האומה המתפתחת הזאת התאפיינה באחדות בכל המובנים ובכל ההיבטים: אחדות חברתית מקפת הושגה הודות להנהגת הסדר הקוראני ושפת הקוראן, ואחדות מדינית מקפת הושגה בחסות שלטונו של מנהיג המאמינים תחת דגל הח'ליפות בעיר הבירה. העובדה שהרעיון

13. מרתדון – חוזרים מן האסלאם, כופרים מן הסוג הגרוע ביותר, שדינם מוות.

האסלאמי היה דצנטרליסטי בתחומי הצבא, האוצר וניהול המחוזות לא פגעה באחדות, מכיוון שכולם פעלו מתוך אמונה אחת ומתוך מגמה כוללת ואחידה.

עקרונות הקוראן הבריחו את אמונות ההבל האליליות מחצי-האי ערב ומאזור פרס, והכריעו אותן. הם רדפו את היהדות הנכלולית, צמצמו אותה לאזור גאוגרפי צר, והכריעו באופן מוחלט את שלטונה הדתי והמדיני. הם נאבקו בנצרות, צמצמו את האזורים אשר בשליטתה ביבשות אסיה ואפריקה, ואז עברו לאירופה, לאזורים שבשליטת רומא המזרחית¹⁴ בקונסטנטינופול. בכך חיזקו [עקרונות הקוראן] את השלטון הרוחני והמדיני במדינה האסלאמית בשתי היבשות הגדולות, והפעילו לחץ על היבשת השלישית כשהם מתקיפים את קונסטנטינופול ממזרח. הם כיתרו אותה עד שאפסו כוחותיה, ואז הם תקפו אותה ממערב. הם הסתערו על ספרד, וחילות [האסלאם] עטורי הניצחון הגיעו עד מרכז צרפת, ועד צפונה ודרומה של איטליה, והקימו במערבה של אירופה מדינה נישאת, מוארת באור המדע וההשכלה. לאחר מכן הם הצליחו לכבוש את קונסטנטינופול עצמה, ולתחום את הנצרות לאזור מוגבל במרכז אירופה. ציי המלחמה של האסלאם חצו את גליהם של שני הימים, הים התיכון והים האדום, והפכו את שניהם לאגמים אסלאמיים. כך אחזו כוחותיה של המדינה האסלאמית במפתחות הכניסה הימיים במזרח ובמערב, והשיגו שליטה ביבשה ובים.

אומות האסלאם באו במגע עם אומות אחרות והעתיקו מרכיבים רבים מתוך הציוויליזציות שלהן. אולם הן הצליחו, בכוח אמונתן ובעוצמת הסדר שעליו היו מושתתות, להתגבר על [המרכיבים האלה] כולם, להפוך אותם לערביים או, לכל הפחות, להעניק להם גוון ערבי. הן הצליחו להסב אותם אל הלשון והדת שלהן, ולהעניק

14. ממלכת ביזנטיון נקראה רום (היינו, רומא) בפי המוסלמים הראשונים.

להם את הקסם, את החיוניות ואת היופי הקיימים בהם. הן לא נרתעו מאימוץ מרכיבים מכל התרבויות, אך עשו זאת בלי לפגוע באחדות החברתית או המדינית שלהן.

5. גורמי ההתפוררות בהוייתם של מדינת האסלאם ועם האסלאם

עם כל העוצמה האדירה הזאת, והשליטה על שטחים נרחבים, החלו גורמי ההתפוררות לחלחל אל ישותה של האומה הקוראנית. אלה התגברו, התפשטו והתחזקו קמעה קמעה עד שקרעו אותה לגזרים והכריעו את השלטון המרכזי. במאה השישית להג'רה¹⁵ עשו זאת המונגולים, ובמאה הארבע-עשרה¹⁶ להג'רה זה קרה שוב. בפעמיים האלה הותיר הדבר אחריו אומות מפוזרות ומדינות ננסיות הנכספות לאחדות כשהן דרוכות לקראת תחייה. גורמי ההתפוררות העיקריים היו:

א. מחלוקות בעלות אופי פוליטי, סולידריות שבטית¹⁷ ומאבקים על הנהגה ועל מעמד. זאת אף כי האסלאם התנגד באופן נמרץ לכל אלה, ודרש להתנזר מן השאיפה לשלוט כשהוא מפנה את תשומת הלב לכך שהדבר עלול לגרום לריקבון באומה ולהרס העם והמדינה: "ואל תיפול ביניכם מחלוקת, פן ירך לבכם ולא תקום בכם רוח. עמדו בעוז רוח, כי אלוהים עם עזי הרוח"¹⁸. [כל זה קרה] למרות ההוראה החד-משמעית

15. המאה ה-13 לספירה.

16. המאה ה-14 להג'רה החלה בשנות ה-80 של המאה ה-19 לספירה, היינו, כמעט בעת ובעונה אחת עם כיבוש מצרים בידי הבריטים בספטמבר 1882.

17. עצביה – מושג טרום אסלאמי אשר ביטא את זיקתו של היחיד לשבט שלו. האסלאם שולל את העצביה, ודורש מן המאמינים סולידריות על בסיס דתי בלבד. אין ספק שבביטוי הזה התייחס בנא בשלילה ללאומיות הייחודית במשמעות המודרנית שלה.

18. סורה 8: 46.

שיש להתמסר לאלוהים לבדו באמירה ובמעשה, ולברוח מפני פרסום ותהילה.

ב. מחלוקות בעלות אופי דתי וכיתתי תוך נטישת הדת על עקרונותיה ומצוותיה המעשיות לשם עיסוק בביטויים ובמושגים מתים, נטולי רוח חיים. זאת, תוך הזנחת ספר אלוהים ותורת שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ותוך קפיאה על השמרים, קנאות להשקפות עולם ולאמירות שונות, אהבת מחלוקת, ויכוחים ומריבות. האסלאם הזהיר מפני התופעות האלה ואסר עליהן באיסור חמור, וכך אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אחר־י לא יסטה העם מדרך הישר, אלא אם כן יובא למצב של מחלוקת.

ג. אנשים שקעו בחיי תפנוקים ומותרות למיניהם, ופנו אל התענוגות והיצר. דברים שנמסרו על מעשי שליטים מוסלמים בתקופות רבות [גרועים אף יותר] ממה שנמסר על שליטים נוכריים. זאת אף כי קראו את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "וברצותנו להשמיד עיר, נחייב את בניה שטופי התפנוקים, ואולם הם יפרקו עולם, ובצדק ייגזר דינה, ונשמידנה כליל"¹⁹.

ד. השלטון וההנהגה עברו לידיהם של לא-ערבים: פעם היו אלה פרסים, ופעמים אחרות דְּיָלְמִים,²⁰ תורכים, ממלוכים או אחרים, שלא טעמו מעולם את טעמו של האסלאם הנכון, ולבם לא הואר באורו של הקוראן. זאת משום שהתקשו להבין את משמעותו אף כי קראו את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם:

19. סורה 16:17.

20. אזור אל-דילים הוא האזור ההררי שמדרום לים הכספי. בנא התכוון, כנראה, לבני משפחת בְּנֵי־הַשִּׁיעִית ששלטו במרכז האימפריה העבאסית מאמצע המאה ה-10 עד אמצע המאה ה-11.

"הוי המאמינים, אל תיקחו לכם ידידי נפש שלא מביניכם, כי לא יחסכו כל מאמץ לחַפֵּל בכם. הם שִׁמְחִים במצוקתכם והשנאה רושפת בפיהם, אך אשר יסתירו בלבם חמור עוד יותר. בזאת ביארנו לכם את האותות, אם תשכילו להבין".²¹

ה. הזנחת המדע השימושי ומדעי הטבע. הזמן והמאמץ בוזבוזו על עיסוק בהגות תיאורטית עקומה ובפסאודו־מדע מעוות אף כי האסלאם מעודד [את האדם] לחקור את הטבע, לרדת לעומקם של סודות הבריאה ולתור את הארץ. הוא גם מצווה להקדיש מחשבה לממלכת אלוהים: "אָמור, הָבִיטוּ אֵל אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ!"²²

ו. השלטון העביר את השליטים על דעתם והכוח השחית אותם. לכן הם לא שמו לב שהעמים אשר סביבם התפתחו מבחינה חברתית, השיגו ואף עברו אותם כשהם מוכנים לתחייה. והרי הקוראן ציווה עליהם להיות ערניים, והזהיר אותם כי מרה תהיה אחריתם אם יתרשלו בתפקידם. הוא התייחס לרשלנים כאל עדר, ואפילו כאל אובדי דרך הגרועים מעדר: "הַרְבִּינוּ אֶת זֶרַעַם שֶׁל בְּנֵי אָנוּשׁ וּשְׂדִים לְמַעַן גִּיהִינוּם. לֵב לָהֶם וְלֹא יִבְיִנוּ, עֵינָיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, אוֹזְנָיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. לְבַהֲמוֹת נִדְמוּ, וְהֵם תּוֹעִים אִף יוֹתֵר, הִלְלוּ לֹא יַעֲלוּ דָבָר בְּדַעְתָּם".²³

ז. הם הלכו שולל אחר מזימות יריביהם החנפנים, התפעלו ממעשיהם ומאורח החיים שלהם, והחלו לחקות אותם מתוך בולמוס בדברים שאינם מועילים אלא גורמים נזק. זאת למרות האיסור החמור להידמות להם, הציווי הברור להתנגד להם ולשמור על היסודות העיקריים של אומת האסלאם, והזהרה מפני אחריתו המרה של חיקוי מעין זה. כך אמר הקוראן

21. סורה 118:3

22. סורה 101:10

23. סורה 179:7

הנכבד: "הוי המאמינים, אם תשמעו בקולה של חבורה מבין אלה אשר ניתן להם הספר, יחזיריכם להיות כופרים לאחר שכבר האמנתם".²⁴ ובפסוק אחר הוא אמר: "הוי המאמינים, אם תשמעו בקול הכופרים, ישיבכם אחור ולאבדון תלכו".²⁵

6. מאבק מדיני

א. הניסיונות להכניע את האומה האסלאמית. גורמי [ההתפוררות] האלה פעלו את פעולתם במדינת האסלאם ובאומת האסלאם. העמים אשר ראו עצמם מקופחים על-ידי האסלאם, חשו שנקרתה להם הזדמנות לנקום ולהכריע את מדינת האסלאם שכבשה את ארצותיהם זה כבר ושינתה את אורח החיים שלהם בכל התחומים. המונגולים הגיחו ושטפו כנחשול את מדינת האסלאם כשהם קוטעים את איבריה בזה אחר זה עד שהגיעו לבגדאד, בירת הממלכה העבאסית, שם רמסו ברגליהם את הח'ליפה אל-מַסְתַעֲצִם בכבודו ובעצמו.²⁶ בכך התפרדה אחדות המדינה, ושושלת הח'ליפות, לראשונה בהיסטוריה, התפזרה לכל עבר. אומות האסלאם התפרקו והפכו למדינות ננסיות; בכל שבט קם "שליט המאמינים",²⁷ ובכל שבט קמה במת-דרשן.²⁸ הנצרות באירופה הרגישה בכך, אספה כוחות רבים והטילה את גדודיה אל המזרח המוסלמי באסיה ובאפריקה בתשעה מסעות צלב שכללו את מיטב האבירים, המלכים והצידוד. הכוחות האלה, שנעו אל האזור, הצליחו להקים מדינה צלבנית בירושלים, לערער את אומות האסלאם במזרח ובמערב, ולתקוף את מצרים, החזקה במדינות האלה באותה תקופה.

24. סורה 100:3.

25. סורה 149:3.

26. המונגולים, בראשות הולגו, כבשו את בגדאד בשנת 1258 והרגו את הח'ליפה העבאסי האחרון.

27. אמיר אל-מואמינין, אחד מכיניויו של הח'ליפה.

28. מנבר – הבמה במסגד שעליה ניצב הדרשן.

ב. התעוררות. אולם אלוהים, יתברך ויתרומם, לא היה מוכן שהשקר יגבר על האמת. מצרים הצליחה לקבץ סביבה רסיסים מן המדינות הננסיות האלה ולהנהיג אותן תחת פיקודו של צלאח אל-דין נגד הצלבנים. היא כבשה מידיהם את ירושלים והנחילה להם מפלה בקרני חיטין.²⁹ לאחר מכן עמדה [מצרים] בפני המונגולים, בפיקודו של אל-זאהר בַּיְבֵרס, השיבה אותם אחור מבוהלים במעיין חרוד,³⁰ ואז היא שבה וחידשה את תפקיד הח'ליפה.³¹ היה זה רצון אלוהים שלאחר מכן תקום לאסלאם מדינה רחבת ידיים, רבת כוח, כבירת עוצמה. המדינה הזאת הצליחה לאחד את המוסלמים, ותחת דגלה התלכדו מרבית האומות ועמי האסלאם. שאיפות נעלות גרמו לה לצאת למלחמה נגד הנצרות בתוך ביתה [באירופה]. היא כבשה את קונסטנטינופול, ושלטונה התפרס עד לב לבה של אירופה, עד שהגיע לְיִנְה. זו הייתה המדינה העות'מאנית של התורכים.

ג. ביכורי הרנסנס באירופה. המדינה האסלאמית שקטה תחת דגלם של העות'מאנים; היא בטחה בשלטונם וחסתה בצלם, ולכן התעלמה מכל המתרחש סביבה. ואולם אירופה, אשר הוארה באור האסלאם בספרד שבמערב, ובמסעות הצלב במזרח, ניצלה את ההזדמנות והשכילה להפיק תועלת מן השיעורים שקיבלה.

29. צלאח אל-דין ניצח את הצלבנים בקרב קרני חיטין שבגליל התחתון בשנת 1187. בנא מציג את מצרים כמי שהובילה את המאבק בצלבנים, אלא שהאמת היא שצלאח אל-דין, שמוצאו היה כורדי, הגיע למצרים רק ב־1168, ונטל את השלטון עליה עם מותו של השליט הפאטמי האחרון ב־1171.

30. צבא ממלוכי בפיקודו של הסולטאן סייף אל-דין קטוז ניצח את המונגולים בקרב מעיין חרוד (עין ג'אלות) ב־1260. ביברס היה רק אחד מן המפקדים בקרב הזה. לאחר הקרב הוא הרג את הסולטאן ותפס את מקומו.

31. לאחר נפילת השושלת העבאסית מונה צאצא של המשפחה לתפקיד ח'ליפה בקהיר. זה היה תפקיד חסר תוכן וסמכות, ומטרתו הייתה להעניק לגיטימציה לשליטים הממלוכים. התפקיד הזה היה קיים עד שנכבשה קהיר בידי העות'מאנים ב־1517.

היא החלה להגביר את כוחה תוך שהיא מתלכדת תחת דגלם של הפרנקים בארץ הגאליים. כתוצאה מכך הצליחה לבלום את רצף הכיבושים האסלאמיים במערב, ולסכסך בין קבוצות שונות בקרב המוסלמים בספרד באמצעות מזימות. בסופו של דבר עלה בידה להשליך אותם אל מעבר לים, אל חופי אפריקה, ובמקומם קמה מדינת ספרד הצעירה. אירופה המשיכה להתחזק ולהתלכד, להשקיע ולהשכיל, לתור ארצות ולגלות חבלי ארץ. כך היה גילוי אמריקה מעשה ידיה של ספרד, בעוד גילוי הדרך להודו היה מעשה ידיהם של הפורטוגלים. קריאות לרפורמה עלו באירופה שהתאפיינה ברפורמיסטים רבים, והיא פנתה לעסוק במדעי הטבע ובהשכלה מעשית, המניבה פירות. מהפכות הרפורמה הובילו להיווצרותן של ישויות לאומיות ולהקמתה של המדינה [האירופית] החזקה שהציבה לעצמה מטרה אחת והיא: לרסק את המדינה האסלאמית שאירופה הייתה נתונה בתווך שלה; אותה מדינה שנטלה לעצמה את אפריקה ואת אסיה בלי לשותף את האירופים. המדינות הצעירות [באירופה] כרתו לשם כך בריתות, אשר במקרים רבים קיבלו מעמד של קדושה.

ד. מתקפה חדשה. התוצאה של הגילויים, המסעות בעולם והסיורים לקצווי תבל הייתה שהאירופים שלחו את ידיהם לרבות מארצות האסלאם הרחוקות, כמו הודו וכמה פרובינציות אסלאמיות סמוכות. האירופים החלו לפעול ברצינות במטרה לרסק את מדינת האסלאם החזקה ורחבת הידיים. תוכניות רבות הוכנו לשם כך. פעם קראו להן האירופים: "הבעיה המזרחית", ופעם אחרת: "חלוקת ירושתו של האדם החולה". ארצות אירופה ניצלו כל הזדמנות שנקרתה בפניהן תוך שימוש בתירוצים מופרכים, כדי לתקוף את המדינה [העות'מאנית] השאננה והמרושלת. כך הצליחו האירופים לכרסם בשוליה ואף לערער צדדים שונים בהווייתה. המתקפה

הזאת נמשכה זמן רב, ובמהלכה נקרעו מעל גופה של האימפריה העות'מאנית חבלי ארץ אסלאמיים רבים והועברו לשלטון אירופי (כמו מרוקו וצפון אפריקה). בתקופה הזאת השיגו את עצמאותן רבות מן הארצות הלא-אסלאמיות שהיו תחת השלטון העות'מאני, כמו יוון ומדינות הבלקן. המערכה האחרונה במאבק הזה הייתה מלחמת העולם הראשונה,³² בשנים 1914-1918, שהסתיימה בתבוסת תורכיה ובעלות-בריתה. כך קיבלו העמים החזקים ביותר באירופה, בריטניה וצרפת ולצדן איטליה, הזדמנות מושלמת להניח את ידיהם על ירושה עצומת ממדים שכללה את עולם האסלאם על האומות והעמים המרכיבים אותו. הם פרשו את שלטונם על [עולם האסלאם] תחת שמות שונים כמו כיבוש, קולוניאליזם, פרוטקטורט, מנדט, וחילקו אותו באופן הבא:

1. ארצות צפון אפריקה, היינו, מרוקו, אלג'יריה ותוניסיה, קיבלו מעמד של מושבות צרפתיות. העיר טנג'ר הנמצאת באזור הזה הוכרזה אזור השפעה בין-לאומי, ובחבל אל-ריף³³ הוקמה מושבה ספרדית.
2. טריפולי וברקה³⁴ קיבלו מעמד של מושבה איטלקית. איטליה, שרצתה למחות כל זכר לאסלאם במושבה, כפתה עליה את האזרחות האיטלקית וקראה לה "איטליה הדרומית", כשהיא משליכה אליה אלפי משפחות רעבות וזאבים בדמות אדם.³⁵
3. מצרים וסודאן נותרו תחת פרוטקטורט בריטי, ולא הייתה להן כל יכולת לנהל את ענייניהן.

32. נראה כי המילה "הראשונה" היא תוספת, פרי עריכה מאוחרת, מכיוון שהאיגרת נכתבה לפני מלחמת העולם השנייה.

33. אזור החוף הצפוני של מרוקו.

34. ברקה היא קירנאיקה, האזור המזרחי בלוב.

35. הכוונה לצבא האיטלקי שדיכא באכזריות את מרד הסנוסים.

4. פלסטין הפכה למושבה בריטית. בריטניה הרשתה לעצמה למכור אותה ליהודים, כדי שאלה יקימו בה את המולדת הלאומית הציונית.
5. סוריה הפכה למושבה צרפתית.
6. עיראק הפכה למושבה בריטית.
7. בחג'אז נותרה ממשלה חלשה, מטה לנפול, המצפה לגמילות חסדים כשהיא נאחזת בציפורניה בבריתות שווא ובהסכמים שקריים.³⁶
8. בתימן נותרו ממשלה בדלנית ועם עני השקוע במלחמה בכל מקום ובכל זמן.
9. יתר חלקי חצי-האי ערב הפכו לנסיכויות זעירות, שהנסיכים שלהן חיו בחסות הקונסוליות הבריטיות, וניזונו מן הפירורים שנפלו משולחנן כשבלבם בוערת אש השנאה והמשטמה זה לזה. זאת למרות ההבטחות המפורשות שניתנו לחשוב שבשליטי חצי-האי, המלך חסין, וההסכמים החד-משמעיים שנחתמו עמו על-ידי בעלות-הברית, בדבר העזרה שיקבל כדי להביא עצמאות לערבים ולבסס את שלטון הח'ליפה הערבי.
10. באיראן ובאפגניסטאן נותרו ממשלות מעורעות ותאבי בצע שונים לטשו אליהן עיניים מכל עבר. פעם היו תחת חסותה של אומה אחת, ופעם לצדה של אומה אחרת.
11. הודו נותרה מושבה בריטית.
12. תורכסטאן והארצות השכנות לה הפכו למושבות רוסיות, והבולשביקים הראו להם את נחת זרועם.

36. הכוונה לשלטונו של השריף חסין במכה. למרות ההבטחות הבריטיות מ-1916, וחרף העובדה שצבאו נלחם לצד הבריטים במרד הערבי, הופקר חסין לגורלו עם תום המלחמה.

פרט לכך היו מיעוטים אסלאמיים מפוזרים בארצות רבות, ללא מדינה שתוכל להעניק להם חסות, וללא ממשלה שלה צבא היכול להגן עליהם כנתינים. כך היו המוסלמים בחבש, בסין, בבלקנים, במרכז אפריקה, בדרומה, במזרחה ובמערבה. במציאות הזאת [אפשר לומר ש]אירופה ניצחה במאבק המדיני – היא הצליחה לקרוע את האימפריה האסלאמית לגזרים, לחסל את מדינת האסלאם. מבחינה מדינית מחקה אירופה את זכר האימפריה מרשימת המדינות הגדולות שנשמת חיים באפן.

ה. חזרה אל העוצמה. ואולם האיבה הבוטה והזלזול הציני בבריתות ובהסכמים העיקר על הלב והסעירו את הנפש. לכן קמו אומות האסלאם, ביקשו עצמאות ונלחמו כדי להשיב לעצמן את חירותן ואת תפארתן. זו הייתה מטרתן של המהפכות שפרצו בהן, כמו המהפכה בתורכיה,³⁷ המהפכה במצרים,³⁸ המהפכות בעיראק³⁹ ובסוריה,⁴⁰ המהפכות החוזרות ונשנות בפלסטין⁴¹ ובאזור אל־רִיף שבמרוקו.⁴² ההתעוררות התרחשה בכל האזורים,

37. הכוונה למלחמה הלאומית בראשותו של מצטפא כמאל (אתא תורכ) אשר הושלמה עם כיבוש איסטנבול והדחת הסולטאן באוקטובר 1922.

38. מהפכת 1919 – רצף של אירועים אלימים נגד הבריטים שהחל במרס 1919 ונמשך תקופה ארוכה. ב־28 בפברואר 1922 הכריזו הבריטים באורח חד־צדדי על סיום הפרוטקטורט ועל "מתן עצמאות" למצרים, אך בפועל המשיכו לשלוט בה.

39. בעיראק פרץ באמצע 1920 מרד נגד בריטניה. את המרד, שנמשך קרוב לחצי שנה, הובילו שבטים שיעיים בדרום המדינה.

40. לאחר שהסתיימה מלחמת העולם הראשונה הקים פיצל בן חסין ממשלה ערבית לאומית בדמשק. הממשלה הזאת סולקה על־ידי צרפת שכבשה את דמשק בסוף יולי 1920.

41. מהומות אל־נבי מוסא (אפריל 1920); מהומות 1 במאי (1921); מאורעות תרפ"ט (1929), "המרד הגדול" בשנים 1936-1939.

42. המרד באזור אל־רִיף, בראשותו של עבד אל־כרים אל־ח'טאבי, פרץ ב־1921, ודוכא על־ידי צרפת רק ב־1925.

וכתוצאה ממנה זכו עמי האסלאם לכמה זכויות: תורכיה קיבלה עצמאות בגבולותיה החדשים; מצרים ועיראק קיבלו מעמד של מדינות עצמאיות;⁴³ בחג'אז ובאזור נג'ד קמה מדינת הסעודים;⁴⁴ תימן, איראן ואפגניסטאן שמרו על מעמדן העצמאי; סוריה הייתה קרובה להכרה בעצמאותה;⁴⁵ ופלסטין זכתה בכך שהעולם הפנה את תשומת לבו למאבק שלה. המוסלמים עשו ללא ספק צעדים נכונים לקראת היעדים הנכבדים שהציבו לעצמם, היינו, השגת חירותם, השבת תפארתם ובניית מדינתם. זאת הגם שהצעדים האלה היו מעטים ואִטיים והגם שהיו בכיוון של לאומיות ייחודית, היינו, כל אומה דורשת להכיר בזכותה לחירות כאומה עצמאית. רבים מן המתעוררים למען התחייה הזאת התעלמו במכוון מרעיון האחדות [האסלאמית], ולמרות זאת מובילים הצעדים האלה להתלכדות ולשובה של האימפריה האסלאמית כמדינה מאוחדת, הכוללת את עמי עולם האסלאם המפוזרים, את הנפת דגל האסלאם ונשיאת הבשורה שלו ברמה. אין בעולם כולו גורמי ליכוד כמו אלה המאחדים את המוסלמים: אחדות השפה, אינטרסים חומריים ורוחניים משותפים, וגם כאבים ותקוות משותפים.

ו. מלחמה חדשה. בלבן של מדינות אירופיות רבות הכו שורש זרעי המשטמה והשנאה בעקבות מלחמת העולם. הסכמי ועידת

43. מצרים, כאמור, קיבלה עצמאות פורמלית בלבד ב־28 בפברואר 1922. מעמד

דומה קיבלה עיראק בהסכם הבריטי-עיראקי מאוקטובר 1922.

44. בסוף 1924 השתלט אבן סעוד על חג'אז שהייתה בידי של השריף חסין.

בינואר 1926 הוא הכריז על עצמו "מלך חג'אז וסולטאן נג'ד".

45. בהערת שוליים בספר האיגרות הוסיף המביא לדפוס את המילים הבאות:

"סוריה קיבלה בסופו של דבר את חירותה, המדינות הכירו בעצמאותה, והצרפתים נטשו אותה". מכיוון שצרפת יצאה מסוריה ומלבנון רק לאחר מלחמת העולם השנייה, היינו, זמן רב לאחר כתיבת האיגרת הזאת, ברור לחלוטין שבנא לא התכוון לכך כאשר כתב כי "סוריה הייתה קרובה להכרה בעצמאותה".

השלום [בְּרִסְאִין] הנחיתו על חלק מהן מכות נמרצות ותקוותיהן של מדינות רבות התנפצו בכאב. אם נוסיף על כך את הופעת הרעיונות החדשים ואת עקרונות הקנאות [הלאומנית] הקיצונית, נבין שהמצב הזה באותן אומות יביא ללא ספק לסכסוך חדש ולמלחמת השמד הרסנית. המלחמה הזאת תגרום לפירוד בין מדינות אירופה ותקרע את אחדותן. היא תשיב אותן אל דרך הישר ותחזיר אותן בתשובה. היא תעניק לאומות האסלאם הזדמנות נוספת ללכד את שורותיהן, להתאחד, להשיג את חירותן ואת עצמאותן, להשיב לעצמן את מדינתן ואת אחדותן תחת דגלו של מנהיג המאמינים: ⁴⁶ "חִפְצִים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ ולשימם אנשי מופת ולעשותם יורשים".⁴⁷

7. מאבק חברתי

ציוויליזציה חדשה. אומות אירופה באו במגע עם עמי האסלאם במזרח במהלך מלחמות הצלב, ואילו במערב הן חיו בשכנות לערביי ספרד והתחככו בהם. מן המגעים האלה הן הפיקו תועלת רבה; לא רק שהזהות שלהן התגבשה, והן למדו מהי לכידות ואחדות מדינית, [אלא ש] הן נהנו מהתעוררות תבונית ושכלית אדירה, רכשו ידע והשכלה מדעית עצומה, והתוצאה הייתה תחייה תרבותית ומדעית רחבת היקף. הכנסייה החלה להתנגד לתופעה המופלאה הזאת בכל הכוח שעמד לרשותה. היא האכילה מרורים את אנשי התרבות והמדע הנוצרים, תקפה אותם באמצעות בתי המשפט של האינקוויזיציה והסיתה נגדם מדינות ועמים. ואולם כל אלה לא הועילו לה, והדוגמות שלה לא החזיקו מעמד בפני אמיתות המדע וגילוייו. [מן המאבק] יצאה התחייה המדעית כשידה

46. אמיר אל־מַאמִּין – אחד מכינויו של הח'ליפה.

47. סורה 5:28.

על העליונה, דבר שגרם גם למדינה להתעורר ולהיאבק בכנסייה עד למפלתה. התהליך הזה שחרר את החברה האירופית לחלוטין משלטון הכנסייה; אנשיה גורשו אל בתי התפילה ואל המנזרים, ועל האפיפיור נכפתה הישיבה בוותיקן. פעילותם של אנשי הדת הצטמצמה לתחום צר בחיים, והם לא יכלו לחרוג ממנו ולעסוק במה שחשקה נפשם. אירופה התייחסה לנצרות כאל מורשת היסטורית, כאל גורם נוסף שנועד לחנך את האספסוף, את פשוטי העם והתמימים, כלי שמטרתו לסייע לכיבושים, לקולוניאליזם ולהשגת יעדים מדיניים.

המסדרון אל המדע השתרע כעת כמלוא העין בפני האירופים, ומרחב ההמצאות והגילויים התרחב. המכונה הכפילה את יכולת הייצור ובחיים חלה תפנית; הם הפכו להיות תעשייתיים. כל זה קרה בד בבד עם צמיחת המדינה [האירופית] החזקה, ששלטונה התפרס לעבר ארצות ואזורים נוספים. העולם קיבל בברכה את אומות אירופה, העניק להן מכל טוב, וכספים החלו לזרום אליה מכל עבר. לכן אך טבעי היה שהחיים האירופיים והציוויליזציה האירופית התבססו על הרחקת הדת מן ההיבטים השונים של חיי החברה – בעיקר ממוסדות המדינה, מבתי המשפט ומבתי־הספר – וכן על עריצותה של ההשקפה המטריאליסטית והפיכתה לאבן בוחן לכל דבר... בעקבות זאת התפתחה הציוויליזציה המערבית לבעלת מאפיינים מטריאליסטיים לחלוטין, מאפיינים שכל מטרתם לנפץ את תורות ההתגלות. אלה סותרים בתכלית את עקרונות האסלאם, אותם עקרונות שהוצבו כיסוד לציוויליזציה שלו, אשר הצליחה לאחד את החומר עם הרוח. התופעות החמורות ביותר שדבקו בתרבות האירופית הן:

1. אתאיזם, הטלת ספק באלוהים, הכחשת קיומה של הנשמה, אי הכרה בגמול בעולם הבא והצטמצמות לגבולות המציאות

- החומרית, המוחשית. "מכירים הם רק את חיי העולם הזה הנגלים לעין, ואינם נותנים דעתם לעולם הבא".⁴⁸
2. אנשים נוהגים באופן מתירני, נוהרים לעינוגים, הולכים שולל אחר הנאות, מתירים את רסן היצרים, ומשביעים את תאוות הכרס והמין. את הנשים מציידיים בכל הסוגים האפשריים של אמצעי פיתוי וגירוי, והשתוללות החטאים החמורים מגיעה לידי כך שהם שוברים את הגוף ואת המוח, מחסלים את התא המשפחתי והורסים את אושרו של הבית. "הכופרים שטופי תענוגות ולועטים כבהמות והאש מעונם".⁴⁹
3. האדם הפך להיות אנוכי והוא מחפש רק את טובת עצמו. בתחום המעמדי, הרי שכל מעמד מתנשא על האחרים ושואף לזכות ברווחים לעצמו בלבד. ביחסים בין העמים – כל אומה קנאית לגזע שלה, מפחיתה מערך יתר האומות ומנסה לבלוע את החלשות ממנה.
4. הריבית, ההכרה בחוקיותה, וההתייחסות אליה כאל בסיס למיקח וממכר. אנשים הולכים שולל אחר הריבית לסוגיה השונים, ומנהיגים אותה ביחסי מסחר בין מדינות ובין יחידים.
- כתוצאה מן התופעות האלה בחברה האירופית, תופעות שכל כולן מטריאליזם טהור, הנפש נשחתה, המידות נחלשו, המלחמה בפשע התרופפה, הבעיות התרבו, הופיעו עקרונות הרסניים ופרצו מהפכות חורבן והרס. המערכות התערערו בתחומי הכלכלה, החברה והמדינה, ולא הצליחו להתייצב. מדינות נקרעו לעדות ולמפלגות, ועמים אחזו איש בצוואר רעהו מתוך משטמה ותמדנות.

48. סורה 7:30.

49. סורה 12:47.

התרבות המודרנית הוכיחה שהיא לחלוטין אינה מסוגלת להבטיח את שלומה של החברה האנושית, לייצב את הביטחון ואת השלום ולהביא אושר לבני האדם. זאת למרות הידע והאמת המדעית שהיא פתחה בפניהם, למרות העושר והממון שסיפקה להם ואף כי אפשרה למדינות הקשורות בה לרכוש עוצמה ושלטון בעולם, הגם שעדיין לא מלאו לה מאה שנים.

8. רודנות המטריאליזם בארצות האסלאם

האירופים השקיעו מאמץ רב בכך שגל החיים החומריים ישטוף את כל ארצות האסלאם שעליהן הניחו את ידיהם, על כל סממני השחיתות וחיידיקי המוות הקשורים בו. גורלן של הארצות האלה תחת שלטון האירופים היה רע ומר: הללו הקפידו לשמר בידיהם את מקורות השגשוג והכוח, היינו, המדעים, ההשכלה, הטכנולוגיה והארגון היעיל, ולא לשתף בהם את ארצות האסלאם. הם הקדימו ותכננו תוכנית מפורטת לכיבוש חברתי, תוך הסתייעות בערמוניות המדינית שלהם ובעוצמתם הצבאית, עד שהשיגו את מבוקשם. הם פיתו, באמצעות הנחות והקלות, את מנהיגי המוסלמים לקחת מהם הלוואות ולעשות אתם עסקים. בכך הם הצליחו להשיג דריסת רגל כלכלית, ולהציף את ארצות האסלאם בהון, בבנקים ובחברות שלהם. הם סובבו את גלגלי הפעילות הכלכלית כרצונם, והכניסו לכיסם רווחים עצומים ועושר רב בלי לשתף את האוכלוסייה. לאחר מכן הם הצליחו לשנות את יסודות השלטון, החוק וההשכלה בארצות האסלאם החזקות ביותר, ולעצב את מערכות המדינה, המשפט והחינוך במתכונת אירופית מושלמת.⁵⁰

50. תיאור החדירה הכלכלית של המערב אל עולם האסלאם מזכיר את השתלשלות האירועים שהובילה להסתבכות הכספית של הח'דיב אסמאעיל וכיבוש מצרים ב־1882 בידי הבריטים.

[האירופים] הביאו לאזורים האלה את נשותיהם הלבונות באופן חושפני, את המשקאות המשכרים שלהם, את התיאטראות שלהם, את אולמות הריקודים שלהם, את בתי השעשועים שלהם, את הרומנים שלהם, את העיתונים שלהם, את הספרות שלהם, את המשוגות שלהם, את משחקי ההבל שלהם ואת ההוללות שלהם. הם התיירו [בארצות האסלאם] מה שלא העזו להתיר בארצותיהם, ויפו את העולם הצעקני וההבלותי שלהם, המלא חטא והגדוש פריצות, כדי שייראה יפה בעיני מוסלמים עשירים אך תמימים וחסרי השכלה, בעיני אינטלקטואלים ובעיני אנשי מעמד ושררה. הם לא הסתפקו בכך אלא הקימו בלב לבו של עולם האסלאם בתי־ספר ומוסדות השכלה ותרבות אשר הטילו בנפשות בניו [של האסלאם] ספקנות ואתאיזם. הם לימדו את המוסלמים להפחית מערך עצמם, לבוז לדתם ולמולדתם, להתנתק מערכי המוסר ומן העקרונות שלהם, לקדש כל מה שהוא מערבי, ולהאמין בכך שהאידיאל בחיים הוא רק מה שמקורו אירופי. בתי־הספר האלה הפכו לנחלתם של בני המעמד הגבוה, אותו מעמד שמתוכו באים מנהיגים העתידיים להחזיק ברסן השלטון באומות ובעמים האלה. ואם מי מהם לא הספיק "להבשיל" במוסדות המקומיים, השלים את המלאכה רצף של משלחות [סטודנטים לאירופה].⁵¹ הפלישה החברתית המתוכננת והאלימה הצליחה מעל ומעבר למצופה, שכן פלישה מעין זו חביבה מטבעה על בני האדם, קרובה ללבם והשפעותיה חזקות וארוכות טווח. זאת הסיבה שפלישה מעין זו מסוכנת כפלישה מדינית או צבאית. כמה מאומות האסלאם התפעלו מן התרבות המערבית ומאסו באופי האסלאמי

51. מחמד עלי, שנזקק לאנשי מנהל ולבעלי השכלה גבוהה, הוא שהחל ב־1816 לשלוח צעירים ללמוד באירופה. מאוחר יותר נמצאו גם בעלי ממון שיכלו להרשות לעצמם לשלוח את בניהם ללימודים בחוץ־לארץ. פריז הייתה היעד המועדף.

שלהן עד כדי כך שתורכיה הודיעה כי היא אינה מדינה אסלאמית וחיקתה באופן קיצוני את מעשי האירופים בכול. אמאנווללה חאן, מלך אפגניסטאן,⁵² ניסה לנקוט צעדים דומים, אך הדבר גרם לו לאבד את כיסאו. סממני החקיינות גברו גם במצרים והחמירו עד שאחד האינטלקטואלים המצרים הרשה לעצמו להכריז כי הדרך היחידה לקדמה היא אימוץ מלא של הציוויליזציה המערבית, על הטוב והרע שבה, על המתוק והמר שבה, על החביב והמאוס שבה, על המשובח והמגונה שבה.⁵³ [החקיינות] עברה במהירות ובעוצמה ממצרים לארצות שבשכנותה עד שהגיעה אל הקצה המרוחק של מרוקו, וכללה אף את סמלי האסלאם המקודשים במרחבי חג'אז. אפשר לחלק את ארצות האסלאם לשלוש קבוצות בהתאם למידת ההשפעה של הציוויליזציה החומרנית עליהן ולמידת העוצמה של העריצות המטריאליסטית:

1. ארצות שבהן ההשפעה הייתה כה רבה עד כי חדרה אל הלבבות ואל הרגשות, ולא הייתה קיימת רק כלפי חוץ בתחומים שונים ובטקסים. לקבוצה הזאת שייכות תורכיה ומצרים שבהן נמחה כל זכר לאסלאם בחיי החברה, והאסלאם סולק אל מסתרי המסגדים, בתי התפילה והמנזרים הצופיים.
2. ארצות שהושפעו מן הציוויליזציה הזאת בתחום הרשמי ובטקסים, אולם לא בכל הנוגע לרגשות הפנימיים. לקבוצה הזאת שייכות איראן, מרוקו [ושאר] ארצות צפון אפריקה.

52. אמאנווללה (1892-1960), שליט אפגניסטאן בשנים 1919-1929, הצליח לשחרר את ארצו משלטון בריטניה, אך ניסיונותיו לכפות צעדי מודרניזציה גרמו למרד שבטים שבגינו נאלץ לצאת לגלות בשווייץ.

53. מאז ראשית המאה ה-20 התפתח במצרים זרם אינטלקטואלי מודרניסטי שהביע באופן גלוי דעות חילוניות. בנא מתכוון, כנראה, לסופר ולהוגה הדעות הדגול טה חסין (1889-1973) שטען ב-1938 בספרו עתיד התרבות במצרים כי ארצו קשורה מקדמת דנא לתרבות המערב, ובקשר הזה יהיה תלוי גם עתידה.

3. ארצות שבהן הושפעו מן הציוויליזציה הזאת רק בני המעמד המשכיל ואנשי השלטון, אך לא פשוטי העם וההמונים. לקבוצה הזאת שייכות סוריה, עיראק, חג'אז, חלקים רבים בחצי־האי ערב ויתר ממלכות ערב.

עם זאת, הגל שוטף את הכול במהירות הבזק, ומאיים להגיע לנפשות, למעמדות ולתחומים שאליהם עדיין לא הגיע. יריבי האסלאם הצליחו לרמות את המוסלמים המשכילים, ולענוור את עיני הקנאים בכך שתיארו את האסלאם עצמו כמסגרת המוגבלת לכמה עיקרי אמונה, מצוות מעשיות ומידות מוסר. זאת נוסף על היותו [כביכול רק] אוסף של טקסי פולחן, אמונות תפלות וגילויים חיצוניים ריקים מתוכן. מה שעזר להם לעשות את התרמית הזאת היה בורותם של המוסלמים בנוגע לאמיתות דתם, עד שרבים מהם קיבלו את התיאור הזה, האמינו בנכונותו והיו שבעי רצון ממנו. זה נמשך זמן רב כל כך עד כי היום קשה לנו להסביר להם שהאסלאם הוא סדר חברתי שלם העוסק בכל תחומי החיים.

בסופו של דבר אפשר לומר שהציוויליזציה המערבית, על עקרונותיה המטריאליסטיים, ניצחה במאבק החברתי את הציוויליזציה האסלאמית על עקרונותיה הנכוחים, המשלבים רוח וחומר. הניצחון הזה הושג, בדומה לניצחון בשדה הקרב המדיני והצבאי, על אדמת האסלאם, ובמלחמת השמד שהתנהלה בנפש המוסלמים, ברוחם, בעקרונותיהם ובשכלם. אין בכך כל פלא, שהרי התופעות בחיים לא ניתנות לחלוקה: כשקיימת עוצמה, היא קיימת בכל התחומים, וכאשר שוררת חולשה, היא שוררת בכל התחומים גם כן: "הן נוהגים אנו לחלק את ימי הניצחון הללו בין האנשים, פעם לאלה ופעם לאלה"⁵⁴ ואולם גם אם עקרונות האסלאם והכללים שלו נמחו, הם נשארו חזקים כשלעצמם, שופעי

54. סורה 140:3.

פוריות וחיים, שובי לב, מקסימים ביופי ובקֶן אשר בהם. הם יישארו כאלה משום שהם האמת, וחיי האדם לא יהיו לעולם שלמים ונעלים בלעדיהם, ומכיוון שהם מעשה ידיו של אלוהים והנמצאים בחסותו: "אנו עצמנו הורדנו ממרומים את דבר־התוכחה, ואנו שומריו מכל משמר".⁵⁵ "ואולם אלוהים לא יאבה בלתי אם להפיץ את מלוא אורו, אף אם יתעבו זאת הכופרים".⁵⁶

יקיצה: אותה השפעה שיש לתוקפנות המדינית על התעוררות הרגשות הלאומיים, יש לרודנות החברתית על שיבתו לחיים של הרעיון האסלאמי. קולות מכל עבר עולים וקוראים לשוב אל האסלאם, להבין את משפטיו וליישם את סדריו. לכן אין ספק כי קרב היום שמעוזיה של התרבות המטריאליסטית יקרסו על ראשי אנשיה. או אז הם יחושו באש הרעב הרוחני היוקדת בלבם וברוחם, ולא ימצאו מזון ומזור ומרפא אלא בכללים של ספר [הקוראן] הנכבד: "הוי האנשים, הנה ניתנו לכם מעם ריבונכם מוסר השכל ומרפא ללבבות והדרכה ורחמים למאמינים. אָמור, בברכת אלוהים וברחמיו, בזאת ישמחו, כי טוב הדבר מפל אשר יאגרו".⁵⁷

9. הבשורה שלנו היא בשורת תחייה והצלה

א. ירושה כבדת משקל. הנה כי כן, אחים, אלוהים רצה שאנחנו נירש את הירושה הזאת, רבת האחריות, שאור בשורתכם יאיר בתוך האפלה, שאלוהים יכשיר אתכם לרומם את דברו, לגלות את חוקיו ולכונן מחדש את מדינתו: "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו. הן אלוהים חזק ואדיר".⁵⁸

55. סורה 9:15.

56. סורה 32:9.

57. סורה 58-57:10.

58. סורה 40:22.

ב. מטרותינו הכלליות. מה אנחנו מבקשים, אחים? האם אנחנו מבקשים לאגור ממון, והרי הוא חולף כצל? או שאנחנו מבקשים מעמד רם, והרי הוא מכשול טפל? האם נבקש כוח בארץ? "כי לאלוהים הארץ, ואותה ינחיל לאשר יחפוץ מבין עבדיו".⁵⁹ ואנחנו קוראים את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "זו נחלת העולם הבא אשר ניתן לאלה אשר לא יבקשו להתנשא על האנשים בארץ ולא יחמסוה. היראים סופם לראות טובה".⁶⁰ אלוהים עד שאיננו מבקשים דבר מכל זה, לא לכך עמלנו ולא לזה מכוונת קריאתנו. זכרו תמיד שיש לכם שתי מטרות יסודיות:

1. שחרור המולדת האסלאמית מכל שלטון זר. זו זכותו הטבעית של כל אדם שאותה לא יכחיש אלא עריץ בן עוולה או רודן עושק.

2. כינון מדינה אסלאמית חופשית במולדת האסלאמית. המדינה הזאת תפעל על־פי משפט האסלאם, תיישם את הסדר החברתי שלו, תפרסם את עקרונותיו הנכוחים ותביא את בשורתו החכמה לידיעת בני האדם. כל עוד לא קמה המדינה הזאת, רובצת אשמה על כל המוסלמים מכיוון שהם אחראים בפני אלוהים, העליון והאדיר, לכך שהזניחו את הקמתה ולא פעלו לשם כינונה. בבלבול השורר כיום, הקמת מדינה [שלא תדבק באסלאם אלא] בעקרונות של עושק ובתורה של עוול, בעוד אין איש הפועל להקמת מדינה של אמת וצדק ושלוש, תהיה בבחינת מעשה של מרי כלל־אנושי.

אנחנו מבקשים להגשים את שתי המטרות האלה בעמק הנילוס, בארצות ערב, ובכל ארץ שאותה בירך אלוהים באסלאם, שהוא דת, אזרחות ואמונה המאחדת את כל המוסלמים.

59. סורה 7:128.

60. סורה 28:83.

ג. מטרותינו הספציפיות. נוסף על שתי המטרות האלה יש לנו מטרות ספציפיות, שרק הגשמתן תבטיח את קיומה של חברה אסלאמית במלוא מובן המילה. זכרו, אחים, כי למעלה מ-60% מן המצרים חיים ברמה נמוכה מזו של חיות, והם קורעים את עצמם לגזרים כדי לפרנס את עצמם. את מצרים תקפה מצוקת רעב קטלנית, והיא נתונה בבעיות כלכליות רבות, שרק אלוהים יודע את אחריתן. במצרים קיימות יותר מ-320 חברות זרות שיש להן זיכיון על כל ענפי הכלכלה והשירותים החשובים בכל רחבי הארץ. פעילות המסחר, המלאכה והמוסדות הפיננסיים נמצאת כולה בידי הזרים המלווים בריבית, והנכסים דלא נידי עוברים במהירות הבזק מידי אזרחי המולדת לידיהם. שיעור המחלות, המגפות והמומים במצרים הוא הגבוה ביותר בין מדינות התרבות, ויותר מ-60% מבני העם המצרי סובלים מנכות הגוף או החושים, מליקויים וממחלות. מצרים עד ימינו אלה היא מדינה נבערת. שיעור המשכילים בה אינו עולה על חמישית, ובכלל זה מאה אלף בני אדם שלא קיבלו יותר מאשר חינוך חובה. הפשע במצרים הוכפל והוא מתרבה במהירות מבהילה עד ש"בוגרי" בתי הסוהר רבים מבוגרי בתי-הספר. מצרים לא הצליחה עד עתה להכשיר אפילו דיוויזיה צבאית אחת המצוידת באופן מלא. התופעות האלה קיימות בכל אחת מארצות האסלאם, ומטרתכם לפיכך היא לפעול למען רפורמה בחינוך, להילחם בעוני ובבערות, במחלות ובפשע וליצור חברה מופת אשר תתבסס על ההלכה האסלאמית.

ד. האמצעים הכלליים שברשותנו. כיצד נגיע ליעדים האלה? נאומים, הכרזות, מכתבים, שיעורים, הרצאות, אבחון המחלה ותיאור התרופה – כל אלה לבדם לא יביאו תועלת, לא יובילו ליעד ולא יאפשרו את השגת המטרה. ואולם טבען של אידיאולוגיות הוא שברשותן קיים מגוון של אמצעים שחייבים לנקוט אותם ולהפעילם.

האמצעים הכלליים של האידיאולוגיות השונות הם תמיד אותם שלושה אמצעים, ואין בלתם:

1. אמונה עמוקה.

2. ארגון מדויק.

3. פעולה רצופה.

אלה הם האמצעים הכלליים שלכם, אחים. האמינו ברעיון שלכם, התלכדו סביבו, פעלו למענו והתמידו בו.

ה. אמצעים נוספים. נוסף על האמצעים הכלליים קיימים אמצעים שאותם חייבים לנקוט – מהם פסיביים ומהם אקטיביים. מהם כאלה העולים בקנה אחד עם המקובל, ומהם כאלה הסותרים את המקובל ומתנגדים לו. מהם אמצעים עדינים ומהם אמצעים בעלי עוצמה. אנחנו חייבים להיות מוכנים נפשית להשתמש בכלם, ולהיות נכונים לנקוט את כולם, כדי להבטיח הצלחה. אנחנו נדרשים להפר מנהגים ומוסכמות ולמרוד בסדרים ובעמדות שאליהם אנשים התרגלו והם מקובלים עליהם. בשורה איננה, לאמיתו של דבר, כי אם מרידה במוסכמות ושינוי מנהגים ועמדות. האם אתם מוכנים לכך, אחים?

ו. רפיון ידיים. רבים אומרים: מהי המשמעות של האמצעים האלה? כיצד יועילו לבנות אומה ולתקן חברה שבעיותיה כרוניות והיא שקועה עד צוואר בשחיתות רבה כל כך? וכיצד תנהלו את הכלכלה בלי לעשות שימוש בריבית? וכיצד תפעלו בסוגיית מעמד האישה? וכיצד תשיגו את זכויותיכם ללא שימוש בכוח? דעו לכם, אחים, שהשטן מדיח ומטיל ספק במהימנותו של כל איש רפורמה. ואולם אלוהים מבטל את מדוחי השטן ואז מקים את מופתיו, ואלוהים הוא יודע וחכם. זכרו את הלקח ההיסטורי והמוסר הנלמדים מאומות העבר וההווה. אומה הנחושה לחיות, לא ייתכן שתמות.

ז. **המכשולים בדרכנו.** ברצוני לומר לכם בגילוי לב כי רבים עדיין אינם מכירים את הבשורה שלכם. ביום שבו יתוודעו אליה ויבינו את מטרותיה ואת יעדיה במלואם, הם יגלו כלפיה יריבות עזה ועוינות קשה. אז תגלו שבפניכם ניצבים הרבה קשיים, ואתם חייבים להתגבר על מכשולים רבים. רק אז תצעדו את הצעד הראשון בדרכם של המבשרים. ואולם כעת, בורים אתם עדיין, מכשירים את עצמכם לבשורה, מתכוננים למאבק ולמלחמת הקודש שהיא דורשת. בערותו של העם בנוגע לאמת של האסלאם ניצבת כמכשול בדרככם, ואתם עשויים למצוא בין אנשי הדת וחברי המסד הדתי הרשמי כאלה שאינם מקבלים את הפירוש שלכם לאסלאם ומגנים את מלחמת הקודש שאתם מנהלים למענו. השליטים, המנהיגים, בעלי המעמד ואנשי השלטון ינטרו לכם טינה, וכל הממשלות, ללא יוצא מן הכלל, יתנגדו לכם – כל ממשלה תנסה להגביל את פעילותכם ולהציב מכשולים בדרככם.

הדרכים כולן יהיו כשרות בעיני העריצים, שיתנגדו לכם וירצו לכבות את אור הבשורה שלכם. הם ייעזרו לשם כך בממשלות החלשות, במוסר הירוד, ובידיים המושטות אליהם בבקשת נדבה, ומושטות אליכם ברשע ובמשטמה. הכול יטילו ספקות מומצאים בבשורה שלכם ויפנו אליה האשמות שווא, מתוך ניסיון לתת בה כל דופי אפשרי שאותו יציגו לציבור בצורה נתעבת ככל האפשר. זאת, כשהם מסתמכים על כוחם ושלטונם ומתגרים באמצעות ממונם והשפעתם: "הם רוצים לכבות את אור אלוהים בהבל פיהם, ואולם אלוהים לא יאבה בלתי אם להפיץ את מלוא אורו, אף אם יתעבו זאת הכופרים."⁶¹ בכך תיכנסו ללא ספק לשלב הניסיון והמבחן: יאסרו אתכם ויעצרו אתכם, יגלו אתכם וירדפו אתכם, יחרימו את רכושכם, יזקו אתכם ממקומות העבודה שלכם וערכו חיפושים

61. סורה 9:32.

בבתיכם. זמנו של מבחן זה יארך עד מאוד. "הסבורים האנשים כי יונח להם להגיד, הָאֲמֵנוּ, ולא יעמידום בניסיון?"⁶² אולם אלוהים הבטיח לכם בסופו של דבר את הניצחון המיועד ללוחמי הקודש ואת הגמול של המיטיבים לעשות. "הוי המאמינים, הבה ואנחה אתכם אל עֶסְקָה שתפטור אתכם מעונש כבד. [...] ואנו סייענו ביד המאמינים כנגד צריהם, והם ניצחו".⁶³ האם אתם נחושים להיות תומכי אלוהים?

ח. גורמי הניצחון. אחי, ראוי כי נזכור, בעומדנו בפני כל המכשולים האלה, שאנחנו נושאים את הבשורה של אלוהים, הנעלה מאין כמוה, את רעיון האסלאם, החזק מאין כמוהו, ואת ההלכה של הקוראן, הצודקת מאין כמותה. "דתנו היא) הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נָאָה מִשָּׁל אלוהים? לו עובדים אנו".⁶⁴ [עלינו לזכור גם] שהעולם כולו זקוק לבשורה הזאת, וכל מה שקיים בו מכשיר את הקרקע ומאפשר את בואה. ואנחנו, ישתבח אלוהים, חפים ממניעים אישיים, רחוקים מכוונת רווח לעצמנו. כל כוונתנו לזכות בחסד אלוהים ולהביא טובה לבני האדם, וכל עמלנו לרְצוּת את אלוהים. אנחנו מצפים לעזרתו ולתמיכתו, ומי שנתמך בידי אלוהים ניצחוננו מובטח. "זאת כי אלוהים הוא מגן המאמינים, ולכופרים אין מגן".⁶⁵ עוצמת הבשורה שלנו, העובדה שהעולם זקוק לה, מטרתנו האצילית ותמיכת אלוהים [כל אלה] הם גורמי הניצחון ששום מכשול לא יעמוד בפניהם ושום דבר לא יעצור בעדם. "אלוהים אדון לדְבָרוֹ, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים".⁶⁶

62. סורה 2:29.

63. סורה 10:61-14.

64. סורה 2:138.

65. סורה 11:47.

66. סורה 12:21.

10. עצה

אחים מוסלמים, הסכיתו ושמעו.

במילים האלה רציתי להציג בפניכם את הרעיון שלכם. ייתכן שצפויות לנו שעות קשות שבהן יתנתק הקשר ביני וביניכם לזמן־מה ולא אוכל לשוחח עמכם או לכתוב לכם. לפיכך עצתי לכם שתתבוננו במילים האלה, תשמרו אותן על לוח לבכם כמידת יכולתכם ותסכימו עליהן כאיש אחד. זאת משום שכל מילה היא רבת משמעות.

אחים, אין אתם אגודת חסד, ולא מפלגה פוליטית או גוף מקומי שמטרותיו מוגבלות. אתם הנכם רוח חדשה המתפשטת בלב האומה ומחיה אותו באמצעות הקוראן. ואור חדש המפציע ומפזר את חשכת החומרנות בדיעת אלוהים. וקול רועם ועולה, החוזר כהד על הבשורה של שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. בלי להפריז, אוכל לומר כי זכותכם לחוש שאתם נושאים בנטל הזה שממנו משכו אחרים את ידיהם. היה ושאלו אתכם למה אתם מטיפים? אִמרו: אנחנו מטיפים לאסלאם שאותו הביא מחמד, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום; הממשלה היא חלק ממנו והחירות היא אחת ממצוותיו. אם יאמרו לכם: זו פוליטיקה! אִמרו: זה האסלאם ואנחנו לא מכירים בהבחנה הזאת. אם יאמרו לכם: אתם מטיפים למהפכה, אִמרו: אנחנו מטיפים לאמת ולשלום, אנחנו מאמינים ואנחנו גאים בהם. אם תקומו נגדנו ותעמדו למכשול בדרך הבשורה שלנו, [דעו לכם ש]אלוהים התיר לנו להגן על עצמנו, ולכן אתם המורדים הרשעים במהפכה. אם יאמרו לכם: אתם נעזרים באישים ובגופים שונים,⁶⁷ "אמרו: מאמינים אנו באלוהים לבדו, וכופרים

67. לחסן אל-בנא היו יחסים טובים עם עלי מאהר, ראש לשכתו של המלך פארוק, ששימש כמה פעמים ראש ממשלת מצרים (בפעם השנייה מאוגוסט 1939 עד סוף יוני 1940). שמועות על היחסים האלה נפוצו בארגון וגרמו לתסיסה.

בשותפים אשר צירפתם לו".⁶⁸ ואם לא ירפו מכם בעוינותם, אמרו: "לכו לשלום. אין אנו מבקשים את חברתם של הנבערים מדעת".⁶⁹

11. חובות

אחים,

האמינו באלוהים והיו גאים בכך שאתם מכירים אותו, נסמכים על עזרתו ונשענים עליו. אל יהי עליכם מורא מלבדו, ולא פחד מפני אחר זולתו. קיימו את המצוות ואל תעברו על האיסורים. סגלו לעצמכם מידות טובות ואמצו את השלמות. הֵיו בעלי מוסר חזק, גאים בתפארת המאמינים ובכבוד היראים הנאמנים, מידות שהעניק לכם אלוהים.

פנו אל הקוראן ולמדוהו היטב בצוותא, וגם אל תולדות חייו הטהורים של הנביא, ודונו בכתוב בהם. הכול מתוך מגמה מעשית ולא לשם התנצחות, שכן כאשר אלוהים מדריך קבוצת אנשים, הוא משרה עליהם אווירה מעשית. אנשים שאלוהים הראה להם את דרך הישר אינם סוטים מן הדרך אלא אם פרצה ביניהם מחלוקת.

אהבו זה את זה ושמרו מכל משמר על הקשר ביניכם, שכן זהו סוד כוחכם ומשען הצלחתכם. החזיקו מעמד עד שאלוהים יפסוק בצדק ביניכם ובין עמכם, מכיוון שהוא הטוב שבשופטים.

הקשיבו וצייתו [לכל הוראה של] המפקדה שלכם קלה כבחמורה; דברים החביבים עליכם, כמו גם בדברים שנואים. הדבר הזה הוא סמל הרעיון שלכם והחוליה המחברת ביניכם.

אם כך תעשו, צפו לניצחון אלוהים ולתמיכתו. ההזדמנות תבוא ואין בכך ספק. "ביום ההוא ישמחו המאמינים בניצחון אלוהים. הוא חש לעזור לאשר יחפוץ, והוא האדיר והרחום".⁷⁰

68. סורה 84:40.

69. סורה 55:28.

70. סורה 5-4:30.

יעניק אלוהים הצלחה לנו ולכם בדרך הישר והרצוי לפניו. מי
ייתן ויוליכנו בנתיבי חסידים וישרים, יתִּיה אֹתָנוּ בחיי תפארת
מאושרים וימית אותנו מות לוחמים קדושים. הוא הטוב שבאדונים
והטוב שבעוזרים.

אל הנוער¹

השבח לאלוהים, אין אלוהים מלבדו. התפילה והשלום על אדוננו מחמד, ראש וראשון למִתְקַנִּים, אדון הלוחמים, ועל משפחתו, על חבריו ועל ממשיכי דרכו.

הסכת ושמע, נוער. הצלחתו של רעיון תלויה בקיומן של אמונה חזקה, מסירות מלאה, התלהבות גדולה, נכונות להקרבה עצמית ועשייה למען הגשמתו. אפשר לומר שארבעת היסודות האלה – אמונה, מסירות, התלהבות ועשייה – הם מתכונות הנוער. זאת משום שהאמונה מבוססת על לב טהור. המסירות שוכנת בחזה צחור. ההתלהבות בנויה על הכרה איתנה, ועשייה מצריכה נחישות רעננה. כל אלה אינם קיימים אלא בנוער. לכן היו בני הנוער מאז ומתמיד משענת התחייה בכל אומה, ובכל תחייה הם היו סוד הכוח ונושאי דגל הרעיון. "הם היו נערים אשר האמינו בריפונם, ואנו הוספנו להנחותם".²

לכן מוטלת עליכם משימה גדולה. לכן רובצת עליכם אחריות כבדה. לכן דרישות האומה מכם כפולות ומכופלות. לכן כבד־משקל הוא המשא אשר מוטל עליכם. לכן חלה עליכם החובה לחשוב היטב, לעמול הרבה, להגדיר את עמדתכם, לחוש להושיע את האומה, להעניק לה במלואן את הזכויות המגיעות לה מן הנוער.

אם הנוער גדל באומה שלווה ובוטחת, ששלטונה איתן ויישובה רחב ידיים, הרי הוא מתמסר לענייניו יותר משהוא מתמסר לענייני האומה. הוא משתעשע ומשחק כשנפשו רוגעת ומצפונו שקט. אך אם הוא גדל באומה לוחמת, פעלתנית, שזרים שולטים בה ושיריבים

1. האיגרת הזאת הופיעה בכתב־העת אל־נְדִיב'ר ב־15 בינואר 1940, אך זה היה כנראה פרסומה השני. לא ידוע מתי פורסמה לראשונה והיכן.

2. סורה 13:18.

עושיקים אותה, נלחמת ככל יכולתה למען השבת זכויותיה הגזולות, מורשתה הנאנסת, חירותה האבודה ותפארתה הנעלה, הרי שבמקרה כזה מחייב האידיאל הנעלה את הנער להתמסר לענייני האומה יותר מאשר להתמסר לענייני עצמו. אם כך הוא יפעל, מובטח לו גמול מידי, כלומר, ניצחון, וגמול בעולם הבא, והוא חסד אלוהים. אולי שפר גורלנו, ואנחנו משתייכים לקבוצה השנייה. לנגד עינינו שוקדת האומה על מלחמת הקודש ונאבקת בהתמדה למען צדק וחירות. היכנו אנשים! מה קרוב הניצחון למאמינים ומה גדולה ההצלחה לאלה העושים והמתמידים!

הסכת ושמע, נוער. סכנה אורבת לפתחה של אומה הנמצאת בראשית תחייתה, והיא מחלוקת של הטפות לאידיאולוגיות [מנוגדות], ערבוביה של צעקות, ריבוי אסכולות, תוכניות ושיטות סותרות, ומספר גדול של אנשים המתיימרים להנהיג ולהוביל [את הציבור]. כל זה מפצל את המאמץ, מפלג את הכוחות, והופך את השגת היעדים לבלתי אפשרית. על כן הפך לימוד האידיאולוגיות השונות וההשוואה ביניהן לצורך יסודי ובלתי נמנע לכל חפצי הרפורמה. על כן חובתי היא לשטוח בפניכם בבהירות את תמצית הטפתו של האסלאם במאה ה-14 להגירת³ הנביא.

בשורת "האחים המוסלמים", או בשורת האסלאם, במאה ה-14 להגירת הנביא

הסכת ושמע, נוער. אנחנו מאמינים באמונה שלמה שאין בה פקפוק, ובטוחים בביטחון מלא ואיתן שקיים רעיון אחד בלבד המסוגל להציל את העולם המתייסר, להדריך את האנושות המבולבלת ולהנחות את בני האדם אל דרך הישר. לכן ראוי כי אנשים יקריבו את נפשם, את כספם ואת כל אשר להם על מזבח הבאת רעיון הזה

3. הג'רה – הגירת מחמד עם מאמיניו מן העיר מכה לאל-מדינה בשנת 622. ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

לידיעת הרבים, הפצת בשורתו ופרסומו בציבור. הרעיון הזה הוא האסלאם הנאמן, זה שאין עמו רעה, ואין בו כל פגימה, וההולך בו אינו תועה. "אלוהים יעד כי אין אלוה מבלעדיו, וכן (יעידו) המלאכים ואנשי הדעת, ומנהגו צדק. אין אלוה מבלעדיו, האדיר והחכם".⁴ "היום סיימתי לכונן לכם את דתכם והשלמתי את חסדי עליכם, ושבע רצון אני כי האסלאם היה לכם לדת".⁵ על כן הרעיון שלנו הוא אסלאמי לחלוטין. הוא מסתמך על האסלאם, שואב ממנו, נלחם למענו ופועל כדי לרומם את דברו. [הרעיון שלנו] אינו מחפש שלטון מלבדו, ואינו רוצה מורה דרך בלתי, ואינו מציית לכללי זולתו: "כל המבקש לו דת אחרת מלבד האסלאם, לא יקבלוה ממנו".⁶ על האסלאם ועל המוסלמים באו תקופות קשות: אסונות ניחתו עליהם ופורענויות התרגשו בזו אחר זו. יריבי האסלאם פעלו לכבות את זיוו, להסתיר את הדרו, להוליך את בניו שולל, לבטל את גבולותיו, להחליש את חילותיו, לסלף את כלליו ואת משפטיו; פעם גורעים מהם, פעם מוסיפים, ופעם אחרת מפרשים אותם לא נכון. אובדן שלטונו המדיני של האסלאם הקל עליהם לבצע את המעשים האלה, וגם העובדה שהאימפריה העולמית שלו נקרעה לגזרים, צבאותיו המחמדיים נפוצו לכל עבר, ואנשי הכפירה הניחו את ידיהם על עמי האסלאם המושפלים, המשועבדים לשלטון קולוניאלי.

חובתנו הראשונה, אנחנו "האחים המוסלמים", היא להבהיר באופן ברור, שלם וגלוי לבני האדם מה הם כללי האסלאם בלי להוסיף, בלי לגרוע ובלי לייפות. זהו החלק התיאורטי ברעיון שלנו. [נוסף על כך] עלינו לדרוש מבני האדם ליישם אותם. עלינו לגרום לכך שהם יקיימו את מצוות האסלאם ויפעלו על פיהן. זהו החלק המעשי ברעיון שלנו.

4. סורה 18:3.

5. סורה 3:5.

6. סורה 85:3.

העמוד המשמש לנו למשען הוא ספר האלוהים, אותו ספר שאין מלפניו ואין מאחוריו שקר. [נוסף עליו] הנהגה⁷ הנכון והיציב, שמקורו בשליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ותולדות חייהם הטהורים של אבות האומה.⁸ פרט לכך אין אנו שואפים אלא לרצות את אלוהים, למלא את חובתנו, להדריך את בני האדם ולהנחות את הציבור.

אכן נילחם להגשמת הרעיון שלנו, ואכן ניאבק למענו כל עוד רוח באפנו, ואכן נקרא לאנשים כולם לאחוז בו, ואכן נשקיע בו את כל מאודנו. נחיה למענו חיי כבוד, או נמות בכבוד, וססמתנו הקבועה תהיה: אלוהים הוא מטרתנו, והנביא מנהיגנו, והקוראן חוקתנו, ומלחמת הקודש דרכנו, והמוות למען אלוהים הוא הנעלה במשאלותינו.

הסכת ושמע, נוער. אלוהים זיכה אתכם במעמד גבוה בכך שאתם מאמינים בו וגדלים בתוך דתו. הוא הועיד לכם בכך את הנהגת העולם, את מעמד מובילי האנושות ואת הכבוד שיש למורה בקרב תלמידיו. "אתם הטובה שבאומות שניתנה לאנשים מעולם: אתם מצווים לנהוג בדרך ארץ ואוסרים את המגונה ומאמינים באלוהים".⁹ "כך עשינו אתכם אומה מן המיטב, למען תעידו על מעשי האנשים".¹⁰

בראש ובראשונה אתם נדרשים על-ידי אלוהים להאמין בעצמכם, להכיר ברום מעמדכם ולדעת שאתם אדוני העולם גם אם יריביכם רוצים להורידכם אל שפל המדרגה. אתם מורי האנושות גם אם יש טובים מכם בתחומי חיים שונים, והגמול הטוב מצפה ליראים.

7. במקור: סנה – התורה שבעל-פה באסלאם; ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

8. במקור: סלף.

9. סורה 3:110.

10. סורה 2:143.

נערים! הגדירו את אמונתכם. הגדירו את מטרותיכם ואת יעדיכם. תנאי ראשון לכוח הוא האמונה, ותוצאת האמונה היא אחדות, ואחריתה של אחדות היא ניצחון חזק וברור. האמינו, הִיוּ אחים ופעלו. לאחר מכן צֶפוּ לניצחון ... וישמחו המאמינים.

העולם כולו נבוך ומבולבל. קצרה ידן של כל המערכות הקיימות בו להושיע. אין לעולם מזור זולת האסלאם, [לכן] גשו, בשם אלוהים, להושיעו. כולם מצפים למושיע, והתשועה היחידה היא שליחות האסלאם, אותה שליחות שאתם נושאים את הלפיד שלה ומפיצים את בשורתה.

הסכת ושמע, נוער. שלבי תוכניתם של "האחים המוסלמים" מוגדרים, וצעדיה ברורים. אנחנו יודעים היטב מה אנחנו רוצים, ומכירים את האמצעים להגשמת רצוננו:

1. אנחנו רוצים, ראשית לכול, אדם שיהיה מוסלמי במחשבתו, באמונתו, במידותיו, ברגשותיו, במעשיו ובהתנהגותו. אלה דרישותינו אשר נועדו לבנות את הפרט.

2. בשלב הבא, אנחנו רוצים בית שיהיה מוסלמי במחשבתו, באמונתו, ברגשותיו, במעשיו ובהתנהגותו. לכן אנחנו מגלים עניין באישה באותה מידה שבה אנחנו מגלים עניין בגבר. ואנחנו מגלים עניין בילדים באותה מידה שבה אנחנו מגלים עניין בנוער. אלה דרישותינו אשר נועדו לבנות את המשפחה.

3. בהמשך, אנחנו רוצים שגם לעם המוסלמי יהיו התכונות שמנינו. על כן אנחנו פועלים שהטפתנו תגיע לכל בית ושקולנו יישמע בכל מקום, והרעיון שלנו יהיה זמין ויחלחל בכפרים גדולים וקטנים, בערים, במחוזות, ביישובים ובכרכים. איננו חוסכים בכך מאמץ ואיננו חוסכים אמצעים.

4. לאחר מכן, אנחנו רוצים ממשל מוסלמי שיוביל את העם אל המסגד, וינחה אותו לשוב אל דרך האסלאם הישרה,

הדרך שבה הובילו לפנים חברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אבו בכר¹¹ ועמר¹². זו הסיבה שבגללה אין אנו מכירים בשום מערכת שלטונית שאינה מבוססת על יסודות האסלאם ואיננה שואבת מעקרונותיו. איננו מכירים במפלגות הפוליטיות ולא בהליכי החיקוי¹³ שאנשי הכפירה ואויבי האסלאם מכריחים אותנו לשלוט על-פיהם או להשתמש בהם. אנחנו פועלים להחייאת סדרי השלטון האסלאמי, על ביטוייו השונים, וליצירת ממשל אסלאמי על בסיסם של הסדרים האלה.

5. בנוסף אנחנו רוצים לספח לעצמנו כל חלק ממולדתנו האסלאמית שאותה פיצלה מדיניות המערב ושאחדותה חוסלה בשל אינטרסים אירופיים. זו הסיבה שבגללה אין אנו מכירים בפיצולים המדיניים [שנכפו על-ידי המערב] ואיננו מוכנים להשלים עם ההסכמים הבין-לאומיים שהפכו את המולדת האסלאמית [לשורה של] מדינות ננסיות חלשות ומפולגות, כדי להקל על הגזלנים לפגוע בה. [כמו כן] לא נעבור בשתיקה על גזילת חירותם של העמים האלה ועל שלטון העריצות שכפו עליהם הזרים. מצרים, וסוריה, ועיראק, וחג'אז, ותימן, ולוב, ותוניסיה, ואלג'יריה, ומרוקו – כל שעל אדמה בהן הוא מוסלמי, והוא קורא בקול: אין אלוהים מבלעדי אללה. כל הארצות האלה הן מולדתנו הגדולה, מולדת שאותה נחוש לשחרר, להושיע, להציל ולחבר את חלקיה יחדיו. הרייך הגרמני לקח על עצמו להגן על כל מי שדם גרמני זורם בעורקיו. כך, גם אמונת האסלאם מחייבת כל מוסלמי חזק לראות עצמו מגן של כל מי שרוחו שאפה לקרבה את

11. אבו בכר – הח'ליפה הראשון באסלאם (שלט בשנים 632-634).

12. עמר בן אל-ח'טאב – הח'ליפה השני (שלט בשנים 634-644).

13. הכוונה כמובן לשיטות ממשל שמקורן במערב.

הוראות הקוראן. המציאות שבה קשר גזע חזק יותר מקשרי אמונה אינה אפשרית על-פי הנוהג האסלאמי. האמונה באסלאם היא חזות הכול. האם אמונת [האסלאם] שווה פחות מיחסי האהבה-שנאה [הגרמניים]?

6. עוד צעד – אנחנו רוצים שדגל אלוהים ישוב להתנוסס מעל אותם חבלי ארץ שבזמן מן הזמנים זכו להסתופף בצלו של האסלאם, וקולו של הכרוז¹⁴ נשמע בהם כשהוא קורא: אין גדול מאללה!¹⁵ וגם: אין אלוהים מבלעדי אללה!¹⁶ לרוע המזל כבה אורו של האסלאם במקומות האלה, ולאחר שטעמו את טעם האסלאם הם שבו אל הכפירה. ספרד, וסיציליה, והבלקנים, ודרום איטליה ואיי הים האדריאטי, כל אלה מושבות אסלאמיות החייבות לשוב אל חיק האסלאם. הים התיכון וים סוף חייבים לשוב ולהיות אגמים אסלאמיים, כפי שהיו קודם לכן, גם אם סניור מוסוליני רואה זאת כזכותו להחיות את האימפריה הרומית. האימפריה המדומה הזאת לא נוצרה אלא על בסיס של אינטרסים ורצון שרירותי. אם כן, זכותנו היא להשיב את תפארת האימפריה האסלאמית אשר קמה על [יסודות] של צדק, של יושר, של הפצת האור והדרכת בני האדם בדרך הישר.

7. בשלב האחרון, אנחנו רוצים להביא את בשורתנו לידיעת העולם, להודיע אותה לבני האדם כולם, להגיע אתה אל ארבע כנפי תבל, להכניע תחתיה כל רודן עריץ, כדי שלא תהיה מחלוקת והדת כולה תהיה לאלוהים. או אז יגילו המאמינים בניצחון אלוהים, המעניק ניצחון למי אשר ירצה, והוא רב כוח ורחמן.

14. מאד'ן – הכרוז הקורא לתפילה.

15. אללה אכבר!

16. לא אלה אלא אללה!

כל אחד מן השלבים האלה מתאפיין בצעדים משלו, בפרטים ובאמצעים שונים. אנחנו מציגים אותם כאן בלי להרבות בפרטים. דיינו באלוהים שכן את תמיכתו אנו מבקשים, ומה טוב להיסמך עליו. הפחדנים חסרי האונים טוענים כי מדובר בדמיון מובנה ובתעתוע "שהשתלט על נפשם של האנשים האלה", אולם אלה סימני חולשה שאין אנחנו מוכנים לקבל, ואין האסלאם מכיר בהם. זהו רפיון שנזרק בלב בני האומה הזאת ואפשר לאויביה לגבור עליה. זה חורבן האמונה בלבבות, הסיבה להידרדרות המוסלמים. הרינו להודיע בבירות ובגילוי לב: כל מוסלמי שאינו מאמין בתוכנית הזאת ואינו עושה למען הגשמתה, אין לו חלק ונחלה באסלאם. על כן יואיל נא לחפש לו רעיון אחר שאותו יוכל לאמץ ושלמענו יוכל לפעול.

הסכיתו ושמעו, בני נוער. אינכם חלשים יותר מן [האבות] שקדמו לכם אשר באמצעותם הגשים אלוהים את התוכנית הזאת. על כן בל תרפינה ידיכם ובל ירך לבבכם. הציבו לנגד עיניכם את דבר [אלוהים] ישתבח: "אשר אָמרו להם האנשים, הנה נִקְבְּצוּ האנשים להילחם בכם, על כן גורו מפניהם. אולם הדבר רק הוסיף להם אמונה, ואָמרו, דֵּיינו באלוהים, ומה טוב להיסמך עליו".¹⁷ הבה נחנך את בתינו להיות בתים מוסלמיים. הבה נחנך את הבה נימנה עם בניו של העם המוסלמי. הבה נצעד צעדים יציבים בדרכנו אל סוף המירוץ ואל המטרה שאותה הציב בפנינו האלוהים, לא אנחנו. ואנחנו נגיע, בעזרת אלוהים ובתמיכתו. "ואולם אלוהים נחוש להפיץ את אורו אף אם יתעבו זאת הכופרים".¹⁸ כבר הכנו לשם כך אמונה בלתי מעורערת, עשייה מתמדת וביטחון ללא פגם

17. סורה 3:173.

18. סורה 8:61.

באלוהים, והכנו את נשמותינו לכך שיומנו המאושר ביותר יהיה היום שבו יפגשו את אלוהים מתוך הקרבה עצמית למענו.¹⁹ הדברים האלה צריכים להיות עיקרי מדיניות הפנים והחוץ. אנחנו מסיקים זאת מן האסלאם, וקובעים שבאסלאם הנאמן אין שורשים לחלוקה בין דת למדיניות. המוסלמים הפנים בדתם, המבינים את רוחה ואת כלליה, אינם מכירים חלוקה כזאת. שיעזוב אותנו זה הרוצה כי נסטה מן התוכנית הזאת; או שהוא חולק על האסלאם, או שהוא בור ועם הארץ בכלליו. אין אפשרות שלישית.

הסכת ושמע, נוער. טועה זה החושב כי חברות "האחים המוסלמים" היא קבוצה של דרוישים²⁰ המגבילה את עצמה לתחום צר של טקסים אסלאמיים, וכל דאגתה נתונה לתפילה, לצום, לפולחן צופי²¹ ולאמירת המילים "השבח לאל". המוסלמים הראשונים לא הכירו אסלאם כזה, ולא האמינו בו באופן כזה. הם האמינו שהאסלאם הוא אמונה ופולחן, מולדת ואזרחות, רוח וחומר, תרבות וחוק, נדיבות וכוח. הם התייחסו לאסלאם כאל מערכת שלמה השולטת בכל תחומי החיים, ומסדירה את ענייני העולם הזה וכן את ענייני העולם הבא. הם התייחסו אליו כאל מערכת מעשית ורוחנית גם יחד כשהוא משמש עבורם דת ומדינה, ספרא וסייפא. עם זאת, הם לא הזניחו את עניין הפולחן ולא התרשלו במילוי חובותיהם לריבונם: הם השתדלו להתפלל בכוונה ולשנן את ספר האלוהים. הם הזכירו את תוארי אלוהים, יתברך ויתרומם, באותו האופן שבו הוא ציווה לעשות זאת ובמגבלות אשר הטיל עליהם; בלי להגזים ובלי להפריז; בלי לעבור על המידה ובלי להתפלפל יותר מדי. הם הכירו טוב מכולם את דברי שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: הדת הזאת משולה לגב של בהמה; רכב

19. במקור נעשה שימוש במושג שהיד, היינו, אדם הנהרג במלחמת קודש.

20. חברי המסדרים הצופיים.

21. ד'פ'ר במקור.

עליה בעדינות, כי אם תכה אותה ללא רחם, לא תוכל להמשיך בדרך וגם לא תישאר לך בהמה.²² עם זאת הם ידעו ליהנות מחיי העולם הזה במידה שלא תפגע בעולם הבא שלהם. הם הכירו את דברי אלוהים, יתברך ויתרומם: "אָמור, וכי מי אסר את שְׁכוֹת החמדה של אלוהים אשר זימן לברואיו, ואת פרנסתו הטובה?!"²³ חברי הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, תוארו כ"נזירים בלילה ופרשים ביום".²⁴ "האחים המוסלמים" יודעים שאין תיאור טוב מזה לחברה אידיאלית. גם הם משתדלים להיות כאלה, בעזרת האל.

טועה זה החושב ש"האחים המוסלמים" מואסים במושגים כמו מולדת ואהבת מולדת. המוסלמים הם האנשים הנאמנים ביותר למולדתם, המוכנים יותר מאחרים למסור את נפשם למענה ולתת כבוד ויקר לכל מי שפועל בכנות לטובתה. נכונותם להרחיק לכת באהבת מולדתם ידועה זה זמן, וכך גם שאיפתם להשיג תפארת לאומתם. אולם ההבדל בין המוסלמים ובין היתר, אלה המעלים על נס את אהבת המולדת כשלעצמה, הוא שאהבת המולדת המוסלמית מושתתת על אמונת האסלאם. "האחים המוסלמים" פועלים למען מולדת כמו מצרים, ונלחמים למענה, ומוסרים את נפשם במלחמת הקודש הזאת, משום שמצרים היא חלק מאדמת האסלאם, מנהיגת עמי האסלאם. באותה מידה אין הם מגבילים את אהבת המולדת שלהם לגבולותיה של מצרים, אלא מרחיבים אותה כך שתכלול כל אדמה אסלאמית וכל מולדת אסלאמית. זאת בעוד אשר זה המגדיר

22. המסורת (חדית') הזאת נחשבת למבוססת על שושלת מוסרים חלשה. היא מובאת בגרסאות שונות אצל אל-ביהקי, אל-בזאר, אבן טאהר, אל-חאכם, אל-קדאעי ואחרים. מטרת המסורת היא לשלול סיגופים וצומות מיותרים.

23. סורה 7:32.

24. מטרת התיאור הזה היא להציג את חברי הנביא כמי שידעו לשלב בין אדיקות דתית ובין גבורה בשדה הקרב.

עצמו אוהב מולדתו ותו לא, מגביל את עצמו לגבולות האומה שלו. הוא אינו חש חובה לפעול למען המולדת אלא בדרך של חיקוי, העמדת פנים, התרברבות, או אינטרסים; לא בדרך של חובה שאותה הטיל אלוהים על עבדיו. די אם נאמר על אהבת המולדת של "האחים המוסלמים" כי עמדתם הנחרצת וההחלטית היא שהפקרת שעל אדמה כלשהו שעליו מתגורר מוסלמי היא פשע בלתי נסלח. זאת עד אשר ישיבו אותו או עד אשר ימותו אם אין הם מסוגלים לעשות זאת. זה יהיה המפלט היחיד שלהם מפני זעמו של אלוהים.

טועה זה החשוב ש"האחים המוסלמים" מטיפים לעצלנות ולרשלנות. האחים מודיעים בכל עת ובכל שעה שהמוסלמי חייב להוביל בכל דבר. אין הם מסתפקים אלא בהנהגה, בעשייה, במלחמת קודש, בהישגיות בכל תחום: במדע, בכוח, בבריאות, בכסף. פיגור בכל תחום שהוא מזיק לרעיון שלנו ומנוגד לכללי דתנו. עם זאת, אנחנו שוללים את המטריאליזם הסוחף אשר השתלט על בני האדם וגרם להם לחיות למען עצמם כשהם מקדישים את כישרונותיהם, את זמנם ואת מאמציהם למטרות אגואיסטיות. איש מהם אינו עושה דבר למען זולתו וכלל אינו מתעניין בצורכי האומה שלו. הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, אומר: מי שלא מתעניין בצורכי המוסלמים, אין הוא אחד מהם. וכמו כן הוא אומר: אלוהים קבע כי יש לגמול חסד בכל דבר.

טועה זה הסבור ש"האחים המוסלמים" מטיפים להפרדה על בסיס גזע בין מגזרים באומה. אנחנו יודעים שהאסלאם הקדוש תשומת לב מדוקדקת לכיבוד הקשר האנושי הכללי הקיים בין בני האדם. כך, למשל, אומר אלוהים, ישתבח: "הוי האנשים, בראנו אתכם מתוך זכר ונקבה, וחילקנו אתכם לעמים ושבטים למען תבחינו ביניכם".²⁵ כמו כן הוענק האסלאם כחסד לאנשים כולם

וכחמלה מצד אלוהים לבני האדם. דת שזו התכלית שלה רחוקה יותר מכל דת אחרת מפירוד לבבות ומגרימת רוגז. כך בא הקוראן לבסס את האחדות הזאת ולהעלותה על נס באמירות כמו דבריו הבאים של אלוהים, ישתבח: "לא נִפְלְהָ אִישׁ מְשִׁלְחִיו".²⁶ האסלאם אסר על מעשי איבה, אפילו במצבי כעס ויריבות, וכך אמר אלוהים, ישתבח: "וְאַל תִּגְרוּם לָכֶם טִינַתְכֶם לַנְּהוּג בְּאֵי-צַדֵּק. נִהְגוּ בְצַדֵּק, כִּי אֵין קָרוֹב מִזֶּה לִירֵאת שְׁמַיִם".²⁷

האסלאם מצווה על תושביה של מדינה להתנהג זה עם זה בכבוד ובחסד גם אם אמונותיהם ודתותיהם שונות: "אֵין אֱלֹהִים אֹסֵר עֲלֵיכֶם לִכְפֹּד וּלְעֲשׂוֹת צַדֵּק עִם אֱלֹה אֲשֶׁר לֹא יִלְחַמוּ בָכֶם בְּשֵׁל הַדָּת וְלֹא יִגְרְשׁוּכֶם מִמוֹשְׁבוֹתֵיכֶם".²⁸ כמו כן הוא מצווה לנהוג בצדק ובלי משוא פנים עם בני החסות:²⁹ "זְכוּיֹתֵיהֶם כְּזְכוּיֹתֵינוּ וְחֻבוֹתֵינוּ הֵן חֻבוֹתֵיהֶם".³⁰ אנחנו יודעים כל זאת ואין אנו מטיפים לפירוד על בסיס גזע, ולא לסולידריות על בסיס עדתי. אולם בצד כל אלה איננו מוכנים להגיע לאחדות הזאת במחיר אמונתנו, לא נתמקח למענה על עקרונות דתנו, ולא נפקיר בשבילה את האינטרסים של המוסלמים. כל מה שאנחנו מוכנים לעשות הוא לקנות את האחדות בתמורה לזכויות, ליחס של שוויון ולצדק; לא יותר מזה. ומי אשר ינסה לעשות פרט לכך, אנחנו נעמוד בדרכו ונמנע ממנו לעשות את הטעות שאליה הוא מכוון. לאלוהים התפארת, לשליחו ולמאמינים.

טועה זה החושב ש"האחים המוסלמים" פועלים לטובת גוף כלשהו, או נשענים על קבוצה כלשהי. "האחים המוסלמים" צועדים אל מטרתם בדרך ריבונם הישרה, ו[המטרה הזאת היא טובת]

26. סורה 2:285.

27. סורה 8:5.

28. סורה 8:60.

29. במקור מופיע המונח ד'מיון, היינו, בני חסות. הכוונה ליהודים ולנוצרים.

30. ציטוט מדברי הנביא מחמד בחדית'.

האסלאם ובניו בכל זמן ובכל מקום. הכסף שהם מוציאים לשם כך מקורו בברכת אלוהים מתוך שאיפה לרצותו. הם גאים בכך שעד היום לא פשטו ידם לאיש, ולא ביקשו עזרה מאדם, או מגוף, או מקבוצה כלשהי.

הסכיתו ושמעו, נערים.³¹ אנחנו קוראים לכולכם לאחוז ביסודות היציבים ובכללים הנעלים האלה. אם אתם מאמינים ברעיון שלנו ומוכנים ללכת בעקבותינו, לצעוד עמנו בדרך האסלאם הנאמן, להשליך מאחורי גוכם כל רעיון אחר ולהקדיש לאמונה שלכם את כל כוחכם, אזי ייטב לכם בעולם הזה ובעולם הבא. מי ייתן ויתגשם בכם מה שהתגשם באבותיכם בראשית האסלאם, וימצא כל אחד מכם, הפועל בנאמנות בשדה האסלאם, מה שיספק את מרצו ויעסיק אותו, אם הוא מן הנאמנים.

ואם כל רצונכם הוא לפסוח על שתי הסעפים, להישאר נבוכים, להתלבט בין האידיאולוגיות המבולבלות והתורות הכושלות, הרי שחילותיו של אלוהים ימשיכו לצעוד בלי להתחשב במספר הלוחמים – אם מעטים הם או רבים.

“אין ניצחון ניתן בלתי אם מאלוהים האדיר והחכם.”³²

חסן אל-בנא

31. הקטע מכאן עד הסוף אינו מופיע בקובץ האיגרות המודפס של בנא אלא רק באיגרות שבאתרי האינטרנט.

32. סורה 126:3.

איגרת הכללים¹

השבח לאללה, תפילה ושלוש על מנהיג היִראים ומפקד הלוחמים, אדוננו מחמד הנביא הנאמן, ועל משפחתו וחבריו, ועל ההולכים בדרכו עד יום הדין.

ולעצם העניין, זוהי איגרת אל "האחים המוסלמים" הלוחמים, אלה המאמינים ברוממות העיקרון ובקדושת הרעיון שלהם ושהחליטו בנאמנות לחיות לפיהם או למות למענם. אל האחים האלה בלבד אני מפנה מילים קצרות אלה. אין המדובר בשיעורים שיש לזכור, אלא בהוראות לביצוע, לכן קדימה לעבודה אחים נאמנים! "אָמור, עשו את מעשיכם, ואלוהים יִרְאֶה את אשר תעשו, וכן גם שליחו. לבסוף תוחזרו אל יודע הנסתר והנגלה, ויודיע לכם את אשר עשיתם."² "זהו אורח המישרים אשר לי, על כן לכו בו ואל תלכו בנתיבות עקלקלות, פן ינתקוכם מנתיבו. אלה הדברים אשר ציווה אתכם למען תהיה בכם יִרְאֶה."³

בנוגע לאחרים,⁴ יש להם שיעורים, והרצאות, וספרים, ומאמרים, וכנסים, וענייני מנהלה שונים. ושלוש עליכם, ורחמי אלוהים וברכותיו.

1. "איגרת הכללים" נועדה לשימושם של חברי הגדודים (פְּתָאא'ב) – מסגרות שהוקמו החל בסתיו 1937 ואילך, וציינו את המעבר אל שלב המיסוד – השלב השני בפעילותם של "האחים המוסלמים". חברי הגדודים, הלוחמים (מְגִ'אֶהְדוֹן), עסקו בפעילות גופנית ובהעלאת רמתם הרוחנית, בין היתר, באמצעות שינונה של האיגרת הזאת. בנא מזכיר באיגרת את התאריך 5 בחודש רביע אל-אול בשנת 1359 (12 באפריל 1940) כיום המעבר אל שלב הביצוע. האיגרת נכתבה אפוא זמן לא רב לאחר מכן – במהלך 1940.
2. סורה 9:105.
3. סורה 6:153.
4. "האחרים" הם אנשי "האחים המוסלמים" שאינם חברי "הגדודים".

אחים נאמנים!

העמודים⁵ שעליהם מושתתת שבועת האמונים שלנו הם עשרה, וזכרו אותם: ההבנה, המסירות, הפעולה, מלחמת הקודש, ההקרבה, הציות, ההתמדה, הנחישות, האחוה והאמון.

כוונתי ב[מונח] הבנה היא שהרעיון שלנו הוא אסלאמי, ולא מעורבים בו שום יסודות זרים. את האסלאם עליכם להבין במסגרת עשרים העקרונות שלהלן המובאים בתמציתיות:

1. האסלאם הוא מערכת מקיפה, העוסקת בכל תחומי החיים. הוא מדינה ומולדת, או [במילים אחרות] ממשלה ואומה. הוא מוסר וכוח או רחמים וצדק. הוא תרבות⁶ וחוק, או ידע ומשפט. הוא חומר ורכוש, או רווח ועושר. הוא מלחמת קודש והטפה, או צבא ורעיון. זאת נוסף על היותו אמונה נאמנה ופולחן.
2. הקוראן הנכבד והנהוג הטהור⁷ הם המקור לכל מוסלמי להכרת כללי האסלאם. את הקוראן יש להבין על-פי יסודות השפה הערבית, בטבעיות ובשיקול דעת, וכדי להבין את הנהוג הטהור יש להיעזר באנשי מסורת⁸ מהימנים.
3. לאמונה אמיתית, לעבודה נכונה של אלוהים ולמלחמת מצווה יש אור ומתיקות שאותם אלוהים משפיע על אלה הרוצים לעבוד אותו. ואולם השראה, מחשבות, התגלות וחזיונות אינם מוכרים במסגרת חוקי ההלכה, ויש להביאם בחשבון רק אם אינם מתנגשים בכללי הדת ובקביעותיה.

5. בנא משתמש במילה אַרְפָּאן, המזכירה את ארכאן אל-אסלאם, היינו, חמש מצוות היסוד של האסלאם.

6. כאן נעשה שימוש במילה ת'קאפה, שפירושה תרבות רוחנית (culture).

7. במקור: סְנֵה מִטְהָרָה, התורה שבעל-פה. ראו הפרק מושגי יסוד באסלאם.

8. במקור: חדיית'.

4. קמעות, כשפים, ניחוש והגדת עתידות, יידעונות, גילוי נסתרות, וכל מה ששייך לתחום זה, פסול מכול וכול ויש להילחם בהם לבד ממה שמופיע בקוראן או שהוא סוג לחש שעבר במסורת.
5. מייסד אסכולה הלכתית,⁹ או ממלא מקומו, דעתם מקובלת בנושאים שאין לגביהם טקסט כתוב, או שאפשר להבין אותם באופנים שונים. זאת, אם יש בדברים תועלת לכלל ובתנאי שלא יתנגשו ביסוד חוקי־הלכתי. [ההלכה, כפי שבאה לידי ביטוי באסכולות השונות] עשויה להשתנות בהתאם לנסיבות, למוסכמות ולמנהגים. העיקרון היסודי הנוגע למצוות הוא לקיימן [משום שאלוהים ציווה] בלי לחפש סיבות. בנוגע למנהגים, אפשר לחפש את סוד החוכמה או הכוונה שמאחוריהם.
6. אפשר לקבל או לא לקבל מדבריו של כל אחד, חוץ מדברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, המחוסן מפני טעות. כל מה שהובא בשם האבות הראשונים, מנוחתם עדן, המתאים לספר [הקוראן] ולתורה שבעל־פה, מקובל עלינו. וְלֹא, לספרו של אלוהים ולנוהג של שליח אלוהים יש עדיפות. אולם אנחנו לא נתנגד ולא נפסול אישים שדעותיהם סותרות, שכן ייתכן כי היו כוונות או נסיבות שגרמו לדעות אלה.
7. כל מוסלמי שלא הגיע למדרגת הבנה של פרטי ההלכה,¹⁰ צריך להצטרף לאחת מארבע אסכולות ההלכה. עם זאת,
-
9. במקור אַמַּאם. ראו בפרק מושגי יסוד באסלאם על ארבע אסכולות ההלכה. הסעיף הזה והבא אחריו מבטאים את יחסו המסתייג של בנא מן האסכולות האלה.
10. פְּרוּע – פרטי הלכה, בשונה מעקרונות פסיקה, אַצוּל. סעיף זה נועד להבחין בין המאמינים בעלי הידע, המסוגלים לפסוק לעצמם הלכה, ואלה הנדרשים לפנות לחכם דת.

רצוי שישתדל כמידת יכולתו להכיר את טיעוני הפסיקה של מייסד האסכולה שלו ולקבל כל הכוונה הלכתית כשהיא מלווה בהוכחה, בתנאי שימצא אסכולה שהוא מאמין במייסדה וביכולתו ההלכתית. מי שהוא בעל ידע דתי, צריך להשלים את ידיעותיו, כדי להגיע למדרגת הבנה [בפרטי ההלכה].

8. מחלוקת הלכתית בפרטי הלכה אינה סיבה לפירוד דתי, ואינה צריכה להביא לידי יריבות ושנאה, ולכל צד במחלוקת מגיע שכר על פועלו. יש לשאוף לאימות מדעי אובייקטיבי בשאלות שבמחלוקת, [ולקיים דיון] לשם שמיים, מתוך חיבה הדדית ושיתוף פעולה. זאת כדי להגיע אל האמת, בלי שהדבר יוביל לידי מריבה מגונה וקנאות.

9. ההתעמקות בבעיה תיאורטית גרידא היא מאמץ שעליו אסרנו מבחינה הלכתית, שכן הדבר עלול להוביל להסתעפויות של חוקים שאין להן נפקות מעשית. [אסרנו גם על] התעמקות בפרשנות פסוקי הקוראן הנכבדים שאין לנו עדיין את הידע להבינם. בנוגע לדיבורים על חברי הנביא, מנוחתם עדן, ומי מהם עדיף על חברו, והמחלוקות שהיו ביניהם; לכל אחד מהם מעלה בהיותו חבר הנביא, ושכר על כוונתו הטובה, וכל פרשנות דרשנית מיותרת.

10. לדעת את אלוהים – לייחד ולרומם אותו, כל אלה עקרונות אמוניים נעלים ביותר באסלאם. אנחנו מאמינים בפסוקים ובמסורות נכונים המתייחסים לתוארי אלוהים ולדבריהם לא ברורים הקשורים לכך. כל זאת על-פי הפֶּשֶׁט, ללא פרשנות דרשנית וללא ביטול תוארי אלוהים, בלי להיחשף למחלוקות בנושא הזה בין אנשי הדת. די לנו במה שהספיק לשליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום,

- ולחבריו: "תלמידי חכמים יגידו, אנו מאמינים בו – הכל מעם ריבוננו"¹¹.
11. כל חידוש¹² שאין לו מקור בדת האלוהים, גם אם הוא נושא חן בעיני אנשים, בין אם מדובר בתוספת [לדת] או בגריעה ממנה, הוא תעיה בדרך. יש להילחם בו ולשרש אותו באמצעים מתאימים שלא יגרמו נזק אשר יהיה רב מן התועלת.
12. חומרות חדשות, אדיקות יתרה, או התחייבות לקיים מצוות רשות [כל אלה] נתונים במחלוקת בין הפוסקים; לכל אחד דעתו, ואין פסול בליבון האמת באמצעות ראיות והוכחות.
13. לאהוב את הצדיקים, לכבד אותם ולשבח את חסדיהם, אלה מעשים רצויים בעיני אלוהים יתברך ויתרומם. לקדושים האלה התכוון אלוהים, יתברך, בדבריו: "ומילטנו את המאמינים והיראים"¹³. מגיע להם כבוד ויקר, על-פי כללי ההלכה, מתוך אמונה שהם, מנוחתם עדן, לא היה לאל ידם להועיל או להזיק לעצמם בחייהם ולאחר מותם. על אחת כמה וכמה שאין הם יכולים להעניק משהו לאחרים.
14. העלייה לקברים למיניהם היא מנהג מקובל הקיים במסורת, אולם בקשות סיוע מן הקברים, תפילות לעזרה ופנייה אליהם בבקשה לספק צרכים שונים, בטווח הקצר או בטווח הארוך, וכן נדירת נדרים סמוך לקברים, בניית מבנים על גביהם, כיסוי [מפואר] שלהם, הָארתם, או השתטחות עליהם, כל פנייה שאיננה לאלוהים לבדו, וכל ההמצאות הכרוכות בכך, [על כל אלה] מוטל איסור חמור. יש להילחם בהם, ואין להם שום הצדקה.

11. סורה 7:3.

12. בְּדֵעָה – חידוש במשמעות שלילית, האסור באסלאם.

13. סורה 53:27.

15. חילוקי דעות בנוגע לתוארי אלוהים שבהם יש להשתמש הם פרט הלכתי הנוגע לתפילה. אין המדובר בבעיה הנוגעת לעיקרי האמונה.

16. מנהגים שגויים למיניהם אינם משנים את אמיתותן של הוראות ההלכה. חובה אף להגדיר במדויק את כוונת ההוראה ולהקפיד שלא לחרוג ממנה, כפי שחובה להיזהר מהטעיה לשונית בכל תחומי החיים והדת, ולהתחשב תמיד במהות ולא בשמות.

17. האמונה היא יסוד העבודה, ועבודת הלב חשובה מעבודת האיברים, והשגת השלמות דרושה בשניהם, גם אם העדיפות שונה.

18. האסלאם משחרר את השכל, מעודד את חקירת [רזי] היקום, מרומם את ערכם של המדע והמדענים, ומקבל בברכה את האדם ההגון המפיק תועלת מכל דבר. החוכמה שהלכה לאיבוד נשארה בבעלות המאמין; בכל מקום שבו ימצא אותה, הוא ראוי לזכות בה.

19. ההלכה והתבונה הם שני תחומים שונים המטפלים בנושאים שונים, ואינם חולקים זה על זה בדברים שוודאותם מוחלטת. אמת מדעית מוכחת אינה סותרת יסוד הלכתי יציב. בשניהם יש להסביר סברות לא ודאיות כך שיעלו בקנה אחד עם דברים שוודאותם מוחלטת. בנושאים ששני התחומים אינם מביעים לגביהם עמדה מוחלטת, יש לאמץ את ההשקפה ההלכתית עד שתבוסס התיאוריה [המדעית] התבונית, או תובהר.

20. אין להאשים בכפירה, בהשקפה או במעשה, מוסלמי שאישר את העדות הכפולה,¹⁴ עשה את המתחייב ממנה

14. אלי־שהאדה (העדות), משפט המורכב משני חלקים – אין אלוהים מבלעדי אלה ומחמד שליח אלה. אחת מחמש מצוות היסוד.

וקיים את המצוות. [אפשר להאשים בכפירה רק מישהו] שכפר במפורש, או הכחיש עיקרון דתי ידוע והכרחי, או טען שהקוראן הוא שקר, או הסביר אותו באופן שאיננו תואם את כללי השפה הערבית, או עשה דבר שאין לפרשו אלא ככפירה.

אם איש "האחים המוסלמים" מכיר את דתו על-פי העקרונות האלה, הרי שהוא מבין את משמעות סממת הקבע שלו: "הקוראן הוא חוקתנו והשליח מופתנו".

ב[מושג] מסירות כוונתי שאיש "האחים המוסלמים" יקדיש את אמירותיו, את מעשיו, את מלחמתו, באופן מלא, לאלוהים, מתוך שאיפה לכרצות אותו ולגמול לו על הטוב, בלי לצפות לרווח, להישג, להנאה, לתואר או לקידום. בכך הוא יהפוך לחייל של רעיון ואמונה, ולא לחייל של אינטרס ותועלת אישית. "אָמור, תפילתי וקורבני וחיי ומותי הם לאלוהים ריבון העולמים. אין לו שותף, ועל כך ציווני".¹⁵ כך צריך חבר "האחים המוסלמים" להבין את סממאות הקבע שלו: "אלוהים הוא מטרתנו", "אלוהים הוא הגדול" ו"ישתבח אלוהים".

כוונתי ב[מושג] פעולה לפרי הידע והמסירות. "אָמור, עֶשׂו את מעשיכם, ואלוהים יראֶה את אשר תעשו, וכן גם שליחו. לבסוף תוחזרו אל יודע הנסתר והנגלה, ויודיע לכם את אשר עשיתם".¹⁶ דרגות הפעולה הנדרשות מן האח הנאמן הן:

1. שיפור עצמי כדי להשיג חוזק גופני, אופי איתן, תודעה תרבותית, יכולת תפיסה, אמונה שלמה ועבודת אלוהים נכונה. [האח המוסלמי] צריך לדעת לדאוג לעצמו, לארגן את הזמן שלו ואת ענייניו האישיים, ולהיות מועיל לחבריו. זו חובתו האישית של כל אח.

15. סורה 162:6-163.

16. סורה 105:9.

2. בניית בית מוסלמי כך שמשפחתו של האח תכבד את הרעיון שלו ותשמור על נימוסי האסלאם בכל התחומים השייכים לחיי הבית. עליו להיטיב ולבחור את זוגתו, ולהבהיר לה את זכויותיה וחובותיה, לחנך את ילדיו ומשרתיו, ולגדל אותם על-פי עקרונות האסלאם. גם זו חובה אישית של כל אח.
3. הדרכת החברה באמצעות הפצת הקריאה לטוב. [חבר "האחים המוסלמים"] חייב להיאבק בתועבות ובעבירות, לעודד קיום מצוות, לעשות חסד, לחוש לעשיית מצווה ולהפיץ בציבור אהדה לאסלאם. כל זאת כדי שחיי הכלל יתנהלו תמיד על-פי האסלאם בכל התחומים. גם זו חובה אישית על כל אח, וחובה על החברה הפועלת כגוף.
4. שחרור מלא של המולדת מכל שלטון זר-לא אסלאמי מדיני, כלכלי או רוחני.
5. תיקון הממשלה, שתהיה אסלאמית באמת, ותמלא בכך את חובתה כמשרתת האומה, כמי שמקבלת שכר מן האומה כדי לפעול למען האינטרס שלה. ממשלה היא מוסלמית כאשר חבריה הם מוסלמים המקיימים את מצוות האסלאם ואינם עושים בפרהסיה מעשים שיש בהם משום פריקת עול, וכאשר [שריה] מקיימים את חוקי האסלאם והוראותיו. אין רע בכך שהממשלה תיעזר בלא-מוסלמים בעת הצורך, אך לא בתפקידי שלטון מרכזיים. אין חשיבות להרכב של הממשלה או לצורה שלה כל עוד היא עולה בקנה אחד עם היסודות הכלליים של מבנה השלטון האסלאמי. תכונותיה ההכרחיות הן אחריות ודאגה לנתינים, עשיית צדק בין איש לרעהו, צניעות וחסכון בהוצאת כספי הציבור. חובותיה של הממשלה הן שמירת הביטחון וקיום החוק, הפצת השכלה, בניית כוח [צבאי], שמירת הבריאות, טיפול באינטרסים של הכלל, טיפוח רכוש הכלל ושמירת הממון,

חיזוק המוסר והפצת הבשורה הדתית. זכותה של הממשלה, כאשר היא מקיימת את חובותיה, לקבל מצד הנתינים נאמנות, צייתנות ועזרה בנפש ובכסף. אבל אם היא אינה מקיימת את חובותיה, יש ליעץ לה ולכוון אותה קודם כול, ולאחר מכן צריך לסלק אותה. אין לציית לבן תמותה הפורק עול שמים.

6. כינון הישות המדינית של האומה האסלאמית מחדש באמצעות שחרור המולדת שלה, החייאת תפארתה, קירוב תרבויותיה זו לזו וליכודה, כך שכל זה יביא להחזרת שלטונו האבוד של הח'ליפה והאחדות המיוחלת.

7. ללמד את העולם באמצעות הפצת הבשורה האסלאמית בארבע כנפות תבל, "הילחמו בהם למען לא יתאגדו לכם עוד, והדת כולה תהיה לאלוהים".¹⁷ "ואולם אלוהים לא יאבה בלתי אם להפיץ את מלוא אורו".¹⁸

ארבעת הסעיפים האחרונים הם חובת החברה כגוף מאוחד, וחובה אישית על כל אח בהיותו פרט בחברה. מה כבדה האחריות ומה גדולה החשיבות. אנשים סבורים שזהו חזון דמיוני, אבל האח המוסלמי מבין שזו אמת. אין בנו ייאוש כלל, ותקוותנו השלמה באלוהים. "אלוהים אדון לדברו, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים".¹⁹

כוונתי ב[מושג] **מלחמת קודש** למצווה שחובה לקיימה עד ליום הדין, וזו כוונת שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, באמירתו: "מי שמת בלי להיאבק [למען אלוהים] ואינו מתאוה להיאבק [למען אלוהים], מת מיתה של בערות". הזרעה הנמוכה ביותר של המצווה הזאת היא מלחמת האדם ביצרו, ודרגתה הגבוהה ביותר היא מלחמה למען האלוהים [בחרב], ובין זה לזה קיימות

17. סורה 8:39.

18. סורה 9:32.

19. סורה 12:21.

[דרגות נוספות כמו] מלחמת הלשון, מלחמת העט והיד²⁰ ואמירת אמת לשליט עריץ. הבשורה לא תתקיים אלא במלחמת קודש, וכמידת רוממות הבשורה ורוחב אופקיה תהיה עוצמת מלחמת הקודש למענה וגודל המחיר הדרוש לתמוך בה. אך באותה מידה תגדל התמורה לעושים במלאכה. "וקומו להיאבק לשם אלוהים כראוי לו".²¹

כך עליך להבין את סממת הקבע שלך: מלחמת הקודש היא דרכנו.

כוונתי ב[מושג] הקרבה להקדשת הנשמה, הכסף, הזמן וכל דבר למען המטרה. אין מלחמת קודש ללא הקרבה, ואין הקרבה למען הרעיון שלנו ללא גמול נאה ותמורה יפה. מי שמשתמט מלהקריב עצמו יחד עםנו, חוטא הוא. "אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם ובתמורה יזפו בגן עדן. הם יילחמו למען אלוהים וייהרגו וייהרגו".²² "אמור, אם אבותיכם ובניכם ואחייכם ונשיכם וקרובי משפחתכם, והנכסים אשר עשיתם לכם, ועסקאות המסחר אשר תחששו פן לא יצאו לפועל, והמשכנות הנעימים לכם – אם כל אלה אהובים עליכם יותר מאלוהים ומשליחו ומן המאבק למענו, כי אז המתינו עד אשר יקים אלוהים את דברו".²³ "זאת כי כל אימת שיסבלו צמא או לאות או רעב במלחמה למען אלוהים, וכל אימת שרגלם תדרוך במקום אשר ירגיז את הכופרים, וכל אימת שיפגעו באויב, יירשם מיד לזכותם מעשה טוב. אלוהים לא יגרע משכר המיטיבים".²⁴ "אם תישמעו, יגמול לכם אלוהים בעין יפה".²⁵

20. מלחמת הלשון – ניהול ג'האד באמצעות דיבור, כמו דרשה ונאום. מלחמת העט – ג'האד באמצעות כתיבה.

21. סורה 78:22.

22. סורה 111:9.

23. סורה 24:9.

24. סורה 120:9.

25. סורה 16:48.

כך עליך להבין את סממת הקבע שלך: המוות למען אלוהים הוא הנעלה שבמשאלותינו.

ב[מושג] ציות כוונתי לכך שעליך להישמע לפקודה ולבצע אותה, בטוב וברע, עם או בלי חשק, וזאת משום ששלבי הבשורה הזאת הם שלושה:

שלב ההכרה – [מאפייניו הם:] הפצת הרעיון הכללי בין האנשים וארגון מפיצי הבשורה בשלב הזה במבנה של אגודות מנהליות שמשיתמן היא לפעול למען הטוב באופן כללי; הן באמצעות הטפה והדרכה, והן באמצעות הקמת מוסדות לטובת הכלל ועוד אמצעים מעשיים דומים. כל ענפי²⁶ "האחים המוסלמים" הקיימים כעת מייצגים את השלב הזה של [התפתחות] הבשורה אשר מוסדר בחוק היסוד [של הארגון], ומבואר באמצעים העומדים לרשות האחים ובעיתון שלהם. הבשורה בשלב הזה כללית באופיה.

בשלב הזה יכול להצטרף אל הקבוצה כל אדם המעוניין בכך, אם הוא רוצה להשתתף בפעולותיה ומבטיח לשמור על עקרונותיה. הציות המלא אינו נחוץ בשלב הזה באותה מידה שבה נחוצה שמירת המערכות והעקרונות הכלליים של הקבוצה.

שלב המיסוד – מתאפיין באיתור היחידים המתאימים לשאת בנטל מלחמת הקודש וקיבוצם יחדיו. ארגון מפיצי הבשורה בשלב הזה הוא ציפי²⁷ בלבד בהיבט הרוחני, וצבאי בלבד בהיבט המעשי. הססמה בשלב הזה כוללת באופן קבוע שני מרכיבים: פקודה וציות, ללא היסוס, וללא רתיעה, בלי ספקות ובלי טענות ומענות. גדודי האחים מייצגים את השלב הזה בחיי הבשורה, אשר בעבר היה מוסדר ב"איגרת התוכנית"²⁸, וכעת הוא מוסדר באיגרת הזאת.

26. שְׁעֵבָה (ענף) וברבים שְׁעָב – נקרא סניף מקומי של "האחים המוסלמים".

27. ראו על הצופים בפרק מושגי יסוד באסלאם.

28. רְסָאֵלַת אֶל-מִנְהַג' – איגרת שבוטלה ואינה קיימת בידינו.

הבשורה בשלב הזה היא מיוחדת ומצטרף אליה רק מי שיש בו נכונות אמיתית לשאת בנטל של מלחמת קודש ארוכת טווח בעלת השלכות רבות. הסימן הראשון לקיומה של נכונות כזאת הוא ציות מלא.

שלב הביצוע – הבשורה בשלב הזה באה לידי ביטוי במלחמת קודש ללא פשרות; פעולה רצופה שמטרתה להגיע אל המטרה; מבחן וניסיון שבהם מסוגלים לעמוד רק אנשים מהימנים. גם בשלב הזה מובטחת ההצלחה רק בתנאי שקיים ציות מושלם. הקאדר הראשון של "האחים המוסלמים" נשבע אמונים על כך ב-5 בחודש רביע אל-אֵיֶןֶל 1359 להג'רה (12 באפריל 1940).²⁹

כוונתי ב[מושג] התמדה היא שחבר "האחים המוסלמים" יפעל וימשיך במלחמת קודש למען מטרתו, גם אם יימשך הזמן ויתארכו השנים, עד שיעזור אלוהים והוא יזכה בסופו של דבר באחד משני החסדים: ביצוע המשימה או הקרבה עצמית.³⁰ "יש בין המאמינים אנשים אשר התחייבו לאלוהים בשבועת אמת. כמה מהם קיימו את נדרם, וכמה מהם עודם ממתנינים ולא שינו דבר מאשר התחייבו".³¹ הזמן אצלנו הוא חלק מן הטיפול [בבעיה], והדרך ארוכה ורבת מהמורות, אולם היא היחידה המובילה אותנו אל מטרתנו בתוספת שכר רב וגמול נאה. זאת מכיוון שלכל אחד מן האמצעים שברשותנו נחוצה הכנה נאותה, והזדמנות מתאימה, וביצוע מדויק, וכל זה בעתו ובזמנו, "אז ינודו לך ויאמרו, מתי זה? אָמור, ייתכן כי בקרוב".³²

29. ייתכן שזהו תאריך הקמתו של "המערך המיוחד" (אל-נזאם אל-ת'אֵיֶן), המוכר בציבור בשם "המנגנון הסודי" (אל-ג'האז אל-סֵרִי). זהו המנגנון שביצע פעולות טרור במצרים במחצית השנייה של שנות ה-40 נגד מטרות ממשלתיות ומתנגדי "האחים המוסלמים".

30. בנא משתמש בביטוי שְהֵאֲדָה, במשמעות של מיתה במלחמת קודש.

31. סורה 23:33.

32. סורה 51:17.

כוונתי ב[מושג] נחישות היא לכך שתתמסר לרעיון שלך ותעזוב עקרונות ואנשים אחרים, שכן הוא הרעיון הנעלה, המקיף והמרומם ביותר. "דתנו היא) הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נָאָה מְשָׁל אלוהים?"³³ "אברהם ואשר היו אֶתוֹ הם הדוגמה והמופת לכם. הם אמרו לבני עַמָּם, אין אנו מחויבים לכם ולאֵלָה אשר תעבדו מבלעדי אלוהים. מאסנו בכם, ואיבה ושנאה יפרידו בינינו לנצח, אלא אם תאמינו באלוהים לבדו".³⁴ האח [המוסלמי] הנאמן מחלק את בני האדם לשישה סוגים: מוסלמי לוחם, מוסלמי בטלן, מוסלמי חוטא, בן חסות³⁵, [לא מוסלמי] נייטרלי, אויב שיש להילחם בו. האסלאם שוקל כל דבר בהיגיון ולכן יש לבחון במסגרת החלוקה הזאת את אנשים ואת הגופים השונים הָלְנוּ הם אם לצרינו.

כוונתי ב[מושג] אחווה היא שהלבבות והנשמות יתקשרו בקשר האמונה שכן אין קשר חזק וחם כמו האמונה. האחוה היא אחוות האמונה, ואילו הפירוד הוא אחי הכפירה. הכוח מתחיל באחדות, ואין אחדות בלי אהבה. האהבה בדרגה הנמוכה ביותר היא שלמות הלב, והנעלה ביותר היא העדפת הזולת. "הכובשים תאוותם לממון הם אנשי חיל".³⁶ האח הנאמן מעדיף את אָחיו על עצמו כי אם לא יהיה אתם הוא יישאר לבדו. "הזאב טורף את הכבשה הנידחת בעדר, ויחס המאמינים זה לזה כלבנה בבניין: האחד מחזק את השני".³⁷ "המאמינים והמאמינות הם מגינים זה לזה".³⁸ כך אנחנו צריכים להתנהג.

33. סורה 2:138.

34. סורה 4:60.

35. ד'מי, לא מוסלמי החי תחת שלטון האסלאם. ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

36. סורה 9:59.

37. ציטוט של חדית'.

38. סורה 9:71.

כוונתי ב[מושג] אָמוֹן היא האמוּן המלא שיש לחייל במפקד שלו ונכונותו להתמסר לו. אמוּן מלא המביא לידי אהבה, הערכה, כבוד כלפיו וציות. "לא, חי ריבונך, הם לא יאמינו עד אשר ישימוך שופט עליהם בריבם, ולא תעיק עוד על לבם כל הסתייגות ממשפטך, וישלימו עמו".³⁹ המפקד הוא חלק מהטפת הבשורה שכן אין הטפת בשורה בלי פיקוד. יש יחס ישר בין העוצמה הארגונית, יכולת התכנון והצלחתו של הארגון להגיע למטרה ולהתגבר על מכשולים וקשיים ובין מידת הביטחון ההדדי בין המפקד לחיילים ("כלל ראשון – ציות" היא אמירה ידועה). בדוקטרינה של האחים יש למפקדה מעמד של אבא במה שנוגע לקשר הנפשי, מעמד של מורה בהקניית ידע, מעמד של חכם דת ב[תחום] החינוך הרוחני ומעמד של מפקד בקביעת המדיניות הכוללת. הדוקטרינה שלנו כוללת את כל הכוונות האלה גם יחד, והאמוּן במפקד הוא חזות הכול בכל אידיאולוגיה שרוצה להצליח. ולכן, האח הנאמן צריך לשאול את עצמו את השאלות הבאות כדי להכיר את מידת הביטחון שיש לו בפיקוד שלו:

1. האם התוודע אל מפקדו קודם לכן, והאם [המפקד] למד את נסיבות חייו?
2. האם הוא בוטח בכישרונו ובמסירותו [של המפקד]?
3. האם הוא מוכן להתייחס לפקודות שיקבל מן המפקדה (בלי לגלות מרדנות כמובן) כאל פקודות מוחלטות, שאין לגביהן מקום לוויכוח ולספק, בלי לגרוע מהן או לשנות אותן? עם זאת, מותר לו להשמיע עצה, הזהרה ושיפוט נכון.
4. האם הוא מוכן לקבל שהוא טועה, ושיקול הדעת של המפקדה, שהפעילה את שיטת "ההשתדלות",⁴⁰ הוא הנכון?

39. סורה 4:65.

40. אַגְ'תְּהָאד – השתדלות, הפעלת מאמץ. ראו הפרק: מושגי יסוד באסלאם.

זאת כאשר יקבל פקודה שתסתור את דעתו בנושא שבו לא קיים טקסט הלכתי מחייב.

5. האם הוא מוכן לסכן את חייו למען הבשורה [של "האחים המוסלמים"]? והאם יש למפקדה, לדעתו, את הזכות להכריע בין טובתו האישית ובין האינטרס הכללי של הבשורה? בכך שיענה על השאלות האלה ועל דומות להן יוכל חבר "האחים המוסלמים" לדעת מהי עוצמת הקשר שלו עם מפקדו ומהי מידת האמון בו. ולב האדם ביד אלוהים והוא מכוון אותו כרצונו. "וקירב בין לבותיהם. לו גם הוצאת את כל הממון עלי אדמות לא היית מקרב בין לבותיהם, ואולם אלוהים קירב ביניהם. הוא אדיר וחכם".⁴¹

אח נאמן

קבלתך את הברית הזאת מטילה עליך כמה חובות כדי שתוכל להיות לבנה חזקה בבניין:

1. עליך לשנן קטע יומי של חלק⁴² אחד לפחות מן הקוראן, ולהשתדל לסיימו בתוך חודש, אך לא בפחות משלושה ימים.

2. עליך לקרוא נכון את הקוראן, להאזין לו ולהבין את משמעות מילותיו. עליך ללמוד את הביוגרפיה של הנביא⁴³ בגרסתה הטהורה משיבושים, ואת תולדות ראשוני האסלאם, ככל שמאפשר הזמן, והמינימום הוא ידיעת הספר

41. סורה 63:8.

42. ג'זא' – חלק. הקוראן מחולק לשלושים חלקים, כמספר ימי החודש.

43. סירת אלי-נבי. ראשון כותבי הביוגרפיה של מחמד היה אבן אצחאק (מת בשנת 767). ספרו השתמר בתוך ספרו של כותב ביוגרפיה מאוחר יותר אבן השאם (מת בשנת 834), כתאב סירת רסול אללה (ספר הביוגרפיה של שליח האל).

- "מגני האסלאם"⁴⁴. יש להרבות בקריאת מסורות של שליה אלוהים עליו השלום, ולדעת לפחות ארבעים מסורות לפי ספרו של אל-ננוי⁴⁵, וללמוד איגרת אחת על יסודות האסלאם ואיגרת על שיטות הפסיקה.
3. עליך להזדרז ולבצע בדיקה רפואית כללית, לטפל במחלות שלך, לדאוג שתהיה בעל כוח וחוסן גופני, ולהתרחק מכל דבר הפוגע בבריאות.
 4. אל תגזים בשתיית קפה שחור, תה ומשקאות מעוררים מן הסוגים האלה. שתה אותם רק בעת הצורך, והימנע לחלוטין מעישון.
 5. עליך לדאוג לניקיון בכול: בבית, בלבוש, באוכל, בגוף, במקום העבודה, שכן הדת בנויה על ניקיון.
 6. דבר תמיד אמת ואל תשקר.
 7. עמוד בדיבורך, במילתך ובהבטחתך. אל תפר אותם ויהי מה.
 8. יהיה גיבור ובעל כוח סבל. אין גבורה גדולה יותר מלהכריז את האמת בקול רם ולשמור על הסוד. עליך להכיר בטעות, ולנהוג בהגינות ובשליטה עצמית במקרה של כעס.
 9. נהג תמיד בכובד ראש והעדף רצינות. עם זאת, כובד ראש אינו צריך למנוע ממך [ליהנות] מהלצה הגונה ומצחוק מאופק.
 10. צריכים להיות לך רגש חזק של בושה, הבחנה דקה ויכולת רבה להתרשם מיופי ומכיעור; אתה צריך ליהנות מן היופי ולהרגיש גועל מן הכיעור. נהג בענווה בלי שתשפיל את
-
44. תמאת אל-אסלאם, יצא לאור במצרים בשנת 1900. מחברו היה מצטפא נגיב.
45. איש החדיית' יחיא אבן שריף אל-ננוי (מת בשנת 1277). ספרו הידוע הוא אל-ארבעין (קובץ ארבעים המסורות).

עצמך ובלי שתפגין כניעות או חנופה. בל יהיו לך "עיניים גדולות".

11. נהג בצדק ובשיקול דעת בכל הנסיבות. אסור שהכעס ישכיח ממך את עשיית הטוב ויגרום לך להעלים עין מן הרוע. אסור שהמחלוקת תגרום לך לשכוח את החסד. אמור אמת, הן על עצמך והן על הקרובים אליך ביותר, גם אם האמת מרה.

12. עליך להיות פעיל מאוד ולהגיש סיוע לכלל באופן קבוע. אתה צריך לחוש אושר ושמחה אם יש ביכולתך לעזור לזולתך, לסעוד חולה, לתרום לנזקק, לתמוך בחלש, או לנחם אדם שנפגע ולו במילה טובה. יהיו רגליך ממהרות לרוץ לגמילות חסדים.

13. יהיה בעל לב רחום, נדיב ונוח, ותרן וסלחן. יהיה עדין ומתון וגלה רחמים כלפי בני אדם וכלפי בעלי־חיים. התנהג יפה ובנועם עם כל בני האדם; שמור על הנימוסים החברתיים האסלאמיים; רחם על הקטן וכבד את הגדול; פנה את מושבך [לזקן], אל תלשין, אל תלך רכיל, ואל תקים רעש; בקש רשות בכניסתך [לבית] ובצאתך [ממנו] וכדומה.

14. עליך להיטיב לקרוא ולכתוב, ולהרבות בעיון באיגרות האחים, בעיתונים שלהם, בכתבי־העת שלהם וכדומה. עשה לך ספרייה פרטית ולו קטנה ביותר; העמק את ידיעותיך ואת המיומנות שלך אם אתה מומחה בתחום מקצועי מסוים. יהיה בקיא בנושאים אסלאמיים כלליים ברמה שתאפשר לך להבין ולנסח אותם כך שיעלו בקנה אחד עם דרישות הרעיון [של "האחים המוסלמים"].

15. עסוק בעבודה שהכנסה בצדה גם אם אתה עשיר. השתדל להקים עסק עצמאי, קטן ככל שיהיה. יהיה נכון להשקיע בו, יהיה אשר יהיה הידע שלך.

16. אל תחתור להשיג משרה ממשלתית. התייחס אליה כמקור פרנסה רק בלית ברירה. עם זאת, אל תסרב למשרה כזאת כשתזדמן, ואל תדחה אותה, אלא אם היא מתנגשת לחלוטין עם החובות שמטילה עליך הבשורה.
17. שמור מכל משמר על ביצוע מושלם ומדויק של המלאכה שבה אתה עוסק; אל תרמה והקפד על לוח זמנים.
18. דע לדרוש את זכויותיך, והענק לאחרים את זכויותיהם במלואן, בלי לגרוע מהן, בלי להמתין לדרישות ובלי להשהות אותן.
19. התרחק ממשחקי מזל על סוגיהם השונים, תהיה אשר תהיה מטרתם, וסור מכל דבר שרווח אסור בצדו, תהיה אשר תהיה הזכייה המידית שבה תזכה.
20. התרחק מריבית בכל עסקה שאתה מבצע, וטהר את עצמך ממנה לחלוטין.
21. שרת את האוצר האסלאמי הכללי בכך שתחזק את המוצרים ואת המוסדות הכלכליים האסלאמיים. שמור על הגרוש שלא ייפול ביד לא אסלאמית, יהיו אשר יהיו התנאים. אל תלבש ואל תאכל אלא מה שיוצר במולדת האסלאמית שלך.
22. השתתף בהפצת הבשורה בחלק מכספך, תן צדקה⁴⁶ כמתחייב, והפוך אותה לתשלום המגיע לעשוק ולפושט היד, תהיה הכנסתך דלה ככל שתהיה.
23. חסוך חלק מהכנסתך, ככל שהיא קטנה, לזמנים של פורענות, ואל תתפתה לעולם למותרות.
24. עשה ככל יכולתך כדי להחיות את המנהגים האסלאמיים ולהמית את המנהגים הנוכריים בכל תחומי החיים. בכלל זה ברכות שלום, שפה, תאריכים, לבוש, רהיטים, זמני עבודה

46. זכאת – מצוות הצדקה.

- ומנוחה, אוכל, שתייה, האופן שבו נכנסים לבית ויוצאים ממנו, מנהגי הבעת צער ושמחה וכדומה. בכל הנושאים האלה עליך לנהוג על-פי הנהוג הטהור.
25. עליך להחרים לחלוטין את בתי המשפט האזרחיים וכל שיפוט לא אסלאמי. כמו כן עליך להחרים את המועדונים, את העיתונים, את הארגונים, את בתי-הספר ואת המוסדות המתנגדים לרעיון האסלאמי שלך.
26. חשוב תמיד על השגחת אלוהים, יתברך ויתרומם. זכור את העולם הבא והיה מוכן לו. התנהג על-פי רצון אלוהים במרץ ובנחישות, והתקרב אליו, ישתבח, באמצעות מצוות הרשות, בהן: תפילת הלילה, צום שלושה ימים לפחות בכל חודש, ואמירה פעמים רבות [של שם אלוהים] בלב ובפה. השתדל לומר את התחינות הקוראניות המוכרות בכל הזדמנות.⁴⁷
27. עליך להקפיד על הטהרה ולהשתדל [פעמים רבות ככל האפשר] לטבול [ידיים ורגליים] לפני התפילה.
28. עליך להתפלל בדבקות ולהתמיד בקיום התפילה בזמן המיועד לה. השתדל להקפיד על תפילה בציבור ובמסגד כשהדבר אפשרי.
29. עליך לצום בחודש הרמדאן ולעלות לרגל למכה, אם תהיה לך אפשרות לכך. אם אינך יכול לעשות זאת כעת, הכן עצמך [לעשות זאת בעתיד].
30. תמיד צריכות להנחות אותך נכונות למלחמת קודש ולהקרבה עצמית. עליך להיות מוכן לכך בכל מאורך.

47. דוגמה לתחינה המופיעה בקוראן בפסוק האחרון של סורה 2: "ריבוננו, אל תדוננו לכף חובה אם נשכח או נטעה. ריבוננו, אל תטיל עלינו נטל כפי שהטלת על אשר היו לפנינו".

31. חדש תמיד את התשובה ואת בקשת המחילה, והיזהר מפני העבירות הקלות, קל וחומר מפני העבירות החמורות. קבע לעצמך שעה אחת של חשבון נפש לפני השינה: אילו דברים טובים ואילו דברים רעים עשית. שמור על הזמן כי הוא החיים, ואל תבזבז, ולו חלק ממנו, על מעשים חסרי תועלת. הימנע מעיסוק בדברים מפוקפקים כדי שלא תעבור על איסורים.
32. הילחם ביצרך מלחמת חורמה עד שיקבל את מרותך. השפל את עיניך, שלוט ברגשותיך, היאבק בתאוה אשר בקרבך, ורומם אותה תמיד אל המותר והטוב. אל תתאוה לדברים אסורים בכל מקום שבו יהיו.
33. התרחק בתכלית מיין, ממשקאות משכרים, מסמים ומדברים מן הסוגים האלה.
34. התרחק מאנשי הרוע, מרעי המחלוקת וממקומות החטא והעוון.
35. עליך להילחם במקומות הבילוי, ומובן שאסור לך להתקרב אליהם. עליך להתרחק מכל סממן של פינוק ומותרות.
36. עליך להכיר היטב את חברי הגדוד שלך, אחד אחד, וכמו כן עליך לאפשר להם להכירך. הענק להם את זכויות האחוה במלואן: אהבה, הערכה, סיוע והעדפת הזולת. עליך להשתתף בהתכנסויות שלהם, ואל תיעדר מהן אלא אם תהיה לך סיבה כבדת משקל. בכל מעשיך עליך להעדיף אותם.
37. עליך לנתק את קשריך עם כל גוף ועם כל קבוצה שהקשר עמם אינו מועיל לרעיון שלך, בעיקר אם תקבל פקודה לעשות זאת.

38. עליך לפעול להפצת הבשורה שלך בכל מקום, ועליך לעדכן את המפקדה בכל העובר עליך. אסור לך לבצע פעולה המנוגדת לה באופן מהותי, אלא ברשות. הִיָּה קשור אליה תמיד, פיזית ורוחנית, וראה עצמך תמיד חייל בבסיס הממתין לפקודה.

אח נאמן!

זהו סיכום הבשורה שלך וביאור מתומצת של הרעיון שלך. אתה יכול לסכם את העקרונות האלה בחמש אמירות:

אלוהים הוא מטרטנו. השליח הוא מופתנו. הקוראן הוא חוקתנו. מלחמת הקודש היא דרכנו. ההקרבה היא משאלתנו.⁴⁸
מבחינה חיצונית יש לבשורה [שלנו] חמישה ביטויים שאותם ניתן לסכם כדלהלן: פשטות, שינון [הקוראן], תפילה, חיילות, מוסר.

דבוק בכללים האלה, ולא [אין לנו צורך בך], בין יושבי קרנות יש מספיק מקום לעצלנים ולריקנים.

אני סבור שאם תפעל על-פי הכללים האלה, ותהפוך אותם לתקוות חייך ולמטרת מטרותיך, גמולך יהיה התפארת בעולם הזה, והטוב והסיפוק בעולם הבא, ואתה משלנו ואנחנו שלך. אם לא תקבל את הכללים האלה, ולא תבצע אותם, לא יהיה שום קשר בינינו לבינך, גם אם תשב בראש הישיבות שלנו, התארים שלך יהיו תוארי פאר, והופעתך בינינו מרשימה מאין כמותה. אלוהים כבר יפרע את החשבון אתך, ועוד איך, בגלל חוסר המעש שלך. הבחירה היא שלך, ואנו נבקש מאלוהים, לנו ולך, הדרכה והצלחה. הוי המאמינים, הבה ואנחה אתכם אל עסקה שתפטור אתכם מעונש כבד.

1. האמינו באלוהים ובשליחו.

48. זו סמטת חמאס. ראו: אמנת חמאס, סעיף 8.

2. וקומו להיאבק למען אלוהים, בהקריבכם את רכושכם ונפשותיכם. בזאת ייטב לכם, אם יודעים אתם.
- א. אז יסלח לכם על חטאיכם.
- ב. ויכניסכם אל גנים שנהרות זורמים למרגלותיהם, ואל משכנות נאוים בגני עדן. זוהי הזכייה הכבירה.
- ג. ועוד דבר אשר תחשקו בו: ניצחון מעם אלוהים.
- ד. והכרעה קרבה ובאה. בְּיָשָׁר זאת למאמינים.
- הוי המאמינים, הִיו תומכיו של אלוהים, כמו שאמר ישוע בן מְרִיָם לתלמידיו, מי יהיו תומכיו לאלוהים? אמרו התלמידים, אנו תומכי אלוהים. עדה מבני ישראל האמינה, ואחרת כפרה, ואנו סייענו ביד המאמינים כנגד צריהם, והם ניצחו.⁴⁹
- ושלום עליכם, ורחמי אלוהים וברכותיו.

המשפחה⁵⁰

- האסלאם שואף לארגן את אנשיו במסגרת של משפחות כדי לכוון אותם אל האידיאלים הנעלים ולחזק את הקשרים ביניהם. הדבר מרומם את האחוה ביניהם מרמה של דיבורים ותיאוריות לרמה של מעשים ופעולה [אקטיבית]; שאף, אחי, להיות לבנה נאמנה בבניין הזה. יסודות המסגרת הזאת הם שלושה, ועליך להיות נאמן להם ולרצות ליישמם כדי שלא יהיו בבחינת מטלה חסרת רוח חיים:
1. ההכרה ההדדית היא היסוד הראשון מבין השלושה. הכירו זה את זה ואהבו זה את זה ברוח אלוהים, והרגישו את משמעות

49. סורה 10:61-14. הסיעוף הוא של חסן אל-בנא.

50. מכאן עד הסוף מדובר בתוספת לאיגרת המקורית. במקומות רבים מופיעה התוספת זאת כאיגרת נפרדת, "איגרת המשפחות". המשפחה (אֶסְרָה) הייתה מסגרת ארגונית חדשה שבנא כפה על "האחים המוסלמים" ב־1943, במקום הגדודים.

האחוזה הנכונה, השלמה, ביניכם. השתדלו שדבר לא יעכיר את צלילות היחסים ביניכם, למדו את לקח הפסוקים הנכבדים והמסורות הנעלות אשר יהיו תמיד לנגד עיניכם, וזכרו את דברי אלוהים ישתבח: "המאמינים אחים הם",⁵¹ ואת דבריו, ישתבח: "בִּקְשׁוּ כוֹלְכֶם מְעוֹז בְּקָבֵל אֲשֶׁר הוֹשִׁיט אֱלוֹהִים וְאֵל תִּתְפַּלְגּוּ",⁵² ואת דברי נביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: "יחסו של המאמין לחברו כאבני הבניין המחזקות זו את זו. המוסלמי אח למוסלמי, הוא לא יפגע בו ולא ילשין עליו"; "המאמינים באהבתם, בחיבתם וברחמיהם זה לזה משולים הם לגוף אחד". לאחר תקופת ראשיתו של האסלאם איבדו האמירות האלוהיות האלה וההוראות הנבואיות את משמעותן בפי המוסלמים, ונותרו חיזיון עמום בלבם. זאת עד שבאתם, אחים, וניסיתם ליישם בפועל בתוך חברתכם, תוך רצון ללכד את אומת האחים ברוח אלוהים ולעורר את אחוות האסלאם מחדש. ברכות על נאמנותכם; כך אתם צריכים לנהוג, והצליחו בעזרת אלוהים.

2. ההבנה ההדדית היא היסוד השני במערכת הזאת. לכו בדרך הישר, קיימו את מצוות אלוהים וסורו מן הרע. שקלו היטב את מעשיכם בין ציות ופריקת עול, והשתדלו להוכיח את אחיכם אם הוא סוטה מן הדרך. על האח לקבל את התוכחה בשמחה ובחדווה, ועליו להודות למוכיח. על המוכיח להיזהר פן ישנה לרעה את יחסו לאחיו, מקבל התוכחה, ועליו להיזהר מלגנות אותו ומלהתנשא עליו. עליו לחפות עליו במשך חודש שלם, ואסור לו לספר לאיש איזה פגם ראה בו אלא לראש

51. סורה 10:49.

52. סורה 103:3.

המשפחה לבדו אם לא יצליח להביא לתיקון מידותיו. גם לאחר מכן אסור לו להפסיק לאהוב את אחיו, להעריך אותו ולחבב אותו עד שיתקן דרכיו, בעזרת אלוהים. על מקבל התוכחה להיזהר מלהקשות את עורפו ולהימנע מלשנות לרעה את יחסו לאחיו. עליו להבין כי מעלת האהבה אצל אלוהים גבוהה מאוד, והתוכחה יסוד הדת היא: "הדת היא תוכחה". עיינו במסורת הזאת ובדברי הנביא עליו השלום: "ישמרכם אלוהים ממשטמה, התחזקו באמונתו, כך תוסר מכם ומאתנו מזימת השטן".

3. ערבות הדדית היא היסוד השלישי. היו ערבים זה לזה ושאו איש בנטל אחיו. זהו עיקר האחוה וביטוי לאמונה אמיתית. אתם צריכים להתייחס זה לזה בנדיבות ובחסד, ולחוש זה לעזרת זה בכל דרך אפשרית. חשבו על אמירת שליח אלוהים, עליו השלום: "טוב עשות חסד לאח [המוסלמי] הנמצא בצרה מלשהות במסגדי חודש שלם", "זה המכניס שמחה בביתו של מוסלמי, יש לו חלק בעולם הבא". אלוהים יחבר את הלבבות שלכם משום שהוא אדון הכול והוא כל יכול.

אחים! החובות המוטלות עליכם, לו רק תשכילו, והציוויים, לו רק תקיימו אותם, יש בהם את הערובה לכינון יסודות אלה. עיינו תמיד בחובותיו של האח [המוסלמי] לעזרה הדדית, וכל אחד ישתדל לקיימן. בנוסף, צריך כל אח [מוסלמי] להקפיד על השתתפות באספות, בלי תירוצים, ועל כולם, ללא יוצא מן הכלל, לפרוע מיד את החובות לקופת המשפחה. אם תקיימו את החובות האישיות, החברתיות והכספיות, ייכוננו יסודות המערכת הזאת לבטח. ואם לאו, היא תידלדל עד שתמות, ובכך תהיה אבדה גדולה לבשורה שלנו. הבשורה הזאת היא היום תקוות האסלאם והמוסלמים.

רבים מכם שואלים במה צריכה המשפחה לעסוק בזמן המפגש השבועי. הדבר פשוט וקל על אף ריבוי החובות ומיעוט הזמן. במפגשים של המשפחה עליה לעסוק בדברים הבאים:

1. כל אח [מוסלמי] יציג את בעיותיו. אחיו צריכים להשתתף

עמו בבדיקת אפשרויות פתרון באווירה של אחווה כנה והתמסרות מלאה לאלוהים, דבר שיחזק את הביטחון. הידוק הקשר (המאמין הוא ראי נאמן לאחיו) יוביל לכך שיתקיימו בנו דברי הנביא עליו השלום: "המאמינים באהבתם, בחיבתם וברחמיהם זה לזה, משולים הם לגוף אחד. אם כואב אבר אחד בגוף, נזעקים האברים האחרים להגן עליו".

2. דיון בענייני האסלאם, שינון האיגרות וההנחיות שנמסרו

למשפחות על-ידי המפקדה הכללית. במשפחה אין כלל מקום לוויכוח או לכעס או להרמת קול, [שכן] הדבר אסור בתכלית האיסור על-פי כללי המשפחה, אלא יש לקיים ליבון ובירור בגבולות הנימוס והכבוד לכלל. אם בכל זאת יהיו דברים שנויים במחלוקת, או יהיה רצון לדון בעניין כלשהו או ללבן אותו, הממונה יעביר אותו ל[החלטת] המפקדה. היו שספגו גינוי מאלוהים בלשון הזאת: "כאשר למאמינים יש בעיה של חוסר ביטחון או פחד, הם מפיצים [את הבעיה] ביניהם [במקום לפתור אותה]". ההנחיה היא: "אילו היו מביאים אותו בפני השליח ובפני בעלי השררה אשר בהם,

היו המבררים אותו מביניהם יודעים את פשרו".⁵³

3. לימוד בעל תועלת באחד הספרים הנעלים. על האחים

להשתדל ליישם את האחוה בנימוסים שאינם קיימים תמיד בספרים או בהנחיות, והנביא הנאמן, עליו השלום, הצביע עליהם: "ביקור חולים, עזרה לנזקקים ולו במילה טובה,

דאגה לאובד ועזרה לתועה". כל אלה מוסיפים לקשר האחוה ומעצימים את תחושת האהבה והחיבור. כדי להוסיף על הקשר בין האחים עליהם להקפיד על [הדברים הבאים]:

1. יציאה למסעות לימודיים באתרי עתיקות ובמפעלים וכדומה.
2. יציאה למסעות ספורטיביים בשעות הלילה.
3. יציאה לשיט-חתיירה בנהרות.
4. יציאה למסעות באזורי ההר, המדבר, או המישור.
5. יציאה למסעות מסוגים שונים באופניים.
6. יום צום שבועי או דו-שבועי.
7. תפילת שחרית בציבור, פעם אחת בשבוע לפחות, במסגד.
8. הקפדה על לינה משותפת של האחים זה עם זה, פעם בשבוע או בשבועיים.

בשורתנו בשלב חדש¹

בשם אלוהים הרחמן והרחום. לפני שנפנה להיבטים שונים הנוגעים לרעיון האסלאמי במסגרת דיוננו, ולפני שנטפל בתגובה להבלים שנערמו סביבו, ולפני שנמתח ביקורת מפורטת על הרעיונות האחרים, חובה עלינו לבחון בקצרה את מטרות הרעיון שלנו, ואת המאפיינים והכלים שלו, כדי שהשלב הבאים יתבססו על הבנתו.

אלוהות אוניברסלית

בשורתנו מתאפיינת בכך שהיא אלוהית ואוניברסלית.

א. היא אלוהית מכיוון שהבסיס של מטרותינו כולן הוא שבני האדם יכירו בריבונם, ויפיקו מן השפע של הקשר הזה רוחניות אצילית שתרום אותם מעל קיפאון המטריאליזם האטום והכופר אל טוהר האנושיות המעולה ויופיה. אנחנו, "האחים המוסלמים", אומרים מעומק הלב: "אלוהים הוא מטרותנו". הראשונה במטרות הבשורה הזאת היא שאנשים ישובו ויזכרו את הקשר שלהם לאלוהים, יתברך ויתרום, אשר נשכח מהם, ואלוהים השכיח מהם את מהותם. "הוי האנשים, עבדו את ריבונכם אשר ברא אתכם ואת אלה אשר היו לפניכם, למען תהיה בכם יראָה"². ולמען האמת, זהו המפתח הראשון לדלתות בעיותיה של האנושות שננעלו בפניהם של בני האדם כולם על-ידי הקיפאון והמטריאליזם, וכך נותרו ללא פתרון. ללא המפתח הזה, לא תהיה רפורמה.

1. פורסם בדו־שבועון מג'לת אל־אח'ואן אל־מסלמין, בגיליונות הבאים: 1 (29 באוגוסט 1942); 2 (12 בספטמבר); 3 (26 בספטמבר); 4 (10 באוקטובר); 5 (24 באוקטובר); 7 (21 בנובמבר); 8 (5 בדצמבר). "האחים המוסלמים" חידשו את הופעת ביטאונם בתקופה הזאת בתיאום עם הופד אשר חזר לשלוט בממשלה בפברואר 1942.

ב. היא אוניברסלית משום שהיא פונה אל בני האדם כולם. זאת מכיוון שבראייתה בני האדם הם אחים: מוצאם אחד, ואביהם אחד, וייחוסם אחד. עדיפותם זה על זה היא רק במידת יראת אלוהים שלהם ובשפע הטוב ובשלמות החסד שהיחיד מעניק לכלל. "היו האנשים, היו יראים את ריבונכם אשר ברא אתכם מתוך נפש יחידה, וברא מתוכה בת־זוג, והפיץ משניהם אנשים ונשים לרוב. היו יראים את אלוהים אשר בשמו תבקשו זה מזה, ושמרו על חובתכם לקרובי משפחה, כי אלוהים צופה בכם"³. איננו מאמינים בגזענות, ואיננו מאמצים סולידריות על בסיס של גזע או צבע, אלא קוראים לאחווה של צדק וחמלה בין בני האדם.

קראתי אצל אחד ממנהיגי המערב שהוא מחלק את המין האנושי לחדשנים, לשמרנים ולמחריבים. הוא מחשיב את בני עמו לחדשנים, מחשיב עמים מערביים אחרים לשמרנים, ומחשיב אותנו, המזרחיים והדומים לנו, לבד משני (הסוגים שהוזכרו לעיל), לאנשי חורבן והרס. החלוקה הזאת היא עוול ומעשה נבלה, נוסף על היותה לא נכונה בבסיסה. שכן הגזע האנושי כולו קורץ מדם אחד ומחומר אחד; גם אם התנאים הסביבתיים משתנים, וכך גם המנטליות והתרבות, אם האדם מתקן את עצמו, הוא יכול לעלות למדרגה גבוהה יותר, בהתאם למידה שבה תיקן את עצמו. לא קיים גזע אנושי שאותו לא ניתן לקדם במגבלות הנסיבות ותנאי הסביבה שבהם הוא נתון. זה מצד אחד; ומן הצד האחר, המזרח אשר הוכלל במסגרת המחריבים והמהרסים הוא מקום תחיית התרבויות וזריחת הציוויליזציות, וערש' הבשורות הנבואיות, והוא עולה בכל אלה על המערב. איש לא יכחיש זאת, זולת כופר בעיקר, מתנשא בעקשנותו. טענות שקר מן הסוג הזה הן תוצאת האינסטינקטים היהירים של האדם ואופיו הפזיז. שום תחייה אינה יכולה להתבסס עליהן, ושום

תרבות אינה יכולה לקום על יסודותיהן. כל עוד יהיה אדם שיחוש כך כלפי אחיו האדם, לא יהיה ביטחון, ולא יהיה שלום, ולא יהיה אמון, עד שישבו בני האדם להכיר באחוה, לרומם אותה בלב פועם, ולחסות בצלה הרחב, הנאמן. הם לא ימצאו דרך סלולה ל[יעד] הזה כדרכו של האסלאם, שספרו אומר: "הוי האנשים, בראנו אתכם מתוך זכר ונקבה, וחילקנו אתכם לעמים ושבטים למען תבחינו ביניכם. ואולם הנכבד מכולכם אצל אלוהים הוא הירא שבכם".⁴ ואומר נביאו, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום: אין בינינו הקוראים לסולידריות שבטית, ואין בינינו מי שמוכן למות למען סולידריות שבטית.⁵ נמסר על-ידי אחמד [אבן חנבל] במסורת מפי ג'ריר בן מטעם, עליו השלום.

לכן הבשורה של "האחים המוסלמים" היא אלוהית ומיועדת לאנושות כולה.

בין תפיסה לא רציונלית ותפיסה מדעית

השכל האנושי נע, מאז הופיע האדם על-פני האדמה ועד ימינו אלה, בין שלוש דרגות, ואם תרצו שלושה סוגים של הגות ושל תפיסת המציאות, וקרוב לוודאי שימשיך כך עד שאלוהים יראה לו את הדרך. [הדרגה הראשונה היא] דרגת האמונות התפלות, הפרימיטיביות והכניעה המוחלטת לישות בלתי נודעת ולכוחות נסתרים, רחוקים ממנו; האדם ייחס לאמונות התפלות כל דבר והסביר כל תופעה באמצעותן בלי להבין אותן מבחינה מעשית או רעיונית. הדרגה הזאת הייתה אופיינית לשלבים הראשונים של קיום האדם על-פני האדמה, שאותה הוא לא הכיר ושהיא לא הכירה

4. סורה 13:49.

5. עֶצְבִּיָּה – מונח שביטא בתקופה הטרום-אסלאמית סולידריות שבטית. האסלאם שולל את הגישה הזאת מכול וכול. בדבריו של בנא מציינת המילה רגש לאומי במובן המודרני-ייחודי שלו.

אותו. ייתכן שעד היום יש קבוצות של בני אדם הממשיכים לחיות באופן הזה.⁶

[הדרגה השנייה היא] דרגת הקיפאון, המטריאליזם וההתנכרות לאותה ישות בלתי נודעת; היציאה נגד הכוחות הרחוקים מן החושים האנושיים והמרידה בכל מה שנובע מהם; הניסיון להסביר את תופעות הטבע כולן באמצעות הסברים מטריאליסטיים טהורים התואמים חוקים אמפיריים שאותם גילה האדם במהלך ניסויים ומחקרים שערך ובעקבות תאוריות שפיתח. החשיבה הזאת שולטת בשכל האנושי בעידן הזה, המודרני, שבו גילה האדם רבים מסודות הטבע, והבין תכונות רבות של היצורים הקיימים בו. לכן אין לו ספק שהוא הגיע בדרך הזאת להכרת הטבע, גם אם הידע שלו הוא כגרגיר חול במדבר רחב ידיים ביחס למה שאינו יודע.

בשלב הזה מכחיש האדם המטריאליסטי את האלוהות ואת כל הקשור בה, את הנבואות ואת מה ששייך להן, את העולם הבא, את הגמול, את העולם הרוחני ואת כל מה שיש בו. הוא אינו רואה דבר זולת העולם הקרוב לו, הצר, המסביר את התופעות שלו בהתאם לחוקים המטריאליסטיים הטהורים שלו.

סוגי החשיבה האלה, שניהם גם יחד, הם בבחינת טעות ברורה, הפרזה נתעבת ובורות מצד האדם בנוגע לסובב אותו. [לעומת זאת] האסלאם, דת הייחוד, מנתח את הבעיה בצורה נכונה, מוכיח את האמיתות של עולם הרוח ומבהיר את הקשר של האדם עם אלוהיו

6. התפיסה שחסן אל-בנא מציג בפרק הזה היא עיבוד של תורתו הפוזיטיביסטית של אוגיסט קונט (Auguste Comte, 1857-1798) המתארת את התקדמות האנושות בשלבים – החל מן השלב התיאולוגי, עבור דרך השלב המטפיזי אל השלב הפוזיטיבי שבו המדע יוכל לספק תשובה לכל שאלה. התורה הזאת הייתה מקובלת על האתאיסטים האירופים במאה ה־19 ועל האינטלקטואלים המודרניסטים במצרים בראשית המאה ה־20. בנא משתמש בכלים הפוזיטיביסטיים כדי לסתור את תורתו של קונט.

ריבון הברואים כולם, ואת הקשר עם חיי העולם הבא לאחר החיים בעולם הזה. [האסלאם] קובע כי האמונה באלוהים היא הבסיס לתיקון הנשמה השייכת למעשה לעולם הרוח, ואין דרך לתקן אותה אלא באמונה הזאת. הוא מתאר את העולם החבוי, הלא נודע הזה, והתיאור מקרב אותו אל הדעת האנושית ואינו סותר מושכלות אקסיומטיות. עם זאת, הוא מאשר את מעלת העולם החומרי ואת הטובה הצפונה בו לבני האדם לו רק יחיו את חייהם נכון וייהנו ממנו בגבולות הטוב. האסלאם קורא להתבונן במלכות השמים והארץ במבט שלם, ורואה במבט הזה את הדרך הקצרה ביותר להכרת אלוהים הנעלה והכביר. העמדה הזאת של האסלאם, דת הייחוד, כפתה על השכל האנושי סוג של חשיבה שהיא המושלמת ביותר, המעולה ביותר, המתאימה ביותר למציאות החיים ולהגיון הטבע והמועילה ביותר לבני האדם: זהו החיבור בין האמונה בנסתר ובין השימוש בשכל. אנחנו חיים למעשה בשני עולמות, לא בעולם אחד, ואיננו מסוגלים להסביר רבות מתופעות הטבע. איננו מסוגלים לתפוס אמיתות אלמנטריות רבות המקיפות אותנו, ואנחנו עוברים מנעלם לנעלם בניסיון להבין אותן. חוסר היכולת הזה מוביל אותנו בסופו של דבר להכרה בעוצמת אלוהים. אנחנו חשים בעומק לבנו את תחושת האמונה כשהיא חזקה ויוקדת, וזאת משום שהאמונה היא יצר בנשמתנו, והיא צורך חיוני עבורה ממש כמו המזון, האוויר והמים עבור הגוף. לפיכך אנחנו חשים כי מה שמתאים לתברה האנושית הוא רק אמונה רוחנית שתעורר בנשמה את ההשגחה האלוהית ואת תחושת הנחמה שבהכרתו [את אלוהים]. לכן חובה על בני האדם לשוב אל האמונה באלוהים, ובנבואות, וברוח, ובעולם הבא, ובגמול הקיים בו על המעשים [בעולם הזה]. "כל העושה טוב, ולו כמשקל גרגיר, יחזה בו, וכל העושה רע, ולו כמשקל גרגיר, בו יחזה"⁷. כל זה בעת שבו חובה עליהם לשחרר

את מוחם שיוכל ללמוד, לדעת, להמציא, לגלות, לנצל את חומרי הטבע הגולמיים ולהפיק תועלת מחסדי היקום וממעלותיו: "אמור, ריבוני, הוסף לי דעת"⁸. לסוג הזה של חשיבה, המחבר בין תפיסה לא רציונלית ובין תפיסה מדעית אנחנו מטיפים.

המערב חי את אחרית ימיו בשאיפה לחומרנות בלי להרגיש דבר זולת חומרנות, בלי להכיר בדבר זולת בחומרנות ובלי לחוש במציאות אחרת. זאת, עד שבנפשות בניו מתו רגשי החמלה האנושית ודעכה הרוחניות האלוהית על סוגיה השונים. המערב השתלט על העולם כולו באמצעות המדעים שלו, הידע שלו, תענוגות החיים והפיתויים שלו, תגליותיו והמצאותיו, צבאותיו וממונו, והוא צבע את החשיבה האנושית בכל מקום בצבע הזה. וכעת, כאשר העולם כולו נצרב באש הזאת, פורצת הבשורה מכיוון חדש, ממריצה את בני האדם במזרח ובמערב גם יחד למזג את החומר ברוח, להאמין בנעלם ובעדות,⁹ ולהתוודע מחדש אל אלוהים. "לכן, נוסו אל אלוהים. אני מזהירכם ברורות מפניו"¹⁰.

מקום הלאומיות, הערביות, המזרחיות והאינטרנציונליזם בבשורה

בשורתנו היא אלוהית, קוראת לזנוח את החומרנות, להילחם בה, להתייצב נגד עריצותה, להגביל את שלטונה ולנוס אל אלוהים; להאמין בו, להישען עליו ולדעת אותו בכל דרכינו. באותה מידה [בשורתנו] היא אנושית, קוראת לאחוה בין בני האדם ומכוונת לאושר כולם. זאת, כיוון שהיא אסלאמית ומיועדת לבני האדם כולם, לא רק לגזע אחד או לאומה אחת. "יתברך אשר הוריד ממרומים

8. סורה 20: 114.

9. במקור: שהאדה (עדות) – אחת ממצוות היסוד באסלאם, ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

10. סורה 51: 50-51.

את הפְּרָקָאן¹¹ על עבדו, למען יזהיר את שוכני העולמים".¹² "אָמור, הוי האנשים, הנני שליח אלוהים אל כולכם, אשר לו מלכות השמים והארץ. אין אלוה מפלעדיו, והוא מַחְיָה וממית. על כן האמינו באלוהים ובשליחו, בנביא איש אומות העולם, המאמין באלוהים ובדבריו. לכו עמו למען תישירו לכת".¹³ "לא שלחנוך כי אם אל כלל האנשים, למען תהיה מבשר ומזהיר".¹⁴

בשורתנו שואבת מן האוניברסליות הזאת של שליחות הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ומנצחיותה, את מטרתה ואת תכליתה האוניברסלית. הבשורה פונה אל כל בני האדם, יוצרת אחווה בין כולם, עושה למען טובת כולם, אינה מכירה בהבדלי גזע וצבע, ואינה משתנה עם השתנות העם והמולדת.

עושי נפשות למיניהם ובני אדם שונים משמיעים שוב ושוב ביטויים רבים המבטאים השקפות עולם ואסכולות [לאומיות כאלה ואחרות]. [נשאלת השאלה אם כן] מה מקומם של הביטויים האלה בבשורה שלנו? הנה, לכל ביטוי ולכל השקפה יש מקום בבשורתנו לא משום שאנחנו פועלים לרצות את כולם ולהשתמש באידיאולוגיה שלנו כדי להחניף, אלא משום שאופיה של הבשורה שלנו הוא כזה: מקיף וכולל.

א. בנוגע למצרייות או ללאומיות [הטריטוריאלי], בבשורה שלנו יש להן מקום ומעמד וזכות במאבק ובמלחמה. אנחנו מצרים בחבל הארץ היקר הזה על-פני האדמה. נבטנו בו וצמחנו בו, ומצרים היא ארץ בעלת אמונה שקיבלה את האסלאם בזרועות פתוחות והגנה עליו, ובתקופות שונות הדפה מעליו את אויביו, ואימצה אותו בלב שלם, והעתירה עליו רגשי חיבה ואהדה אצילית. אין תיקון לארץ

11. פְּרָקָאן הוא אחד מכינויי הקוראן.

12. סורה 1:25.

13. סורה 7:158.

14. סורה 28:34.

זולת האסלאם, ואין לה צָרִי זולת תרופותיו, ואין לה מרפא כי אם בטיפולו. בצוק העתים הונח על פתחה של מצרים תפקיד טיפוחו של הרעיון האסלאמי וההשגחה עליו, וכיצד [אם כן] לא נפעל למען מצרים ולטובת מצרים? וכיצד לא נגן על מצרים בכל יכולתנו? וכיצד ייתכן שיאמרו כי האמונה במצריות אינה עולה בקנה אחד עם הבשורה של אדם המטיף לאסלאם וקורא לאסלאם? אנחנו גאים בכך שאנחנו נאמנים למולדת החביבה הזאת, עושים למענה ונלחמים למען טובתה. אנחנו נישאר כאלה כל עוד נשמה באפנו מתוך אמונה שזו החוליה הראשונה בשלשלת התחייה המיוחדת, והיא חלק מן המולדת הערבית הכוללת, וכאשר אנחנו עושים למען מצרים, אנחנו עושים למען הערביות והמזרח והאסלאם.

עם זאת, אין הדבר מפריע לנו [שהלאומיות הטריטוריאלית מתייחסת גם] להיסטוריה העתיקה [הפרעונית] של מצרים, לשרידים הארכיאולוגיים, לציוויליזציה ולתרבות שהותירו אחריהם קדמוני מצרים; וכן לידע, למדעים, ולאמנויות שקדמו לאסלאם.¹⁵ אנחנו מקדמים בברכה את מצרים העתיקה, ורואים בה עבר מפואר של עוצמה, מדע וידע, אולם נלחמים בכל כוחנו בתאוריה הפרעונית¹⁶ כשיטה מעשית, שיש הרוצים לצבוע את מצרים בגווניה ובאידיאלים שלה. זאת לאחר שאלוהים הדריך אותה בכללי האסלאם, והרנין את לבה באמצעותו, והאיר את עיניה בעזרתו, והוסיף על כבודה ותפארתה בסיועו, והציל אותה בכך מזוהמת האלילות, ומלכלוך השיתוף,¹⁷ וממנהגי תקופת הבערות.

15. חשוב לציין כי העיסוק בתקופת הבערות הקדם-אסלאמית (ג'אהליה) נחשב מאז ומעולם למגונה.

16. בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20 היו אינטלקטואלים מצרים חשובים שביקשו לשוות לאופי הלאומי המצרי סממנים הלקוחים מן התרבות הפרעונית, במטרה לחבר את מצרים המודרנית לעברה המפואר.

17. שָׁקֶפ, אחת מצורות הכפירה באסלאם. מבטאת פגם בייחוד האלוהים.

ב. ובנוגע לערביות, או לברית הערבית, הרי שגם להן יש בבשורה שלנו מקום בולט וחלק נכבד. הערבים הם האומה הראשונה באסלאם, ועמו הנבחר, ואמת מה שאמר [הנביא], תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: "בנפול הערבים ייפול האסלאם". האסלאם לא יקום לתחייה ללא אחדותם של עמי ערב ושובם לתחייה, ואנחנו מתייחסים לכל שעל אדמה במולדת ערבית כמרכז אדמתנו וכלב מולדתנו.

הגבולות הגאוגרפיים והחלוקה המדינית [בין ארצות ערב] לעולם לא יצליחו לפצל בנפשנו את תחושת האחדות הערבית-אסלאמית, המאחדת את הלבבות סביב תקווה אחת ומטרה אחת, והופכת את האזור שבו שוכנים חבלי הארץ האלה כולם לאומה אחת, יהיו אשר יהיו ניסיונות המנסים, וילעזו השְׁעוּבִים¹⁸ ככל שילעזו.

ובעניין הזה, מה נפלאה היא פרשנותו של הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, שהציב את הלשון והאסלאם כגבולות הערביות. חאפז בן עסאכר מסר בשלשלת המוסרים [הידועה] שלו, מפי מאלכ, את דברי הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: "הוי האנשים. אלוהים הוא אחד, והאבא אחד, והדת היא אחת. והערביות שלכם אין מקורה באב או באם, אלא בלשון. ומי שמדבר ערבית הוא ערבי".

כך אנחנו יודעים שהעמים מן המפרץ הפרסי ועד טנג'יר ומראקש שלחופי האוקיינוס האטלנטי, כולם עמים ערביים. האמונה היא המתברת אותם, והלשון מאחדת ביניהם, והמערך ההרמוני שלהם בחבל הארץ הזה יוצר אחדות בעלת רצף ברור, שאין להפריד בין מרכיביה ואין לפצל את גבולותיה. [לכן] אנחנו

18. השְׁעוּבִיה – תנועה רוחנית שהייתה קיימת בראשית ימיה של שושלת בית עבאס. ראשי התנועה הזאת, שרובם היו מוסלמים פרסים, כפרו בעליונות הגזע הערבי ותרבותו.

משוכנעים שבעשותנו למען הערביות, אנחנו עושים למען האסלאם ולטובת העולם כולו.

ג. למזרחיות יש מקום בבשורתנו גם אם [בתפיסה הלאומית הזאת] הרעיון המלכד את הרגשות הוא זמני ובן-חלוף. שהרי מה שהוליד [את התפיסה] הזאת ויצר אותה הוא התפארות המערב בתרבותו, התלהבותו המופרזת מן הציוויליזציה שלו, התבדלותו מן האומות שלהן הוא קורא "אומות המזרח" ודבקותו בחלוקת העולם ל"מזרחי" ול"מערבי". עד כדי כך שאפילו אחד ממשורריו הידועים כתב: "המזרח הוא מזרח, והמערב מערב, והם לעולם לא ייפגשו".¹⁹ הרעיון בן-החלוף הזה הוא שגרם למזרחיים לראות את עצמם כקבוצה המקבילה למערב. ואולם כאשר המערב ישוב אל דרך ההגינות, וייתוש את נתיב העוינות והקיפוח, תחלוף מן העולם הסולידריות המקרית הזאת, ואת מקומה יתפוס האידיאל הצומח, אידיאל שיתוף הפעולה בין העמים למען טובתם ועלייתם במעלה הקדמה.

ד. בנוגע לאינטרנציונליזם²⁰ או לאחדות כלל-אנושית,²¹ הרי שזו היא מטרתנו הנעלה ביותר ויעדנו החשוב ביותר, זוהי החוליה האחרונה בשרשרת הרפורמות. העולם מתקדם לקראת [המציאות הזאת] בעל כורחו. שהרי התאחדות האומות, התלכדות הגזעים והעמים, השתלבותם של החלשים זה בזה כדי להתעצם, התחברות הפלגים כדי לזכות בנועם האחדות – כל אלה מכשירים את הקרקע לרעיון האינטרנציונליזם שיחליף ללא ספק את רעיון העם והלאום שבו האמינו האנשים קודם לכן. האמונה הזאת הייתה בלתי נמנעת שכן הברואים הראשונים היו חייבים להתאחד. לאחר מכן נטישתה של האמונה הזאת הייתה בלתי נמנעת [באותה מידה], כדי לאפשר

19. רודיארד קיפלינג, "הבלדה על מזרח ומערב".

20. עֲאֻלְמִיָּהּ בַּמְקוֹר.

21. אֲנַסְאֲנִיָּהּ בַּמְקוֹר.

את התהוות הקהילות הגדולות שתוביל לאחדות הסופית. הצעדים האלה יתרחשו, גם אם באטיות, ולכן אנחנו חייבים להציב אותם כיעד לנגד עינינו, ולהניח לבנה משלנו בבניין האנושי הזה. לא עלינו להשלים את המלאכה, וכל דבר יבוא בעתו.

בעולם קיימות היום אידיאולוגיות וסדרי ממשל רבים, ורובם מבוססים על סולידריות לאומית השובה את לב העמים ומעוררת את רגשותיהם של האומות. והנה, יש בכוחו של הלקח האכזרי שאותו לומד העולם בגינה של העוצמה ההרסנית הזאת להפנות את בני האדם אל הצדק, ולהשיבם אל שיתוף הפעולה והאחווה. האסלאם הוא שהראה לעולם את הדרך הזאת: הוא הביא, ראשית כול, לאחדות האמונה. לאחר מכן הוא איחד את סדרי השלטון ואת המעשים. המשמעות המקסימה והאצילית הזאת מתגלה בכל אחד מן הביטויים המעשיים שלו.

ריבון העולמים אחד הוא. ומקור הדת אחד הוא. והנביאים כולם מקודשים ומרוממים. וספרי ההתגלות כולם מאלוהים. והשאיפה היא אחדות הלבבות: "הוא נתן לכם את חוקי הדת אשר ציווה לנַח, ואת אשר גילינו לך, ואת אשר ציוונו לאברהם, ולמשה, ולישוע, לאמור, קיימו את הדת ואל תתפלגו בה".²²

הקוראן הוא ערבי והוא הבסיס של הדת הזאת, ועמוד התפילה שהיא החסד הנעלה ביותר כלפי אלוהים. הערבית [אם כן] היא האמצעי המעשי להשגת האחדות הלשונית לאחר [השגת] אחדות האמונה. ומה הן המצוות כולן – התפילה, הצדקה, העלייה לרגל והצום – אם לא חוקים חברתיים שמטרתם לחזק את האחדות, ללכד את השורות, לבטל את הפילוג ולהסיר את המחיצות והמחסומים בין בני האדם.

לפיכך הבשורה שלנו היא בעלת שלבים, ורצוננו כי יתגשמו בזה אחר זה [כדי] שנעבור אותם יחדיו ונגיע לאחר מכן אל המטרה. אנחנו מבקשים שבמצרים תקום מדינה מוסלמית שתאמץ את בשורת האסלאם, ותלכד את שורותיהן של אומות ערב, ותפעל למען טובתן, ותגן על המוסלמים בארבע כנפות הארץ מפני איבת האויבים, ותפיץ את דבר אלוהים, ותפרסם את שליחותו, עד שלא תשרור יותר מחלוקת, והשלטון יהיה כולו לדת האלוהים.

התעוררות הרוח – האמונה, העוז והתקווה

האנשים בוחנים את החזות של האידיאולוגיות השונות ואת הביטויים החיצוניים שלהן, ונוהגים להתעלם מן המניעים הנפשיים ומהתחושות שבבסיסן. במניעים ובתחושות האלה, המזינים את האידיאולוגיות, תלויים הניצחון והשגשוג. על האמת הזאת איש איננו חולק לבד ממי שרחוק מלימוד האידיאולוגיות ומידיעת רזיהן. שכן מאחורי החזות של כל אידיאולוגיה קיימים דחף רוחני ועוצמה חבויה המניעים אותה ושולטים בה. לא תיתכן תקומה של אומה לתחייה ללא התעוררות אמיתית בנפש, ברוח וברגש: "אלוהים לא ימיר את השוֹרָה על האנשים אלא אם ישנו הם את אשר בלבם".²³ ולכן אני יכול לומר שהדבר החשוב לנו ביותר בבשורתנו, הדבר המרכזי שעליו אנחנו נשענים לצורך טיפוחה, עיצובה והפצתה הוא התעוררות רוחנית ספונטנית. הדבר הראשון שאנחנו שואפים אליו הוא לעורר את הרוח ולהחיות את הלב; צלילות אמיתית של ההכרה הפנימית ושל החושים. מידת העניין שלנו בהחדרת הרעיון הזה ללבבות רבה מן העניין שיש לנו בדיבור על סוגי רפורמה שונים שאותם אנחנו מבקשים [לחולל] בבשורה [שלנו] בתחומי העשייה השונים.

23. סורה 11:13.

אנחנו רוצים נפשות חיות, חזקות, צעירות; לבבות חדשים הפועמים בעוז; חושים קנאיים, בוערים, גועשים; רוח שאפתנית ונמרצת הצופה קדימה ולנוכח פניה אידיאל נעלה ומטרות נשגבות שיתרוממו אליהם, יתאוו להם, ואז יגיעו אליהם. אין מנוס מלהגדיר את המטרות ואת האידיאל; אין מנוס מלתחום את הרגשות ואת התחושות; אין מנוס מלמקד אותם בצורה כזאת שיהפכו לאמונה שאין לחלוק עליה; אין להטיל בה ספק, ואין לפקפק בה. ללא הגדרה וללא מיקוד, משולה ההתעוררות הזאת לקרן שמש התועה במדבר, נטולת אור וחסרת חמימות.

המטרות – גבולותיהן ותכליותיהן

אנחנו מחפשים בבשורה שלנו את דרכה של הבשורה הראשונה, ומשתדלים שהבשורה הזאת, המודרנית, תהיה הד אמיתי לבשורה הקודמת שאותה ביטא שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, בגיאיות מכה לפני אלף וכמה מאות שנים. כמה היינו רוצים לחזור בתודעה שלנו ובדמיוננו לאותה תקופה שבה זרח אור הנבואה ושבה קרן הוד השכינה. זאת כדי לעמוד ליד המורה הראשון, אדון המחנכים ופאר השליחים מורי הדרך, כדי ללמוד ממנו שוב כיצד לתקן, וכדי ללמוד את צעדי הבשורה מחדש.

איזה אור יוקד של שמש אלוהית הצית הנביא הנכבד בלב חבריו; אור שזרח והאיר את העלטה ואת חשכת הליל. איזה מים משפעת חיי הרוח הוא השפיע [על החיים] שהתפעמו והתפתחו, הפריחו פרחים והצמיחו ערכי רוח ותחושות, ושגשגו בהם רגשות ומצפון. הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, עורר בנפשות חבריו את שלושת הרגשות האלה שהוטבעו בהם והאירו את לבם: א. הוא עורר בנפשם [את האמונה] שהבשורה שלו היא האמת, וכל מה שזולתה הוא שקר. השליחות שלו היא השליחות הטובה

ביותר, דרכו היא הדרך הנעלה ביותר, וחוקתו היא המערכת השלמה ביותר המסוגלת להגשים את אושרם של בני האדם כולם. הוא קרא באוזניהם מספרו של אלוהים דברים המחזקים את המשמעות הזאת בנפש ומאמצים אותה בלב: "נְבִיִּק בַאֲשֶׁר נִגְלָה לְךָ; אֵתָה הוֹלֵךְ בְּאוֹרַח מִיִּשְׂרָאֵל. דְּבַר־תּוֹכַחָה הוּא לְךָ וּלְבִנֵי עַמְּךָ, וְעֵתִידִים אִתָּם לְהִשָּׁאֵל".²⁴ "לִכֵּן הִיָּסַמְךָ עַל אֱלֹהִים, כִּי אֵתָה מְחַזֵּק בְּאֵמַת הַבְּרֻרָה".²⁵ "אַחֲרַי קִבְעֵנוּ לְךָ חוֹקֵי הַלְּכָה. נְהַג עַל־פִּיהַ וְאַל תִּיטֶה אַחֲרַי מִשׁוּגוֹת לְבָם שֶׁל חֹסְרֵי הַיָּדַע".²⁶ "לֹא, חַי רִיבּוֹנְךָ, הֵם לֹא יֵאֱמִינוּ עַד אֲשֶׁר יִשְׁיֹמְךָ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם בְּרִיבָם, וְלֹא תַעֲיֵק עוֹד עַל לְבָם כֹּל הַסְּתִיגוֹת מִמִּשְׁפָּטְךָ, וְיִשְׁלִימוּ עִמּוֹ".²⁷ הֵם הֵאֱמִינוּ בְּכֶךָ וְקִיבְלוּ אֵת זֶה כְּעִיקְרוֹן אֲמוֹנֵי שְׁלֹאוֹרוֹ הֵם הַתְּפַתְחוּ וְצִמְחוּ.

ב. הוא עורר בנפשם [את האמונה] שכל עוד הם אנשי האמת ונושאי בשורת האור, בעוד האחרים מגששים באפלה; וכל עוד ברשותם דרך האמת האלוהית, שמטרתה להדריך את העולם; הרי הם ראויים להיות מורי האדם, וראויים למלא כלפי זולתם את תפקיד המורה כלפי תלמידו: עליו להנחות אותו, לתקן את דרכו, ליישר אותו, לכוון אותו, להוביל אותו אל הטוב ולהראות לו את דרך הישר.

הקוראן הנכבד חיזק את המשמעות הזאת והוסיף לה בהירות, והם [המאמינים] החלו לקבל, באמצעות נביאם, תורה מן השמים. "אתם הטובה שבאומות שניתנה לאנשים מעולם: אתם מצוים לנהוג בדרך ארץ ואוסרים את המגונה ומאמינים באלוהים".²⁸ "כך עשינו אתכם אומה מן המיטב, למען תעידו על מעשי האנשים, ולמען יעיד

24. סורה 43:43-44.

25. סורה 79:27.

26. סורה 18:45.

27. סורה 65:4.

28. סורה 110:3.

השליח על מעשיכם".²⁹ "וקומו להיאבק לשם אלוהים כראוי לו. הוא בחר בכם ולא הטיל עליכם כל מעמסה בדת".³⁰ הם האמינו גם בכך, קיבלו את זה כעיקרון אמוני שלאורו הם התפתחו וצמחו. ג. הוא עורר בנפשם גם [את האמונה] שכל עוד הם מאמינים באמת הזאת, ויהיו גאים בהשתייכותם אליה, הרי שאלוהים עמם; הוא ייחד אותם, וידריך אותם, וינחיל להם ניצחון, ויתמוך בהם, ויעזור להם בשעה שאנשים יתרחקו מהם, ויגן עליהם כשיזדקקו לתמיכה, ויהיה עמם בכל מקום שבו יהיו. ואם לא יתייצב לצדם צבא בארץ, תרד אליהם עזרה מצבא השמים. הם החלו לקרוא דברים ברוח הנעלה הזאת בספר האלוהים: "כי לאלוהים הארץ, ואותה ינחיל לאשר יחפוץ מבין עבדיו, והיראים סופם לראות טובה".³¹ "עבדי הישרים ירשו את הארץ".³² "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו".³³ "אלוהים כתב, הן אני אגבר, אני ושליחי. אלוהים חזק ואדיר".³⁴ "אלוהים אדון לדבר, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים".³⁵ "ריבונך גילה למלאכים לאמור, אני עמכם, על כן אמצו את ידי המאמינים".³⁶ "הן התחייבנו לבוא לעזרת המאמינים".³⁷ "חפצים אנו לחונן בחסדנו את אלה אשר נרדפו בארץ".³⁸ הם קראו זאת, והבינו היטב, והאמינו בכך, וקיבלו זאת כעיקרון אמוני שלאורו הם התפתחו וצמחו.

-
- 29. סורה 2:143.
 - 30. סורה 22:78.
 - 31. סורה 7:128.
 - 32. סורה 21:105.
 - 33. סורה 22:40.
 - 34. סורה 58:21.
 - 35. סורה 12:21.
 - 36. סורה 8:12.
 - 37. סורה 30:47.
 - 38. סורה 28:5.

באמצעות שלושת הרגשות האלה – האמונה בעוצמת השליחות, הגאווה בעצם קבלתה, והתקווה לזכות בתמיכת אלוהים – החיה הרועה הראשון [מחמד], תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, [את רוח האמונה] בלבנות חבריו המאמינים, בעזרת האל, והגדיר את מטרתיהם בחיים. הם הסתערו כשהם נושאים את שליחותם שמורה על לוח לבם או [כתובה] על יריעות הקלף שלהם, וזו התגלתה בערכים ובמעשים שלהם. הם תקפו את האויב וכבוד אלוהים עמם, מתוך ביטחון בתמיכתו ובעזרתו. האדמה נכבשה בפניהם, והם השליטו על העולם הזה את הציוויליזציה של העקרונות הנעלים, ואת התרבות של ערכי הרחמים והצדק. הם החליפו את פשעי המטריאליזם הקפוא בחסדי ריבונות האלוהים הנצחית, ואלוהים יעמוד על כך שאורו יזהר.

אנחנו מטיפים, קודם כול, לשלושה הרגשות האלה. הקשיבו אנשים! לפני שנדבר אליכם בבשורה הזאת על תפילה וצום, על משפט ושלטון, על מנהגים ומצוות, על סדרים ויחסי אנוש, נדבר אליכם על לב חי ועל רוח חיים, על לב רגיש ועל תודעה ערה, [וכן] על אמונה עמוקה בשלושת עמודי היסוד האלה: האמונה בעוצמת השליחות, הגאווה בעצם קבלתה, והתקווה לזכות בתמיכת אלוהים. האם תאמינו?

הפרט המוסלמי; הבית המוסלמי; האומה המוסלמית

ההכרה החזקה שצריכה לשכון בלבבות, וההתעוררות הרוחנית שאנחנו מטיפים לה, מוכרחות להשפיע בצורה מעשית על החיים! ואין ספק שלפני ההכרה הזאת צריכה להתרחש תחייה מעשית בחיי הפרט, המשפחה והחברה.

א. התחייה תפעל בתחום הפרט, שהרי הפרט הוא מופת שריר וקיים למה שהאסלאם שואף למצוא באדם... האסלאם שואף שלאדם

תהיה הכרה שבאמצעותה יוכל לחוש ולהבחין בין יופי לכיעור, ושתהיה לו תפיסה נכונה לגבי הנכון והשגוי, ורצון נחוש ואיתן שלא יוותר על האמת, וגוף שלם שיוכל לעמוד כראוי בתלאות שמטילות עליו חובות האדם. כך הוא יהפוך למכשיר נאמן שיגשים את השאיפה הנאמנה, ויתמוך באמת ובטוב.

האסלאם משתיית את חובות הפרט על יסודות המביאים לידי התוצאות האלה כולן. מצוות האסלאם הן המתאימות ביותר לחבר את הלב לאלוהים, ולפתח הכרה רגישה ותחושה מעודנת. הראייה האסלאמית מרוממת את השכל ואת הלב; היא ממריצה אותם לחשוף את צפונות הבריאה ולהכיר את דקויות הקיום.

המוסר האסלאמי מפתח רצון נחוש והחלטה איתנה ותקיפה. הסדר האסלאמי בכל הנוגע לאכילה, לשתייה, לשינה ולענייני החיים הנלווים לכך תורם לשמירת גופו של הפרט מפני סכנות שאין להן מרפא, ומגן עליו מחולי קטלני.

לפיכך אנחנו מחייבים את האח המוסלמי להתמסר לקיום מצוות אלוהים כדי לרומם את הכרתו; ללמוד ולצבור ידע ככל יכולתו כדי להרחיב את השכלתו; לדבוק בערכי המוסר של האסלאם כדי לחשל את רצונו; לקבל על עצמו את סדרי האסלאם בתחום האכילה, השתייה והשינה כדי שאלוהים ינצור את גופו מפני מחלות ופגעים. כאשר האסלאם קבע את היסודות האלה, הוא לא קבע אותם לגברים בלבד, ולא התעלם מן הנשים. שני המינים באסלאם שווים בתחום הפרט; על האחות המוסלמית להיות בעלת הכרה מעודנת, תפיסה רחבה, מוסר נעלה וגוף שלם, ממש כמו האח המוסלמי.

ב. לתיקון הפרט יש השפעה במסגרת המשפחה, שהרי המשפחה מורכבת מפרטים. אם הגבר והאישה, ראשי המשפחה, שניהם כשרים, הם יכולים ליצור משפחה למופת על בסיס היסודות שקבע האסלאם. האסלאם קובע את יסודות הבית ומחזק אותם. הוא מנחה

אותנו לבחור נכון [את בת הזוג], מציג את הדרכים המתאימות ביותר ליצירת קשר הדדי ומגדיר זכויות וחובות. הוא מטיל על שני הצדדים את החובה לשמור על פירות הנישואין שלא יופקרו ולא ייזנחו עד אשר ייגמלו ויבשילו. האסלאם מטפל בבעיות הניצבות בפני החיים הזוגיים ברגישות, והוא מתווה בכל התחומים שלו את דרך האמצע, בלי לנקוט גישה קיצונית.

ג. ואם המשפחה כשרה, האומה כשרה, שהרי האומה מורכבת ממשפחות; אין המשפחה אלא אומה קטנה, ואין האומה אלא משפחה גדולה. האסלאם קובע עבור האומה את יסודות חייה של החברה המאושרת, קושר את בניה בקשרי אחווה, והופך אותה בת זוג לאמונה. הוא מרומם את הקשר הזה עד למדרגת האהבה, ואף למדרגה של העדפת הזולת. הוא מחסל כל מה שעלול לנתק את הקשרים האלה, או להחליש את חוזקם. הוא מגדיר את הזכויות, את החובות ואת הקשרים: לאבות יש זכויות וחובות, וכך גם לבנים ולשארי הבשר. האסלאם מפרט בצורה מדויקת את משימות השליט ואת משימות הנשלט. הוא מבהיר במפורט את יחסי הגומלין בין בני האדם, ואינו מעניק יתרון לאיש על חברו, זולת האמונה. אין שולט ואין נשלט; אין אדונים ואין עבדים; בני האדם נבראו כולם שווים בצלם אלוהים, כשני המסרק, והם נבדלים רק במעשיהם הטובים. הוא מגדיר את הקשרים בין האומות ומבהיר את הזכויות ואת החובות של בני האדם למיניהם הקיימים בהן. כל זאת בלי להחסיר דבר קטן או גדול.

האסלאם מטפל בבעיות חברתיות, ובראש ובראשונה מגן על החברה מפני תוצאותיהן. הוא עוקר מן השורש בעיות העלולות להופיע שוב, ומוצא תרופה לכל בעיה חברתית. התרופה הראשונה בכל טיפול היא תיקון הנפש וסולידריות חברתית של בני האדם. האסלאם מקיף כל זאת בלי לטעות בדרך. הוא אינו כופה על האדם דברים העלולים לגרום לו לחטוא; הוא אינו רוצה להכביד

אלא להקל. הוא מציב יסודות כלליים תוך זניחתם של דברים משניים וזוטות. הוא מתווה את השיטות שיש לאמץ, ואז מאפשר לזמן ולתקופה לעשות את שלהם. על כן האסלאם הוא ההלכה המתאימה לכל זמן ולכל מקום, ועל כן הוא מחייב את הפצת הבשורה עד שתקיף את כל בני האדם ויתגשמו דבריו, יתברך: "לא שלחנוך כי אם להביא רחמים על שוכני העולמים"³⁹. אם יגבר הרגש שעליו הצבענו לעיל, ויביא לידי התוצאה שאותה הצגנו כעת; אם הפרט והבית והאומה יסגלו לעצמם את סדרי האסלאם; אם הבשורה תגיע אל הלב ואל האוזניים; או אז יוכתר בהצלחה הרעיון שלנו, ותיענה קריאתנו, ואלוהים יעמוד על כך שיזהר אורו.

בין הצביון העצמאי לצביון המסורתי

אנחנו רוצים שהפרט יהיה מוסלמי, ושהבית יהיה מוסלמי, ושהעם יהיה מוסלמי. אולם לפני כל אלה אנחנו רוצים שהרעיון המוסלמי הוא שישלוט כך שיותר את חותמו על היסודות האלה [הפרט, הבית והעם] ויעניק להם צביון אסלאמי, שכן בלי זה לא נשיג דבר. אנחנו רוצים לחשוב מחשבה עצמאית, הנסמכת על בסיס האסלאם כדת ייחוד, ולא על בסיס הרעיון המקובל, הכובל אותנו בכל דבר להשקפות ולמגמות של המערב. אנחנו רוצים להיות ייחודיים בעקרונות היסוד שלנו ובמאפייני חיינו כאומה גדולה ונאצלה, אשר בעברה יש סימנים והוכחות קדומים ומצוינים לפאר ולתהילה יותר מכל מה שידעה ההיסטוריה.

ירשנו את האסלאם כדת ייחוד, והוא העניק לנו צביון יציב וחזק שחדר לתודעה ולרגש, והפך לחלק מבשרנו ומחוס לבנו. מצרים כולה התמזגה כליל באסלאם; באמונה שלו, ובשפה שלו, ובציוויליזציה שלו. היא הגנה עליו ושמרה עליו, והדפה מעליו את

התקפות האויבים. היא ניהלה למענו מלחמת קודש במלוא כוחה, והקדישה לכך את כספה ואת דם בניה. היא הצילה אותו מציפורני המונגולים ומשני הצלבנים שאותם השיבה אחור כשהם מובסים. היא ביססה בתוכה את מדעי האסלאם והכרתו שכן בה שכנה אל-אזהר, המכללה הקדומה ביותר שקמה במטרה לדאוג לאסלאם, להשיג עליו ולשומרו. מצרים הגיעה למעמד של מנהיגות בעולם האסלאם בתחומי הספרות והחברה, והפכה למשאת הנפש של כולם ולמושא תקוותיהם.

האסלאם, על אמונתו, סדריו, שפתו ותרבותו, הוא מורשת אהובה ויקרה למצרים. כל ניסיון לגרום למצרים להזניח אותו או להתרחק ממנו הנן בלתי אפשרי, יהיו אשר יהיו מאמצי ההרס והחורבן שיושקעו בכך. לכן צביונו של האסלאם מוטבע ברבים מתחומי החיים במצרים כשהוא חזק, קולח ופריחתו שופעת. השמות [במצרים] הם שמות אסלאמיים, ושפתה ערבית. במסגדיה העצומים מוזכר שם אלוהים, וקריאה לאמת עולה מהם בוקר וערב. שום דבר אינו מעורר את הרגשות שלנו כמו שהאסלאם וכל הקשור בו מצליחים לעורר. כל זה אמת, אולם העוצמה והעריצות של הציוויליזציה של המערב השתלטו עלינו במדע, בכסף, בפוליטיקה, בחיי מותרות, בתענוגות, בשעשועים, בסוגים שונים של חיי נועם, הבלים וגירוים שלא הכרנו קודם לכן. [כל זאת בעודנו] מתפעלים [מן הציוויליזציה של המערב] ונשענים עליה. ההשתלטות של המערב השפיעה עלינו מאוד, ואורו של הרעיון האסלאמי בחייה של החברה המצרית הועם בתחומים רבים וחשובים. הסתערנו על המוסכמות החיוניות שלנו ושינינו אותן. לרובן הענקנו צביון אירופי תוך כדי צמצום מרחב השליטה של האסלאם בחיינו לפנימיות הלב ולגומחת התפילה. ניתקנו את האסלאם מחיי המעשה שלנו, הרחקנו אותו מרחק גדול מהם, וכך התחלנו לפסוח על שתי הסעפים ולחיות חיים מלאי סתירות.

היופי וההוד הקיימים באסלאם; שלטונו המצודד, הערב, המקסים; יסודותיו היציבים, המבוססים, הנכוחים; המופת החזק שלו; [כל אלה] שובים את הלב ואת הרגש, וגורמים לנו, המאמינים, לכמוה אליו תמיד. [מצד אחר] מנסים התענוגות והפיתויים הקיימים בחיי המערב, וסממני העוצמה החומרית שבהם, להשתלט ולהוביל את המעט שנוותר לפלטה ממנהגינו החיוניים. בדבר הזה נוכח וחס כל מי שמעורב במצב האומה, ומבין אותו לאשורו. אין ספק שהפסיחה על שתי הסעפים תיפסק יום אחד ותגיע לסיומה. אין ספק שאחד משני הצדדים האלה יגבר על הצד האחר, שהרי כל דבר מגיע לקצו! אנחנו, "האחים המוסלמים", חרדים חרדה גדולה פן יהיה הקץ הזה בבחינת התנתקות משארית סממני האסלאם, וצלילה מוחלטת ביוון המצולה של חיי המערב, על כל המשתמע מכך. כבר הושמעו בעבר קולות זעקה בעניין הזה, ועל יסודותיו נוסדו תורות שונות, וקדמו לנו עמים וממשלות, הגם שכעת הדבר התרופף בשל הייסורים והפגעים הפוקדים את העולם.

אנחנו חרדים מהגורל הזה, וקוראים למצרים לחזור לכללי האסלאם וליסודותיו; שתסתמך עליהם, ותשאב מהם, שתבנה על בסיסם את התחייה החדשה, ותיסד עליהם את העקרונות החברתיים שלה בעזרת האל. זאת, הגם שהאסלאם מטיף לאמץ את הטוב ביותר מכל דבר, והגם שהוא טוען כי החוכמה מעטה, והגיע זמנו של המאמין למצוא אותה, שהרי הוא הראוי ביותר לזכות בה. האסלאם אינו מונע מן האומה האסלאמית ליטול את הטוב מכל מקום. אין דבר המונע מאתנו לאחוז בכל דבר מועיל ובעל ערך הנמצא אצל זולתנו ולהתאים אותו ליסודות דתנו, למערכת חיינו ולצורכי עמנו.

השפעת העובדה שאנחנו פוסחים על שתי הסעפים בחיי המעשה היא גדולה וברורה. אולי זהו מקורן של רבות מן הבעיות בתחום החינוך והמשפט, בחיי המשפחה, במעיינות שמהם שואבים את

ההשכלה הכללית, וכיוצא בזה עניינים השייכים לכלל. האם קיימת עוד אומה כמצרים שהחינוך מתנהל בה, מצעדיו הראשונים, בשתי שיטות הוראה? קיימת [מערכת] חינוך דתית הנוגעת למחציתה של האומה, שבראשה עומדת מכללת אל-אזהר, על מוסדותיה [של המכללה הזאת] והפקולטות שלה. [כמו כן] קיימת [מערכת] חינוך אזרחית הנוגעת למחצית השנייה [של האומה], ולכל אחת מהן מאפייניה והדברים המייחדים אותה. האם יש סיבה לכך זולת העובדה שרשת החינוך הראשונה מבטאת את השפעת האסלאם בלבבות של בני האומה בעוד הרשת השנייה היא תוצר ההליכה בדרך המערב והניסיון לחקותו? מדוע איננו מאחדים את ההוראה בשלביה הראשונים על בסיס החינוך הלאומי האסלאמי, ולאחר מכן מאפשרים התמחות? האם קיימת עוד אומה כמצרים שבה מערכת המשפט מפוצלת למשפט הלכתי ולמשפט לא הלכתי? האם יש סיבה לכך זולת העובדה שהמערכת הראשונה מבטאת את השפעת האסלאם על חייה של מצרים בעוד המערכת השנייה נלקחה מן המערב והיא חיקוי שלו? מדוע מערכת המשפט אינה מתאחדת על בסיס ההכרה בכך שההלכה האסלאמית היא המקור של משפט המדינה ושל החקיקה?

והבתים במצרים. האיננו חשים בהם את השפעת החיים הסותרים, הפוסחים על שתי הסעפים? רבות מן המשפחות המצריות ממשיכות לשמר בחוזקה את מורשת כללי האסלאם ומנהגיו, בה בעת שרבים התנתקו מן הכללים ומרדו במנהגים, והתגברה נטייתם לחקות כל דבר. חלק מאתנו אפילו עברו את הגבול הזה והמערביות שלהם רבה אף יותר מזו של המערביים עצמם.

חייבים לשים קץ לפיצול המוזר הזה, כדי שנהיה אומה מאוחדת, שכן ללא אחדות שום אומה אינה יכולה לקום לתחייה ולחיות חיי שלמות. לכן מבקשים "האחים המוסלמים" להשתית את תחייתנו על האחדות חיי המעשה של האומה תוך ביסוסם על האסלאם ויסודותיו.

כך תיבנה מצרים עצמה, ותשמש לעולם כולו מופת של חיי אנוש נכונים.

האמצעי העיקרי שלנו... בין חבורה לרעיון

הדיון באמצעי העיקרי של "האחים המוסלמים" מציב אותנו בפני הבשורה כאגודה המגישה שירות לכלל. כמו כן הוא מציב אותנו בפני הבשורה כמי שקוראים לחדש את חיי האומות והעמים, ומציעים להם תוכנית חדשה שבה יאמינו ושעל-פיה ינהגו.

א. אין ספק שהקבוצות המרכיבות את "האחים המוסלמים" מגישות שירות לכלל בכך שהן בונות מסגדים ובניינים הנלווים להם; פותחות בתי-ספר וספריות ומפקחות עליהם; מייסדות מועדונים וקבוצות [ספורט], מדריכות אותם ומטפלות בהם; חוגגות בימי הזיכרון האסלאמיים ובכך מציגות את תפארת האסלאם ואת גדולתו. ["האחים המוסלמים"] מפייסים בין האנשים בכפרים ובערים תוך השקעת מאמצים, כסף ותיווך בין העניים הנצרכים והעשירים המזניחים אותם. [כל זאת] באמצעות ארגון מעשי חסד ואיסוף כספי צדקה לשם חלוקתם במועדים ובחגים. אין ספק שהאחים עושים זאת, ויש להם חלק נכבד בכך, השבח לאל. פעילותם בתחומים האלה גברה מאוד בתקופה הזאת של הבשורה הודות להיענות שלה היא זוכה מצד האנשים ולנכונותם לקבלה. האמצעים שאותם נוקטים האחים בתחומים האלה הם ארגון, התנדבות, נכונות להיעזר בבעלי ידע וניסיון, וניהול תוכניות הסיוע – החל בהנהלת החשבונות של כספי המנויים והתורמים וכלה בחישוב ההוצאות הנחוצות עבור [מימוש] התוכניות. איננו טוענים שבהיבט הזה הגיעו מאמצי האחים לשלמות, אולם אנחנו טוענים שהם צועדים בצעדי ענק לקראת שלמות, ואלוהים הוא המעניק הצלחה וסיוע. אלה הם האחים וזאת הבשורה שלהם כקבוצה המגישה שירות לכלל.

ב. ואולם זה לא הכול. לב הבשורה של האחים הוא רעיון ואמונה שאותה הם מבקשים לנטוע בנפש האדם, אשר תחנך את דעת הקהל, תנסוך ביטחון בלב ותלכד סביבה את הרוח. זוהי הפעולה למען האסלאם ועל-פי האסלאם בכל תחומי החיים.

האמצעי שיביא להגשמתה של המטרה הזאת אינו הכסף. ההיסטוריה, מאז ראשיתה ועד היום מספרת לנו שהבשורות למיניהן אינן חייבות את ראשית דרכן לכסף, והן כלל וכלל לא קמו וניצבו בגללו. הן נזקקו לכסף בכמה מן השלבים בדרכן, אך בשום אופן לא התבססו או הסתמכו עליו. אנשי הבשורות למיניהן, וכן אלה שתמכו בהן, היו תמיד חסרי כסף; אפשר לחפש בהיסטוריה [ראיות לכך]. גם הכוח איננו האמצעי אלא הבשורה האמיתית; היא זו שבראש ובראשונה מדברת אל הרוח, ממתיקה סוד עם הלב ופותחת את המנעולים אל הנשמה. והיא לא תצלח במקל-חובלים, או בחוד הרומח והחץ. האמצעי היחידי לריכוז הבשורה ולחיזוקה – והדבר ידוע, מובן, וגלוי לכל מי שבקיא בהיסטוריה חברתית – מסתכם בשני כללים: אמונה ופעולה, אהבה ואחוה. שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ברצותו למקד את בשורתו בנפשות חבריו הקרובים, לא עשה יותר מאשר לקרוא להם אל האמונה ואל הפעולה, ואז ליכד אותם ברגשי אהבה ואחוה. כוח האמונה וכוח האחדות חברו יחדיו, והחברה שלהם הפכה לחברת מופת שסממתה היתה מוכרחה להתגלות ובשורתה היתה מוכרחה לנצח, גם אם העולם כולו היה מתייצב נגדה. המבשרים למיניהם, לפניו ואחריו, לא עשו יותר מכך: הם הטיפו לרעיון, הבהירו אותו וקראו לאנשים לדבוק בו. הם האמינו ברעיון, פעלו להגשמתו והתלכדו סביבו. כך עלה מספרם, והרעיון התחזק בקרבם עד שהגיע לבשלותו. זה חוק האלוהים ובל יעבור.

הבשורה של האחים אינה בבחינת חידוש בנוף הבשורות. היא הד לבשורה הראשונה שהדהדה בלבבות אותם מאמינים ועלתה שוב

ושוב על לשונם. הם ניסו לטעת באמצעותה אמונה בלב האומה המוסלמית, כדי שתהיה חלק מהתנהגותה ותאחד את לבה כלפיה. ואם יעשו זאת, יזכו לתמיכתו של אלוהים שירים את קרנם ויראה להם את הדרך...

אז קדימה אחים, אל האמונה והפעולה, ואל האהבה והאחוה. אלוהים עמכם וזה האמצעי [שבו עליכם לפעול]. ואלוהים אדון לדבריו.

איגרת מלחמת הקודש¹

בשם אלוהים הרחמן והרחום; השבח לאלוהים ריבון העולמים; תפילה ושלוש על אדוננו מחמד, אדון הלוחמים, העומד בראש היראים ומנהיג ימי הקרב המפוארים; ועל משפחתו וחבריו הקרובים; ועל כל מי שלוחם למען תורתו עד אחרית הימים.

מלחמת הקודש היא חובה על כל מוסלמי

אלוהים הטיל את מצוות מלחמת הקודש על כל מוסלמי כחובה מוחלטת, שאין מנוס ממנה, ואין מפלט מפניה. הוא קרא להשתוקק אליה מאוד, ורומם את מעמדם של לוחמי הקודש ושל אלה המקריבים את חייהם. אלה יזכו לגמול שאותו יקבלו רק ההולכים בדרכם ופועלים כמותם. הוא העניק להם יתרונות רוחניים וגשמיים בעולם הזה ובעולם הבא שאותם לא העניק לאחרים. הוא הפך את דמם הטהור והזך ערובה לניצחון בעולם הזה, וסיבה להצלחה ולהישגים באחרית הימים. [אלוהים] קבע עונשים כבדים לעבריינים ולמשתמטים, תיאר את דמותם כמעוררת תיעוב, והאשים אותם בפחדנות ובהשתמטות. הוא הוכיח אותם על היותם חלשים ונחשלים, והטיל עליהם בעולם הזה קלון שלא יוסר מהם עד אשר יצאו למלחמת קודש, ובעולם הבא עונש שאין מפניו מפלט גם אם יהיה להם זהב כמו באַחַד.² ההשתמטות והבריחה נחשבות לעבירות חמורות ביותר, אחת משבע העבירות שדינן מוות וכליה.

1. האיגרת הזאת נכתבה על רקע המאבק בפלסטין, אך מועד כתיבתה המדויק אינו ידוע.

2. אַחַד, הר ליד העיר אל-מדינה, שם ספגו המוסלמים, בהנהגת מחמד, תבוסה מידי בני שבט קריש בשנת 625. את התבוסה מייחס הקוראן לכך שהמוסלמים לא צייתו להוראות הנביא, בשל רצונם לזכות בשלל.

לא קיים משטר מודרני או קדום, דתי או חילוני, המגלה עניין במלחמת קודש ובלחימה, בקריאת האומה אל הדגל ובהתלכדותה כאיש אחד להגנה בכל הכוח על האמת כפי שקיים בדת האסלאם ובציוויה, בפסוקי הקוראן הנכבד, ובמסורות של הנביא הכביר, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. [כל אלה מלווים] בשפע של משמעויות נשגבות, הקוראות בשפה ברורה ובסגנון בהיר למלחמת קודש, לקרב, לחיילות, לחיזוק אמצעי ההגנה ולמאבק בכל צורותיו, ביבשה, בים וכדומה, בכל התנאים ובכל הנסיבות.

אנו נציג צד אחד של הנושא הזה באמצעות דוגמאות. לא בדרך של העמקה ממוקדת וללא ניתוח ופרשנות מסורבלת לפסוקים ולמסורות. זאת כדי שאפשר יהיה להפיק את מרב הידע על הנושא מן הביטויים הנהדרים, התיאורים הברורים, הכוונות הבהירות והעוצמה הרוחנית שבפסוקים. בקוראן הקדוש אמר [אלוהים] יתברך:

כמה מפסוקי מלחמת הקודש בספר האלוהים

1. "נכתב בספר כי מצווה עליכם להילחם, אף כי מאוס עליכם הדבר. ואולם יש אשר תמאסו בדבר-מה אף כי טוב הוא לכם, ויש אשר תאהבו דבר-מה, אף כי רע הוא לכם. אלוהים יודע את אשר לא תדעו".³ משמעות המילה "נכתב" היא צוֹנָה, כפי שאמר [אלוהים], יתברך, באותה פרשה עצמה ובאותו הנוסח וסדר המילים: "נכתב בספר כי מצווה עליכם לצום".⁴

2. "הוי המאמינים, אל תהיו כאותם כופרים האומרים על אחיהם הנוסעים בדרכים או הנתונים במסע מלחמה, אילו נשארו עמנו לא היו מתים ולא היו נהרגים. סופם שיהפוך אלוהים

3. סורה 2:216.

4. סורה 2:183.

את דְּבָרָם למקור דאבה בלבם. אלוהים הוא אשר יִחְיֶה וימית, ואלוהים מבחין באשר תעשו. אם תיהרגו במלחמה למען אלוהים, או תמותו, המחילה והרחמים מעם אלוהים טובים מכל אשר יאגרו הם. בין אם תמותו ובין אם תיהרגו, סופכם להיאסף אל אלוהים".⁵ משמעות המילים "הנוסעים בדרכים" היא יָצְאוּ למלחמה, והכוונה במילים "הנתונים במסע מלחמה" היא לחיילים לוחמים. אפשר לראות כי הפסוק הראשון משווה את המחילה והרחמים למוות ולהרג למען אלוהים, ואילו בפסוק השני לא נערכת השוואה כזאת. זאת משום שהפסוק השני אינו מתייחס למלחמת קודש אלא מציין שהפחדנות היא תכונה של הכופרים ולא של המאמינים. ניתן לראות כיצד סדר המילים בפסוק התהפך.

3. "אֵל תחשוב כי הנהרגים לַשֵּׁם אלוהים מתים המה. לא, כי חיים הם, ואצל אלוהים פרנסתם. הם שִׂמְחִים בברכה אשר הרעיף אלוהים עליהם, ויגילו באלה אשר טרם חָבְרוּ להם ונתרו מאחור, ביודעם כי לא ייפול פחד עליהם ולא יצטערו".⁶ ראה את הנוסח בשלמותו בקוראן [עד סוף פסוק 175].

4. "על כן מוטב היה אילו היו המזכרים את חיי העולם הזה תמורת העולם הבא נלחמים למען אלוהים. וכל הנלחם למען אלוהים – ייהרג או ינצח – ניתן לו שכר כביר".⁷ עיין בקטע הזה בקוראן הנכבד [פסוקים 71-78], ותראה כיצד אלוהים מעודד את המוסלמים לעמוד על המשמר ולצאת למלחמה, בודדים, קבוצות, או צבא, בהתאם למצב. [ראה] כיצד הוא מוכיח את המשתמטים, את הפחדנים, את עוברי העברה

5. סורה 156:3-158.

6. סורה 169:3-170.

7. סורה 74:4.

ואת מחפשי התועלת. כיצד הוא ממריץ להגן על החלשים, ולהציל את העשוקים. כיצד הוא משווה בין המלחמה לתפילה ולצום, ומבהיר שזהו אחד מעמודי האסלאם.⁸ כיצד הוא מפריך את ספקות המהססים, ומאמץ מאוד את ידי היראים לעמוד איתן במלחמה ולקבל את המוות בסבר פנים יפות ובאומץ לב. [וכיצד] הוא מבהיר שהמוות ממילא ישיגם, ואם ימותו במלחמת קודש, יקבלו בתמורה לחיים שכר כביר ולא יקופחו אף במקצת.

5. כל "פרשת המלקוח"⁹ מעודדת למלחמה, ממריצה להתמיד בה ומציגה כללים רבים הקשורים בה. זו הסיבה לכך שהמוסלמים הראשונים, מנוחתם עדן, הפכו אותה להמנון מלחמה שאותו קראו כל אימת שגברו הקשיים והקרב התלהט. די אם נזכיר את מאמר אלוהים יתברך מתוך הפרשה הזאת: "הֲכִינוּ כֹחַ לְקִרְאתֵם כֹּל שְׂתוּכְלוּ, וְסוֹסִים רְתוּמִים לְקִרְב, אֲשֶׁר בְּהֵם תִּזְרְעוּ מוֹרָא בְּלֵב אוֹיֵב אֱלֹהִים וְאוֹיְבֵכֶם, וּבְלֵב אַחֵרִים מְלַבְדֵם אֲשֶׁר לֹא תִכְרֹם, אֶךְ אֱלֹהִים יִכְרֶם. כֹּל אֲשֶׁר תּוֹצִיאוּ לְמַעַן אֱלֹהִים, תּוֹשֵׁב לָכֶם תְּמוֹרְתוֹ בְּמְלוּאָה, וְלֹא תִקּוֹפְחוּ."¹⁰ [בעניין הזה עוסק הקוראן מהפסוק הקודם] עד לאמירתו יתברך: "הוֹי הַנְּבִיא, דַּרְבֵּן אֶת הַמַּאֲמִינִים לְהִלָּחֵם. אִם יִהְיוּ בְּכֶם עֲשָׂרִים עֲזֵי רוּחַ, יִהְיֶה עֲלֵיכֶם לְגִבּוֹר עַל מַאֲתָיִים, וְאִם יִהְיוּ בְּכֶם מֵאָה, יִהְיֶה עֲלֵיהֶם לְגִבּוֹר עַל אֶלֶף כּוֹפְרִים, כִּי הֵם עִם אֲשֶׁר לֹא יִבִּין."¹¹

8. באסלאם הסוני מלחמת הקודש (ג'האד) אינה נכללת בין חמשת עמודי הדת (ארכאן). לא ברור על מה ביסס בנא את הקביעה הזאת.

9. סורה 8, פרשת המלקוח.

10. סורה 8:60.

11. סורה 8:65.

6. גם "פרשת ההצהרה"¹² היא כולה עידוד למלחמה והצגת כלליה. די אם נזכיר מתוכה את מאמר האלוהים, ישתבח ויתרומם, בנוגע למלחמה במשתפים,¹³ אלה המפרים ברית: "ילחמו בהם, וכך יענישם אלוהים בידיכם, וימיט קלון עליהם, ויושיט לכם עזרה כנגדם, ויביא מרפא ללבם של אנשים מאמינים".¹⁴ וכן דברי [אלוהים]: "הילחמו באנשים אשר אינם מאמינים באלוהים ולא ביום האחרון ואינם מקדשים את אשר קידשו אלוהים ושליחו, ואינם מחזיקים בדת האמת – אלה בהם אשר ניתן להם הספר"¹⁵ – עד אשר ישלמו את הגְזֵיָה¹⁶ כמו ידיהם, בעודם מושפלים".¹⁷ בנוסף, [מופיע בפרשה הזאת] גיוס כללי לקרב, בפסוקים צלולים וברורים, המסתיימים בדבריו, יתברך: "צאו למלחמה, כל קל רגליים וכבד גוף, וקומו להיאבק בהקריבכם את רכושכם ואת נפשותיכם למען אלוהים. בזאת ייטב לכם, לו רק ידעתם".¹⁸ בנוסף [קיים בפרשה] גינוי ברור של המשתמטים הפחדנים, מוגי הלב, תוך שלילת כבוד מלחמת הקודש מהם לנצח־נצחים, במאמרו יתברך: "המושאים מאחור שִׁמְחו להישאר ולא להצטרף אל שליח אלוהים, ולא אבו לקום להיאבק בהקריבם את רכושם ואת נפשותיהם למען אלוהים, ואמרו, אֵל תצאו בחום. אָמור, אש גיהנום חמה יותר, לו רק ישכילו להבין. הם יצחקו מעט ויבכו הרבה, כגמול פועלם.

12. סורה 9.

13. מְשַׁרְפָּן, משתפים: כופרים בייחודו של האל.

14. סורה 9:14.

15. אָהֵל אל־פְּתָאב: אנשי הספר, היינו, יהודים ונוצרים.

16. גְזֵיָה – מס הגולגולת המיוחד שהוטל על היהודים והנוצרים.

17. סורה 9:29.

18. סורה 9:41.

אם יחזירך אלוהים אל אחת מקבוצותיהם, ואז יבקשו כי תתיר להם לצאת עִמְךָ, אָמור, לעולם לא תצאו עוד עִמִּי, ולעולם לא תילחמו עִמִּי באויב. בפעם הקודמת חפצתם להישאר יושבים, על כן שָׁבו לַכֶּם עִם הַנְּשֹׂאִים מֵאֲחֹרָיִךְ.¹⁹

בנוסף [נכלל בפרשה הזאת] שיר הלל לעמדתם של לוחמי הקודש, ובראשם מנהיגם הנכבד, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, וברור שזוהי משימתו הטהורה ודרכם של חבריו הזכים והברוכים, [כפי שנאמר] בדבריו, יתברך: "ואולם השליח והמאמינים אשר אתו קמו להיאבק בהקריבם את רכושם ואת נפשותיהם. להם שמורה רוב טובה, והם אנשי חיל. אלוהים הכין להם גנים אשר נהרות זורמים למרגלותיהם, לנצח יהיו בהם וזוהי הזכייה הכבירה."²⁰

כמו כן [נכללת בפרשה הזאת] שבועת אמונים גורפת שאינה משאירה שום פתח הצטדקות למבקשי התירוצים, בדבריו יתברך: "אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם ובתמורה יָזְפוּ בְּגֵן עֵדֶן. הֵם יִלְחֲמוּ לִמְעַן אֱלֹהִים וַיְהִיגוּ וַיְהִיגוּ. הוּא קִיבַל עֲלֵיוּ לְקִיִּים אֶת הַבְּטַחְתּוֹ לְאִמִּיתָהּ, בְּתוֹרָה וּבְאֻוֹנֵי גִלְיוֹן וּבְקֶרֶן. הֵי שׁ נֹאמֵן מֵאֱלֹהִים לְהַבְטַחְתּוֹ? עַל כֵּן שְׁמַחוּ בְּעֶסְקָה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם! זֹהִי הַזְּכִייה הַכְּבִירָה."²¹

7. "פרשת המלחמה."²² תאר לעצמך שפרשה שלמה בספר החוכמה האלוהית נקראת "פרשת המלחמה". [הפרשה הזאת מדגישה ש]יסודות הרוח הצבאית, כפי שנהוג לומר, הם שניים: הציות והסדר. אלוהים סיכם את היסודות האלה בשני פסוקים בספרו. בנוגע לציות, מופיעה בפרשה הזאת

19. סורה 81:9-83.

20. סורה 88:9-89.

21. סורה 111:9.

22. סורה 47. נקראת גם "פרשת מחמד".

אמירתו, יתברך: "המאמינים אומרים, מדוע לא הורדה סורה ממרומים? ואולם ברדת סורה נחרצת בדבר הצורך להילחם, תראה את אלה אשר פשה הנגע בלבם נושאים מבטם אליך כמתעלפים על סף המוות. מן הראוי היה כי יישמעו וידברו בדרך ארץ, וכאשר תתברר חומרת המצב, מוטב כי יהיו כנים עם אלוהים"²³. ובנוגע לסדר, ב"פרשת שורות שורות" מופיעים דבריו, יתברך: "אלוהים אוהב את הנלחמים למענו, הערוכים שורות שורות, כמו היו מבנה יצוק"²⁴.

8. "פרשת ההכרעה"²⁵ מוקדשת גם היא כולה לאחד הקרבות של שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. היא שיר שבח והלל לאירוע מופלא שהתרחש במהלך אחת ממלחמות הקודש החביבות. האירוע התקיים בצלו של העץ המבורך²⁶ כשניתנה שבועת האמונים. תוצאותיה של השבועה הזאת לעמידה איתנה ולמוות היו שלווה וניצחון. ואלה דבריו, ישתבח: "אלוהים הפיק רצון מן המאמינים בהישבעם לך אמונים תחת העץ. הוא ידע את אשר בלבם והוריד את השלווה לשכון עליהם, ובשכר זה נתן להם הכרעה קרבה ובאה, ושלל רב אשר ייפול בידם. אלוהים אדיר וחכם"²⁷.

23. סורה 20:47-21.

24. סורה 4:61.

25. סורה 48.

26. על-פי המסורת, יצא הנביא מחמד, בשנת 628, בראש קבוצת מאמינים גדולה אל העיר מכה במטרה לקיים את מצוות העלייה לרגל. עת'מאן בן עפאן, שנשלח למכה לנהל משא-ומתן עם ראשי שבט קריש, התמהמה, ובקרבת המוסלמים התרופפו הרוחות. מחמד קיבץ את אנשיו תחת העץ הקדוש של תְּדִיבִיה, והם נשבעו לו אמונים. לאחר מכן נחתם עם אנשי מכה "חווה חדיביה" הידוע שבו הסכים מחמד לווייתורים שונים. החווה הזה, שנחתם לעשר שנים, הופר על-ידי מחמד לאחר שנתיים.

27. סורה 48: 18-19.

אלה הם, אחי, כמה מקומות שבהם מזכיר [הקוראן] את מלחמת הקודש, מתאר את מעלתה וממריץ את המאמינים אליה. [בפסוקים האלה] מופיעה הבטחה לגמול נאה ולתמורה יפה ללוחמים. ספר האלוהים מלא בפסוקים כאלה, וכאשר מדפדפים בו אפשר לראות מה כתוב בנושא הזה ומופתעים מכך שהמוסלמים מתעלמים מן השכר המובטח להם.

וכעת כמה מסורות נבואיות נכבדות בנושא הזה.

מסורות נבואיות בנושא מלחמת הקודש

1. מפי אבו הרִירָה,²⁸ עליו השלום, נמסר: שמעתי את הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אומר: "בחיי זה שנפשי בידו, לולא המאמינים שאינם רוצים לפגר אחרי, ואיני מוצא סוסים בשבילים, לא הייתי נעדר משום פלוגה לוחמת למען אלוהים. ובחיי זה שנפשי בידו, אני משתוקק להיהרג למען אלוהים, ואז לחיות מחדש, ואז להיהרג, ואז לחיות מחדש, ואז להיהרג, ואז לחיות מחדש ואז להיהרג". המסורת הזאת מופיעה אצל בַּח'ארי ומְסֻלֵם. הפלוגה היא יחידה צבאית שאינה כוללת את מפקד הצבא.
2. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר ששליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "בחיי זה שנפשי בידו, כל מי שנפגע [בקרב] למען אלוהים (ואלוהים יודע מי נפגע למענו), מגיע לתחיית המתים. צבעו הוא צבע דם, אבל ריחו ריח בושם המושק". "פגיעה" פירושה פגיעה. "נפגע" פירושו נפצע.

28. אבו הרירה (מת ב-681), אחד מחברי הנביא ומוסר מסורות מהימן.

3. מפי אנס,²⁹ עליו השלום, נמסר שאמר: דודי אנס בן נָדָר נעדר מקרב בדר³⁰ ואמר: שליח אלוהים! נעדרתי מן הקרב הראשון שבו לחמת במשתפים. אם אלוהים יעניק לי הזדמנות להיות נוכח בקרב נגד המשתפים, הוא יראה למה אני מסוגל! וכשהגיע יומו של קרב אַחַד, והמוסלמים [הובסו ו]נסו, אמר: אלוהים! אני מבקש ממך שליחה על מה שהאנשים האלה עשו (הוא התכוון לחבריו), ואני חף מעוון אלה בפניך (הוא התכוון למשתפים). לאחר מכן הוא התקדם לקראת סעד בן מַעַאד' ואמר: הוי סעד בן מעאד! בשם אלוהי הניצחון! אני מריח את ריח גן העדן מכיוון אַחַד. סעד אמר: הוי שליח אלוהים. אני לא הייתי מסוגל לעשות מה שהוא עשה! אמר אנס: מצאנו בגופתו כשמונים דקירות חרב, דקירות רומח ופגיעות קצים. מצאנו אותו הרוג אחרי שהמשתפים התעללו בגופתו. איש לא היה מסוגל לזהות אותו לבד מאחותו, שזיהתה אותו לפי אצבעותיו. אמר אנס: סברנו שהפסוק הזה הורד לכבודו ולכבוד הדומים לו: "יש בין המאמינים אנשים אשר התחייבו לאלוהים בשבועת אמת"....עד לסוף הפסוק.³¹ נמסר עליידי אל־בַּחֲאֲרִי. "מכיוון אַחַד", היינו, מצד הר אַחַד.

4. נמסר על אֵם חֲאֲרַת'ה בת סראקה שבאה לנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ואמרה: הוי נביא אלוהים, סֶפֶר לי אודות חֲאֲרַת'ה [בני] – והוא הרי נפגע בתצו של אלמוני עוד לפני קרב בדר – אם הוא בגן עדן אסבול באורך רוח, ואם לא, אבכה עליו עד מאוד. אמר: הוי אם חֲאֲרַת'ה! יש

29. אנס בן מאלפ (מת בשנת 712), אחד מחברי הנביא ומוסר מסורות מהימן.

30. קרב בדר היה הקרב הראשון שערכו המוסלמים בשנת 624. זו הייתה פשיטה על שיירה מסחרית של בני קרייש שהסתיימה בניצחון המוסלמים.

31. סורה 23:33.

מדרגות שונות בגן העדן ובנך הגיע לגן העדן העליון".
פורסם על-ידי אל-בח'ארי. "חצו של אלמוני" הוא חץ
שיווהו אינו ידוע.

"אבכה עליו עד למאוד", פירוש: אבכה עליו הרבה.

ראה אחי כיצד גן העדן גרם [לאבותינו] לשכוח דאגות
ופגעים, ועזר להם לשאת אובדן באורך רוח.

5. נמסר מפי עבדאללה בן אבו אַנְפֵּא, עליו השלום, אודות נביא
אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, שאמר: דעו
שגן העדן נמצא בצל החרבות. פורסם בידי שני הזקנים³²
וכן אבו דאוד.

6. מפי זיד בן ח'אלד אל-ג'הני, עליו השלום, נמסר ששליח
אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: מי שעוזר
ללוחם למען אלוהים, יתברך, כאילו לחם בעצמו [בקרב],
ומי שגמל חסד עם לוחם למען אלוהים, כאילו לחם בעצמו.
נמסר על-ידי בח'ארי ומסלם ואבן דאוד ואל-תַרְמֵד'י.
המשמעות של המסורת הזאת היא שלאיש הזה מגיע
שכר.

7. נמסר מפי אבו הרירה, עליו השלום, שאמר: אמר שליח
אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: מי שמקדיש
סוס [למלחמה] למען אלוהים, מתוך אמונה באלוהים ואמון
בהבטחתו, ימצא בכף המאזניים שבה יישקלו מעשיו ביום
הדין גם את האוכל של הסוס, גם את המשקה שלו וגם את
גלליו. נמסר על-ידי אל-בח'ארי.
הסוס הוא רק דוגמה לכל ציוד הנתרם למען אלוהים.

32. אל-שיח'אן, אל-בח'ארי ומסלם, שני מאספי החדית' המהימנים ביותר,
המוכרים גם בשם אל-צח'חאן (שני המהימנים).

8. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר ששאלו: הוי שליח אלוהים, מה משתווה בערכו למלחמת קודש למען אלוהים? הוא ענה: אינכם מסוגלים לעמוד בזה. אולם הוא נשאל שוב ושוב, ואז אמר: אינכם מסוגלים לעמוד בזה. לאחר מכן אמר: הנלחם למען אלוהים משתווה לזה הצם ברציפות ומאריך בקריאת פסוקי הקוראן בלי הפסקה עד שהוא חוזר ממלחמת הקודש. נמסר על-ידי "השישה"³³, להוציא אבו דאוד.

9. מפי אבו סעיד אל-ח'דרי,³⁴ עליו השלום, נמסר שאמר: אמר נביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: הריני ואספר לכם מיהו הטוב שבבני האדם, ומי הרע ביותר. הטוב שבבני האדם הוא זה הפועל למען אלוהים על גב סוסו, או על גב הגמל שלו, או על רגליו, עד המוות. האדם הרע ביותר הוא זה הקורא את ספר האלוהים בלי לשמור דבר ממנו. הובא בספרו של אל-נסאא'י.

"לא לשמור" פירושו: לא להפיק לקח, לא ללמוד מוסר ולא לקבל תוכחה.

10. מפי אבן עבאס, עליו השלום, נמסר: שמעתי את שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כשהוא אומר: שתי עיניים לא ייפגעו באש [הגיהנום]: עין שבכתה מיראת אלוהים, ועין שבילתה את הלילה בשמירה למען אלוהים יתברך. [הובא בספרו של] אל-תרמד'י.

11. מפי אבו עמירה, עליו השלום, נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אני מעדיף

33. ששת ספרי החדיית' המהימנים: אל-בח'ארי, מְסֻלִם, אל-נסאא'י, אבן-מאג'ה, אל-תרמד'י, אבו דאוד.

34. אחד מחברי הנביא, נחשב למוסר מסורות מהימן.

למות למען אלוהים מאשר להחזיק בבעלותי את כל בתי החומר ובתי הצמר. פורסם על-ידי אל-נסאא'.

"בתי חומר ובתי צמר": בתיהם של עירוניים ובתיהם של נוודים.

12. מפי ראשד בן סעד, עליו השלום, שמסר מפי אחד מחברי הנביא, שאיש אחד אמר: הוי שליח אלוהים, מדוע כל המאמינים יועמדו במבחן לאחר מותם חוץ מן המקריב עצמו במלחמה? אמר [הנביא: האיש הזה] די לו במבחן של ברק החרבות מעל ראשו. פורסם על-ידי אל-נסאא'.

זו אחת מזכויות היתר המוענקות למי שמקריב עצמו במלחמה. להלן זכויות יתר נוספות. הסכת ושמע:

13. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר ששליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: המקריב עצמו במלחמה נפגע מן המוות כמו שאחד מכם נפגע מעקיצה. אל-תרמד', אל-נסאא' ואל-דארמי. אל-תרמד' אמר על המסורת הזאת שהיא מהימנה אף כי נמסרה על-ידי מוסר אחד בלבד. זוהי זכות יתר נוספת של המקריב עצמו במלחמה.

14. מפי אבן מסעוד,³⁵ עליו השלום, נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אלוהינו, יתברך ויתרומם, אוהב את זה הנלחם למען אלוהים. זה שחוזר כאשר חבריו מובסים [ונלחם], אף כי הוא יודע במה כרוך הדבר, עד שנשפך דמו. אלוהים אומר למלאכים: הביטו אל עבדי שחזר [לקרב], בהיותו תאב לגמול שלי וירא את העונש שלי, עד שנשפך דמו. אני מעיד בפניכם שסלחתי לו.

ירא: פוחד. נשפך דמו: נפל בקרב.

35. עבדאללה אבן מסעוד – אחד המתאסלמים הראשון וחבר קרוב של מחמד.

15. מפי עבד אל־ח'יר בן ת'אבת בן קיס בן שמאס, שקיבל מאביו, שקיבל מסבו: אישה בשם אַם ח'לאד הגיעה אל שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כשפניה מכוסות ברעלה, כדי לשאול על בנה שנהרג [במלחמה] למען אלוהים יתברך. אמרו לה כמה מחברי הנביא: באת לשאול על בנך כשאת מכוסה ברעלה? אמרה: שכלתי את בני אבל לא איבדתי את צניעותי. אמר לה הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: בנך קיבל שכר כמו שני אנשים שהקריבו עצמם. אמרה: למה? אמר: כי הורגיו היו מאנשי הַסְּפָר. פורסם בידי אבו דאוד.

שכלתי את בני: איבדתי את בני.

המסורת הזאת מצביעה על כך שיש חובה להילחם באנשי הַסְּפָר, ואלוהים מכפיל את שכרו של הנלחם בהם. מלחמת הקודש אינה רק נגד המְשֻׁתְּפִים, אלא נגד כל מי שלא מתאסלם.

16. מפי סהל בן חניף, עליו השלום, נמסר ששליח אלוהים, עליו השלום, אמר: המבקש מאלוהים יתברך, בכנות, להקריב עצמו במלחמה, מגיע בעזרת אלוהים למדרגה הזאת גם אם הוא מת במיטתו. פורסם על־ידי החמישה,³⁶ אך לא על־ידי בח'ארי.

17. מפי ח'רים בן פאתכ נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: מי שמוציא סכום כסף למען אלוהים יתברך, אני ערב לו שיקבל פי שבע מאות. מובא על־ידי אל־תרמד'י, שציין אותו כמהימון, ואל־נסאא'י.

36. מְסֻלַם, אבו דאוד, אל־תרמד'י, אל־נסאא'י, אבן מאג'ה.

18. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שאמר: אחד מחבריו של נביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, עבר בנניק שהיה בו פלג מים מתוקים, והוא היה מלא התפעלות ואמר: יכולתי לפרוש מן האנושות ולהתבודד בנניק הזה. הוא סיפר זאת לנביא אלוהים שאמר: אל תעשה זאת. תפקידכם [במלחמה] למען אלוהים טוב מתפילה בבית במשך שבעים שנים. אינכם רוצים שאללה ימחל לכם ויכניס אתכם לגן עדן? הילחמו למען אלוהים שכן זה הנלחם למען אלוהים ברכיבה על גמלו, אני מעניק לו את גן העדן. נמסר על־ידי אל־תרמד'.

פלג הוא מעיין קטן.

19. נמסר מפי אל־מקדאם בן מעדי־פרב שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אצל אלוהים יש למקריב עצמו שישה יתרונות: הוא בין הראשונים שנשלח להם, מראים לו את מקומו בגן עדן, הוא מוגן מפני חיבוטי הקבר וניצל מפחד יום הדין, על ראשו מונח כתר תפארת שאבני החן שלו טובות מן העולם הזה וממה שיש בו, הוא נושא שבעים ושתיים נשים שחורות עיניים והוא יכול להשתדל למען שבעים ושניים מקרוביו. נמסר על־ידי אל־תרמד' ואבן מאג'ה.

20. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: הפוגש את אלוהים [לאחר המוות] ללא שמץ של מלחמת קודש, הרי הוא פגום. נמסר על־ידי אל־תרמד' ואבן מאג'ה.

21. מפי אנס, עליו השלום, נמסר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: המבקש בכנות להקריב עצמו, ייענה גם אם לא תיווצר הזדמנות לכך. נמסר על־ידי מְסֻלָם.

22. מפי עֵת'מאן בן עפאן, עליו השלום, נמסר שהנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: החונה בלילה אל נוכח פני האויב, ועושה זאת למענו של אלוהים יתברך ויתרומם, דומה עליו כאילו צם והתפלל אלף לילות. נמסר על־ידי אבן מאג'ה.

23. מפי אבו אל־דרדאא', עליו השלום, נמסר שנביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: קרב ימי שווה לעשרה קרבות ביבשה, וזה המיטלטל בים שווה לזה המתבוסס בדמו למען אלוהים יתברך. נמסר על־ידי אבן מאג'ה.

מיטלטל: הספינה מטה, מרעידה ומסעירה אותו. המסורת הזאת מצביעה על הקרב הימי, ומפנה את תשומת לב האומה לחובה לדאוג להגנת חופיה ולחיזוק ציה. יש להקיש מכך על [המלחמה] באוויר, ואלוהים יגמול לנלחמים למענו באוויר בכפל כפליים.

24. מפי ג'אבר בן עבדאללה, עליו השלום, נמסר שאמר: כאשר נהרג [אבי] עבדאללה בן עֵמֶר בן חזאם ביום אָחַד, אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: הוי ג'אבר, אתה רוצה שאספר לך מה אמר אלוהים, יתברך ויתרומם, לאביך? אמרתי: הבה. אמר: אלוהים אינו מדבר עם איש אלא מאחורי פרגוד, [אבל] עם אביך דיבר פנים אל פנים ואמר: הוי עבדי, בקש ממני בקשה ותיענה. אמר: אלוהי, החיה אותי ואיהרג למענך שוב. אמר: כבר קבעתי שאין חזרה לחיים. אמר: הוי אלוהים, הודע זאת לאלה שנותרו בעולם. אז הוריד אללה, יתברך ויתרומם, את הפסוק הזה: "אַל תחשוב כי הנהרגים לשם אלוהים מתים המה..." עד לסוף הפסוק.³⁷ נמסר על־ידי אבן מאג'ה.

25. מפי אנס נמסר בשם אביו, עליהם השלום, שהנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: ללוות לוחם למען אלוהים, לסייע לו בצאתו עם שחר או בשובו בערבו של יום, הדבר הזה קרוב ללבי יותר מן העולם הזה ומה שיש בו. נמסר על-ידי אבן מאג'ה.

"לסייע לו": לעזור לו. "בצאתו עם שחר": בעוזבו בבוקר. "בשובו בערבו של יום": בחזרתו בערב.

26. נמסר מפי אבו הרירה שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אלוהים [בכבודו ובעצמו] משגר לדרך שלושה [שליחי מצווה]: את הלוחם, את עולה הרגל ואת המבקר במכה. נמסר על-ידי מסלם.

27. מפי אבו דרדאא' נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: המקריב עצמו בקרב יענה אם ישתדל למען שבעים מבני ביתו. נמסר מפי אבו דרדאא'.

28. נמסר מפי עבדאללה בן עמר שאמר: אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: אם תבצעו עסקות, אשראי, או תאחזו בזנבות הבקר,³⁸ או תעבדו בחקלאות, ותנטשו את מלחמת הקודש, יטיל עליכם אלוהים קלון, שיוסר מכם רק אם תשובו לדתכם. נמסר על-ידי אחמד [אבן חנבל]³⁹ ואבו דאוד, ואל-חאכם קבע שהיא מסורת מהימנה.

29. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שאמר: שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, וחבריו יצאו בחיפזון, כדי להקדים את המשתפים ב[קרב] בדר, וכשהגיעו המשתפים אמר נביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו

38. תיאור לעגני לתאבי הבצע, המזניחים את מלחמת הקודש.

39. אחמד אבן חנבל (מת ב-855), אבי אסכולת ההלכה החנבלית.

לשלום: קדימה לגן עדן שגודלו כגודל השמים והארץ! אמר עֲמִיר בן אל־חֶמְאָם: הידד, הידד! אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: מה גרם לך לומר הידד, הידד? שום דבר, הוי שליח אלוהים, לבד מן הרצון להיות אחד מאנשי גן עדן. אמר [הנביא]: הרי שאתה מאנשי גן עדן. אמר: והוא הוציא תמרים מצקלונו והחל לאכול מהן, ואז אמר: אם אחיה עד שאסיים את התמרים שלי, יהיו לי חיים ארוכים. והוא זרק את התמרים שעוד היו לו, ואז הוא נלחם [באויב] עד שנהרג. נמסר על־ידי מסלם.

30. מפי אבו עֲמֵרָאן נמסר שאמר: נלחמנו בעיר קונסטנטינופול, והם הוציאו נגדנו קבוצה ענקית של רומאים, ויצאו נגדם מוסלמים במספר דומה, ואף יותר, והממונה על החיילים המצרים היה עֲקָבָה בן עֲאֵמֵר, והמפקד הראשי היה פדאלה בן עֲבִיד. אחד המוסלמים התנפל על הביזנטים וחדר ביניהם, והאנשים צעקו ואמרו: אלוהים אדירים! הוא מאבד עצמו לדעת. קם אבו איוב אל־אנצארי⁴⁰ ואמר: הוי אנשים! אתם מפרשים את הפסוק הזה כך, אולם כשהורד [הפסוק], כוונתו הייתה אלינו, התומכים.⁴¹ כאשר העניק אלוהים עוז לאסלאם, ורבו תומכיו, אמרנו זה לזה בשקט, בלי ששליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ישמע: הנה כספנו התמעט, והנה אלוהים העניק עוז לאסלאם, ורבו

40. אבו איוב אל־אנצארי, תושב העיר אל־מדינה. על־פי המסורת, בהגיעו לאל־מדינה עצר גמלו של מחמד וברך ליד ביתו של אבו איוב, וכך נבחר הבית למקום משכנו של הנביא. אבו איוב נהרג בסביבות שנת 674 בקרב ליד חומות קונסטנטינופול, ועל קברו נבנה מסגד. במסגד הזה נהוג היה לערוך את טקסי ההכתרה של הסולטנים העות'מאנים.

41. חבריו של הנביא היו מחולקים לשתי קבוצות: מְהַאֲרֹון (מהגרים, אלה שהגיעו עמו ממכה) ואֲנֻצָאר (תומכים, תושבי אל־מדינה).

תומכיו: מה יקרה אם נרדוף אחר הממון ונפעל גם להשיב לעצמנו את מה שאבד? אז הוריד אלוהים יתברך לנביאו תשובה לאמירה שלנו: "...ואל תורידו לטמיון את מעשה ידיכם"⁴²... הכוונה בטמיון היא רדיפת הממון והשגתו, שהרי הפסקנו כתוצאה מכך להילחם. אבו איוב לא פסק ללחום למען אלוהים עד שנקבר באדמת ביזנטיון. נמסר על-ידי אל-תרמד'.

יש לשים לב לכך שאבו איוב, כאשר אמר זאת היה כבר בגיל מתקדם. הוא עבר כבר את הנעורים ואת גיל העמידה, ועם זאת לבו ורוחו ואמונתו בתמיכה באל ובתפארת האסלאם הם אות ומופת לנעורים מלאי עוצמה.

31. מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שנביא אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: מי שמת בלי לצאת לקרב ובלי שלבו יצונו לעשות זאת, מת מוות של כפירה. נמסר על-ידי מסלם ואבו דאוד, ורבות הן המסורות הדומות לה. [קיימות] מסורות נכבדות בנושא הזה ודומות לה, ואודות הקרב הימי ויתרונו על הקרב היבשתי כמה מונים, וקרבות נגד אנשי הספר. כמו כן [קיימות מסורות] המפרטות את כללי הקרב יותר משיכול להכיל ספר עב כרס. תשומת לבכם מופנית לספר: "לקח בנושא הקרב, מלחמת הקודש, וההגירה, מתוך דברים שנאמרו על-ידי אלוהים ושליחו", פרי עטו של מר חסן סדיק חאן, [ספר] החוקר את נושא מלחמת הקודש.⁴³ [וגם] לספר "מבועי הכיסופים לנפילת האהובים ומעורר האהבה אל ארץ החמדה"⁴⁴, וכן מה

42. סורה 2:195.

43. חסן סדיק חאן (מת ב-1890), מלומד מוסלמי-הודי.

44. ספר על מעלות מלחמת הקודש פרי עטו של אבן אל-נחאס (מת ב-1410), איש דת שפעל בדמשק.

שהובא בספרי המסורת כולם. בפרק על מלחמת הקודש תראה מסורות רבות וטובות.

דין מלחמת הקודש אצל חכמי הפסיקה של האומה

הצגתי את הפסוקים הנכבדים ואת המסורות הנאצלות על מעלת מלחמת הקודש. ברצוני להביא מעט ממה שאמרו פוסקי אסכולות ההלכה, עד האחרונים שבהם, על כללי מלחמת הקודש והחובה להיות מוכן לה, כדי להבהיר עד כמה הפסיקה האומה האסלאמית לקיים את כללי דתה בנושא מלחמת הקודש, על-פי כל השיטות באסלאם, בכל תקופה, ולכן הסכיתו ושמעו:

1. מחבר "ביאור הנהרות הנשפכים אל הים"⁴⁵ אומר, כשהוא קובע את דיניה של מלחמת הקודש באסכולה החנפית: מבחינה לשונית, מלחמת הקודש פירושה השקעת מאמץ מקסימלי, באמירה ובמעשה, ומבחינה משפטית [פירושה] הריגת הכופרים או פגיעה בהם בדרכים שונות, שלילת ממונם, הרס מקדשיהם וניפוץ אליליהם. הכוונה היא השקעת מאמץ לחיזוק הדת באמצעות מלחמה באנשי אזור המלחמה⁴⁶ ובבני החסות⁴⁷ (אם ימרדו) ובחוזרים מן הדת⁴⁸ שהם הכופרים המאוסים ביותר, שכן הם מורדים בדת לאחר קבלת האסלאם, וברשעים. בתחילה זה מוטל עלינו

45. מג'מע אל-אנהר פי שרח מלתקא אל-אבחר – ביאור מודרני לספר מלתקא אל-אבחר שכתב איש ההלכה החנפי אבראהים אבן מחמד אל-חלבי (מת ב-1549).

46. דאר אל-ח'רב – האזור שאינו בשליטת האסלאם בניגוד לדאר אל-אסלאם, אזור האסלאם.

47. אַהַל אל-ד'מה – יהודים ונוצרים הנמצאים באזור האסלאם במעמד בני חסות.

48. מרתדון – חוזרים מן הדת, היינו, מי שהיו מוסלמים וכפרו. דינם הוא מוות.

כחובה על הכלל,⁴⁹ זאת אומרת, חובה עלינו לפתוח במלחמה נגדם אחרי שבשורת האסלאם תגיע לידיעתם, גם אם אינם נלחמים בנו. חובה על המנהיג לשלוח צבא אל אזור המלחמה בכל שנה, פעם או פעמיים, ועל צאן מרעיתו לסייע בידו. אם חלק מן האנשים ממלאים את החובה הזאת, היא אינה מוטלת על האחרים, ואם החובה אינה יכולה להתבצע באמצעות האנשים האלה [בלבד], מעגל החובה מתרחב אל הקרובים [למקום] על-פי מידת קרבתם. ואם לא ניתן לבצע את החובה אלא באמצעות כלל האנשים, אזי היא הופכת לחובה אישית, כמו התפילה. החובה מקורה בדברי [אלוהים] יתברך: "...הרגו את המשתפים..."⁵⁰ ובדברי [הנביא], עליו השלום: מלחמת הקודש היא חובה עד יום תחיית המתים, ואם הציבור אינו ממלא את החובה הזאת, רובצת עליו אשמה... עד לאמירתו: אם האויב התגבר על עיר מערי האסלאם, או על אחד האזורים השייכים לו, החובה הופכת להיות חובה אישית, וגם האישה והעבד יוצאים למלחמה בלי לבקש רשות מן הבעל או האדון. כמו כן, גם הילד יוצא [לקרב] ללא רשות הוריו, והלוונה ללא רשות מלווהו.

ובספר "הים" החנפיים⁵¹ מובא: אם אישה מוסלמית נשבתה במזרח, חובה על אנשי המערב להציל אותה כל עוד לא יפגעו מבצריהם ורכושם. עד כאן.

49. פְּרָד פְּפֵאִיהַ – חובה החלה על כל החברה המוסלמית, בניגוד לפְּרָד עֵין – שהיא חובה אישית המוטלת על כל אחד ונחשבת לחמורה יותר. פרד עין מחייב כל אדם, כולל נשים וילדים.

50. סורה 9:5: "עם תום החודשים הקדושים, הרגו את המשתפים בכל מקום אשר בו תמצאום, ותפסו אותם וכתרו אותם ואָרְבוּ להם בכל אתר ואתר."

51. כוונתו של בנא לספר אל-בַּחַר אל-רֵאא'ק – שֵׁרַח כְּנֻז אל-דִּקְאָא'ק (הים המזוקק – ביאור אוצר הדקויות) של איש הדת זין אל-דין אבן נג'ים, איש הלכה מצרי חנפי שמת ב־1562.

2. מחבר הספר "צידה לדרך להולך בדרך הישר באסכולת האמאם מאלֶפ"52 כתב: מלחמת הקודש למען אלוהים, כדי לרומם את דבר אלוהים, יתברך, בכל שנה, היא חובה על הכלל, ואם יש כמה שמקיימים אותה, האחרים פטורים ממנה. היא הופכת לחובה אישית כמו התפילה והצום באמצעות החלטה של המנהיג או התקפה של האויב על מקום יישוב. החובה מוטלת עליהם ועל מי שקרובים אליהם אם הם אינם יכולים לקיים אותה בעצמם, והיא מוטלת על האישה ועל העבד במצב הזה גם אם הבעלים או הבעל או האדון או בעל החוב (במקרה של חוב) מונעים זאת מהם. [המלחמה] היא חובה אישית גם במקרה של נדר. ההורים יכולים למנוע [מן הילד] את קיום המצווה רק במקרה של חובה על הכלל. פדיון שבויים מידי [האויבים] אנשי אזור המלחמה, אם אין להם כסף להשתחרר, הוא חובה על הכלל גם אם הדבר מצריך לקבץ את כל כספי המוסלמים. עד כאן.

3. ובנוסף ספר "השיטה הברורה" של חכם ההלכה אלֶ־נווי,53 באסכולה השאפעית: מלחמת הקודש בתקופת שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, הייתה חובה המוטלת על הכלל, ויש האומרים חובה אישית. מאז קיימים שני מצבים ביחס לכופרים: האחד – שהם בארצם, ואז מדובר בחובה על הכלל, ואם מקיימים אותה המוסלמים שעליהם חלה החובה, האחרים פטורים. והמצב השני – כשהם חודרים לאחת מן הארצות שלנו. אז חייבים תושבי הארץ להתגונן ככל יכולתם, ואם יש אפשרות להתכונן למלחמה, קיימת

52. בלע'ת אל־סאלכ לאקרוב אל־מסאלכ – ספר הלכה מאלכי פרי עטו של אחמד אבן מחמד אל־סאוי (מת ב־1825).

53. יחיא אבן שרף אל־נווי (מת ב־1277) – איש דת סורי. ספרו המופיע כאן נקרא בערבית אל־מנהוג'.

חובה לעשות ככל האפשר גם על העני והילד והלווה והעבד
ללא [קבלת] רשות.

4. ובספר "אל-מע'ני"⁵⁴ של אבן קדאמה החנבל⁵⁵ הוא אומר:
מלחמת הקודש היא חובה המוטלת על הכלל. אם יש כאלה
המקיימים אותה, האחרים פטורים ממנה. היא הופכת לחובה
אישית במקרים הבאים:

א. במקרה של עימות בין שני צבאות, כאשר שתי יחידות
חיילים נלחמות זו בזו, על הנוכחים חל איסור לפרוש, וחלה
חובה אישית על כל אחד להישאר במקום.

ב. אם הכופרים תוקפים ארץ, חלה חובה על תושביה
להילחם בהם ולהדוף אותם.

ג. אם המנהיג מזעיק את האנשים למלחמה, הם חייבים
להתגייס למענו, והוא חייב לעשות זאת לפחות פעם בשנה.

אמר אבו עבדאללה:⁵⁶ איני מכיר שום חובה נעלה יותר
ממלחמת הקודש. והקרב בים נעלה יותר מקרב היבשה. אמר
אנס בן מאלכ, עליו השלום: שליח אלוהים, תפילת אללה
עליו וברכתו לשלום, ישן, ואז הוא התעורר וצחק. אמרה
אם חראם:⁵⁷ אמרתי: מה הצחיק אותך שליח אלוהים? [והוא
ענה:] אנשים מבני האומה שלי יצאו לקרב למען אלוהים
כשהם רוכבים על גלי הים כמלכים על כיסא מלכותם.
[מסורת] שמוסכם עליה שהיא מהימנה. בסוף המסורת הזאת
[מסופר ש]אם חראם ביקשה מהנביא, תפילת אללה עליו
וברכתו לשלום, שיתיר לה להיות אחת מהם, והוא התיר לה,

54. אל-מע'ני, היינו, מי שאינו זקוק לאיש. משמש גם אחד משמותיו של אללה.

55. עבדאללה אבן קדאמה (מת ב-1223) – איש הלכה סורי.

56. הכוונה לאמאם אחמד אבן חנבל, אבי האסכולה החנבלית.

57. אם חראם – אישה שהשתתפה בקרבות, ומתה בקפריסין בתקופת הח'ליפה
מעאוויה.

והיא נסעה עד ששטה על הים באחד מציי המוסלמים אשר כבשו את האי קפריסין, והיא מתה באי ונקברה בו, ושם הוקמו מסגד וגלעד לזכרה, עליה השלום.

5. נאמר בספר "עוטה העדיים" של אבן תִּזְם מן האסכולה

הזאהרית:⁵⁸ מלחמת הקודש היא חובה על המוסלמים, ואם יש כאלה ההודפים את האויב ונלחמים בו על אדמתו, ומגנים על ערי הספר של המוסלמים, אזי פטורים הנותרים מן החובה, ואם לא, לא. אמר אלוהים ישתבח: "צאו למלחמה, כל קל רגליים וכבד גוף, וקומו להיאבק בהקריבכם את רכושכם ואת נפשותיכם למען אלוהים".⁵⁹ אין להצטרף למלחמה מעין זו אלא ברשות שני ההורים אלא אם כן האויב מתקיף קבוצת מוסלמים. אז חובה על כל מי שיכול לעזור להם לצאת ולהושיע אותם, ברשות ההורים או בלעדיה, אלא אם כן היעדרו [של הילד] עלול לפגוע עד אובדן באחד מהם. אסור לו לעזוב את אחד מהוריו שעלול להיפגע.

6. אמר אל־שוכאני בספרו "הזרם השופע":⁶⁰ ההוכחות

המובאות בנוגע לחובת מלחמת הקודש בקוראן ובנוהג הנביא רבות הן משנוכל לכתוב אותן כאן. זו חובה המוטלת על הכלל, ואם יש כאלה המקיימים אותה, פטורים האחרים. אולם עד שאותם אנשים יקומו למלא את חובתם, מלחמת הקודש היא חובה אישית המוטלת על כל מי שחייב במצוות.

58. אל־מחלא – ספרו של עלי אבן אחמד אבן חזם (מת ב־1064), איש דת שחי בספרד ומילא גם תפקידים מדיניים בחצר הח'ליפה האומיי בקורדובה. האסכולה הזאהרית נקראת על שמו של איש הדת דאוד אל־זאהרי, בן המאה התשיעית, שדגל בהפעלה מוחלטת של שיקול דעת בפסיקה.

59. סורה 9:41.

60. אל־סיל אל־ג'ראר – ספרו של מחמד אל־שוכאני (מת ב־1834), איש דת תימני.

כמו כן חובה על כל אחד להתגייס לצבא אם הוא נקרא על-ידי השליט, ואז מוטלת עליו חובה אישית. מכל זה אתה רואה בעליל כיצד חכמי הדת, אלה המשתמשים בשיטת ההשתדלות ואלה המשתמשים בשיטת החיקוי,⁶¹ ראשונים ואחרונים, מסכימים שמלחמת הקודש היא חובה המוטלת על כלל האומה המוסלמית בנוגע להפצת הבשורה, וחובה אישית היא להגן עליה מפני מתקפת הכופרים. המוסלמים כעת, כידוע, מושפלים על-ידי זרים, נשלטים על-ידי כופרים, אדמתם נרמסת וכבודם מחולל, יריביהם מנהלים את ענייניהם וטקסי דתם מבוטלים בתוך ביתם, נוסף על אוזלת ידם בהפצת תורתם. חובה אישית היא, שאין להימלט מפניה, על כל מוסלמי להתכונן ולקבוע בלב את כוונת מלחמת הקודש, להכין את הכלים לקראתה עד שתבוא ההזדמנות, עד שאלוהים יגזור גְזֵרָה שצריך יהיה לבצעה.

ראוי לציין בסוף המחקר הזה שהמוסלמים בכל תקופה, לפני התקופה האפלה הזאת שבה מת עוז רוחם, לא נטשו את מלחמת הקודש ולא הזניחו אותה. אפילו בקרב חכמי הדת, והצופים, ובעלי המלאכה, ואחרים, נשבה רוח המוכנות [למלחמת הקודש]. חכם ההלכה הסגפן, עבדאללה בן אל-מבארק,⁶² התנדב רוב זמנו לעסוק במלחמת קודש, ועבד אל-ואחד בן זיד הצופי הסגפן⁶³ נהג כך, ושקיק אל-בלח'י,⁶⁴ מי שהיה שיח' צופי בזמנו, עורר את עצמו

61. שיטת האג'ת'האד (הפעלת מאמץ, השתדלות) היא שיטת פסיקה המאפשרת שיקול דעת לפוסק. ראו: פתח דבר. שיטת התקליד (חיקוי) מחייבת את הפוסק להסתמך על קודמיו, היינו, על ספרי הלכה.

62. עבדאללה בן אל-מבארק – איש דת בן המאה השמינית.

63. עבד אל-ואחד בן זיד – דרשן בן המאה השמינית בעיר בצרה.

64. שקיק אל-בלח'י, איש דת בן המאה השמינית באזור ח'ראסאן (איראן של היום).

ואת תלמידיו למלחמת קודש. ואל־בדר אל־עיני,⁶⁵ הפרשן של אל־בח'ארי, איש ההלכה והמסורת, היה יוצא לקרבות במשך שנה, ולומד לימודי דת במשך שנה, ועולה לרגל במשך שנה. והשופט המאלכי אסד בן אל־פֶּראת⁶⁶ היה בזמנו מפקד הצי, והאמאם אל־שאפעי יכול היה לירות עשרה [חצים] ולא להחטיא אפילו פעם אחת.

כך היו הקדמונים, עליהם השלום. איפה אנחנו ואיפה ההיסטוריה [המפוארת] הזאת?

מדוע נלחם המוסלמי?

הייתה תקופה שאנשים גינו את האסלאם בשל החובה לנהל מלחמת קודש וההיתר להילחם עד אשר יתגשם הפסוק: "עוד נראה להם את אותותינו בכל קצות הארץ ובהם עצמם, ואז יתברר להם כי אמת הוא".⁶⁷ והנה כעת הם מודים בכך שהמוכנות [למלחמה] היא הערובה הטובה ביותר לשלום. אלוהים הטיל את חובת מלחמת הקודש על המוסלמים לא ככלי לתוקפנות ולא כאמצעי להשגת תענוגות אישיים, אלא לשם הגנה על התורה האסלאמית, לשם הבטחת השלום וכמכשיר [לקידום] השליחות הכבירה שאת הנטל שלה נושאים המוסלמים; שליחות שמטרתה להראות לבני האדם את הדרך לאמת ולצדק. והרי האסלאם, כשם שהטיל את חובת הקרב, הדגיש את [חשיבות] השלום, [ואלוהים] יתברך ויתרום, אמר: "אם ייטו לשלום, נְטָה לו גם אתה, והיִסְמַךְ על אלוהים".⁶⁸

65. מחמוד בדר אל־דין אל־עיני (מת ב־1451) – יליד סוריה ומקורב לשליטים הממלוכים שמקום מושבם היה בקהיר.

66. אסד בן אל־פֶּראת (מת ב־828) – שופט בעיר קירואן (בתוניסיה של היום). פיקד על הצי האסלאמי שפלש לסיציליה, שם נהרג.

67. סורה 41:53.

68. סורה 8:61.

המוסלמי יצא לקרב ובלבו דבר אחד: להילחם כדי שדבר אלוהים יינשא ברמה. דתו הטילה עליו את החובה שלא לערב בכוונה הזאת מטרה זרה. בקשת הכבוד אסורה עליו, והפגנת רושם אסורה עליו, ואהבת הממון אסורה עליו, והשתוקקות לביזה אסורה עליו, ושאיפה לניצחון ללא סיבה מוצדקת אסורה עליו. רק דבר אחד מותר לו: להקריב את דמו ורוחו למען אמונתו ולמען ישכילו בני האדם.

נמסר מפי חֵאֲרַת' בן מִסְלַם בן אֶלְ-חֵאֲרַת', מפי אביו, שאמר: נשלחנו עליידי שליח אלוהים, תפילת אללה וברכתו לשלום, למלחמה. כאשר הגענו לשדה הקרב האצתי בסוסי, ועברתי על־פני חברי, ונתקלתי באויבים כשהם שואגים שאגות קרב. אז אמרתי להם: אִמְרוּ אֵין אֱלוֹהִים מִבְּלַעֲדֵי אֱלֵלָה וְתִינְצְלוּ. והם אמרו זאת. גערו בי חברי ואמרו: בגללך איבדנו את השלל. כשהגענו לשליח אלוהים, עליו השלום, סיפרו לו מה שעשיתי, והוא קרא לי ושיבח אותי על מעשי, ואז אמר לי: אלוהים, ישתבח, רשם לך כך וכך שכר על כל אדם. באשר אלי, אכתוב לך כתב חסות שישמש אותך לאחר מותי. ואכן כך עשה, חתם על המכתב ומסרו לי. פורסם על־ידי אבו דאוד.

ומפי שִׁדְאָד בן אֶלְ-הֵאֲדִי, עליו השלום, נמסר: אדם אחד מן הנוודים בא והביע נאמנותו לנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ואמר לו: אני אלך אתך. והנביא סיפח אותו לכמה מחבריו. והיו מסעות קרב שבהם נלקחה ביזה אשר חולקה, והנביא לקח חלק. ואמר [הנווד] מה זה? אמר: לקחתי חלק בשבילך. אמר: לא בגלל זה הצטרפתי אליך. הצטרפתי אליך כדי שיירו בי בחץ כאן – והוא הראה בידו על צווארו – ואמות ואכנס לגן עדן. אמר [הנביא]: אם אתה אומר זאת בכנות, יגלה אלוהים כנות כלפייך. הם התעכבו זמן־מה, ולאחר מכן יצאו לקרב שבמהלכו הובאה לנביא גופתו [של הנווד] שנהרג מחץ אשר פגע בו במקום שעליו הצביע [בצוואר].

אמר הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: האם זה הוא? אמרו: כן. אמר: הוא דיבר בכנות לאל, ואלוהים גילה כנות כלפיו. לאחר מכן עטפו אותו בגלימת הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, והנביא הלך לפני ארונו והתפלל עליו. החלק שנגלה מתפילתו היה: אלוקי, זה עבדך שיצא ללכת בדרכך, ומת מות קדושים, ואני מעיד על כך. פורסם על-ידי אל-נסאאי.

ומפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שאיש אחד אמר: הוי שליח אלוהים, [מה דינו של] אדם הרוצה להילחם למען אלוהים, אך גם משתוקק לחלק בעולם הזה? אמר: אין לו שכר. והוא חזר על השאלה שלוש פעמים, ובכל פעם ענה [הנביא]: אין לו שכר. פורסם על-ידי אבו דאוד.

מפי אבו מוסא, עליו השלום, נמסר שאמר: שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, נשאל: הנלחם באומץ, הנלחם בהתלהבות והנלחם למראית עין – מי מהם בדרך האלוהים? אמר: זה הנלחם כדי שדבר אלוהים ישרור ברמה נמצא בדרך אלוהים. פורסם על-ידי חמשת ספרי [החדית' המהימנים].

כשאתה קורא על המאורעות שעברו על חברי הנביא, עליהם השלום, וכיצד התנהגו בארצות שכבשו, אתה נוכח עד כמה פרשו מהנאות ומתענוגות, ועד כמה התמסרו למטרתם הבסיסית, המקורית, והיא הובלת האנושות אל האמת, כדי שדבר אלוהים ישרור ברמה. אתה רואה [בעליל] עד כמה שגויה האשמה שהוטחה בהם, עליהם השלום, כאילו כל מה שרצו היה שלל, ושליטה בעמים אחרים, וגריפת רווחים.

החמלה במלחמת הקודש האסלאמית

מכיוון שמטרת מלחמת הקודש האסלאמית היא אצילית מאין כמותה, גם כליה הם נעלים ביותר. אלוהים אסר תוקפנות, ואמר, ישתבח שמו: "אל תשלחו יד [ראשונים]. אלוהים אינו אוהב את

השולחים יד [ראשונים]".⁶⁹ הוא ציווה לנהוג בצדק גם כלפי אויבים ויריבים, ואמר, ישתבח שמו: "אל תגרום לכם טינתכם לאנשים לנהוג באי-צדק. נְהָגוּ בצדק, כי אין קרוב מזה ליראת שמים".⁷⁰ [אלוהים] הנחה את המוסלמים לגלות רחמנות מְרִבִּית; כאשר הם נלחמים, הם אינם שולחים יד, אינם פורקים עול, אינם גונבים, אינם גוזלים ממון, אינם פוגעים בכבודו של איש, ואינם גורמים נזק [מיותר]; במלחמה אין לוחמים טובים מהם, ובעת שלום אין דורשי שלום כמותם.

מפי בְּרִידָה, עליו השלום, נמסר שאמר: שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כאשר מינה מפקד על צבא או יחידה צבאית, הוא מסר לו אישית הנחיות ספציפיות לאמונה באל, יתברך, וליחס טוב כלפי המוסלמים שאתו, ואז היה אומר: הילחמו בשם אלוהים, למען אלוהים, הילחמו בכופרים באלוהים. הילחמו, אך אל תתנהגו בקנאות מופרזת, אל תרמו, אל תתעללו [בגופות], ואל תהרגו ילדים. נמסר על-ידי מסלם.

מפי אבו הרירה, עליו השלום, נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, עליו השלום: כשאחד מכם נלחם, עליו להימנע מלהכות בפְּנִים. פורסם על-ידי שני הזקנים.

מפי אבן מסעוד, עליו השלום, נמסר שאמר: אמר שליח אלוהים, עליו השלום: הצנועים באנשים הם הלוחמים המאמינים. פורסם על-ידי אבו דאוד.

מפי עבדאללה בן זייד אל-אנצארי, עליו השלום, נמסר שאמר: שליח אלוהים, עליו השלום, אסר את הביזה ואת ההתעללות [בגופות]. פורסם על-ידי אל-יבח'ארי.

69. סורה 2:190.

70. סורה 5:8.

כמו כן הובאו איסורים על הריגת נשים, ונערים, וזקנים, וחיסול פצועים, והטרדת נזירים ופרושים, וכל איש דת שאינו לוחם. איפה החמלה הזאת ואיפה מלחמות בני הציוויליזציה [המודרנית], החונקים [בגזים] ומבצעים מעשי זוועה נתעבים? איפה החוק הבין־לאומי שלהם לעומת הצדק האלוהי הכולל? אלוהי! הדרך את המוסלמים בדתם, והצל את העולם מן המעשים האפלים האלה, באורו של האסלאם.

דברים [נוספים] הקשורים למלחמת הקודש

בקרב מוסלמים רבים מצאה מהלכים הדעה שלפיה מלחמה באויב היא מלחמת קודש קטנה, וכי יש מלחמת קודש גדולה יותר, היא המלחמה ביצר. רבים מהם מביאים כהוכחה את המסורת הבאה: חזרנו ממלחמת הקודש הקטנה אל מלחמת הקודש הגדולה יותר. שאלו: מהי מלחמת הקודש הגדולה יותר? אמר [הנביא]: המלחמה בלב או המלחמה ביצר.⁷¹

יש כאלה המנסים בכך להסיט את האנשים מן המאבק החשוב באמת, מן הצורך להיות מוכן לקראתו, מן הנכונות להילחם ולאמץ את דרכה של מלחמת הקודש. המסורת הזאת אינה מהימנה. אמר אלי־חאפז אבן חג'ר,⁷² הנחשב לסמכות עליונה בתחום המסורות, בספרו "לכּוּן את הקֶשֶׁת": אמירה ביחס למלחמת היצר היא אמירה ידועה, שחוזרים עליה רבות, ומדובר באמירה של אבראהים בן עבלה.

71. התפיסה הבאה לידי ביטוי במסורת הזאת היא תפיסה צופית שלפיה המאבק בנפש האדם חשוב יותר ממלחמתו בפועל באויב החיצוני. כפי שנראה להלן, בנא, למרות השקפת עולמו הצופית, התנגד לתפיסה זאת.

72. אלי־חאפז אבן חג'ר אל־עסקלאני (מת ב־1448) – חכם דת מצרי שאפעי. ספרו המוזכר כאן הוא **תסדיד אלי־קַס**.

אל-עראקי⁷³ אמר בספרו "לימוד מסורות השבטים": אל-ביהקי⁷⁴ מסר את המסורת הזאת עם שושלת מוסרים לא מהימנה, מפי ג'אבר,⁷⁵ ואל-ח'טיב⁷⁶ מסר אותה בספר ההיסטוריה שלו, מפי ג'אבר. בכל מקרה, גם אם היא [המסורת] נכונה, היא לא אומרת בשום אופן שיש להפסיק את מלחמת הקודש ולוותר על הנכונות להציל את ארצות האסלאם תוך הדיפת עריצות הכופרים. משמעותה היחידה היא שיש חובה להילחם ביצר כדי לשעבד אותו לאל בכל מעשיו. חשוב לדעת זאת.

יש דברים נוספים הקשורים למלחמת קודש, כמו הציווי לסור מן הרע ולעשות טוב. זה מובא במסורת האומרת: מלחמת קודש חשובה מאין כמותה היא לומר מילת אמת לשליט עריץ.

אולם איש מכל העושים זאת אינו מקבל גמול על הקרבה עצמית ועל מלחמת קודש כפי שמקבל זה ההורג והנהרג למען אלוהים.

אחרית דבר

הוי אחים! האומה היודעת את מלאכת המוות, והיודעת כיצד למות בצורה מכובדת, אלוהים מעניק לה חיי אושר בעולם הזה ותענוגות נצח בעולם הבא. מהו דמיון הכזב הזה שהשפיל אותנו אם לא אהבת העולם הזה ושנאת המוות; הכינו עצמכם לפעולה כבירה, והשתוקקו למוות, כדי שיוענקו לכם החיים.

73. אל-חאפז אל-עראקי (מת ב-1403) – חכם דת ממוצא כורדי שחי בקהיר. ספרו המוזכר כאן הוא תח'ריג' אחאדית' אל-אחיאא'.

74. אבו בכר אחמד אל-ביהקי (מת ב-1066) – איש הלכה שאפעי.

75. ג'אבר אבן עבדאללה – יליד אל-מדינה, אחד מחברי הנביא ומקור למסורות רבות עליו.

76. אל-ח'טיב אל-בע'דאדי (מת ב-1071). ספר ההיסטוריה שלו המוזכר כאן הוא ההיסטוריה של בגדאד (תאריח' בע'דאד).

דעו שאין מפלט מן המוות; הוא מתרחש רק פעם אחת, ואם תקפידו שהוא יהיה בדרכו של אלוהים, יהיה זה הרווח שלכם בעולם הזה, והגמול לעולם הבא. מה שיקרה לכם הוא רק מה שאללה הועיד לכם, לכן חשבו היטב על המאמר של אלוהים יתברך ויתרומם: "לאחר הייסורים הפיל עליכם תנומת רוגע; היא עטפה קבוצה אחת מכם, ואילו קבוצה אחרת, נפשם מלאה דאגה, וחשבו על אלוהים מחשבות שלא היתה בהן אמת, מחשבות של תקופת הבערות. אָמרו: דבר לא ניתן לנו. אָמור, הדברים כולם ביד אלוהים. הם מסתירים בלבם את אשר לא יגלו לך; הם אומרים: לו רק היה הדבר בידינו, לא היינו באים להיהרג כאן. אָמור, גם אם הייתם נשארים בבתיכם, אלה אשר נכתב בספר כי ימותו, היו יוצאים אל מקום נפילתם. כך יבחן אלוהים את נפשכם וימָרַק את אשר בלבכם, כי אלוהים יודע חקְרֵי לב".⁷⁷

עשו למען מוות נכבד ותזכו באושר שלם. יעניק אלוהים לנו ולכם את הכבוד להקריב עצמנו למענו.

חסן אל-בנא

בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם¹

בשם אלוהים הרחמן והרחום.

אל ראש הממשלה מתוקף היותו ראש וראשון לנושאים באחריות.
אל חברי המוסדות הייצוגיים השונים מתוקף היותם נושאי
הרשמיים של בשורת סדרי האסלאם.
אל ראשי המוסדות העממיים, המדיניים, הלאומיים והחברתיים
מתוקף היותם מנהיגי דעת הקהל המכוונים את המוני העם.
אל כל מי שטובת העולם ושלטון האדם בו קרובים ללבו.
אל כל אלה אכוון את מילותי מתוך נאמנות וקיום חובת הקריאה
לאמת...

הלוא הכרזתי – אלוהים הֵיָה עָדִי.

חסן אל־בנא

1. האיגרת הזאת מורכבת מסדרה ארוכה של מאמרים שפורסמו ביומון
ג'רידת אל־אח'ואן אל־מסלמין בנובמבר–דצמבר 1947, כנראה, על רקע
הקמתה של פקיסטאן. הסדרה נקראת: "הלוא הכרזתי – אלוהים הֵיָה עָדִי"
(משפט הלכות מנאמו האחרון של מחמד בעת העלייה לרגל שבה נפרד מן
המאמינים), והיא מחולקת על־פי נושאים. להלן רשימת המאמרים: א. שלושה
מבטים (16 בנובמבר 1947); ב. איזה גוון עלינו לבחור? (17 בנובמבר);
ג. טענות נגד (18 בנובמבר); ד. בעייתנו הלאומית וכיצד תיפתר באמצעות
המגמה האסלאמית (19 בנובמבר); ה. אחדותנו לנוכח המגמה האסלאמית
(20 בנובמבר); ו. בעיות הפנים שלנו לנוכח סדרי האסלאם – סדרי השלטון
(חמישה חלקים: 24, 25, 26, 27 בנובמבר, 2 בדצמבר); ז. תגובות להערות
הקוראים (4 בדצמבר); ח. בעיות הפנים שלנו לנוכח סדרי האסלאם –
המערכת הכלכלית (חמישה חלקים: 28, 29, 30, 31 בדצמבר, 20 בפברואר
1948).

שלושה מבטים

המבט הראשון מכוון אל השחיתות שפשתה במולדתנו החביבה, השוכנת בעמק הנילוס, בכל ענפי השירות הציבורי ובכל תחומי החיים... לא הגשמנו אף אחת משאיפותינו הלאומיות... המורל של העם נמצא בשפלה עמוק בשל הקיפאון הזה; קרע ומחלוקת שוררים בקרב מפקדים ומנהיגים, שליטים ונתינים, במידה שווה...

המנגנון המנהלי הושחת בשל אינטרסים אישיים, מטרות מפלגתיות, התנהגות קלוקלת, מוסר ירוד, ריכוזיות הרסנית ביורוקרטיה מסובכת ובריחה מאחריות. מעשי המרמה והחריגות הרבות מן הנורמות החלישו את כוח שלטונו של החוק על היחיד וגם על מהלך העניינים.

...ויוקר המחיה, ומספרם הגדול של המובטלים בשל מחסור במקומות עבודה, והירידה ברמת החיים בקרב הרוב המכריע של התושבים לשפלה שלא ניתן לתארו. כל זה מתרחש כאשר בלב האדם יבש מעיין הרחמים, ועל הנפש השתלטה רוח של אכזריות, הירות ועושק. כל אלה החלו להתפתח לרוגז, הבא לידי ביטוי בשביתות רבות, ויש לו גילויים בתופעות נוספות...

המוסר עבר, או כמעט עבר, מן העולם. הבערות, העוני, המחסור והדלות הם אלה שחיסלו אותו. [כתוצאה מכך] התפשטו מעשי התועבה ופריקת העול בכל מקום... המחשבות מבולבלות והלבבות מלאים דאגה, כמעט ללא יכולת להגיע למנוחה. כל התופעות האלה מתרבות בחלוף הימים, ומספרן מוכפל מדי שעה, והן בבחינת התרעה מפני פורענות המתרגשת עלינו ומפני רעה הפושה בקרבנו. זאת, אם לא ישכילו בעלי התבונה לעמוד בפרץ בטרם יהיה מאוחר מדי...

המבט השני מכוון אל המצב השורר בארצות ערב ובאומות האסלאם, אדמות המולדת היקרה שלנו:

פלסטיין כורעת תחת מתקפת ההרס שקשרה נגדה המזימה הבין-לאומית, המורכבת מן האמריקנים, הרוסים והבריטים במידה שווה. כל זה מעשה ידיה של הציונות העולמית, המפעילה, בתמורה לכסף, את הממשלות ואת עמי המערב, אשר מצדם נכונים לבצע כל מעשה קנאות נתעב נגד הערבים והמוסלמים בכל מקום שבו הם נמצאים...

פקיסטאן, הנמצאת בשלבי התהוות, סובלת מן האיבה האלילית [ההודית] המזוינת נגדה, הנתמכת הן על-ידי תכני הקולוניאליזם והן על-ידי נשקן של המדינות הקולוניאליות השונות. אפילו רוסיה, המעמידה פנים שהיא מכבדת את רצון האומות והעמים, קשרה קשר עם יתר המדינות נגד המדינה המתהווה, אם נכונים המברקים ההידיעות שהגיעו לידיעתנו היום...

אינדונזיה, שאוכלוסייתה מגיעה לשבעים מיליון נפש, רובם מוסלמים, כבושה בידי הולנד (שכבלי הכיבוש שלה עצמה בידי גרמניה נופצו על-ידי צבאות בעלות-הברית, ולא על-ידיה), והיא רוצה למנוע מן העם המוסלמי העשוי ללא חת את זכותו הטבעית לחירות ולעצמאות...

מערב טריפולי ופּרָקָה,² [לחבלי הארץ האלה] מכינים מלכודת של משאל עם. את אחריתו של המשחק המדיני הזה אין איש יודע, זולת אלוהים לבדו, והמחר קרוב למי שמתכונן אליו...

צפון אפריקה על כל חלקיה (תוניסיה, אלג'יריה, מרוקו) משוועת לעזרה ואין מושיע. היא נלחמת ככל יכולתה לשבור את הכבלים ואת האזיקים שהטילה עליה צרפת, אשר שללה בכך את זכותה לחיים של חירות וכבוד, חיים של עצמאות מלאה...

מצבם של כל העמים הערביים-אסלאמיים דומה. לא תמצא עם שלא נפגע ממניפולציות גזלניות ומתככים קולוניאליים... חלקם

2. אזור קירנאיקה.

נפגעו בעניינים מדיניים, וכולם כאחד [נפגעו] בהיבטים החברתיים. מצבם אינו טוב יותר מן המתואר לעיל בעמק הנילוס... "בדאגה זה לזה – כולנו מזרח"³.

ובנוגע למבט השלישי – עניינו השפּל שאליו הידרדרה המחשבה של מנהיגי העולם, ושל מדינאי העמים השונים, ושל אלה שהגורל זימן להם את הנהגת העולם בימים אלה, לאחר מלחמת העולם השנייה.

האידיאלים נגוזו לחלוטין. המטרות היפות שבהן דגלו האנשים בימי המצור והמצוק, אותן מטרות שבשמן גייסו את כוחן של אומות האסלאם נגד העושק והעריצות, כל אלה נעלמו מן העין ומן הלב. הצדק החברתי, ארבע החירויות,⁴ העקרונות שעליהם מושתתים הסכמים בין האומות... וכדומה. הרשימה הארוכה ורחבת היריעה הזאת של עקרונות נעלים ומטרות שובות לב, הפכה לנחלת העבר; למדינאים ולמנהיגים לא נותרה "פילוסופיה מתקדמת" שמגמותיה יעזרו להם להוביל את העולם, זולת הפילוסופיה של התועלתנות המטריאליסטית, והאינטרסים הקולוניאליים, ואזורי ההשפעה, וההשתלטות על חומרי הגלם. כל זאת תוך הפגנת חמדנות ורעבתנות שלא היו כמותן אפילו לאחר מלחמת העולם הראשונה... התופעות האלה לבדן הפכו לצייר המחלוקת בין המדינות המנצחות: רוסיה מצד אחד, ואמריקה ובריטניה מצד אחר, גם אם כל אחת מהן מנסה להסתיר את חמדנותה ואת המניפולציות שלה מאחורי וילון הארוג מטענות חברתיות צודקות, וסדרים אנושיים נאצלים, בשם

3. ציטוט משירו של המשורר המצרי אחמד שוקי (1868-1932) "שואת דמשק" אשר נכתב ב-1926 לאחר הפגזת העיר דמשק בידי הצרפתים במהלך המרד הסורי הגדול.

4. ארבע החירויות (four freedoms), על-פי נאומו המפורסם של נשיא ארצות-הברית פרנקלין רוזוולט מינואר 1941: חירות הביטוי, חירות הדת, חירות ממחסור וחירות מפחד.

הקומוניזם או הדמוקרטיה. מאחורי שני הביטויים האלה מסתתרים תאוה קולוניאלית ואינטרסים חומריים בכל מקום.

התוצאה של הסטייה הזאת, המשחיתה את אנושיות האדם, היא "מלחמת [עולם] שלישית" שבה ייעשה שימוש בפצצות אטום, בגזים רעילים, בנשק להשמדת המונים ובאמצעי כליה והרס; כאלה ששמענו וכאלה שעדיין לא שמענו עליהם. האמצעים האלה הם התגשמות נבואתם של ספרי הנביאים, המתארים את חבלי אחרית הימים ואת פחד יום הדין. "יום אשר יפוצו האנשים כפרפרים לכל עבר, וההרים יהיו כצמר המנופץ".⁵

זהו תיאור המציאות במולדתנו הפרטיקולרית, במולדתנו הערבית והאסלאמית ובמולדתנו הכלל־אנושית. [לכן ברור כי] אם לא תקום בעולם אומת "הבשורה החדשה", זאת אשר תישא ברמה את דגל האמת והשלום, נחרץ גורלו של העולם ונגזר דינה של האנושות...

אכן זוהי חובתנו לתקן את עצמנו ולהפיץ את הבשורה לזולתנו, שהרי אנחנו אלה הנושאים את אבוקת האור ואת צלוחית התרופה. אם נצליח, יהיה זה שכרנו, ולוא, דיינו בכך שהכרזנו את הבשורה, ומילאנו את חובתנו, וביקשנו להביא טובה לבני האדם. אסור שנזלזל בעצמנו; נושאי הבשורה ואלה העוסקים בהפצתה די להם בכך שהם מאמינים בבשורתם, מסורים לה בכל נפשם ונלחמים למענה. די להם בכך שהזמן בשל ומחכה לבשורתם, והעולם מצפה לה. זו הצלחתם... היש מי שמוכן להיענות לקריאתי?

"אָמור, רק זאת דורש אני מכם: כי תקומו לקראת אלוהים, שניים שניים ואחד אחד, ותימְלכו בדעתכם, כי אין כל שיגעון בחברכם. כל תפקידו להזהירכם טרם בואו של עונש קשה".⁶

5. סורה 4:101-5.

6. סורה 46:34.

איזה גוון עלינו לבחור?

”(דתנו היא) הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נָאָה משָׁל אלוהים?
לו עובדים אנו.”⁷

מבוכה שוררת היום בחברה שלנו. אם המבוכה הזאת תמשיך
לשרור, סופה יהיה מהפכה; מהפכה סוערת, ללא תכלית, ללא
מפקד, ללא תוכנית וללא גבולות. בעקבותיה לא יבואו כי אם כליה
והרס, ואובדן ללא קץ. במיוחד בעידן הזה, שאיננו יודע רחמים מה
הם, עידן שהתאוות מובילות אותו כמו כלב ההולך בעקבות בעליו.
ובמיוחד במולדת כמו מצרים, שהמבטים נשואים אליה, ושאיפות
שונות, מבפנים ומבחוץ, מטלטלות אותה.

הדברים האלה מוסכמים על כל אלה שגורלה של המולדת חשוב
להם. אתה שומע זאת מן המנהיגים ומן ההוגים, כפי שאתה שומע
את הדברים מפיי ההמונים באספות, מן המתכנסים במועדונים,
מבעלי המלאכה במקומות עבודתם, כמו גם מנהג המונית המסיע
אותך וממוכר הירקות המדבר אתך... אם נתכחש לכך, או נתעלם
מהשפעות התופעה, או נמעיט בחשיבות תוצאותיה, נהיה משולים
לבת יענה הטומנת את ראשה בחול, וסבורה שבכך היא מרמה את
הצייד.

במצב כזה, רפורמה אדמיניסטרטיבית או נוהלי שגרה של
המנגנון הממשלתי אינם יכולים להושיע. דיונים אטיים בוועדות
נעדרות סמכות אינם עוזרים לנבוכים, וטיפול טכני חלקי מן הסוג
הזה רק מוסיף להם תחושה של מיאוס וכאב. ככל שהממשלה
מנסה לעשות ארגון־מחדש ולנהוג בצדק, להבטיח הבטחות ולנאום
נאומים, לסתום פיות צורחים, להשביע רעבים ולהלביש ערומים,
היא אינה מצליחה לפתור את הבעיה. ההוכחה לכך ברורה והראיה

7. סורה 2:138. טבילה, במקור הערבי צַבְעָה, שמשמעותה גם גוון, צביון. מכאן
הקשר בין המילה גוון שבכותרת הפרק למילה טבילה שבפסוק הקוראני.

קיימת; זאת משום שהמבוכה, הדאגה והבלבול פוגעים בנשמות, בלבבות ובתבונה לפני שהם פוגעים בדברים הגלויים לעין ובמוסכמות. אזי, מה שמרצה את הנשמות ונותן להן מרגוע הוא "בשורה חדשה", חיים מסוג חדש, שהן יכולות לראות בהם ולו רמז למילוי משאלותיהן ודרך להגשמת מבוקשן. כאשר הנשמות מאמינות ב"בשורה החדשה" כרעיון וכשיטה, הן בוטחות בה ורוצות אותה, מנסות ליישם אותה בחיי המעשה. ההיסטוריה של התחיות כולן ושל הרפורמות המקיפות מוכיחות את נכונותן של המילים האלה: "אלוהים לא ימיר את השוֹרָה על האנשים אלא אם ישנו הם את אשר בלבם"⁸.

דרך הפרצה הזאת ובהתאם לחוק החברתי הזה, שאין להפר אותו, מקווים העקרונות החדשים ומקוות התורות החדשות לחדור למצרים. כל אלה מנהלים מאבק עז שמטרתו להשתלט על נשמות המצרים ועל לבם. הם נוקטים לשם כך כל דרך אפשרית ולא אפשרית. על כן אנחנו שומעים רבות את הקריאות האלה כשהן חוזרות ונשנות בעיתונים הנפוצים, באספות ובמועדונים. הקומוניזם מיטיב להציג את הכללים שלו בפני בניה של החברה המצרית, והדמוקרטיה הקולוניאליסטית החלושה מנסה מצדה לעמוד בפניו של הזרם הזה כאשר בתווך יש קבוצת אנשים המטיפים לסוציאליזם. בין כל אלה והאומה שלנו ניצב האסלאם המפואר, אשר השתקע בלבבות האלה במשך אלף וארבע מאות שנים כשהוא כובש אותם ומשפיע עליהם ביופיו, בהדר גאונו, ברוממותו ובקסמו. האסלאם מסרב בעקשנות לנטוש את מעמדו משכבר הימים ולהסתלק מן הלבבות שהאמינו בו וניהילו למענו מלחמת קודש שאין נכבדה ממנה: להעלות קרנו ולמען נצחיותו ורוממותו. במלחמת הקודש הזאת הושבו אחר

פשיטות הצלבנים, מתקפות המונגולים ומזימות הציונים. "אלוהים אדון לדבר, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים".⁹ בעלי הלב והתבונה נאבקים ומתקוטטים ביניהם ומתרצים זאת בעמדות ובהשקפות שונות. עד מתי יימשכו הקטטות האלה, שעם כל היותן קטנות כעת, הן רק יגדלו?! עד מתי יביטו בעלי הדעה במצרים במחלוקת הזאת מתוך אדישות, טיפשות וריחוק כאילו הדבר אינו נוגע להם, וכאילו מדובר בארץ שאינה ארצם ובאנשים שאין להם קשר אליהם?! אין מנוס; אנחנו חייבים לבחור. ואם לא נבחר היום מתוך רצון טוב, אנחנו צפויים למחר, ואפילו מחר קרוב מאוד, שבו תיכפה עלינו הבחירה. ואני רואה באֶפֶר את ברק הגחלת העומדת להתלקח.

אין מנוס מבחירת גוון לחיים החדשים שאותם אנחנו מבקשים לחיות. יסודות חיי החברה במצרים, על כל ההיבטים שלהם, לא ישובו לתקנם לנוכח ההתפתחויות החדשות בתחומי המוסר, ההגות וצורכי האדם. איזהו חכם? זה הרואה את הנולד ומתכוון לקראתו. אנחנו, למען האמת, נטולי זכות בחירה, ואיננו חופשיים לבחור. כולנו יחדיו מאמינים באסלאם הנאמן כדת וכמערכת מדינית, ורואים במצרים מדינה אסלאמית, ואפילו מנהיגה של מדינות האסלאם. החוקה שלנו מכריזה במפורש בסעיף 149: "דתה הרשמית של המדינה היא האסלאם, והשפה שלה היא השפה הערבית".¹⁰

העם הזה, העם השוכן בחלקו הצפוני ובחלקו הדרומי¹¹ של עמק הנילוס כולו, דתו היא דת [האסלאם] הנאמן. המיעוט הלא מוסלמי של בני המולדת יודע היטב כיצד יזכה ברוגע, בביטחון, בצדק ובשוויון מלא על כל פרטיו ודקדוקיו. זה אותו שוויון הבא לידי ביטוי בספר

9. סורה 21:12.

10. בעת כתיבת המאמר הייתה בתוקף חוקת 1923 הליברלית, אשר הייתה מבוססת על החוקה הבלגית מ-1831 ונוסחה בידי ועדה של משפטנים.

11. "חלקו הדרומי" של עמק הנילוס הוא סודאן של היום.

האלוהים: "אין אלוהים אוסר עליכם לכבד ולעשות צדק עם אלה אשר לא יילחמו בכם בשל הדת ולא יגרשוכם ממושבותיכם. אלוהים אוהב את העושים צדק".¹² בנושא הזה אין מחלוקת. ההיסטוריה הארוכה ורחבת הידיים של הקשרים הטובים והנדיבים בין בניה של המולדת הזאת כולם, מוסלמים ולא מוסלמים, פוטרת אותנו מן הצורך להפריז ולהרבות מלל. אך נכון יהיה, באמת ובתמים, שנציע לאזרחים הנכבדים האלה כי יוקירו את הדברים האלה בכל הזדמנות, ויחשיבו את האסלאם לאחד מביטויי הלאומיות שלהם גם אם ההוראות והכללים שלו אינם שייכים לאמונתם הדתית.

אם כן, אין בךרה לממשלת מצרים, למוסדות השלטון ולמפלגות המצריות אלא לקיים את ההתחייבות החוקית שלהן כלפי אלוהים ושליחו. (זו אותה התחייבות שקיבלו] ביום שבו ביטאו את העדות הכפולה¹³ ודבקו באסלאם. לאחר מכן [עליהם לקיים] את ההתחייבות האזרחית והלאומית לעם הזה [התחייבות שקיבלו] ביום פרסום החוקה שבה קבעו כי הדת הרשמית היא האסלאם. אם לא יעשו כן, הרי שהם בוגדים בהתחייבות שלהם, ומועלים בפיקדון שהפקיד בידיהם אלוהים, והפקידו בידיהם האנשים. עליהם לדבר בגילוי לב למען יוכל העם לקבוע את עמדתו כלפיהם ולמען יוכלו הם לקבוע את עמדתם כלפיו. אין היום מקום לסובב אנשים בכחש ולהונות אותם.

קיום ההבטחה יגן על המולדת מפני סכנות חברתיות האורבות לפתחה, וישיב את השלווה והרוגע אל הנפשות והלבבות. אולם לשם כך יש לשנות מיד את כל המגמות והעמדות, ולהכריז גלויות שעמק הנילוס הוא הנושא את בשורת האסלאם; הוא המיישם אותה ומביא אותה לידיעת הכול, ללא כחל וסרק וללא רפיון. דיבורים אינם תחליף לעשייה.

12. סורה 8:60.

13. אלי־שה־דִתִין – ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

האם האוזניים האטומות משמוע יקשיבו להזהרה הזאת וישובו אל חיק האסלאם בדיבור, בעשייה ובפעולה?? "לא, חי ריבונך, הם לא יאמינו עד אשר ישימוך שופט עליהם בריבם, לא תעיק עוד על לבם כל הסתייגות ממשפטך, וישלימו עמו".¹⁴

כבוד ראש הממשלה,
 אנשי אל-אזהר הנכבדים,
 ראשי המוסדות, החברות והמפלגות,
 שאר המופקדים על טובתה של המולדת החביבה,
 כל בניה של המולדת,
 אליכם אני מפנה את הקריאה, למען תאמצו את כללי האסלאם.
 "דתנו היא) הטבילה אשר לאלוהים, ומי טבילתו נָאָה מִשָּׁל אֱלוֹהִים?
 לו עובדים אנו".¹⁵

הלוא הכרזתי... אלוהים היה עדי.

השגות

"הן רואה אתה כי אלה אשר פָּשָׁה הנגע בלבם חשים אליהם ואומרים, חוששים אנו פן תשוב ותיסוב עלינו הרעה. אולם אלוהים עשוי להביא הכרעה מעמו או להקים את דְּבָרוֹ, ואז יתחרטו על אשר זממו בלבם".¹⁶

קראתי לבני עמי לבחור, או בשפה נכונה וברורה יותר, קראתי להם לעמוד בהתחייבות שלהם לאלוהים ולעצמם, ולבסס את חייהם החברתיים, על גילוייהם השונים, על יסודות האסלאם הנאמן. בזאת תינצל החברה שלנו מן הדאגה, מן המבוכה ומן הבלבול המקיפים כל דבר, המונעים מאתנו להתקדם, ומפריעים לנו לזהות את הדרך הנכונה לטיפול בבעיה כלשהי מבין בעיותינו הרבות,

14. סורה 4: 65.

15. סורה 2: 138.

16. סורה 5: 52.

התלויות ועומדות, בתחומי הפנים והחוץ כאחת. אמרתי שאין לנו דרך להיוושע אלא אם נלך בכיוון הזה, באמונה ובעשייה, במרב הנחישות והמהירות.

יש האומרים: כיצד זאת, והרי החיים המודרניים בעולם כולו אינם מבוססים על הדת בשום היבט שהוא. האומות המנהלות את ענייני העולם, וקובעות את גורלם של עמים ואומות, הצליחו להפריד את חיי החברה מן האמונה, להרחיק את הדת מכל תחומי החיים ולצמצם אותה למרחב שבין המצפון ובית התפילה. במרחב הזה לבדו נמצא הפתח שדרכו יכול המאמין להתחבר לאלוהים.

אלה האומרים זאת אינם מכירים את האסלאם. הם לא למדו את הוראותיו ואת משפטיו, ולא זכו עדיין להבין אותו בהתאם לאופיו הנכון ולמשמעות המלאה שלו... [הם אינם מבינים שהאסלאם] הוא דת וחברה, מסגד ומדינה, העולם הזה והעולם הבא; שהוא מטפל בענייני העולם הזה המעשיים יותר משהוא מטפל בפעולות פולחניות. [הם אינם מבינים] שהוא משתית את חיי העולם הזה והעולם הבא גם יחד על יסוד של שלמות הלב, של חיי מצפון, של השגחה אלוהית ושל טוהר הנפש. הדת כדת היא חלק מן המערכת האסלאמית; האסלאם מסדיר את התנהלותה כפי שהוא מסדיר את חיי העולם הזה במלואם. אנחנו כמוסלמים מצוים להשתית את דתנו ואת חיי העולם הזה שלנו על בסיס עיקרי האסלאם. "אין שופט טוב מאלוהים לאנשים הנכונים להשתכנע".¹⁷

על כן חלוקים הפוסקים בעמדתם ההלכתית: מה שייך ביסודו לדיני המצוות שבין אדם לאלוהים, ומה שייך ביסודו לדיני המצוות שבין אדם לחברו ולנושאים הקשורים לחיי החברה. האפשרות להביע עמדה ולפסוק באופן עצמאי¹⁸ רבה יותר בסוג השני בניגוד

17. סורה 5:50.

18. אג'תהאד – השתדלות, ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

לסוג הראשון. זאת כדי שלא להכביד על בני האדם ולא להטריח אותם. "אלוהים חפץ להקל עליכם ואינו חפץ להקשות עליכם".¹⁹ יש האומרים: זהו קיפאון והסגת העולם לאחור באלף שנים, אם לא יותר. האם זה הגיוני שניישם היום סדרים שנמסרו לאומה אשר חיה אלף וארבע מאות שנים לפנינו, חיים שאינם דומים לחיינו, על אדמה שאינה אדמתנו?! ומה עם תורת האבולוציה וחוקי הקדמה והמודרניזציה? גם לאנשים האלה אנחנו אומרים: אינכם מבינים את אופיו של האסלאם הנאמן אשר נמסר לידי האדם כרעיון נשגב, המגדיר את המטרות הנעלות, המניח את היסודות הבסיסיים, המטפל בבעיות בשלמותן בלי להיכנס לפרטים חלקיים. ועם כל זאת יש מקום באסלאם לכל תרחיש אפשרי בחברה ולכל התפתחות של החיים; הוא מניח לאלה לפעול את פעולתם בלי לסתור מאומה מתוכם. ההיסטוריה של המשפט האסלאמי מספרת לנו שאִבן עֶמֶר,²⁰ עליו השלום, פסק הלכה בנושא מסוים, בעת העלייה לרגל, על סמך שיקול דעת.²¹ שנה לאחר מכן, בעת העלייה לרגל, סתר את עצמו, ופסק שוב [באותו נושא] על סמך שיקול דעת שונה. כאשר אמרו לו זאת הוא השיב: "בשנה שעברה פסקתי על־פי מה שידענו אז, והשנה אני פוסק על־פי מה שאנחנו יודעים היום", או דברים בדומה לכך. ההיסטוריה גם מספרת לנו שאֶל־שאפעי,²² עליו השלום, חיבר בעיראק את האסכולה הישנה שלו, וכאשר הִתְמַצֵּר²³ חיבר את האסכולה החדשה תוך היענות לחוק המקומי ובהתאם לסממני החיים החדשים. זאת בלי שהדבר פגע בשימוש ביסודות הכלליים

19. סורה 2: 185.

20. עבדאללה אבן עמר (614-693) – בנו של הח'ליפה השני, עמר בן אל-ח'טאב, איש הלכה.

21. ראי – השקפה, דעה. פסיקה שאינה מתבססת על טקסט כתוב של קוראן או חדית'.

22. מחמד אבן אדריס אל־שאפעי (מת ב־820) – אבי האסכולה השאפעיית.

23. עבר למצרים.

הראשונים שהוא הניח לאסלאם... והתחלנו לשמוע אמירות כמו "אל-שאפעי אמר בספר הישן", ו"אל-שאפעי אמר בספר החדש". שיקול הדעת של אדם אחד בנושא אחד יכול אפוא להשתנות, פעם בהתאם לזמן, כפי שעשה אבן עמר, ופעם אחרת בהתאם למקום, כפי שעשה אל-שאפעי. ייתכן שיקול דעת גם בהתאם לשני המשתנים האלה יחד, כפי ששמענו אודות עמר [הח'ליפה השני], עליו השלום, שציווה לא לקטוע את ידי הגנבים בשנת בצורת. בא אליו אדם שהתלונן כי גנבו את משרתיו. הגנבים הובאו לפני עמר, הודו בכך, וטענו שהסיבה לכך היא שאותו האיש לא סיפק את צורכיהם הבסיסיים של המשרתים, כמו אוכל ומלבוש... עמר שחרר אותם והתרה באיש לאמור: אם שוב יגנבו את משרתך, אני אחתוך את ירך שלך. הוא התייחס למקרה הזה כאל ספק המונע הטלת עונש, והתחשב בתנאים ובנסיבות...

האם יכול משהו לכנות את החזרה לסדרי האסלאם ריאקציה וקיפאון? הרי לא קיים בעולם משפט כמשפט האסלאם הנאמן, המקבל את [הצורך] בהתפתחות, העולה בקנה אחד עם דרישות הקדמה, המפגין גמישות [כדי לאפשר] נוחות ורווחה. "אין אלוהים רוצה להעיק עליכם, רק לטהר אתכם יחפוץ, ולהשלים חסדו עליכם, למען תכירו טובה".²⁴

יש הטוענים שהקריאות לחזרה אל סדרי האסלאם מרתיעות את המדינות הזרות ואת אומות המערב; הן עלולות לפיכך לחבור נגדנו ולקום עלינו, ולנו אין כוח להתמודד עימן ולא יכולת להתייבב מולן. זו נרפואת שאין דוגמתה, הנחה שגויה בתכלית וקוצר ראות; הרי אנחנו הראשונים אשר בראותנו את המדינות האלה הלכנו בעקבות הסדרים שלהן, אימצנו מאפיינים שונים של חייהן ונהגנו על-פי מנהגיהן. האם זה עזר לנו במשהו?! האם זה חסך מאתנו

את מזימותיהן? האם זה מנע מהן לכבוש את אדמתנו, לגזול את חירותנו וליטול את כלי-טוב ארצנו? אחרי זה הן מתקהלות בכל ועידה או כינוס בין-לאומי נגד זכויותינו כשהן מציבות בפנינו בעיות וקשיים ומכשולים. מעניין אותן דבר אחד בלבד: הרצונות שלהן והאינטרסים שלהן. לפיכך הנצרות איננה מעניינת אותן. כבר ראינו אותן במלחמה האחרונה כשהן מרסקות זו את זו אף כי כולן נוצריות, ובמקביל מתחנפות אל מדינות האסלאם, האומות והעמים שלו, ומחפשות את קרבתם בדיבורים מתוקים מדבש. והרי הן הראשונות, כולן, התומכות בציונות היהודית למרות היותה שנואה עליהן ביותר. כל זאת מכיוון שהאינטרסים החומריים והיעדים הקולוניאליים שלהן קשורים בתמיכה הזאת, והדבר ניכר בהתנהגותם של כל מדינאי המערב.

לא יועיל לנו אם כן במאומה אם נתכחש לאסלאם, והם לא ישנאו אותנו יותר אם נכריז על דבקותנו בו ועל הליכה בדרכו. במיוחד היום, כאשר הם מפולגים לשני מחנות שונים המתקוטטים על אינטרסים חומריים בלבד.

אולם סכנת ההתכחשות לאסלאם והניכור כלפיו מאיימת על עצם קיומנו. כל עוד לא נשאב את רוחו ולא ניישם את כלליו, נישאר במצב של מבוכה ומורל ירוד; נישאר מפולגים וחלושי כוח. לו רק קיבלנו החלטה נחושה, והכרזנו עליה בקול רם וצלול: אנחנו, קהל עמי האסלאם, איננו קומוניסטים ואיננו דמוקרטים ואין לנו שום שייכות לבדיות האלה. אנחנו, השבח לאל, מוסלמים. לנגדנו מסתמנת לה, ישרה, דרך ההזרחה והאור. החברה שלנו נושאת את דבר האסלאם, המאחד בינינו ובין כל אחינו בכל קצווי תבל... בכך, ורק בכך, טמון הכוח וטמון המפלט מפני האיבה המערבית הקולוניאליסטית הסוחפת, אותה איבה המאיימת עלינו בכל מקום. תמציתם של הדברים האלה היא: אם נשים לב לכעסם של המערביים או להערכתם כלפינו בשאלת דבקותנו באסלאם או

התרחקותנו ממנו, המשמעות היחידה של הדבר היא שלא נדבק באסלאם ולא נזכה להערכה. אנחנו בעצמנו נפסיד מכך, ואילו אם נדבק באסלאם, נתקבץ סביבו ונקבל את הדרכתו, אנחנו בעצמנו נרוויח ללא שום ספק, וקיימת גם אפשרות סבירה מאוד שנגרום גם להם להרוויח בכך שנשפיע עליהם את כוח האחדות. איזו משתי ההשקפות ראויה יותר לאימוץ, [אמררו לי אתם] בעלי התבונה!?

בנוגע להשגות של בני המיעוטים הלא מוסלמים, כבר התייחסנו אליהן לעיל, ואיננו רוצים להאריך בדברים. העניין ברור מכדי שיהיה נתון במחלוקת.

בפני אומות האסלאם ניצבת היום הזדמנות חד־פעמית. מדינות המערב יודעות זאת היטב, לכן הן גורמות לנו להיות עסוקים בעצמנו, ומוסיפות מבוכה על מבוכתנו. אין בעת הזאת מקום להיסוס; האחריות למי שאינו יודע מוטלת על זה היודע. ציבור הנוהג כעדר ללא רועה לא יצליח למאומה.

ראש הממשלה... אנשי אל־אזהר הנכבדים

ראשי הקבוצות והמפלגות, כל הקנאים למולדת הזאת.

כל בניה של המולדת. שובו אל האסלאם; בואו וזכו בו. "אילו היו המאמינים נקראים לפנות אל אלוהים ושליחו למען ישפוט ביניהם, לבטח היו אומרים, נשמע ונעשה. אלה אנשי החיל"²⁵.

הלוא הכרזתי... אלוהים היה עדי.

בעייתנו הלאומית... וכיצד ניתן לפתור אותה לנוכח המגמה האסלאמית

זכויותינו הלאומיות ידועות. האומה ביטאה אותן בכל הבהירות וגילוי הלב באמצעות המפלגות ובאמצעותם של גופים שונים, קבוצות ויחידים בכל הזדמנות. מדובר במימוש אחדותו של עמק

הנילוס, על חלקו הדרומי והצפוני, ובפינוי כל הכוחות הזרים ממנו. בכך הוא ישיג את זכותו לחירות ולעצמאות.

האסלאם הנאמן מעניק פרסום לחירות ומכשיר אותה. הוא מאשר אותה כזכות השמורה לכל האומות והקבוצות במשמעות הנעלה ביותר שלה, וקורא להן להתגאות בה ולשמור עליה. נביא האסלאם, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "אל יהי חלקי עם אלה שמרצונם החופשי ומתוך צייתנות מאפשרים לאחרים להשפיל אותם". האסלאם נלחם בכל כוחו בגזלנות הבין-לאומית הנקראת קולוניאליזם, ובשל עקרונותיו לא יסכים לעולם שאומה אחת תשלוט באחרת, או שעם אחד ימחה עם אחר. באוזניים ממשיכות להדהד מילותיו של הח'ליפה עֶמֶר, עליו השלום, כאשר אמר לנציב שלו, עֶמֶר בן אל-עאץ: "מתי שעבדתם את האנשים, והלוא אמהותיהם ילדו אותם כשהם חופשיים?".

לא שכר העולם הזה הוא שמשך את הכובש המוסלמי ביום שבו נשא את חרבו כשהוא פורץ וכובש את אדמת אלוהים. הוא לא התאוה לאוצרות האומות והעמים כדי לקחת אותם לעצמו, גם אם אלה מילאו את ידיו בלי שהתכוון לכך. הוא האמין בבשורה, הוא נשא שליחות, הוא הגן על עקרונות האמת, הצדק והשלום בעולם. מנהיגי המוסלמים בראשית האסלאם, אותם ישרי דרך שזכו להדרכה,²⁶ אלה המשמשים מופת לאסלאם, ההיסטוריה שלהם מתארת את התמונה הזאת בצורה בהירה ובקווים ברורים.

עם זאת, האסלאם מתייחס לאומת האסלאם כמי שמשימתה היא שליחות האלוהים בעולמו. מעמדה בעולם הוא מעמד המורה, שלא לומר, מעמד האדון, בזכות המשימה הזאת. אסור לה להיכנע לאיש; אסור לה להשתעבד לאיש; אסור לה להירתע מפני משמין או להיכנע לגזלן יהיר ונפשע. "ואלוהים לעולם לא יפתח בפני הכופרים

26. ארבעת השליטים הראשונים באסלאם – ראו בפרק: מושגי יסוד באסלאם.

דרך לגבור על המאמינים".²⁷ ביום שבו קבע זאת האסלאם, הוא קבע גם מה תהיה הדרך המעשית להגנה על החירות; הוא הטיל על המוסלמי את חובת מלחמת הקודש²⁸ בגופו ובכספו. הוא קבע כי מלחמת הקודש תהיה חובה על הכלל, כדי להבטיח את הפצת הבשורה, וחובה אישית על כל אחד מבני האומה, כדי להשיב אחר תוקפנות נגד המולדת במקרה שכוחות של כובשים לא מוסלמים יוצאים לקראתם. האסלאם קבע שההקרבה העצמית²⁹ היא הדרגה הנעלה ביותר של האמונה, והבטיח ללוחמי הקודש ניצחון ותמיכה בעולם הזה; נצח, אלמוות ונועם-תמיד בעולם הבא. האסלאם הודיע שמלחמת הקודש היא הפעולה הנכבדה ביותר לאחר האמונה עצמה: "המאמינים והמהגרים והקמים להיאבק למען אלוהים בהקריבם את רכושם ואת נפשותיהם, מעלתם רמה מכל אצל אלוהים, והם יהיו הזוכים. ריבונם מבשר להם כי יעניק להם מרחמיו ויפיקו רצון מלפניו, וייתן להם גנים אשר בהם יתענגו במנעמים קיימים לעולם. נַצַח נצחים יהיו שם. אלוהים, שכר כביר שמור אצלו".³⁰

עם זאת, מקבל האסלאם בברכה סיום של סכסוך באמצעי שלום כאשר האמצעים האלה מביאים להכרה בזכויותיהם המלאות של המוסלמים: "אם ייטו לשלום, נַטֵּה לו גם אתה, והיִסְמַךְ על אלוהים".³¹ הנביא, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, כאשר היה צריך לבחור בין שני דברים, בחר תמיד את הקל מביניהם, בתנאי שזו לא הייתה עֲבָרָה... עם אמצעי השלום ניתן למנות את המשא-ומתן אם הוא מביא להשגת זכויות מלאות. והנה הנביא, תפילת

27. סורה 4:141.

28. ג'האד במקור.

29. שהאדה במקור.

30. סורה 9:22-20.

31. סורה 8:61.

אללה עליו וברכתו לשלום, ניהל משא־ומתן בחד־יבִיָּה...³² עם אמצעי השלום ניתן למנות גם את הבוררות כאשר היא מביאה להשגת זכויות. זאת, הגם שלא ידוע לנו מקרה שבו שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, או אחד מן הח'ליפים ישרי הדרך שזכו להדרכה, היה מוכן לקבל בוררות מצד כופר. ואולם הדבר עולה בקנה אחד עם המשמעות הכללית של הפסוק, וכן נובע מהעיקרון של "ההסכמה על הטוב", עיקרון שהאסלאם אינו מונע את יישומו בין המוסלמים ובין זולתם אם יש בו תועלת עבורם ואין הוא גורם להם נזק.

אם מאמצי השלום האלה נכשלים, הרי שעמדת האסלאם ברורה בכל הנוגע להפרת ברית. יש להכריז סכסוך ולנקוט מיד כל אמצעי של מלחמת קודש: "אם חושש אתה כי עומדים אנשים לבגוד בך, הטח זאת בפניהם בכל תוקף. אלוהים אינו אוהב את הבוגדים. אַל תחשוב כי הכופרים הספיקו להינצל. הם לא יחמקו. הָכִינוּ כוח לקראתם ככל שתוכלו, וסוסיים רתומים לקרב, אשר בהם תזרעו מורא בלב אויב אלוהים ואויבכם".³³ אלוהים הבטיח ללוחמי הקודש אשר לאלוהים כי יגן עליהם, וירימם קרנם על אויביהם בלי כל ספק. גם אם יהיה האויב מוכן לקרב ככל שיהיה, חילותיו רבים מספור, ציודו שופע ואמצעיו חזקים, אל להם לשית לבם לכך; עליהם להשליך יהבם על אלוהים לבדו: "הן התחייבנו לבוא לעזרת המאמינים".³⁴

32. בחדיביה נחתם חוזה בין מחמד ליריביו אנשי מכה בשנת 628 כאשר הללו סירבו לאפשר לו להיכנס לעיר במסגרת עלייה לרגל. החוזה, שתוקפו היה עשר שנים, אפשר למחמד לעלות לרגל עם מאמיניו שנה מאוחר יותר. לאחר שנתיים כבשו המוסלמים את מכה תוך הפרה גלויה של החוזה.

33. סורה 58:60.

34. סורה 47:30.

האסלאם ניסח את כל הסעיפים האלה. כל מי שירוה את צימאנו מן המעיין שלו ויאמץ את עושר הפסיקה שלו, יכיר את הסעיפים האלה בפירוט רב יותר ויזכה בהנחיות חותכות יותר, מדויקות וחכמות. לאורם נוכל לפתור את בעיותינו הלאומיות שהסתבכו עד כדי בלבול החושים ומבוכת הדעת, ולהלן הפירוט:

ניהלנו משא-ומתן, ולא הגענו לשום מקום בגלל עקשנותם של הבריטים, קשיות עורפם ותכסיסיהם... ניהלנו דיונים, וגם הם לא הובילו אותנו לשום מקום בשל התגברות האינטרסים הבינ-לאומיים והשאיפות הקולוניאליות. אחד מן הכותבים המכובדים אמר על כך: השגנו הישג מוסרי עצום בכך שהגברנו את המודעות לבעיה שלנו שאותה הצגנו בפני העולם כולו ובכך שהוצאנו אותה מן התחום הבילטרלי הצר אל התחום הרחב של הדיונים הבינ-לאומיים. זה נכון, אולם ההישג המוסרי הזה אינו משנה במאום את העובדה הקיימת שאנחנו והבריטים מדשדשים באותו מקום בלי להתקדם ולו צעד אחד. יתר על כן: הקיפאון הזה מעורר תהיות ומבוכה.

לא נותרה לנו אפוא דרך אלא להפר את הברית.³⁵ עלינו להכריז באופן מפורש וברור על סכסוך עמם. עלינו לקבל החלטה חד-משמעית על ביטול הבריתות וההסכמים בינינו לבינם, ולהכריז שהאומה של עמק הנילוס רואה את עצמה במצב של מלחמה עמם, ולו פסיבית. עלינו לתכנן את חיינו בהתאם לכך. מבחינה כלכלית: עלינו להצטמצם ולהסתפק במה שנמצא ברשותנו, ברשות אחינו הערבים והמוסלמים, וברשות המדינות הידידותיות אם יש כאלה. מבחינה חברתית: עלינו לחזק את רוח התפארת והכבוד ואהבת

35. במקור "אל־נִבְּזוּ עֵלָא סְוָא". בנא רומז כאן לסורה 58:8 שבה מוזכר, כאמור, נושא הפרת הברית. בתרגום של רובין: "אם חושש אתה כי עומדים אנשים לבגוד בך, הטח זאת בפניהם בכל תוקף. אלוהים אינו אוהב את הבוגדים". בתרגומו של ריבלין: "וכי תגור מפני עם פן יבגדו, ונאצת (בריתך) אתם כמוהם, כי לא יאהב אלוהים את הבוגדים".

החופש. מבחינה מעשית: יש לאמן את כל העם אימונים צבאיים עד אשר תבוא פקודת אלוהים. ניתן להכשיר את נפש העם לכך באמצעות תעמולה אידיאולוגית רחבת היקף, שלמה ומלאה, כפי שעושות כל המדינות כאשר הן ניצבות במצב של מלחמה אמיתית. אז הן משנות את היסודות החברתיים על הבסיס הזה.

תחילתה של פעולה מעין זו אינה במסגרת יכולותיהם של הפרט או של הארגונים. הממשלה היא האחראית לה מראשית ועד אחרית. המוזר הוא שראש הממשלה הודיע זאת בגלוי במועצת הביטחון,³⁶ אך כשחזר לאחר מכן [למצרים] לא עשה דבר, ולא התקדם בדרך הזאת אף צעד... זו באופן מוחלט חובתה של הממשלה.

ובנוגע לעם, אנחנו אומרים זאת בגלוי, בבירור ובביטחון: נכונותו להשקיע בכך את כל יכולתו היא מלאה לו רק תלך הממשלה בדרך הזאת. הוא מוכן לרעוב ללחם ולהיות עירום... הוא מוכן להילחם ולהיאבק בכל דרך אפשרית [ואף] למות. אולם זאת בתנאי שהדבר יהיה למען השגת חירותו ועצמאותו, ולא כדי לגרום לבלבול רב יותר לוועדות הממשלתיות, להחליש עוד יותר את האמצעים המנהליים ולהביא למצוקה בתחום הכלכלי. או כדי לעמוד עמידה כנועה ואימפוטנטית לנוכח תכסיסי הבריטים והלחץ שהם מפעילים.

שמעתי פועל עני שאמר כאשר פורסמו הצווים בדבר ערבוב הלחם:³⁷ אני וילדי מוכנים לאכול כל יום רק פעם אחת לו רק נדע שהדבר נעשה למען החירות והשחרור מעולם של הבריטים. אולם אני כועס מאוד כי איני מבין מדוע אנחנו זקוקים לערבוב הזה.

36. בספטמבר 1947 העלה ראש ממשלת מצרים מחמוד פהמי אל-נקראשי את שאלת יחסי מצרים ובריטניה במועצת הביטחון של האו"ם. נקראשי נרצח על-ידי "המנגנון הסודי" של "האחים המוסלמים" בסוף דצמבר 1948.

37. ב-1947 הורתה ממשלת מצרים לערבב את קמח החיטה בדורה כדי לאפשר אפיית כמויות גדולות יותר של לחם.

אנחנו הרי מדינה חקלאית, שעיקר התפוקה שלה הוא בתחום מוצרי המזון.

העם מוכן להשקיע את כל יכולתו. אולם [הוא מוכן לעשות זאת רק] אם הדרך ברורה ומתוכננת, והיא טוביל לחירות, או תעיד שקיימת מנהיגות ממשלתית נחושה, המתכננת למענו, בעוצמה ובנאמנות, את שלביה של הדרך הזאת. אבל אם הממשלה תמשיך להסס, לגלות רפיון ומבוכה, יוביל הדבר את העם לאחת משתי האפשרויות הבאות: או שהוא יתקומם, או שהוא ימות. שתי התוצאות הן בבחינת פשע לאומי שלא יזכה למחילת ההיסטוריה לנצח־נצחים.

לכן, כבוד ראש הממשלה...

אנשי מוסד אל־אזהר הנכבד...

מנהיגי המוסדות והמפלגות...

כל הקנאים למולדת הזאת...

כל בניה של האומה:

זו הדרך. לכו בה לאורו של האסלאם, ואלוהים עמכם.

הלוא הכרזתי... אלוהים היה עדי.

אחדותנו לאורה של המגמה האסלאמית

"זוהי האומה שעליכם להיות: אומה אחת, ואני הוא ריבונכם, על כן

היו יראים אותי".³⁸

אמש, כאשר התייחסתי לבעייתנו הלאומית הייחודית, הצגתי בפני בני עמי את מגמת האסלאם, שהיא הדרך הקצרה מכולן לפתרון שלם ומכובד, הכוללת בסך־הכול הפרת ברית [עם האויב] וסכסוך, וכן הכנת הכלים למלחמת קודש. כאשר נפעל כך, נצא, ללא שום ספק, מן המבוכה הזאת, ונמצא את התשובה הנכונה לשאלה העולה על כל לשון, והעוברת בראשו של כל אזרח: "מה עושים כעת?"

והאמת היא שאנחנו איננו משיבים על השאלה משום שאיננו רוצים לעשות דבר. אנחנו בורחים מתוצאות העשייה, ונמלטים מכובד ההקרבה ומעמל המאבק. אנחנו מחפשים תמיד רוך וקלות, ואיננו חושבים אלא עליהם. אנחנו מדמיינים לעצמנו שהחירות והעצמאות ינחתו מן השמים בלי שנצטרך לעמול, אולם השמים אינם ממטירים זהב וכסף, ואינם משפיעים חירות ועצמאות... לו היינו רציניים באמת [בבקשנו חירות ועצמאות], היינו יוצאים לדרך לאחר שהיינו משננים שתי מילים: "להתנגד, ולהילחם [מלחמת קודש]", ואחרי זה, הניצחון יבוא מאלוהים.

כעת אפנה לנושא אחר, הקשור לבעיה הלאומית הכללית שלנו; נושא הסדרת בעיות האומה הערבית על עמיה השונים [ובעיותיו של] העולם האסלאמי כולו. המטרה היא לפתור את הבעיות האלה לנוכח המגמה של האסלאם הנאמן.

ידוע שהאסלאם הוא שליחות עולמית שהורדה למענם של אומות העולם והעמים כולם, ללא הבדל בין ערבי לנוכרי, בין מזרחי למערבי. "יתברך אשר הוריד ממרומים את הפְּרִקָּאן³⁹ על עבדו, למען יזהיר את שוכני העולמים".⁴⁰ לפיכך הוא קרא לשים קץ להבדלים בין המינים ולגזענות, הכריז על אחווה אנושית, והרים על נס, לראשונה בהיסטוריה האנושית, את האחדות העולמית: "הוי האנשים, הִיו יראים את ריבונכם אשר ברא אתכם מתוך נפש יחידה, וברא מתוכה בת-זוג, והפיץ משניהם אנשים ונשים לרוב. הִיו יראים את אלוהים אשר בשמו תבקשו זה מזה, ושמרו על חובתכם לקרובי משפחה, כי אלוהים צופה בכם".⁴¹

ידוע שהאסלאם הוא כזה. הוא קבע למאמינים בו, ולמתייחסים אליו, ולמחזיקים בו, את האחוה האנושית במשמעות האיתנה

39. אחד מכינויי הקוראן.

40. סורה 1:25.

41. סורה 1:4.

ביותר שלה כדבר מובן מאליו. עד כדי כך שהפך את האחוה לאחד ממרכיבי האמונה, ואפילו מרכיבו השלם ביותר: "המאמינים אחים הם".⁴² [ובמסורת:] "המוסלמי הוא אח למוסלמי. אסור לו לעשוק אותו ואסור לו לבגוד בו". "באהבתם, בחיבתם וברחמיהם זה לזה משולים המוסלמים לגוף אחד: אם איבר אחד מתלונן, נזעקים שאר איברי הגוף כדי לטפל בו ולהגן עליו". "יחס המאמין למאמין [הוא כזה של] לבנים בבניין הבנוי חטיבה אחת; האֶחָד מחזק את האֶחָר". ביום שבו התייצבו המוסלמים בפני העולם כולו כאיש אחד, בלב אחד, בצלה של האחוה הנאמנה והאמיתית, אותן ממלכות שהיו בנויות על קשרים מנהליים או מדיניים בלבד, לא החזיקו מעמד בפניהם אפילו שעה אחת. הן הביזנטים והן הפרסים נסוגו מפניהם בחוסר סדר, והם כוננו אימפריה ענקית שבה היו מדע וציוויליזציה, והיא השתרעה מן האוקיינוס השקט עד האוקיינוס האטלנטי.

ביום שבו הזניחו את סוד כוחם ולא אימצו את הנחיית ספרם [הקדוש]: "ואֵל תיפול ביניכם מחלוקת, פן יֵרַךְ לבכם ולא תקום בכם רוח, עֲמְדו בעוז רוח, כי אלוהים עִם עֲזֵי הָרוּחַ",⁴³ ביום הזה חדרה לתוכם המחלה שתקפה את האומות אשר קדמו להם: האינטרסים החומריים בני החלוף השתלטו על האחוה האמונית הנצחית... האימפריה הזאת נפוצה לכל עבר; חמדנותם [של אויבים] מבפנים ומבחוץ שמה אותה ללעג ולקלס, וסופה שקרסה לאחר מלחמת העולם הראשונה. היא נפלה בשבי אויביה הלא מוסלמים, אשר כבשו את אדמתה ושלטו בה. הם חילקו אותה ביניהם בחושבם שהקיץ הקץ על האסלאם, ומלחמות הצלבנים הסתיימו על הצד הטוב ביותר מבחינתם.

מזימה גדולה פגעה בראש ובראשונה במוחם ובלבם של המוסלמים, ולאחר מכן פגעה באדמתם ובארצם. הם הושפעו מן

42. סורה 10:49.

43. סורה 46:8.

הגזענות ומן הלאומנות,⁴⁴ וכל אומה בתוכם הבליטה את מוצאה הגזעי. הם שכחו את מצוות האסלאם ששמה קץ לסולידריות השבטית של תקופת הבערות⁴⁵ ולהתפארות בגזע, בצבע ובייחוס. הסתיימה מלחמת העולם השנייה, אותה מלחמה ששמה קץ לתורות הגזעניות המודרניות באירופה, הגזענות הנאצית והפאשיסטית. ראינו כיצד חשו מדינות אירופה הגדולות לאחר המלחמה להתאחד ולהתלכד – פעם בשם הגזע ופעם בשם האינטרסים... רוסיה מנסה לאחד את הגזע הסלבי, על ענפיו השונים, תחת דגלה של ברית-המועצות. בריטניה ואמריקה מתאחדות על בסיס הגזע והשפה, ובדבבד הן מפצלות את אומות העולם ואת אזורי ההשפעה על-פני האדמה לשם האינטרסים וצורכי החיים. הן מסתירות את התחרות ביניהן באמצעות הקמת ארגון האומות המאוחדות, כדי לגרום לאנשים לחשוב שהן עושות למען העולם ופועלות לטובת בני האדם. כמו כן ראינו את המדינות האלה מתאחדות נגד זכויותינו הלאומיות, ונוטשות אותנו בכל אחת מבעיות היסוד שלנו. זאת בין אם מדובר בהצעות המועלות במועצת הביטחון או בעצרת האומות המאוחדות, כפי שקרה בנושא המצרי, בנושא הפלסטיני ובנושא האינדונזי.

אנחנו ניצבים בפני מציאות עולמית חדשה ובפני אפשרות שבעיותינו ייקלעו למבוי סתום. והרי מדובר בבעיה אחת בעצם: חירות ועצמאות מלאה תוך ניפוץ כבלי הניצול והקולוניאליזם. אין מנוס אלא להזדקק מחדש לחובה שהטיל האסלאם על בניו מאז

44. במקור: שעוביה. השעוביה – תנועה רוחנית בראשית ימיה של שושלת בית עבאס. ראשי התנועה הזאת, מוסלמים פרסים ברובם, כפרו בעליונות הגזע הערבי ותרבותו.

45. בתקופת הבערות שקדמה לאסלאם הייתה החברה הערבית מבוססת על קשרים שבטיים. תחושת הסולידריות עם השבט (עצבִּיה) נאסרה על-ידי האסלאם, אשר השתית את הקשרים החברתיים על הדת.

ראשיתו, כאשר הפך את האחדות לאחד ממרכיבי האמונה... עלינו להתלכד ולהתאחד, וכבר התחלנו עם הליגה הערבית. גם אם עדיין לא הגענו ליציבות מלאה, אף כי הליגה היא גרעין טוב ומבורך, הרי שעלינו לבסס אותה ולחזק אותה, ולהציל אותה מפני גורמי החולשה והרפיון הסובבים אותה. לאחר מכן אנחנו חייבים להרחיב את המעגל עד לכינון קשר הדדי בין אומות האסלאם, הערביות והלא ערביות, דבר שיהווה גרעין ל"ארגון האומות האסלאמיות", בעזרת האל...

בדרך הזאת קיים מרכיב נוסף של כוח שיתוסף על אמצעים כמו מאבק ומלחמת קודש, העומדים לרשותה של כל אומה. זהו מרכיב האחדות והליכוד שיאפשר לנו להיוושע ולשמור על מאזן עולמי בין האומות החומדות והמדינות המתחרות ביניהן על רווחים ועל רכוש. מי שאחראי ליישומם של הצעדים האלה הן הממשלות הערביות והאסלאמיות יחדיו, וכל הרפורמיסטים בעמים האלה, אזרחים ובעלי מעמד רשמי. היום אני מפנה את הקריאה: "בִּקְשׁוּ כוֹלְכֶם מְעוֹז בְּחֶבֶל אֲשֶׁר הוֹשִׁיט אֱלֹהִים וְאֵל תִּתְפַּלְגוּ"⁴⁶.
הלוא הכרזתי... אלוהים היה עדי.

בעיות הפנים שלנו לנוכח סדרי האסלאם

סדרי השלטון – 1

"שפוט ביניהם על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים ואל תיטה אחר משוגות לבם, והישמר פן יפתוך לסטות ממקצת הדברים שהוריד אלוהים ממרומים"⁴⁷.

הממשלה באסלאם. הממשלה היא חובה שאותה הטיל האסלאם הנאמן כבסיס לסדר החברתי שהביא לבני האדם. הוא אינו מכיר

46. סורה 103:3.

47. סורה 49:5.

באנרכיה, ואינו מותיר את החברה המוסלמית ללא מנהיג. כך אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, לכמה מחבריו: "אם אני עֵלֵיר ואראה שאין בה שלטון, אטוש אותה". ובמסורת אחרת נמסר שאמר לכמה מחבריו: "במקרה שאתם [קבוצה בת] שלושה אנשים, מִנו אחד מכם שיהיה מנהיג".

ומי שחושב שהדת, או יותר נכון האסלאם, אינו דן בפוליטיקה, או שהפוליטיקה אינה אחד מתחומי העניין שלו, חוטא לעצמו וחוטא לידע שלו על האסלאם. לא אומר שהוא חוטא לאסלאם, שהרי האסלאם הוא משפט האלוהים, ושום שקר אינו יכול לפגוע בו כך או אחרת... יפה אמר חכם הדת אל-ע'זאלי,⁴⁸ עליו השלום: אני יודע שמשפט האלוהים הוא השורש, והמלך הוא השומר. מה שאין לו שורש חרב, ומה שאין לו שומר אובד. המדינה האסלאמית לא תקום אלא על בסיס הפצת הבשורה, כדי שתהיה "מדינה של שליחות", ולא מערכת מנהלית, או ממשלה חומרית קופאת על שמריה, או גוף אטום וחסר רוח. גם הבשורה לא תוכל להתקיים אלא תחת חסות שתגן עליה, ותפיץ אותה, ותביא אותה לידיעת האנשים, ותחזק אותה.

הטעות הראשונה שלנו היא ששכחנו את העיקרון הזה, והפרדנו למעשה את הדת מן הפוליטיקה. אמנם לא היינו מסוגלים להתכחש לה מבחינה תיאורטית, וקבענו בחוקה שלנו שדתה הרשמית של המדינה היא האסלאם. ואולם הקביעה הזאת אינה מונעת מן הפוליטיקאים ומראשי הגופים הפוליטיים להשחית את "האופי האסלאמי" בראשי האנשים, את המבט האסלאמי בנפשם, ואת היופי האסלאמי במוסכמות. זאת באמצעות העמדות, ההודעות והפעולות שלהם שנועדו ליצור תמיד מרחק בין המגמה הדתית וצורכי הפוליטיקה. זו החולשה הראשונה ושורש הרע.

48. אבו חאמד אל-ע'זאלי (1058-1111) – חכם הלכה, תיאולוג ומיסטיקן ממוצא

עמודי השלטון האסלאמי. הממשלה באסלאם בנויה על יסודות ידועים ומוחלטים. הממשלה היא השלד היסודי לסדרי השלטון האסלאמי... והיא בנויה על "אחריותו של השליט", על "אחדות האומה" ועל "כיבוד רצונה". מעבר לזה אין משמעות למושגים או לתבניות [בתחום הפוליטי].

אחריותו של השליט. השליט אחראי בפני אלוהים ובפני בני האדם. הוא שכיר יום שלהם ופועל אצלם. שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "כולכם רועי צאן וכולכם אחראים לצאן מרעיתכם". אבו בכר, עליו השלום, אמר כאשר קיבל לידו את השלטון ועלה לבמת הדרשן:⁴⁹ "אנשים טובים. עד היום הייתי מועסק על-ידי משפחתי וקיבלתי את תמיכתה. כעת אני מועסק על-ידיכם, על כן הקציבו לי שכר מבית האוצר שלכם". בכך הוא העניק לאמנה החברתית פירוש שאין נכבד וצודק ממנו. יותר מכך: הוא אף הניח את יסודותיה של האמנה שאינה אלא ברית בין האומה לשליט, הנוגעת לטיפול באינטרסים של הכלל. אם השליט ממלא את תפקידו בנאמנות, הוא ראוי לשכר. ואם עשה רע, דמו בראשו.

אחדות האומה. האומה האסלאמית היא אחת ויחידה. זאת משום שהאחוה, שעל בסיסה חיבר האסלאם בין הלבבות, היא עיקרון אמוני היכול להתקיים רק בה, וניתן להגיע אליו רק בזכותה. הדבר אינו מונע [מן המאמין], מקטן עד גדול ומגדול עד קטן, את הזכות לחופש מחשבה ולמתן עצה נאמנה. זו הכוונה בציווי האסלאמי להעניק עצה נאמנה ובצו האומר לסור מרע ולעשות טוב. אמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: "יראת הבורא – עצה נאמנה. אמרו [המאמינים]: עצה למי, הוי שליח אלוהים? אמר: לאלוהים, ולשליחו, ולספרו, ולמנהיגי המוסלמים, ולכל המונם". ואמר [הנביא]: "היה וראית את בני אומתי יראים מלומר לעריץ:

49. במקור: מִנְבֵּר – במת הדרשן במסגד.

אתה עריץ, התרחק מהם ת"ק פרסה". או כפי שנוסח במסורת אחרת: "מוטב יהיו בתוך האדמה מאשר על-פניה". ואמר [הנביא]: "ראש וראשון למתים על קידוש אלוהים הוא חמזה בן עבד אל-מַטְלַב.⁵⁰ עם זאת, יש אדם השווה לו במעמדו: האדם הזה ניצב פעם בפני עריץ, וציווה עליו לסור מרע ולעשות טוב, והעריץ הרג אותו".

אין לתאר פירוד בנושאים העקרוניים באומה האסלאמית. זאת משום שהסדרים של חיי החברה שאותם כוללת מערכת אחת, האסלאם, זוכים להכרה מצד כל בניה של המערכת. ואם יש חילוקי דעות בפרטים המשניים⁵¹ של ההלכה, אין בכך נזק, שכן חילוקי דעות כאלה אינם גורמים איבה, או מחלוקת, או כיתות המכניסים את השלטון לסחרור... חילוקי דעות כאלה מצריכים מחקר ועיון, התייעצות הדדית והענקת עצה נאמנה. מה שקיים לגביו טקסט הלכתי מחייב, אינו מאפשר שיקול דעת. ומה שאין לגביו טקסט ולא החלטה הלכתית, תפקידו של השליט הוא להביא להסכמה פה אחד של האומה לגביו, וזה הכול.

כיבוד רצון האומה. זו זכותה של האומה האסלאמית לפקח על השליט באופן הדוק ולכוון אותו אל הטוב על-פי ראות עיניה. חובה על השליט להתייעץ עם האומה, לכבד את רצונה ולאמץ את עצותיה הנכוחות. אלוהים ציווה זאת על השליטים ואמר: "והיוועץ בהם בדבר".⁵² ושנה זאת בטובו בצוותו על המאמינים לאמור: "ועניינם מוכרע במועצה".⁵³ בנושא הזה קיימות גם מסורות מפי

50. חמזה בן עבד אל-מטלב היה דודו של מחמד שנהרג בקרב אַחַד (625). חמזה, אשר גילה גבורה במלחמתו בכופרים, נחשב לאדון המתים על קידוש האלוהים (סיד אל-שהדאא).

51. המשפט האסלאמי מבחין בין שורשים מהותיים של ההלכה (אצול) ובין פרטים משניים שלה (פרוע, ענפים).

52. סורה 3:159.

53. סורה 42:38.

שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ומפי הח'ליפים ישרי הדרך שהיו אחריו. כאשר ניצבה בפניהם בעיה, הם אספו את המוסלמים בעלי העצה והתייעצו עמם, וכאשר נתקלו בבעיה קשה, הם קיבלו את דעתם. יתר על כן, הם קראו להם ועודדו אותם לעשות זאת. אבו בכר, עליו השלום, אמר: "אם אתם סבורים שאני צודק, עזרו לי. אולם אם סבורים אתם שאין הצדק עמדי, אזי הדריכו אותי או התנגדו לי". ועמר בן אל-ח'טאב אמר: "מי שמוצא בי עקמומית, מוזמן ליישר אותה".

לסדר האסלאמי אין עניין בצורות או בשמות כל עוד מיושמים עקרונות היסוד שהשלטון אינו תקין בלעדיהם. וכאשר הם מיושמים כך נשמר האיזון ביניהם, ועיקרון אחד אינו משתלט על האחר. האיזון הזה לא יוכל להישמר ללא הכרה פנימית מוחשית וללא תחושה אמיתית בדבר קדושתם של הכללים האלה; [תחושה] שיש לשמור על הכללים ולהקפיד עליהם, ובכך טמונה ההצלחה בעולם הזה והישועה בעולם הבא. זה מה שמביע המונח המודרני "תודעה לאומית", או "בשלות פוליטית", או "תרבות פטריוטית", ומושגים מעין אלה. כולם מכוונים לאמת אחת והיא סמכותיות המערכת והתחושה שיש תועלת בשמירתה... אם כן, הטקסטים הכתובים לבדם לא יביאו לתחייתה של אומה כפי שהחוק לא יועיל אם לא ייושם על-ידי שופט צדיק וישר.

אנחנו, בחיים המודרניים שלנו, העברנו מאירופה את המערכת הפרלמנטרית שממשלותינו חיות כעת בצ'לה, וכוננו את החוקה שלנו על בסיסה. שמה של החוקה שונה פעם, ועברנו ניסיונות רבים עמה, [ונשאלות השאלות:]: באיזו מידה תואמת המערכת הזאת את האסלאם? ומה מידת התועלת שהפקנו ממנה במהלך התקופה הזאת?

זה הנושא שנדון בו, בעזרת האל.

סדרי השלטון – 2

“האם יבקשו לעצמם את משפט הג’אהלִיָּה?⁵⁴ אין שופט טוב מאלוהים לאנשים הנכונים להשתכנע.”⁵⁵

במאמר הקודם הקדמתי ואמרתי כי היסודות שעליהם בנויים סדרי השלטון האסלאמי הם שלושה:

א. אחריותו של השליט.

ב. אחדות האומה.

ג. כיבוד רצונה.

הסדרים אלה יושמו בצורה המושלמת ביותר בתקופת הח’ליפים ישרי הדרך שבאו אחרי שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. הם חשו במלואו את הנטל המוטל על שכמם כשליטים הנושאים באחריות לצאן מרעיתם, והדבר בא לידי ביטוי באמירותיהם ובפעולותיהם הרבות. די אם תקרא מה שאמר עמר בן אל-ח’טאב, עליו השלום, כשקיבל לידי את תפקיד הח’ליפה, וגם עמר בן עבד אל-עזיז,⁵⁶ כאשר גם הוא קיבל את התפקיד הזה. מהלך חייהם עלה בקנה אחד עם מוצא פיהם: “אנשים טובים [אמר עמר בן אל-ח’טאב], מוניתי לשלוט בכם. אילולא שאפתי להיטיב עמכם, ולחזק אתכם, ולנהל בצורה הטובה ביותר את ענייניכם, לא הייתי מקבל את המינוי הזה מכם. די לעמר בדאגה ובדאבה מפני המפגש עם יום הדין”. עמר לא בטח בכוח ובתחבולות, אלא ברחמי אלוהים, יתברך ויתרומם, בעזרתו ובתמיכתו. הוא היה אומר: “אם גמל ילך לאיבוד על גדות הפרת, חושש אני שאלוהים יבקש אותו מידי משפחת אל-ח’טאב”.

ועמר בן עבד אל-עזיז אמר בדרשתו [הראשונה]: “וכעת לעצם העניין. אין נביא אחרי נביאכם, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום,

54. תקופת הבערות שקדמה לאסלאם.

55. סורה 5:50.

56. הח’ליפה האומיי עמר השני ששלט בדמשק בשנים 717-720.

ואין ספר אחר אחרי הספר שהורד אליו. מה שהתיר אלוהים, יתברך ויתרומם, מותר עד קץ הימים, ומה שאסר אלוהים, אסור עד קץ הימים. אכן אין אני שופט אלא איש ביצווע. אכן אין אני מחדש אלא הולך בעקבות קודמי. אכן אסור לאיש להמרות את פי אלוהים, יתברך ויתרומם, אולם אלוהים הטיל עליי לשאת את משאכם". לאחר קבורתו של סלימאן בן עבד אל-מאלכ⁵⁷ הוצעו לו מרכבות הח'ליפה, אך הוא דחה אותן, ושב לביתו ברכיבה על פרדתו. בא אליו עבדו המשוחרר ואמר: "שליט המאמינים, האם אתה מודאג ממה שהו?!". אמר: "אני מודאג ממה שקרה לי [בהתמנותי לתפקיד הח'ליפה]. איש מקרב בני אומת מחמד, ממזרח עד מערב, הראוי ממני לזכות שנפלה בחלקי, אותה הייתי מוסר לידי, לא פנה אלי בדרישה בכתב או בעל-פה [ולכן נאלצתי לקבל את התפקיד]".

האומה הייתה מאוחדת באחיזתה האיתנה בדת, משוכנעת במעלת חוקיה, מקפידה על קיום דבר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום. היא דבקה באחדות, שאותה הוא הדגיש כל כך עד שציווה להרוג כל מי שגורם לפירוד בעדת המאמינים או מגלה חוסר צייתנות. הוא אמר: "האיש אשר יבוא אליכם וישתרר עליכם מתוך כוונה לגרום למחלוקת, אחת היא מי הוא – הכו בו בחרב". כפי שגם אמר: "מי אשר לא יציית וימרה את פי עדת המאמינים, אחת דינו למות, מוות בזוי, כיאה לתקופת הבערות. ומי שנלחם ומעל ראשו מתנוסס דגל המחלוקת מתוך כעס כלפי קבוצה אחת, או לטובת קבוצה שנייה, או מתוך תמיכה בקבוצה שלישית, ומת האיש ההוא מוות של בערות. ומי אשר יצא נגד האומה שלי בעודו נמנה עם מאמיניה כשהוא מעכיר את טוהרה ומזנה אותה, [ומי אשר] לא יראה בברית הזאת את בריתו, אל יהי חלקי עמו".

57. הח'ליפה האומיי ששלט בשנים 715-717.

כמו כן היה יחס של כבוד והערכה לרצון האומה. אבו בכר לא פעל דבר בקרב עמו בלי להתייעץ באנשים, במיוחד בדברים שלא קיים לגביהם נוסח כתוב. כך היה גם עמר בן אל-ח'טאב אשר קבע כי החלטות הנוגעות לתפקיד הח'ליפה אחריו יתקבלו ב"מועצת השישה"⁵⁸ שעמם התייעץ הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, ועליהם סמך.

כבר אמרתי, גם במאמר הקודם, שאנחנו העברנו לכאן מאירופה את המשטר הפרלמנטרי, אותו משטר שממשלתנו חוסה בצלו. באיזו מידה הוא מתאים לאסלאם? איזו תועלת הפקנו ממנו עד עכשיו, מאז יושם בגרסתו האחרונה בארצנו, לפני רבע מאה בקרוב?

עמדת האסלאם כלפי סדרי המשטר הייצוגי וכלפי החוקה

המצרית

חכמי המשפט החוקתי אומרים שסדרי המשטר הייצוגי מבוססים על אחריות השליט ועל שלטון האומה וכיבוד רצונה. כן אומרים הם שאין בחוקה דבר העשוי למנוע את אחדות האומה ואת ליכודה, ופלגנות ומחלוקת אינם הכרחיים. זאת הגם שיש בהם האומרים שאחד מיסודות המערכת הייצוגית הוא קיומן של מפלגות. ואולם אף כי הדבר מקובל, אין הוא אחד מעיקרי המערכת הזאת שכן אפשר ליישם אותה בלי מפלגתיות, בלי שהדבר יפגע בעקרונות היסוד שלה.

לפיכך, אין ביסודות הסדר הייצוגי שום דבר העלול לסתור את יסודות סדרי השלטון שאותם קבע האסלאם. מהבחינה הזאת הוא אינו רחוק מן המערכת האסלאמית ואינו זר לה. מהבחינה הזאת

58. הח'ליפה עמר, שנדקר עליידי מתנקש בשנת 644, ציווה לפני שמת כי יורשו ייבחר במועצה בת שישה חברים: עת'מאן בן עפאן (אשר נבחר לבסוף), עבד אל-רחמאן בן עוף, סעד בן אבו וקאץ, עלי בן אבו טאלב, טלחה בן עבדאללה וזביר בן אל-ענאם.

אנחנו יכולים גם לומר בביטחון שהיסודות הבסיסיים שעליהם מושתתת החוקה המצרית אינם סותרים את יסודות האסלאם, אינם רחוקים מן המערכת האסלאמית ואינם זרים לה. יתר על כן: מחברי החוקה המצרית, אף כי הסתמכו על העקרונות ועל הדעות החוקתיות המודרניות והמתקדמות ביותר, שאפו לכך ששום ניסוח לא יסתור את יסודות האסלאם. הטקסט, או שהוא תואם בגלוי את האסלאם, כמו המשפט: "דת המדינה היא האסלאם", או שניתן לפרש אותו כך שלא יסתור אותו, כמו המשפט: "חופש האמונה מובטח".

הייתי רוצה להסב כאן את תשומת הלב להבדל הקיים בין המושגים "חוקה" ו"חוקים" שעל־פיהם מתנהלים בתי המשפט. זאת משום שבין החוקים יש רבים הסותרים בגלוי את מה שנמסר באסלאם. ואולם זה שייך למחקר אחר שאותו נציג ברצון אלוהים במקומו הנכון.

אולם אף כי היסודות הבסיסיים של הסדרים הייצוגיים והחוקה המצרית אינם סותרים את סדרי השלטון שנקבעו באסלאם, הרינו מכריזים שבחוקה קיימים ביטויים משובשים, ויש קלקולים ביישום שלה, והתרשלות בשמירה על היסודות הבסיסיים שנמסרו באסלאם ושעליהם מושתתת החוקה. כל אלה גורמים למחלוקת שממנה אנו סובלים, ולבלבול שבו אנו נתקלים בחיים הפרלמנטריים. הבה ונרחיב מעט את הדברים הקצרים האלה.

אחריותו של השליט – הממשלה

בנוגע לאחריותו של השליט, הרי שעיקר העיקרים בה, על־פי סדרי האסלאם, הוא שהאחראי הנו ראש המדינה, יהיה אשר יהיה. עליו לנהל את ענייני המדינה, ועליו למסור דין־וחשבון על כך לאומה. אם פעל כראוי הוא זוכה לתמיכתם, ואם נהג באופן מושחת הם מחזירים אותו לדרך הישר. האסלאם אינו מונע מראש המדינה ליפות את כוחו של אדם אחר לטפל בענייני השלטון ולשאת

באחריות, כפי שראינו אצל "העוזרים מיופי הכוח" בתקופות רבות באסלאם.⁵⁹ חכמי הפסיקה המוסלמים פסקו לקולא בתופעה הזאת והתירו אותה כל עוד היה בה תועלת. העיקרון בדברים מעין אלה הוא שמירה על תועלת הכלל. כך כתב אל-מאנְרְדִי בספרו "דיני השלטון":⁶⁰

קיימים שני סוגים של עוזרים: עוזר מיופה כוח ועוזר מבצע. עוזר מיופה כוח פירושו שהמנהיג ממנה אדם שהוא מייפה את כוחו לנהל את העניינים על-פי הבנתו, ולהכריע בהם על-פי שיקול דעתו. סמכויותיו של העוזר הזה אינן מוגבלות. אמר [אלוהים] ישתבח, בספרו על נביאו [משה], עליו התפילה והשלום: "ותן לי עוזר"⁶¹ מבני משפחתי, את אהרון אחי. חֲזַק בו את גווי, ושתף אותו בענייניי".⁶² ואם הדבר הזה מותר בנבואה, על אחת כמה וכמה שהוא מותר בהנהגה. זאת משום שהמנהיג אינו יכול לטפל בכל ענייני הנהגת האומה שהופקדו בידיו אלא בדרך של האצלת סמכויות. עדיף

59. במקור: וְאַתָּת תְּפִיד. אבו אל-חסן אל-מאנְרְדִי (974-1058), יליד בצרה, גדול חכמי ההלכה בתחום מדע המדינה באסלאם, הבחין בדיונו במשרת הוֹזִיר (שר ועוזר לח'ליפה) בין שני סוגים, כפי שנראה להלן: וזיר תפיד (וזיר מיופה כוח) וזיר תנפיד' (וזיר מבצע). סמכויותיו של הראשון רחבות מאוד והוא יכול לפעול על דעת עצמו, ואילו סמכויותיו של השני מוגבלות והוא רשאי לפעול רק על-פי הוראות הח'ליפה. יש לציין כי בערבית המודרנית משמעות המילה וזיר היא שר, בעוד פירוש המילה וזארה הוא משרד ממשלתי או ממשלה. הדבר מאפשר לבנא לגזור גְזֵרָה שווה בין משרת הוֹזִיר ובין מערכות השלטון המודרניות במדינות האסלאם.

60. אל-אהכאם אל-סלטאניה.

61. וזיר במקור.

62. סורה 29:20-32.

למנות⁶³ עוזר שישתתף בניהול העניינים, ולהיעזר בו, מאשר לפעול לבד. יש בכך כדי למנוע כישלון וביזיון... וכדומה.

הכלל בנוגע לאחריות במערכת הייצוגית הוא שהאחריות רובצת על הממשלה, ולא על ראש המדינה. החוקה המצרית וגם החוקה הבריטית נוקטות את הגישה הזאת – כל אחת מהן מכריזה על אחריות הממשלה, פוטרת את ראש המדינה מכל אחריות, רואה אותו נקי מאשמה ומתייחסת אליו כאל ישות חסינה שאין לפגוע בה. אולם במערכת הייצוגית אין מניעה מלהטיל על ראש המדינה אחריות ולראות את הממשלה כמי שכפופה לו בכך, כפי שקובעת חוקת ארצות-הברית. מעניין שגם ספרי הפסיקה האסלאמית מצביעים על הגישה הזאת, וממשלה⁶⁴ מעין זו נקראת ממשלה מבצעת. וכך אומר אל-מאןרדי בספרו "דיני השלטון":

ובנוגע למשרת "עוזר מבצע",⁶⁵ הרי שסמכויותיה חלשות יותר ותנאיה מעטים יותר. זאת משום שבמשרה הזאת שיקול הדעת מוגבל להבנתו של המנהיג ולניהולו, בעוד העוזר משמש מתווך בינו ובין צאן מרעיתו והמושלים; הוא מוסר את מצוותיו, עושה את דבריו, ומבצע את משפטיו... וכדומה.

אין ספק שהדבר מעיד על רוחב היריעה של הפסיקה האסלאמית, על גמישותה ועל היותה מתאימה לכל זמן ולכל מקום.

63. במקור: נִיאָבָה – במשמעות של מינוי עוזר או בא כוח. שוב משחק מילים של בנא, משום שבערבית המודרנית יש למילה הזאת גם משמעות של פרלמנטריזם.

64. וְזֹאכָה במקור.

65. וזאת תנפיד' במקור, גם במשמעות של ממשלה מבצעת.

הערפול בחוקה המצרית

אלה הם יסודות המערכת האסלאמית והייצוגית גם יחד בנוגע לאחריות השליט. ומה עשינו אנחנו במצרים? התייצבנו באמצע הדרך ביניהן, הן בניסוח והן ביישום, ובמובן הזה הפכה החוקה שלנו למעורפלת, למקוטעת, ללא ברורה וללא מפורטת. זאת למרות היותה הנקודה החשובה ביותר בהגדרת אופיים של החיים הפרלמנטריים והאסלאמיים שלנו... כדי להסביר זאת, אני מבקש לצטט את דבריהם של שני האדונים, ד"ר אבראהים מדכור,⁶⁶ חבר הבית העליון בפרלמנט המצרי,⁶⁷ ומר מרית ע'אלי,⁶⁸ בתזכיר שלהם "סדרים חדשים".⁶⁹ תחת הכותרת "החוקה וערפולה" נאמר:

בנוגע לגורם הראשון, הרי שתמציתו היא שהחוקה שלנו, למרות היותה קולעת אל חוט השערה ובעלת ניסוחים מדויקים, נפלה לאותה מלכודת של ערפול שאליה נפלו חוקות שקדמו לה. היא לא עסקה בנקודות החשובות ביותר בשלטון הפרלמנטרי, כלומר, לא הגדירה אותן בצורה מספקת. כוונתנו לכך שסמכויות השרים והקשר שלהם לעם מופיעים בחוקה [פעמיים בלבד]: פעם מוזכר קשר באמצעות נבחרי העם, ופעם אחרת קביעה שהשרים מפקחים על

66. אבראהים מדכור (1995-1902), מומחה ידוע לפילוסופיה של האסלאם בימי הביניים. כתב בין היתר על הפילוסופים אל-פראבי, אבן סינא, אבן רֶשֶד ואבן אל-ערבי.

67. בערבית: מִגְ'לֶס אל-שִׁיח', בית הנכבדים; שמו של הבית העליון בפרלמנט לפני מהפכת הקצינים החופשיים.

68. איש ציבור קופטי. בממשלת נג'יב אל-הלאלי, שכיהנה בתפקידה יום אחד (!) בטרם הודחה במהפכת הקצינים החופשיים, היה ע'אלי השר לענייני העיר והכפר.

69. מדובר בספר **נזאם ג'דיד וחיאת ג'דידה** (סדרים חדשים וחיים חדשים), שיצא לאור באמצע שנות ה-40 של המאה ה-20.

השירותים הניתנים לו ועל האדמיניסטרציה. נוסף על כך, החוקה גורמת נזקים מכיוון שהיא כללית מדי בניסוח היחסים שבין השרים לראש המדינה והמלך, ומסתפקת בניסוחים שניתנים לפרשנויות שונות. ברור שהממשלה היא עמוד השדרה של המערכת הייצוגית כולה, והיא החוליה המקשרת בין החקיקה לביצוע, ומקור החינויות והתנועה במערכת שתכליתה הענקת כבוד לשלטון העם בד־בבד עם ניהול ענייני המדינה בצורה מתוקנת ויעילה. אולם בחזרנו לעיין בחוקה, אנחנו מוצאים שכל מה שמובא בה בנוגע לנקודה הרגישה הזאת אינו חורג כמעט משלוש שורות מעורפלות וכלליות לחלוטין. בסעיף 29 נקבע "כי הרשות המבצעת תמונה על־ידי המלך במגבלות החוקה הזאת". בסעיף 48: "המלך יקבל לידי את השלטון באמצעות שריו". בסעיף 49: "המלך ימנה את שריו ויפטר אותם". בסעיף 57: "מועצת השרים שלו היא המפקחת על רשויות המדינה". בסעיף 61: "השרים אחראים ועֲרֵבִים בפני בית הנבחרים למדיניות הכללית של המדינה. כל אחד מהם אחראי לפעולות המשרד שלו". בסעיף 63: "בשום מקרה, צווי המלך, בעלי־פה או בכתב, אינם פוטרים את השרים מאחריות".

אלה פחות או יותר כל הטקסטים הנוגעים לנושא הזה. איננו סבורים שיש בהם כדי לספק תשובה מלאה אף לא לאחת מן הבעיות שעליהן הצבענו... וכדומה.

שני הכותבים מרבים לאחר מכן לבאר ולהדגים בצורה מפורטת את הנושאים שהובאו לעיל... מה שחשוב הוא שהנקודה הזאת, שהיא לב לבו של העניין, דורשת כי נבהיר ונבסס אותה, שהרי היא היסוד הראשון של "הסדר האסלאמי", ובאותה מידה גם של המערכת הפרלמנטרית. בלעדיה לא יהיו הדברים ישרים ושלמים.

סדרי השלטון – 3

“על כן שפוט ביניהם על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים, ואל יטיה אחר משוגות לבם לסור מן האמת אשר נגלתה בפניך. לכל אחד בכם נתנו חוק ומנהג, ואילו חפץ אלוהים היה עושה את כולכם אומה אחת.”⁷⁰

אחדות האומה – המפלגתיות⁷¹

בנוגע לאחדות האומה כבר הבהרתי שהאסלאם הנאמן מטיל אותה [עלינו] כחובה מוחלטת, ומחשיב אותה לחלק יסודי בחיי החברה האסלאמית, חלק שאין לוותר עליו כלל. זאת משום שהוא מתייחס לאחדות כאל בת-זוגה של האמונה: “המאמינים אחים הם.”⁷² באותה מידה הוא מתייחס למחלוקת ולפירוד כבני-הזוג של הכפירה, כמאמר [אלוהים], ישתבח: “הוי המאמינים, אם תשמעו בקולה של חבורה מבין אלה אשר ניתן להם הספר, יחזירוכם להיות כופרים לאחר שכבר האמנתם.”⁷³ היינו, אחרי שהגעתם לאחדות, התפלגתם. וכפי שאמר שליח אלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום: “אחרי מותי לא תשובו להיות כופרים, ולא תכו זה את זה.” המושג כפירה מבטא פירוד ומחלוקת כאשר איש מכה את רעהו.

אני סבור שמשטר ייצוגי, פרלמנטרי או לא פרלמנטרי, אינו שולל את האחדות הזאת. במיוחד כאשר הצביון של החיים החברתיים זהה במקורותיו ובמגמות הכלליות שלו למצב שבו נמצאות אומות האסלאם כולן בימים אלה. אין זה אלא שהמפלגתיות, הפירוד והמחלוקת נלוו למשטר הייצוגי באירופה ובמקומות אחרים, כיוון

70. סורה 48:5.

71. במקור: תִּזְבִּיה. כפי שצוין לעיל, משמעות המילה היא גם כיתתיות או פלגנות.

72. סורה 10:49.

73. סורה 100:3.

ש[שם] הוא צמח על החורבות [של הסדרים הישנים]. המחלוקות העקובות מדם והחוזרות ונשנות בין העמים ושלטיהם היו הסיבה לצמיחתו בפועל [של המשטר הייצוגי] עם התפלגות הנטיות והתבדלות ההשקפות... אולם אומות האסלאם זכו להגנת אלוהים מכל זה; הוא שמר עליהן באמצעות האחדות האסלאמית וסלחנותה מפני הבלבול והמהומה האלה.

עם זאת, המשטר הייצוגי בארצות שבהן הוא מושרש ביותר אינו מבוסס על מפלגתיות מופרות. אין בבריטניה אלא שתי מפלגות, אותן שתי מפלגות המתחלפות בשלטון. המפלגתיות שלהן באה לידי ביטוי כמעט אך ורק בנושאי פנים, בעוד הבעיות הלאומיות החשובות מאחדות אותן תמיד, ואינך מוצא בהן כלל זכר למפלגתיות. באותה מידה קיימות גם באמריקה שתי מפלגות בלבד שאינך שומע מהן מאומה אלא בתקופת בחירות; לבד מכך אין מפלגתיות ואין מפלגות. [לעומת זאת] הארצות שבהן התפתחה המפלגתיות ובהן הפריזו בהקמת מפלגות התנסו בניסיונות מרים, הן בעתות שלום והן בעתות מלחמה, וצרפת היא הדוגמה הטובה ביותר לכך. אם אלה הם פני הדברים; אם אחדות האומה היא יסוד בסדר החברתי האסלאמי, והמשטר הייצוגי אינו עומד בסתירה לה, הרי שעלינו לעבור במהירות לאחדות, שכן המפלגתיות במצרים הוליכה את הכול לאבדון.

המפלגות במצרים

קיימת תמימות דעים שלפיה המפלגות במצרים הן הדבר הגרוע ביותר במולדת הגדולה הזאת. הן הבסיס לשחיתות החברתית האוכלת בנו בכל פה כעת. אין הן מפלגות אמיתיות במשמעות שבה מוכרות המפלגות בכל ארץ בעולם. אין הן יותר מאשר שרשרת של פילוגים שנגרמו על-ידי מחלוקות אישיות בקרב חבורה מבני

האומה, שבתוקף הנסיבות שנוצרו ביום מן הימים החלו לדבר בשמה ולדרוש את זכויותיה הלאומיות. כמו כן קיימת תמימות דעים שלפיה למפלגות האלה אין תוכנית ואין מצע, וההבדל היחידי ביניהן מאז ומעולם נעוץ באישים. ההצהרות המתפרסמות מחוץ למסגרת השלטונית, והפרטים שהן כוללות מנאומי הכתר בתוך המסגרת השלטונית, הן מופת מובהק לכך. ומכיוון שהמפלגות הן הבוחרות את הסנאטורים ואת חברי בית הנבחרים, והן אלה האוחזות בהגה השלטון בחיים הפרלמנטריים, מובן מאליהן שהשלטון אינו מסוגל להתייצב, וזהו גם מצבם של אלה האוחזים בהגה שלו.

הדברים האלה, שהאומה תמימת דעים לגביהם, כבר עלו בפניהם של סנאטורים וחברי בית הנבחרים, ושל חכמי הלכה ומומחים לחוקה, בקול רם וצלול. מי שקרא בספרו של עלובה באשא⁷⁴ "עקרונות לאומיים", או בספרו של האדון חסן אל-ג'דאוי "מגרעות השלטון במצרים", או בספריהם של סופרים אחרים, נוכח בצדקת דברינו. די אם נצטט כאן קטע מספרו של המומחה למשפט חוקתי, האדון סיד צברי, "עקרונות המשפט החוקתי". וזה מה שהוא אומר על המפלגות המצריות:

האמת היא שלמרביית המפלגות הפוליטיות במצרים אין מצע שעליו יכולים להגן תומכיהן. יתר על כן, כל מפלגה הפכה להיות כלי ביטוי לשר לשעבר שיש לו תומכים וחסידים. כל חשיבותן היא השגת התוצאה הזאת. הבחירה ביניהן אינה מבוססת על העדפתו של מצע אחד על האחר, שהרי לכולן אותו מצע. הבחירה מבוססת על מידת האמון שיש באישים השונים ועל העדפת האחד על-פני רעהו. הבחירות הן אישיות ולא מפלגתיות במשמעות המוכרת אצל עמי המערב.

74. מחמד עלי עלובה (1875-1956), משפטן, חבר במפלגת הליברלים החוקתיים ושר בכמה ממשלות מצריות.

מובן מאליו שהישארותן של המפלגות במתכונת הזאת תפלג את הארץ לסיעות ולכיתות, ותגרום לפילוגים ולמריבות בין אנשים ובין משפחות, ללא סיבה מובנת ובלי בסיס הגיוני.

אם נוסיף לכך את העובדה שמצרים נמצאת עדיין תחת כיבוש זר, ואלה המפיקים תועלת מן הפיצול הזה הם רק הכובשים הגזלנים; אם נתאר לעצמנו מציאות שאומה כלשהי תמצא טעם במחלוקת, דבר שהוא חסר טעם בעליל – הרי שהאומה השוכנת בעמק הנילוס אינה יכולה להרשות זאת לעצמה. היא זקוקה יותר מכולן לאחדות על כל מרכיביה, כדי שתוכל לרכז את כוחה במאבק לעצמאות וברפורמות הפנימיות. אם כן, הדבר מסוכן מכדי שזנויח אותו או נזלזל בו.

ביטול המפלגות המצריות

אם כך הם פני הדברים, איננו יכולים לדעת מה עוד עשויות לעולל הסיעות והעדות האלה, המכנות עצמן מפלגות פוליטיות, לעם הזה; העם הטוב והלוחם, הנאבק והנכבד. אכן הדבר רציני ומסוכן. לכן אנשי רפורמה שונים ניסו להגיע לאחדות, ולו זמנית, כדי שאפשר יהיה להתמודד עם האתגרים הגדולים הניצבים בפני המדינה, אך ייאוש אחזם והם נכשלו. המצב אינו מאפשר עוד פתרונות חלקיים; אין מנוס כעת מלהביא לביטולן של המפלגות האלה כולן, וללכד את כוחותיה של האומה במפלגה אחת, שתפעל להשגת עצמאות וחירות במלוא מובן המילה, מפלגה שתניח את יסודות הרפורמה הכללית בארץ פנימה. לאחר מכן יתוו המאורעות לבני האדם דרכים שונות לרפורמה על בסיס האחדות שאותה מטיל האסלאם כחובה.

סדרי השלטון – 4

"אילו היו המאמינים נקראים לפנות אל אלוהים ושליחו למען ישפוט ביניהם, לבטח היו אומרים, נשמע ונעשה"⁷⁵.

כיבוד דעתה של האומה – מערכת הבחירות

ובנוגע לכיבוד דעתה של האומה, והחובה לייצג אותה ולשתף אותה בשלטון בצורה נכונה: האסלאם לא חייב מעולם לבדוק מה דעתם של בני האומה כולם בכל עת צרה, מה שנקרא במינוח המודרני "משאל עם". במצב שגרה הוא הסתפק ב"בעלי האיסור וההיתר"⁷⁶ בלי למנות אותם באופן שמי או אישי. מה שמתברר מכתבי הפוסקים על "בעלי האיסור וההיתר" הוא שהקריטריונים להגדרתם ככאלה הם שלושה:

1. חכמי הפסיקה "המשתדלים"⁷⁷ – אלה שפסקי ההלכה והוראות הדת מתבססים על אמירות שלהם.
2. מומחים בנושאים כלליים.
3. ממלאי תפקידים בהנהגה כמו ראשי בתי אב, ראשי משפחות, מנהיגי שבטים ומחנות.

לכל אלה נכון לייחס את ההגדרה "בעלי האיסור וההיתר". המערכת המודרנית של המשטר הייצוגי התוותה את הדרך שבה יש להגיע ל"בעלי האיסור וההיתר". זאת באמצעות סדרי

75. סורה 51:24.

76. אָהַל אַל־חַל ואל־עַקְד. בכתבי המשפטנים המוסלמים שעסקו במדע המדינה קיימת התייחסות לגוף בשם הזה ולסמכויותיו. ראו: אל־מאורדי, אל־אחכאם אל־סלטאניה ואל־ולא־אִיאת אל־דִּינִיה, פרק ראשון, סעיף 3, "כינון ההנהגה" (אַנְעָקָאד אל־אַמְאִמָה). בפועל, גוף כזה, שהיה יכול להגביל את הסמכויות האוטוריטריות של השליט, לא היה קיים מעולם.

77. במקור: אל־מִגְ'תֶּהֶדוֹן – הפוסקים בשיטת אג'תֶּהֶאד (השתדלות), ראו הערה 18 לעיל.

בחירה, בשיטות שונות, כפי שנקבעו על-ידי חכמי המשפט החוקתי. האסלאם אינו שולל את הסדרים האלה כל עוד מטרתם היא להביא לבחירת "בעלי האיסור וההיתר". הדבר הזה נמצא בהישג יד בכל אחד מן הסדרים המגדירים את שיטת הבחירה אם מקפידים על מעלותיהם של "בעלי האיסור וההיתר", ולא מרשים לאחרים [שאינם מתאימים] לייצג את האומה.

מגרעותיהם של סדרי הבחירות במצרים

אנחנו במצרים כבר נקטנו פעם את שיטת הבחירה הישירה, בחוק מ־1923, ופעם את שיטת הבחירה הדו־שלבית, בחוק מ־1930. ולמען האמת, שתיהן לא השיגו את המטרה שציפו מהן, ובשעה שיישמו אותן התגלו בהן מגרעות שיש לפעול לתיקונן המלא. טעות כשלעצמה אינה מגרעת, אולם זה המביע שביעות רצון ממנה, מתמיד בה ומגן עליה, טועה הוא מאוד. כולם חשו בכישלוננו של חוק הבחירות הנוכחי בהשגת המטרה שהוצבה בפניו – בחירתם של המוכשרים ביותר לייצג את האומה. הביקורות הקשות שהוטחו בו חשפו רבות ממגרעותיו, שהחשובה שבהן היא זו שהזכיר ד"ר סיד צברי בספרו "עקרונות המשפט החוקתי": גוף נבחר, תהיה יכולתו אשר תהיה, אינו מסוגל להגשים את מטרתן של הבחירות באופן המבוקש. [חוק הבחירות] לא הגשים את רעיון ייצוג האומה באופן נכון. הוא לא הגיע למצב שבו התבסס גוף הפועל לטובת הכלל כשהוא חופשי מכבלים...

לאחר מכן הוא [צברי] מסר רשימה סטטיסטית מדויקת שממנה הסיק, באמצעות נתונים מספריים, שהחלטות הפרלמנט המצרי, במושבו השונים, אינן מבטאות את עמדת האומה – לא את עמדת הרוב בה, ו[אפילו] לא את עמדתו של מיעוט נכבד מבין בניה, אלא את עמדתו של שיעור קטן מבעלי זכות הבחירה. שיעורם לא הגיע

מעולם ל-12%, ולהלן הפירוט: החלטות בית הנבחרים ב-1926, אף כי היו נכונות ובעלות תוקף חוקי, ייצגו לא יותר מ-10.7% מכלל הבוחרים; החלטות בית הנבחרים ב-1929 ייצגו 9.25%; החלטות בית הנבחרים ב-1936 ייצגו 9.25%; החלטות בית הנבחרים ב-1938 ייצגו 11.75%; החלטות בית הנבחרים ב-1942 ייצגו 9.75%. ובית הנבחרים הנוכחי אינו טוב יותר מקודמיו.

כיצד, אחרי כל אלה, אפשר לומר שהדבר מבטא את עמדת האומה ומייצג אותה בצורה נאמנה?

שינוי ותיקון

אין ברה אלא לשנות ולתקן את חוק הבחירות. בין מטרתיו הנחוצות של השינוי:

1. קביעת התכונות הדרושות למועמדים עצמם. אם הם מייצגים גופים כלשהם, חייבים הגופים האלה להציג תוכניות ברורות ומטרות מפורטות שעל-פיהן יפעל המועמד. אם הם אינם מייצגים גופים, הם חייבים להיות בעלי תכונות ותוכניות רפורמה המכשירות אותם לייצג את האומה. הדרישה הזאת קשורה במידה רבה בתיקון המפלגות במצרים ובתיקון הסדר שעליו מושתתים הגופים הפוליטיים אשר בה.
2. הצבת גבולות לתעמולת הבחירות והטלת עונשים על מי שיחרוג מן הגבולות האלה. זאת, במובן זה שלא ייעשה שימוש [בתעמולה] במשפחה, בבית ובתכנים בעלי אופי אישי צרוף, שאין להם שום שייכות להתאמתו של המועמד לשמש נציג. התעמולה צריכה להתמקד במצעים ובתוכניות הרפורמה.
3. תיקון רשימות הבוחרים. יש לאמת זהות כהליך שבשגרה. כל עניין רשימות הבוחרים הפך למזור מכיוון שאינטרסים

מפלגתיים ומגמות ממשלתיות היו מעורבים בהן לאורך זמן, וההצבעה נכפתה על הבוחרים בכוח.

4. הטלת עונשים קשים על זיופים מכל סוג שהוא, וכך גם על שוחד בחירות.

5. עדיף ומשובח לשוב לשיטת הבחירות של רשימות ולא של מועמדים, כך שהמועמדים ישתחררו מן הלחץ של בוחריהם, ותועלת הכלל תתפוס את מקומה של התועלת האישית בהערכת הנציגים ובקשר עמם.

בכל מקרה, סוגי הרפורמה והתיקון רבים הם, ואלה רק דוגמאות שלהם. ואם ההחלטה נחושה, הדרך ברורה. טעות מאין כמוה היא להשאיר את המצב כמות שהוא, להיות שבע רצון ממנו ולהימנע מכל ניסיון לשפר.

סדרי השלטון – 5

“הורדנו אליך את הספר ממרומים למען יגלה את האמת ותשפוט בין האנשים כאשר יורך אלוהים. אל תהיה סניגור למועלים”⁷⁸ לעיל הצגתי את שלושת עמודי השלטון התקין בסדר האסלאמי, הדומים לאלה שבמשטר הייצוגי, והם:

1. אחריות השליט.

2. אחדות האומה.

3. כיבוד רצון האומה.

כן הצבעתי בקיצור רב על הצדדים המעורפלים בחקיקה ועל אוזלת היד והיישום הקלוקל של שיטת הממשל הקיימת, שבה אנחנו אווזים מיום כינון החוקה המצרית עד עתה. התוצאה של הערפול, של אוזלת היד ושל הקלוקל היא... המבוכה, הדאגה והבלבול שהם נחלתנו כעת; הפירוד, הפילוג והשסע שהם מנת חלקנו.

78. סורה 105:4.

חולשת הממשלות

איש אינו חולק על כך שהממשלות, בזו אחר זו, חלשות מלמלא את חובתן. הן איבדו את מרבית היוקרה שהייתה להן כממשלה, בשל חוסר האמינות והצביון השקרי שמכתיבה הרוח המפלגתית הצרופה ובשל אוזלת היד הנובעת מכך שהאחריות אינה מוגבלת, אלא הממשלה נושאת בה במלואה. לולא היו הצייתנות והכניעה טבועות בנפשם של המצרים, ולולא היו הדברים מתנהלים בדרך שגרה, ללא חידוש וללא שינוי... הכול היה שובת. כך היה נבצר מן המנגנון המנהלי המסוכסך לספק את צורכי העם או לעשות משהו למען האנשים.

יראת החוק

אין ספק ששלטון החוק התערער, וגם איבד את רוב הכבוד שרחשו לו. זאת בשל מקרים חוזרים ונשנים של יחס מפלה, פרוטקציה, רמייה, ולפעמים ביטול החוק למטרות אישיות... גם אם הביטול הזה נעשה כלפי חוץ באמצעות חקיקה, הגורמים ידועים תמיד ואינם נסתרים מעיניו של איש. יש לכך השפעה על נפש הציבור והדבר מפחית מיראת החוק ומן הכבוד למערכת הממשל.

מפלגתיות עיוורת

אין ספק שאש המחלוקת והמשטמה כבר התלקחה הן בנפשות השליטים והן בנפשות הנשלטים כתוצאה מן המפלגתיות השגויה, אותה מפלגתיות שאנחנו במצרים מעולם לא תפסנו אותה כחילוקי דעות בלתי מזיקים וידידותיים. יתר על כן, תפסנו את המפלגתיות כעוינות וכשנאה היכולים להעביר את העיסוק בטובת הכלל לתחום החרמות והנידויים בכל הנושאים, כלליים ופרטיים, עד שהאמת של יריבינו תוצג כשקר, והשקר של תומכינו המפלגתיים יוצג כאמת.

התחושה הזאת היא שהדריכה אותנו בכל פעולותינו ובכל קשרינו. המחלה החמירה והתפשטה אפילו לנושאים הבווערים ביותר; אין אנו מסוגלים ללכד את שורותינו סביב עמדה לאומית, תהיה אשר תהיה, שבה תלויים שיפור מצבנו ועתיד ארצנו... כתוצאה מן התחושה הנתעבת הזאת ומן ההבנה השגויה של המפלגתיות, אשר הניבה עוינות מורשת, רוב המאמצים האינטלקטואליים והמעשיים מושקעים – בשני דברים המעסיקים את כל תשומת הלב של אנשינו והם: הכשלת היריבים המפלגתיים ובלימת תחבולותיהם. השליט מקדיש את רוב מרצו לשני הדברים האלה, והאופוזיציה אינה מפגרת אחריו. בדרך למטרות האלה נרמסות הזכויות, השירותים מושבתים, הידידים מקוננים, והיריבים צוהלים, והמרוויח הוא אותו האויב [הבריטי] המעיק על החזה של הארץ הזאת.

המצב הזה הוביל לפגיעה במורל, ובתחום החומרי הוא יצר השחתה ובלבול. הדבר הגיע לשיאו והסבלנות פקעה. אין מנוס משינוי נמרץ, מכריע, מהיר... או שיבינו בעלי השררה את האמת הזאת, יעריכו נכון את חומרתה, ויחושו לבצע בכוחות עצמם את השינוי המתאים בעיניהם, דבר שיביא ביטחון ויציבות, ונותר עוד זמן לתקן. או [שלא יעשו כן ו] ימשיכו בהתנהגות הזאת, ואז יקדימו אותם המאורעות, והרסן יישמט מידיהם, וסוף דבר לא ישורנו כי אם אלוהים לבדו.

בעלי השררה בארץ הזאת... ראש הממשלה הנכבד... אנשי אל-אזהר... מנהיגי המפלגות, המוסדות והחברות...

הקנאים למולדת הזאת, מולדת שדאגה בלבה:

תקנו את הדבר לפני שיהיה מאוחר מדי. מולכם ניצבת ספינת

ההצלה של סדרי האסלאם... ואחרית הדבר בידי אלוהים היא.

הלוא הכרזתי... אלוהים היה עדי.

הסדר הכלכלי – 1

תחת הכותרת "בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם" כתבתי בעבר כמה מאמרים שבהם הבהרתי כי סדרי השלטון האסלאמי מבוססים על שלושה יסודות:

- א. אחריות השליט.
- ב. כיבוד רצון האומה.
- ג. השמירה על אחדותה.

[וגם כתבתי] שלמרבה המזל, אלה גם יסודות המשטר הייצוגי המודרני, אותו בחרנו לנו... גם הבהרתי שאיננו מיישמים בצורה נכונה את האחד וגם לא את השני, דבר הגורם בלבול בכל העניינים. [כן כתבתי] שזה המקור, וכל השאר נובע ממנו: "הנה יש בגוף איבר קטן, הלב. כשהוא תקין, כל הגוף תקין. ואם הוא מקולקל, כל הגוף מקולקל". הממשלה היא ללא ספק לב הרפורמה החברתית כולה; אם נשחת מצבה, נשחת הכול, ואם מצבה תקין, הכול תקין... עודדתי את המנהיגים לחוש ולבצע רפורמות, ולשוב אל האסלאם הנאמן, הכולל בו את כל הטוב, כדי לקבל ממנו הדרכה וכדי ללכת לאורו. ללא זאת לא נוכל לזכות ברפורמה האמיתית שאותה אנחנו מבקשים.

להלן אעסוק במצבנו הכלכלי באותה שיטת ביאור מתוך רצון שהמילים האלה של מסירות ימצאו אוזניים קשובות ולבבות מבינים, אשר יחושו בסכנה ויפעלו לקדם את פניה לפני שתתפשט המחלה, לפני שיהפוך הריפוי לקשה, ויתרחב הקרע בין ידיו של המטליא... שום דבר אינו מזעזע את הנפש, מסעיר את המחשבה וגורם כאב לב כמו המצוקה הכלכלית החונקת את המוני העם ומונעת מהם את צורכי החיים הבסיסיים, שלא לדבר על מותרות... אין משבר גדול יותר ממשבר הלחם, ואין פגיעה רעה יותר מפגיעת רעב ומחסור... אין צורך חיוני יותר מן המזון, ומה רב הסבל הבא על דורשיו.

[מסופר] שג'אריה נכנסה למחמד בן אל-חסן אל-שיבאני,⁷⁹ [בעלה ו]רְעוּ של אבו חניפה, ואמרה: "הוי אדוני, נגמר הקמח. ואמר: תיפח רוחך! הברחת מראשי ארבעים קושיות".

יש אמיתות שאיש לא יכול להתכחש להן או להתעלם מהן.

א. עושר טבעי

הארץ הזאת אינה ענייה מטבעה. ייתכן שהיא אף העשירה בארצות האלוהים, יתברך ויתרומם, באוצרותיה הטבעיים, בעושרה לסוגיו השונים; חקלאות, מים, בעלי חיים, מחצבים, בנילוס המופלא שלה ובעמק הפורה שלה. כל מה שתבקש נפשך מטוב אלוהים, יתברך ויתרומם, אותו האציל על מצרים ותושביה מני קדם: "רְדו מצרימה, כי שָׁם לָכֶם כָּל אֲשֶׁר תִּבְקְשׁוּ!"⁸⁰

ב. נצלנות של הנוכרים

[בעיות הכלכלה נגרמות בחלקן מכך ש]הנוכרים אשר כבשו את המולדת הזאת בהיסח דעת מצד תושביה, ותרנות מצד שליטיה ועושיק מצד גוזליה,⁸¹ מצבם שפיר מזה של תושבי הארץ ובניה. הם הניחו את ידיהם על מקורות העושר המצוינים ביותר שלה: חברות או יחידים, תעשייה ומסחר, מתקנים ציבוריים, ענפי כלכלה ראשיים. כולם נמצאים, לאמיתו של דבר, בידי אותם נוכרים. או בידי הנוכרים אשר לקחו להם את האזרחות המצרית באופן סמלי,⁸² בעודם מתגעגעים למולדתם שלהם הם מוסרים את מרבית רווחיהם... רבים מאותם נוכרים ממשיכים להביט אל האזרח המצרי, אל הפועל המצרי ואל השליט המצרי, במבט מתנשא, נטול הערכה.

79. חכם הלכה בן המאה השמינית. השתייך לאסכולה החנפית.

80. סורה 61:2.

81. הכוונה כנראה לשלטון העות'מאני שהניח לבריטים להשתלט על מצרים ב־1882.

82. עד שנות החמישים הייתה במצרים קהילת זרים גדולה שכללה בעיקר יוונים, איטלקים וצרפתים, שהיו בעלי משקל רב בכלכלתה.

ג. עושר מופרז ועוני מדכא

[בעיה נוספת היא ש]הפערים בין המעמדות השונים בעם הזה הם כבירים, ההבדלים עצומים, וההפרשים גדולים. העושר הוא מופרז והעוני מדכא, ואין כמעט מעמד ביניים. מה שאנחנו מכנים מעמד ביניים אינו אלא מעמד של דלים ורשים אף כי אנחנו קוראים להם "ביניים" על בסיס האמירה: הרע טוב מן הנורא. ירחם אלוהים על מלומדינו אשר חיברו מחקרים ארוכים בדבר קיומו של הבדל בין עניים ומסכנים, הגם שאלה וגם אלה הם נצרכים ועלובי חיים.

ד. לבטים כלכליים

החשובה שבאמיתות האלה היא שאנחנו נמצאים בעיצומה של מערכה עזה, גועשת ומכרעת בין שיטות כלכליות שונות, כמו קפיטליזם, סוציאליזם וקומוניזם. אנחנו לא הגדרנו לעצמנו מה יהיה אופי חיינו הכלכליים ביום שבו יהיה עלינו לקבל החלטה. העניינים מסובכים, כך שבנושא הזה לא יועילו פתרונות חלקיים, ולא תעזור אלא בהירות מלאה. הגדרת היעדים צריכה להיות מדויקת, והשגתם צריכה להתבצע בכוח ובנחישות. המצב הכלכלי, על גורמיו ותוצאותיו, הוא במרבית המקרים פועל יוצא של כללים וחוקים כלכליים, גם אם מעורבים בו מרכיבים פוליטיים. אין מנוס אפוא מבחירה בשיטה אחת מבין השיטות הכלכליות האלה. זאת כדי שנוכל לחיות בתוך מסגרת כלכלית ידועה, בעלת תכונות ומאפיינים משלה. מסגרת שתגדיר את יעדינו הראשיים ותתווה לנו את דרך הפעולה אשר תוביל אותנו ליעדים האלה.

אל האסלאם

אני סבור שלא תצמח לנו טובה מאף אחת מן המערכות האלה. לכל אחת מהן מגרעות, כמו גם יתרונות גלויים, אך מדובר במערכות שלא צמחו באדמתנו אלא בסיטואציות [היסטוריות] זרות לנו

ובחברות שאינן דומות לחברה שלנו... ברשותנו נמצא הסדר הכלכלי המושלם אשר יביא לרפורמה מלאה באמצעות ההוראות של האסלאם הנאמן ומערך היסודי הכולל שאותו קבע עבור הכלכלה הלאומית. לוי רק הכרנו את הסדר הזה ויישמנו אותו באופן מלא – בעיותינו היו נפתרות; היינו זוכים בכל היתרונות הקיימים בסדרים הכלכליים האלה, ונמנעים מכל הרע שבהם. אז היינו זוכים לראות כיצד עולה רמת החיים, וכל המעמדות מגיעים אל המנוחה והנחלה. אז היינו מוצאים את הדרכים הקרובות ביותר אל החיים הטובים.

2 – הסדר הכלכלי

במאמרי הקודם אמרתי שמצרים מיטלטלת בין שיטות כלכליות שונות, ועל אדמתה מתנגשות מערכות והשקפות מודרניות, כמו הקפיטליזם, הסוציאליזם והקומוניזם. [כן אמרתי] שעדיף לה להיפטר מן השיטות האלה כולן ולבסס את חיי הכלכלה שלה על יסודות האסלאם והוראותיו הנעלות. על מצרים לשאוב מן האסלאם ולהישען עליו; כך היא תינצל מן הטעויות הנובעות מההשקפות האלה ומן המגרעות שדבקו בהן, ובעיותינו הכלכליות יפתרו בדרך הקצרה ביותר.

יסודות הסדר הכלכלי באסלאם

ניתן לתמצת את כללי הסדר הכלכלי באסלאם על-פי סדר החשיבות:

1. יש לראות בכסף הכשר משען לחיים. חובה לשמור עליו, לנהל אותו בתבונה ולהפיק ממנו רווחים.
2. כל מי שמסוגל לכך, חייב לעבוד ולהשתכר.
3. יש לגלות את מקורות העושר הטבעי, וחובה להפיק תועלת מכל הכוחות והחומרים ביקום.

4. יש לאסור מקורות הכנסה לא כשרים.
5. יש לאחות את הקרע בין המעמדות השונים, איחוי שישים קץ לעושר המוגזם ולעוני המדכא.
6. על החברה להיות ערבה לכל אזרח; יש להבטיח את חייו ולפעול למען רווחתו ואושרו.
7. יש לעודד הוצאת ממון למטרות חסד ולחייב ערבות הדדית בין האזרחים. כמו כן יש לחייב שיתוף פעולה המבוסס על חסידות ויראת שמים.
8. קביעה לגבי קדושת הממון וכיבוד הבעלות הפרטית כל עוד אין היא מתנגשת עם טובת הכלל.
9. ארגון העסקאות הכספיות בחקיקה צודקת ורחומה, והקפדה בנושאים כספיים.
10. יש לקבוע שהמדינה אחראית לשמירת הסדרים האלה. המעיין בכללי האסלאם ימצא בהם את היסודות האלה כשהם מבוארים בהרחבה בקוראן הנכבד, במסורת ההלכתית הטהורה ובספרי הפסיקה האסלאמית.

הכסף הכשר הוא משען החיים

האסלאם משבח את הכסף הכשר ומטיל עלינו את החובה לשמור עליו, לנהל אותו בתבונה ולהפיק ממנו רווחים. האסלאם מרומם את מעמדו של העשיר המלא תודה, זה המשתמש בכספו לתועלת האדם ולרצון אלוהים. לא קיים בו מרכיב הדוחף את האדם לעוני ולמחסור מתוך הבנה שגויה של המושג סגפנות... מה שנאמר [באסלאם] בגנות הכסף, הממון והעושר בעולם הזה כוונתו לאותו חלק המביא לידי עוולה, מחלוקת ופזרנות; אותו חלק שמסתייעים בו בביצוע פשעים, עבירות, מעשי שחיתות וכפירה בחסדי אלוהים. כך מובא במסורת: "מה טוב הכסף הכשר לאדם הכשר". ובפסוק

הנכבד כתוב: "אל תפקידו ביד השוטים את רכושכם אשר נתן לכם אלוהים לקיומכם".⁸³

בדברים האלה יש משום רמז לכך שהממון הוא משען לעסקים. הנביא, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, אסר להביא לאובדן ממון באופן שאינו ראוי, ואמר: "אלוהים אסר עליכם לרכל, להרבות בבקשת נדבות ולגרום אובדן ממון". מי שמת כשהוא מגן על ממונו, מת מות קדושים, כפי שמובא במסורת הנבואית: "מי שמת כשהוא מגן על רכשו, מת מות קדושים. ומי שמת כשהוא מגן על ממונו, מת מות קדושים..."

חובת העבודה מוטלת על כל המסוגל לכך

האסלאם מעודד את האדם לעבוד ולהשתכר, ורואה בכך חובה המוטלת על כל מי שיש לו יכולת לעשות זאת. הוא מהלל ומשבח את בעלי המלאכה ואוסר בקשת נדבות. הוא מכריז שפולחן אלוהים הנעלה ביותר הוא עבודה, והעבודה היא מנהג הנביאים. כן מכריז האסלאם שעבודת כפיים היא הדרך הנכבדה ביותר להשתכר, והוא בז לבטלנים. אלה מהווים נטל על החברה, תהיה אשר תהיה הסיבה לבטלתם, גם אם מדובר בהתמסרות לעבודת אלוהים – הרי שהאסלאם אינו מכיר בסוג כזה של בטלה... ביטחון באלוהים צריך לבוא לידי ביטוי באמצעים הננקטים ובתוצאות המושגות. זה הנעדר אחד משני המרכיבים האלה, אין הוא בוטח באלוהים... הפרנסה שהאדם משיג תלויה במאמץ שהוא משקיע לאורך זמן, ואלוהים, יתברך ויתרומם, אומר: "אמור, עשו את מעשיכם",⁸⁴ ואלוהים יראה את אשר תעשו, וכן גם שליחו. לבסוף תוחזרו אל יודע הנסתר והנגלה, ויודיע לכם את אשר עשיתם".⁸⁵ ושליח אלוהים, תפילת

83. סורה 5:4.

84. במקור: אַעְמְלוּא. בנא מתייחס לצייוי הזה במשמעות עבדו, פעלו.

85. סורה 105:9.

אללה עליו וברכתו לשלום, אמר: "עדיף שלא תאכל כל עיקר משתאכל דבר מה שאינו עמל ידיך". נביא אלוהים, דוד [המלך], עליו השלום, אכל מעמל ידיו. ו[הח'ליפה] עמר אמר: "בל יפסיק איש מכם לדרוש את פרנסתו, באומרו לאלוהים: פרנסני. ידוע שהשמים אינם ממטירים זהב ולא כסף". ובמסורת הנבואית: "האדם ימשיך לקבץ נדבות עד בוא תחיית המתים, ולא תהיה ברשותו ולו חתיכת בשר קטנה".

גילוי מקורות העושר

האסלאם מפנה את תשומת הלב אל מקורות העושר ואל מעיינות הברכה. הוא ממריץ אותנו לגלות בהם עניין, ומחייב אותנו לנצל אותם. הוא מגלה שכל דבר ביקום המופלא משועבד לאדם, כדי שזה יפיק תועלת וייהנה ממנו: "הלא תראו כי אלוהים הכפוף לרצונכם את כל אשר בשמים ואשר בארץ, והשפיע עליכם רוב חסדים נגלים ונסתרים?"⁸⁶ "והוא הכפוף לרצונכם ברוב חסדו את כל אשר בשמים ובארץ. בזאת צפונים אותות לאנשים הנמלכים בדעתם".⁸⁷ הקורא את פסוקי הקוראן הנכבד מבין את פרטי העניין באופן הרחב והמלא ביותר.

איסור מקורות הכנסה לא כשרים

אחד מכללי האסלאם הוא איסור על מקורות הכנסה לא כשרים. בתחום ההכנסה כסף לא כשר הוא זה שאינו תמורה לעבודה, כמו ריבית, משחקי מזל, הגרלות וכדומה. או כסף שהושג בדרכים לא צודקות, כמו הונאה, גנבה וזיוף. או כסף שהוא תמורה לדבר מזיק, כמו היין, החזיר והסמים. אלה מקורות המחיה שהאסלאם אינו מתיר אותם ואינו מכיר בהם.

86. סורה 20:31.

87. סורה 13:45.

קירוב המעמדות

האסלאם פועל לקירוב המעמדות בכך שהוא אוסר על צבירת הממון ועל חיי המותרות בקרב העשירים, ומעודד את העלאת רמת החיים בקרב העניים. הוא קובע את זכותם בכספי המדינה ובכספי העשירים, ומתאר את הדרך המעשית להשגתה.

האסלאם מרבה להמריץ ולעודד הוצאת כספים למטרות חסד. הוא מגנה את הקמצנות, את ההתחסדות, את עשיית הטובה מתוך יהירות ואת הפגיעה בזולת. הוא קובע את הדרך לשיתוף פעולה ולעשיית חסד בצורה נכונה מתוך שאיפה להפיק רצון מאלוהים, יתברך ויתרומם, ורצון לזכות בטובתו: "עזרו זה לזה במעשים טובים וביראת שמים, ואל תעזרו זה לזה לפשוע ולהתנכל".⁸⁸

קדושת הממון וכיבוד הבעלות

האסלאם קובע את קדושת הממון ואת כיבוד הבעלות הפרטית כל עוד זו אינה סותרת את תועלת הכלל. [ובמסורת הנבואית:] "כל מה שיש למוסלמי אסור לרעהו: דמו, חפציו, וממונו". וכן: "אין באסלאם נזק, לכן אל תזיקו זה לזה".

ארגון העסקאות הכספיות

סדרי העסקאות הכספיות נחקקו באסלאם תוך התחשבות באינטרסים של הפרט ושל החברה, כיבוד חוזים והתחייבויות והקפדה על דיוק בכל הנוגע לענייני ממון ומשא־ומתן. לכך יוחדו פרקים שלמים בפסיקה האסלאמית שבהם נאסרו מעשי מרמה בסחר חליפין וכדומה. חוכמה טמונה באיסור שמטיל האסלאם על השימוש בזהב ובכסף [לצרכים פרטיים] שכן הם משמשים בסיס מוניטרי עולמי.

ערבות חברתית

האסלאם קבע את הצורך בערבות החברה כלפי כל אזרח, יהיה אשר יהיה, ובהבטחת שלומו ומחייתו כל עוד הוא ממלא את חובותיו, או שנבצר ממנו מסיבה שאינה תלויה בו למלא אותן. [הח'ליפה] עמר עבר ליד יהודי שקיבץ נדבות. הוא גער בו וחקר אותו לגבי הסיבה שאילצה אותו להגיע לכך, וכאשר נוכח לדעת שהוא נכה, הוכיח עמר את עצמו ואמר לו: "לא נהגנו כלפיך ביושר, פלוני אלמוני. לקחנו ממך את מס הג'זיה"⁸⁹ בהיותך בעל יכולת, אך הזנחנו אותך בהיותך חלש. תנו לו ככל צורכו מבית האוצר".

זאת נוסף על הפצת רוח האהבה והחיבה בין כל בני האדם.

אחריות המדינה

האסלאם הכריז שהמדינה אחראית לשמירת הסדרים האלה, ושעליה לנהל בצורה נכונה את כספי הציבור. עליה להשתמש בהם כראוי, לנהל אותם כראוי ולגבות אותם בצדק. עמר אמר דברים שמשמעותם: "הכספים האלה הם כספי אלוהים, ואתם עבדיו. הרועה [המושל] בקצה עולם צריך לקבל את חלקו בכספים האלה, כדי לרעות בהם את צאן מרעיתו, והגונב מהם יורש גיהנום".

ניצול המעמד... מאיפה יש לך את זה?

האסלאם גם אסר לנצל את השלטון והמעמד [לצרכים לא ראויים], קילל את גותן השוחד, את מקבלו ואת הסרסור לדבר עברה. הוא אסר להעניק מתנות לשליטים ולמנהיגים. עמר נהג להשביע את הנציבים שלו לבל יגדילו את עושרם, והיו כאלה שנהג לומר להם: "מאיפה יש לך את זה? כולכם יחדיו תירשו גיהנום, וחרפה תהיה מנת חלקכם". המושל אינו צריך לקבל מכספי האומה מעבר לצורכיו. כך אמר [הח'ליפה] אבו בכר לקהל המוסלמים כאשר מונה

89. ג'זיה – מס שהוטל על נוצרים ויהודים.

לשלוט בהם: "עד עתה הייתי מועסק על-ידי משפחתי, וקיבלתי את תמיכתה. כעת אני מועסק על-ידיכם, על כן הקציבו לי שכר מבית האוצר שלכם". ואבו עבִידה⁹⁰ הקציב לו כדלהלן: מחיה כפי המגיע למוסלמי [ממוצע], שאינו מן הנעלים וגם לא מן הפחותים; לבוש לחורף ולבוש לקיץ, וכן גמל שעליו יוכל לרכוב ולעלות לרגל. הקצבה הזאת הוערכה באלפיים דְרָהֶם... וכאשר אבו בכר אמר: "אין זה מספיק לי", הוסיף על זה חמש מאות, ובכך הסתיים העניין. זאת רוח הסדרים הכלכליים באסלאם שאת תמצית עיקריה הבאנו על קצה המזלג. לכל אחד מן העיקרים האלה יש פרטים שאזכורם מצריך כרכים עבי כרס. לו רק נהגנו על-פי המופת שלהם, והלכנו לאורם, היינו מוצאים בכך תועלת רבה.

3 – הסדר הכלכלי

עצמאות המטבע

הזכרנו כמה עקרונות שעליהם מבוססים סדרי הכלכלה האסלאמית ואת הרוח שהעקרונות האלה מכתיבים לנו. התוצאה של הרוח הזאת, אם היא מיושמת נכון, היא מצב כלכלי תקין, שאין טוב ממנו. הרוח הזאת מחייבת עצמאות של המטבע וביסוסו על רזרבות קבועות של הכנסותינו ושל הזהב שברשותנו, ולא על איגרות החוב של האוצר הבריטי, המטבעה הבריטית והבנק הלאומי הבריטי. זאת, הגם שמקום מושבו במצרים.⁹¹ עיין בפסוק הנכבד: "אל תפקידו ביד השוטים את רכושכם אשר נתן לכם אלוהים לקיומכם."⁹²

90. אבו עבִידה בן אל-ג'ראח – אחד מחברי הנביא.

91. ניתן להניח שבנא התכוון לבנק The National Bank of Egypt (NBE), אל-בנק אל-אהלי) שנוסד ב-1898 על-ידי בעלי הון בריטים ותושבי מצרים בעלי אזרחות זרה. הבנק הזה, שהולאם סופית ב-1960, קיבל עם הקמתו זיכיון למשך חמישים שנים להדפיס את שטרות הכסף המצריים, הגְנִיָה, שהיו צמודים ללירה סטרלינג.

הנורא מכול הוא שהעם הזה הולך שולל אחר אשליה בהפקירו את עמל ידיו ואת תוצרתו בתמורה לשטרות שכל ערכם טמון בערבות בריטית. מצרים, לו רק פעלה בנחישות ונהגה בצורה נכונה, הייתה מגיעה, ללא ספק, לעצמאות הזאת... כבר נפרדנו מגוש הסטרלינג, הגינו את ייסוד הבנק הלאומי, ודרשנו לקבל את הכספים הרבים שהבריטים חייבים לנו. הדברים האלה והתוכניות בכיוון הזה מחזקים את המטבע המצרי... עד כמה הידרדר המצב ואילו אמצעים נקטנו אנחנו כדי לשפרו?

אבסורד הוא שהמילים האלה נכתבות בעת שבו מכריזים כי המשא־המתן בין מצרים לבריטניה בנושא יתרות הסטרלינג נחל כישלון, או קרוב לנחול כישלון. זאת בשל התעקשותם של הבריטים ודבקותם בעמדה שלא ישלמו למצרים עבור שנת 1948 יותר מ־12 מיליון בריבזמן שמצרים מבקשת בקשה צנועה של 18 מיליון.

...חולשת הפיקוח והזלזול במטבע, זלזול שהגיע לרמה של ציניות, יצרו ליקויים שכלו כל חלקה טובה: האינפלציה שגרמה ליוקר מחיה ולקשיים בייבוא ובייצוא. בהיסטוריה של המדינות המתקדמות לא קרה מעולם, ככל הידוע לנו, שבנק ינצל החלטה של שר בצורה מבישה כפי שעשה הבנק הלאומי בנוגע להחלטת משרד האוצר, במסמך לא חתום מ־1 ביוני 1916. בתוקף ההחלטה הזאת הוא מדפיס שטרות ככל העולה על רוחו.⁹³

93. ייתכן שבנא מתייחס להיתר שנתן משרד האוצר המצרי ל-NBE להעביר את רוב יתרות הזהב שלו ללונדון במהלך המלחמה. בד־בבד הוא התיר לבנק להזפס שטרות כסף בערכם הנקוב, בניגוד לחוקים שחייבו כי יתרות הזהב יהיו שוות למחצית ערכם. ההיתר הזה נותר בתוקף גם בשעה שבנא כתב את דבריו אלה.

מיצור החברות⁹⁴

[עקרונות הכלכלה האסלאמית] מחייבים אותנו להקדיש את כל תשומת לבנו למיצור החברות ולהחלפת ההון הזר בהון הלאומי כל אימת שהדבר אפשרי. כמו כן יש לחלץ את התשתיות והשירותים הלאומיים⁹⁵ – הדבר החשוב ביותר לאומה – מידי אלה שאינם בניה. לא ייתכן שהאדמה, והבנייה, והתעבורה, והמים, והמאור, והתחבורה הפנימית, והתעבורה החיצונית, ואפילו המלח והסודה... יהיו בידיהן של חברות זרות, שההון שלהן והרווחים שלהן מגיעים למיליוני גֶּנִיָה.⁹⁶ חלקו של הציבור וחלקם של פועלי המולדת בכל אלה מסתכם באומללות, בעליבות ובמחסור.

האסלאם, אשר ספרו מסב את תשומת לבנו להתגלות רחמי אלוהים ביקום, מחייב אותנו לנצל את מקורות העושר הטבעי באופן מהיר ויעיל. [הוא מסב את תשומת לבנו] לאוצרות שהטמין אלוהים בבריאה, בארץ ובשמים, מרבה בכללים הנוגעים למטמון, ומעודד אותנו לדרוש את הטוב בכל מקום שבו הוא נמצא... אוצרות נמצאים במים שלנו, אוצרות נמצאים בחולות שלנו, אוצרות נמצאים בכל מקום. אין מחסור באוצרות האלה, אלא מה שחסר הוא מחשבה שתכוון, נחישות שתניע ויד שתפעל. ואחרי זה, קח לך מן הטוב ככל שתרצה. "הלא תראָה כי אלוהים הוריד מן השמים מים, והצמחנו בהם את פרי הארץ בשלל צבעים. ובהרים יש אשר הם עֵטורי פסים לבנים ואדומים – שלל גוונים – ושחורים כעורב. וגם באנשים וברמשים ובמקנה יש בעלי גוונים שונים אשר כאלה. המלומדים הם היראים את אלוהים מכל עבדיו".⁹⁷ המלומדים כאן, לדעתי, הם הבקיאים במדעי הטבע, בתועלת הטמונה בו לבני האדם

94. במקור: תְּמִצִּיר אֱלִי־שֶׁרְכָּאת – הפיתח של החברות הזרות לחברות מצריות.

95. במקור: מְרַאפֶּק עֶאמָה.

96. המטבע המצרי. מקור השם במטבע הבריטי guinea.

97. סורה 28-35:27.

ובגודל חוכמתו של אלוהים, בורא שמים וארץ, כפי שהיא מתגלה ביצירה המדויקת שלו.

קיימים פרויקטים לאומיים גדולים שנזנחו זה זמן בשל רפיון ועצלנות שהשתלטו עליהם, או בשל מחלוקת מפלגתית שהכשילה אותם, או אינטרסים אישיים שקברו אותם, או משחקים פוליטיים ושוחד שחיסלו אותם. הדבר מחייב אותנו להשקיע בהם מחדש את מרצנו. [ובמסורת נאמר] "האהוב מכם על אלוהים הוא זה אשר בעשותו מעשה, עושה הוא אותו בשלמות".

כמה היינו מרוויחים לו היה פרויקט הסכר באסואן קורם עור וגידים מאז 1937. וכמה היינו עניים יותר ועירומים יותר לולא השרה אלוהים את חזונו על טלעת חרב,⁹⁸ מנוחתו עדן, שהחל לקדם את הפרויקט של אל-מַחְלָה.⁹⁹ פרויקטים רבים נלמדו ונחקרו, ולאחר מכן נגנזו למשך זמן רב, עוד לפני המלחמה. אין להזנחה הזאת שום הסבר, שהרי הצורך חיוני, ההכרח דוחק והעניין אינו סובל דיחוי.

נערו את האבק מעל תיקי הפרויקטים האלה. היזכרו בהם מחדש, והוציאו אותם אל הפועל. "ואלוהים יִרְאֶה את אשר תעשו, וכן גם שליו [והמאמינים]"¹⁰⁰.

התעשייה

תיעוש מידי תואם את רוח האסלאם, שנביאו, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, אומר: "אלוהים אוהב את המאמין בעל המלאכה".

98. טלעת חרב (1876-1941) – כלכלן מצרי שייסד את בנק מצרים ב-1920.
99. ביוזמתו של טלעת חרב ובמימון בנק מצרים הונחו ב-1927 היסודות לאזור התעשייה הגדול בעיר אל-מחלה אל-פֶּכְרָא שבדלתא. החברה שהוקמה על-ידי טלעת חרב, לשם מימוש חזון התעשייה המצרית, נקראה החברה המצרית לטווייה ולאריגה. חומר הגלם היה כמובן הכותנה המצרית.
100. סורה 9:105.

"העולה על יצועו כשהוא יגע מעמל ידיו, נמחלים לו עוונותיו". אותו אסלאם, שספרו משבח את דוד, ו[כן משבח] את שלמה על הקדמה התעשייתית שלו, כשהוא מזכיר פרטים המפליאים כל אדם, על רמתו הגבוהה בתחום הזה ועל כך שידע לנצל את כוחם של הרוחות והשדים... חבל על האומה הקוראת בספר שלה את דברי השבח לדוד, עליו השלום: "ריפכנו לו את הברזל. – עֵשָׂה שריונים שלמים והתקן היטב את חיבורי טבעותיהם. עשו את הטוב, כי מבחין אני באשר תעשו".¹⁰¹ כמו כן אתה קורא [בקוראן]: "ולמדנו אותו לעשות לכם שריון, למען יגן עליכם בהכותכם זה בזה במלחמה. הלא תכירו טובה?"¹⁰² [מה חבל שהאומה שהדברים האלה כתובים בספרה] אין בה ולו מפעל אחד לייצור נשק. לאחר מכן אתה קורא בספר של האומה הזאת: "ולשלמה (הכפפנו) את הרוח: בבוקר אחד גימאה מהלך חודש ימים, ובערב – חודש. והזרמנו לו מעיין של נחושת יצוקה. (והכפפנו לו) את השדים אשר עבדו למענו ברשות ריבוננו. מי בהם אשר יסטה ממצוותנו, נטעימנו את עונש אש התבערה. הם עשו למענו את כל קפצו: היכולות ופסלים וקערות כדודים רחבי ידיים, וקדרות קבועות על מכונן. הוי בית דָּוִד, עשו במלאכה והפירו טובה".¹⁰³...[מה חבל שהאומה שהדברים האלה כתובים בספרה] אין בה אף לא בית יציקה גדול אחד, ואף לא מפעל אחד שלם לכלי מתכת. לאחר מכן אתה קורא: "והורדנו את הברזל – הוא מטיל אימה גדולה ומביא תועלת לאנשים".¹⁰⁴ [מה חבל שהאומה שהדברים האלה כתובים בספרה] מזניחה כך את המחצב הזה שברשותה, המשובח מסוגו, אשר יכול להספיק לכל העולם, כפי שמעריכים המומחים, למשך מאתיים שנים...

101. סורה 10:34-11.

102. סורה 80:21.

103. סורה 12:34-13.

104. סורה 25:57.

מה חבל כל זה!!

הסדר הכלכלי – 4

במאמר הקודם הצגתי כמה אופנים ליישום יסודות הסדר הכלכלי שאותו מכתוב לנו האסלאם.

במאמר הזה אתייחס למהותה של הרפורמה הכלכלית הלאומית, ואציג כמה אופני רפורמה המושתתים גם הם על יסודות האסלאם

סדרי הבעלות במצרים

רוח האסלאם הנאמן, ועקרונות היסוד שאותם הניח לכלכלה הלאומית, מחייבים אותנו להקדיש תשומת לב לסדרי הבעלות במצרים: להגביל את הבעלויות הגדולות; לתת לבעלים, תמורת המגיע להם, מה שיועיל להם יותר ויועיל לחברה; ולחזק את הבעלויות הקטנות. זאת כדי שעניים חסרי כול יחוו שבמולדת הזאת יש משהו שמעניין גם אותם ושאכפת גם להם... כמו כן [מחייב האסלאם] שנחלק מיד את הרכוש שבידי הממשלה לקטנים האלה כדי שיגדלו...

ארגון-מחדש של המסים

רוח האסלאם, באמצעות החקיקה הכלכלית שלו, מטילה עלינו את החובה לחוש ולארגן-מחדש את המסים החברתיים, ובראש ובראשונה את מס הִזְפָּאת. אין בעולם כולו חקיקה המטילה מס על ההון ולא על הרווחים לבדם כפי שעושה זאת האסלאם. כל זה מנימוקים הגיוניים, כמו מלחמה בצבירת רכוש. צבירת הרכוש מוציאה את הכסף מן המחזור, והרי הכסף לא נוצר אלא להיות אמצעי למיקח וממכר שממנו יפיקו תועלת כל אלה שהכסף העובר לסוחר מגיע לידיהם.

אולם האסלאם קבע כי הוצאות הזכאת יהיו למטרות חברתיות בלבד. זאת כדי שהמס הזה יעזור במקרי מצוקה ודלות שבהם רגשות אנושיים ורצון טוב אינם יכולים לעזור. כך תוכל החברה לעבור תהליך של היטהרות ושל הזדככות, והנפש האנושית תתנקה ותתעלה: "קח מרכושם צדקה אשר בה תטהר ותזכך אותם".¹⁰⁵

אין מנוס אלא לשקול הטלת מסים חברתיים בשיטה מדורגת ביחס לכמות הכסף [שבידי הנישום] ולא ביחס לרווחיו. המס הזה, שהעניים כמובן יהיו פטורים ממנו, ייגבה מן העשירים בעלי היכולת וישמש להעלאת רמת החיים בכל האמצעים האפשריים... אחד ממעשי החוכמה של הח'ליפה עמר, עליו השלום, היה שהטיל מסים כבדים על ענבים, שכן זהו הפרי של העשירים, ומס מזערי על תמרים, שכן זה מאכל העניים. בין השליטים והמנהיגים היה עמר חלוץ בראייתו את המשמעות החברתית הזאת. תהיה מנוחתו עדן.

מלחמה בריבית

רוח האסלאם מטילה עלינו את החובה לנהל מיד מלחמה בריבית. עלינו לאסור אותה ולשים קץ לכל משא־ומתן המבוסס עליה. [אמר הנביא:]: "אין הריבית כי אם בדיה. את הריבית הראשונה המציא דודי, אל־עבאס בן עבד אל־מַטְלַב". אמת דיבר שליח אלוהים.

הרפורמיסטים נמנעו בעבר מלומר דברים כאלה, כדי שלא יאמרו להם שהדבר בלתי אפשרי משום שהריבית מניעה את גלגלי הכלכלה העולמית כולה. אולם היום... הטענה הזאת התבררה כמופרכת, כחסרת יסוד וכחסרת ערך לאחר שרוסיה אסרה את הריבית וקבעה כי זה המעשה המגונה והנורא ביותר בתחומה. חבל שרוסיה הקומוניסטית מסגלת לפנינו את המעלה האסלאמית הזאת,

105. סורה 9:103.

שכן הריבית אסורה... אסורה... אסורה, והראשונות שאסרו אותה היו אומות האסלאם ומדינות האסלאם.

חיזוק המלאכה הביתית

רוח האסלאם מטילה עלינו את החובה לחזק את המלאכה הביתית, הידנית. זהו פתח להצלה מהירה של המשפחות הנזקקות ופתח למעבר אל הרוח התעשייתית ואל השלב התעשייתי... הידיים חסרות העבודה האלה יכולות לעסוק בשלב הראשון בטווייה ובאריגה במכשירים קטנים, בייצור סבון, בייצור בשמים וריבות, ובמוצרים רבים נוספים היכולים לתרום לתעסוקת נשים, בנות וילדים, להביא להם רווחים נאים ולמנוע מהם את עליבות המחסור ואת ביזיון הקבצנות... ראינו זאת במו עינינו לפני זמן־מה בעיר פְּנֵה¹⁰⁶ שבמחוז עֶרְבֵייה ובפְּנֵי עֵדִי שלִיד מְנַפְלוּט,¹⁰⁷ וכן בערים נוספות בחבל הארץ המצרי. בערים האלה ראינו עושר, נכסים ותנאי חיים נוחים. משרד הרווחה הקדיש מחשבה לפרויקט החינוכי הזה, והכין סוגים שונים של מטוויות, אך אין לנו מושג מה עלה בגורלן... "יומה של הממשלה – אורכו שנה", כמו שאומרים, אולם העניין אינו מאפשר המתנה ארוכה.

להפחית במותרות ולהסתפק בצרכים חיוניים

יש להדריך את העם להפחית במותרות ולהסתפק בצרכים חיוניים. בנושא הזה צריכים להיות הגדולים מופת לקטנים. לכן צריך להפסיק את מסיבות ההוללות ולאסור את חיי התפנוקים והבזבז המושחת. האסלאם הנאמן מחייב להציג את הגוף [ללא בגדי פאר] כפי שהוא, בחספוסו, בזעפו, בהדרת פניו, בהדרת כבודו. בבתים, בארמונות, בחוץ ובמועדונים... וכל זה מצריך הכנה.

106. פְּנֵה – עיירה במערב הדלתא.

107. בני עֵדִי – כפר ליד העיר מְנַפְלוּט שבמרכז מצרים.

כל אלה חובות שאין מנוס מלשאת בנטל שלהן ומיד...
קדימה לעבודה.

ולעצם העניין:

מן הדברים לעיל ראינו כיצד אין אנו נוקטים סדר כלכלי מוכר, לא בתיאוריה ולא במעשה. הערפול והאלתור הובילו אותנו למצוקה שהחלה לחנוק את כולם. העניין הוא לא אלתור פתרונית, או התייצבות לנוכח המציאות תוך שימוש בסמים מרדמים ובתרופות הרגעה, שהתגובה שלהם מבשרת תוצאות הרות אסון... מה שחשוב הוא שנביט על הדברים במבט מקיף וכולל, ונשיב אותם אל היסוד היציב שעליו הם יכולים להישען ולהתבסס. הדבר הזה אינו אלא "סדרי האסלאם", סדרים חובקי כול ומדויקים. זו הדרך הנכונה.

אלוהים העניק לנו יתרונות כלכליים והצלחה חומרית שאותם לא העניק לאומות ולעמים אחרים. קיימים קשרים הדוקים בינינו ובין עמי ערב והאסלאם בתחומי השפה, האמונה, האינטרסים וההיסטוריה. וארצותיהם, השבח לאל, בין הארצות העשירות ביותר של אלוהים בעולמו: אדמתן היא הפורייה ביותר, אווירן הוא הצח ביותר, אוצרותיהן הטבעיים הם הרבים ביותר, והן העשירות ביותר בחומרי גלם ובמחצבים מכל סוג... הקשר הזה מאפשר לנו, אם רק נשכיל לנצל אותו, להגיע למצב שבו נספק את צורכינו ונזכה לעצמאות כלכלית. כך נינצל מן הרודנות המערבית בתחומים כמו ייצוא וייבוא ומה שקשור בהם...

אנחנו לא צריכים לעשות יותר מאשר לקבל החלטה נחושה, לגשת למלאכה, לחזק את המגעים ולהדק את הקשרים, להתמיד במשלחות ובמחקרים, לנסות לייסד, בכל דרך אפשרית, צי מסחרי, ולאמץ את רוח האחדות ושיתוף הפעולה בינינו ובין עמי ערב ואומות האסלאם.

העם המצרי נשא בסבלנות ובמשך זמן רב חיים אכזריים וקשים, ומחסור שאין לו אח ורע; מחסור שהוא למעלה מכוח סבלו של בן תמותה, ורק בנס אפשר לשאת אותו. מי שמביט על הפועל המצרי ועל האיכר המצרי, והדומים להם, בני המון העם המצרי, מתמלא פליאה מן הדלות ומאורך הרוח הנגלים לעיניו...

אחד מן האחים ההודים שהגיע לאחרונה מברייטניה, גרם לי להתבייש כאשר חזר מסיוור קצר בקהיר ואמר לי: "סברנו שפרסומי העיתונים בברייטניה אודות מצבו הגרוע של העם המצרי ורמת חייו הנמוכה הם תעמולה ותו לא, שכל מטרתה לפגוע בכבוד המצרים. אולם ניצלתי את פרק הזמן הקצר הזה בקהיר וביקרתי בכמה שכונות עממיות, וחשתי צער למראה עיני". התביישתי למשמע דבריו אלה, אולם הדפתי את טענותיו כלפי וכלפי העם באומרי: שאל עיתונים אלה האין הם מבינים שהמסכנות הזאת היא תוצאה של עוולות הכיבוש?

פעם אחרת חשתי צער כאשר פנה אלי מנהל חברה נוכרי בדבריו: האם אתה מרוצה ממצבם של הפועלים המסכנים האלה!? השבתי גם לו: האין יודע שהסיבה למסכנות הזאת היא האנוכיות והקמצנות של החברות [הזרות] בכל הקשור לצורכי החיים של הפועלים!?

העניין חמור משאפשר לזלזל בו. חומרתו הגיעה לשיאה ועברה כל גבול. אין מנוס מטיפול מכריע ומהיר, ואנו לא נמצא אותו אלא ברפואת האסלאם הנאמן ובטיפול שלו.

אם כן, כבוד ראש הממשלה, ראשי המוסדות והחברות, וכל מי שעניין לו בביטחון ובשלום במולדת הזאת:

תקנו את הדבר בנחישות... ושובו אל סדרי האסלאם.

הלוא הכרזתי...אלוהים היה עדי...

חסן אל-בנא

איגרת האמאם אל-בנא אל הוועידה האסלאמית הראשונה¹

שלום עליכם ורחמי האלוהים וברכותיו. וכעת לעניין. ארבע מאות מיליון מוסלמים ברחבי תבל נושאים עיניים אל תוצאות הוועידה, ובלבבותיהם פועמות תקווה ותחינה. הם מצפים מכם להביע עמדות נכבדות, אשר תרומנה את ראש האסלאם והמוסלמים. מנגד, מצפים בעלי התאוות כי אסון יתרגש על הוועידה, והם רוקמים נגדה מזימות ממזימות שונות. הם מצפים שתפקוד את הוועידה רק אחת משתי הטובות.² ישיב האלוהים לאנשי התככים את גמולם בראשם, ולא יראו טובה.

רבתיי הנכבדים, חברי הוועידה. חובה עליכם להעניק לכך את מלוא כובד המשקל. חובה עליכם להיות נאמנים למשימה שנטלתם על עצמכם, והיא לדאוג לטובת המוסלמים בשום שכל ובכנות. הלבבות שלכם צריכים להתחבר ללבבות המאמינים שסביבכם, ולרוחם השורה על הוועידה שלכם, ולתקוותיהם, המרחפות סביבכם. והאלוהים יודע הכול, כי כל קריצת עין וכל צפונות הלב ידועות לו.³

1. איגרת זו נשלחה לבאי הוועידה האסלאמית הראשונה, שכונסה בירושלים, ב-7 בדצמבר 1931, ביוזמת המופתי חאג' אמין אל-חוסניני. האיגרת פורסמה ביומון ג'רידת אלי-אח'ואן אל-מסלמין, גיליון 719, 5 ספטמבר 1948, עמ' 11-10.

2. עליפי האמור בקוראן (סורה 9; 52): "יכולים אתם לצפות שתפקוד אותנו רק אחת משתי הטובות, ואילו אנו מצפים שיכה אתכם אלוהים בעונש מאיתו או מאיתנו. צפו, כי גם אנו מצפים עמכם". שתי הטובות הן: ניצחון בקרב או מות קדושים.

3. עליפי האמור בקוראן (סורה 60; 19).

רבתיי הנכבדים, חברי הוועידה. הכנות היא יסוד ההצלחה והכל נתון בידיו של אלוהים. אבותיכם הנכבדים ניצחו רק בכוח אמונתם, וטוהר רוחם, וזוך נשמתם, וכנות לבם, ופועלם מתוך אמונה ושכנוע פנימי. הם נטלו על עצמם כל דבר כמשימה קדושה, עד שעצמותם התערבבה באמונתם ואמונתם התערבבה בעצמותם; הם היו הרעיון והרעיון היה הם. אם אתם מסוגלים להידמות להם, אזי העמיקו חשוב והאלוהים ישרה עליכם בינה ויושר. עשו, והאלוהים יעניק לכם יכולת והצלחה. אם יש בכם מי שלבו חולה ומטרתו שגויה, מי שסובל מתאוות כמוסות ומעבר מפוקפק – סלקוהו מביניכם, שהרי הוא מכשול לרחמי האלוהים ומניעה להצלחה. האלוהים הודיע לשליחו, תפילת אלה עליו וברכתו לשלום, שמציאותם של אנשים הידועים כמושחתים בין המאמינים, מעכבת את השגת מטרתיהם, וכך אמר [האלוהים] יתברך: אילו יצאו עמכם, היו רק מחבלים בכם וממהרים לשסותכם זה בזה למען זרוע פירוד ביניכם. ויש מאזינים להם ביניכם, ואלוהים יודע מי הם בני העוולה. כבר לפני ביקשו לזרוע פירוד והפכו בדעתם כיצד להכשילך, עד אשר הופיעה האמת ודבר אלוהים גבר, על אפם ועל חמתם.⁴

התחילו את עבודתכם, רבתיי הנכבדים, בתיקון הנאמנות [לאלוהים] ובמימוש כוונת הלב. או אז יהיה הארמון שתבנו רם יותר והרושם שיתיר יהיה נצחי, בעזרת האלוהים יתברך. אגודת "האחים המוסלמים" תשתף פעולה עם ההחלטות שתקבלו ותישא עמכם, מרחוק, בנטל. היא שולחת לכם את ברכות חבריה בלווי רגשי כבוד לאישיותכם, הוקרה לפועלכם והערכה רבה להגותכם. לולא נימוקים מכריעים ונסיבות בלתי צפויות, חברים מן האגודה היו נמצאים ביניכם, נושאים את דברה ומייצגים את מוסדות המנהל שלה. זאת גם אם ביטחונה [של אגודת "האחים המוסלמים"]

ביכולת שלכם מקלה במקצת את כאב היעדרותה בין המתכנסים, שהרי האלוהים סולח לנעדרים אם הם נאמנים לאלוהים ולשליחו, והאלוהים סולח ורחום. לכן, [אגודת "האחים המוסלמים"] מגישה את סיכום עצותיה הנאמנות בהצעות שלהלן, וזאת לאחר הערכת אמצעי הפעולה העומדים לרשות ארצות האסלאם:

הצעות אגודת האחים המוסלמים

ראשית: ההגנה על פלסטין

עניין ההגנה על פלסטין ועל קודשי האסלאם באופן כללי הוא עניין השייך למוסלמים כולם. איננו מתכוונים לסקור את השלבים השונים של בעיית התוקפנות וההגנה, שהרי זה דבר שכבודכם חשו על בשרם היטב. מה שחשוב כעת הוא שתחשבו על האמצעי המעשי לבלימת התוקפנים, ושיתוק יכולת התנועה שלהם במסגרת גבולות השלום והחוק. אנחנו יודעים שהנאומים והמחאות אינם מביאים תועלת ואין שומע להם. האגודה סבורה שעל חברי הוועידה חלה החובה לטפל בדברים הבאים:

- שאלת קניית האדמה בפלסטין. היהודים הרי נלחמים ברעיון האסלאם באמצעות הזהב שלהם. אם יצליחו לקנות את אדמת פלסטין תהיה בידיהם זכות הבעלות. הדבר יביא לחיזוק המרכז שלהם ולעליית מספרם, ובחלוף הימים תלבש הבעיה צורה אחרת. היהודים תכננו תנועה זאת, והקימו למענה קופה מיוחדת המרכזת את כל התרומות המיועדות למטרה זאת. מה טוב היה לו הצליחה הוועידה למצוא גרעין להקמת קופה אסלאמית או חברה לקניית אדמת פלסטין המוצעת למכירה, ארגון ההון, ריכוז התרומות והמניות של חברה זאת וכדומה. האגודה תורמת באופן עקרוני לרעיון זה חמש לירות מצריות, שאותן תשלח אם תחליט הוועידה על כך, בתנאי שיבואו אחר

כך תרומות נוספות. אני מבקש מכבודכם שלא ללעוג לתרומה צנועה זאת; האגודה מעריכה את הרעיון ויודעת שהוא מצריך אלפי לירות, אולם עושה זאת כדי לבטא את עוצמת שאיפתה להוציא את הרעיון מן הכוח אל הפועל.

- הקמת מועצות בכל ארצות האסלאם להגנה על קודשי האסלאם. כמו כן מציעה האגודה שהוועידה תטפל בייסוד מועצות משנה של אגודה ראשית, שמרכזו יהיה בירושלים או במכה ומטרתה הגנה על קודשי האסלאם בכל קצווי עולם. מועצות משנה אלה כולן יהיו קשורות בתכלית במרכז הכללי.

שנית: הפצת תרבות האסלאם

אנדרלמוסיה שוררת היום בתרבותם של המוסלמים. אנדרלמוסיה זאת בתרבות גורמת לאנדרלמוסיה רעיונית ולסתירות בין עקרונות, בין רעיונות, בין נטיות ובין מידות מוסר. אם מצב זה ימשך, יבוא יום שבו יגבר הפירוד בין המוסלמים: הם יתנכרו וימאסו אלה באלה, ואיש מהם לא יבין את רעהו. אני חוזה מצב זה מתוך התבוננות בהבדלים הקיימים בין תלמידי מוסדות הלימוד המעניקים חינוך דתי, ובין המוסדות המעניקים חינוך הקרוי חילוני, וכל זאת בתוך עיר אחת.⁵ על מתכנסי הוועידה להקדיש מחשבה לאמצעים שיובילו לאיחוד תרבות האסלאם, ולצמצום הפערים בין סוגיה השונים. יש לקבוע שתרבות זאת מבוססת על הרעיון האסלאמי ותומכת בו באופן מקיף, לשם השגת התאמה בין רעיון זה והרעיונות המודרניים. אגודת "האחים המוסלמים" סבורה שהאמצעים להשגת מטרה זאת צריכים להיות כדלהלן:

5. בנא מתכוון לעיר אסמאעיליה, שבה הקים את ארגונו ושבה התגורר עד שעבר לקהיר בקיץ 1932.

1. הקמת אוניברסיטת פלסטין במתכונת דומה לזו של מכללת אליגרה⁶ בהודו. אוניברסיטה זו, שתהיה בעלת גוון אסלאמי, תמזג בין ענפי המדע המודרני ובין לימודי הדת כשהיא משרה עליהם את רוח האסלאם. כל זאת, תוך שמירה על הפקולטות החילוניות בתחומי המדעים, האומנויות, מדע המדינה, המשפט, המסחר והכלכלה, הרפואה, הפילוסופיה וכדומה.
2. הקמת אוניברסיטה נוספת במתכונת דומה, במכה. עד שתוכנית הקמת אוניברסיטת ירושלים תצליח, בעזרת האלוהים ישתבח.
3. קריאה לאנשי הדת המוסלמים להקים וועדות מקצועיות. תפקידן לשפר את ספרי הדת האסלאמיים הישנים, ולכתוב ספרים חדשים כך שיתאימו לדרישות העידן המודרני תוך התחשבות בתוכניות ההוראה לסוגיה.
4. קריאה למוסלמים עשירים להשקיע בעיתון יומי ראשי, אסלאמי, שייצא לאור בקהיר. עיתונים דומים יופיעו בארצות האסלאם, ותפקידם יהיה להביא לעם את הגותם של דברי האסלאם. [זאת משום] שעמדתה של העיתונות המזרחית כלפי הנושאים האסלאמיים איננה משביעת רצון.
5. יש להשקיע בפעולות הטפה, הדרכה וחשיבה באמצעי ההטפה היעילים ביותר. אגודת ["האחים המוסלמים"] סבורה שהאמצעי החשוב ביותר הוא הענקת הכשרה דתית מעשית לדרשנים, בדומה להכשרה הנהוגה אצל הצופים⁷ המצליחים לשלב בין ידע לפעולה. זאת ניתן להשיג בדרך

6. המוסד הקרוי היום "האוניברסיטה המוסלמית של אליגרה (Aligarh)" נוסד ב-1875 בעיר אליגרה בהודו, על-ידי אחד הרפורמיסטים הראשונים באסלאם, סיד אחמד חאן.

7. הכוונה לחסידי המיסטיקה באסלאם.

של השתדלות אצל בעלי השררה בארצות האסלאם, כדי שאלה יפתחו מחלקות ללימודי דרשנות ויטיבו לתקן את שיטות הדרשנות.

שלישית: איחוד עמי המזרח

אין בידי המזרח שום נשק שיצליח להבריא את גוזלי אדמתו, זולת אחדות ועמידה שכם אחד. אומות התאוה [המערב] מבינות זאת והן מנסות כל הזמן למנוע אחדות זאת באמצעים שונים: או שהן מכנות אותה "קנאות", או שהן מסבירות לפשוטי העם שהאחדות סותרת את אהבת המולדת ואת הלאומיות, או שהן מטעות את ההמון בטענה שמדובר ברעיון עתיק יומין שיש להיפטר ממנו. כל זה איננו נכון, שהרי אירופה היא זו שקוראת לאחדות ומפיצה אותה בין אומותיה, וחבר הלאומים משקף דבר זה בזעיר אנפין. איש בעולם איננו אומר שפירוד ופלגנות עדיפים על אחדות וחיים בצוותא; אלה, אם כן, דעות שרירותיות המבטאות תאוות ומסלפות את האמת. האחדות נחוצה לחיי המזרח כמו האוויר, המים והמזון לחיי האדם. אגודת "האחים המוסלמים" סבורה שהאמצעים שיובילו לאחדות הם:

- חיזוק קשרי ההיכרות ההדדית בין המתכנסים עצמם.
- הקמת ועדות ליצירת היכרות זאת בכל עיר בה מתגוררים מזרחים מסוגים שונים, דוגמת קהיר, בגדאד וכדומה.
- קריאה למנהיגים של עמי המזרח לנטוש את התאוות, ולהעריך כראוי את המצב העדין שהם נתונים בו בימים אלה.

רביעית: הגנה על האמונה האסלאמית

האתאיסטים והמיסיונרים, אויבי האסלאם, שוקדים על השחתת עקרונותיו והכנסת ספקות בלב בניו. הם ממציאיים כלים שונים

לביצוע משימות אלה, כאשר הם נתמכים בידי העשירים שלהם, שמושכים אותם אל תוך המדוחים,⁸ ובמריים הם מתחבטים אובדי עצות.⁹

על הוועידה מוטלת החובה לחשוב על האמצעים היעילים ביותר להגנה מפני עוינותם, ולהדיפת הסכנה הנשקפת מהם. אגודת "האחים המוסלמים" סבורה שהאמצעים היעילים ביותר הם האמצעים הבאים:

- חברי הוועידה יתנו פרום לרעיון לפיו יוקמו ועדות, שתפקידן יהיה להזהיר את האנשים מפני תכסיסהם [של אויבי האסלאם] ולהשיב להם כך שפעילותם תיבלם.
- יש לחזק את האגודות האסלאמיות המקדישות את עצמן למטרה זאת.
- הדרשנים יעניקו תשומת לב ללימוד נושא זה ויתריעו מפני [הסכנה הגלומה] בו.

פרויקטים אסלאמיים נוספים:

- פרויקט מסילת הברזל החג'אזית.
 - פרויקט מרכז המידע האסלאמי.
- אגודת "האחים המוסלמים" מציעה שהוועידה תשקול להציל את מסילת הרכבת החג'אזית מידי הזרים, ותפעל לפתח אותה כך שהמוסלמים יוכלו ליהנות ממנה בהזדמנות הקרובה ביותר. היא גם מציעה שהוועידה תלמד את פרויקט מרכז המידע האירופי, ותבהיר למוסלמים את התועלת הרבה הטמונה ברעיון מסוג זה. אחר כך תדאג להנפיק את מניות היסוד שלו, ותייסד את הוועדות שתתחלנה במימוש משימה זאת.

8. על-פי סורה 2; 15.

9. על-פי סורה 7; 202.

לסיום, הוועידה האסלאמית היא צעד גדול בדרך הרפורמה הדרושה לאסלאם ולמוסלמים, ו[אגודת "האחים המוסלמים"] מבקשת שתהיה בעלת השפעה. כמו כן [היא מבקשת] שהוועידה תשוב ותתכנס במועד ידוע. היו בטוחים רבותי שעולם האסלאם עומד מאחוריכם, כשהוא מוכן למסור את חייו ואת כספו למען השבת תפארתו והשבת הזכויות שנלקחו ממנו. בכך תתגשם אמיתות דבריו של האלוהים ישתבח: אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם, ובתמורה יזכו בגן עדן. הם יילחמו למען אלוהים, וַיְהַרְגוּ וַיִּהָרְגוּ. הוא קיבל עליו לקיים את הבטחתו לאמיתתו, בתורה ובאוונגליון ובקוראן. היש נאמן מאלוהים להבטחתו? על כן שמחו בעסקה אשר עשיתם! זוהי הזכייה הכבירה. בעלי התשובה והעובדים והמהללים והמסתגפים והכורעים והמשתחוים והמצווים לנהוג בדרך ארץ, והאוסרים את המגונה והשומרים על החוקים אשר ציווה אלוהים – בְּשֵׁר טוֹבוֹת לַמֵּאֲמִינִים.¹⁰

שלום עליכם ורחמי האלוהים וברכותיו.

מלאכת המוות¹

אכן כן...מלאכת המוות; המוות הוא מלאכה ככל מלאכה אחרת. יש אנשים המבצעים אותה בצורה נאה ויודעים כיצד למות מוות אצילי, וכיצד לבחור למוות אתר מכובד ועיתוי מתאים. הללו מוכרים כל טיפה מדמם במחיר הגבוה ביותר האפשרי ומפיקים ממנה רווח גדול משיכולים בני האדם לדמיין: הם מרוויחים הצלחה בחיי העולם הזה ואת גמול העולם הבא. [כל זאת] בלי שחיהם יתמעטו כמלוא הנימה, בלי שיחסר מהם ולו יום אחד, ובלי שיזרזו את יום המוות אותו קבע האלוהים.

יש בני אדם שהם פחדנים שפלים, נבערים מסודותיה של מלאכה זאת ומתעלמים מיתרונותיה וממעלותיה. כל אחד מהם מת במהלך היום אלפי מיתות בזוויות, ונשאר במיתתו עד שבאה עליו המיתה הגדולה, שגם היא בזוויה. אין במיתה זאת כבוד ואין בה אצילות; היא מתרחשת באתר סתמי, חסר ערך, שפל. אדם זה מת בלי לקבל גמול, ומבזבז את דמו בלי כבוד.

הקוראן הנכבד הביא לידיעת המוסלמים את סודה של מלאכה זאת ולימד אותם את יתרונותיה, את רווחיה ואת מעלותיה, כשהוא מטיל אותה עליהם בפרשיות רבות דוגמת: "הוי המאמינים, הבה ואנחה אתכם אל עסקה שתפטור אתכם מעונש כבד. האמינו באלוהים ובשליחו וקומו להיאבק למען אלוהים, בהקריבכם את רכושכם ונפשותיכם. בזאת ייטב לכם, אם יודעים אתם. אז יסלח לכם על חטאיכם וכניסכם אל גנים שנהרות זורמים למרגלותיהם,

1. המאמר פורסם בכתב העת אלי־נזיר, גיליון 18, 26 בספטמבר 1938, עמ' 3-5. הגיליון הוקדש כולו לפלסטין, על רקע המרד הערבי שהתנהל שם באותה עת. נוסח המאמר נלקח מאתר האינטרנט <http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title>

ואל משכנות נאוים בגני עדן. זוהי הזכייה הכבירה. ועוד דבר אשר תחשקו בו: ניצחון מעם אלוהים והכרעה קרבה ובאה. בשר זאת למאמינים². וכן דברי [האלוהים] יתרום: "אלוהים קנה מן המאמינים את נפשם ואת רכושם ובתמורה יזכו בגן עדן. הם יילחמו למען אלוהים, ויהרגו וייהרגו. הוא קיבל עליו לקיים את הבטחתו לאמיתה, בתורה ובאוונגליון ובקוראן [...]".³ וכן פסוקים נוספים שלא ייספרו מרוב.

שליח האלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום, ידע זאת, וכן ידעו זאת חבריו וכן האבות הראשונים⁴ של אומה זאת, וידעו כי גורלם נחתם מראש, ושכרם העצום ישולם במלואו, כמובטח, והם לא יישארו בחיים אחרי מועד המוות שנגזר ונקבע מראש. לכן ביצעו מלאכה זאת בצורה שאין טובה ממנה. זה מה שאמר שליח האלוהים, תפילת אללה עליו וברכתו לשלום [במסורת]: "לולי הייתי מכביד בכך על אומתי, לא הייתי יושב באפס מעשה בשעה שהצבא יוצא לקרב, אלא הייתי משתוקק למות למען האלוהים, ואז לקום לחיים, ואז למות [שוב], ולקום לחיים ולמות". זה מה שאמר אחד מחבריו הנכבדים של הנביא, שמת מות קדושים [בקרב], והאלוהים שאל אותו מה הוא מבקש, והוא ביקש לחזור אל העולם הזה כדי להיהרג פעם נוספת למען אלוהים. זה מה שאמר אבו בכר⁵ לח'אלד⁶ "כשיעץ לו את עצתו הגדולה: "הוי ח'אלד...השתוקק למות ואז יוענקו לך החיים". אחר כך באו דורות של יורשים [למוסלמים גדולים אלה], והללו נאחזו בקלות הראש ובשעשועי העולם הזה,

2. סורה 61; 10-13.

3. סורה 9; 111.

4. סלף.

5. השליט הראשון באסלאם, אחרי מות מוחמד והראשון שנקרא בתואר ח'ליפה.

6. ח'אלד אבן אל-וליד (592-642) מגדולי המצביאים באסלאם. זכה לתואר

"סיף-אללה" (חרבו של אלוהים).

הזניחו את ערכי הכוח ולא הכירו את מלאכת המוות. הם אהבו את החיים, התקוטטו על תואר כוזב, על מעמד בן חלוף, על כסף שפלה ועל מראה חיצוני מזויף. הם הפכו, להוותם, עבדי הדינאר, עבדי הדרהם, עבדי הקטיפה. הם שקעו בעליבות, האויב השתלט עליהם ולכן הפסידו את האדנות בעולם, ומה שחמור יותר, את התמורה בעולם הבא! אמירתו של הנביא, תפילת אלהה עליו וברכתו לשלום, התקיימה בהם, והאומות נאספו נגד המוסלמים, והאלוהים סילק מלב האויבים את הפחד מפניהם. הוא הטיל בלב המאמינים רפיון, שאיננו כי אם אהבת העולם הזה ושנאת המוות.

תכונה בזויה זו כמעט השתלטה על הרגשות ועל התחושות של המוסלמים, וכמעט הכריעה את לבם ואת רוחם. אולם רחמי הנצח של האלוהים כלפי אנשי ספר הקוראן לא הניחה להם להגיע לידיו כך. וכך נוצרה בעיית פלסטין.

החלודה איפלה את המתכת היקרה וכך נגלתה, מתחתיה, הנפש בלבושה האמיתי, המזהיר, הלוחם מלחמת קודש. הפנינה שבתוך הצדף נחשפה והזהב הטהור נצרף באש המהלומות הנפשעות [של האויב]. חבורת מוסלמים גיבורים, מחדשי דרכם של האבות הקדומים, החלו להצטיין שוב במלאכת המוות, ובאמצעותה הם דורשים את המגיע להם. זרם רוחני זה נבט בתוך החבורה הקטנה הלוחמת בקרבת הר הבית הקדוש [בירושלים] והתפשט עד שאחזו ברבים מבני הנוער המוסלמים והערבים. הוא גרם ללבם לפעום בעוז, ועורר את ישותם. רגשותיהם הציתו את הכפרים, את הרחובות, את הכיכרות, את הבתים ואת המסגדים בבירתם של העבאסים – בגדאד, ובבירת האומיים – דמשק. [התעוררות דומה] הייתה גם בקהיר – בירת מצרים ומקום מושבו של צלאח אל-דין, [מצרים] שהטעימה את הצלבנים את נחת זרועה בקרב קרני חיטין,⁷

7. קרב קרני חיטין, 4 ביולי 1187, שבו הביס צבאו של צלאח אל-דין את צבא ממלכת ירושלים הצלבנית.

ואחר כך השליכה אותם אל הים והרחיקה אותם מירושלים, כשהם כושלים ומובסים. גם אם הפוליטיקה המקומית מעוניינת לבלום רגשות אלה בכמה ארצות, ולהחליש את הביטויים המעשיים שלהם, בכך היא רק מעצימה אותן ומגבירה את השפעתן ואת חדירתן ללבם של הלוחמים. כל זה יוביל להתפרצות, ואז כל פעולותיהם של המתאמצים וחששם של היראים לא יועילו בבלימתה.

הסכיתו ושמעו פלסטינים עשויים ללא חת, נערי מוחמד ומגיני ירושלים...הסבלנות משתלמת וכבר הרווחתם הרבה. גם אם תוצאות המהפכה המבורכת והצודקת שלכם היו רק הסרת שכבות הביזיון מנפשם של המוסלמים ומניעת כניעתם, הרי שאתם המנצחים. מה עוד שגם לימדתם את עמי האסלאם את התענוג, היופי, ההוד והשכר הטוב הקיימים במלאכת המוות. ואולם שישו ושמחו, אין זה שכרם היחיד; יחד עימו זכיתם בהערצת העולם ובגמול האלוהים, ובקרוב, אם ירצה האלוהים, תזכו בניצחון מאתו, ככתוב: "ואלוהים עמכם ולא יגרע משכר מעשיכם".⁸

ובנוגע אליכם, המוסלמים בקצווי העולם...זכרו היטב שיעור זה ודעו שתזדקקו לו בשעתכם הקשה. אתם תיתקלו בו כאשר העולם יעמוד על פתחו של הר געש. היזהרו פן תשובו להיות אז "הצאן" שהזאב ישתמש בו כאמצעי תשלום, כל אימת שירצה פדות במלחמה או מזון בשעת שלוה. במקום זה היו מוכנים להשתחרר ולהגן על עצמכם מפני כל כופר בוגדני, שאין לכרות עימו ברית, להעניק לו כתב חסות, כתב ביטחון או אמנה.

הסכיתו ושמעו מוסלמים בכל קצווי עולם. פלסטין היא קו ההגנה הראשון, והמכה הראשונה היא מחצית המערכה. לוחמי הקודש בפלסטין, אין הם אלא מגני עתידה של ארצכם, מגניכם ומגני משפחותיכם. זאת באותה מידה שהם מגנים על עצמכם, על

ארצם ועל משפחותיהם. בעיית פלסטין איננה בעיית חבל ארץ מזרחי כלשהו, וגם לא בעיית האומה הערבית לבדה. זאת בעיית האסלאם וציבור המוסלמים גם יחד. אין מקום להציג את זכויות הערבים בבעיה זאת, ואין מקום להבהיר ולדון בזכויות אלה. אין מקום לאמירות [בעניין זה], לנאומים ולמאמרים; זאת השעה לפעול...מחו בכל הזדמנות ובכל דרך...החרימו את יריבי האינטרס האסלאמי, יהיו גזעם ואמונתם אשר יהיו. תרמו כספים למשפחות העניות, לבתים שנפגעו באסון וללוחמי הקודש האמיצים...התנדבו, אם הדבר מתאפשר לכם, ואין מחילה למשתמט. אין דבר שיכול למנוע אתכם מפעולה מעשית, אלא חולשת האמונה.

כל שאיננו מתאוה לאלוהים הוא אובד דרך.
 "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו"⁹

המאבק למען הקוראן – היכן משפט האלוהים?¹

“הורדנו אליך את הספר ממרומים למען יגלה את האמת ותשפוט בין האנשים כאשר יורך אלוהים. אל תהיה סניגור למועלים”². שפוט ביניהם על-פי כל אשר הוריד אלוהים ממרומים ואל תיטה אחר משוגות ליבם, והישמר פן יפתוך לסטות ממקצת הדברים שהוריד אלוהים ממרומים. ואם יפנו עורף, דע כי אלוהים חפץ לפגוע בהם בשל חטאיהם, וכי מרבית האנשים מופקרים הם. האם יבקשו לעצמם את משפט הג'אהליה? אין שופט טוב מאלוהים לאנשים הנכונים להשתכנע.³

אילו היו המאמינים נקראים לפנות אל אלוהים ושליחו למען ישפוט ביניהם, לבטח היו אומרים, נשמע ונעשה. אלה אנשי החיל.⁴ האסלאם הוא דת ומדינה. אין בכך ספק.

משמעות משפט זה הוא אמירה ברורה שהאסלאם היא מערכת חוקים אלוהית שנוסחה במסגרת של כללים אנושיים וסעיפים חברתיים. ההגנה על מערכת חוקים זו, הפצתה והפיקוח על ביצועה, נמסרו בידי המאמינים בה. הבאתה לידיעת הלא מאמינים הופקדה בידי המדינה, דהיינו בידי השליט העומד בראש הקהילה המוסלמית ומנהיג את האומה שלהם. אם השליט איננו שומר על כללים אלה –

1. מאמר זה פורסם ביומון ג'רידת אל-אח'ואן אל-מסלמין ב-16 במאי 1948, יום אחרי כניסת הצבאות הערביים לארץ ישראל, בעיצומו של גל טרור שניהל “המנגנון הסודי” של האחים נגד גורמי שלטון.

2. סורה 4; 105.

3. סורה 5; 49-50.

4. סורה 24; 51.

הוא לא נחשב שליט אסלאמי. אם חוקי המדינה מתעלמים ממשימה זו, המדינה איננה נחשבת מדינה אסלאמית. אם החברה או האומה האסלאמית משלימות עם התעלמות זו ומסכימות אתה, אזי אין הן נחשבות לאומה אסלאמית, גם אם יכריזו על נאמנותן לאסלאם בראש חוצות.

על שליט מוסלמי חלה חובה לאחוז במצוות האסלאם, להתרחק מהאיסורים שהטיל האלוהים ולא לבצע פשעים חמורים. ואולם דברים אלה לבדם אינם מספיקים כדי להחשיבו שליט מוסלמי, עד אשר חוקי המדינה שלו יחייבו אותו להגן על כללי האסלאם בקרב המוסלמים ולהביאם לידיעת הלא מוסלמים. הוא חייב להגדיר את עמדת המדינה כלפי הלא מוסלמים, בהסתמך על עמדתם הם כלפי בשורת האסלאם. אין ויכוח ואין מחלוקת על כך; זו החובה שאותה מטילים פסוקיו הברורים של ספר האלוהים. פסוקי "פרשיית האור" גלויים וברורים לחלוטין בהתייחסותם [השלילית] כלפי המשתמטים מלדון על-פי המשפט שהוריד אלוהים. הם מוציאים אותם מקהל המוסלמים, והאלוהים יתברך ויתרומם אומר עליהם: "יש האומרים, אנו מאמינים באלוהים ובשליח ונשמעים, ואולם אחר כך חבורה אחת מהם פונה עורף, כל אלה אינם מאמינים. כאשר קוראים להם לפנות אל אלוהים ושליחו למען ישפוט ביניהם, אז תפנה חבורה אחת מהם עורף. ואולם אם יזכו במשפט, יחושו להישמע לפסק דינו. האם פשה הנגע בלבם, או אחז בהם פקוק, או אולי חוששים הם פן אלוהים ושליחו יפלום לרעה? הם עצמם בני עוולה! אילו היו המאמינים נקראים לפנות אל אלוהים ושליחו למען ישפוט ביניהם, לבטח היו אומרים, נשמע ונעשה. אלה אנשי החיל".⁵

5. סורה 24; 47-51.

גם פסוקי "פרשיית השולחן הערוך" מתארים את אלה שמזניחים את משפטי האלוהים ככופרים, כעושקים וכחוטאים, ואומרים: "האם יבקשו לעצמם את משפט הג'אהליה? אין שופט טוב מאלוהים לאנשים הנכונים להשתכנע".⁶ על-מנת ליישם את המשפט שהורד על-ידי אלוהים, אין זה מספיק שהמדינה תכריז בחוקה שלה שהיא מדינה מוסלמית והדת הרשמית שלה היא האסלאם.⁷ גם לא די בכך שהמדינה תודיע כי היא מסתמכת על משפטי האלוהים בתחום המעמד האישי, כאשר בפועל היא שופטת על-פי כללים הסותרים את ההלכה בדיני נפשות ובדיני ממונות ורכוש. לא מספיק שאנשי השלטון במדינה יאמרו כי הם מוסלמים, בין אם הם פועלים בהתאם לאמירה זו ובין אם לאו. זה בשום פנים לא מספיק. שלטון האלוהים במדינה יתקיים רק אם המדינה תהיה מדינה המפיצה את בשורת האסלאם, ותחושה זו תעסיק את השליטים, תהיה דרגתם גבוהה ככל שתהיה, ואת הנשלטים, יהיו מעשיהם כאשר יהיו. תופעה זו צריכה לתאר את דמותה של המדינה ולקבוע את תדמיתה בציבור. כך צריכים להכיר אותה במוסדות הבין-לאומיים. זה צריך לבוא לידי ביטוי בכל פעולותיה של המדינה ולהתקשר לכל צרכיה, גם באומר וגם במעש.

בעולם קיימת מדינה ששמה בריתה-המועצות. יש לה עיקרון ידוע, אופי ידוע וכיוון ידוע. אנחנו לא דוגלים באופי ובכיוון האלה ואיננו מטיפים להם, אולם אנו אומרים: מדינה זו ידועה באופי שלה, גם בציבור וגם במוסדות הבין-לאומיים. אופי זה מתבטא בצרכיה של המדינה ובכל פעולותיה, אמירותיה ומעשיה. בריטניה ואמריקה רצו לחקות אותה והכריזו שמה שמאפיין אותן הוא קריאה ליישום משהו שנקרא "דמוקרטיה". מובנו של ביטוי זה משתנה עם

6. סורה 5; 50.

7. בנא רומז כאן לחוקה הליברלית מ-1923, שהתקיימה במצרים עד אחרי מהפיכת הקצינים החופשיים ב-1952.

השתנות האינטרסים, התאוות, התנאים והאירועים. מדוע לא תהיה גם מצרים, שהיא מדינה עצמאית וריבונית, ידועה במוסדות הביך-לאומיים בכך שהיא אוזנת באופי האסלאמי, חושקת בו, מטיפה לו, וקשורה אליו בכל אמירה ובכל פעולה? זהו יסוד השלטון על-פי תורת האלוהים. כאשר יעד זה יושג, [דהיינו] המדינה תעמוד בכך ותקבל אופי זה – התוצאה תהיה ללא ספק שהשליטים ידבקו במצוות האסלאם וישתמשו בנימוסיו ובערכיו השלמים. בהמשך תנבע כל החקיקה מן האסלאם, וכל המערכות החברתיות במדינה יוכפפו להוראותיו ולכלליו. כך נגיע למצב הרצוי – הגשמת משפט האלוהים בתחומי הפרט, החברה והמדינה.

היכן אנחנו ניצבים ביחס לכלל זה? האמת היא שאין לנו ולכל זה שום יחס. הקשר היחידי שקושר אותנו למשפט האסלאם הוא סעיף 149 בחוקת מצרים,⁸ וכן הרגשות, והתחושות, וההערכה, והמעשים והמצוות הטבועים בנפשם של בני העם הזה. ובנוגע לממשלה ולמדינה – כל קשר בינן למשפט האלוהים מקרי בהחלט.

הדרת כבוד ראש הממשלה, האחריות עליך, מתוקף מעמדך.

מעלת כבוד שר המשפטים, האחריות עליך, מתוקף סמכותך.

נציגי האומה בבית התחתון ובבית העליון של הפרלמנט,

האחריות עליכם, בהיותכם שליחי העם.

שיח' אל-אזהר הנעלה, חכמי הדת הנעלים, האחריות עליכם,

מתוקף הידע הדתי שהאלוהים הפקיד בידיכם.

[אני פונה גם אליך] האומה! את אחראית, כי את משלימה עם

הרמת היד במשפט האלוהים, בהיותך מקור הסמכות של השלטון.

קראי את שליטיך לסדר ואלצי אותם לאמץ את משפט האלוהים.

נהלי אתם מאבק למען הקוראן, ומובטח לך הניצחון בעזרת האל.

8. סעיף 149 בחוקה מ-1923 קבע בלשון לקונית ש"האסלאם הוא דת המדינה והשפה הערבית היא שפתה הרשמית".

בין מנוחה למנוסה¹

בשם האלוהים הרחמן והרחום.

[סוף כל נפש לטעום את המוות], ונעמידכם בניסיונו של הרע והטוב, ואלינו תוחזרו.²

כל מי שרוצה להגיע לאוצר או לגלות מרגלית [יודע שבדרך למטרה ישנן עליות ומורדות, או כמו שנהוג לומר]: מנוחה ומנוסה. זה חוק, שאלוהים, יתברך ויתרומם, קבע גם בטבע של הפרט וגם בתרבותן של אומות. הוא [האלוהים] שלח בעלי בשורה לאנושות, שאותם בחר מקרב עבדיו ושם אותם תחת עינו הפקוחה, למען יהיו מורי דרך ויודיעו את דברו. "ונעמידכם בניסיונו של הרע והטוב, ואלינו תוחזרו".

האומה האסלאמית נמצאת היום בין מנוחה ומנוסה. אם אתה מבין שכוונת האלוהים מתגלה בשני דברים אלה גם יחד, ואתה מוכן לקבל שזה המצב וכך צריך להיות, עליך להודות על החסד ולשאת באורך רוח את הקשיים. עליך להמשיך ולחתור בנחישות אל המטרה, ותגיע ליעד שאתה שואף אליו בעזרת השם יתברך ויתרומם, יהיו אשר יהיו הקשיים בדרך והמכשולים הניצבים בפניך, וניצחון האלוהים כהרף עין. מה צדק שליח [האלוהים,

1. מאמר זה, "בין אלי־מנחה ואלי־מחנה" (התרגום המילולי הוא "בין מתנה וייסורים"), המוצג כמאמר האחרון שכתב חסן אל־בנא, הופיע ביומון ג'רידת אל־אח'ואן אלי־מסלמין ב־3 דצמבר 1948. למחרת היום נהרג מפקד משטרת קהיר בהפגנה שבה השתתפו "האחים המוסלמים" והחל הסחרור שהוביל להוצאת הארגון מחוץ לחוק, לרצח ראש ממשלת מצרים, נקראשי, ב־28 בדצמבר, ולחיסולו של בנא עצמו ב־12 פברואר 1949. מתוכן המאמר נראה שמדובר במכתב שנשלח ממכה, שם ביקרה משלחת עולי הרגל של "האחים המוסלמים".

2. סורה 21; 35.

מוחמד] באומרו [במסורת]: "נפלא הוא גורלו של המאמין כי הוא יודע שהכול לטובה. אם פגע בו חסד – הוא מודה לאלוהים וטוב לו. ואם פגעה בו צרה – הוא נושא סבלו באורך רוח וגם אז טוב לו".

"האחים המוסלמים", האומה החדשה המושתתת על האמת שאור האלוהים מורה לה את הדרך באורך המישרים,³ נמצאים היום בין מנוחה ומנוסה. עליהם להודות לאלוהים ברוחב לב על החסד שהעניק להם, ועל הנועם והטוב שהשפיע עליהם. עליהם לקבל באורך רוח מושלם את הייסורים, יהיה אשר יהיה הרעש המתעורר בעטיים, ותהיה אשר תהיה עוצמת הרעם המלווה את הבזקם והאימה המתעוררת בגינם. גם אם הייסורים תוקפים את "האחים המוסלמים" בחיל רב ובפרשים,⁴ עליהם לבטוח בהבטחת האלוהים, יתברך ויתרומם לאבותיהם הנאמנים: "אם תעמדו בעוז רוח ותהיה בכם יראה, לא תזיק לכם תחבולתם כמלוא נימה. אלוהים חולש על מעשיהם".⁵

"אחים מוסלמים". במקדש שבמכה ואל מול פני הכעבה הנכבדה, כורעת המשלחת שלכם בפניו של האלוהים, שפלת ברך וענווה, נמוכת רוח, בושה ונכלמת בפני ריבון הבית הקדוש, שרויה בינה ובין עצמה, יראָה את רוממותו ועוצמתו [של האלוהים]. מבטים נישאים אליה [אל המשלחת] מכל עבר, וכולם מצביעים עליה באצבע. משלחות עולי הרגל מכל ארץ, מכל עיר וגם ממצרים ניגשים אליה בלבבות מאוחדים ואוהבים, ושואלים בערגה ובכיסופים: אתם "האחים המוסלמים"? ברוכים הבאים! מה נכספנו

3. על־פי הסורה הראשונה בקוראן (סורת אל־פאתחה), פסוק 6: נחנו באורח מישרים.

4. על־פי סורה 17; 64: [...] הזעק עליהם את פרשיך וחיליך [...].

5. סורה 3; 120.

לפגוש בכם. אנו אחיכם באינדונזיה, או באיי יאווה⁶ וצ'ילון⁷, או בהודו ופקיסטאן, או בדרום אפריקה, או במדגסקר ובורנאו, או בניגריה וקמרון, או באיראן ואפגניסטאן, ועוד כהנה וכהנה ארצות האלוהים רחבות הידיים, שבהן התפשט אור המונותאיזם האסלאמי והשתרע מופת ספרו האצילי והמרומם. ואז היו [בינינו ובין יתר המשלחות] ברכות ושלום, הבנה הדדית ושיח, ודיון במצבם של בני האסלאם.

מתוך התפעלות מן המאמצים שלכם, מלאי הענווה, ומן הפעולות המועילות שלכם, איננו רואים את עצמנו ראויים ליחס זה. אין אנו רואים בו אלא חסד מאת האלוהים וברכה ממנו. "זוהי ברכת אלוהים אשר אותה ירעיף על אשר יחפוץ. אלוהים הוא מרעיף הברכה הכבירה"⁸. אחיכם, חברי המשלחות המדעיות או המסעות המסחריים בבריטניה, או אמריקה, או צרפת, או ארצות מערביות אחרות המכורות למטריאליזם והשטופות בעריצות, חוזרים משם והנה המסע הוליד בהם הווייה חדשה. הם שמעו וראו מה אנשים מספרים עליכם, וכמה הם מתעניינים בכם, וכיצד הם מגיבים על מלחמת הקודש שלכם ועל המאמצים שלכם.

כל זה גרם להם לחוש באוזלת היד הקיימת בתחום הפצת בשורת האסלאם.⁹ הם גמרו אומר להשקיע מאמץ, ואף למעלה מזה, לפעול בשביל הבשורה ולהילחם למענה. שמעתי אחד מהם בעבר הקרוב, כשהוא מדבר אליי בהתלהבות ומספר לי בעוצמה ובנחישות את הדברים הבאים: אחי! אני נשבע שיש רק מקום אחד [בעולם] שבו אין מכירים אותנו: במולדתנו! והמקום היחידי שבו אנו מקופחים הוא ארצנו. אם אנשים רוצים להכיר אותנו, ואף אם נרצה אנחנו

6. אי קטן באינדונזיה, קרוי גם ג'אווה

7. כיום סרי לנקה

8. סורה 57; 21.

9. במקור: אל־דעה.

להכיר את עצמנו ואת מידת ההשפעה של בשורתנו, עלינו לסייר באותם אזורים, ולבקר באותן ארצות, ולהקשיב לאנשי אותם מחוזות, בהתכנסויות הפרטיות שלהם ובכינוסים הכלליים. או אז נבחין באותו פלא-פלאים ובאותה אמירה איתנה.

אז אמרתי לו: אל תירא ואל תחת! לפנים היה נהוג לומר: חלילין השכונה לא זוכה ליהנות מנגינתו, וגם: אין נביא בעירו. לא יעבור זמן רב עד שיבין גם עמנו מי אנחנו ומה אנחנו פועלים, והאחרית [שייכת] לִיראים [את האלוהים]. "אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו. הן אלוהים חזק ואדיר".¹⁰

ובעיצומם של אירועים נאים אלה, יחד עם פרסום חיובי ושבח נעלה, המבטאים את חסדי האלוהים השורים עליכם, אתם ניצבים גם בפני קולות מזויפים. הלבבות חונקים את הגרון [מפחד] ורבים מן המשתהים חושבים מחשבות על האלוהים.¹¹ קבוצה אחת אומרת, כמו שאמרו אבותיה לפניה: "הוי אנשי ית'רב, לא תוכלו עוד לעמוד כאן. חזרו".¹² וקבוצה אחרת אומרת: "[המתחסדים ואלה אשר פשה הנגע בלבם אמרו], אלוהים ושליחו לא הבטיחו לנו דבר זולת תעתוע".¹³

ואתם, בתוך כך, סרים למשמעתו של נביאכם, והמאמינים עמו, ומכריזים את בשורתם: "את זאת הבטיחו לנו אלוהים ושליחו, ואמת דיברו אלוהים ושליחו. לא הוסיף להם הדבר בלתי אם אמונה והשלמה".¹⁴

אחים מוסלמים! יגון ואנחה ינוסו, בעזרת האלוהים. אתם תצאו מן הצרה כצאת הכסף מתהליך הליטוש, זכים וטהורים...

10. סורה 22; 40.

11. על-פי סורה 33; 10.

12. שם; 13.

13. שם; 12.

14. שם; 22.

בין מנוחה למנוסה 471

ירבה אתכם האלוהים, יתברך ויתרומם, גם במנוחה וגם
במנוסה.
האלוהים גדול; השבח לאלוהים.

סיכום: האסלאם הוא בשורתנו והג'האד דרכנו

אמרו [אנשי השלטון במצרים המלוכנית]: החוקה היא הקוראן שלנו. הם התכוונו לכך שהחוקה היא עניין חשוב מאוד. אולם האמאם אל-בנא, רחמי אללה עליו, אמר להם: לא! ההיפך הוא הנכון! הקוראן הוא חוקתנו! הקוראן הוא חוקתנו! כך היה וכך יהיה! הקוראן יישאר חוקתנו! הקוראן הוא חוקתנו! השליח [מוחמד] הוא מנהיגנו! הג'האד הוא דרכנו! המוות למען אללה הוא משאלתנו הנעלה ביותר! ומעל הכל: אללה הוא מטרתנו! השריעה! ושוב השריעה! ושוב השריעה! אין ברכה באומה זו, אין לה עתיד ואין לה תקומה, אלא בשריעה האסלאמית!

דברים אלה של מוחמד מורסי, מועמד האחים המוסלמים לנשיאות מצרים ב־2012, מראים עד כמה רלוונטית משנתו של חסן אל-בנא לימינו. "האגודה" הוקמה על-ידי בנא ב־1929, וחסידיה הרבים מילאו וממלאים גם היום תפקיד חשוב בזירה הפוליטית, בעיקר החוץ-פרלמנטרית, בכל מדינות האסלאם. האידאולוגיה "האחואנית" הייתה אותה אידיאולוגיה שעוצבה על-ידי בנא בשנות ה־30 וה־40 של המאה שעברה. מאפייניה הם תפיסה סלפית של ההלכה האסלאמית, חתירה לאחדות עולם האסלאם, שאיפה לחדשנות ולרפורמה דתית ומרד בממסד הדתי הנתפס כרופס ובטלן. "האחים המוסלמים" דחו, ודוחים גם היום, את קיומן של מדינות הלאום הערביות שהוקמו על-ידי מעצמות המערב, ואת שיטות השלטון המערביות שנכפו על האזור.

האגודה של בנא נולדה במצרים על רקע חולשה גדולה: הבריטים שלטו בשטח והתרבות המערבית נראתה כמי שדוחקת את ערכי האסלאם, ומרסקת את המורשת רבת השנים. חשש מפני היטמעות ותחושה של השפלה תורגמו לרגשות אנטי־מערביים ויצרו צורך דחוף בפעולה. לארגונו של בנא החלו לזרום צעירים רבים, רובם אפנדים משכילים בני מעמד הביניים, שעיצבו את דמותה של התנועה כדתית, אמנם, אך לא כתנועה של אנשי דת. בראשה עמדו, מראשיתה ועד ימינו, בעלי מקצועות חופשיים כמו מורים (דוגמת בנא בעצמו) ועורכי דין, שופט מחוזי אחד (חסן אל־הודיבי) ופרופסור באוניברסיטה (מוחמד בדיע). "האחים המוסלמים" בהנהגתו של בנא לא הטיפו לאלימות, אך הגיעו אליה באמצע שנות ה־40 כתוצאה מתסיסה פנימית בארגון ומשורה של גורמים שלבנא לא הייתה שליטה בהם.

את הצלחתו של הארגון ניתן לייחס לא רק לכשרונו של בנא כמנהיג וכנואם, אלא גם לרוח החדשה שהכניס לאסלאם הפוליטי. בנא גייס רטוריקה מודרנית, והשתלב בשיח הציבורי והלאומי הער שהתנהל באותה עת במצרים. נוסף על כך, הוא ידע לנצל שיטות ארגון ותעמולה מודרניות, שאותן למד מהמערב השנוא: הוא הקים סניפים, תנועות נוער ואגודות ספורט. בשנות ה־30 התמסד ארגונו: הוקם מטה כללי שנודע בשם "המשרד להדרכה כללית" בראשות "המדריך הכללי"; הוצאו לאור עיתונים והתקיימו ועידות שנתיות; חברי הארגון נדרשו לשלם דמי חבר, ולציית באופן מוחלט להנהגה.

ואולם נראה שפעולתו החשובה ביותר של בנא הייתה יצירת עמוד שדרה אידיאולוגי לארגונו באמצעות אי־ספור מאמרים שכתב ונאומים שנשא. חלקם כונסו בספר שיצא לאור אחרי מותו, קובץ האגרות של האמאם חסן אל־בנא, והעניקו ל"אחים המוסלמים" אופי שונה מאוד מאופיו של האסלאם האורתודוכסי.

אפשר לומר, אם כן, שהכרת האיגרות של בנא חיונית להבנת דרכם של "האחים המוסלמים", הנבדלת מזו של אנשי הדת המוכרים ושל ראשי האוניברסיטה הדתית אל-אזהר.

כך, למשל, יש ויכוח עקרוני סביב סוגיית הג'האד, הבא לידי ביטוי ב"איגרת הג'האד". בעוד האסלאם האורתודוכסי, בהשפעת הזרם המיסטי, גורס שמשמעות הג'האד בימינו היא מלחמתו הפנימית של המאמין ביצרו, בנא טוען כי גם בימינו יש להעניק לג'האד את המשמעות שהעניק לה הנביא מוחמד בראשית ימי האסלאם – מלחמת קודש אלימה בכופרים. אין ספק שפרשנות זו היא שהפכה את תנועת "האחים המוסלמים" לתנועה לוחמנית, ומסבירה את הממד האלים של פעילותה. בשנות ה־30 הקימו "האחים המוסלמים" יחידות פרה־מיליטריות כמו הג'ואלה (הסיירים) והכתאא'ב (הגדודים), ובמהלך 1940 נוסד גוף פנימי חשאי שנודע בכינוי אל־ג'האז אל־סרי (המנגנון הסודי), שביצע פעולות טרור וחסיון של אישי שלטון במחצית השנייה של שנות ה־40.

מעורבותם של "האחים המוסלמים" במאבק על אדמת ארץ ישראל החלה עם הקמת הארגון. הראייה הפאן־אסלאמית שלהם יצרה שותפות גורל בינם ובני אומת האסלאם כולה, ובה הפלסטינים. הללו נתפסו על־ידם כאחים שיש לסייע להם במלחמתם – מלחמת הקודש בבריטים וביהודים. בשלהי 1931 שלח בנא מכתב למופתי חאג' אמין אל־חוסני, שכינס בירושלים את "ועידת האסלאם הראשונה", ובה הציג את היהודים כמי שמנסים להשתלט על הר הבית. באיגרת האיץ בנא במופתי להגן על פלסטין, ועל אומת האסלאם כולה. עם פרוץ "המרד הערבי הגדול" בארץ ישראל ב־1936, קיימו "האחים המוסלמים" הפגנות תמיכה בפלסטינים, ופתחו במבצע התרמה גדול למענם בשם "תוכנית הגרוש". שני מאמרים לוחמניים במיוחד נכתבו על־ידי בנא על רקע המרד הערבי:

"איגרת הג'האד" ו"מלאכת המוות", וב־1948 נשלחו יחידות של הג'ואלה להילחם לצד הפלסטינים, זמן רב לפני שהגיע לשם הצבא המצרי הסדיר.

בראשית שנות ה־80 הוקם ברצועת עזה ארגון "הג'האד האסלאמי", על־ידי שני סטודנטים ששבו מלימודים במצרים: פתחי אל־שקאקי ורמדאן עבדאללה שלח. השניים, שהתאכזבו מחוסר המעש של "האחים המוסלמים" המצריים, התכוונו לעשות שימוש באסלאם לניהול מאבק בישראל. "האחים המוסלמים" ברצועת עזה, שהוטרדו מן המתחרה הלוחמני שקם נגד עיניהם וחששו שהוא עלול להשתלט על הרחוב הפלסטיני, הגיבו בייסוד חמאס (תנועת ההתנגדות האסלאמית) בסוף 1987. תנועה זו, שגם בראשה עמד מורה – אחמד יאסין – גדלה במהירות והפכה לאיום של ממש על הנהגת פתח, שעד לאותה עת הובילה בבטחה את המלחמה בישראל.

תעודת הזהות של חמאס – האמנה שלה שנוסחה ופורסמה בקיץ 1988 – אינה מותירה ספק באשר לדבקות הארגון במשנתו של בנא. היא פותחת בציטוט הבא: "ישראל תקום ותוסיף להתקיים עד שהאסלאם ימחה אותה, כפי שמחה את מה שקדם לה. דברי האימאם השהיד חסן אל־בנא". סעיף 8 באמנה מציג את סממת חמאס, הלקוחה ישירות מ"איגרת הכללים" של בנא: "אללה הוא מטרתה [של התנועה], השליח [מוחמד] הוא המופת שלה, הקוראן הוא חוקתה, הג'האד הוא דרכה וההקרבה היא משאלתה הנעלה ביותר". בראשית מאי 2017 הציגה חמאס מסמך מתקן, שלא שינה את מהותה האסלאמית־אחואנית של האמנה, אך ניסה להדגיש את המאפיינים הלאומיים שלה ולקרוץ לכיוונו של ארגון פתח. כך או אחרת, ברור שחמאס היא הזרוע הצבאית של "האחים המוסלמים" הפלסטינים ולא, כפי שמקובל לחשוב, תנועה שעומדת בזכות עצמה בעלת אידיאולוגיה עצמאית.

תנועת "האחים המוסלמים" היא תנועה רעיונית בעלת אופי מבוזר. אין לה הנהגה עולמית אחת המנהלת סניפים ברחבי העולם ומכוונת את פעילותם, כך שבכל מדינה יש מנהיגים מקומיים המתאימים את פעילות אנשיהם לתנאי השטח וליחסו של השלטון אליהם. בארצות רבות מתמודדים היום "האחים המוסלמים" עם אתגרים מורכבים מאוד; מעמדם חלש, הם עוברים רדיפות קשות וסובלים התנכלויות מצד השלטון. על אף זאת, פעילותם נמשכת והם זוכים לאהדה של ציבור רחב הרואה בהם מייצגים אמיתיים של האסלאם. עקרונותיהם הבסיסיים נותרו גם היום זהים לאלה שגובשו בידי בנא במאה שעברה. עקרונות אלה הפכו את "האחים המוסלמים" לתנועה בעלת אידיאולוגיה נוקשה. הם מפחיתים את יכולתה להתגמש ולהתפשר, אך מנגד מחזקים את יכולתה לשרוד לאורך זמן במציאות של מאבק מתמיד.

ביבליוגרפיה נבחרת

חסן אל-בנא ו"האחים המוסלמים" בתקופתו

Abu-Rabi', Ibrahim, *Intellectual Origins of Islamic Resurgence in the Modern Arab World* (New York: State University of New York Press, 1996).

Krämer, Gudrun, *Hasan al-Banna* (Oxford: Oneworld, 2009).

Lia, Brynjar, *The Society of the Muslim Brothers in Egypt: The rise of an Islamic Mass Movement 1928-1942* (London: Ithaca Press, 1998).

Mitchell, Richard P, *The Society of the Muslim Brothers* (Oxford University Press, 1993).

Wendell, Charles, *Five Tracts of Hasan Al-Banna 1906-1949* (University of California Press, 1978).

מאיר חטינה, אורי מ. קופפרשמידט (עורכים), "האחים המוסלמים",
חזון דתי במציאות משתנה (תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד,
2012).

בשקין אורית, קוזמא ליאת, גרשוני ישראל, לפסל תרבות במצרים:
תכנון תרבותי, זהות לאומית ושינוי חברתי במצרים (תל-
אביב: הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב, דצמבר, 1999),
עמ' 177-184.

היסטוריה ולאומיות במצרים

Gershoni, Israel & Jankowski, James P., *Egypt, Islam and the Arabs: The Search for Egyptian Nationhood 1900-1930* (Oxford University Press, 1986).

Gershoni, Israel & Jankowski, James P., *Redefining the Egyptian Nation 1930–1945* (Cambridge University Press, 1995).

Lutfi al-Sayyid-Marsot, Afaf, *Egypt's Liberal Experiment 1922–1939* (University of California Press, 1977).

Vatikiotis, P. J., *The History of Modern Egypt from Muhammad Ali to Mubarak* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1991).

ארליך, חגי, מצרים: האחות הבכירה (תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ד).

גרשוני, ישראל, מצרים בין ייחוד לאחדות: החיפוש אחר זהות לאומית 1919–1948 (תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ם).

ספרים בערבית

אליבנא, חסן, מג'מועת אל-רסאל ללאמאם אל-שהיד חסן אליבנא [קובץ האיגרות של המנהיג החלל חסן אליבנא] (בירות: מואססת אל-רסאלה, 1965).

אליבנא, חסן, משכלאתנא פי דוא אל-נזאם אל-אסלאמי [בעיותינו לנוכח סדרי האסלאם] (ז'נבה: אל-מרכז אל-אסלאמי, 1965).

אליבנא, חסן, נחו אל-נור [אל האור] (מטבעת אל-אח'ואן אל-מסלמין, ללא תאריך).

אליבנא, חסן, מד'כראת אל-דעוה ואל-דאעיה [זיכרונות הבשורה ומפיציה] (קהיר: דאר אל-כתאב אל-ערבי במצר, ללא תאריך).

אליבנא, חסן, דעותנא ואלא אי שיא נדעו אל-נאס [בשורתנו ולמה אנחנו מטיפים] (בירות: דאר אל-פכר, ללא תאריך).

תעילב, עבד אל-מנעם אחמד, שרחה רסאלת אל-תעאלים לחסן אל-

בנא [ביאור לאיגרת הכללים מאת חסן אל-בנא] (אלכסנדריה: דאר אל-דעוה, 1988).

יוסף, אל-סיד, אל-אח'ואן אל-מסלמון: הל הי צחווה אסלאמיה? ["האחים המוסלמים": האם מדובר בהתעוררות אסלאמית?], 3 כרכים (קהיר: מרכז אל-מחרוסה, 1994).

עבד אל-עזיז, ג'מעה אמין, דור אל-אח'ואן אל-מסלמין פי אל-מג'תמע אל-מצרי מן 1938-1945 [תפקידם של "האחים המוסלמים" בחברה המצרית מ-1938 עד 1945] (קהיר: דאר אל-תוזיע ואל-נשר אל-אסלאמיה, 2006).

עבד אל-עזיז, ג'מעה אמין, אוראק מן תאריח' אל-אח'ואן אל-מסלמין [מסמכים מן ההיסטוריה של "האחים המוסלמים"], 5 כרכים (קהיר: דאר אל-תוזיע ואל-נשר אל-אסלאמיה, 2005-2004).

עבד אל-יחלים, מחמוד, אל-אחואן אל-מסלמון: אחדאת' צנעת אל-תאריח', רואיה מן אל-דאח'ל ["האחים המוסלמים": אירועים שעשו היסטוריה, מראה מבפנים], 3 כרכים (אלכסנדריה: דאר אל-דעוה, 1985).

מפתח שמות ומושגים

המפתח ערוך לפי הא"ב העברי, תוך התעלמות מ'ה' הידיעה בעברית, מ'אל הידיעה בערבית וממקפים עליונים.

א

אבן מאג'ה	אבו איוב אל-אנצארי, ראו גם
אבן מסעוד	אבו איוב
אבן נג'ים, זין אל-דין	אבו בכר
אבן אל-נחאס	אבו ג'עפר
אבן סעוד	אבו דאוד
אבן עבאס	אבו אל-דרדאא'
אבן תימיה, תקי אל-דין אחמד	אבו הרירה
אג'מאע	אבו חניפה, אל-נעמאן בן
אג'תהאד	ת'אבת
אד'אן	אבו מוסא
אהל אל-חל ואל-עקד	אבו סעיד אל-ח'דרי
אהל אל-ד'מה	אבו ע'בידה בן אל-ג'ראח
אהל אל-כתאב	אבו ע'מירה
אל-אזהר	אבו ע'מראו
אזאד, מולאנא אבולכלאם	אבו תמאם
אָחַד (קרוב)	אבן אצחאק
אחים מוסלמים	אבן אל-אשעת'
אחמד, מחמד עבד אל-חמיד	אבן השאם
אחמד פואד	אבן חזם, עלי
אחראר דוסתוריון, ראו	אבן חנבל, אחמד
הליברלים החוקתיים	אבן טאהר

אַצִּיל אֶל־ע'פֹּאֲרִי	אַינטרנציונליזם
אַל־אַקצאַ (מסגד)	אַלנבי, אדמונד
אַרכאַן אֶל־אַסלאַם	אַם חֶארת'ה בת סַראקה
אַרתדאַד: ראו מֶרתד	אַם ח'לאַד
אַתאַ תורכ, ראו מצטפא כמאל	אַם חראם
אַתאיזם	אַמאַם
	אַמאַנוללה חאַן
ב	אַמִּיה, שושלת
בדעה	אַמיר אֶל־מאַמנין
בדר (קרב)	אַנס בן מאלכ
בְּנִיה	אַנס בן נדר
אַל־בזאַר	אַנסאַניה, ראו אינטרנציונליזם
אַל־בַּח'אַרִי, מחמד בן אסמאעיל	אַנצאַר, ראו תומכים
בִּיבֵרס, אֶל־זאַהר	אַל־אַנצאַרִי, יזיד בן עבדאללה
אַל־בִּיהַקִי, אחמד	אַסד בן אֶל־פֶּראַת
ביזנטיון, ראו רוֹם, רומאַ	האַסכולה החנבלית
בִּיעָה	האַסכולה החנפית
בִּלאַל	האַסכולה המאלכית
אַל־בנאַ, חסן	האַסכולה השאַפּעית
אַל־בנאַ, עבד אֶל־רחמאַן	אַסמאַעיל, ח'דיב
בנו־לחיאן (שבט)	אַסמאַעיליה
בנק מצרים	אַסְנאַד
בנק (National Bank of) NBE	אַסְרַה, ראו משפּחה
(Egypt)	אַסתעמאַר, ראו קולוניאַליזם
אַל־בַּע'דאַדי, אֶל־ח'טיב	אַפּגניסטאַן
בערות, ראו ג'אַהליה	אַפּנדיה, אפנדי
בְּרִידה	אַל־אַפּע'אַני, ג'מאַל אֶל־דין
בריטניה	אַצול אֶל־פּקה

דיואן אל־חמאסה	ברקה, ראו קירנאיקה
אל־דִילם	
ד'כּר	ג
ד'מה, ד'מי: ראו אהל אל־ד'מה	ג'אבר בן עבדאללה
דְעוה, דְעאת	ג'אהליה
דעיף	ג'אויש, עבד אל־עזיז, ראו
דרדיר, אחמד	שאויש, עבד אל־עזיז
דרויש	ג'אמע
	גדודים
ה	ג'האד
הג'רה	אל־ג'האז אל־סרי, ראו גם
היטלר	המנגנון הסודי, אל־ג'זאם
אל־הלאלי, נג'יב	אל־ח'אץ, המערך המיוחד
הַקְדֵשׁ	ג'ואלה, ראו סיררים
התבטלות, ראו גם פנאא'	ג'זא'
	ג'זיה
ו	ג'מוד
הוועידה הבין פרלמנטרית של	ג'נייה (מטבע)
מדינות ערביות ומוסלמיות	ג'רידת אל־אח'ואן אל־מסלמין
להגנת פלסטין	
וזיר, וְזארה	ד
וטניה	דאר אל־אסלאם
וגדל, צ'רלס (Wendell Charles)	דאר אל־חרב
ועידת נְרסאי, ראו ועידת שלום	דאר אל־עלום
[בוֹרסאי]	אל־דארמי
ופד, אל־ופד אל־מצרי	דההיר הברברי (Dahir Berbère),
וקף, ראו הקדש	ראו הצו הַבְּרָבְרִי
	ד'ו אל־חג'ה

אל־ח'טיב, מֶחֶב אל־דין	ז
אל־חלבי, אבראהים אבן מחמד	זאוויה
ח'ליפת רסול אללה, ח'ליפה	זֶבִיר בן אל־עואם
אל־ח'לפאא אל־ראשדון	זיד בן ח'אלד אל־ג'הני
חמאס	זכאה, זכאת
חמזה בן עבד אל־מטלב	זנדיק
חניף	זע'לול, סעד
חֶסִין, אחמד	
חֶסִין, טה	ח
חֶסִין, השריף	אל־ח'אזנדאר בי, אחמד
אל־חסיני, חאג' אמין	אל־חחאפם
חסן סדיק חאן	חאפז בן עסאכר
חצאפיה (מסדר צופי)	חארת' בן מֶסְלֵם
חרב, טלעת	ח'באב בן אל־ארת
ח'רים בן פאתכ	חביב בן עדי
	חג'
ט	אל־חג'אג' בן יוסף
אל־טבראני, סלימאן	חג'אז
טֶנְאֶף	ח'דיב
טוסון, עֶמֶר	חדיביה
טלחה בן עבידאללה	חדית'
טריפולי	חוזה 1936, ראו חוזה בריטי—
טריקה	מצרי
	חוזה עֶמֶר: ראו תנאי עמר
י	חוקת היסוד
ית'רב, ראו גם אל־מדינה	חוקת 1923
ישוע, ישו	אל־ח'טאבי, עבד אל־כרים
	ח'טבה, ח'טיב

מהומות אל־נבי מוסא	כ
מהפכת 1919	כמאל, מצטפא
אל־מוֹטא	כעבה
מונגולים	כפר
מוסוליני, הדוצ'ה	כשאפה, ראו גם צופים
המועצה המוסלמית העליונה	אל־פֶתאָאָב, ראו גם הגדודים
מֶחמד (הנביא)	ל
מֶחמד עלי	אל־לִיִת'י, אָבֶן יַחִיא
מחמוד, מֶחמד	לאומיות
מֶחחסב	הליברלים החוקתיים
מכה	
מכתב אל־ארשאד אל־עאם	מ
מלחמת היד, ראה מלחמת העט	מאד'ן
והיד	מאהר, אחמד
מלחמת הלשון	מאהר, עלי
מלחמת העט	אל־מאן־די, אבו אל־חסן
מלחמת קודש, ראו גם ג'האד	מאלכ בן אנס
ממלוכים	מג'לס אל־שִׁיח'וֹ
מֶנאפק	מג'לת אל־אח'ואן אל־מֶסלמִין
אל־מנאר	מֶג'לֶת אל־פֶתַח
מֶנְבֵר	מד'הב
המנגנון הסודי, ראו גם המערך	אל־מדינה
המיוחד	מדכור, אבראהים
מנדט	מדריך כללי, ראו אל־מֶרְשֵׁד
מֶסג'ד, מסגד	אל־עאם
מֶסלם בן אל־חג'אג' (אל־	מֶהאג'רון, ראו גם מהגרים
ניסאבורי)	מהגרים
אל־מֶסְתַעֵצִים	

אל־נחאס, מְצַטְפָא	מְעֻוֵיה בן אבו סְפִיאן
אל־נזאם אל־ח'אז, ראו גם	המערך המיוחד
המערך המיוחד, אל־ג'האז	המפלגה הדמוקרטית [מצרית]
אל־סרי, המנגנון הסודי	מְפִתִי
ניאבה	מצר אל־פתאת, ראו גם מצרים
אל־נסאא'י	הצעירה
אל־נקראשי, מחמוד פהמי	מצרים הצעירה
ס	אל־מצרי, עזיז עלי
אל־סאוי, אחמד	אל־מקדאם בן מעדיכרב
סהל בן חניף	המרד הערבי הגדול
סודאן	מְרֻוּה
סולטאן	אל־מְרֻשָד אל־עאם
סולידריות (שבטית)	מְרֻתָד, מרתדון
סוריה	המשרד להדרכה ככלית, ראו
סוריה הדרומית (פלסטין)	גם מכתב אל־ארשאד אל־
סוריות	עאם
אל־סיד, יוסף	מְשֻרַכ
סיירים	משפחה
סירת אל־נבי	משתף, ראו גם משרכ
אל־סכרי, אחמד	מתן
סלים הראשון	נ
סלים, זכי	נאציזם
סלימאן בן עבד אל־מאלכ	נגיב, מְצַטְפָא
סלמן הפרסי	נד'יר (שבט יהודי)
סלְפִי, סלפיה	אל־נד'יר
סנה	נוהג הנביא, ראו גם סנה
סנוסים	אל־נְוִי, אבן שריף

עיד אל־אדחא
 עיד אל־פטר
 אל־עיני, מחמוד בדר אל־דין
 עיראק
 עלובה, מחמד עלי באשא
 עלי בן אבו טאלב
 עלם אל־חדית'
 עמיר בן אל־חמאם
 עמר בן אל־אהתם
 עמר בן אל־ח'טאב
 עמר בן אל־עאץ
 עמר בן עבד אל־עזיז
 עסקריה, חאמד
 אל־עסקלאני, אל־חאפז אבן
 חג'ר
 עצביה, ראו גם סולידריות
 (שבטית)
 עקבה בן עאמר
 אל־עראקי, אל־חאפז
 עשמאוי, צאלח
 עת'מאן, אמין
 עת'מאן בן עפאן
 פ
 פארוק
 פאשיזם
 פוזיטיביזם
 פיניקיות

סעד בן אבו וקאץ
 סעוד, עבד אל־עזיז אבן
 סעי
 סעיד, עבד אל־חמיד
 ספריית הסלפיה
 סראקה בן מאלכ
 סרי, חסין
 ע
 עאבדין, עבד אל־חכים
 ע'אלי, מרית
 עאלם
 עאלמיה, ראו גם
 אינטרנציונליזם
 עבאס, שושלת
 עבד אל־ואחד בן זיד
 עבד אל־ח'יר בן ת'אבת
 עבד אל־מאלכ
 עבד אל־מג'יד השני
 עבד אל־רחמאן בן עוף
 עבדאללה אבן קדאמה
 עבדאללה בן אבו אופא
 עבדאללה בן יזיד אל־אנצארי
 עבדאללה בן אל־מבארפ
 עבדאללה בן עמר
 עבדה, מחמד
 עות'מאנים
 אל־ע'זאלי, אבו חאמד

אל-צפא	פלסטין
צפון אפריקה	פנאא'
	פְּקָה
ק	פקיה
קאדי	פקיסטאן
אל-קדאעי	פרד כפאיה
קולוניאליזם	פרד עין
קומוניזם	פרוטקטורט
קומיה	פְּרוּע (אל-פקה)
קונט, אוגיסט	פרעונויות
קונסטנטינופול	פְּרָקאן
קוראן	פתוא
קטוז, סיף אל-דין	
קיאס	צ
קיס (שבט ערבי)	צאחב אל-מזאלם
קירנאיקה	צדקה, ראו גם זכאה, זכאת
קיפלינג, רודיארד	צדקי, אסמאעיל
הקצינים החופשיים	הצו הַבְּרִפְרִי
קריש (שבט)	צום
	צופים
ר	צופי, צופיות, צופים
ראי	צחאבה
ראשד בן סעד	צחח
רבאט	אל-צחחיאן
רדא, מחמד רשיד	צלאה, צלאת
רדה, ראו מרתד, מרתדון	צלאת אל-דין (אל-איובי)
רדואן, פתחי	הצעירים המוסלמים

ת	רובין, אורי
תאופיק, מחמד עלי	רום, רומא
תומכים	רמדאן
תורכיה	רפעת, פרשיה
תורכסטאן	
תיאוסופיה	ש
תימור, אחמד פאשא	שאוויש (ג'אויש), עבד אל-עזיז
תמים (שבט ערבי)	אל-שאפעי, מחמד בן אדריס
תמציר אל-שרכאת	שבאב מחמד
תנאי עמר	אל-שבאן אל-מסלמין, ראו גם
תקליד	הצעירים המוסלמים
אל-תרמד'י	שדאד בן אל-האדי
	שהאדה; שהאדתין
	שהיד
	שנאל
	אל-שוכאני, מחמד
	שןקי, אחמד
	אל-שיבאני, מחמד
	אל-שיח'אן, ראו אל-צחיתאן
	שיעה
	שעבה
	שעוביה
	שקיק אל-בלח'י
	שרטה
	שריעה
	שרכ

חסן אל־בנא

האסלאם הוא בשורתנו והגיהאד דרכנו

קובץ איגרות

תרגום, הוסיף מבוא והערות: אפרים ברק

איגרות אלה הן מורה נבוכים להבנת דרכה ומטרותיה של תנועת "האחים המוסלמים". חסן אל־בנא (1906-1949), מייסד התנועה, עיצב את דרכה בשורת "איגרות" (רסאל) שכתב בשנות ה־30 וה־40 של המאה ה־20. האיגרת הייתה סוגה ידועה של כתיבת פרוזה בימי הביניים. גם בתחום הדתי איגרת הייתה מילה נרדפת למאמר קצר בנושא קונקרטי.

נראה שבנא אימץ את הסוגה הזאת בשל הנוף המסורתי שלה, ובשל חוסר רצונו להשתמש במונחים השאלים מתרבות המערב. רוב איגרותיו התפרסמו כמאמרים בעיתוני התנועה, וחלק מהן הופצו לאחר מכן בעלונים ובקונטרסים שונים. האיגרות שימשו ועדיין משמשות נר לרגליה של תנועת "האחים המוסלמים" עד היום.

אחרי מאה שנות תהפוכות במזרח התיכון, יצאה הבשורה של בנא ממצרים לכל רחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה ואף לקהילות מוסלמיות במערב, לבשה צורות ייחודיות בהתאם לנסיבות הפוליטיות והחברתיות המקומיות בכל זירה, ונותרה עד היום מעין רשת עולמית (גם אם רופפת) של "אחים לדרך".

מבין שלוחות "האחים המוסלמים" הפעילות, הקורא הישראלי מכיר בעיקר את תנועת חמאס כמי שמשמרת מחויבות גבוהה לעמדותיו של בנא ולדרכו. דבריו של מייסד "האחים המוסלמים" פותחים את אמנת חמאס: "ישראל תקום ותוסיף להתקיים עד שהאסלאם ימחה אותה כפי שמחה את מה שקדם לה". ססמת חמאס לקוחה גם היא מאיגרת הכללים של בנא ומסכמת היטב את תורתו: "אללה הוא מטרתה [של חמאס]; השליח [מוחמד] הוא המופת שלה; הקוראן הוא חוקתה; הגיהאד הוא דרכה וההקרבה היא משאלתה הנעלה ביותר". פרפראזה על דברים אלה משמשת גם שם לספר זה.

צה"ל - הוצאת "מערכות"